DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Dr. Hegedűs Ákos

Debrecen

2023.

DEBRECENI EGYETEM
MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

AZ ELJÁRÁS GYORSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A SZEMÉLYI ÁLLAPOTOT ÉRINTŐ PEREKBEN

Készítette:
Dr. Hegedűs Ákos

Témavezető:
Prof. dr. Pribula László
tanszékvezető egyetemi tanár

A kézirat lezárása:
2023. június 4.

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS 9
I. 1. A téma aktualitása, módszertana 11
I. 2. Hipotézisek 14
II. ALAPVETÉSEK 19
II. 1. A kodifikáció célkitűzései, a perkoncentráció alapelvi szintre emelése 19
II. 2. A differenciált és az egységes perrend előnyei és hátrányai, az egységes perrend bevezetésének indokai 33
II. 3. Az eljárás gyorsításának eszközei általában 48
II. 4. Az eljárás gyorsításának eszközei a soron kívüli eljárásokban 81
II. 5. Az eljárás gyorsításának eszközei a személyi állapotot érintő perekben 94
III. A NEM VAGYONJOGI PER KATEGÓRIÁJA 108
III. 1. Fogalomhasználat az 1952-es Pp.-ben 109
III. 2. A fogalommeghatározás jelentősége 111
III. 3. A Pp. fogalmi újításai 112
III. 4. Következmények a kiskorú gyermek tartása iránti per tükrében 117
IV. AZ OSZTOTT PERSZERKEZET 119
IV. 1. A perfelvételi utak hatása 127
IV. 2. A személyi állapotot érintő perek indokolt eltérései 133
IV. 2. 1. Az első módosítások a 2020. évi költségvetési törvénnyel 139
IV. 2. 2. A Pp. novella hatásai 145
IV. 2. 3. Új perfelvételi út 147
IV. 2. 4. Írásbeli előkészítés személyi állapotot érintő perekben 151
IV. 2. 5. Módosítások a 2023. évi költségvetési törvénnyel 155
IV. 3. Összegzés 159
V. AZ ELJÁRÁSOK ELHÚZÓDÁSÁVAL KAPCSOLATOS HATÉKONY JOGORVOSLAT 161
V. 1. Az Alkotmánybíróság hatása 163
V. 2. Kifogás az eljárás elhúzódása miatt 164
V. 3. Az eljárások időtartama és az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata 166
V. 4. Gazsó kontra Magyarország 48322/12. 174
V. 5. A polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló törvény 180
V. 6. Összegzés 183
VI. A GYORSÍTÁS LEHETŐSÉGEI AZ ALAPELVEK TÜKRÉBEN 187

VI. 1. Közvetlenség elve 189
VI. 1. 1. A tárgyaláson történő megjelenés jelentősége 198
VI. 1. 2. Az igazolás 201
VI. 1. 3. A fél személyes meghallgatása 206
VI. 1. 4. A megjelenés terhe 212
VI. 2. Az önrendelkezési jog és korlátai, a hivatalbóliság 217
VI. 2. 1. A rendelkezési elv 220
VI. 2. 2. Kérelemhez kötöttség 230
VI. 2. 3. Jogalakítás 231
VI. 2. 4. Nyilvánosság kizárása 232
VI. 2. 5. A szükségesnek talált bizonyítás hivatalból 233
VI. 2. 6. Ideiglenes intézkedés 241
VII. A KERESETVÁLTOZTATÁS 244
VIII. A SZAKÉRTŐ SZEREPE A SZEMÉLYI ÁLLAPOTOT ÉRINTŐ PEREKBEN 258
VIII. 1. A Pp. szakértői bizonyításra vonatkozó egységesítő törekvései 260
VIII. 2. A hivatalbóliság egyenlő a kirendelt szakértő alkalmazásával? 262
VIII. 3. A szakértői bizonyításra vonatkozó szabályok változásai, minél kevesebb szakértői vizsgálat 264
VIII. 4. Teher a több szakvélemény? 266
VIII. 5. Szakértői bizonyítás és idővonzata 269
VIII. 6. A körülmények változásának hatása az érdemi döntésre 271
VIII. 7. Magánszakértő a származási perekben 273
VIII. 8. A kötelező klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus 274
VIII. 9. A módszertani levél 276
VIII. 10. Összegzés 282
IX. A KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS 284
X. KÖVETKEZTETÉSEK, ZÁRÓ GONDOLATOK 296
Felhasznált irodalom 304

NYILATKOZAT

Alulírott, dr. Hegedűs Ákos, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, *Az eljárás gyorsításának lehetőségei a személyi állapotot érintő perekben* című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2023. június 5.

TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS

Dr. Hegedűs Ákos doktori értekezése hiánypótló munka: a 2018. január 1-jén hatályba lépett új perjogi kódex, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) ugyanis rendszerszinten szándékozott megvalósítani a perkoncentráció érvényesülését és ezt a törekvését elsődlegesen a perszerkezet megújításával, a bíróság felelősségének előtérbe helyezésével, a rendelkezési jog határozott érvényesítésével kívánta biztosítani. A perrendi szabályozás szükségszerűen a vagyonjogi vitákat modellezi; a jogalkotói elvárások gyakorlati kihívásai azonban sajátosan jelentkeznek a különösen érzékeny személyi állapotot érintő perekben, amelyek átfogó szakmai értékelése rendkívül fontos.

A témaválasztás indokoltságát és a kutatási módszerek alkalmazását teljes körűen bemutató részt a hipotézisek meghatározása, majd az eljárások gyorsítására hivatott eszközök általános vizsgálata követi. Az egy kellően megalapozott érdemi részben a szerző a gyakorlati tapasztalatok ábrázolásával, komplex célú kitekintéssel, elsődlegesen a Pp. hatályba lépését követő jogszabályi változások indokainak és hatásainak középpontba állításával kísérli meg a tárgyalt téma valamennyi jelentős jogintézményét probléma orientált módon a kutatás tárgyává tenni. Az elemzések eredményeképpen folyamatosan törekszik a jogalkotás és a jogalkalmazás számára hasznosítható összegző ismeretek, javaslatok megfogalmazására. A következetes szerkezeti felépítés alapján jut el a kutatás eredményeit összegző záró gondolatok kifejtésére, amely során számba veszi a hipotézisben felvetett gondolatok alaposságát és ennek tanulságait.

A hivatkozások pontosak, a felhasznált irodalom széles körű. Határozottan választja el az alapos kutatómunkát igazoló saját gondolatait a jogirodalmi forrásoktól. A szöveg nyelvhelyessége kifogástalan. A műhelyvitán megfogalmazott kritikai észrevételek alapján szükséges javításokat megfelelően elvégezte. Az értekezés témája tudományosan értékelhető, hiteles adatokat és eredményeket tartalmaz. Mind tartalmi, mind formai szempontból megfelel a jogtudományi doktori értekezéssel kapcsolatban támasztott elvárásoknak, a PhD fokozat megítélését javaslom.

Debrecen, 2023. június 6.

dr. Pribula László

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AB	Alkotmánybíróság
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
Alkotmány	1949. évi XX. törvény
Be.	a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
Btk.	a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
BÜSZ	a bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet
Plósz-féle Pp.	1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról
Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
Ptk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
Pp. novella	a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény
Pp. novella indokolása	T/13257. számú törvényjavaslat
Se.	1893. évi XVIII. törvény a sommás eljárásról
Szaktv.	az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény
Vht.	a bírósági végrehajtásról szóló1994. évi LIII. törvény
1952-es Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
1959-es Ptk.	a polgári törvénykönyvről 1959. évi IV. törvény
Csjt.	a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény
Gyer.	a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. 2. § (1) bek.
Pevtv.	polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló 2021. évi XCIV. tv.
Koncepció	A Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció, Az új polgári perrendtartás koncepciója
Szerkesztőbizottság Javaslata	Németh János, Varga István (szerk.), *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014.
Törvényjavaslat	T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról
OBH	Országos Bírósági Hivatal

OBT	Országos Bírói Tanács
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága

I. BEVEZETÉS

Az igazságszolgáltatás kezdeti formáinak megjelenésével egyidős a polémia az eljárások időtartamát illetően. Az emberi természet ugyanis különösen érzékeny arra, hogy az időbeliséget hangsúlyozza és valamely eszköz hasznosságát megítélje akár pusztán az eszköz igénybevételének idővonzata alapján. A Bibliában a Kivonulás könyvében már olvasható, hogy

„Másnap Mózes leült, hogy bíráskodjék a nép között. Ott állt a nép Mózes előtt reggeltől estig. Mózes apósa látta, hogy mi mindent végez a nép között, ezért azt monda: Miért így végzed munkádat a nép között? Miért egyedül bíráskodsz, és miért kell az egész népnek reggeltől estig előtted állnia? …

Apósa ekkor ezt mondta Mózesnek: „Nem jól csinálod a dolgot. Teljesen kimerülsz te is, meg a nép is, amely veled van. Túlságosan nehéz neked a feladat, nem tudod egyedül elvégezni…,

De válassz ki a nép közül derék, istenfélő férfiakat, megbízható embereket, akik gyűlölik a haszonlesést és tedd őket elöljárókká ezer, száz, ötven vagy tíz ember fölött.”[1]

A történetből az igazságszolgáltatás több problémája is megismerhető. Az első, hogy amennyiben mindenki a legfelkészültebb bíróhoz szeretne kerülni, ez mind a jogkereső közönséget, mind az igazságot szolgáltató egyetlen személyt jelentősen megterhelheti. Tanulsága a történetnek az is, hogy nem csak az egy legfelkészültebb képes arra, hogy megfelelő módon ellássa az igazságszolgáltatást. Ugyanakkor egyértelműen kiemeli azt is, hogy nemcsak az erőforrások kimerülése érdekében szükséges az igazságszolgáltatás rendszerének kialakítása, hanem azért is, mert ha valakinek valamilyen peres ügye támad, ne kelljen reggeltől estig ott állnia a döntésre várva.

A késlekedésnek ugyanis több hátrányos következménye is van. Így a jogában sértett félnek mérlegelnie kell, hogy az igazának érvényesítése során elvesztegetett idő számára milyen hátrányokkal jár, és nyilvánvalóan figyelembe veszi azt, hogy amennyiben hosszabb időn keresztül kell az igazának érvényre juttatásáért küzdenie, akkor ez sok esetben aktuálisan nem éri meg számára. Viszonylag ritka az a helyzet, amikor „egy jogsérelemnél nem csupán a pénzérték, de a megsértett jogérzet elégtétele is

[1] 2Móz 18, 13-21

kérdésben forog”[2] Rámutat a hivatkozott történet arra is, hogy amennyiben a döntések gyorsasága a cél, akkor az szükségképpen konkurálni fog egyéb célokkal, úgy mint a döntés minősége, az igazságszolgáltatási szervezet költségei, az anyagi igazságra törekvés mértéke. A gyorsításra törekvés ezen régi példája meghatározza azon alapfeltételeket is, amelyek az igazságszolgáltatásban dolgozó személyekkel szemben alapkövetelményként jelentkeznek, így a megbízhatóság és a haszonlesés gyűlölete.

A Corpus Juris Hungariciben is viszonylag korai rendelkezéseket találunk az eljárás elhúzódásának megakadályozása érdekében. Szent László király Dekrétumainak harmadik könyve 24. fejezete a pert halogató bírákról azt írja, „ha valaki a bírák közül harmincz napon túl halogatja a pert, csapják meg”. A harmincz nap számítására sajnos egyéb részletező szabályokat nem kapunk.[3] Ez a korai eljárásjoginak tekinthető szabály a nem túl terjedelmes jogi rendelkezések között külön is felhívja a figyelmet arra, hogy az eljárás idővonzata igen érzékeny terület, és továbbá az eljárásjogi szabályok egyik fontos célja a bírói hatalom korlátainak felállítása, annak deklarálása, hogy mi várható el az igazságszolgáltatástól magas terhelhetősége mellett.[4]

Az eljárás idődimenziójával kapcsolatos viták tehát csaknem egyidősek az igazságszolgáltatás létezésével. Ugyanakkor a mai napig kimeríthetetlen témát jelentenek azzal együtt, hogy belátható, önmagában a jogi környezet vizsgálata teljesen alapos megállapításokra nem ad lehetőség, és a jogszabályok változtatására tett javaslatok önmagukban nem feltétlenül hordoznak megoldásokat.[5] A személyi és tárgyi feltételek szükségképpen kihatnak az eljárások időtartamára. A megfelelő informatikai környezet mára elengedhetetlen, hiszen önmagában a szövegszerkesztő program bekapcsolásáig nem mindegy, hogy mennyi időt kell várni. A jogi adatbázisok rendelkezésre állása, a joganyagok és magyarázatok kereshetősége mind figyelembe vehető összefüggés. Ennek ellenére elkerülhetetlen annak vizsgálata, hogy a ma Magyarországon zajló jogalkotási dömpingben a Pp.[6] mennyiben volt képes megfelelni a célkitűzéseinek, a rövid, egy-két

---

[2] JHERING, Rudolf Von, *Küzdelem a jogért*. In: VARGA Csaba (szerk.), Jog és filozófia, Osiris Kft, Budapest, 1998, 16.

[3] Pedig a mondás szerint Misura ciò che è misurabile e rendi misurabile ciò che non lo è. Mérd meg, ami mérhető, és tedd mérhetővé, ami nem az! Galileo Galilei http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/5992/2/OnlineDiagnosztikus_cimlap_tartalom_u.pdf (2022. január 18-i letöltés)

[4] Remélve, hogy GÁSPÁRDY bírói karunk hagyományosan magas terhelhetőségével kapcsolatos állításai mára sem változtak, GÁSPÁRDY László, *A polgári per idődimenziója*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1989. 8.

[5] „A bíróságok szervezetét érintő változások és a Pp. módosításai időben elkerülték egymást. Vagy a hardvert, vagy a szoftvert tekintette adottnak a jogalkotó és módosította az egyikhez a másikat, de egyszerre a kettőt sosem helyezte új alapokra.” OSZTOVITS András, *A magyar polgári eljárásjog útkeresése – egy új szakmai konszenzus felé*, Magyar Jog 2023/1. 41.

[6] A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

éves gyakorlat hogyan fogadta az eljárásjog változásait, a koncepcionális változások mennyiben tekinthetők maradandónak. Az új szabályozási környezetben az is kérdésként merül fel, hogy a jogértelmezés eszközeivel mennyiben alakítható ki egységes joggyakorlat, vagy mindenképpen szükséges a jogalkotó újabb és újabb finomhangolása.

I. 1. A téma aktualitása, módszertana

Fontos hangsúlyozni, hogy jelen értekezés a polgári eljárás hatékonyságával vagy idődimenziójával kapcsolatos átfogó tanulmánynak nem tekinthető. Elsődlegesen a személyi állapotot érintő perek sajátosságain keresztül foglalkozik a polgári per időtényezőinek fontosabb kérdéseivel. A Pp. a nemzetközi trendeknek megfelelően a vagyonjogi perekre lett kodifikálva, de a legjelentősebb változásokkal érintett területe a személyi állapotot érintő perek fejezete, és a leggyorsabban változó eljárási szabályok is itt lelhetők fel. A vagyonjogi perek és a személyi állapotot érintő perek különbségeire történő figyelemfelhívás ezért nem mellőzhető.

A témaválasztás kiindulási pontja volt PRIBULA eljárási szabályok változását összefoglaló megfogalmazása, amely szerint „a 2018. január 1-jén hatályba lépett polgári perrendtartás a joggyakorlat és a jogtudomány eredményei alapján kívánta pusztán eljárási határidőben gondolkozó korábbi jogalkotói megoldások helyett a per szerkezetének, a bíróság és a felek szerepének koncepcionális átgondolásával elősegíteni a hatékony jogvédelem érvényesülését”[7] Ez a koncepcionális átgondolás ugyanis rövid időn belül akadályokba ütközött, és erős kritika tárgya lett. A disszertáció ezért a történeti összehasonlítás eszközével kívánja felhívni a figyelmet azokra a szabályokra, amelyek megítélésében konszenzus nem alakult ki.

A Pp. alapvetően egységes perrendben, minden eljárás során egyezően alkalmazható perfelvételben gondolkodott, egységes határidőkkel, amelyekben törést a különleges eljárások között is csak a végrehajtási perek, a sajtó-helyreigazítási perek, valamint a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított perek eltérő, rövidebb határidőket rögzítő szabályai eredményeztek. Az eljárásjogi szabályok alkalmazása során azonban komoly ellenállás mutatkozott különösen a személyi állapotot érintő perek tárgyalása során az osztott perszerkezet hatékonyságának elismerése

[7] PRIBULA László, *A polgári perrendtartás megvalósult hatásköri modelljének értékelése a történeti fejlődés tükrében,* Jogtudományi Közlöny 2020. 1., 21.

körében. A Pp. bevezetése óta a legjelentősebb változtatásokon a személyi állapotot érintő perek estek át, amelynek iránya az osztott perszerkezet megtartása, de a szabályozás merevségén történő lazítás volt. Ezért az értekezés célja, hogy bemutassa a polgári per gyorsaságának jelentőségét a személyi állapotot érintő perekben. Foglalkozik annak eszközrendszerével és a vagyoni viszonyoktól eltérő területek fokozott érzékenységével, amely a merev eljárási szabályok elfogadása ellen hat. A törvényszéki perekre modellezett Pp.-ben az ügyek nagyobb része járásbírósági szinten kerül elbírálásra, amelyek jelentős részét teszik ki a személyi állapotot érintő perek. A kategória nem új, mégis korábban inkább a vagyonjogi és családjogi ítélkezés megkülönböztetése volt jellemző. A személyi állapotot érintő perek azonban önálló kategóriaként, külön fejezetben, közös szabályokkal szerepelnek a jogszabályban, ezért megérdemlik az elhatárolásukat.

Az értekezés elsősorban az 1952-es Pp.[8] szabályait hasonlítja össze a Pp. rendelkezéseivel. Az összehasonlítás célja az eljárás gyorsaságával összefüggésben tett jogszabálymódosítások összegyűjtése, összpontosítva a személyi állapotot érintő perek változásaira. Ezek körében is fókuszálva azon szabályokra, amelyek a 2018. január 1. napján hatályba lépett törvény jelenleg hatályos szövegében már nem vagy eltérően szerepelnek. Az értekezés az összehasonlításon túl nagymértékben támaszkodik egyes ügyekből levonható általános következtetésekre. Hasonlóan ehhez, bizonyos vélekedések szerint az egyes esetekben előforduló diszfunkcionalitás kiküszöbölését a jogalkotás – mint általános következtetés – útján látja megoldhatónak. A dolgozat összegzésre törekszik, amelyben az eljárás időtartamára ható eljárási szabályok szisztematikus vizsgálatával, a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése érdekében kíván megállapításokat megfogalmazni. Az eljárás gyorsítását nem tekinti szinonimaként a tisztességes és észszerű időn belüli eljáráshoz való joggal. Célja a szűkebbnek tekinthető és ezért egyszerűbb megítélésűnek vélt gyorsaság vizsgálata, ugyanakkor nem kíván elszakadni az értékelő megállapítások megtételétől, a gyorsaság érdekében alkalmazott jogszabályi intézkedések értékelésétől.

A kutatás elsősorban kvalitatív módszerekkel dolgozza fel a szakirodalmat, történeti összehasonlítást alkalmazva. A norma és a hozzá kapcsolódó jogértelmezés mellett magyarázó jelleggel utal jogszociológiai összefüggésekre, valamint a joggyakorlat visszajelzéseire. Az általános megállapítások alátámasztására és az eseti

[8] A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény

megnyilvánulásokból levonható általános következtetések megtétele végett a jogesetelemzésre is épít az értekezés. A kvantitatív megállapítások a nyilvánosan elérhető statisztikákon alapulnak, saját vizsgálat hiányában nem tekinthetők az értekezés szempontjából meghatározó elemnek. A kiválasztás több esetben szubjektív indíttatású, de objektív megállapításokra törekvő. A disszertáció támaszkodik a Szekszárdi Törvényszék kérdőíves kutatására az alternatív vitarendezés jelentőségének vizsgálata során, és épít az Országos Bírósági Hivatal coospace felületén elérhető szakmai anyagokra azzal, hogy ahol nyilvánosan is elérhető az adott információ vagy vélemény, ott elsősorban a nyilvánosan megismerhető anyagokra történik csak hivatkozás. Nemzetközi hatásokat elsősorban a hazai joggyakorlat során is kötelezően figyelembe veendő iránymutatások tükrében értékel.

Az észszerű idő fogalma szorosan kapcsolódik az eljárás gyorsaságának fogalmához, de a kettő közötti összefüggés összetett és számos egyéb körülmény figyelembevételét feltételezi.[9] Az eljárás időtartamával való foglalkozás bármikor tekinthető aktuálisnak, de a Pp. hatálybalépése óta kimeríthetetlen témának minősül. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének[10] megerősítésével Magyarország kötelezettséget vállalt arra, hogy biztosítja az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog érvényesülését, amelyre tekintettel 2022. január 1. napjától hatályba lépett a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló 2021. évi XCIV. tv. (továbbiakban: Pevtv.), így a 30 napon túl pert halogató bíró „megcsapatása” újabb aktualitást nyert.

[9] Az egyes ügyek értékelése kapcsán nyerhető állásfoglalás az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) által követett gyakorlatról, amely meghatározza a nemzeti jog mozgásterét az észszerű idő értelemzése körében. Az eljárások hosszának a 6. cikk 1. bekezdése szerinti észszerűségét minden esetben a különös körülményeknek megfelelően kell értékelni (Frydlender kontra Franciaország [GC], 30979/96. § 43), ami globális értékelést kívánhat meg (Obermeier kontra Ausztria, 11761/85. § 72; Comingersoll S.A. kontra Portugália [GC], 35382/97. § 23). Az eljárás teljességét figyelembe kell venni (König kontra Németország, 6232/73.§ 98), miközben a különböző késedelmek önmagukban nem vetnek fel feltétlenül semmilyen problémát, együtt és összességükben eredményezhetik az észszerű idő túllépését (Deumeland kontra Németország, 9384/81. § 90). Az eljárás egy meghatározott szakaszában bekövetkező késedelem megengedhető lehet, feltéve, hogy az eljárás teljes hossza nem túlzott (Pretto és mások kontra Olaszország, 7984/77. § 37). Az olyan „hosszú időszakok, amelyek során az eljárás … nem halad előre”, magyarázat nélkül nem fogadhatóak el (Beaumartin kontra Franciaország, 15287/89. § 33). https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_HUN.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

[10] Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény (továbbiakban: EJEE)

I. 2. Hipotézisek

Az értekezés során feltételezem, hogy a Pp. egységes perrendi szabályzás kialakítására törekedett[11], a különleges eljárások pedig csak apróbb korrekciós szabályokat tartalmaztak. Vizsgálni kívánom, hogy a jogalkotó kezdetben határidőket érintő apróbb módosításait követően a Pp. novella[12] mennyiben hozott koncepcionális változásokat, mennyiben tekinthető szükségesnek és indokoltnak, hogy a vagyonjogi perektől eltérő, más szemléletmódú eljárási szabályokat rögzítsen a törvény.

Az álláspontok egyik végpontjának tekinthető, hogy nem indokolt különleges eljárásokat szabályozni, egyes pertípusok eltérő szemléletmódot megkövetelő jellege mindig az adott ügyben esetileg személyre szabott bírói magatartást követel meg, amelyhez a szükséges eszközök a Pp. jelenleg általános szabályai között is rendelkezésre állnak. A másik álláspont, hogy jogszabályi szinten szükséges egy teljesen eltérő szemléletmódú szabályozás rögzítése a különleges eljárásokra, ennek hiánya az anyagi igazságosság ellen olyan mértékben hat, hogy az igazságszolgáltatás céljának kiüresítését eredményezheti.

A Pp. szabályainak kialakításával elérni kívánt közpolitikai célok között szerepel az Alaptörvénynek megfelelőség, magas színvonal, korszerűség, az eljárások gyors lezárását és az időszerűséget biztosító hatékony, átlátható és kiszámítható perjogi keretek megteremtése.[13] Ezek a célok azonban nem egy irányba mutatnak, hanem sokszor konkurálnak egymással. A külön szabályozások elfogadása jellemzően az átláthatóság ellen hat, amely a szabályozás hatékonyságát is képes lerontani. GÁSPÁRDY azt hangoztatja, hogy az időmenzió kategóriáinak nem a cél, hanem a per, mint eszköz körében találjuk meg jelentőségét.[14] Ez a gondolat különösen akkor válik érthetővé, amikor arról érvel, hogy indokoltabbnak látszik a pernek tulajdonított törvényhozói célról, illetőleg egy objektivizáló megközelítésben a per rendeltetéséről beszélni. A per tehát törvényhozói célok elérésének eszköze lehet. Ebben a célrendszerben az eljárások gyors lezárását és az időszerűséget biztosító törvényhozói cél szükségképpen konkurál a

---

[11] VIRÁG Csaba, *Az új polgári perrendtartás alkalmazásának kihívásai*, Bírói attitűdök a perrend egyes új jogintézményeivel kapcsolatban, Bírósági szemle, 2020. 1., 20.
[12] 2020. évi CXIX. törvény a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról
[13] az új polgári perrendtartás koncepcióját (továbbiakban: Pp. koncepció) a Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén fogadta el https://2015-2019.kormany.hu/download/6/42/40000/20150224%20PP%20koncepci%C3%B3.pdf#!DocumentBrowse (2022. szeptember 2-i letöltés)
[14] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 51.

többi céllal.

Ebből következően az értekezésemben objektív megállapításokat tudok tenni arra, hogy az eljárási határidők hogyan változtak, és csak viszonylagosan pontos megállapításokat arra, hogy adott jogszabályi rendelkezések az eljárás gyorsítása felé vagy azzal éppen ellentétes irányba hatnak. A Churchillnek tulajdonított „csak abban a statisztikában hiszek, amit én magam hamisítok”[15] szlogen azért olyan népszerű, mert a statisztikai adatok legjobb szándékuk ellenére is néha félrevezetőek. Ennek ellenére elgondolkodtató tény, hogy a bírósági peres ügyek száma évről-évre csökkenő tendenciát mutat, ugyanakkor a hosszú pertartamú ügyek aránya közel sem követi ezt a csökkenő tendenciát.[16]

A Pp. koncepció tartalmazza, hogy a különleges perekre vonatkozó szabályozás fenntartása mellett fontos annak rögzítése, hogy a védendő érdekek és kiemelt szempontok mentén kizárólag az indokolt eltérések fogalmazhatók meg az egyes perekben. Ez azt tükrözi, hogy a különleges perek vonatkozásában elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy az adott szabályozás mennyiben feltétlenül szükséges, és az adott külön szabályozás hogyan hat, illetve hathat a polgári per gyorsaságára, milyen további differenciálás indokolt, van-e további speciális szabályozás irányába ható érdek.

A kérdés akként is feltehető, hogy egy egységes perrend és osztott perszerkezetben a valamennyi pertípusra ugyanúgy alkalmazott perfelvételi utak lehetnek-e hatékonyak. Egyrészt feltételezhető, hogy nincsen jogszabályi szinten megjelenítendő különbség a különleges eljárások területén, vagy ezzel ellentétben megfogalmazható, hogy szükséges egy teljesen eltérő struktúrájú eljárási rend jogszabályok által meghatározott rögzítése. A kérdésre a válasz akként adható meg, ha megvizsgáljuk a különleges eljárások eltérő szabályait, különösen azokat a nagyobb rendező elveket, amelyek nem csak egyszerűbb technikai különbségeket takarnak. Megvizsgáljuk továbbá, hogy ezen nagyobb, rendező elvek hogyan viszonyulnak az eljárás gyorsaságához. Összevetve, hogy adott rendelkezés inkább az eljárás gyorsasága vagy inkább valamilyen másik cél előtérbe helyezése felé hat.

A személyi állapotot érintő perek esetében tapasztalhatjuk a legtöbb változást. Ez azért is érdekes, mert ezen átfogó kategória, annak egységes kezelése is a Pp. új,

---

[15] https://hvg.hu/napi_merites/20100111_churchill (2022. szeptember 2-i letöltés)

[16] https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok (2022. január 2-i letöltés), https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/ugyforgalmi-adatok (2022. szeptember 2-i letöltés) járásbírósági szinten a két éven túli ügyek aránya 5 % fölött maradt

értelmező rendelkezéseket használó szabályozási technikájának eredménye.[17] Fontos a személyi állapotot érintő perek górcső alá vétele azért is, mivel itt tapasztalható leginkább az a fajta ellenállás a gyakorlat részéről, amely az 1952-es Pp. szabályainak visszacsempészésére törekszik. Az új kategória terjedelme bár taxatíven felsorolásra került, mégis okozott jogértelmezési nehézségeket, ahogyan a fogalomhasználat is 'személyi állapotot érintő perek' megfogalmazást tartalmaz, de a Pevtv. indokolásának 6. §-a gyors elbírálást igénylő ügyként 'személyállapoti pereket' emel ki. A fogalomhasználat következetlensége mellett tapasztalható, hogy a korábbi gyakorlat további szűkítő értelmezését felváltja egy tágabb európai mintájú értelmezés.[18]

A különleges eljárások körében fellelhető rendező elvek körében vizsgálni kívánom az eljárás gyorsaságát, az eltérő perfelvételi utak szükségességét és indokoltságát, azok eljárásra gyakorolt hatásait, amelyet kiegészít a kitűzési gyakorlat idővonzata.

A különleges eljárások körében korábban is kitüntetett szerepet kapott a tárgyaláson tett nyilatkozatok jelentősége, amellyel szorosan összefüggenek a felek személyes jelenlétét biztosító rendelkezések. A tárgyalás a peres eljárás egyik legköltségesebb és legidőigényesebb része, ugyanakkor nagyban szolgálja az eljárás hatékonyságát. KENGYEL szerint a státuszperekben rendszerint a felek szolgáltatják a legfontosabb adatokat a bíróságnak a tényállás megállapításához, hiszen a jogvita az őket közvetlenül érintő „legszemélyesebb kérdések" körül forog.[19] A személyes megjelenés kötelező szabálya ugyanakkor kihathat az eljárás elhúzódására, különösen, amikor az alperes kifejezetten szabotálja az eljárást meg nem jelenésével. A Pp. 4. § (2) bekezdésében a feleknek a jelentős tények állítására vonatkozó terhét rögzíti. Szóhasználat szempontjából talán szerencsésebb lett volna a feladat kifejezés[20], de továbbra sem, mint kötelesség jelentkezik, mert az áttörné a tárgyalási elv szabályait.[21]

---

[17] A korábbi gondolkodásmód sokkal inkább családjogi és vagyonjogi ítélkezés fogalompárját alkalmazta, a gondnoksággal kapcsolatos pereket pedig külön kezelte.

[18] Kúria Pfv.II.21.146/2012 - BH2013.5.198., valamint Kúria Pf.II.20.222/2014. - BH2015.6.257., amelyek a gyermekelhelyezés tárgyában hozott döntést nem tekintik személyállapoti pernek, ehhez képest a Pp. jelentős vívmánya, hogy a jelentős jogvitákat eredményező szülői felügyelettel kapcsolatos perek körét tovább bővíti.

[19] KENGYEL Miklós, *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris kiadó, Budapest, 2000, 395.

[20] https://arsboni.hu/kotelezettsegek-a-polgari-perben-kulonosen-a-bizonyitas/ (2022. január 18-i letöltés)

[21] MOLNÁR Ambrus, *A polgári per konstrukciós sajátosságai és a bizonyítás szükséges mértékével összefüggő intézményei* https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf 48. (2022. január 19-i letöltés) 48. https://kuria-birosag.hu/hu/joggyak_csop/osszefoglalo-velemeny-az-iteleti-bizonyossag-elmeleti-es-gyakorlati-kerdesei (2022. január 19-i letöltés)

„A feleket állítási kötelezettség nem terheli, mert az a fél saját perbeli rendelkezési jogával összefüggő szuverén jogosultságának körébe tartozik”.[22] Az officialitás így a fél hiányos tényállításait nem pótolhatja, miközben feltöri a Pp. koncepcionális egységét.

A közvetlen észlelést mind a határozatok megalapozottsága, mind az eljárás emberközpontúsága szempontjából nehéz pótolni. A tárgyalás ugyanakkor csak akkor képes betölteni a funkcióját, ha megfelelően előkészített, és azon a felek képesek tisztázni, hogy melyek a vitás kérdések és melyek azok, amelyekben nem a bíróság döntését kérik, hanem maguk is tudják rendezni. Kérdéses ugyanakkor az érdemi döntés korlátainak viszonya a hivatalból történő bizonyítással összefüggésben. A különleges eljárásokban találkozhatunk a bizonyítás korlátozásának szabályozásával is, amely éppen a sajtó- és képmásperek esetében a gyors elbírálás záloga.

A tárgyalás mellett a polgári per másik leginkább idő- és költségigényes eleme a szakértői bizonyítás. E körben is tehetők olyan sajátos megállapítások, amelyek a különleges eljárások különbségeit emelik ki. A gondoksági perek az egyetlen kötelező szakértői bizonyítással terhelt ügyek, idővonzatuk szempontjából mégsem a jellemzően elhúzódó ügyek. Ezért az leegyszerűsítő megállapítás lenne, ha a szakértői bizonyítással járó ügyeket általában hosszú időtartamú vagy bonyolult ügyeknek tekintenénk.

A keresetváltoztatás és a tényállás változtatás kérdéskörei szorosan összefüggenek az eljárás idővonzatával. A tényállás változtatása, annak kiegészítése, ezek által a bizonyítékok csöpögtetése tipikusan az eljárás elhúzódásához vezető folyamatként ismert, ugyanakkor a személyi állapotot érintő perek esetében az életviszonyok változásai kifejezetten igényelték a lazább perszerkezeti szabályok alkalmazását. A három tagú pertárgyfogalom az általános szabályok szerint folyó perekben is ellenállásra talált.

Speciálisnak tekinthető a perrel érintett személyi kör is, mivel sok esetben kell az eljárás során figyelemmel lenni a kiskorú gyermekek[23] vagy a fogyatékkal élők védelmére. A fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetése az állam feladata[24], de a hátrányok kiküszöbölése ugyanúgy az igazságszolgáltatás aktív szerepvállalását is feltételezi, mert minden közhatalom gyakorlást a törvény közszolgáltatásnak tekint, ez pedig sok esetben inkább az idővonzatra hátrányosan ható körülmény.

---

[22] MOLNÁR Ambrus *i.m.* 50.
[23] a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 2. § (1) bekezdés
[24] a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 2. § (4) bekezdés

Az aktívabb bírói szerepvállalást – különösen a családjog területén – az alternatív eljárások igénybevétele egészíti ki, amelyek közül a legjellemzőbb viszályrendezési módszer a mediáció vagy közvetítés igénybevétele. A különleges eljárások során a közvetítés is másként működik, mint az általános szabályok keretei között.

II. ALAPVETÉSEK

II. 1. A kodifikáció célkitűzései, a perkoncentráció alapelvi szintre emelése

Az 1952-es Pp. novelláris módosításainak száma, az eljárást érintő koncepcionális változásainak mértéke[25], és a jogalkotási trendek miatt a Pp. megalkotását megelőzően már tíz évvel élénk tudományos diskurzus folyt az új eljárási kódex megalkotásáról. SZABÓ 2006-ban még nem tartja szükségesnek pusztán a perhatékonyság javítása címén egy új polgári perrendtartás megalkotását, de felhívja a figyelmet az inkoherenssé váló szabályozásra azzal, hogy a kodifikálás lehetőséget teremthetne az alternatív vitarendezési módok perszűrő szerepének erősítésére.[26] 2007-ben már annyiban finomítja gondolatait, hogy bár a perstatisztika alapján a magyar bíróságok sem dolgoznak lassabban, mint külföldi társaik, mégis állandóan jelenlévő az igazságszolgáltatással szembeni bírálat, hogy az lassú, nehézkes és költséges. Felhívja a figyelmet a törvényes lehetőségek teljes kihasználására. A kógens rendelkezések maradéktalan betartása általában biztosítja, hogy a bíróság a pert észszerű időn belül befejezze. „Mindaddig azonban, amíg nem történik meg a Polgári Perrendtartásunk teljes újra kodifikálása, itt-ott még mindig lehet az eljárási szabályok módosítgatásával valamelyest előre lépni".[27] OSZTOVITS azonban 2010-ben már arra a meggyőződésre jut, hogy az 1952-es Pp. módosításainak gyakorlata nem folytatható.[28] Szerinte „bármilyen nemes jogalkotói szándék merüljön is fel, a perek szabályainak kiszámíthatatlanságát, és így a jogbiztonságot veszélyeztetné ennek a folyamatnak a folytatása. A kialakult helyzet

---

[25] „Amelyek közül a legjelentősebbnek tekintett a 2000. január 1-jétől hatályos, az Országos Ítélőtábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény (VIII Pp. novella). A Novella a perek észszerű időn belül történő befejezését a bíróság feladatává tette, a jogviták eldöntését az igazság alapján törölte." OSZTOVITS, *A magyar polgári eljárásjog útkeresése … i.m.* 39.

[26] „Úgy vélem, pusztán a perhatékonyság javítása címén nem szükséges egy új polgári perrendtartás megalkotása. A VI. és VIII. Novellák nyomán lehet jól dolgozni ezzel a Pp.-vel. A határidők miatt tételezhető a befejezés. Azonban 1990-től a Pp.-t kifejezetten módosító jogszabályok száma 27 db volt. Ennyi törvény nyúlt hozzá a Pp.-hez 15 év alatt. Ennek következtében úgy érzem, itt-ott toldás-foldás, tehát inkoherencia mutatkozik a Pp. rendszerében és szabályanyagában. Másrészt figyelembe lehetne venni egy új törvény megalkotásakor azokat az alternatív vitarendezési módokat, amelyek perszűrő szerepet tölthetnének be…" SZABÓ Imre, *A polgári peres eljárás hatékonysága és idődimenziói*. Nyolcadik Magyar Jogászgyűlés főreferátum, Balatonfüred 2006. június 15-17. In: Magyar Jogász Egylet, Budapest 2006., 149-160. SZABÓ 2006-ban még éppen a preklúziós szabályok ellen érvelt a Pp. 141. § (6) bekezdésének felpuhítása által.

[27] SZABÓ Imre, *A polgári peres eljárás hatékonysága*, In.: Tóth Károly (szerk.), Tanulmányok dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára, Acta jurdica et politica, Szeged, 2007, 652. A Pp.141. § (6) bekezdés bírálata megmarad

[28] OSZTOVITS András, *Új magyar Polgári Perrendtartás szükségességéről*, Magyar Jog 2010/3. 158.

orvoslásának egyetlen és helyes útja, ha a polgári eljárásjog tudomány képviselői, karöltve a gyakorló szakemberekkel, leülnek, és végig gondolják, hogy a bíróságok előtti jogérvényesítésnek milyen modellje működjön a következő 50 évben Magyarországon". Felhívja a figyelmet, hogy az eljárási törvény egészének koherenciáját veszélyeztetheti, ha túl sok a különleges per. WOPERA hangsúlyozza, a Pp. egyike volt az utolsóként megújult kódexeknek. „Az új polgári perrendtartás kodifikációja évtizedek óta napirenden van, ezért régi adósságának törlesztését kezdte meg az igazságügyi kormányzat, amikor az új polgári törvénykönyv elfogadását követően 2013-ban elindította az új polgári perrendtartásról szóló törvény előkészítését".[29] A polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat célként határozta meg, hogy a törvény legyen

- korszerű,
- a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő,
- biztosítsa az anyagi jogok hatékony érvényesítését,
- a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodjon,
- áttekinthetően,
- koherensen,
- és a technika vívmányaira is figyelemmel szabályozza a perjogi viszonyokat,
- könnyítse meg a jogkereső állampolgárok és a szakmai közönség helyzetét.

A Pp. szerepe kiemelkedő, mivel az biztosítja a Ptk[30]. által újraszabályozott polgári anyagi jogviszonyok érvényesülését.

A Kormány a 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadta azt a koncepciót[31], hogy szükséges egy új polgári perrendtartás megalkotása – több indok mellett azért, mivel a bíróságokra érkező több mint kétszázezer peres ügy és csaknem egymillió nemperes ügy lefolytatása során – alap- vagy háttérjogszabályként – az állandó módosításokon átesett, szerkezetében már nem koherens 1952-es Pp. előírásait alkalmazták. Ezek hatékony és időszerű lefolytatásához elengedhetetlen volt egy új törvény megalkotása.

---

[29] WOPERA Zsuzsa, *Az új polgári perrendtartás elvi alapjai,* Jogtudományi Közlöny 2017/4. 153.
[30] A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
[31] Az új Polgári Perrendtartás Koncepciója (továbbiakban: Koncepció) https://2015-2019.kormany.hu/download/6/42/40000/20150224%20PP%20koncepci%C3%B3.pdf#!DocumentBrowse (2022. szeptember 2-i letöltés) 2.
https://2015-2019.kormany.hu/download/6/42/40000/20150224%20PP%20koncepci%C3%B3.pdf#!DocumentBrowse (2022. szeptember 2-i letöltés)

A dokumentum rögzítette azt is, hogy az igazságszolgáltatás közjogi alapjait nyújtó szabályrendszer teljes felülvizsgálata megtörtént, valamint megújult az alkalmazandó polgári anyagi jog is. Ezért a teljes reform megvalósulásához vezető következő lépés az új polgári perjogi törvény megalkotása. Az 1952-es Pp. már nem adott lehetőséget a perjogi továbbfejlesztésre, korszerűsítésre.

A kodifikációval elérni kívánt közpolitikai cél a magyar polgári igazságszolgáltatás

1. Magyarország Alaptörvényének megfelelő,
2. magas színvonalú,
3. korszerű,
4. az eljárások gyors lezárását és az időszerűséget biztosító,
5. hatékony,
6. átlátható
7. és kiszámítható működéséhez szükséges perjogi keretek megteremtése volt.

Az eljárás gyorsaságát és az időszerűséget a Koncepció nem kezeli szinonimaként a hatékonysággal, amelynek hangsúlyozása azért is fontos, mert a hatékonyság metajurisztikus eredetű és a gyorsaság csak az egyik eleme. Mégis a gyorsaság külön történő tételezése utal arra, hogy önálló értékként feltüntetése nem mellőzhető. A Koncepció az alaki pervezetés vezérmotívumát, a processzuális hatékonyságot akként határozza meg, hogy a per legyen gyors, olcsó, célratörő és lehetőleg célravezető, ne legyenek mellék- és holtágai.

A fentebb meghatározott célok elérését szolgálták a Koncepció tovább részletezett célkitűzései és elvei:

- a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása;
- új alapelvként a hatékonyság szolgálatában a *perkoncentráció elvének hangsúlyos érvényesítése*;
- a perelterelést, a felek közötti egyeztetést előmozdító eljárási szabályok kiépítése,
- osztott perszerkezet bevezetése, a peres eljárás perelőkészítő szakra és érdemi tárgyalási szakra bontása, a perelőkészítés szerepének erősítése;
- a perelőkészítő szakasz lezárásával rögzülő kereset, viszontkereset, beszámítási kifogás, bizonyítási indítványok *a perkoncentráció érdekében* (ezt követően ezek

változtatása csak kivételesen, a törvény által meghatározott feltételek teljesülése esetén lehetséges);
- a perkoncentrációt biztosító, az elsőfokú bemeneti szintek sajátosságaira tekintettel kialakított eltérő eljárási szabályok.

A célkitűzések között szerepelt továbbá
- a törvényszéken induló perekben a professzionális pervitel garanciájaként a kötelező jogi képviselet előírása;
- a különleges perekre vonatkozó szabályozás fenntartása mellett annak rögzítése, hogy a védendő érdekek és kiemelt szempontok mentén kizárólag az indokolt eltérések fogalmazhatók meg az egyes különleges perek esetében;
- a munkaügyi perek szabályainak az új polgári perrendtartásról szóló törvényben, a különleges eljárások közötti rögzítése;
- a közigazgatási bíráskodásra vonatkozó szabályok külön törvénybe foglalása;
- a választottbírósági eljárásra vonatkozó szabályozásnak változatlanul külön törvényben meghatározása;
- az elsőfokú bemeneti szintek sajátosságaira tekintettel kialakított eljárási szabályok miatt a kisértékű perekre és a kiemelt jelentőségű perekre vonatkozó külön szabályozás mellőzése;
- a csoportper hazai szabályainak megalkotása;
- a „jó gyakorlatok", a szabályozási céloknak megfelelő bírói jogalkalmazói gyakorlat beemelése az új polgári perrendtartásba;
- az elektronizáció szerepének erősítése.[32]

A Koncepció a szervezeti és jogállási szabályok megújítását követően a Pp. megalkotása során kiemelt követelményként határozta meg, hogy olyan új perrend

[32] Az eljárás gyorsaságát, az időszerűséget és a hatékonyságot természetesen valamennyi célkitűzéssel összefüggésbe lehet hozni, mivel kapcsolatuk hol nyilvánvalóbb, hol áttételesebb. Jó példa erre az elektronizáció szerepének erősítése. HARSÁGI mutat rá, hogy az elektronikus módozat az információfeldolgozást nagymértékben felgyorsíthatja, és egy már kiépített rendszer működtetése esetén költségtakarékossá teheti. Előnye, hogy nem szükséges fizikai mozgatásuk és az ilyen őrizetük, könnyen megtalálhatóak, automatikusan feldolgozhatóak. HARSÁGI Viktória, *Az információs technológia felhasználhatóságának határai a polgári eljárásjogban* In: NÉMETH János, VARGA István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 321. Miközben a megállapítások teljesen helyesek a valóságban, azonban az elektronizáció szerepének erősítése összervezeti szempontból is inkább lassítást eredményezett, a papír alapú feldolgozás párhuzamosan megmaradt, a digitalizáció nem digitálisan feldolgozható adatokat eredményezett, hanem nehezebben kezelhető scannalt dokumentumok rendszerezetlen tömegét.

kerüljön kialakításra, amely képes biztosítani az igazságszolgáltatás időszerűségét. A per észszerű időn belül történő befejezésének kívánalma nemcsak alaptörvényi elvárás, hanem a jogkeresők alapvető érdeke is, továbbá azt nemzetközi jogi dokumentumok, uniós normák is megkövetelik. A perhatékonyság rendszerszinten a megfelelő eljárási szabályok kialakításával, a perkoncentráció erősítésével, az aktív bírói pervezetéssel biztosítható a jelenleginél jóval eredményesebben.[33]

Főbb kodifikációs célkitűzésként került rögzítésre

- az Alaptörvény rendelkezései érvényesülésének biztosítása;
- a polgári igazságszolgáltatás iránti közbizalom erősítése, az ítélkezés kiszámíthatóságának, átláthatóságának előmozdítása;
- a Ptk. normái érvényesülésének biztosítása;
- a korszerűség biztosítása, amely figyelembe veszi, hogy alapvetően megváltoztak azok a politikai – társadalmi – gazdasági viszonyok, melyek jogvitáira az 1952-es Pp.-t modellezték;
- *a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása*, amely felöleli a per észszerű időn belül történő befejezésének kívánalmát, nemcsak a jogkeresők alapvető érdekeként, de mint a nemzetközi kötelezettségvállalás és az Alaptörvény kívánalmaként is;
- biztosítani kell a polgári perrendtartásról szóló törvény közérthetőségét, más törvényekkel való összhangját (a kiszámíthatóság és a koherens szabályozás követelménye);
- a polgári ítélkezés vonatkozásában biztosítani kell a korszerű kommunikációs eszközök igénybevételének lehetőségét, így a Pp. szabályaiban nagyobb teret kell kapnia az elektronikus kommunikációnak.

A Pp. a célok elérése érdekében nem kizárólag a korábbi szabályozás inkoherenciáját kívánta kiküszöbölni egy formális újrakodifikálással, hanem lényegi, alapelvi szintű változásokat kívánt megvalósítani.

A Pp. főbb koncepcionális változásai közül kiemelhető, mint vezérmotívum, a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása. A korábbi szabályozás elsősorban szankciók kilátásba helyezésével (pénzbírság), vagy az eljárási határidőkkel próbálta az

[33] Koncepció 7-8.

időszerűséget kikényszeríteni. A Pp. a jobb perstruktúra és a per résztvevői közötti szereposztás újragondolása által látta megvalósíthatónak rendszerszinten a perhatékonyságot.

A hatékonyságra utalás a normaszövegben csak az eljárás elhúzódása miatti kifogásnál [Pp. 157. § (2) bekezdés, 158. § (4) bekezdés] és a társult per szabályainál [Pp. 585. § (1) bekezdés f) pont] fedezhető fel, mégis a Preambulum harmadik bekezdésének megszövegezéséből egyértelmű, hogy a perhatékonyság biztosítása az egyik legfőbb cél az anyagi jogok érvényre juttatása érdekében. A Koncepció is tartalmazta[34], hogy a Pp. más filozófiával közelít a perhatékonyság biztosításához, és egy új perstruktúrát alakít ki, ezért indokolt új alapelvek megjelenítése. Ezek az alapelvek hangsúlyozzák ki a per résztvevőitől elvárt, a jelenlegi perbeli szerepektől sok tekintetben eltérő magatartást. Új alapelvként jelölte a perkoncentráció elvét és a per résztvevői közötti szereposztás újragondolását kifejező együttműködés elvét. Az utóbbi a felek eljárástámogatási kötelezettsége és a bíróság közrehatási kötelezettsége kettős elvben vált teljessé.

A kodifikációt megelőzően is vitás kérdés volt, hogy szükséges és indokolt-e az alapelvek külön fejezetben történő megjelenítése, ezek hol kerüljenek elhelyezésre, továbbá kizárólag a polgári perjog alapelveit tartalmazza-e törvény vagy az igazságszolgáltatási alapelveket is.[35] Az alapelveknek a normaszövegből kell-e kitűnniük azáltal, hogy azok az alapelvek tartalmát megvalósítják, vagy tételezésük figyelemfelhívó jelleggel indokolt lehet? Szerepük lehet-e ennél több, esetlegesen konkrét hivatkozási alap?

A Pp.-re nem titkoltan hatást gyakorló Plósz-féle Pp. [36] nem tartalmazott tételesen kimunkált alapelveket, mégis képes volt érvényre juttatni a 19. századi jogfejlődés során kialakult alapelveket. VARGA álláspontja, hogy az eljárást meghatározó alapelveknek nem feltétlenül kell külön alapelvi fejezetben szerepelniük a kódex bevezető részében, hanem azokat a perrend speciális szabályai tartalmukban képesek kielégítő módon megjeleníteni.[37]

---

[34] Koncepció 10. Alapelvek a gyors, hatékony eljárás szolgálatában cím alatt

[35] LUKÁCS Tamás, *A Polgári perrendtartás kodifikációja, Interjú dr. Wopera Zsuzsa miniszteri biztossal*, EXEKUTIO 2016/1. 8.

[36] 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról

[37] VARGA István, *Egység és sokféleség a perrendi kodifikációban*, In: NÉMETH János, VARGA István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 43. Maga a Koncepció utal rá, hogy Dr. Németh János professzor emeritus, a Főbizottság és a Szerkesztőbizottság elnöke létrehozta a munka- és témabizottságokat, s munkájuk eredményeképpen elkészült a Polgári Perjogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság által megtárgyalt a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V.

A Szerkesztőbizottság tehát nem foglalt kategorikusan állást. A többség álláspontja volt, hogy az alapelveknek nem külön fejezetben kell szerepelniük, hanem azokat a perrend speciális szabályai tartalmukban kell, hogy megjelenítsék. Ebben a rendszerben az alapelvek megnevezésében és részletes tartalmi kidolgozásában vezető szerep jut a bírósági jogalkalmazásnak és a perjogtudománynak. Amennyiben mégis születik külön alapelvi fejezet, abban kizárólag az eljárás egészét átható („anya"-) elvek kerülhetnek lefektetésre. A Pp.-ben csak a polgári per sajátos elveinek megjelenítése lehet indokolt, az igazságszolgáltatás egészét átható elvek megjelenítése az Alaptörvényre, illetve a bírósági szervezeti törvényre tartozik.[38]

A kodifikációs munkacsoport pedig szükségesnek találta a Kódex szellemiségét, a legfontosabb rendező elveit meghatározó, és az új eljárási szabályok megfelelő beágyazottságát megteremtő alapelvek megjelenítését külön fejezetben, a törvény elején.

Az új kódex legfontosabb üzeneteit megjelenítő alapelvek körének meghatározásánál az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1984. február 28-án elfogadott (84) 5. ajánlása az igazságszolgáltatás működését elősegítő polgári eljárásjogi irányelvekről zsinórmértékül szolgált. Az ajánlásban megfogalmazottakra építve 2006-ban megjelent az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonysága biztosításáért felállított bizottságának, a CEPEJ-nek (Europen Commission for the Efficiency of Justice) az összefoglalója, melyben a testület nevesítette a bírósági eljárások időszerűségét, észszerű időn belül történő befejezését biztosító ún. „jó-gyakorlatokat." Az ajánlás és az összefoglaló szempontjai egyaránt beépültek az alapelvek és a tételes jogi rendelkezések közé.[39]

A Pp. kodifikációjának tehát egyik alapkérdése volt, hogy az új kódex tartalmazzon-e önálló alapelvi fejezetet, hasonlóan az 1952-es Pp. „Alapvető elvek" című I. fejezetéhez, ha igen, az hol kerüljön elhelyezésre és abban kizárólag a polgári perjog sajátos alapelvei jelenjenek-e meg vagy igazságszolgáltatási alapelvek is.[40] A Koncepció

17.) Korm. határozat által elkészíteni rendelt Koncepció I. tervezete (a továbbiakban: Szerkesztőbizottság Javaslata) A Szerkesztőbizottság Javaslata kiemelkedően magas színvonalon veszi számba a polgári perjogi kodifikáció lehetséges irányait, a nemzetközi irányokat, a hazai eljárásjog megújításra érdemes hagyományait, a hatályos eljárási törvény reformra szoruló és megőrzendő intézményeit.

[38] Koncepció 39. valamint CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice) 2006. évi ajánlása, amelyet 2006. december 8. napján Strasbourgban fogadtak el. Az ajánlás 13. pontja: „Compendium of „best practices" on time management of judicial proceedings".

[39] WOPERA, *Az új polgári perrendtartás elvi… i.m.* 155.

[40] WOPERA Zsuzsa, *Alapelvek,* In: WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás, SZIVOS Kristóf, *A perkoncentráció alapelvi jellegéről*, doktori műhelytanulmányok 272-286. https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19462/2/tanulmany-fulltext.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

egyértelművé tette, hogy szükség van az alapelvek megfogalmazására a kódexben, mert fontos szerepet töltenek be[41]. Egyfelől meghatározzák az eljárás érvényesülő rendjét, a szabályozás irányait, másrészt az alapelvek a jogalkalmazók számára jogértelmezést elősegítő, egységesítési funkcióval, továbbá szabályozási hiányok esetén hézagpótló funkcióval is bírnak, valamint zsinórmértékül szolgálnak. Az alapelvek megfogalmazása során figyelemmel volt a jogalkotó arra, hogy az utóbbi évtizedekben újra kodifikált európai, külföldi perrendtartási törvények döntő többsége tartalmaz önálló alapelvi fejezetet. Külföldi modellnek volt tekinthető példálózó jelleggel a szlovén polgári perrendtartás, a litván polgári perrendtartás, a horvát polgári perrendtartás és a svájci szövetségi polgári perrendtartás. A Pp. azt a kodifikációs módszert követte, amely pl. a 2011. január 1-jén hatályba lépett svájci szövetségi polgári perrendtartás (schZPO) önálló alapelvi fejezetét (52-58. cikkek) is jellemzi: a törvénykönyv egészére vonatkozó alapelvek jelennek meg a lehető legtömörebb megfogalmazásban.

A perhatékonyság rendszerszintű biztosítása érdekében a Pp. három új alapelvet vezet be. A polgári per gyorsasága szempontjából mindhárom alapelv nagyon fontos szerepet tölt be. A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége kiegészülve a bíróság közrehatási tevékenységével, egyértelmű üzenet a per résztvevői számára, hogy az eljárás valamennyi résztvevője köteles az eljárás mielőbbi befejezésén munkálkodni. A per szereplői közötti szereposztás újragondolását kifejező alapelvekhez közvetlen szankció és jogkövetkezmény rendszer is kapcsolódik, így nem csak jogértelmezést elősegítő, egységesítési, hézagpótló funkcióval bírnak.

A perhatékonyság érvényesítése szempontjából a legjelentősebb alapelvnek a perkoncentráció tekinthető. Célja, hogy a jogvita tartalma, mibenléte minél korábban tisztázódjon és a per valóban a felek által megfogalmazott jogvitáról szóljon[42]. A Pp. alapelvi alcímének rendező elve az volt, hogy abban kizárólag olyan alapelvek kerüljenek

[41] „A törvény elején külön fejezetben elvi éllel mindössze néhány alapelvet (vezérlő elvek) szükséges megjeleníteni, mintegy kiemelve, melyek a kódex legfontosabb rendező elvei." a perkoncentráció elve és az együttműködés elve melynek érvényesülését szolgálja a felek oldaláról a felek eljárás-támogatási kötelezettségének előírása, a bíróság oldaláról pedig a bíróság közrehatási kötelezettsége, anyagi pervezetése, perszervezése, – a jóhiszemű pervitel elve: ezen elv jelenlegi megfogalmazásához képest annyiban lehet indokolt változtatni, hogy a mainál hangsúlyosabban kerüljön megfogalmazásra a fél igazmondási kötelezettsége, hangsúlyozva, hogy a jóhiszemű eljárás megkövetelése a hatékony és gyors eljárások fontos biztosítéka, amelyet következetesen az eljárás teljes tartama alatt meg kell követelni. Koncepció 11.

[42] Az alapelv, figyelemmel a 3024/2016. (II. 23.) AB határozatban foglaltakra, a tisztességes eljáráshoz való jogon nyugszik.

nevesítésre, amelyek a polgári perjog sajátos alapelveinek tekinthetők, és amelyek a per teljes életciklusa alatt érvényesülnek. A fent írtak szerint a kodifikáció kiemelt célja volt a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása érdekében a perkoncentráció elvének hangsúlyos érvényesítése. A Koncepció szabályozási céljai között is több alkalommal kerül említésre, mint a hatékonyság, amelynek szolgálatában áll. Megfogalmazásra kerül, hogy a perhatékonyság rendszerszinten a megfelelő eljárási szabályok kialakításával, a perkoncentráció erősítésével, az aktív bírói pervezetéssel biztosítható a jelenleginél jóval eredményesebben.[43]

A perkoncentráció elvét a Koncepció akként definiálja, hogy az „a perhatékonyság rendszerszintű megvalósításának eszköze," ami azt jelenti, hogy úgy kell kialakítani a perrendi szabályokat, hogy azok biztosítsák, hogy a per résztvevői időben tegyenek eleget perbeli kötelezettségeiknek, *a jogvita tartalma minél korábban tisztázódjon*, és kizárják a per elhúzását eredményező jogintézmények, eljárási szakok alkalmazását. Röviden azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a bíróság számára az *ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon"*.[44]

A definícióból nem egyértelmű és vita tárgyát is képezi, hogy perkoncentrációnak van-e alapelvi jellege. A Szerkesztőbizottság Javaslata érdemben nem érintette ezt a kérdést. Megfogalmazásra került, hogy a peranyag szolgáltatása is a felek rendelkezési hatalma alatt áll. Ez egyúttal a peranyag szolgáltatásért való felelősségük fennállását is jelenti.[45] A perfelvételnek az a lényegi szakasza, amikor a per tárgya az alperes jelentőséggel bíró védekezése folytán koncentrálódik a vitatott tény- és jogállítások körére.[46] VARGA határozottan tagadja a perkoncentráció alapelvi jellegét. Nem alapelvnek, hanem egy, a perhatékonyságot kiegyensúlyozott szabályokkal biztosító polgári perrendtartástól, és az ahhoz kapcsolódó mindennapi bírósági joggyakorlattól elvárt, társadalmi erőforrások kímélése szempontjából is fontos eredménynek tekinti.[47]

---

[43] Koncepció 8.
[44] Koncepció 10.
[45] ÉLESS Tamás, DÖME Attila, *Alapvetések a polgári per szerkezetéhez,* In.: NÉMETH János, VARGA István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 73. „Aki bírósághoz fordul és ítéletet kér, gondoskodjék arról is, hogy a bíróságnak rendelkezésre álljon a peranyag, amelyre ítéletét alapítja.": PLÓSZ Sándor, *Polgári Perrendtartás tervezetéhez fűzött Indokolása,* Kiadja a Magyar Királyi Igazságügyminisztérium, Pesti Könyvnyomda, Budapest 1893. 17.
[46] ÉLESS Tamás, ÉBNER Vilmos, *A percezúra – az érdemi tárgyalás előkészítése,* In.: NÉMETH János, VARGA István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 391..
[47] VARGA István: *Alapvetések*, In: VARGA István (szerk), A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I. 2018, HVG-Orac, Budapest, 25.

MÉSZÁROS is arra az álláspontra helyezkedik, hogy a perkoncentráció egy cél, nem pedig egy alapelv, hiszen az eljárásban résztvevő bíróság és a felek részére azt írja elő, hogy törekedjenek az egy tárgyaláson történő elbírálásra.[48] SZIVÓS álláspontja szerint sincs alapelvi jellege. Álláspontjának indoka az, hogy egyrész mivel a perhatékonyságnak sincs alapelvi jellege és perkoncentráció a perhatékonyságból vezethető le, így a maiore ad minus elv alapján erre lehet következtetni, másrész nem az egész polgári eljárásra kisugárzó jelleggel bír, hanem éppen fordítva, a perszerkezet két szakaszra osztásából következik.[49]

A fentiek ellenére megállapítható, hogy a Koncepció indokoltnak tartotta új alapelvként a perkoncentráció megjelenítését úgy, hogy a fogalmát is meghatározza, amely szerint cél a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása, amelynek eszköze az új alapelv. A két fogalom tehát nem a maiore ad minus viszonyban áll egymással, hanem egy alapelv áll a cél szolgálatában. A Koncepció kifejezetten alapelvként (vezérlő

[48] „A perkoncentráció a Pp. egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése. Azt célozza, hogy a felek közötti jogvita mibenléte minél korábban tisztázódjon, és a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon, azaz a jogvita anyagi jogi és eljárásjogi keretei minél korábban rögzüljenek. Ez az elvárás mind a bíróságtól, mind a felektől a korábbiaktól részben eltérő szerepfelfogást kíván, és bár a törvény mind alapelvi szinten, mind tételesjogi szabályai körében is kifejezésre juttatja ezeket az elvárásokat, a perkoncentráció elvét annak fontossága és újszerűsége miatt a törvényalkotó indokoltnak látta önálló alapelvként megjeleníteni. … Az alapelv szóhasználatával azonban csak azért találkozhatunk, mert azt a törvényalkotó indokoltnak találta. Ezzel szemben a korábbiakban hangoztatott véleményemet fenntartom, miszerint a perkoncentráció nem alapelv, hanem helyesen célkitűzés. Kengyel Miklós monográfiájában is a perkoncentráció illetve annak rokon fogalmaival – mint például hatékonyság, gyorsaság, olcsóság – kapcsolatosan is a célkitűzés fogalmat használja, hiszen ezek valójában jogpolitikai célok, amelynek elérése érdekében, ehhez igazítva alkotja meg a jogalkotó az egyes törvényi módosításait, új törvényeit. A perkoncentrációval, mint célkitűzéssel kapcsolatban fontos rámutatnom arra a tényre, hogy azt valójában a többi alapelv illetve a törvény egyes konkrét rendelkezései valósítják meg és azoknak nem vagy nem megfelelő használata, bíróság és a felek eljárásbeli magatartása hiúsíthatja meg maradéktalan érvényesülését az egyes egyedi ügyekben.” MÉSZÁROS Pál Emil, *A perkoncentráció, mint alapelv, vagy mint elvárás megjelenése a polgári perben* JURA, 2020/4. 32-33.; és ugyanilyen tartalommal MÉSZÁROS Pál Emil, *A polgári jog és a polgári eljárásjog alapelveinek kapcsolódása, illetve azok alkalmazása a polgári peres és nem peres eljárásokban*, Doktori értekezés, Pécs, 2021. 107.

[49] „Az alapelvi jelleget az sem indokolja, hogy a perkoncentráció „az egész polgári eljárásra kisugárzó hatással bír”. Összehasonlításképpen, ha például a rendelkezési elvből indulunk ki, akkor láthatjuk, hogy annak valóban kisugárzó jellege van, hiszen abból következik többek között a perindítás lehetősége, a keresettől való elállás, a felek egyezségkötési lehetősége stb. A perkoncentráció esetén épp ellenkező irányú „sugárzásra” lehetünk figyelmesek, így például a perszerkezet két szakra osztott jellegéből következik a perkoncentráció vagy az írásbeli perfelvétel, és az eventualitás alkalmazása ugyancsak a perkoncentráció elérésére szolgál. Azt is hozzá kell tenni, hogy a másik két új alapelv szövegezése is teljes mértékben alátámasztja e megállapítást. A felek eljárástámogatási kötelezettsége kapcsán ugyanis arról van szó, hogy a felek kötelesek előmozdítani az eljárás koncentrált lefolytatását és befejezését [Pp. 4. § (1) bek.], ami azzal az eredménnyel jár, hogy a per koncentrált lesz. A bíróság közrehatási tevékenysége pedig azt takarja, hogy a bíróság a perkoncentráció érvényesülése érdekében hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék (Pp. 6. §). SZIVÓS Kristóf, *A perkoncentráció alapelvi jellegéről*, 282. doktori műhelytanulmányok, https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19462/2/tanulmany-fulltext.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

elvként) kívánta megjeleníteni a törvény elején és külön fejezetben a perkoncentráció elvét.

A perkoncentráció érdekében szabályozza a törvény az osztott perszerkezetet is, a Koncepcióval összhangban. (Álláspontom szerint nem annak van jelentősége, hogy a jogszabályi rendelkezésekből következtethetünk vissza valamely alapelvre, vagy a jogszabály kifejezetten alapelvként tartalmazza. Az alapelvi jelleget éppen az támasztja alá, hogy az eljárásjogi szabályokat átfogó rendező elv kiolvasható a törvényből.)

Az alapelvi jelleget erősíti az is, hogy a felek eljárástámogatási és a bíróság közrehatási tevékenységét is áthatja a perkoncentrációra törekvés. Ebből következően nemcsak a per struktúráját, hanem a perbeli szereplők cselekményeit is befolyásoló elvről van szó. A perkoncentráció lényegi elemei a bíró megnövekedett pervezetési jogosítványai, a preklúziós szabályokkal és az eventualitással.

A Koncepció az 1952-es Pp.-ben nem, de más országok perrendtartási kódexében megjelenő, irányadónak tekinthető alapelvként veszi számításba a perkoncentráció elvét[50]. A magyar polgári eljárásjogban sem előzmény nélküli a perkoncentráció elve, hiszen az már a Plósz-féle Pp.-ben is követelményként jelent meg, de az akkori szabályozás jellemzője volt, hogy az alapelvek nem kerültek nevesítésre a törvényben, hanem a jogszabály szellemiségéből a szakirodalom munkálta ki az eljárást átható jellemzőket.

VARGA álláspontjával szemben – aki a perkoncentráció alapelvként való elfogadását tagadja, mivel nézete szerint a perkoncentráció nem alapelv, hanem egyfajta eredmény, amelyet a bírósági joggyakorlattól szükséges elvárni, tekintettel a társadalmi erőforrások kímélésének a szempontjára –, az a vélemény fogalmazható meg, hogy a perkoncentráció korábban legfeljebb célkitűzésként volt értékelhető, de a Pp. kodifikációja során alapelvi szabályozást nyert. Az egész eljárást átható rendező

[50] „A perkoncentráció gondolata – Franz Klein nevéhez köthetően – a XIX. századra nyúlik vissza. Az 1895. évi osztrák polgári perrendtartásból eredeztethető, innen vált a későbbi eljárási törvények – így a Plósz-féle Pp. – részére mintaadóvá. Az alapgondolat szerint az egyszerű, gyors és olcsó eljárás érdekében hangsúlyozni kell a bíróság pervezetését, erősíteni kell a hivatalbóliság elvét, akár a felek rendelkezési jogának korlátozásával is. A perkoncentráció a bíróságot a tényállás megállapítása és a felek által előadott jognyilatkozatok tartalmának tisztázása érdekében aktívabb szerepbe hozta, és ennek érdekében erős pervezetési jogosítványokkal ruházta fel az eljáró bírót.” MOLNÁR Tamás, *A polgári perrendtartás újragondolt alapelvei – elvárások és tapasztalatok*, Debreceni Jogi Műhely, 2020. évi (XVII. évfolyam) 3-4. szám, 120.

vezérelv[51], amely jelzi, hogy az eljárás gyorsasága önálló értékként jelentkezik a felgyorsult világban, a késlekedés pedig objektív szankciókkal fenyegetett. Az alapelv kihat a per szerkezetére és kiolvasható az osztott perszerkezetből. Érvényesül a felektől elvárt magatartásban és a bíróságtól megkövetelt aktivitásban.[52]

A joggyakorlat is a Pp. egyik önálló alapelveként tekint a perkoncentrációra, amelynek "a polgári per egészét át kell hatnia, a per szerkezetében, a részletszabályokban és a bírói attitűdben is egyaránt meg kell jelennie", annak célja a perre történő ráfordítások mérséklése.[53] A perkoncentráció elve látszólag csak az idődimenziót hangsúlyozza, azonban ebben értelemszerűen egy hatékonysági elem is benne van, hiszen az elbírálás felgyorsításának egyik eszköze a ráfordítások mérséklése (pl. a bíróság logikai sorrendbe rendezi az eldöntendő kérdéseket, és ennek mentén haladva nem enged idejekorán felesleges vitát és előadásokat a csak később sorra kerülő részletkérdésekben)[54].

---

[51] T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról (továbbiakban: Törvényjavaslat) Részletes indokolás a 3. §-hoz A perkoncentrációnak, ahhoz, hogy érvényesülni tudjon, a polgári per egészét át kell hatnia, a per szerkezetében, a részletszabályokban és a bírói attitűdben is egyaránt meg kell jelennie. A perkoncentráció lényegében az eljárás rendezőelvének tekinthető.

[52] A perkoncentráció követelményének címzettje tehát egyfelől a bíróság, másfelől a felek, azaz az ő irányukban fogalmaznak meg további elvárásokat a perkoncentráció elvét megjelenítő európai eljárási kódexek is. Törvényjavaslat 242.

[53] 6/2022. JEH határozat a Kúria Jogegységi Panasz Tanács határozata (Jpe.III.60.027/2022/15. szám) a követelésrész érvényesítése esetén az anyagi jogerőhatás érvényesülése tárgyában, a többségi határozattól eltérő álláspontban szerepel „Ha a jogalkotó szűk teret enged például a keresetváltoztatásnak, akkor nem lehet a célja a perkoncentráció ellen ható, több eljárást generáló, a felperes számára jelentős pertaktikai lehetőséget adó szabályozás megalkotása. A Pp. kodifikációjának egyik meghatározó oka volt a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása, a perkoncentrációt biztosító eljárási szabályok megteremtése, a hatékony és koncentrált per feltételeinek a létrehozatala (Pp. törvényjavaslata 233., 235., 242.). Ezekkel a célokkal ellentétes, ha a felperes – kisebb összegű illeték lerovása mellett – "próbaperben" érvényesítheti az igényét, és ennek sikere esetén újabb keresetet terjeszthet elő. A fél felelős pervitele, a koncentrált per, a tisztességes eljárás, valamint az anyagi jogok hatékony érvényesítésének követelményei (Pp. preambulum) mind azt az elvárást támasztják, hogy a felperes felelős döntését követően az általa érvényesített jogot a bíróság egy alkalommal, észszerű időn belül [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés], véglegesen [a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 2. § (1) bekezdés] bírálja el. A társadalomnak (közjó) és az alperesnek is az az érdeke, hogy a teljes követelésről egy alkalommal és véglegesen döntsön a bíróság. Ha a felperes saját döntése alapján nem érvényesíti az általa állított jogból eredő teljes követelését, úgy nem akadályozott a bírósághoz fordulás joga gyakorlásában (3384/2018. (XII. 14.) AB határozat), hanem saját döntése alapján nem él teljeskörűen ezzel a joggal, mert a rendelkezésére álló hatékony igényérvényesítés lehetőségét csak részben kívánja igénybe venni. A bíróság döntése ekkor is érdemi vizsgálaton alapul [3384/2018. (XII. 14.) AB határozat, 3335/2019. (XII. 6.) AB határozat], megvalósul az alaki jogerő, az anyagi jogerő és a döntés végrehajthatósága [3133/2017. (VI. 8.) AB határozat] – de csak annyiban, amennyiben az alanyi jog jogosultja azzal élni kívánt.

[54] „Az új polgári perrendtartás vezérmotívuma a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása, ami azt jelenti, hogy önmagában a szabályozásnak kell garantálni a perkoncentráció megvalósulását, s a szabályok nem engedik a perelhúzó magatartást. A perhatékonyságot nem a határidők újabb és újabb seregével, illetve szankciók kilátásba helyezésével biztosítja a törvény, hanem az egyes perszerkezeti egységek célvezérelt eljárási cselekményeinek szabályozásával, a percselekmények prognosztizálásával s az értük viselt eljárási felelősséggel”. SZABÓ Imre, *Szakértelem és felelősség*, Jogtudományi közlöny, 2017/9. 385.

Korábbi véleményem az volt, hogy az alapelvi fejezet nem szükséges a Pp. elején, mivel az eljárási törvénytől csak olyan rendelkezések várhatók el, amelyek közvetlen normatív tartalommal rendelkeznek. A magyarázó, értelmező, az egész eljárást átható elveknek meghatározása azért indokolatlan, mivel a jogszabály szövegéből leszűrhető általános rendező elvek kimondása elég, ha a jogtudomány, a jogértelemzés területén jelentkezik. Álláspontomat a Pp.-t ért kritikák nagyban átformálták. A korábbi szabályozás is úgy rendelkezett, hogy ha a tényállás már az első tárgyaláson kideríthető, a bíróság nyomban érdemben határoz. Ezért nem az egyetlen tárgyaláson történő elbírálásra törekvés adja meg a perkoncentráció újdonságát, hanem az, hogy alapelvi szinten jelentkezik. Áthatja az eljárás egészét az a figyelemfelhívás, hogy a vita mibenléte minél előbb tisztázásra kerüljön, és az érdemi döntés felé haladjon az eljárás. A perkoncentráció alapelvéből következik, hogy az eljárás nem lehet öncélú. Az eljárási cselekményeket oly módon kell lefolytatni, hogy minden az eljárás befejezése felé hasson. Ennek a felhívásnak az eljárás valamennyi résztvevője a címzettje. Az 1952-es Pp. mellett megfért még az a gondolat, hogy a feleknek az eljárás során időt kell adni ahhoz, hogy kitalálják, mit is akarnak elérni az eljárással és miről vitatkoznak. A Pp. a perkoncentráció alapelvi szintre emelésével kifejezi, hogy az első tárgyalás megtartása előtt már a vita irányának ki kell derülnie[55], a bíróságnak aktívan is közre kell működnie abban, hogy a jogvita keretei tisztázódjanak és a perfelvétel lezárásával rögzüljenek.

Nem elfogadható ezért az a gondolkodásmód, hogy az eljárás során formálódik a bizonyítékok tükrében a felek igénye. A releváns tények állítása megelőzi a bizonyítást még az állítási szükséghelyzet esetében is.[56] A Pp. 3. § normatív tartalma vitatható, éppen azért, mert egy alapelv gyakorlatias megfogalmazásaként értelmezhető leginkább. Kifejezi azt a gondolatot, hogy a Pp. által biztosított írásbeli előkészítés valóban lehetőséget nyújt arra, hogy az első tárgyaláson a jogvita olyan módon kerüljön elbírálásra, hogy nem egy mulasztás alapú döntés születik és nem formális határozat, hanem az anyagi jogi szabályokat érvényre juttató ítélet vagy egyezséget jóváhagyó végzés.

[55] Pp. 181. § (2) bekezdés: Nem akadálya a bírósági meghagyás kibocsátásának, ha az alperes írásbeli ellenkérelmében csak a keresetet általánosságban vitató nyilatkozatot terjeszt elő, amely nem tartalmaz sem alaki védekezést, sem érdemi védekezést.

[56] Az 1952-es Pp. alapján lefolytatott perekben nem egyszer fordult elő, hogy a jog képviselő az első tárgyalást az ellenérdekű féllel és érveivel történő ismerkedésnek tekintette, és a bíróság sem törekedett különösebb energiával az egy tárgyaláson történő befejezésre.

Természetesen tapasztalható, hogy az eljárási szabályokat sokkal gyorsabban lehet a perkoncentráció szolgálatába állítani, és olyan szabályokat alkotni, amelyek alkalmasak a perkoncentráció megvalósítására[57], mint átformálni a peres eljárásban részt vevők gondolkodásmódját. Szerencsére a Pp. nem teljesen új hozzáállást vár el, hanem azt a korábban is sokak által képviselt elvet erősíti meg, hogy a döntések nem halogathatók, az eljárás résztvevőinek pedig nem lehet célja az eljárás elhúzása.

Álláspontom szerint a jogalkotó érzékletesen emelte ki a perkoncentráció elvéből fakadó követelmények közül az egy tárgyaláson történő elbírálás kívánalmát, mert a per előkészítését is akként alakította át, hogy az első tárgyaláson már ne perelőkészítés vagy perfelvételre alkalmasság legyen a tárgy, hanem a jogvita elbírálása kezdődjön meg a felek érveinek ütköztetésével.

Vitatott lehet, hogy az első tárgyaláson történő elbírálás kívánalma pontatlan megfogalmazás, mivel érdemi döntés csak a perfelvétel lezárását követően az érdemi tárgyalás megtartása során hozható.[58] Ezt azonban legfeljebb elméletileg lehet felvetni. A gyakorlatban nyilvánvaló, hogy nemcsak az érdemi tárgyaláson történik érdemi befejezés, hanem a jól előkészített perfelvételi tárgyaláson a jogvita lényegének összefoglalásakor nagy esély van a felek közötti egyezség létrehozására és egyezséget jóváhagyó végzés meghozatalára. Ehhez szükséges, hogy az eljáró bíróban is meglegyen a törekvés a perkoncentrációt megvalósító gondolkodásmódra. Ez természetesen nem lehet az eljáró bíró önálló harca, hanem a felekkel együttműködve kell megvalósítani a koncentrált pert. A felek által a perfelvételi nyilatkozatokban megjelölt bizonyítás sok

[57] Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 74. számú állásfoglalása is rámutat a jogértelmezés körében is kiemelt szerepére a perekoncentrációnak. „Emellett – a 348. § (2) bekezdése értelmezésének körében – lényeges, hogy a nevesített határozatfajták (ítélet, végzés, bírósági meghagyás) közül sem az ítélet, sem a végzés esetén nincs szükség a jogorvoslati kérelem mellett további beadvány (melléklet) kötelező előterjesztésére, ilyen kötelezettséget kizárólag a bírósági meghagyással szembeni ellentmondáshoz kapcsol a törvény. E jogorvoslati forma sajátossága teszi indokolttá azt az értelmezést, amely szerint a 348. § (2) bekezdésében foglalt, az „ellentmondás lehetőségéről" szóló kötelező perorvoslati részi tájékoztatásnak ki kell terjednie a 182. § (2) bekezdéséről szóló tájékoztatásra is. Ez az értelmezés áll összhangban a perkoncentráció elvével, és – a jogi képviselő nélkül eljáró fél esetén – a Pp. 111. §-a alapján a bíróságot terhelő tájékoztatási kötelezettséggel is, továbbá a Pp. preambulumában foglalt, a bíróság aktív pervezetésével kapcsolatos elvárással is."

[58] „Az egy tárgyaláson való elbírálás szinte lehetetlen. Habár az előző pontban vizsgáltuk az „egy tárgyaláson" fordulatot, e helyütt egy további szempont alapján is szemügyre kell vennünk. Az Európa Tanács ajánlása kihangsúlyozza, hogy az eljárásnak nem több, mint két tárgyalásból kell állnia. Ezek közül az első egy előkészítő jellegű előzetes meghallgatás lehet, a második, főtárgyaláson pedig le kell folytatni a bizonyítást, és ha lehetséges, el kell dönteni a jogvitát. … E jogalkotási anomália is kiküszöbölhető az „érdemi" szó fent említett beillesztésével. A fentiek alapján második kérdésre tehát azt a választ kell adnunk, hogy a gyors elbírálás egyoldalú megjelenítése és az „egy tárgyaláson elbírálható" fordulat miatt a normaszöveg nem megfelelő, annak módosítása vagy az alapelvi jelleg hiánya miatt az alapelvi fejezetből való törlése indokolt." SZIVÓS, *A perkoncentráció… i.m.* 12.

esetben az első tárgyaláson is foganatosítható, mivel az első tárgyalás alkalmával van lehetőség a perfelvétel lezárására és az érdemi tárgyalásra történő azonnali áttérésre.

Az alapelvi jelleget éppen az támasztja alá, hogy az eljárási eszközöket lehet oly módon is értelmezni, hogy azok nem segítik elő a jogvita tényleges érdemi elbírálásának gyorsítását[59], de a perkoncentráció szem előtt tartása mellett a tételes szabályozás olyan értelmezésére kell törekedni, amely rendszerszinten valósítja meg a perhatékonyságot.

Az alapelv képes érvényesülni eltérő eljárási formák esetén is. A Pp. hatályba lépése óta a gyakorlat határozott igénnyel lépett fel, hogy a vagyonjogi és nem vagyonjogi perekben eltérő szemléletmódra van szükség. Ugyanakkor ez az igény a per szerkezeti tagoltságát viszonylagossá tette, míg a koncentrált perről, mint célról nem mondott le. Sőt az időtényező szempontjából kiemelten fontos területnek tekintendő a személyállapotot érintő perek csoportja. Kérdéses azonban, hogy a hatékony per egységes perrend keretében vagy differenciált perutakon keresztül valósítható meg. Az egységes perrend olyan általános szabályokat követel meg, amelyek nagyfokú rugalmassággal alkalmazhatóak, így a bíróság szerepfelfogása lesz kiemelten jelentős, míg a speciális perutak jogszabályi szinten történő rögzítése inkább a felek rendelkezési jogát és választási lehetőségeit preferálja. A személyi állapotot érintő perek azonban mindenképpen megkövetelnek egy, a vagyonjogi perektől eltérő gondolkodásmódot, amely megnyilvánul a perkoncentráció alapelvének eltérő eszközrendszerében és érvényesülésének módjában.

II. 2. A differenciált és az egységes perrend előnyei és hátrányai, az egységes perrend bevezetésének indokai

A kodifikáció indokaiból következően a Pp. egyik kiemelt feladata volt a koherens szabályozás megteremtése. Az 1952-es Pp. módosításai több esetben tűzték célul, hogy az eljárás gyorsaságát biztosító külföldi modellekből átemelt megoldásokkal frissítsék az eljárási szabályokat. Ezek a próbálkozások több esetben olyan speciális perutakat jelentettek, amelyek nem tudtak szervesen illeszkedni a korábbi szabályozásba és a

[59] A Pp. hatályba lépését követő visszautasítási gyakorlat a keresetlevelek esetében nem az anyagi jogok hatékony érvényre juttatása irányába hatott. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_keresetlevel_visszautasitasanak_vizsgalata_osszefoglalo_velemeny.pdf 52., 97. (2022. szeptember 2-i letöltés)

módosult szabályozás is anomáliákkal volt terhelt.[60] A változtatások sikertelensége, vagy mérsékelt sikere következtében a gyakorlatban erős ellenérzés alakult ki a differenciált perrenddel szemben. Speciális szabályok és különleges eljárások alkalmazása a történeti gyökerek alapján sem lehetett kétséges. Az azonban eldöntendő kérdés volt a kodifikáció során, és azóta is vita tárgya, hogy eltérő perutak, különböző eljárási szabályok mennyisége és minősége eléri-e azt a mértéket, amely már differenciált perrendet eredményez.

VARGA dogmatikai téren a megváltozott gazdasági, társadalmi igényekhez szabott olyan egységes szabályozást támogatott, amely rendezi a kodifikációt megelőző években elvesztett szabályozási harmóniát, képes helyreállítani azt, a dogmatikai töréseket felszámolva.[61] Gyakorlati téren elsődleges célként a perhatékonyság növelése került kitűzésre, amely ugyanúgy megkövetelte az 1952-es Pp. szabályozásában kialakult következetlenségek és ellentmondások felszámolását. Az elvi alapállás abban volt megragadható, hogy a polgári igazságszolgáltatásnak mind szervezeti, mind eljárásrendbeli értelemben átláthatónak, és lehetőség szerint egységesnek, azaz nem szükségtelenül differenciáltnak kell lennie. Az egység tehát szükségképpen viszonylagos, mivel a bírósági szervezet önmagában hagyományosan tagolt, és hozzá kapcsolódik a látványosan eltérő szervezeti és eljárásrendbeli különbséget mutató közjegyzői kar, amely megmutatkozik a fizetési meghagyásos eljárások lefolytatása során.

A kodifikáció lehetőséget teremtett a közigazgatási bíráskodás elkülönítésére mind szervezeti, mind eljárási szinten, de nem találta indokolhatónak a munkaügyi perek polgári perjogi leválasztását. A munkaügyi pereket a polgári igazságszolgáltatáshoz közelebb állónak tekintette, és úgy ítélte meg, hogy azok sajátosságai elkülönült szervezeti és jogforrási megoldások nélkül is kezelhetőek.

---

[60] „A régi Pp.- be a ’90-es évek közepétől, döntően az 1995. évi LX. törvény hatálybalépésétől bevezetett eljárásgyorsító, vagy preklúziós szabályok, továbbá a kis és kiemelkedően magas pertárgyértékű ügyekben bevezetett speciális eljárási rendek jól példázzák a jogalkotó kitartó próbálkozásait a perrend hatékonyabbá tételére, amelyek azonban egyértelműen aláásták a kódex koherenciáját.” A keresetváltoztatásra vonatkozó szabályokon keresztül akként mutatott rá a problémára, hogy ha a vállalkozói díj megfizetése iránti pernél, a követelt díj összege 1 millió Ft alatti volt, akkor a kisértékű perben jogi képviselő nélkül eljáró fél az első tárgyaláson változtathatta meg keresetét [régi Pp. 391/A. § (1) bekezdés]. „Ha a vállalkozói díj 1–30 millió Ft összegű, akkor a járásbíróságon jogi képviselővel vagy anélkül eljáró fél az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig élhet keresetváltoztatással [régi Pp. 146. § (1) bekezdés]. Ugyanakkor, ha a vállalkozói díj 30–200 millió Ft összegű, a törvényszéken jogi képviselővel eljáró fél az alperes érdemi ellenkérelmének előadásától számított 30 napon belül [régi Pp. 146/A. § (1) bekezdés], míg, ha a díj meghaladja a 200 millió Ft-ot, akkor ugyanezen fél – a járásbíróságon jogi képviselő nélkül eljáró féllel megegyező szabályok szerint – egészen a tárgyalás berekesztéséig élhet keresetváltoztatással [régi Pp. 146/B. §]”. WOPERA, *Az új polgári perrendtartás elvi… i.m.* 2017. 154.

[61] Szerkesztőbizottság Javaslata 19.

A Szerkesztőbizottság Javaslata a Plósz-féle Pp. szabályozásához való visszatérést, vagy valamilyen hasonló rendszer kiépítését vetítette előre, ekkor még nem eldöntött módon „akár egységes perrendi konstrukcióban vagy differenciált perrendek formájában". A Plósz-féle Pp. az egyes intézményeknél, illetve az eljárás folyamatát rendező szabályoknál építette be az eltérő járásbírósági szabályokat. A Pp. végül az egységes perrendi konstrukciót választotta, de például a jogi képviselő nélkül eljáró félre vonatkozó eltérő rendelkezéseket külön fejezetbe szedte. Mind a törvényszék, mind a járásbíróság előtt tehát egyetlen eljárási rend került bevezetésre, a jogi képviselő nélkül eljáró fél azonban más elbánásban részesül.[62]

Az idődimenzió korlátok között tartása szempontjából kiemelten fontos lehet, hogy a jogalkotó kíván-e differenciált eljárási szabályokat alkalmazni, illetve milyen mértékben. WOPERA 2015-ben már állást foglal amellett, hogy *„Az ügyek intézését differenciálni indokolt a pertárgyérték, a felek száma és a jogvita jellege szerint. Gyorsított eljárások létrehozására van szükség a kevésbé összetett ügyek lebonyolítására."*[63] A European Commission for the Efficiency of Justice kompendiumra utalás egymás mellett hangsúlyozza a gyorsaságot és a hatékonyságot, amelynek eszköze lehet az eljárási szabályok differenciálása. Ennek gyökerei megtalálhatóak az 1952-es Pp-ben, de a fent írtak szerint ugyanolyan mértékben voltak eljárást gyorsító eszközök a kisértékű perek szabályai, mint a jogértelmezési viták témái az alapelvi garanciák eltérő érvényesülése vagy az anyagi igazság csekélyebb érvényesíthetősége miatt. KÖBLÖS a Pp. megalkotása előtt már felhívja a figyelmet arra, hogy „nem csupán az időszerűség, de az észszerűség és a kényszerűség is azt követeli meg, hogy különböző típusú perekre – legalábbis bizonyos mértékig – legyenek sajátos, az adott ügytípus jellegéhez igazodó eljárási rendelkezések. A nem vagyonjogi, jellemzően családjogi perek intézése például nehézkesen menne, ha rájuk vonatkozóan nem lennének – az anyagi jogviszony jellemzőit visszatükröző, azt érvényre jutni engedő – különös eljárási szabályok. Vagyis olyan perutak, amelyek arra alkalmas és megfelelő formáját jelentik az anyagi jog által biztosított alanyi jogosultságok érvényesítésének".

---

[62] KÖBLÖS Adél, *Eltérő rendelkezések járásbíróság hatáskörébe tartozó perben jogi képviselő nélkül eljáró félre,* In: VARGA István (szerk.), A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja HVG-ORAC Budapest 2018., 1031.

[63] KÖBLÖS Adél, *Mennyire lesz egységes vagy differenciált az új polgári perrendtartás?* https://jogaszvilag.hu/szakma/mennyire-lesz-egyseges-vagy-differencialt-az-uj-polgari-perrendtartas/, (2023. február 3-i letöltés)

A jogalkotás során állandó dilemmát jelent, hogy a szabályozás az absztrakció melyik szintjén valósuljon meg, illetve milyen szerep jusson a kauzalitásnak. Az absztraktabb szabályok nagyobb hálóként, nagyobb terület átszűrésére alkalmasak, azonban ezen háló résein könnyebb az átbújás is, nagyobb teret kap a szubjektivizmus, az értelmezés. A konkrétabb szabályok alkalmasabbak egy-egy kérdés pontos és egyértelmű eldöntésére, azonban sok esetben a határhelyzetekben a kivételek kivétele felmerülésekor kevés támpontot tudnak adni. Hasonlóan a kógens szabályok kiszámíthatóságot és egyértelműséget tükröznek, ugyanakkor a diszpozitív szabályozás segít az egyedi esetekhez történő minél pontosabb alkalmazkodáshoz.

Az eljárásjog közjogi jellege folytán indokolt a kógens szabályozás túlsúlyának fenntartása azzal, hogy biztosítani kell az egyedi mérlegelés lehetőségét is. Az 1952-es Pp. – eltérést nem engedő – alapkoncepciója a per menetét illetően az volt, hogy a szabályos keresetlevél alapján az első tárgyalás mihamarabb kitűzésre kerüljön és a felek szóbeli előadásai útján a kereset és a védekezés, esetleges ellenkövetelés előterjesztése ott történjen meg. A tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy az ügyek különbözősége, egyedi körülményei folytán nem célszerű – sőt adott esetben kifejezetten a perhatékonyság ellen hat –, ha törvény az egyedi ügy sajátosságainak ismeretei hiányában sematikusan előre meghatározza az eljárás menetét. A Pp. erre tekintettel rugalmas kereteket és lépéseket alakít ki, és a bíróság kezébe adja a perfelvétel menetének irányítását.[64]

Az eljárási kodifikáció egyik sarkalatos kérdése, mely a mai napig sem jutott nyugvópontra, hogy mennyiben járul hozzá az eljárás hatékonyságához a speciális eljárási utak biztosítása a polgári perben.

A jogalkotó az egységes perrend mellett foglalt állást, ám fenntartott számos eltérési lehetőséget, leginkább az eljárás tárgyára tekintettel.[65] „A permenet tekintetében

[64] ZSITVA Ágnes, *Perfelvételi szak*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[65] „A bírák véleménye alapján a perek időszerű befejezését az egyszerű, világos és egységes perrendi szabályok érvényesülése biztosíthatja, ahogy arra helytállóan mutat rá az Igazságügyi Minisztérium új Pp.-koncepciója is. Ennek érdekében egységes és egy irányba ható, a felek eljárástámogató kötelezettségének elvét ténylegesen megjelenítő perrendi reformot támogatnak pozitív módon. A polgári perrendtartás koncepcióját illetően alapvető fontosságú a Szegedi Ítélőtábla kollégiumi véleménye: az új Pp. szemléletmódját, valamint az új Ptk. kodifikációs szabályozási modelljét a professzionális vagyoni viszonyokra kellene szabni, ugyanis a polgári per szabályozásának koncepciója nem térhet el a magánjogi jogviszonyok anyagi jogi koncepcionális szemléletétől.” VIRÁG, *Az új polgári perrendtartás alkalmazásának…* i.m. 24. Ezzel ellentétesen „Amiért a perek gyors befejezése még a mai napig aktuális

lényeges kérdés, hogy mely pontokon találunk a bíró számára eltérést engedő, mérlegelési jogot biztosító szabályokat, valamint a per lefolytatásának módját kógens meghatározó rendelkezéseket, kötöttségi elemeket és ezek hogyan hatnak bizonyos eljárási cselekményekre – mint a tényállások, bizonyítási indítványok előadása vagy a kereset- és ellenkérelem-változtatás".[66]

Az egységes és a differenciált perrend közötti választás nagyban hasonlít a barkácsoló ember dilemmájára, aki valamennyi munkafolyamathoz megkeresheti a legtökéletesebb, leghatékonyabb eszközt, azonban ez egy idő után azt eredményezi, hogy a szerszámosláda túl sok, mindössze egy-egy részfolyamat során használható munkaeszközt tartalmaz, így nehezen lehet az éppen szükségeset megtalálni. KÖBLÖS úgy képzelte el elvi (vizuális) síkon az eltérő jellemzőkkel rendelkező perekhez, pertípusokhoz többé vagy kevésbé igazodó eljárási szabályokat, hogy azok fokozatait egy (ha nem is a végtelenbe tartó) számegyenesen lehet ábrázolni. A jogalkotó által kijelölt keretekben meghatározott rendszerben a számegyenes egyik végén helyezkednek el azok a megoldások, ahol a törvényhozó rengeteg különböző perutat bocsát rendelkezésre, a rendszer messzemenőkig differenciált annak érdekében, hogy egy konkrét ügy jellemzőihez igazítottan a legtöbb körülmény figyelembevételével lehessen megtalálni a legmegfelelőbb eljárási rendet. A másik végén található az a megoldás, ahol lényegében csupán egyetlen perút létezik, s mindenféle jogvitát ennek keretei között kell rendezni. A két felvázolt végpont természetesen csak elméleti, mert tiszta formájában soha nem jelentkezik. Ennek okát abban jelöli meg, hogy míg az ügyek egyedi jellegéhez igazodó eljárások igénye a differenciálás felé vinne minket, addig ennek ellentéteként – egyértelmű elvárásként – körvonalazódik az egységességre törekvés is. Ráadásul, ha a hatékonyabb pervitel érdekében túlzottan differenciált rendszert alakít ki a törvényhozó, az ellentétes módon hathat vissza a gyorsaságra és hatékonyságra. Mivel a jogalkalmazás nem képes magáévá tenni és működtetni a szerteágazó, sokféle előírást tartalmazó szabályrengeteget, így annak labirintusában vagy elvész, és ezzel együtt elvész az időszerűség is, vagy az egységesség felé lép el, azaz formálisan vagy informálisan egy irányba terelgetve az egyébként eltérő eljárási szabályokat.

---

lehet, az – úgy vélem – részben betudható az alapjogi szinten való megfogalmazásának, másrészt annak, hogy maga az időszerűség más értelmet nyert tegnap, mint ma." KÖBLÖS, *Mennyire lesz egységes… i.m.* Természetesen az időtényező korlátok között tartása többféle eszközzel megcélozható, és meg is célzandó. Ezek egyike – amint azt már fent visszaidéztem a CEPEJ kompendium nyomán – az eljárási szabályok differenciálása.

[66] NYILAS Anna, *Az eljárási utak differenciálása a polgári perben*, Jogtudományi Közlöny, 2021. 11-12., 506.

A kérdés úgy is megfogalmazásra került, hogy perrendimmanens egység, azaz egységes eljárási rendre történő törekvés kell, hogy jellemezze az eljárást, vagy leágazó szabályokkal megbontott egység. A differenciálás fő szempontja, mind a hazai mintából, mind a nemzetközi összehasonlítás eredményeként megjelölhetők

- privilegizát pertárgyak
- pertárgyérték szerinti megkülönböztetés
- privilegizált perbeli személyek

meghatározása alapján.[67]

A családi jogviszonyok és az ehhez kapcsolódó igényérvényesítés mindig megkülönböztetett helyzetet tudhatott magáénak. Az 1952-es Pp. élettartama döntő részében a személyállapoti perek az ügyek nagyobb részét tették ki. A rendszerváltozással együtt a vagyonjogi viszonyok változásainak eredményeképpen a vagyonjogi perek szerepe és aránya is megnőtt, de a személyi állapotot érintő perek a mai napig a peres eljárások meghatározó részét képezik, miközben mind a pertárgy, mind a perbeli személyek vonatkozásában privilegizáltnak minősíthetőek.

A kisértékű perek és a kiemelt jelentőségű perek vagy a vállalkozások egymás közötti perei vonatkozásában is felmerült a speciális szabályozás lehetősége, ahogyan a gyengébbek és ezáltal a védelemre szorulók (fogyasztó, biztosított) megkülönböztetése is. A fogyasztóvédelmi gondolat azonban önálló eljárási rendet nem legitimált és a pertárgyérték szerinti megkülönböztetés is csak a hatásköri szabályoknál került figyelembevételre[68], amely ekként a kötelező jogi képviselet szabályain keresztül eredményezett nem jelentős különbségtételt.

A pertárgyérték szerinti megkülönböztetés során az alacsony összegű igényérvényesítésekre felmerült az Angliában alkalmazott komplex megoldás példája (small/fast/multi track rendszer a Woolf-reform óta).[69] VARGA azonban elégségesnek véleményezte olyan megoldás kialakítását, amely csekély pertárgyérték esetén nagyobb bírói szabadságot biztosít az eljárási rend kialakításában és a jogi képviselő által nem

[67] VARGA, *Egység és sokféleség… i.m.* 37-38.
[68] Koncepció 38. „A pertárgyérték, mint tipikusan – de nem mindig – az ügy jelentőségét indikáló szempont figyelembevétele a bemeneti bírósági szintek közötti feladatmegosztás területén veendő figyelembe."
[69] „…az angol modell a bírói allokáció példája, ahol – az egyéb speciális eljárásokat most nem számítva – a jogalkotó három perutat (track) alakított ki, s a konkrét ügyeket a bíró állítja pályára, alapvetően a pertárgy értékét figyelembe véve, de az ügy sajátosságaira vonatkozó – a felektől egy kérdőív segítségével begyűjtött – releváns információkat is számba véve." KÖBLÖS, *Mennyire lesz egységes… i.m.*

képviselt fél jogérvényesítésének eljárásjogi értelemben vett segítésében.[70] A kiemelt jelentőségű per, mint „magyar unikum", a Pp. dogmatikai egységét szükségtelenül megbontó szabályösszességként teljesen elvetendőnek minősült, ahogyan a vállalkozások közötti perek sem indokoltak az általánostól történő különbségtételt.[71]

A diverzifikált eljárási rendek szükségtelenségét az a felismerés vezeti, hogy a felek kiléte, minősége és a pertárgy értéke önmagában eltérő szabályozást nem tesz szükségessé.

Az eljárások gyorsításának kulcsa valójában nem a sajátos perjogi szabályokban, tehát például külön kis eljárási rendek, azokon belül a határidő-, illetőleg preklúziós előírásokban van. „A peres jogvita elintézés hatékonyságának záloga sokkal inkább a bírák személyes minőségében és a leterheltségüket pozitívan befolyásolni képes, őket körbevevő szervezeti-infrastrukturális adottságokban, valamint éppen a perek hatékony elintézését *általában lehetővé tevő* szabályokban rejlik".[72] A pertípusok kényszeres differenciálása helyett egy egységes perrend megalkotása élvezett támogatást, amelyben „az intellektuális értelemben differenciált – és ezért tekintélyt parancsoló és dönteni képes – bírói személyiség"[73] képe jelent meg, mint a gyorsítás elsődleges záloga, amelyet az eljárási szabályok támogatnak. Ebbe a rendszerbe beilleszthető a gyengébb fél védelmének és az alacsonyabb pertárgyértékű ügyek gyorsabb elintézésének gondolata, de nem külön eljárási rendekben, hanem egyetlen általános perrenden belül, a meglévő, illetve a hiányzó jogi képviselet mentén történő eljárásrendbeli átsúlyozás útján.[74]

---

[70] VARGA, *Egység és sokféleség… i.m.* 39.

[71] Koncepció 38. „A Szerkesztőbizottság Javaslata nem kívánja fenntartani a kiemelt jelentőségű ügyek eljárásrendjét, és indokolatlannak tart bármiféle különbségtételt a vállalkozások részvételével vagy az anélkül folyó perek között."

[72] „…nem egy lebutított, illetőleg az ügyek individuális specifikumait figyelmen kívül hagyóan egyszerűsített és rövid határidőkkel terhelt eljárási rend teremt lehetőséget, hanem a bíróságok megfelelő költségvetési beágyazottsága, a bírósági szervezet megfelelő nagyságrendű infrastrukturális (IT) fejlesztése és a bírói hivatás mint életpálya tényleges anyagi attraktivitásának megvalósítása annak érdekében, hogy a bírósági szervezet ne maradjon le a többi hivatásrend mögött a legjobbak közül való válogatás lehetőségében". Koncepció 38. „Az eljárások gyorsításának kulcsa nem a sajátos perjogi szabályokban, pl. a külön eljárási rendekben, azokon belül a határidő szabályozásokban van, hanem a bírák személyes minőségében és a leterheltségüket pozitívan befolyásolni képes szervezeti szabályozásban, valamint a perek hatékony elintézését lehetővé tevő szabályokban rejlik." VARGA, *Egység és sokféleség… i.m.* 40.

[73] VARGA, *Egység és sokféleség… i.m.* 41.

[74] Koncepció 38. „A Szerkesztőbizottság Javaslata magáévá teszi a gyengébbik fél védelmének, illetve az alacsonyabb pertárgyértékű ügyek gyorsított elintézésének gondolatát; ennek megvalósítását nem külön eljárási rendekben, hanem egyetlen általános perrenden belül, a meglévő, illetve a hiányzó jogi képviselet mentén történő eljárásrendbeli átsúlyozása útján képzeli el a Szerkesztőbizottság Javaslata. A gyengébb fél védelmét szolgáló eljárásrendek, pl. a csekély értékű per szabályait éppen nem többségében a gyengébb fél felperesi pozíciójában alkalmazzák, hanem tipikusnak a tömeges bagatell követelések fogyasztón történő behajtása tekinthető."

Miközben az egységes perrend megvalósítása meghatározó többség támogatottságát élvezte, nem szűnt meg a perfelvételi utak differenciálódását elemző gondolkodás sem. Az Országos Bírósági Hivatal Pp.-munkacsoportja által elvégzett egyik kutatás mintegy 800 bírónak a Pp. aktív bírói szerepfelfogásával kapcsolatos attitűdjét vizsgálta – egyrészt a Likert-féle (attitűd)skála alkalmazásával, másrészt a bírósági szakmai kollégiumok véleményeinek szövegelemzésével. A bírák – függetlenül a pertárgy minőségétől – pozitív módon viszonyultak egy egységes peres eljárási rend, mindkét bemeneti szinten alapvetően azonos, a perek logikai egységét megjelenítő szabályozásának a kialakításához. Álláspontjuk szerint az ügyek hatékony, gyors befejezését nem a privilegizált határidők, a soronkívüliség és a különleges eljárási rendek elaprózódó kialakítása jelentheti. Ebből következően a bírák szerint az úgynevezett „kis értékű perrendek" léte nem szükséges; a gyengébb fél perjogi védelmének szükségességét más eszközök alkalmazásával tartják elérendőnek.[75]

Megmarad e mellett az igény a különleges perek szabályozására. „Könnyű belátni, hogy egy, alapvetően a vagyoni viszonyok körében felmerülő jogvita elbírálására modellezett processzus csak bizonyos korrekciókkal lehet alkalmas, hogy más jellegű, például személyi viszonyokhoz, meghatározott döntések jogszerűségi szempontú felülvizsgálatához kapcsolódóan biztosítsa a hatékony jogvédelem eljárási eszközrendszerét."[76] A polgári eljárási kódexeket azonban minden esetben a vagyoni viszonyokra modellezik, így hatékonyságuk azáltal biztosítható, ha a jogalkotó vagy a differenciált perrend mellett dönt vagy a vagyonjogi perektől eltérő jogviták elbírálására a különbségeket jól kezelő különleges eljárási szabályokkal egészíti ki az egységes és általános perrendet. A személyi állapotot érintő perek a külföldi mintákban is az általános perrend részeként nyernek szabályozást. Ugyanakkor Magyarországon is régóta hagyományosan a különleges eljárások között, speciális szabályokra tartanak igényt.

A személyi állapotot érintő perekben vizsgálandó szempont volt, hogy a per sajátos céljára tekintettel hol és mennyiben szükséges a perjogi alapelveket relativizált tartalommal figyelembe venni. A rendelkezési elv és a hivatalbóliság eltérő intenzitással érvényesül a személyi állapotot érintő perekben, amely feszegeti az egységes perrend alapelvi homogenitását is.

---

[75] VIRÁG, *Az új polgári perrendtartás alkalmazásának… i.m.* 14., 24..

[76] KAPA Mátyás, VARGA István, *Különleges perek – különleges szabályozás* In: NÉMETH János, VARGA István, (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 578.

Alternatívaként jelentkezik az eljárás gyors és hatékony lefolytatását lehetővé tevő differenciált perrend. Többféle permenet kialakítása esetén az egyik legfontosabb kérdés, hogy van-e választás és ki választhatja meg az irányadó perutat. Kijelölhet a jogalkotó is a kötelezően igénybe veendő speciális eljárást, de a jogalkalmazói választás esetén is lehetséges olyan szabályozási szisztéma, amelyben a jogérvényesítő választ az alternatív lehetőségek közül, vagy a bíróság jelöli ki az ügy egyedi sajátosságaira tekintettel a leghatékonyabb eljárási utat.

KÖBLÖS a jogalkotói allokációt úgy mutatja be, hogy természetesen nem konkrét ügyekhez rendel a jogalkotó egy-egy perutat, hanem ügytípusokhoz. A bíró feladata így arra korlátozódik, hogy az előtte lévő jogvitáról eldöntse, beletartozik-e egyik vagy másik típusba.[77] A jogalkalmazó által végzett allokáció esetén az ügy konkrét bonyolultsága értékelhető szemponttá válik. A jogalkotó meghatározhat értékelendő körülményeket, de a végső mérlegelést a bíróra bízza. Jelentősége van annak is, hogy mikor történik meg az allokáció. Korai allokáció esetén még nem feltétlenül kristályosodik ki a jogvita minden részlete, perindításkor még rejtve maradó nehézségei, így nagyobb a veszélye a nem megfelelő perútválasztásnak. Kései allokáció esetén pedig értelmetlen lehet, ha az eljárás fennmaradó szakaszában már nincsenek markáns eltérő szabályok. KÖBLÖS felhívja a figyelmet a reallokáció kérdésére is, amikor az ügy mélyebb ismeretében egy másik perút látszik alkalmasabbnak az ügy hatékony elintézésére. Erre figyelemmel a jogalkotónak szabályoznia kell, hogy van-e lehetőség áttérésre és az milyen hatással van a korábbi eljárási cselekményekre, miként érvényesülnek a korábbi, illetve az új pertípushoz tartozó

[77] „Az ügy jellegzetességeihez igazodó, megfelelő perút kiválasztását meghatározó mérlegelés tehát a törvényhozónál marad. Ezért csak azok a szempontok jöhetnek számításba, amelyek elvont szinten, általánosítva megragadhatóak, s ez alapján az eljárási rend és az ügytípus egymáshoz rendelése révén elérhető a hatékony pervitel, legalábbis az ügyek legnagyobb részében. A jogalkotó például általában nem képes absztrakt szinten megragadni az ügyek bonyolultságát, mivel az alapvetően a konkrét egyedi ügyek ismeretében mérhető fel. A törvényhozás legfeljebb addig tud eljutni, hogy bizonyos típusú ügyek jellemzően bonyolultabbak, vagy épp kevésbé bonyolultak. A bonyolultságot ugyanis rendszerint több körülmény együttese hozza létre (pl. a felek száma, szükséges bizonyítás terjedelme, mélysége, felmerülő jogkérdések száma, nehézsége, kérelmek száma és kapcsolata, védekezés tartalma stb.), ezért is oly nehezen megragadható mindez a jogalkotó szintjén a maga komplexitásában. Egy-egy meghatározott tárgyú per azonban jól körbeírható a törvényhozó által is, így amikor egy adott típusú jogviszonyból származó jogvitákra vonatkozóan léteznek különleges eljárási szabályok, épp a jogviszonyból fakadó sajátosságokat eljárási szinten is leképezendő, akkor a jogalkotói allokáció nem okoz gondot. A jogalkotói perútra állítás összekapcsolódhat a hatásköri szabályokkal is, különösen, ha az adott perúthoz külön bíróság is tartozik (pl. munkaügyekben).” KÖBLÖS, *Mennyire lesz egységes… i.m.*

korlátozások. Eltérő alapelvek mentén érvényesülő eljárás anyaga nem feltétlenül használható fel egy más alapelvek mentén szerveződő eljárásban.[78]

Az ügyek (inkább ügytípusok) perúthoz való jogalkotói hozzárendelésének előnye a viszonylag nagyobb átláthatóság és kiszámíthatóság, feltéve, hogy az allokáció szempontjait a törvényben sikerül szabatosan megfogalmazni, és emiatt kevés értelmezési kérdés merül fel e tekintetben. Mivel a törvényhozó azonban nem képes olyan körülményeket érzékelni, mint a jogvita bonyolultsága, összetettsége, ez a rendszer merevebb. Ezt pedig valamilyen módon oldani kell, méghozzá az egyes eljárási fázisoknál beépített rugalmas, a bírónak választást engedő szabályozással.

A jogalkalmazói allokáció esetén – mivel valóban a konkrét ügy pályára állításáról van szó, vagyis a mérlegelés itt átcsúszik a konkrétumok világába – az eljárás menetében kisebb igény van a rugalmasabb permenet kialakítására. Az 1952-es Pp. erős kritikájaként jelentkezett az, hogy a jogalkotó egyre több speciális perutat alakított ki, illetve szórványos különleges szabályt épít be a Pp.-be, különleges eljárások további altípusait szabályozta, amelynek eredményeként erőteljes igény merült fel ezek számának csökkentésére, vagyis az egységesítésre.

A Pp. tartotta magát a Szerkesztőbizottság Javaslatához, KAPA Mátyás és VARGA István közös tanulmányában megfogalmazott kívánalomhoz, amely szerint az egységes eljárási rend kialakítása tűnik követendőnek, így a peres felek személye, minősége, illetve a pertárgy értéke nem tekinthető olyan ismérvnek, amely önmagában szükségessé vagy indokolttá tenné a külön eljárási rendek kialakítását, a különös szabályozás indokoltságát, azt a perben érvényesíteni kívánt igény alapjául szolgáló életviszony speciális jellege, más eljárás vizsgálata vagy a jogvita közjogi elemeinek jelentős súlya adhatja.[79] A Pp. hatálybalépésekor a normaszöveg a perfelvétel során csak a válaszirat és viszontválasz benyújtásának, bírósági meghagyás kibocsátásnak, valamint a perfelvételi tárgyalás 197. és 198. § szerinti mellőzésének kizárását tartalmazta, mint különös szabályt [432. § (1) bekezdés], az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránti perben pedig a korábban kialakult hatékony és gyors eljárási gyakorlatot tartotta meg az osztott perszerkezetre alakítva.

[78] A szakértői bizonyítás kapcsán lehet élesen tapasztalni azt a problémát, hogy a nemperes eljárásban nem érvényesül a kontradiktórius eljárás elve, ahogyan a büntető eljárás során készült szakvélemény esetén sem, a peres eljárásban azonban biztosítani kell a kontradiktóriusság érvényesülését.
[79] KAPA, VARGA, *i.m.* 580-581.

A Pp. tehát az egységes, professzionális polgári pert a törvényszék előtti elsőfokú eljárásként szabályozza. Ezzel szoros összefüggésben áll a jogi képviselet általános jelleggel történő kötelezővé tétele, mely már-már a klasszikus ügyvédkényszerhez közelíti a perbeli képviselet kérdését.[80] A Pp. tehát egységes eljárási szabályokat (egységes perrend) vezetett be, melyet az általános hatáskörrel felruházott törvényszékre modellez. A Pp. Harmadik részében szabályozott „Elsőfokú eljárás" szabályai nem a mennyiségi mutatók alapján meghatározóbb, hanem a minőségi mutatók alapján ideálisnak tekintett törvényszék előtti eljárásra kerültek kidolgozásra, ahol mindkét fél számára kötelező a jogi képviselet, így a törvény magasabb eljárási követelményeket támaszt a felekkel szemben, feltételezve a jogi képviselővel eljáró felek professzionális pervitelét. A felek percselekményeinek szakszerűsége nagymértékben elősegítheti mind a hatékony igényérvényesítést, mind az azzal szembeni védekezést, továbbá a perek észszerű időn belüli befejezését. Természetesen ez csak a perkoncentráció alapelvének felekkel szemben támasztott követelménye tükrében nyer értelmet, mivel a jogi képviselet olykor kifejezetten az eljárás befejezése ellen hat.

Az egységes perrend megteremtése azt jelenti, hogy főszabályként azonos eljárási szabályok szerint bonyolódnak a perek a törvényszék és a járásbíróság előtt. A törvény ugyanakkor külön fejezetben foglalja össze azokat az eltéréseket, amelyek a járásbíróság hatáskörébe tartozó ügyekben érvényesülnek akkor, ha a fél nem jogi képviselővel jár el. A Pp. a járásbíróság előtti ügyekben nem teszi kötelezővé a felek számára a jogi képviseletet, így kezelve az egyszerűbb megítélésű ügyeket, valamint lehetőséget teremt a gyengébb fél jelenlétét feltételező ügyekben, amelyek tömegét éppen a személyi állapotot érintő perek jelentik.

Az egységes eljárási rendben előnynek tekinthető, hogy kisebb a hibázási lehetőség, nem kell folyamatosan külön szabályokra figyelemmel lenni, ezáltal az eljárási rend egyszerűbb, könnyebben áttekinthető, alkalmazása könnyebben válik készségszintűvé[81]. Ugyanakkor a külön szabályok azok, amelyek a speciális jogviszonyokhoz leginkább alkalmazkodni tudnak, így az eljárás hatékonysága

[80] NAGY Adrienn, *A jogi konfliktusok rendezésének lehetséges útjai az eljárásjogi reformok tükrében – polgári per vagy mediáció?* Miskolci Jogi Szemle 2018/2., 50-64.

[81] VIRÁG, *Az új polgári perrendtartás alkalmazásának…i.m.* 21. „A Szegedi Ítélőtábla kollégiumi véleménye alapján a bíróság gyámkodó, atyáskodó, gondoskodó magatartása helyett a perrendnek azt az elvet kell követnie, hogy kiszámítható, egyszerű, világos és tisztességes (hatékony és gyors) jogérvényesítést biztosítson a magánjogi jogérvényesítést keresőknek, a felelősséget viselő feleknek, valamint természetes és jogi személyek számára egyaránt. A főszabályként megjelenő modell alóli kivételeket a „gyengébb fél védelme" (a fogyasztó) érdekében esetileg lehet megfogalmazni, hasonlóan a Ptk.-hoz."

szempontjából nem lehet teljesen eltekinteni a speciális szabályoktól, amelyek alkalmasak leképezni az általánostól lényegesen eltérő és ezáltal külön szabályozást igénylő helyzeteket.

Jó példa erre az, hogy a Pp. a sajtó-helyreigazítási perek korábbi, 2011. január 1-től hatályos kedvező változásait akként tudta átemelni, hogy egy jól működő, kiszámítható és következetes bírói gyakorlaton alapuló per esetében megőrizte a korábbi eredményeket, egyben hozzájárult a jogalkalmazás fejlődéséhez. „A különleges személyiségvédelmi eszköz legfőbb jellemzője az időszerűség, lényege, hogy amennyiben valakiről meghatározott sajtótermékben (médiatartalomban) megalapozatlan tényt állítanak, híresztelnek, valótlan tényt hamis színben tüntetnek fel, a lehetőség szerinti legrövidebb időn belül igényt terjeszthet elő arra, hogy a sajtótermékben (médiatartalomban) olyan helyreigazító közlemény jelenjen meg, amelyből kitűnik, hogy a sérelmezett közlés mely tényállítása valótlan, megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben és ezzel szemben melyek a valós tények.”[82] Erre tekintettel a jogalkotó a sajtó-helyreigazítás körében megtartva egy eltérő perfelvételi utat, a többi perben az ügy körülményeitől függően a bíróság mérlegelésére bízta, hogy az általános perfelvétel mely módját választja.

A Pp. egyik lényeges újításának volt tekinthető, hogy az írásbeli ellenkérelem, esetleges viszontkereset, beszámítás beérkezésétől három lehetséges útvonalat biztosított a perfelvétel lezárásának eléréséhez. A bíróság a keresettel szembeni írásbeli ellenkérelem előterjesztését követően az ügy körülményeitől függően dönthet arról, hogy a perfelvételi tárgyalás kitűzése előtt további írásbeli perfelvételt rendel el, kitűzi a perfelvételi tárgyalást vagy a perfelvételi tárgyalás mellőzésével jár el. Fontos itt hangsúlyozni, hogy a Pp. hatálybalépésekor az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő egységesen 45 nap volt, amelyet 45 nappal lehetett meghosszabbítani. Ez a határidő a fizetési meghagyást követő peres eljárás és a személyi állapotot érintő perek eltérő szabályainak változásait követően inkább általános 30 napot jelent, amely 15 nappal meghosszabbítható, megegyezésen alapuló bontás esetén pedig lényegében 15 napot.

Adódik ezáltal a következtetés, hogy a jogalkalmazás a jogalkotóval szemben a perfelvételi szak írásbeli előkészítését túlzottan hosszúnak tartotta olyan esetekben, amikor a felek a pert megelőzően már a jogvita kialakulásáról tudomással bírnak, mert a

[82] PRIBULA László, *A sajtó-helyreigazítás új perrendi koncepciójának jogalkalmazási kihívásai*, Jogtudományi Közlöny, 2018. 10., 423-432.

peres eljárást fizetési meghagyásos eljárás előzte meg. A személyi állapotot érintő perekben – ahol a jogvédelem tárgya pénzben nem kifejezhető, így anyagilag nem is reparálható – az ellenkérelem előterjesztésére rövidebb határidőt tartott indokoltnak a gyakorlat. Az első esetben azért, mert az alperes esetében a felkészülési idő a fizetési meghagyás kézbesítésével együtt már megkezdődhet, a személyi állapotot érintő perekben pedig a gyors jogvédelmi igény és a speciális szabályozási kör miatt. Az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránti perek pedig őrizték megszerzett privilégiumukat: a gyors eljárás garanciáit. A Pp. 187. §-ában meghatározott perfelvételi módokról (szóbeli vagy írásbeli) a bíróság az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan határozhat, figyelembe veheti a szükséges előkészítés mértékét, tartalmát és menetét. Az ellenkérelem ismeretében a perfelvétel célszerű menetét és módját határozhatja meg.

Megfogalmazható az a megállapítás, hogy a Plósz-féle Pp.-vel szemben a pergátló kifogások nem a perfelvételi tárgyaláson, hanem a perfelvételi tárgyalásig megvalósuló eljárás során bírnak jelentőséggel elsődlegesen. A bíróság az ellenkérelem tükrében tud dönteni az áttételről, az eljárás megszüntetéséről, vagy érdemi ellenkérelem előterjesztése hiányában bírósági meghagyás kibocsátásáról. Ugyanakkor a személyi állapotot érintő perek között egyre gyakrabban előforduló határon átnyúló, sokszor tárgyi keresethalmazatot magában foglaló ügyekben a joghatóság fennálltát a teljes perfelvételi szakban vizsgálni kell[83], és lehet, az eljárás hivatalbóli – akár részleges – megszüntetésére is rendszerint csak a perfelvételi tárgyalás megtartása eredményeként van lehetőség.

A perfelvétel időtartama csak egy az időtényező szempontjából meghatározó körülményeknek, mégis jól érzékelteti annak a szubjektív körülménynek a fontosságát, hogy a betegek is az orvosra várakozás időtartamát élik meg sokkal hosszadalmasabbnak, nem pedig a vizsgálat időtartamának elhúzódását tartják igazán sérelmesnek. A személyi állapotot érintő perekben a várakozás elviselését nehezíti az a körülmény is, hogy olykor reparálhatatlan hátrányokat okoz a késedelem.

Természetesen a gyorsaság iránti fokozott igény nem eredményez feltétlen szükséget külön eljárásrend bevezetésére. A korábban említettek szerint a perjogi szabályozást indokolt a vagyoni viszonyok körében felmerülő jogvitákra modellezni azzal, hogy az eltérő jogvédelmi szükségletek a per tárgya alapján kikényszerítik az eljárásjog bizonyos mértékű differenciálását. Ez megvalósulhat külön jogszabályban

[83] A keresethalmazatok megengedését pergazdaságossági szempontokra tekintettel a Pp. indokoltnak tartja, feltéve, hogy az olyan keresetek összekapcsolását jelenti, ahol feltételezhető, hogy a bíróság a felek közötti jogvitát egy perben gyorsabban és kevesebb költség mellett döntheti el. Törvényjavaslat 328.

történő kodifikáció útján is, mint a közigazgatási perjog; de a személyi állapotot érintő perek, még akkor sem indokoltak külön eljárási törvényt, amikor a családjogi szabályok a Csjt.-ben önálló anyagi törvénnyel voltak megkülönböztetve. A családjogi anyagi szabályok integrációja pedig inkább erősíti az eljárási egység felé mutató gondolkodást, mint egy teljesen önálló szabályozás szükségességét. Itt kell rámutatni arra is, hogy a családjogi ítélkezés megkülönböztetésének helyét célszerű egy nagyobb egységben a személyi állapotot érintő eljárások halmazában szemlélni. Erre utal a Pp. szerkezete is, amely családjogi vagy a Ptk. családjogi könyvéhez tartozó külön eljárást nem ismer, azonban szabályozza a személyi állapotot érintő perek közös szabályait.

A Pp. hatálybalépésekor a Koncepciónak megfelelően csak a leglényegesebb különbségek és csak a legszükségesebb mértékben törték meg az egységes perrend képét.[84] A nyilvánosság kizárására, a perbeli cselekvőképességre, az ügygondnokra vonatkozó eltérő szabályok, a személyes jelenlét kiemelt jelentősége vagy a perfelvétel során a válaszirat és viszontválasz benyújtására, a keresethez való csatlakozásra, a beavatkozásra, a bírósági meghagyásra és a perfelvételi tárgyalás mellőzésére vonatkozó rendelkezések az eltérések száma és minősége alapján nem vetítették előre differenciált perrend megvalósulását. A kereset és ellenkérelem változtatására vonatkozó szabályok módosulásával azonban az osztott perszerkezet előnye és a perkoncentráció alapelve olyan mértékben viszonylagossá vált, amely a hivatalbóli bizonyítás kiemelt jelentőségével együtt a differenciálódás megjelenését eredményezi. A visszautasítások gyakorlatának elemzése pedig egy éppen ellentétes folyamatot generált, a jogi képviselő és e nélküli eljárások konvergálódását.

---

[84] „A legtöbb jogrendszerben léteznek speciális eljárások a kis pertárgyértékű ügyekre, amelyekben általában egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb eljárás keretében lehet a jogvitákat eldönteni. Találkozhatunk azonban olyan jogrendszerekkel is, amelyekben pertárgyérték és bonyolultság alapján három eljárástípusba sorolják a jogvitákat … az eljárásnak különböző pertípusokba vagy „perbeli útvonalakba" való osztása egyrészről az egyedi ügyekben is, de még inkább rendszerszinten – elsősorban az erőforrások hatékonyabb elosztása útján – képes a perelhúzódás megakadályozásához hozzájárulni. Ebből a szempontból azonban nem annyira a differenciálás ténye, mint inkább a különböző eljárások tartalma a meghatározó. Amennyiben csak néhány jelentéktelen szabályban tér el az egyik eljárás a többitől, akkor a differenciálástól nem szabad pergyorsító hatást várni. Amennyiben viszont az ügytípusban elbírálandó „típus ügyre" megfelelő eljárási környezetet teremt a jogalkotó, akkor az elősegítheti a hatékonyabb elbírálást is. Annak érdekében azonban, hogy azok a jogviták, amelyekben nem érvényes a „sablon", legyen a bíróságnak lehetősége az eljárás szempontjából megfelelő besorolást választani. Erre pedig az eljárás megindulását követően is lehetőséget kell biztosítani, hiszen a bíró gyakran csak azután ismeri fel a jogvita bonyolultságát, amikor már azt elkezdte előkészíteni. Ellenkező esetben a differenciálás ellentétes hatást válthat ki". CZOBOLY Gergely, *A perelhúzódás megakadályozásának eljárási eszközei*, PHD értekezés, Pécs, 2014. 134., https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/czoboly-gergely-istvan/czoboly-gergely-istvan-vedes-ertekezes.pdf (2022. szeptember 5-i letöltés)

Ha a tárgyalást megelőző időszakot az orvosi váróteremhez lehet hasonlítani, akkor az akár egyetlen alkalommal is indokolatlan keresetlevél visszautasítása Kafka-i[85] képet vet fel, amely mindenképpen elkerülendő. Mégis a jogi képviselet professzionizmusa kérdőjeleződött meg éppen az által, hogy sok esetben a jogi képviselővel eljáró felek is titkolták ezen kvalitásukat, ha tehették, a keresetlevelek befogadása érdekében. Ennek eredménye, hogy a jogi képviselet megléte a differenciálódás szempontjából kevésbé jelentőssé válik, ezáltal a járásbírósági per és a törvényszéki per sem bír meghatározó különbséggel, míg a személyi állapotot érintő perek egyre nagyobb önállóságot harcolnak ki, a speciális szabályozás egyre nagyobb igényével.

Önmagában az egységes vagy differenciált perrend nem a jó vagy rossz viszonyában állnak. Inkább csak választás kérdése, hogy melyik szabályozási modellben gondolkodik a jogalkotó. A hivatkozott perfelvételi módok és az ellenkérelemre nyitva álló határidőre vonatkozó szabályok az eljárás elején talán túlzott merevséget eredményeztek. A keresetváltoztatás megengedése talán felesleges többletmunkának tűnt, azonban érezhető volt a kodifikáció során egy bizalmi deficit. A jogalkotó a társadalom bizalomvesztését megjelenítve a jogszabályok által kívánt feszes permenetet biztosítani, amelyben a bírói mérlegelés a határidők tekintetében csaknem teljesen háttérbe szorult, így elveszítve a tekintélyt parancsoló és dönteni képes intellektuálisan differenciált bírói személyiséget[86], amelynek kiteljesedését az eljárási szabályok támogatják. A bírói kar pedig túlzott bizalmatlansággal tekintett a legtöbb újdonságra annak ellenére, hogy régi elhúzódó ügyekben tanácsot kérő kollégáktól nem egyszer hallani, hogy „tudod, sajnos ez még régi Pp.-s".

Az igazán fontos kérdés valószínűleg a többség számára nem is az, hogy a perrend meddig differenciálódik, hanem hogy ez a folyamat mennyiben képes a perhatékonyság irányába hatni. A bírói szabadság biztosítása, megfelelő támogatottság mellett nagy

[85] „Így kezdi:„A Törvény kapujában őr áll. Ehhez az őrhöz eljő messze földről egy férfi, s bebocsátást kér a Törvény hajlékába. De a kapuőr azt mondja, hogy most nem engedheti be. (…) Ilyen nehézségekre nem számított a messziről jött férfi, hisz a Törvénynek, gondolja, mindig és mindenki számára elérhetőnek kell lennie." Franz Kafka A per című regényének egyik legtöbbet idézett mondatai az igazságszolgáltatáshoz való jog legalapvetőbb elvárását fogalmazzák meg: az mindenki számára elérhető legyen." OSZTOVITS András, *Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?* Magyar Jog, 2020/11., 625-632.
[86] VARGA, *Egység és sokféleség… i.m.* 40.

hatékonyságot és gyorsaságot eredményez, a bírói kar feladata, hogy méltó legyen erre a bizalomra.[87]

II. 3. Az eljárás gyorsításának eszközei általában

A polgári perjog sajátossága, hogy miközben magánjogi anyagi jogok érvényre juttatását tűzi ki célul, közjogi jelleggel biztosítja a jogviták tisztességes eljárás elvén nyugvó rendezését. A magánjog és a közjog találkozásából következik, hogy a rendelkezési jog és hivatalbóliság viszonya folytonos újraértelmezés tárgya, amely meghatározza az eljárás során alkalmazott, a gyorsítás igényében született eszközök használatát.

Az egyszerűsítés és a gyorsítás igényét általában azonnal összekapcsolják a hatékonyság fogalmával. Ezen célok és módszerek magukban hordozzák a hagyományos magánjogi és közjogi jogviszony ütközését, a perben a magánérdek és a közérdek találkozik és a kettőnek valamilyen egyensúlyát kellene megvalósítani az optimális eredmény eléréséhez.[88] Az ügyforgalmi adatok alapján a jogalkotó arra a megállapításra jutott, hogy az állampolgárok és vállalkozások jelentős részét érinti – a polgári peres és nemperes ügyeik elbírálásán keresztül –, hogy miként alakulnak a perrendi szabályok.[89] Így a Pp. közpolitikai céljai között szerepelt az eljárások gyors lezárását és az időszerűséget biztosító perjogi keretek megteremtése, ezáltal a hatékony eljárás megvalósítása.

A célok ekként történő rögzítése bizonyos átfedéseket mutathat, ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a gyorsaság, az időszerűség és a hatékonyság nem összekeverendő fogalmak.

---

[87] A legjobb törvény, pláne egy perrend, mely oly sokat kénytelen a bíróság és a felek dispositiójára bízni, elfajul, ha nincs meg a kellő környezete." WOPERA, *Az új polgári perrendtartás elvi… i.m.* 2017. 61. – hivatkozza: PLÓSZ Sándor, *A polgári peres eljárás reformja*, Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927. 117.

[88] NYILAS Anna, *A polgári per egyszerűsítésének és gyorsításának eszközei az európai jogrendszerekben, különös tekintettel a kisértékű követelésekre vonatkozó eljárásokra*, PHD értekezés 2011, 261. https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/62762a54-0c66-442f-a965-e6d9c2061f3d/content (2022. szeptember 2-i letöltés)

[89] A 2013. évben a járásbíróságokhoz, valamint a közigazgatási és munkaügyi bíróságokhoz 194.725 peres ügy, 67.441 nemperes ügy és ezentúl 134.734 végrehajtási ügy érkezett. A törvényszékekhez 19.708 peres ügy, 726.545 érdemi cégügy, 63.472 egyéb cégtörvényességi ügy, 22.702 csőd- és felszámolási ügy, valamint 4.706 egyéb nemperes ügy érkezett. Összességében tehát 2013-ban az elsőfokú bíróságokra 214.433 peres ügy és 1.019.200 nemperes ügy érkezett, amelynek lefolytatása során – alap- vagy háttérjogszabályként – a polgári perrendtartásról szóló törvény került alkalmazásra. Koncepció 2.

A *gyorsaság* mindig az időben legrövidebb tartamot jelenti, míg az *időszerűség* már összetettebb fogalomként azt takarja, hogy szükséges vagy célszerű a tevékenység, amit éppen akkor meg kell tenni. Az Emberi Jogok Európai Bírósága az észszerű idő követelményét értékeli és ennek kapcsán állít fel elvárásokat.[90] Az időszerű ítélkezés az Alaptörvényben biztosított jog, az eljárási igazságosság része, így az időszerűség az eljárásjogi perhatékonyság immanens része, azt közvetlenül befolyásoló tényező.[91]

A *hatékonyság* ugyanakkor még elmosódottabb fogalom, amellyel összefüggésben megállapítható, hogy hatékony az a rendszer, amely minél több eredményt tud produkálni, minél kevesebb ráfordítással.[92] Itt szükséges kiemelni GÁSPÁRDY azon megállapítását, hogy „a funkció fogalmához hasonlóan a hatékonyság fogalma is egyike a jogtudomány metajurisztikus eredetű szakkifejezéseinek, s abban is hasonlítanak egymáshoz, hogy azokon a tudományterületeken, amelyeken a hatékonyság fogalmat – annak jogi importját megelőzően – használták illetve használják, a közgazdaságban és a műszaki tudományok területén egységesen elfogadott definícióról nem lehet beszélni. A legcélszerűbb tehát, ha a hatékonyság fogalmát abban a szolid és nagyon általános értelemben használjuk, amely szerint az nem egyéb, mint az eredménnyel igazoltan a kívánt hatás létrehozására való képesség”.[93] SZABÓ korábbi, a polgári perrendtartás kodifikációját megelőző 2007. évi tanulmányában a következőképpen érvelt a perhatékonyság elvével kapcsolatban: „A perhatékonyságot nem eljárási alapelvként, sokkal inkább percélként kell felfogni. Olyan percélnak, amely anyagi jogi oldaláról a helyes, jogszabályoknak megfelelő ítéletet, eljárásjogi oldalról az eljárási jogszabályoknak megfelelő perbeli cselekmények sorát jelenti.”[94] E megközelítésben a perhatékonyság elve egyfajta célként fogalmazható meg.

---

[90]European Court of Human Right, Kézikönyv a 6. cikkről, A tisztességes eljárás 55-60. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_HUN.pdf (2022. július 6-i letöltés)

[91] NÉVAI László: A polgári perbeli tárgyalás hatékonyságának problémái – különös tekintettel a tárgyalás előkészítésére. Jogtudományi Közlöny, 1979/10. 623.

[92] NÁBRÁDI András, PETŐ Károly, *A különböző szintű hatékonysági mutatók* real.mtak.hu/5111/1/1135055.pdf, 1., 5 . (2022. július. 6-i letöltés)

[93] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 53.; lásd még a hatékonyság fogalmával kapcsolatban uo. 229. 230. , IMREGH Géza, *Tárgyalás előkészítés és hatékonyság a polgári perben* , Magyar jog 1980.2, 139., SZABÓ, *A polgári peres eljárás hatékonysága, i.m.* 631-654., SZABÓ Imre, *A hatékonyság megvalósítható cél vagy eljárási elv?* In.: HARSÁGI Viktória, WOPERA Zsuzsa (szerk.), Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században, Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére, HVG-ORAC, Budapest, 2007, 363-378. SZABÓ Imre, *Perhatékonyság és percselekmények időszerűségének elve* In.: VARGA István (szerk.), Codificatio Processualis Civilis: studia in honorem Németh János II. ELTE, Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.,538., 365-376.

[94] SZABÓ, *A hatékonyság: megvalósítható cél … i.m.* 369., MOLNÁR Tamás, *A polgári perrendtartás újragondolt…* 122.

Az eljárás gyorsításának eszközeire a fent kifejtettek tükrében lehet szűkítően és igen tágan is tekinteni. Csak példálózva említhetők az igazgatási, infrastrukturális körülmények mellett az egészen távoli összefüggést mutató olyan elemek is, mint az igazságügyi alkalmazottak megfelelő egészségügyi ellátása. A végtelennek tűnő felsorolás elkerülése érdekében a továbbiakban a normatív eszközökre koncentrálva csak kitekintésként jelentkeznek a jogszabályilag nem szabályozott egyéb elemek, amelyek megemlítése azért nem mellőzhető, mert a normatív elemek alkalmazásának sikerét „laboratóriumi körülmények" között nem vizsgálhatjuk.

GÁSPÁRDY a polgári perek tartamát meghatározó tényezők rendszerét a szocialista viszonyok között máig ható módon

- a pertartamot befolyásoló külső feltételek,
- a pertartamot meghatározó belső okok,
- és a jogi norma érvényesülésmódja szerint osztályozta.

A külső feltételek körében vizsgálható a pertartamot aktuálisan meghatározó tényezőként a perállomány vehető figyelembe. Ennek átalakulása a rendszerváltozással együtt jól megfigyelhető. A változás irányai abban foglalhatók össze, hogy korábban a magántulajdon kisebb jelentősége folytán kevesebb peres eljárást eredményezett és a perek nagyobb hányadát a családjogi perek adták. A kötelmi ügyek dömpingszerű megjelenése egy-egy társadalmi változás következménye. A gépjárműpark növekedésével váltak tömegessé a parkolási pótdíjas ügyek, és a gazdasági világválság következménye a mai napig gyűrűző devizaperek jelenléte. A személyi állapotot érintő perek azonban még mindig nagyon meghatározó hányadát teszik ki a járásbírósági érkezéseknek.[95] A jogtudatosság is erősen hat a perek számára, mivel a perbeszállás

[95] 2015-ben 139 705 polgári peres ügy érkezett Magyarországon a járásbíróságokra, ebből 67207 ügy volt családjogi tárgyú a házassági bontóperek száma 27446 volt.. Lásd ennek hatásairól részletesen MOLNÁR Sarolta Judit, *A házasság intézményének perspektívái a köteléket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében*, doktori értekezés 31. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Moln%C3%A1r_Sarolta_Judit_dolgozatv(1).pdf (2022. szeptember 2-i letöltés); „További – meglepően régi és immár közvetlen – bizonyítéka az egyes ügyek közötti különbség fel- és elismerésnek, hogy a bíró munkájának értékelése során már a bíró munkájának értékelési rendjéről és a vizsgálat részletes szempontjairól szóló 1998. szeptember 1-től hatályos 1295/1998. OIT szabályzat 10. §-ának (2) bekezdése szerint is figyelembe kell venni a bíró részére a Bjt. 25. §-ának (2) bekezdése alapján biztosított személyi és tárgyi feltételeket, a reá kiosztott peres és peren kívüli ügyek számát, de emellett bonyolultságát is, összevetve a munkateljesítményével és az ítélkezés minőségével. Az egyik szempont tehát az ügyek bonyolultsága. Vegyük észre azonban azt is, mert ennek a későbbiek szempontjából kiemelt jelentősége lesz, hogy a központi igazgatás már ekkor deklarálta, hogy az ügyforgalmi adatok közül a kiosztott, azaz az érkezett ügyek számának tulajdonít jelentőséget." ÖRKÉNYI László, *A bírói munkateher komplex mérésének új lehetőségei eljárási, illetve anyagi jogi jogintézmények és tények figyelembe vételével*, doktori értekezés, 81-82. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/11147/1/dolgozat%20nyilv%20vedesre.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

szempontjából az egyik legjelentősebb körülmény „a sérelemtudat és ennek jogi konfliktusként való megfogalmazása, átélése”[96]. Hasonlóként értékelendő körülmény a célszerűség számbavétele, hogy az adott eszköz mennyiben alkalmas a kívánt cél elérésére és az eredmény szempontjából a végrehajthatóság kérdése is nyomatékos. Az elhúzódó eljárás rémképe pedig folyamatosan felmerül a társadalom részéről.[97]

A belső okok között említi GÁSPÁRDY a szervezeti körülményeket, a segédszervezet, különösen a leírók számát és színvonalát, amelyet alulfizetettségük nehezít. Felhívja figyelmet a funkcionális kétfokúság mellett megjelenő túlbizonyítás néven ismert tünetre, az érdemi döntéstől való tartózkodás tendenciájára.[98] A polgári per érdekstruktúrája is magában rejti, hogy a per lebonyolódásában általában legalább az egyik fél erősen alulérdekelt. „Objektíve a per két ellentétes szükséglet összecsapásának a színtere, amely szükségleteket a perbeli ellenfelek, mint divergáló érdekeket élnek meg”.[99] Az egyik oldalon megjelenik a bukás elodázásának igénye, míg mindkét oldalon felmerül, hogy amennyiben a döntést nem képesek prognosztizálni, az a peranyagszolgáltatás szakaszosságának esélyét fokozza. Külön címet szentel az igazságszolgáltatás személyi és tárgyi feltételeinek, amelyben kiemeli, hogy a per tényleges időigényének nagy hányadát igazgatási és ügyviteli mozzanatok foglalják le.[100]

A jogi norma érvényesülésmódja alapján veendők figyelembe az anyagi jog állománya, a bírói út szélessége, az igényérvényesítés alternatívái, az igazságszolgáltatás hozzáférhetősége. A pertartam alakulása szempontjából nagyon fontos körülmény a jogorvoslati rend jellege, a reformatórius és kasszációs jogkör terjedelme, de a jogorvoslati eljárás sikerében való magalapozott bizakodás is. Az általánosan rögzíthető elv, hogy a jogorvoslati jog gyakorlásának mértéke, de sikeressége is az instanciák

---

[96] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 13.

[97] „Amikor jogászként egy új, várhatóan peres ügyben első alkalommal konzultálunk az Ügyféllel, szinte mindig felmerül kérdésként: meddig fog az eljárás elhúzódni? Nos, ennek a kérdésnek a megválaszolásához a legtöbb esetben legalább jósoknak kellene lennünk, hiszen egyáltalán nem tudjuk, hogy miként fog alakulni az eljárás, milyen magatartást fog tanúsítani a perben az ellenérdekű fél, vagy éppen hány szakértő kirendelésére lesz szükség az ügyben. Horrorfilmbe illő történeteket pedig szinte mindenki hallott már családi, ismeretségi körben tíz évig tartó válóperekről vagy éppen nyolc évig tartó kártérítési ügyekről”. BÁLINT Boglárka, Elhúzódó bírósági tárgyalások-ez lenne a megoldás? https://das.hu/jogi-esetek-es-hirek/elhuzodo-birosagi-targyalasok-ez-lenne-a-megoldas/ (2022. szeptember 2-i letöltés)

[98] A befejezett ügyek nagyjából 40%-át teszik ki járásbírósági szinten az ítélettel történő befejezések aránya a peres eljárásokban. Az Egri Járásbíróságon a befejezések 43%-a volt ítélet 2018-ban majd ez a szám folyamatosan csökkent és megközelítőleg a 2022-es 35% körüli szinten mozgott. (Bírósági Integrált Informatikai Rendszerből kinyert saját gyűjtés)

[99] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 19.

[100] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 21. A pertartam túlzott növekedésére válaszul az igazgatás jelentéstételi kötelezettségekkel igyekszik reagálni, amely olykor jelentős adminisztratív teherrel von el energiákat az érdemi, per előrevitelét elősegítő munkától.

rendjében degresszíven csökken, elbírálásának időigénye pedig általában progresszíven növekszik. Az ezzel ellentétes folyamatokat a jogorvoslatok számának erős növekedése kíséri, amelyet „az ügyek magukra húzása” jelzővel lehet érzékeltetni, amikor a jogorvoslat kimenetele bizonytalan, vagy a korábbi eljárás teljes felülbírálatában lehet reménykedni. GÁSPÁRDY a pernek „lehetőleg egy tárgyaláson” való elbírálhatóságára orientáló magyar törvény programadó normáját is ebbe a körbe sorolja, és megállapítja, hogy alacsony mértékben realizálódik.

Mindezekhez képest a pergyorsítás lehetőségeit nem kizárólag az eljárási törvény eszközrendszerében látta.

- Az igazságszolgáltatás bírósági monopóliumának megszüntetését javasolta. Ez a klasszikus igazságszolgáltatásnál maradva bemeneti szinten a fizetési meghagyásos eljárások közjegyzőkhöz történő kiszervezésével, míg a végrehajtás területén a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar által valósult meg, amelyek egyike sem tartozik már a bírósági szervezethez. Ezt egészíti ki az alternatív vitarendezési fórumok egyre szélesedő palettája.[101]
- A bírósági segédszemélyzet jelentőségére hívta fel a figyelmet, amelynek rendezése az azóta eltelt harminc év alatt szinte semmiben nem változott.
- A fegyverek egyenlőtlenségéből származó diszfunkciók csökkentését ajánlotta, a minden félnek egyenlően mérő szabályok alkalmazását.[102]

[101] pl.: alternatív vitarendezés (a továbbiakban: AVR) formának tekinthető az önkéntes és teljesen informális egyezkedés egy vita rendezésének céljából, amely során a folyamat teljesen a vitás felek irányítása alatt áll, de mivel semmilyen szervezeti struktúra nem kapcsolódik hozzá, ezért általában nem sorolják ide. A közvetítés (mediáció) során a feleket már egy közvetítő segíti a vita rendezésében. A választottbíráskodás a hagyományos állami igazságszolgáltatáshoz legközelebb álló és a közvetítés mellett a leggyakoribb harmadik fél segítségét is igénybe vevő AVR módszer. A területi gazdasági kamarák mellett működő békéltető testületek a fogyasztói jogviták gyors, hatékony és olcsó megoldását segítik elő. A 2019. július 1-én életbe lépett az Európai uniós adóügyi vitarendezés, amely a személyek és vállalatok kettős adóztatási ügyeit rendezi az EU-n belül. A nemzetközi beruházási vitarendezés például lehetővé teszi, hogy külföldi beruházók az egyes államoktól független nemzetközi bíróságokon indítsanak eljárást a beruházásuknak otthont adó ország ellen, ezáltal a nemzetközi jog jelentős szereplőivé téve a vállalatokat. Az alternatív formák jól érzékeltetik a dejuszticializálás iránti igény erősödését.

[102] A Pp. koncepcióján, a Törvényjavaslaton és a Pp. novellán átívelő és visszatérő motívum a gyengébb fél védelmét biztosító szabályozás. A Szerkesztőbizottság Javaslata magáévá tette a gyengébbik fél védelmének, illetve az alacsonyabb pertárgyértékű ügyek gyorsított elintézésének gondolatát. A Törvényjavaslat áttekinthetően, külön fejezetben foglalja össze a járásbíróságon alkalmazandó eltéréseket. Ez rugalmas megoldási alternatívát jelent az egyszerűbb megítélésű, illetve a gyengébb fél jelenlétét feltételező ügyekben. A gyengébb félnek tekintett fogyasztó érdekeit szolgálja azáltal, hogy a vele szemben indított per lefolytatására a lakóhelye szerint illetékes bíróságon kerüljön sor. A bírói gyakorlat a kirívóan információ-aszimmetrikus helyzetekben már eddig is felmentést adott a gyengébb fél számára az állítási és bizonyítási kötelezettség tekintetében (pl. orvosi műhibaperek).

- A jogászi képviselet – nem ellenvélemény nélküli – pertartam csökkentő hatására hívta fel a figyelmet.[103]
- A tárgyaláson kívüli elbírálások lehetőségének tágítását ajánlotta, hogy a magánszemély peres fél kapjon lehetőséget a tárgyalás tartására irányuló jogról való lemondásra.[104]
- A peres eljárások száma és a pertartam közötti összefüggés alapján foglalkozott a perszámapasztás technikáival a kirekesztő és elkerülő szabályokon keresztül.[105]

GÁSPÁRDY a pertartam rövidítés szemszögéből indokolt továbbfejlesztést négy csomópontban foglalta össze:

1. a bíróság kötelezetti jogállására vonatkozó általános szabályozás,
2. a perkoncentráció,
3. a befejezés siettetése,
4. a fél, illetve az ellenfél pozíciójának erősítése a pertartam befolyásolásában[106]

A kötelezetti státuszra vonatkozó általános szabályt két jogtételben látta megvalósulni: a „gyors tárgyalás" és a „megakadályozás" módszerében.

A perkoncentráció szempontjából két elemet emel ki: az előkészítést és a keresettel való rendelkezést. Az előkészítés körében tartja fontosnak a keresetlevélnek nemcsak a kötelező tartalmi elemeire vonatkozó törvényi tételezést, hanem az orientáló jellegű fakultatív tartalmi elemek megjelenítését is, valamint „az okiratok beterjesztésének a keresetlevél benyújtása időpontjához" kapcsolását. Ennek során érvel a keresetlevél kézbesítésétől számított meghatározott időn belül az alperes első nyilatkozatának elmulasztásához kötött vagy az elismerés következményeként

[103] Érdekes, hogy egy 1981-es elemzésre utalva, a beadványok tárgyalás kitűzésére alkalmasságát vizsgálta, amelynek során azt tapasztalta, hogy a jogi képviselettel rendelkezők beadványa 78%-ban, míg e nélkül eljárók keresetlevelei 58%-ban voltak kitűzésre alkalmasak.

[104] IV/01634/2016. AB határozat, Nem feltétlenül szükséges szóbeli meghallgatás, „amikor nincsenek elfogadhatósági kérdések vagy vitatott tények, amelyek alapján tárgyalásra lenne szükség, és a bíróságok tisztességesen és észszerűen ítéletet tudnak hozni a felek beadványai és egyéb írásos anyagok alapján" [lásd a *Pákozdi* kontra *Magyarország* ügyben hozott ítélet (51269/07, 2014. november 25.) 27. bekezdésének magyar szövegét, valamint *Saccoccia kontra Ausztria* ügyben hozott ítélet (69917/01), 2008. december 18., 73. bekezdés].

[105] A perszámapasztás azonban nem mutat egyenes arányosságot a pertartam vonatkozásában. Egyrészt az elterelés éppen nem az elnyúló jogvitákkal terhelt ügyeket érinti, másrészt az ügyszám csökkenést kiséri a státuszcsökkentés folyamata. Az egyszerűsítés hiánya ugyan eredményezi a bírósági út igénybevételének népszerűtlenségét, de aki egyszer belép a bíróság kapuján, az igyekszik kihasználni az eszközrendszer teljességét.

[106] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 86.

kibocsátandó elnöki meghagyás bevezetése mellett. A perkoncentráció szempontjából érvel amellett is, hogy a pergátló kifogások előterjesztése is az első alperesi nyilatkozat során legyenek megteendők, amely így eredményezheti az első tárgyalás megtartásának időben eltolódását, de a preklúzióval összekapcsolva akár a második tárgyalás megtartásnak esélye, akár a két tárgyalás közötti időtartam csökkenhetne. A keresettel való rendelkezés korlátozását is fontosnak tartotta azzal, hogy a felperesi önhibát jelölte meg, mint választó vonalat, és a relatív hatálytalanságot, mint jogkövetkezményt.[107]

A befejezés siettetése szempontjából a soronkívüliség tágítását tartotta indokoltnak, továbbá a végzés elleni fellebbezések határidejének csökkentését.

A peres felek érdekeltté tételét a per befejezésében, szerepük erősítését akár oly módon is, hogy a perelhúzódást szankcionáló pénzbírság kiszabásának hiánya miatt is felszólalhatnak az eljárást befejező határozat elleni fellebbezésben.[108] „A felek megnövelt aktivitására vonatkozó igény, és az ennek alulteljesítése esetére bővülő érdemi szankciós lehetőség alkalmasnak látszik arra, hogy a pertartam rövidítése és az igazság megállapítása – adott esetben konfrontáló – szempontjai között a jelenleginél harmonikusabb állapotot hozzanak létre mind normatív szinten, mind a valóságban”.[109]

A perelhúzás – mint nem egyszerűen lassú perbeli magatartás, hanem ennek eredményeként bekövetkező többletidő, amely a jogellenes magatartás hiányában nem következett volna be – szankcionálását különösen fontosnak tartotta. A perbeli jogokkal visszaélés csak a szankciós szigor fokozása útján érhető el, amelynek valamennyi perbeli szereplő címzettje. A bírósági meghagyást, karakterisztikusabb kiképzése esetén, a pertartam-rövidítés szolgálatába állítható eszköznek tekinti.[110]

---

[107] Magyary Géza idézetével pontosan érzékelteti, hogy a rendelkezési jog korlátai hogyan jelentkeznek a helyes permenetben: „a féltől függjön, akar-e jogvédelmet vagy sem. De ne tőle, hogy ez miképpen bonyolódjén le és meddig tartson”. GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 89., „A per működési modelljére vonatkozó szabályozás alapvető karakterét a pertartam szemszögéből a tárgyaláskoncentrálás eszméje és szabályozási módja adja meg” GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 25.

[108] A pénzbírság kiszabásának gyakorlatában érvényesül az az elv, hogy nem a késedelem szankciójaként tekintenek rá, hanem az eljárási szabályok betartása érdekében használt eszközre, így az eljárást befejező határozatban kiszabott pénzbírságok ritka kivételek. A per befejezésének késleltetése az a bekövetkezett hátrány, amely a pénzbírság kiszabásának feltétele. Ha a hátrány nem következett be, e rendelkezés alkalmazásával pénzbírság kiszabására nem kerülhet sor. Az indokolatlan késedelem egyik, ha nem a legfontosabb mozgatórugója a felek és képviselőik által alkalmazott pertaktika. Ezen tételekből viszont az a következtetés vonható le, hogy a generális prevenciót nagyban erősítette volna a késlekedést szankcionáló pénzbírságok szélesebb gyakorlata.

[109] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 70.

[110] GÁSPÁRDY, *A polgári per… i.m.* 95.

CZOBOLY megkülönbözteti a hatékony polgári eljárás megvalósításának elveit és a perelhúzódás megakadályozásának eljárási eszközeit, külföldi modellek alapulvételével az 1952-es Pp szabályai között, azokból előretekintve.[111] Az elvek között szerepel

- a perkoncentráció[112],
- a bíróság és a felek közötti együttműködés (a tényállás rögzítésében,[113] együttműködés a per menetének kialakításában, a felek és jogi képviselőik együttműködése[114],
- eljárási szabályok differenciálása az eljárás súlya és bonyolultsága szerint,[115]

---

[111] CZOBOLY Gergely, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m*. 26., 127., 138., 199.

[112] A perkoncentrációt jogalkotói igényként határozza meg amely kifejezi, hogy a polgári perben mindenféle felesleges percselekményt mellőzve, a bíróság a jogvitát lehetőség szerint egyetlen, jól előkészített és koncentrált tárgyaláson bírálja el. Ez álláspontunk szerint tartalmilag magában foglalja azt is, hogy a bíróság csak azokban az ügyekben folytasson le bizonyos eljárási lépéseket, amelyekben az a döntés meghozatala szempontjából nélkülözhetetlen. Ahol pedig az lehetséges, ott magát a polgári pert kell megpróbálni elkerülni. CZOBOLY *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 127.
A perkoncentráció elvét a bíróság anyagi jogi problémára koncentráló munkája szempontjából tartja fontosnak. Ehhez nem túl merev, de megfelelően szigorú és főként konzekvens preklúziós szabályok és hozzá kapcsolódó gyakorlat, valamint a perelhúzást megakadályozni képes anyagi pervezetési eszközök bevezetését tartotta indokoltnak. Párhuzamosan a felek felelősségének növelését a per lényegére vonatkozó információknak a per korai szakaszában való előterjesztésére. Előfeltételként határozza meg a per hatékony lefolytatása szempontjából, hogy a bíróság már a per korai szakaszában tudja, hogy melyek a vitás kérdések és azokat mivel kívánják a felek bizonyítani. Szükségesnek tekinti a koncentrációt a tárgyalások kitűzésében és a bizonyítási eljárásokban is. CZOBOLY Gergely: *A polgári perek elhúzódása*. In: JAKAB András, GAJDUSCHEK György (szerk.), A magyar jogrendszer állapota. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016. 771-772.

[113] „Ahhoz, hogy a bíróság a jogvita lényegére tudjon fókuszálni és csak a szükséges eljárási lépéseket kelljen megtennie, nélkülözhetetlen, hogy az ügyről teljes és végleges információk álljanak rendelkezésére. Ez alapján tudja ugyanis eldönteni, hogy a felek által előadott tényállás mely elemei relevánsak, valamint mely kérdésekben van vita közöttük. CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 130. A teljes és végleges információ ideálképe a perek jelentős részében nem elérhető. A személyi állapotot érintő perek esetében a változó életviszonyok mellett különösen problematikus.

[114] „A harmadik együttműködési elv mellett – amelyet a szerző is szkeptikusan kezel – az angol Woolf reform eredményeit emeli ki, ahol a bíróság akkor, amikor az ügyet valamely eljárási útvonalra (track) helyezi, akkor figyelembe veszi a pertárgyértéket, de el is térhet attól az ügy bonyolultsága, a tanúk száma, a szakértő szükségessége, a felek egyéb körülményei alapján. A felek véleményét a bíróság fontos szempontként kezeli a döntésénél, de még a felek együttes kérelme sem akadályozhatja meg, hogy a bíróság a szerinte legmegfelelőbb csoportba sorolja be ügyüket. Együttműködésre ad lehetőséget a bíróság és a felek között, hogy az eljárás tervezett menetéről ún. munkatervet (time schedule) alakíthatnak ki. Ezt az angol eljárásjogban a Woolf, reform, a japán eljárásjogban a polgári perrendtartás 2003-as novellája teremtette meg, Franciaországban pedig a bírósági gyakorlat alakította azt ki.” CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 131.

[115] „A differenciálásának a pertárgy értékével és a tényállás bonyolultságával kell arányban állnia. A pertárgyérték alapján való megosztásnál, abból indul ki a jogalkotó, hogy a társadalom szempontjából eltérő jelentősége van a különböző értékű ügyeknek, másik oldalról pedig, hogy a kisebb értékű ügyek gyakran nem bírják el a rendes eljárás költségeit. Addig a bonyolultság szempontjából való megosztás abból a logikus megfontolásból fakad, hogy a komplexebb ügyekre több energiát kell fordítani annak érdekében, hogy a helyes ítélet meghozható legyen. Ez a két dimenzió gyakran vegyesen jelenik meg, hiszen a kisperértékű ügyek gyakran egyszerű és a nagy értékűek pedig gyakran bonyolult megítélésűek. Ugyanakkor ez akár fordítva is megjelenhet.” CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 131-132.

- a jogvita szükségleteire szabott eljárás, amelynek része a formalizmus és az eljárás „fellazítása”.[116]

CZOBOLY az elvek mentén konkrét eljárási megoldásokat is megjelölt és elemzett. A perelhúzódás megakadályozásának eljárási eszközeiként jelölte meg:

- a perindítás előtti információcserét,
- az anyagi igazság kiderítésének eltörlését,
- a peranyag előterjesztésének időbeli korlátozását,
- a tárgyalás-előkészítés körében a koncentrált tárgyalást,
- az elsőfokú eljárás megerősítését,
- a perelhúzás megelőzését az érdekeltség semlegesítése útján, a költségszabályok befolyása, a szankcionálás és az aktív bírói pervezetés eszközével.

A perindítás előtti információcserét a hatékony eljárás feltételének tekintette, mivel szükséges, hogy a felek és a bíróság a jogvitáról megfelelő adatokkal rendelkezzenek. Ennek a megvalósításában fontos szerepe lehet a keresetindítást megelőző egyeztetésnek, amelyben a felek a potenciális perre vonatkozóan információt cserélnek.[117] Az 1952-es Pp. szabályozását több szempontból is hibásnak találta és végső soron alkalmatlannak a céljának megvalósítására. Véleménye szerint „az egyeztetésnek akkor van értelme, ha az a későbbi jogvita valódi tartalmáról szól, amelynek ellenőrzését és elmulasztásának szankcionálását a bíróságnak a kötelességévé kell tenni. A felek érdemi együttműködését ugyanis csak ilyen módon – preventív eszközökkel – lehet elérni. Ha többet várunk ettől az intézménytől, minthogy a keresetlevél és az ellenkérelem tartalmát már az eljárás megindítását megelőzően megismerjék a felek, akkor ezt ki kell

[116] „A polgári eljárás hatékonyságával kapcsolatosan fontos kérdés az eljárási keretek szabályozottságának szintje. Az eljárásjogokat ez alapján egy skálán helyezhetjük el, amelynek egyik oldalon a teljesen formalizált és merev eljárási keretek mellett zajló eljárás, másikon pedig az eljárási kötöttségek nélküli, vagy generálklauzulákból felépülő „eljárás”, amelyben a bírói diszkréció jelentős szerepet kap.” CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 135.

[117] Ennek jelentősége a Pp-ben az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránti perekben van a sajtópert megelőző, sajtószerv előtti kötelező előzetes eljárás lefolytatása során, és ehhez hasonlóan a képmásperekben. „Aki a sajtóközleményben megjelent, valótlan tartalmú tényt sérelmezi, nem fordulhat közvetlenül a bírósághoz. A per megindítását ugyanis kötelezően meg kell, hogy előzze a sajtószerv felé irányuló helyreigazítási kérelem, amelynek eredménytelensége a feltétele a keresetlevél előterjesztésének. Az előzetes eljárás a sajtó-helyreigazítási per kötelező és mellőzhetetlen előzménye. A megelőző kérelem alapján van ugyanis a sajtószerv abban a helyzetben, hogy meggyőződhessen a kérelem alaposságáról, így mindenekelőtt arról, hogy rendelkezik-e azokkal az információkkal, amelyek alapján a perben sikerrel védekezhet”. PRIBULA László, *Egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás; továbbá jelentősége van a végrehajtás megszüntetése iránti eljárás esetében is korlátozottabb formában

egészíteni egyrészről a bizonyítékok megjelölésének és cseréjének kötelezettségével, másrészről az angol eljárásjogban ismert offer to settle intézményével”.[118]

Az anyagi igazság kiderítésének eltörlése körében hivatkozik az 1952-es Pp. azon kudarcára, amelyben az anyagi igazság központi szerepet kapott. Hibaként rója fel, hogy a törvény pozitív oldalról megpróbált minden lehetséges eszközt megadni a bíróság számára ahhoz, hogy az anyagi igazságot ki tudja deríteni, és lehetőség szerint az eljárást gyorsan be tudja fejezni. A szabályozás azonban rendkívül egyoldalúvá vált, hiszen a perkoncentráció feltételeinek negatív oldalát teljes egészében elhagyta, mert az anyagi igazsággal össze nem egyeztethető eszközöket egyszerűen mellőzte.[119] Az 1952-es Pp. 143. § (2) bekezdését is csak részben tartotta megfelelő eszköznek, mivel a felek tényelőadásait ez a szabály sem korlátozta érdemben, mivel a törvény azt is megengedte, hogy a fellebbezésben, de még a fellebbezési tárgyaláson is a felek új tényeket állítsanak, továbbá olyan új bizonyítékokra hivatkozzanak. A felek tehát egyik oldalról lényegében korlátozás nélkül „csöpögtethették” az információkat, másrészről a hivatalból történő bizonyítás, valamint a passzivitásuk miatt alkalmazható szankciók hiányában az elsőfokú eljárásban végig inaktívak maradhattak.

Az 1952-es Pp két alapelve, nevezetesen a felek aktivitása és az objektív igazság kiderítése között keletkezett ellentmondást az 1972. évi 26. törvényerejű rendelet (III. Pp novella) a mulasztás szankcionálásával, a bírósági meghagyás bevezetésével próbálta feloldani, de még itt is megjelent az igazságszolgáltatás paternalizmusa és az anyagi igazság kiderítésének igénye. A III. Pp novellához fűzött miniszteri indokolás szerint: „ha a bíróság a kereseti kérelmet vagy annak meghatározott részét aggályosnak tartja, a meghagyást az egyéb feltételek esetében sem bocsátja ki, ilyen esetben tárgyalást tart, mert a bizonyítási eljárás lefolytatása nem mellőzhető.” Ennek az értelmezésnek a 2/2009. polgári jogegységi határozat vetett véget. Az anyagi igazság érvényesülésére szempontjából meghatározó értelmezésként hivatkozik a 9/1992. (I. 30.) AB határozatra.

A peranyag előterjesztésének időbeli korlátozás szempontjából legfontosabb eszközökként elemzi CZOBOLY a preklúziót és az eventualitást. A preklúziós rendszer lényegét abban ragadja meg, hogy „a felek kötelesek valamennyi támadási és védekezési eszközüket egy – a jogszabály vagy bíróság által – előre meghatározott időpontig előterjeszteni. Amennyiben ennek a kötelezettségnek határidőre nem tesznek eleget, úgy

[118] CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 145.
[119] Az érvelésből következik, hogy az eljárási igazságosság egyoldalú hangsúlyozása éppúgy alkalmas az egyensúly felborítására, mint az anyagi igazsággal össze nem egyeztethető eszközök negligálása.

a később előterjesztett nyilatkozataikat a bíróság ki fogja zárni (preklúzió)".[120] Ennek legszigorúbb formájaként tárgyalja az eventualitást, amikor a felek azokat az érveiket és azok alátámasztására szolgáló tényeket és bizonyítékokat is kötelesek előadni, amelyek csak az ellenfél bizonyos irányú védekezése esetén válnak csak szükségessé. Az 1952-es Pp. is lehetőséget nyújtott a bíróságok számára, hogy a késedelmesen előterjesztett támadási és védekezési eszközöket visszautasítsák, azonban az alkalmazás nem volt következetesnek tekinthető. A preklúziós szabályok alkalmazását akkor tekinti hatékonynak, ha a bíróság korai szakaszban megismerkedik a peranyaggal és határidőt tűz a felek számára a támadó és védekező eszközeik előterjesztésére. „Másik oldalról fontos, hogy a bíróságok megfelelő rugalmassággal kezeljék azokat a helyzeteket, ha az eljárás során fordulat áll be az ügy menetében, hiszen ilyenkor a feleknek szüksége lehet új tények és bizonyítékok előterjesztésére. Amennyiben ezeket a bíróság következetesen kizárja, úgy gyakorlatilag meghonosítja az eshetőségi elvet, amely azonban az eljárás hatékony befejezését jelentős mértékben akadályozza".[121]

A tárgyalás-előkészítést a hatékony polgári per megvalósítása egyik feltételének tekinti, mivel alapos előkészítést követően kerül a bíróság abba a helyzetbe, hogy lehetőleg egyetlen koncentrált tárgyaláson bírálja el a jogvitákat. A bíróságnak a felekkel együttműködve, az eljárás sajátosságainak figyelembevételével kell előkészítenie a tárgyalást. A bíróságnak az előkészítés szakaszában megfelelő mozgásteret kell biztosítani, hogy a jogvita szükségleteinek leginkább megfelelő formát tudja választani. Ennek elemei:

- az írásbeli és a szóbeli forma közötti választás,
- a tárgyalás időpontjának meghatározása,
- a szükséges mértékű előkészítés megválasztása,
- valamint az eljárás tervezett menetének ún. munkatervben (time schedule) történő rögzítése.

A tárgyalás kitűzésével kapcsolatos bírói mérlegelés alapvető elve, hogy akkorra kell a tárgyalást kitűzni, amikor a jogvita megérett arra, hogy abban a „főtárgyalás" megtartható legyen. Fontos, hogy „a bíróságnak ne a keresetlevél beérkezését követően kelljen egyből kitűznie a tárgyalást, hanem lehetősége legyen előbb az alperes védekezését is megvizsgálnia, hiszen csak ez után lehet tiszta képe arról, hogy pontosan

[120] CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 149.
[121] CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 158.

milyen előkészítő lépésekre is lesz szükség".[122] A tárgyalás-előkészítés formája körében a rugalmasságot emeli ki. A perhatékonyság szerepének hangsúlyozása érdekében is kívánatosnak tekintette, hogy a törvény ismételten célként tűzze ki azt, hogy a jogvitákat „lehetőleg egyetlen tárgyaláson" kell elbírálni. A koncentrált tárgyalás megvalósítása feltételének tekinti, hogy a jogvitát megfelelően elő lehessen készíteni és megfelelő időkeret álljon rendelkezésre.[123] Problémának tekinti, hogy a jogszabályok – gyakran indokolatlanul – előírják, miszerint meghatározott időpontonként tárgyalást kell tartani, amely ahhoz vezet, hogy sok jogvitának kell helyet biztosítani egyetlen tárgyalási napon. A koncentrált tárgyalási modellt azért tartja fontosnak, mert képes csökkenteni a tárgyalási időt is azzal, hogy több rövid tárgyalás helyett csak egyetlen jól előkészített, legfeljebb két hosszabb tárgyalást tart a bíróság. A tárgyalási időt „korlátozott erőforrásnak" tekinti, amelyet jól kell felhasználni és amellyel takarékoskodni kell.

Az elsőfokú eljárás megerősítése is olyan eszköz, amely segítheti a per egészének időszerűségét. Bár formailag az elsőfokú eljárás a keresetlevél benyújtásától az ítélet meghozataláig terjed, mégis annak „gyorsaságára" a másodfokú eljárásra is jelentős kihatással lehet. Az elsőfokú eljárás megerősítése szempontjából a fellebbezési eljárás reformatórius vagy kasszációs karaktere, a hatályon kívül helyezési okok rendszere, valamint az új tények és bizonyítékok előterjesztésének a lehetősége vehető figyelembe. Annak függvényében, hogy a jogalkotó mennyire terheli a jogorvoslatot elbíráló bíróságot a teljes felülbírálattal, vagy a másodfokú bíróság mennyire húzza magára a jogorvoslati kérelmek sikerében bízókat, az eljárás hossza jelentősen nőhet. A teljes átszármaztató hatályú fellebbvitel alkalmazása – amennyiben a másodfokú bíróság tartalmilag megismétli az elsőfokú eljárást – az elsőfokú eljárást súlytalanná teheti.[124] Sem a felek, sem az elsőfokú bíróság nem fog annyi energiát fektetni az elsőfokú eljárásba, amennyiben a döntés súlypontja a másodfokú eljárás. Az eljárás hatékonyságát alapvetően befolyásolja, hogy a bíróság és a felek milyen aktivitást fejtenek ki az eljárás

---

[122] CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.* 160.

[123] Az igazgatás a bírói függetlenség miatt is helyesen tartózkodik a tárgyalás koncentráltságáról való véleménynyilvánítástól. Inkább csak az egy tárgyalásra kitűzött ügyek számát és a tárgyalási napok számát kíséri figyelemmel. A statisztikai szemléletmód eredménye, hogy olykor túl sok ügy kerül egy napra kitűzésre, amely mind az érdemi munka, mind a koncentrált tárgyalás hátráltatója. A tárgyalások tényleges előkészítése szempontjából sem kedvező kizárólag a számadatokat figyelembe venni. A problémákat ezért az igazgatás inkább egy black box alapú elemzés során észleli, ahol az input az egy főre jutó érkezés, míg az output a befejezések száma. Ez a fajta gondolkodás azonban sokszor nagyon leegyszerűsítő, sokszor túl merev, és nagyon nehezen aktualizálható.

[124] lásd részletesen: WOPERA Zsuzsa, *A jogorvoslathoz való jog hatékonysága az új Pp. másodfokú eljárásában*, Miskolci Jogi Szemle 12. évfolyam (2017) különszám, 143-154.

előkészítésében. A fellebbezés szerepe egyre inkább az elsőfokú eljárás hibáinak kontrolljára szolgál. „Amennyiben a felek szabadon terjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat még a másodfokú eljárásban is elő, akkor fennáll annak a veszélye, hogy pertaktikai okokból visszatartják a legmeggyőzőbb bizonyítékaikat. Ez egyrészről azt jelenti, hogy az elsőfokú eljárásban nem kényszerülnek rá a támadási és védekezési eszközeik megfelelő előadására, másfelől pedig gyakran szükségessé válik az elsőfokú döntés hatályon kívül helyezése és az egész elsőfokú eljárás megismétlése". CZOBOLY szerint a perelhúzás megakadályozása érdekében fontos az elsőfokú eljárás szerepének megerősítése, amelyet a jogorvoslatok szabályozásán keresztül lehet biztosítani.

A perelhúzódás megelőzése akkor érhető el, ha a felek érdekeire lehet hatni, amennyiben ugyanis az érdekelt az elhúzás eredményeként hátrányosabb helyzettől tarthat, mintha nem húzná azt el az eljárást, akkor a perelhúzó taktikák alkalmazására nem kerül sor.

Ugyanezt a célt szolgálja a felek eljárási mozgástérének lecsökkentése. A törvényi korlátozások és az aktív bírói pervezetés közös célja lehet a felek perelhúzó taktikáinak kizárása, és ezzel a koncentrált per megvalósítása. Ide tartozik különösen a mulasztási ítélet intézménye, a másodfokú eljárásban új tények állításának a tilalma, a keresetváltoztatásra, illetve a bizonyítás előterjesztésére vonatkozó határidők meghatározása.[125]

Az eljárás gyorsításának eszközei közül a legfontosabbnak a perkoncentrációt tekinthetjük. A korábbiakban külön fejezetbe foglaltan is taglalt alapelv elsődlegesen az idődimenziót hangsúlyozza, azonban az elbírálás felgyorsításának egyik eszköze a *ráfordítások mérséklése* (pl. a bíróság logikai sorrendbe rendezi az eldöntendő kérdéseket, és ennek mentén haladva nem enged idejekorán felesleges vitát és előadásokat a csak később sorra kerülő részletkérdésekben)[126] ez pedig értelemszerűen a

[125] CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának…i.m.* 197.

[126] CZOBOLY a Japán 2003-as eljárási reform kapcsán elemzi, hogy a bíróság, amennyiben az ügy bonyolultsága megköveteli, akkor a felekkel való egyeztetés után munkatervet állít össze, amelyben az eljárás lebonyolításának lényeges pontjairól és azok elvégzésének tervezett időpontjairól egyeztetnek. Ez a terv tartalmazza többek között az előkészítő eljárás lebonyolításának időtartamát, a tanúkihallgatások és szakértők meghallgatásának tervezett időpontját, valamint a tárgyalások és a döntéshozatal várható időpontját. Az eljárási lépéseket a munkatervnek megfelelően kell teljesíteni. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy ez szükséges, akkor határidőt tűzhet a felek számára bizonyos kérdést érintő tényállításaik és bizonyítékaik előadására. Ha ennek a felek határidőig nem tesznek eleget, akkor a bíróság visszautasítja azokat a támadási és védekezési eszközeiket, amelyek előadására a bíróság őket felszólította, ha ennek következtében az eljárás lényegesen elhúzódna. CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának… i.m.*.

hatékonyság növelését is jelenti.[127] A Pp. 3. §-ban írt „szükséges" jelző a félelőadások tartalmi követelményeire utal, tehát a perkoncentrációt az szolgálja, ha a bíróság nem csak a gyorsaságot tartja szem előtt, hanem azt is, hogy a nyilatkozatok adekváltak legyenek, és csak az eldöntendő kérdések szempontjából releváns tényeket és érveket tartalmazzanak.

A perkoncentráció azáltal, hogy az eljárás egészét áthatja, jelentkezik a per szerkezetében, a részletszabályokban, a felektől elvárt magatartásban és a bírói attitűdben is. A befejezés sürgetése mellett a hatékony eljárási cselekmények választására hívja fel folyamatosan a figyelmet. Ennek az alapelvnek a kimondása azért is fontos, mivel szinte minden eljárási rendelkezés összefüggésbe hozható az idővonzattal, de nem feltétlenül szükséges valamennyi eljárási intézmény kapcsán külön rendelkezés az eljárás sürgetésére, ha van egy olyan átfogó alapelv, amely rámutat a tárgyalás központi jelentőségére és a befejezés minél gyorsabb szükségességére.

A *hatásköri és illetékességi szabályok* kialakítása jelentős hatást tud gyakorolni az időszerűségre.[128] „A hatásköri és illetékességi szabályok megfelelő rendezése alkalmas a bíróságok közötti arányos munkamegosztás létrehozására, ezáltal a perkoncentráció biztosítására. Továbbra is két bemeneti szint – a törvényszék és a járásbíróság – közötti hatásköri megosztás alapja a speciális megítélésű, bonyolultabb ügyek magasabb szintű bíróságra telepítése, figyelemmel arra, hogy az ügyek lényegesen nagyobb aránya indul a jogkereső felek lakóhelyéhez, székhelyéhez közelebbi alsó szintű bíróságon".[129]

---

88. A munkatervhez távolról hasonlónak tekinthető az igazgatási szinten az ellenőrzés eszközeként használt perstratégiai nyomtatvány (Egri Törvényszéken 2018.El.I.6.6/3. elnöki intézkedéssel bevezetve).

[127] Törvényjavaslat 242. „A perkoncentráció azt célozza, hogy a jogvitát egy, jól előkészített ún. főtárgyaláson elbírálhassa a bíróság. Ezt fejezi ki az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonysága biztosításáért felállított bizottságának [CEPEJ, Europen Commission for the Efficiency of Justice 2006. évi ajánlása, (Strasbourg, 8 December 2006 CEPEJ (2006) 13, Compendium of „best practices" on time management of judicial proceedings], mely szerint az eljárásoknak (tárgyalásoknak) a lehető legkoncentráltabbnak kell lenniük, ahhoz, hogy hatékonyak legyenek. Egy tipikus eljárást nem több mint két tárgyaláson be kellene fejezni, melyből az első egy előkészítő tárgyalás kifejezetten előkészítő jelleggel, míg a második a bizonyítás lefolytatását szolgálja, és ha lehetséges, az érdemi döntés meghozatalát".

[128] SZABÓ is elemzi a hatásköri szabályok kihatását a per hatékonyságára és az 1952-es Pp. változásai kapcsán egyes eljárások elhúzódását kifejezetten összefüggésbe hozza egy-egy átgondolatlannak tűnő változással. „előzetes hatásvizsgálatot kell végezni, hogy egy tervezettváltoztatásnak milyen következményei lehetnek. Itt sokszor nem hagyatkozhatunk másra, mint becslésekre, illetve az esetleges külföldi tapasztalatok elemzésére. Jelenlegi meglátásom szerint a bírósági statisztikák számai azt mutatják, hogy a 2003. január 1-jén hatályba lépett hatásköri változtatások esetében a jogalkotó nem megfelelően mérte fel a négyszintű bírósági rendszerhez igazodó ügymegosztást. Mára már igazolódott, hogy az ítélőtáblák „nem rogyadoznak" az ügyérkezés alatt, ugyanakkor a megyei bíróságok (különösen a Fővárosi Bíróság) ügyhátraléka tovább emelkedik. SZABÓ, *A polgári peres eljárás hatékonysága, i.m.*. 634.

[129] PRIBULA László, *Hatásköri és illetékességi szabályok az új polgári perrendtartásban*, Jogtudományi Közlöny, 2017/6., 261-269.

PRIBULA a Pp. ügymegosztási szabályait elemezve állapítja meg, hogy az illetékességi okok rendszere és köre lényegében nem változott, de az egyszerűsítés, a fogyasztóvédelem és az arányos ügyteher biztosítása szempontjait kiemelkedően veszi figyelembe.

Az illetékesség, mint az azonos bírósági szintek közötti horizontális ügyelosztás szabályainak megalkotása során törekedni kell arra, hogy a jogvitát az a bíróság bírálja el, amely a szükséges perbeli cselekményeket – mindenekelőtt a tanúk meghallgatását, a szakértői bizonyításhoz szükséges vizsgálatokat, a szemlét – a leggyorsabban, legegyszerűbben el tudja végezni.[130] Figyelembe kell venni a jogkereső felek azon elismerhető érdekét is, hogy a bíróság elé vitt ügyeiket lehetőleg lakóhelyükhöz közel bírálják el, és az illetékességi szabályoknak alkalmasnak kell lenniük részben a területi aránytalanságok kiküszöbölésére is. Az általános illetékesség a Pp.-ben nem változott, de a vállalkozás által a fogyasztóval szemben szerződéses jogviszonyból eredő igény érvényesítése iránt indított perre – ha törvény, az Európai Unió kötelező jogi aktusa, illetve nemzetközi egyezmény eltérően nem rendelkezik – az alperes belföldi lakóhelye szerinti bíróság kizárólagosan illetékes. A szabály a fogyasztó igényérvényesítésének megkönnyítése mellett a Budapest–vidék közötti ügyelosztást is arányosabbá teszi. A Pp. kizárólagos illetékességi szabályt vezetett be, amikor a károsult közvetlenül a károkozó biztosítójával szemben érvényesít kártérítést, illetve sérelemdíj iránti igényét felelősségbiztosítási szerződéssel összefüggő törvényi rendelkezés alapján.[131] Ezek a perek jellemzően a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás alapján gépjárműkárral összefüggésben érvényesített igényeken alapulnak. A biztosítók székhelye jellemzően a fővárosban található, holott az igényérvényesítést megalapozó tények nem feltétlenül kapcsolódnak Budapesthez, ilyenkor az általános illetékességi szabály alkalmazása a perhatékonyság ellen hat.[132] A bizonyítás szempontjából szorosabb kapcsolat az eljáró

[130] „A bíróság szerepe a kirendelésnél kétirányú. Egyrészt a bíróságot a Javaslatban rendszerszinten megjelenő közrehatási kötelezettség a szakértői bizonyítás során is terheli, azaz adatokra és kérdésekre vonatkozó figyelemfelhívással együttműködik a féllel. Másrészt a szakértő részére a kirendelést az indítvány alapján a bíróság kell, hogy elkészítse. A gyors és hatékony szakértői bizonyítás érdekében a bíróság gondoskodik arról, hogy a szakértő világos, egyértelmű, ellentmondásmentes feladatmeghatározást kapjon.” Törvényjavaslat 381.

[131] „A speciális illetékességi szabály kettős célt szolgál. Egyrészt a gyengébb félnek tekintett fogyasztó érdekeit szolgálja azáltal, hogy a vele szemben indított per lefolytatására a lakóhelye szerint illetékes bíróságon kerüljön sor. Másrészt arra is alkalmas, hogy a Budapestre és környékére koncentrálódó ügyterhet (ami a felperesi kör székhelyéhez igazodó illetékességi kikötésekből adódik) jobban szétterítse, gyorsítva egyúttal e perek elintézésének időtartamát is”. Törvényjavaslat 258.

[132] PRIBULA, *Hatásköri és illetékességi…, i.m.* 267.

bírósággal hatással lehet a bizonyítás gyorsabb lefolytatására, ezáltal elősegítheti a per gyorsabb befejezését.

A hatásköri szabályokon nem változtatott az, hogy az általános hatáskörű bírósághoz (törvényszék) képest a másik bemeneti szint (járásbíróság) hatáskörébe tartozó ügyeket úgy határozza meg a Pp, amellyel elkerülhető az egyes ügytípusok tételes felsorolása. Ezt átfogó, keretjellegű fogalmak alkalmazásával éri el, pl. a vagyonjogi perek, mint gyűjtőkategória újra értelmezésével. „A törvényszék általános hatáskörű bíróságként meghatározása a szervezeti, személyi feltételek figyelembevételével nem eredményezi az ügyeknek a jogkereső felekhez minél közelebbi telepítése igényéből származó elvárható ügyelosztási arány megváltoztatását: a bevezetett új hatásköri szabályozás a polgári perek nagy részét továbbra is a járásbíróságok hatáskörében tartja”.[133] Ez különösen a személyi állapotot érintő perek esetében nagyon fontos, mivel ezek a perek nagy számban fordulnak elő, a felek gyakran járnak el jogi képviselő nélkül, sok esetben komoly nehézséget jelent a megfelelő szakmai színvonalú beadványok előterjesztése, miközben a felek az életük kiemelt kérdéseiben várnak a bíróságtól döntést. Az igazságszolgáltatás elérhetősége, a személyes nyilatkozatok kitüntetett szerepe mind indokolják az ügyfelek életteréhez minél közelebbi döntőfórum meghatározást, az eljárás járásbírósági szinten tartását a gyors eljárás szempontjából is. Tágabb értelemben a törvényes bíróhoz való jog egyes elemei[134] és az annak érvényesülését szolgáló részletszabályok, különösen a hatáskör, illetékesség, az ügyelosztás szabályai érintik az eljárás időtartamát. Általánosságban megfogalmazható az a vélemény, hogy a járásbírósági szint előnye a fizikai közelség, a nagyobb bírói létszám, amely a személyi állapotot érintő perek esetében fontosabb lehet, mint a törvényszéki szinten biztosítható fokozottabb professzionalitás.

A hatásköri és illetékességi szabályok megfelelő meghatározása az egyik első eszköz az eljárás időszerűsége szempontjából.

A kötelező jogi képviselet szabályai is szoros összefüggést mutatnak az időbeliséggel. A megfelelő jogi képviselet biztosítja a szakszerűséget és a professzionális pervitelt. „A felek percselekményeinek szakszerűsége nagymértékben elősegítheti mind

[133] PRIBULA, *Hatásköri és illetékességi…*, *i.m.* 262.

[134] Az elfogultsági kifogások különösen a büntető eljárás során tudtak hatékony eszközei lenni az eljárás elhúzásának, de a polgári perben sem tekinthető ismeretlennek az a perbeli taktika, hogy a pervesztességének közeledtét érző fél, legalább egy tanácsváltozásban még bízik, esetleg elfogultsági kifogással igyekszik odázni a bukást.

a hatékony igényérvényesítést illetve jogvédelmet, mind az azzal szembeni védekezést, továbbá a perek észszerű időn belüli befejezését".[135]

Az alapos tárgyalás előkészítéssel kiegészített, a releváns körülményekre vonatkozó álláspontot és bizonyítékokat, valamint bizonyítási indítványokat tartalmazó perfelvételi nyilatkozatok lehetővé teszik a koncentrált pervitelt, a minél kevesebb tárgyalást és az időtartam csökkenését.

Tapasztalat ugyanakkor, hogy ha az ügyfél igénye az eljárás minél hosszabb menete, akkor a jól felkészült jogi képviselő ebben is hatékony segítséget tud nyújtani. Nem csak a bizonyítékok csöpögtetésében, vagy a jog érvelés folyamatos változtatásában, de az információk tudatos, szükség szerinti adagolásában is rejlenek olyan lehetőségek, amelyek jelentősen meg tudják hosszabbítani a peres eljárást.[136] A jogi felkészültség persze úgy is képes nyújtani az időtartamot, ha a jól fókuszált jogvitára sörétes puskával lő, és valamennyi számba vehető védekezést és ellentámadást is felvonultat abban a reményben, hogy valamelyik eléri azt az ingerküszöböt, hogy a jogvita lényegéről az érzelmileg vagy egyéb okból kihagyhatatlan párhuzamos vitára terelje a figyelmet. Az alaposság látszatát tükröző perfelvételi nyilatkozatokban olykor csak elbújtatva lehet megtalálni az ügy egyedi sajátosságaira is reflektáló lényegi nyilatkozatokat olyankor, amikor a fél nem is annyira a pernyertességre koncentrál, hanem már eleve számításba veszi az eljárás elhúzásához szükséges jogorvoslati fórumokat. Ilyenkor lehet azt tapasztalni, hogy az elsőfokú eljárás egészen más érvek ütközésének terepe, mint a másodfokú eljárás.

A jogi képviselet tehát éppen annyira képes az ügy gyors eldöntésének segítője lenni, mint annak komoly ellenfele. Ha a jogi képviselő érdekelt a per elhúzásában, a bíróság jelentős energiáit emésztheti fel, hogy a nyilatkozatokat adekvát körben tartsák

---

[135] „A törvényjavaslat a törvényszéki hatáskörbe tartozó pertípusok meghatározásánál az ügyek nehézségi fokára, összetettségére és a perértékre volt figyelemmel. A szabályozás célja, hogy a nagyobb szakértelmet és gyakorlatot igénylő, bonyolultabb, ritkábban előforduló ügyek kerüljenek a törvényszék eslőfokú hatáskörébe. Ezek az ügyek azonban nemcsak a bíróság, hanem a fél részéről is megkívánják a nagyobb szakértelmet, ezért kötelező jogi képviseletet írt elő a Pp. Ugyanakkor a járásbíróság elsőfokú hatáskörébe tartozó személyállapoti perek jogi megítélését általában kevésbé bonyolultnak tekintette a jogalkotó, ezért ezekben az ügyekben a célszerű és hatékony pervitel többnyire nem teszi feltétlenül szükségessé a fél számára jogi szakember közreműködését. Az ügyek „jogi megítélése sok esetben nem kíván elmélyült jogászi ismereteket és inkább tényállásvitákat jelentenek, semmint jogászi érvelést igényelnének". SZABÓ Imre, *Kötelező jogi képviselet,* In:WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[136] „A fél (és képviselője) pertaktikáját is megszabja, hogy tudja-e tételezni a bíróság ítéletét vagy egy kiszámíthatatlan bírói gyakorlat miatt (figyelve, hogy a bíró milyen irányban vezeti a tárgyalást, mit forszíroz és mivel nem foglalkozik), taktikusan kívánja csöpögtetni bizonyítékait és jogi érveit". SZABÓ, *A polgári peres eljárás hatékonysága, i.m.* 632.

és felügyelje az eldöntendő kérdések szempontjából releváns tények és érvek előadását. Természetesen az is komoly energiát vehet igénybe, hogy a jogi ismeretekkel egyáltalán nem rendelkező ügyfél számára az anyagi pervezetés eszközeivel érjük el, hogy az általa feltehetően igényelt jogvédelmet peres eljárásban is értékelhetően meg tudja fogalmazni.

Az eljárást gyorsító eszközök között kiemelt szerep jutott a *preklúziónak,* azon szabályok alkalmazásának, amelyek esetén a bíróság a felek elkésetten előterjesztett támadási és védekezési eszközeit, így különösen a tényelőadásait és bizonyítási indítványait elutasíthatja és azok figyelembevétele nélkül hozhat döntést. Ide sorolható azonban minden olyan eljárási szabály, amely előre rögzített feltétel bekövetkezése esetén, kizárja a fél további eljárási eszközeinek teljes vagy részleges használatát.[137] Könnyen belátható, hogy az észszerű időn belüli eljárást teljesen ellehetetleníti, ha felek bármikor, következmények nélkül és rendszertelenül terjesztik elő tényállításaikat, jogi érvelésüket, bizonyítékaikat és bizonyítási indítványaikat. A perfegyelem fenntartása szempontjából a preklúzió a leghatékonyabb eszköz, amely korlátok között a valóságnak leginkább megfelelő tényállás feltárását sem korlátozza jelentősen.

A preklúzió bírálata leginkább a fair eljárás elve és az anyagi igazságra törekvés szempontjából figyelhető meg. A magánjogi jogviszonyokból eredő jogviták bíróság előtti polgári peres eljárás keretei között megvalósuló rendjének alakítása során vágyott ideának tekinti HERÉDI a döntés igazságossága és az eljárás igazságossága (fair eljárás követelménye) iránti igények kiegyenlítő szabályozását.[138] Az anyagi igazság kiderítése – általánosan elfogadottan – nem tekinthető abszolút célnak, hanem olyan érték, amelyre a bíróságoknak törekedniük kell. Az igazságosság viszonylagos megítélése, az értékpluralizmus elfogadása szükségessé teszi a kiszámíthatóság felértékelődését és ezáltal a jogbiztonság előtérbe helyezését. A peres felek a vitájuk egy részét helyezik a bíróság elé, döntést várva, így a jogvita anyagi jogi megítélése csak részleges lehet. Az eljárásjogi eszközöknek azonban lehetőséget kell teremteni arra, hogy a felek akaratuknak megfelelően a kellő mélységig előterjeszthessék azokat a vitás kérdéseket,

[137] Az eljárás *koncentrációja* a hazai és külföldi jogirodalomban mint a perelhúzódás megakadályozásával szembeni kívánalom jelenik meg, amelynek központi eleme a felek támadási és védekezési eszközeinek időbeli korlátozása, vagy más néven azok *preklúziója,* ezért – különösen a német és a kelet-európai polgári eljárásjogokban – a *preklúziós* szabályoknak központi szerep jut a perelhúzódás megakadályozásában. KIRÁLY Lilla, *Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb? Az új magyar polgári perrendtartás általános rész osztott perszerkezetének hatékonysági elemzése,* 2.3., 3.1. és Befejezés https://mersz.hu/hivatkozas/m314gyeoh_37 (2018) ISBN:9789634541905 (2022. szeptember 2-i letöltés)
[138] HERÉDI Erika, *A preklúzió jelentősége a megújult polgári perben*, Jogtudományi Közlöny 2018/3. 117.

amelyekben a bíróság döntését várják. Ez a felektől aktivitást vár el, amelyben a cselekvésnek időszerűnek is kell lennie ahhoz, hogy az ítélethozatalhoz szükséges releváns információk minél hamarabb, a lehető legkorábban és a maguk teljességében, véglegesen rögzülten rendelkezésre álljanak. „Ezzel összhangban a jogalkotó a per előrehaladása végett a támadó és védekező, a jogvita kereteit és tartalmát meghatározó eljárási cselekmények elé – az anyagi igazság érvényesülése érdekében, belátó és észszerű kivételek mellett – előre meghatározott időpontig, a további perbeli cselekvés tekintetében kizáró, illetve korlátozó hatást kiváltó időbeli korlátot állít". A preklúzió célja, hogy minél előbb véglegesen rögzüljenek a jogvita keretei és tartalma, és ezt követően, a rögzült állítások és bizonyítási indítványok alapján, az eljárási cselekvések már csakis a bizonyításra fókuszáljanak, az érdemi döntés meghozatala érdekében. A preklúzió hatása a tervezhetőbb és kiszámíthatóbb, a parttalanságot kiküszöbölő permenet megvalósítása érdekében bevezetésre került osztott tárgyalási rendszerben érvényesül igazán.

HERÉDI megkülönbözteti[139] a *kizárt eljárási cselekményeket* és a *korlátozott eljárási cselekményeket*. Az előbbi körébe tartozik a per alanyait érintő preklúzió és a per tárgya vonatkozásában megvalósuló preklúzió.

A beavatkozás megengedése abból a megfontolásból fakad, hogy a perben érdekelt harmadik személyek perbeli szereplővé válva hatást gyakorolhatnak a per kimenetelére így megelőzhető, illetve befolyásolható egy későbbi per.[140] A beavatkozásnak tehát van perökonómiai indoka, nagyobb perspektívából szemlélve a hatékonyságot szolgálja (pl. kevesebb eljárás, a szükségképpen felmerülő utóeljárás rövidítése). Ezek az előnyök azonban csak akkor jelentkeznek, ha a beavatkozás is korlátok között érvényesül. A beavatkozó perelhúzást célzó rosszhiszemű eljárásának a megelőzése érdekében főszabályként beavatkozásnak a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig van helye.[141] Ha az anyagi jogerőhatás a beavatkozónak az ellenféllel szemben fennálló jogviszonyára is kiterjed, és nem állapítható meg önhiba, a tudomásszerzést követő harminc napon belül a tárgyalás berekesztéséig van helye

[139] HERÉDI, *i.m.* 118.,121.
[140] A gyakorlatban a beavatkozói szándék késedelmes bejelentése, a beavatkozó rosszhiszemű eljárása, avagy a kifejezetten irat-betekintési vagy perelhúzási céllal történő beavatkozások olyan, a peres eljárás gyorsítása, hatékonysága ellen ható jelenségek, amelyek meggátolása indokolt. A perfelvételi szakban ugyanis rögzülnek a per kereteit meghatározó kérelmek, nyilatkozatok, a beavatkozásnak a per későbbi szakaszában történő engedélyezése rontaná a percezúra eljárás gyorsítását célzó hatását, vagyis azt, hogy a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően – a szükséges bizonyítás hatékony lefolytatása érdekében – főszabály szerint a kérelmek nem változtathatóak meg. Törvényjavaslat 265.
[141] Pp. 41. § (2) bekezdés

beavatkozásnak.[142] Azért, hogy a preklúziós szabály érvényesülése ne a bíróság munkáját gyarapítsa és a jogorvoslati lehetőségeket növelje, a jogalkotó a hatálytalanság jogkövetkezményét helyezte kilátásba.[143] Hasonló a szabályozás a felek személyében bekövetkező változások esetében is, mivel a perben álló személyek rögzülése az elsődleges lépés ahhoz, hogy a jogvita keretei is rögzülhessenek.[144] „A felperesnek a per személyi kereteinek meghatározása tekintetében megnyilvánuló, egyúttal nem fékezhetetlen uralmi szerepe világlik ki e szabályozásból".[145]

A per tárgya vonatkozásában érvényesülő preklúzió egyrészt az egyesítés szabályai között található, másrészt a pertárgy értékétől függő hatáskör hiányának figyelembevétele megengedett keresetváltoztatás esetén bír jelentőséggel.

Az *egyesítés*nek lehet kifejezetten hatékonyságot növelő eredménye, de ezzel teljesen ellentétes eredményre is vezethet, ezért mindig egyedi mérlegelés alá esik, hogy célszerűsége fennáll-e.

Az összefüggő pertárgyak együttes elbírálása sokszor indokolt, ha egy jogkérdést kell eldönteni, amely a többi estre is mechanikusan alkalmazható. Ha van lehetőség sablonok kialakítására akkor érdemes egy perben rendezni a vitás kérdéseket. Másik oldalról az időszerűséget egyáltalán nem szolgálja olyan nagy terjedelmű perek generálása, amelyekben a jogkérdések széttartóak, a bizonyítás időszükséglete nem csökken, hanem esetleg emelkedik is egy bíró kezén. A pergazdaságosságot mint érdeket, viszonylagosnak lehet tekinteni. Az osztott perszerkezetben csak olyan perek egyesítése megengedett, amelyek egyikében sem zárták le a perfelvételt, hiszen az eljárás szükségtelen elhúzódását eredményezné az érdemi tárgyalási szakban lévő perhez egy perfelvételi szakban álló per egyesítése.[146] A pertárgy értékétől függő hatáskör hiányának figyelembevétele is korlátozandó, mivel a keresetváltoztatás a perfelvételi szakban viszonylag szabadon megengedett, így a felperes a per állásának megfelelően akár többször is változtathat keresetet. Lényegében egyetlen érdemi korlátja van, hogy a megváltoztatott kereset ugyanabból vagy legalább ténybelileg és jogilag összefüggő jogviszonyból eredjen, mint az eredeti kereset. A perfelvétel lezárását követő keresetváltoztatás azonban jelentős korlátok közé szorul. A *bíróság hatáskörének és*

[142] Pp. 41. § (3) bekezdés
[143] Pp. 45. § (4) bekezdés
[144] Pp. 47. § – 48. §, 49. § (1) és (4) bekezdés, 50. § (1) bekezdés, 51. §, 52. §, 53. § A felek személyét érintő döntések azonban már nagyobb részt fellebbezhető visszautasítások formájában jelentkeznek. Pp. 56. § (1) és (2) bekezdés
[145] HERÉDI *i.m.* 121.
[146] HERÉDI *i.m.* 122.

illetékességének a megváltoztatott keresetre is fenn kell állnia. Feltétel, hogy a keresetváltoztatás új tényállítással álljon közvetlen okozati összefüggésben, vagy azt a bíróság érdemi tárgyalási szakban tett anyagi pervezetése indokolja. Ha a hatáskör a per tárgyának értékétől függ, a perfelvétel lezárását követően, az érdemi tárgyalási szakban megengedett keresetfelemelés esetén a keresetváltoztatásnak nem akadálya a hatáskörre vonatkozó feltétel, így a perhatékonyságot szem előtt tartva a hatáskör hiánya figyelmen kívül marad, a per ugyanazon bíróság előtt folytatódik.

A korlátozott eljárási cselekmények közé tartozik HERÉDI felosztásában a *keresetváltoztatás* az érdemi tárgyalási szakban, valamint az utólagos bizonyítás. Az eljárás elhúzódását eredményező körülmények közül a legjelentősebbnek a keresetváltoztatást tekinthetjük. A kereset módosítása szinte nullázni tudja a felek és a bíróság korábbi munkáját, az érvek ütköztetését, a bizonyítás eredményét. „A perkoncentráció és a fél eljárástámogatási kötelezettségének alapelvi elvárásához igazodóan a Pp. korlátozza a kereset és az ellenkérelem változtatását, amely korlátozások az ellenkövetelést érvényesítő alperes rendelkezésére álló perjogi eszközökre (viszontkereset vagy beszámítás), valamint az azokkal szembeni ellenkérelemre is alkalmazandóak”.[147] A keresetváltoztatás tilalma korábban a közigazgatási perek sajátossága volt, ezért az ítéleti bizonyossággal kapcsolatos megállapítások és tapasztalatok is innen erednek. A Pp. abból indult ki, hogy a keresetváltoztatást alapvetően új tények felszínre kerülése indokolhatja. Ennek elsődleges következménye pedig a tényállások megváltoztatása, ami keresetváltoztatásnak minősült. „A jogállítás és a kereseti kérelem megváltoztatása pedig a megváltoztatott tényállítás folyománya lehet. A jogállítás és a kereseti kérelem megváltoztatása akkor lehetséges, ha azt a megváltoztatott tényállítás indokolja, vagyis közvetlen összefüggés mutatható ki az adott tény és a kívánt jogállítás vagy kérelem-változtatás között”.[148] A keresetváltoztatás, s annak ellentétpárjaként az ellenkérelem-változtatás a kereset, illetve az ellenkérelem érdemi részéhez kapcsolódik. Míg a perfelvételi szakban alapvetően anyagi jogi korlátozás alá eső, így viszonylag szabad, az ellenfél hozzájárulása nélküli lehetőség a keresetváltoztatás, addig a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően, az érdemi tárgyalási szak funkciójának alárendelten, csak kivételesen megengedett.

---

[147] HERÉDI *i.m.* 123., SZALAY Róbert, *A kereset- és ellenkérelem-változtatás, utólagos bizonyítás*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[148] WALLACHER Lajos, *A perindítás* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez Magyar Közlöny és Lapkiadó Kft. 2017., 406.

Az utólagos bizonyítás esetén a preklúzió szigora annak érdekében kerül feloldásra, hogy az önhibán kívül előterjeszteni elmulasztott bizonyítási indítvány és bizonyíték ne rekedjen ki az eljárásból. A felek rendelkezési jogából ered, hogy nem minden tényt emelnek be a bíróság ítélőszéke elé, a tények egy korlátozott köre jelentkezik a perben. Ezért minden esetben korlátozott az objektív megalapozottságra törekvés. Természetes dolog, hogy a felek elsősorban azokra a tényekre kívánnak a perben hivatkozni, amelyek figyelembevétele érdekükben áll. Ez a válogatás azonban azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a perben jelentős hivatkozások csak a bizonyítás bizonyos szakaszában válnak az érdek szempontjából jelentőssé. Az eljárás gyorsítás eszközeként jelentkező preklúzió azonban arra ösztönzi a feleket, hogy ne tartsanak vissza jelentős vagy jelentőssé váló információkat az érdemi szakra. A perfelvétel során kell az érveket oly módon megmérni, hogy a bizonyítás eredményeként könnyűnek ne találtassanak. A nóvum és az önhiba hiánya nyitja meg az utat az utólagos bizonyítás előtt. Abban az esetben, ha a bizonyíték vagy a bizonyítási lehetőség utóbb keletkezett, vagy akkor, ha ugyan a bizonyíték vagy a bizonyítási lehetőség a perfelvétel lezárása előtt is fennállt, de ezekről a fél később szerzett tudomást önhibáján kívül, mert azokról a perfelvétel lezárásáig nem tudott és megfelelő gondosság mellett nem is tudhatott, úgy a fél a perfelvételi tényállításait tovább bizonyíthatja az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig.[149]

A *jogorvoslat* az az eszköz, amely rámutat, hogy a döntések nem minden esetben hibátlanok, de van lehetőség a korrekcióra. Ezért azonban árat kell fizetni a gyorsaság oltárán. A bírósági határozatok felülbírálata és a jogsérelem orvoslása időigényes folyamat. Egyrészt megnyugtató körülmény, ha több fórumot megjárva a jogvita ugyanazzal az eredménnyel zárul. A bizonytalanság magvainak elültetése sem túl nagy ár azért, hogy az alsóbb bíróságok visszajelzéseket kapjanak a magasabb bíróságoktól a helyes jogértelmezésről. A jogorvoslat számtalan pozitív hozadéka mellett[150] mégis az idővonzatra gyakorolt erősen negatív hatása miatt célszerű valamilyen mértékű

[149] HERÉDI *i.m.* 124.

[150] A jogorvoslathoz való jog alkotmányos alapjog. Magyarország Alaptörvényének XXVIII. cikk (7) bekezdése deklarálja, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.” A jogorvoslathoz való jog egyike az igazságszolgáltatással kapcsolatos legfontosabb emberi jogoknak, azt mind a Magyarország által ratifikált két alapvető emberi jogi egyezmény, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (14. Cikk 5. pont), mind az Emberi Jogok Európai Egyezményének 13. cikke deklarálja. WOPERA Zsuzsa, *A jogorvoslathoz való jog i.m.* 143–154.

korlátozása. A felülbírálat terjedelmének növekedése, a többfokú fellebbezési rendszer[151] – bár emelheti az alaposság mércéjét – nem csak az eljárások elhúzódását eredményezi, de jelentős költségvonzata is lehet, és kedvezőtlenül hathat a perkoncentrációra és az eljárás hatékonyságára is.

Az időtényező szempontjából mindenképpen az elsőfokú bíróság szerepének erősítése és a jogorvoslati bíróságok szerepének háttérbe szorítása indokolt, ugyanakkor a megalapozottság szempontjai más irányba mutathatnak.

A korábbi jogi hagyományoknak megfelelően a perorvoslati formák közül a Pp. is szabályoz rendes és rendkívüli orvoslási formákat. Az általános, rendes perorvoslati forma továbbra is a fellebbezés, és a rendes perorvoslati rendszer egyfokú maradt. A Pp. alapvetően nem változtatott a megszokott fellebbezési szabályokon, ugyanakkor a megváltozott, osztott perszerkezet által megkövetelt változásokat következetesen végrehajtotta. A másodfokú eljárás megindításával kapcsolatos jelentős és a jogbiztonságot, valamint az egységes jogalkalmazást elősegítő szabályozás, hogy a Pp. egyértelműen meghatározza a fellebbezhető határozatok körét.[152] A fellebbezési jog terjedelmének és határidejének, valamint a fellebbezést előterjesztők alanyi körének meghatározására vonatkozó szabályok, továbbá a fellebbezés halasztó hatályának és a kivételi szabályként érvényesülő előzetes végrehajthatóságnak a szabályai lényegileg nem változtak. „A jogorvoslathoz való jog biztosításának hatékonysága különösen az elsőfokú határozatok, azok közül is elsősorban az ítéletek rendes perorvoslattal, azaz fellebbezéssel történő megtámadhatóságának, és a másodfokú bíróság által gyakorolható felülbírálati jogkör gyakorlásának mikénti szabályozásával mérhető".[153]

A törvény újszerű szabályozási logikája folytán a norma szintjén, koncentráltan jelennek meg a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének szabályai, ezen belül az, hogy az elsőfokú ítélet milyen okokból támadható, továbbá ehhez szorosan kapcsolódó kérdésként az, hogy a másodfokú bíróság devolutív hatállyal hogyan jogosult a

---

[151] „Az új Pp. Szakértői Javaslat előkészítése során felvetődött a kétfokú fellebbezés bevezetésének kérdése, de végül a Szerkesztőbizottság Javaslata is úgy foglalt állást, hogy a perorvoslati rendszer átfogó átalakítására nincs szükség." GOMBOS Katalin, *A polgári perorvoslati rendszer és átalakulása*, Jogtudományi Közlöny, 2018/2., 59

[152] „A törvény által ki nem zárt körben fellebbezésnek van helye az elsőfokú bíróság ítélete ellen, továbbá az olyan (akár elsőfokú, akár másodfokú eljárásban hozott) végzésekkel szemben, amelyek elleni fellebbezés lehetőségét az új Pp. valamely rendelkezése expressis verbis megengedi." GOMBOS *i.m.* 60. A perhatékonyság és időszerűség oldaláról, valamint a bizonyítás során a feleket és a bíróságot terhelő kötelezettségek szemszögéből a bizonyítás általános kérdéseit lásd részletesebben: SZABÓ: *Szakértelem és … i.m.*. 372–385.

[153] WOPERA, *A jogorvoslathoz való… i.m.* 143.

jogsérelmet úgy orvosolni, hogy az ügy érdemében dönt és maga hozza meg a törvénynek megfelelő határozatot.

A Pp. a másodfokú bíróság lehetőségeit egy eljárásjogi és öt anyagi jogi felülbírálati jogkörben konkretizálja. A törvény csak az okszerűtlen mérlegelés felülbírálatát engedi meg, azaz jogszabálysértés megállapítása nélkül a mérlegelés megváltoztatására nincs lehetőség. Ettől meg kell különböztetni az anyagi jogi mérlegelési jogkör gyakorlását, ami tekintetében a másodfokú bíróságot felülmérlegelésre is jogosítja. A másodfokú bíróság jogosult arra, hogy a megállapított tényekből az elsőfokú bíróságtól eltérő jogi következtetést vonjon le, a megállapított tényeket másként minősítse, és határozhat olyan kérdésben, amelyben az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetve nem határozott. „Anyagi pervezetési hiba esetén a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének, illetve eljárásának az anyagi pervezetéssel összefüggő részét vizsgálhatja és minősítheti úgy, hogy egyúttal elvégzi a saját anyagi jogi álláspontja szerint helyes anyagi pervezetést, amelynek során lehetőséget biztosíthat a feleknek perfelvételi, illetve a szakértői bizonyítással kapcsolatos nyilatkozat előterjesztésére, és ezekhez kapcsolódóan bizonyítást folytathat; a felek tudomására hozza az általa hivatalból észlelt tényt, vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét, és lehetőséget biztosít e körben nyilatkozataik megtételére, továbbá bizonyítást folytathat”.[154] A másodfokú eljárás főszabálya változatlanul a kérelemre történő felülbírálat, amelyben kifejeződik a felek rendelkezési joga és a peranyag-szolgáltatási kötelezettsége, valamint a bíróság érdemi döntésének korlátaira vonatkozó szabály.

Kivételt képeznek a kötelező hatályon kívül helyezési okok, amelyeket ex officio kell figyelembe venni. Könnyen belátható, hogy az eljárás időtartamára a legkedvezőtlenebbül a hatályon kívül helyezés tud hatni, így ennek kordában tartása, és hivatalból történő alkalmazásának csak a legszükségesebb esetekre korlátozása célszerű és indokolt.[155] A gyorsítás eszköze az is, hogy a fél akkor változtathatja meg tényállítását,

---

[154] GOMBOS *i.m.* 61.

[155] „A fellebbezésre vonatkozó összefoglaló értékelés főbb megállapítás a következők voltak: „A másodfokú eljárásban törekedni kell arra, hogy az orvosolható hibák kiküszöbölése lehetőleg már a pernek ebben a szakaszában megtörténjen és az elsőfokú eljárás megismétlésére csak a valóban szükséges és indokolt, más módon nem korrigálható esetekben kerüljön sor. A vizsgálati anyag tapasztalatai alapján, ebben a kérdésben, a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatában határozott irány-és szemléletváltozásra van szükség. Ezzel észszerűbbé válna az első-és másodfokú bíróságok közötti munkamegosztás, javulna a bíróságok munkájának hatékonysága és rövidülne a pertartam. Kerülendők továbbá azok az esetek is, amikor a hatályon kívül helyezésre a másodfokú bíróság nyilvánvaló tárgyi tévedése, különösen a per iratainak az elnézése miatt került sor.” WOPERA, *A jogorvoslathoz való… i.m.* 147.

és erre vonatkozóan akkor terjeszthet elő új bizonyítási kérelmet, ha azt az elsőfokú érdemi tárgyalás berekesztését követően a fél tudomására jutott olyan tény indokolja, amelyről önhibáján kívül korábban nem tudott, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezett volna. Itt szükséges arra is rámutatni, hogy a másodfokú eljárásban beszámítási kifogást csak akkor lehet előterjeszteni, ha azt az ellenfél elismeri, vagy ha az más perben hozott jogerős ítéleten alapul, mivel olyan vitatott, elbírálandó anyagi jogi igényt nem lehet a másodfokú perbe vinni, ami az elsőfokú eljárásnak nem volt tárgya.

Az eljárás költségvonzatán túl az időtartamra is kedvezően hat a *tárgyaláson kívüli elbírálás* lehetősége, amely az elsőfokú eljárás során a közvetlenség elvének súlyos sérelmével járhatna, de a másodfokú eljárásban hatékonyan alkalmazható. A fellebbezés elbírálása főszabály szerint tárgyaláson kívül történik, de a Pp. lehetővé teszik a tárgyalás tartásának kérelmezését.[156] A jogorvoslati rendszer iránya és célja, hogy az ügy érdemi elbírálást nyerjen, ezért akár a bíróság tartja indokoltnak, akár a bizonyítás felvétele miatt szükség lehet tárgyalás tartására. A másodfokon tartott tárgyalás is hathat kedvezően az idővonzatra, mivel ezzel küszöbölhetők ki az elsőfokú eljárás kisebb hibái, hiányosságai és érhető el a megalapozott érdemi döntés anélkül, hogy az eljárás jelentős elhúzódását eredményező megismételt elsőfokú eljárásra lenne szükség.

Az időszerűség biztosítása érdekében fogalmazódott meg az a szabály is, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezésére önmagában nem kerülhet sor azon az alapon, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésével nem ért egyet.[157] „Ez a rendelkezés összhangban áll az ítélet hatályon kívül helyezésével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 1/2014. (VI. 30.) PK vélemény megállapításával, mely szerint a korábban hatályos (1952-es) Pp. 3. § (3) bekezdése szerinti tájékoztatási kötelezettség megsértése önmagában nem szolgálhat alapul a hatályon kívül helyezésre; ezt csak a konkrét eljárásjogi szabályok sérelme alapozhatja meg. A törvény a korábbi (1952-es) Pp. 3. § (3) bekezdéséhez kapcsolódóan kialakult és nemkívánatos másodfokú

[156] A szabályozás megfelel a Pákozdi kontra Magyarország (51269/07.) ügy tanúságaiból levont követelményeknek. Az elsődleges szempont, hogy a feleknek lehetőséget kell biztosítani a tárgyalás tartására, a közvetlenség érvényesülésére, de ezzel a jogukkal szabadon élhetnek, ha kérelmet nem terjesztenek elő, és akkor a tárgyaláson kívüli elbírálás az akaratukat, rendelkezési jogukat, és a közvetlenséget nem sértő módon megvalósul.

[157] „A másodfokú bíróságnak megfelelő eljárásjogi eszközei vannak, hogy az elsőfokú bíróság jogszabálysértő határozata helyett – akár újabb anyagi pervezetéssel és a felek által indítványozott bizonyítással – az anyagi jogszabálynak megfelelő ítéletet hozzon.” SZABÓ, *Szakértelem és … i.m.*. 382.

gyakorlatnak kívánja elejét venni és gátat szabni annak, hogy az anyagi pervezetés szabályai vonatkozásában ehhez hasonló alakuljon ki".[158]

Az eljárás gyorsítását eredményezi az is, hogy amennyiben a hatályon kívül helyezés nem elkerülhető, a végzésnek tartalmaznia kell pontosan és konkrét jogszabályhelyre hivatkozással az eljárás megismétlését igénylő jogszabálysértést, pontosan meg kell határozni a szükséges eljárási cselekményeknek azt a sorát, amelyek foganatosítása útján a megismételt eljárásban elérhető a jogszabályoknak megfelelő határozat meghozatala. Nem mellőzhető a hatályon kívül helyezést megelőzően a félnek a célzott bizonyításra vonatkozó nyilatkozatának a beszerzése. A másodfokú bíróság utasításában, amennyiben a per adatai vagy a másodfokú tárgyalás alapján megállapítható, a felek jogállítását tisztázhatja és rögzítheti. Egyértelműen és jól áttekinthető módon ismertetnie kell jogi következtetéseit, és az elsőfokú bíróság szükséges eljárási cselekményeit.

A másodfokú eljárás új szabályainak kialakítása során tehát egyfelől a joggyakorlatában jelentkező negatív tendenciák kiiktatása, másfelől az elsőfokú eljárás megváltozott szabályaival való összhang megteremtése volt a cél.

A jogorvoslathoz való jog effektivitásának és a per észszerű időn belül történő befejezésének követelménye egymással ellentétbe kerülhet. A Pp. olyan szabályozás kialakítására törekedett, amely alapul veszi, hogy a magyar perorvoslati rendszer egyfokozatú, ahol a másodfokú bíróság a teljes átszármaztató hatály folytán az ügy érdemében dönthet, és figyelemmel volt a hatályon kívül helyezésekre vonatkozóan, az egységes ítélkezési gyakorlatának kialakítását célzó kúriai joggyakorlat-elemzés megállapításaira[159]. A Pp. olyan szabályozásra törekszik, amelyben a jogorvoslathoz való jog effektív, a másodfokú bíróságot nagyfokú szabadság illeti a tekintetben, hogy érdemben dönt-e, vagy ha az elsőfokú bíróság által elkövetett eljárási szabálysértés nem orvosolható a fellebbezési eljárásban, akkor hatályon kívül helyezheti a határozatot, így biztosítva a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítását.[160]

A gyorsítás eszközei kapcsán nem mellőzhető a *kézbesítési szabályok* jelentőségének megemlítése. A Pp. ezen a területen jelentős változásokat nem hozott. A

---

[158] GOMBOS *i.m.* 62.
[159] A Kúria Polgári Kollégiuma Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló vélemény, A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata (A másodfokú és felülvizsgálati bíróság kasszációs jogköre) https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglvelemeny.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)
[160] WOPERA, *A jogorvoslathoz való… i.m.* 154.

kézbesítési vélelem átnevezése kézbesítési fikcióra, és a vélelem megdöntése helyett kézbesítési kifogás szabályainak tételezése főleg azért lehet fontos, mert jobban rávilágít az önhiba hiányának jelentőségére a jogszabályok megsértésével történő kézbesítés visszásságainak kiküszöbölésén túl. A szabályozás egyértelműsíti a joggyakorlat eredményeit. A bírósági iratok kézbesítésének elmaradása nagyban hátráltathatja az eljárás időszerű lebonyolítását.[161] A bíróság és a felek közötti kommunikáció gyorsítása egyik tere annak a feltétlen jogalkotói elvárásnak, hogy a polgári perek gyorsan, észszerű időben lezárhatók legyenek.

A kézbesítés hagyományos módjaival szemben, gyorsabbnak tekinthető, elektronikus módjai is vannak a közlésnek, s még ezek a területek is folyamatosan fejlődnek. Mindazonáltal belátható időn belül a perek egy jelentős részében – és a nemperes eljárásokban is, amelyeknek a Pp. háttérjogszabálya lesz – még mindig hagyományos, nem elektronikus módon is szükség lesz a küldemények kézbesítésére.[162] A perhatékonyság érvényesülése szempontjából volt indokolt annak a bevezetése, hogy székhely hiányában a bírósági iratokat a törvényes képviselőnek kell kézbesíteni. Az igazolási kérelemre utaló szabályt a Pp. felszámolta, mivel nem tartotta indokoltnak az eredményes kifogás jogkövetkezményeinek megkülönböztetését a szabályszerűtlen kézbesítés, illetve az önhibán kívüli tudomásszerzés elmaradása szerint. Az utóbbi okozta sérelmeket nem igazolási kérelemmel, hanem kézbesítési kifogással lehet elhárítani, egységes jogkövetkezmények mellett.

A *keresetlevél kellékeinek részletezése* is a gyorsaság és a hatékonyság érdekében volt szükséges, mivel a per akkor lehet koncentrált, ha a professzionális pervitel mellett minél előbb rendelkezésre állnak a hiánytalan perfelvételi iratok, amelyek a jogvita kereteit kijelölik, a tisztázandó kérdéseket elővetítik.

Optimális esetben hiánypótlás nélkül valamennyi releváns tényező ismert a jogvita elbírálásához, amelyhez nagyban segítséget nyújthat, ha jogszabályi szinten rögzített az elvárandó adatok köre. A Pp. az eljárást megindító keresetlevél alapvető kellékeit illetően a korábbi szabályozáshoz képest pontosabb és fokozott elvárásokat

[161] A keresetlevelet visszautasító végzés kézbesítésével, jogerőre emelkedésével kapcsolatos gyakorlati problémák kezelése és egyszerűsítése érdekében tartalmaz szabályokat a Pp. 177. §. A szabályszerű kézbesítés egyszerűsítését és gyorsítását szolgálja, hogy a jogképességgel nem rendelkező vagy törvényes képviselő mellőzésével eljáró fél esetében a keresetlevélben szereplő személynek és címre rendeli a végzést kézbesíteni, valamint a felperes tekintetében a hirdetményi kézbesítés hivatalból való elrendelését teszi lehetővé.

[162] Törvényjavaslat 305.

tartalmaz. A szabályozás a törvényszékre, mint általános hatáskörű bíróságra és a fél jogi képviseletére építő, professzionális pervitel követelményéhez igazodik. A járásbíróságon jogi képviselő nélkül eljáró fél esetében szükséges eltéréseket külön fejezet tartalmazza. A Pp. a keresetlevél tartalmi követelményeit úgy határozza meg, hogy a bíróság és az alperes számára valamennyi anyagi és eljárásjogi adat a kereset tárgyalhatóságához azonnal rendelkezésre álljon, így szükségtelen legyen minden – jelentős idő- és költségvonzattal járó – hiánypótlási és egyéb tevékenység. Ez egyben az alperes részére lehetővé és elvárhatóvá teszi a teljes körű ellenkérelem előterjesztését.

A szabályozás a szükségesség, célszerűség, egyszerűsítés elvei mentén alakul. A Pp. novella a keresetlevél kötelező tartalmi elemeit egyszerűsítette, az alaki előírásokat észszerűsítette, továbbá kiterjesztette a keresetlevél hiánypótlási lehetőségeit. A keresetlevelek visszautasításának lehet az a következménye, hogy szakszerűbb és pontosabb kereseti kérelmek alapján gyorsabban és hatékonyabban lehet tárgyalni, de ezzel teljesen ellentétes hatást is kiválthat a visszautasítások túlburjánzása. Az időtényező szempontjából egyáltalán nem kedvező és az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat sem erősíti, ha csak többszöri visszautasítást követően érhető el egy perfelvételre alkalmas keresetlevél benyújtása-befogadása.[163] A Pp. novella alapján a bíróságnak a hiánypótlásra felhívó végzésben a keresetlevél valamennyi hiányosságát teljeskörűen fel kell tüntetnie, és csak a hiánypótlás eredménytelensége esetén van helye visszautasításnak. A Pp. hatálybalépésekor jelentkező jogalkalmazási anomáliák ugyanakkor nem feltétlenül tették szükségessé a módosítást. A hiánypótlás továbbra is időigényes folyamat, amely a professzionális pervitellel nem feltétlenül mutat egy irányba. Az indokolatlan visszautasítások kigyomlálása a jogorvoslat eszközeivel is megoldható lett volna, viszont visszalépésnek tekinthető a jogi képviselővel történő eljárás mellett a paternalista jellegű,

[163] „A keresetlevél tartalmi értékelésénél a bíróság gyakran túlterjeszkedik a vizsgálandó és vizsgálható szempontokon, olyan követelményeket támaszt a felperessel szemben, amelyek nem következnek a Pp. 170. §-ának rendelkezéseiből. Az emiatti visszautasítások visszatérő érve, hogy a bíróság a felperes tényállításait „kevésnek", „nem relevánsnak", vagy a jogi érvelés tekintetében „nem elég meggyőzőnek" tartja." (42. pont, 12. oldal), jogkövetkezményét nem a keresetlevél megvizsgálása során kell levonni." (43. pont, 12. oldal) „Gyakori, hogy az elsőfokú bíróságok a Pp. 170. § (1)–(3) bekezdését szó szerint, mereven értelmezik. A joggyakorlat-elemző csoport több, a vizsgálat során feltárt döntés ellenében, hangsúlyozza, hogy a keresetlevél vizsgálata az eljárásnak ebben a szakában kizárólag a perakadályokra korlátozódhat, érdemi kérdés, így például a jogi érvelés ellentmondásossága nem vezethet a keresetlevél – hiánypótlás nélküli – visszautasításához." (64. pont, 16. oldal)
A keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat elemző csoport összefoglaló véleménye https://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/a_keresetlevel_visszautasitasanak_vizsgalata_osszefoglalo_velemeny.pdf, https://www.parlament.hu/irom41/13257/13257.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

a keresetlevél hiányosságait teljeskörűen feltüntető hiánypótlások megkövetelése. Ez rossz hatással lehet mind a perfegyelemre, mind a felek rendelkezési jogára, és a bíróság túlzott irányítását eredményezheti.

Az eljárás elhúzódásával kapcsolatos eszközökről a legtöbben rögtön a pénzbírságra asszociálnak, nem véletlenül. *Az 1952-es Pp. a perelhúzás fő szankciójaként szabályozta a pénzbírságot*. Az 1952-es Pp. 8. § (4) bekezdésében foglalt tevékenységek összefoglaló elnevezése volt a perelhúzás. Az indokolatlan késedelmeskedés fogalma alatt a szándékosság mellett a gondatlanságra visszavezethető mulasztások is e körbe voltak sorolhatók. A *késedelem akkor volt indokolatlan*, ha a fél előzetesen nem jelzi a bíróság felé a határidő betartását akadályozó körülményeket, illetve a késedelmét utóbb sem menti ki. A *késedelem kimentésénél* a félnek azt kellett megfelelően valószínűsítenie, hogy a késedelem rajta kívül álló okból következett be. A per befejezésének késleltetése volt a *bekövetkezett hátrány*, amely a pénzbírság kiszabásának feltétele. Ha a hátrány nem következett be, a rendelkezés alkalmazásával pénzbírság kiszabására nem kerülhetett sor. Ugyanakkor a törvény kötelezővé tette, hogy a bíróság a feleket figyelmeztesse a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlására, s azt a szükségeshez képest ismételten is megtehette.A pénzbírság kiszabása ugyanakkor egyrészt mérlegelés kérdése volt, másrészt következetes alkalmazása nem történt meg.

A *pénzbírságról szóló határozat meghozatalakor* a bíróságnak kellett bizonyítania a szándékosságot vagy gondatlanságot, ezért önmagában a pénzbírság kiszabása teljesen hatékony eszköznek nem volt tekinthető, mivel inkább büntetés jellegű jogintézmény, nem annyira jogkövetkezmény jellegű, így a felek magatartására, a bíróság pártatlanságába vetett bizalomra sem volt jó hatással a kiszabása. Továbbá nem tudta megakadályozni a bizonyítékok csöpögtetését, mint a per elhúzódásához döntően hozzájáruló okot.

A gyakorlatban az is problémát okozott, hogy mely esetekben indokolt a pénzbírság kiszabása, és melyek azok az esetkörök, amikor a bíróság az 1952-es Pp. 163. § (2) bekezdése szerinti preklúziósnak tekinthető szabályt alkalmazza, azaz az ellenfél által bírói felhívás ellenére kétségbe nem vont előadása folytán mely tényeket fogadhatott el valónak. Kérdés volt, a bíróság mikor mellőzheti a további bizonyítás lefolytatását, illetve melyek azok a nyilatkozatok, amelyeket figyelmen kívül hagyhat. A gyakorlatban néhány elv körvonalazódott, így ha a fél képviselője a bíróság felhívására kellő időben bejelenti, hogy iratcsatolási kötelezettségének nem tud eleget tenni, a terhére e mulasztása

miatt pénzbírság nem szabható ki, ilyen esetekben az ügyet a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján érdemben kellett elbírálni.[164] Ugyancsak nem adott alapot a pénzbírság kiszabására az a körülmény, hogy a kereset alaptalannak bizonyul, ha a felperes a jóhiszemű pervitelre vonatkozó kötelezettségét nem sértette meg.[165] Ezzel szemben megalapozott volt a pénzbírság alkalmazása, ha a felperes a fizetési meghagyásos eljárásból perré alakult eljárásban az érvényesíteni kívánt jogot az annak alapjául szolgáló tényeknek és azok bizonyítékainak előadásával felhívás és a következményekre való figyelmeztetés ellenére nem jelöli meg.[166] Továbbá pénzbírság kiszabása volt a helyes jogkövetkezmény, ha a felperes keresetének kiterjesztését az eredetileg perbe nem vont alperesekre indokolatlanul késedelmesen tette meg és ezáltal a per befejezését késleltette.[167]

A pénzbírság kiszabásától azonban a gyakorlat általában ódzkodott. A másodfokú gyakorlat sokkal inkább a kegyelmezés, mint a szigor irányába mutatott. A bírói presztízs szempontjából sem hatott kedvezően egy megváltoztatott pénzbírságot kiszabó végzés az eljárás során és a felek hozzáállását sem befolyásolta pozitív irányba. A pénzbírság kiszabására ráadásul bírói mérlegelés alapján került sor, így alkalmazása nem feltétlen és nem is mindig volt következetes.[168]

---

[164] Legfelsőbb Bíróság Gf.II.31.260/1987. (közzétéve: BH1988.413.)
[165] Legfelsőbb Bíróság P.törv.IV.20.551/1969. (közzétéve: BH1970.6396.)
[166] Legfelsőbb Bíróság Gf.VI.33.104/1993. (közzétéve: BH1994.339.)
[167] Legfelsőbb Bíróság Gf.VI.31.260/1991. (közzétéve: BH1992.268.)
[168] Önmagában a fél személyes megjelenésének elmaradása nem ad alapot a pénzbírság kiszabására. (Fővárosi Ítélőtábla 4.Pkf. 4. 25.025/2005/2.) A kizárást olyan objektíve fennálló tények, körülmények alapozzák meg, amelyekből az a következtetés vonható le, hogy az adott ügyben a tisztességes eljárás követelménye, az ügy pártatlan, tárgyilagos elbírálása nem biztosítható. Abból a körülményből, hogy a per során kiszabott pénzbírság a törvényszék bevétele, nem következik okszerűen, hogy az a jelen ügyben az eljáró másodfokú bíróság döntését befolyásolná, az ügy pártatlan, tárgyilagos elbírálása nem biztosítható. Abból a körülményből, hogy a per során kiszabott pénzbírság a törvényszék bevétele, nem következik okszerűen, hogy az a jelen ügyben az eljáró másodfokú bíróság döntését befolyásolná. (Fővárosi Ítélőtábla Pkf.25.125/2022/2.) A pénzbírság szankciója akkor alkalmazható, ha a fél vagy képviselője az ügyre vonatkozó, azaz a kereset alapjául szolgáló tényre vonatkozóan tesz valótlan állítást, avagy releváns tényt hallgat el. A mulasztás akkor szankcionálható pénzbírsággal, ha az szándékoltan az eljárás elhúzására irányul, avagy a mulasztót nagyfokú gondatlanság terheli. (Fővárosi Ítélőtábla 7.Pkf. 25789/2020/2.) A perben alkalmazott pénzbírság célja a feleknek a perbeli jogaik jogszerű gyakorlására való rászorítása, az eljárás időszerű befejezésének előmozdítása, a perelhúzás meggátlása. A per tartama alatt észlelt olyan magatartás miatt, mely pénzbírsággal szankcionálható, az eljáró bíróságnak a pénzbírságot a tárgyalás berekesztése előtt kell alkalmaznia vagy arról legkésőbb az eljárást befejező határozatban kell rendelkeznie. Fővárosi Ítélőtábla 32.Pkf. 26284/2018/2.) Perbeli esetben a tárgyalóterem elhagyásának pontos mikéntje a pénzbírság kiszabása szempontjából releváns körülmény, de a jegyzőkönyvben nincs adat arra, hogy a tárgyalótermet a tárgyalás méltóságát sértő módon hagyta el a felperes, ezért abból kell kiindulni, hogy az nem így történt. Ez esetben viszont nem sújthatta volna pénzbírsággal az elsőfokú bíróság a felperest. Fővárosi Ítélőtábla 17.Pkf.25.012/2019/2.)

A pénzbírság kiszabásának gyakorlata a Pp. hatálybalépésével nem alakult át, ugyanakkor elveszítette az eljárás elhúzódásával kapcsolatos szankciós szerepének dominanciáját. A per szerkezetének átalakítása és a preklúziós szabályok következetes jogszabályi szinten történő rögzítése a perfegyelem kiváltására alkalmas eszköz, amely ezáltal a per befejezését is elő tudja segíteni. A határidőn túli és a felhívás nélkül csatolt perfelvételi iratok körében a hatálytalanságot alkalmazza a Pp., amely szigorú preklúziós szabály mellett pénzbírság alkalmazását is előírja abban az esetben, ha a fél perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége lett volna.[169]

A pénzbírság kiszabására elsődlegesen a határidők megszegése miatt került sor, de legalább ennyire fontos szerepe van a tárgyaláson történő jelenlét biztosítása érdekében.[170] A jogkövetkezmények szempontjából a perbeli szereplők szankcionálásának lehetősége eltérő. A közreműködőkkel szemben alkalmazható kényszerítő eszközök súlypontjában található (az okozott költségek megtérítése, az elővezetés, a díjcsökkentés és az elöljáró értesítése előtt). A felek jelenlétének biztosítása körében pedig elsősorban a személyes megjelenés kötelezettségével idézett alperes esetében merülhet fel alkalmazása.

---

[169] Pp. 183. § (5) bekezdés

[170] A Legfelsőbb Bíróság P.törv.I.20.304/1991. számú döntésének alapját az képezte, hogy a felperes képviselőjét a megyei bíróság ismételten személyes megjelenés kötelezettségével idézte a tárgyalásra. A felperes képviselője a kitűzött tárgyalási napokon személyesen egyik esetben sem jelent meg, írásban tett nyilatkozatot. Az 1990. november 23-ára tűzött tárgyalást megelőzően beadványában is a tárgyalásnak távollétében való megtartását kérte. A tárgyaláson a bíróság megállapította, hogy a felperes nem jelent meg, képviselője a tárgyalás távollétében való megtartását kérte annak ellenére, hogy a megyei bíróság őt személyes megjelenés kötelezettségével idézte, ezért 5.000 Ft pénzbírságot szabott ki vele szemben. A végzés indokolása szerint a bíróság azért sújtotta pénzbírsággal a képviselőt, mivel többszöri személyes megjelenés kötelezettségével történt idézés ellenére a tárgyaláson nem jelent meg. Az 1952-es Pp. 5. § (3) bekezdése szerint a bíróság pénzbírsággal (120. §) sújtja azt a felet (képviselőt), aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg és ezáltal a per befejezését késlelteti. A törvényességi óvás folytán eljárt Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy a megyei bíróság nem a felet, hanem annak képviselőjét kötelezte személyes megjelenésre, ugyanakkor a Pp. a fél személyes megjelenését nem teszi minden esetben kötelezővé, kivételesen az apaság és származás megállapítása iránti perek esetén van lehetőség a meg nem jelenés miatt szankció alkalmazására. A döntés indokolása szerint, ha az idézett fél nem jelenik meg, saját magát hozza hátrányos helyzetbe azzal, hogy megfosztja magát álláspontja személyesen történő kifejtésének lehetőségétől. Önmagában a személyes megjelenés elmaradása még a féllel szemben sem nyújt alapot pénzbírság kiszabására, még kevésbé a fél képviselőjével szemben. A meg nem jelenés jogkövetkezményeként a bíróság azt tehette volna meg, hogy a mulasztó féllel előzetesen már közölt kérelmeket, tényállításokat és bizonyítási indítványokat úgy kellett volna tekintenie, hogy a mulasztó fél a kérelem teljesítését nem ellenzi, a tényállítás valóságát nem vonja kétségbe, illetve a kívánt bizonyítást nem ellenzi, kivéve, ha ez a perben korábban tett nyilatkozatával ellentétben áll. (közzétéve: BH1991. 396.)

A felek *megjelenési fegyelme*, vagy annak hiánya jelentős mértékben tudja gyorsítani vagy hátráltatni az eljárást. Bármelyik vagy mindkét fél távolmaradása az esetek nagy részében a hatályos Pp. alapján szükségszerűen az eljárás elhúzódásához és a tárgyalás halasztásához vezet. Erre is tekintettel a Pp. a perfelvételi tárgyalásra valamennyi fél számára megjelenési kötelezettséget teremt azáltal, hogy szigorúan szankcionálja a tárgyalás elmulasztását, mivel a valamennyi fél által elmulasztott perfelvételi tárgyalást az eljárás hivatalból való megszüntetésével szankcionálja. Abban az esetben, ha a perfelvételi tárgyaláson a felek valamelyike megjelenik, akkor perbeli pozíciójától függetlenül megilleti a jog arról dönteni, hogy a maga részéről kívánja-e az eljárás folytatását. Ilyen kérelem hiányában azonban ebben az esetben is a megszüntetés a jogkövetkezmény.[171]

Az eljárás gyorsítását eredményező eszköznek tekinthető a pert megelőző olyan eljárás is, amely a jogvita nélküli helyzetek kiszűrésére alkalmas. A *fizetési meghagyásos eljárás* hatékonyan képes végrehajtható határozathoz juttatni a jogosultat, ha az ellenfél a követelés elismerése miatt, vagy egyéb megfontolásból nem terjeszt elő ellentmondást. A védekezés hiánya adódhat mulasztásból, vagy a felek eljáráson kívüli megállapodásából, esetlegesen a vitába bocsátkozás iránti hajlandóság hiányából, de az eredménye gyors és költséghatékony befejezés. A kötelezett védekezése estén az eljárás teljes időtartama jelentősen nem növekszik, és a felek érzékelhetik, hogy vitájuk jogilag is relevánssá vált, más szintre helyeződött.

Számos olyan apróbb szabályt találhatunk a Pp.-ben, amelynek közvetlen vagy közvetett célja az eljárás gyorsítása, vagy amely a munkafolyamatok optimalizálása révén az eljárás gyorsaságára hat[172], de az egyik legtöbbet vitatott és az eljárás időtartamára jelentősen ható eszköz megemlítése nem mellőzhető. Az alternatív vitarendezési eljárások hatása a pertartamra azért nem egyértelmű, mivel általában a peres eljárás és a *mediáció,* vagy más néven *közvetítés* párhuzamos folyása zavaró lehet. Az egyik eljárásban a jogszabályoknak megfelelőség, a másikban a szükségletek és érzelmek hierarchiájában történő megoldás keresés a döntő motívum. A közvetítés azonban statisztikai sikertelensége esetén is jelentősen gyorsíthatja az eljárást, ha a felek közötti

[171] Indokolás 337-338.
[172] pl.: Pp. 32. §, Pp. 160. §, Pp. 171. §, Pp. 173. §, Pp. 177. §, Pp. 241. § (2) bekezdés, Pp. 259. § (1) bekezdés, 260. §, 225. § (1) bekezdés

kommunikációban eredményeket tud elérni. A megállapodással záruló közvetítői folyamatok pedig a társadalom vitakultúráját is fejlesztve számtalan jövőbeni vitát képesek látens módon hatékonyan rendezni.

A bizonyítás körében megjelenő új jogintézmények közül kiemelkedő a *magánszakértői bizonyítás* törvényi szinten történő rendezése. A kérdés azonban az, hogy előreviszi-e a hatékonyságot, azaz ezáltal gyorsabb, olcsóbb, hatékonyabb lesz-e az eljárás[173]. Felmerülhetnek olyan kérdések is, hogy szükség volt-e meghatározott jogintézmények törvényi szintű szabályozására. Ez különösen a jogsértő bizonyítási eszközök és a magánszakértői vélemény megújult szabályozásával összefüggésben merülhet fel. A jogsértő bizonyítási eszközök kapcsán a jogalkotó választhatta volna a teljes tilalom megoldását is, vagy azt az utat, hogy a perjogi kódex továbbra sem foglalkozik e problémával, és továbbra is a joggyakorlat feladata a megoldás kimunkálása. NAGY osztja azt a véleményt, mely szerint amennyiben egyes bizonyítékokat eleve kirekesztünk a bizonyítékok köréből, akkor magának a mérlegelésnek a lehetőségét zárjuk ki, mely meghatározott esetekben a bírói döntés megalapozatlanságát eredményezheti. Továbbá ha a perjogi kódex továbbra is hallgatott volna e kérdésről, és a bírósági joggyakorlatra hagyta volna a megoldás kidolgozását, felhozható lett volna az a kritika, hogy a kontinentális jogrendszereknek nem sajátosságuk a bírósági esetjogon alapuló ítélkezés[174], így a Koncepció azon célkitűzése, hogy a törvény szövegében jelenjen meg a bírósági esetjogban kiérlelt 'jó gyakorlat', nem valósult volna meg". A gyakorlat általában dinamikusabban tudja követni a változásokat, ha eszközt és szabadságot kap hozzá és méltó rá.[175]

---

[173] NAGY Adrienn, *Új jogintézmények a polgári perbeli bizonyítás szabályozásában* Jogtudományi Közlöny, 2018/1., 8.

[174] A NAGY véleményében foglaltakat a jogalkotó jelentősen felülírta a 2019. évi CXXVII. törvény 185. § szokatlan rendelkezéseivel. A Pp. 2020. április 1-jétől hatályos 346. § (5) bekezdése szerint *[Az ítélet tartalma]*, a jogi indokolás tartalmazza az ítélet alapjául szolgáló jogszabályokat és szükség esetén azok értelmezését, a megállapított tényekre vonatkozó bizonyítékokat azokkal a körülményekkel együtt, amelyeket a bíróság a bizonyítékok mérlegelésénél irányadónak vett, a tények megállapításának egyéb körülményeit, továbbá azokat az okokat, amelyek miatt a bíróság valamely tényállítást nem talált bizonyítottnak, vagy amelyek miatt a felajánlott bizonyítást mellőzte. A jogi indokolás tartalmazza azokat az okokat is, amelyek miatt a bíróság jogkérdésben eltért a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától, vagy az arra irányuló indítványt elutasította.

[175] A korlátozott precedensrendszer nehézségei a magyar hagyományok hiányában és a felkészületlenségben jelölhetők meg. Nem precedenseken nőttünk fel és nem úgy, hogy precedenseket írjunk. A gyakorlat egységessége felé ható irányokat a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozati ezért nagyon nehezen tudják biztosítani. A bírói testületek állásfoglalásainak közzététele hiányában pedig sokszor nem az okok csak azok megismerése szűnik meg. OSZTOVITS András, *Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés?* Magyar Jog, 2020/2. 72-80

Az eszközök a fentiek szerint a következő csomópontokban foglalhatók össze:

- perkoncentráció (amely alapelvi jelleggel öleli át az eljárást gyorsító eszközöket),
- a hatásköri és illetékességi szabályok optimalizálása,
- kötelező jogi képviselet,
- preklúzió és eventualitás,
- a jogorvoslat helyes szerepének rögzítése,
- a keresetlevél kellékeinek részletezése,
- fokozott figyelem a felek megjelenési fegyelmére,
- fizetési meghagyásos eljárás,
- bírósági meghagyás,
- pénzbírság,
- közvetítés,
- szakértői bizonyítás szabályainak rendezése.

Az eszközrendszer lehetőséget nyújt az eljárások észszerű időn belül történő elbírálására, azonban egyedi anomáliák miatt mindig merülnek fel olajozandó területek.

A jogalkotás hatékonyan abban tud segíteni, hogy bizonyos ügytípusok esetében az általános eszközöket meghaladó speciális szabályozáson keresztül javítja a gyorsaság irányába ható folyamatokat.

II. 4. Az eljárás gyorsításának eszközei a soron kívüli eljárásokban

Az eljárás hossza ugyan minden perben fontos körülmény, de vannak olyan eljárások, ahol a jogalkotói iránymutatás különösen felhívja a figyelmet a gyors ügyintézésre és észszerű határidőn belül történő befejezésre. Bármely ügy indokolatlan elsőbbsége a visszaélés lehetőségét hordozza magában, de egyes ügytípusok jogszabályi szinten történő kiemelése szükséges és indokolt.

Az ügyek egy részében a soron kívüli eljárást az eljárási szabályok biztosítják, míg más esetekben igazgatási jellegű az ügyek kiemelése.

A soron kívüli eljárásokban a bíróságnak minden intézkedést haladéktalanul meg kell tennie, ezáltal biztosítva a gyors eljárást a per elhúzódásának kiküszöbölése útján. A soron kívüliség nem jelent napokban rögzített határidőt, hanem azt fejezi ki, hogy az

ügyfeldolgozás menetében melyek az előrre veendő ügyek, mi kerül a stósz tetejére, melyek az elsőként elintézendő feladatok.[176] Meghatározó körülmény az ügyek elintézésének sorrendje, ennek ellenére jellemzően nem törvényi szinten kerülnek meghatározásra sem az ügyelosztás rendszere, sem a soronkívüliség szabályai. A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet (továbbiakban: Büsz.) a soron kívüli eljárást akként határozza meg, hogy a soronkívüliség az ügynek a rendes ügymenetből történő kivételét jelenti. A soron kívül intézendő ügyben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – minden intézkedést haladéktalanul kell megtenni.[177]

Az ügy soron kívüli intézése alapulhat

- jogszabály rendelkezésén,
- az Országos Bírói Tanács (a továbbiakban: OBT) határozatán,
- a bíróság elnökének a rendelkezésén.[178]

A bíróság elnöke a soron kívüli eljárást az ügyfél kérelmére írásban elrendelheti. A jogszabály rendelkezésén, illetőleg az OBT határozatán alapuló soron kívüli ügyintézés a bírósági eljárás egész tartamára irányadó. A bíróság elnöke által elrendelt soron kívüli ügyintézés az adott bíróság előtti eljárás tartamára vonatkozik azzal, hogy az eljárás jogerős befejezését megelőzően elrendelt soronkívüliség a jogerőt követő eljárásra nem terjed ki.

Az elnök által elrendelt soron kívüli ügyintézés teljesítését az elnök legalább háromhavonta ellenőrzi, és mulasztás esetén megteszi a szükséges intézkedést (pl. határidő tűzésével a következő szükséges intézkedés megtételére felhívás, figyelmeztetés, fegyelmi felelősségre vonás).

A kérelemre elrendelt soron kívüli eljárás esetén minden esetben mérlegelésre kell kerülnie annak, hogy mindenkinek a saját ügye a legfontosabb. Ezért bármely ügy kiemelése az általános szabályok közül ugyanúgy szolgálhatja a visszaélés eszközét, mint a helyes gyorsítás lehetőségét. A bíróság elnöke – külön kérelem nélkül – hivatalból az ügy soron kívüli intézését rendelheti el, különösen akkor, ha ahhoz kiemelkedően fontos

[176] „A gyakorlatban elmondható, hogy az elmúlt években a bíróságok nagy része próbálta ugyan betartani a szigorú jogszabályi határidőket, de ez sok esetben nehézségbe ütközött az ügyteher miatt, amelyen az új törvény próbál segíteni. A fentieken túlmenően azt is meg kell jegyezni, hogy a bírónak mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a határidők lehetőleg ne sérüljenek és módot kell találnia a tárgyalás mielőbbi kitűzésére és a per soron kívüli lefolytatására.” SEBŐ Ildikó, *A végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti perek szabályozása a régi és az új Eljárásjogi Kódex alapján,* Eljárásjogi Szemle 2018/1. 35-46.
[177] Büsz. 33/A. § (1) bekezdés
[178] Büsz. 33. § (1) bekezdés

társadalmi, igazságügyi, illetve közérdek fűződik vagy az ügy tárgya az állampolgárok széles körét érintő kérdés vagy a gyermekek jogait, illetve kiskorú ügyfél fontos érdekét érinti az ügy (pl. gyermek jogállása, gyermek elhelyezése, gyermekkel való kapcsolattartás, apaság megállapítása). Az ügyviteli szabályok kialakítása során is jól érzékelhető a kiskorú gyermek jogainak fokozott védelme, amelyben az eljárás gyorsítása fontos szerepet játszik. A bíróság elnöke az ügyfél által előterjesztett soronkívüliség elrendelése iránti kérelem elbírálása során a kérelmező személyi körülményeit, az ügy tárgyát és jellegét, valamint a bíróság működésében felmerült objektív okokat veszi elsődlegesen figyelembe.

A soron kívüliség azáltal valósul meg, hogy a munkafolyamatok mindegyikében figyelemmel kell lenni a más eljárásokat meghaladó gyorsaság követelményére. A Büsz. a Bírósági Gazdasági Hivatal ügyintézési sorrendjét is akként határozza meg, hogy az ügyet – a soron kívüli ügy kivételével – érkezési sorrendben, lehetőleg nyolc napon belül, illetőleg a felettes szerv által megszabott határidő alatt kell elintézni.[179] Az érkezési időből történő kiemelés nyilvánvalóan olyan eszköz, amely csak indokolt esetben történhet meg.

A Pp. a soron kívüli eljárás lehetőségét kifejezetten szűk körben szabályozza. A kiskorú gyermek érdekeit nem csak a mérlegelésen alapuló soron kívüliség veszi figyelembe, de az eljárási szabályok is értékelik a gyermekközpontú igazságszolgáltatás szempontjait. Ez megnyilvánul az illetékességi szabályokban, és az ügy soron kívüli elintézésben is a *származási perek* különös rendelkezéseiben.[180] A gyermekbarát igazságszolgáltatás[181] megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény iktatta be az 1952-es Pp.-be a gyermek érdekeit figyelembe vevő illetékességi szabályt. A 2012. évi LXII. törvény miniszteri indokolása szerint a

[179] Büsz. 78. § (1)

[180] A Pp. 465. § az illetékességre és soronkívüliségre is olyan speciális szabályokat állapít meg, amely alapján a pert a kiskorú gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani és a bíróság soron kívül jár el az apaság, illetve az anyaság megállapítása iránt indított perben, ha a per során hivatalos tudomást szerez a gyermek örökbefogadhatóságának tényéről, illetve arról, hogy a gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánítása vagy örökbefogadásának engedélyezése iránti eljárás is folyamatban van. A bíróság az ezzel kapcsolatos adatok közlése érdekében a gyermek- és ifjúságpolitikáért felelős minisztert megkeresi. A soron kívüli perben az ellenkérelem, illetve a viszontkereset előterjesztésére vonatkozó határidő tizenöt nap, amely nem hosszabbítható meg, a tárgyalási időköz nyolc nap, valamint a tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő egy hónap. A Pp. a gyermekek elsődleges érdekeit figyelemebe véve teremt egy vagylagos illetékességi szabályt.

[181] A fogalomhasználat változása gyermekbarát igazságszolgáltatásról gyermekközpontú igazságszolgáltatásra tartalmi változásokat nem eredményezett, viszont jelzés értékű a vonatkozásban, hogy a kiskorú gyermekek érdekeit leginkább figyelembe vevő eljárási forma folyamatosan álláspontok összeütközésének talaja.

kiskorú gyermek érdekét szolgálja ez a vagylagos illetékességi rendelkezés, hiszen a gyermek is rendelkezik keresetindítási joggal ezekben a perekben. A Pp. 465. §-ában meghatározott illetékességi szabállyal szemben az alperest a Pp. 25. § (3) bekezdésében meghatározott kedvezmény – azaz amennyiben az alperes munkahelye nem azonos a lakóhelyével, a bíróság az alperesnek legkésőbb az írásbeli ellenkérelmében előadott kérelmére a pert a munkahely bíróságához teszi át tárgyalás és elbírálás végett – nem illeti meg (PK 134. számú állásfoglalás).[182] 2021. január 1. napjával a Pp. novella által módosult Pp. 465. §-a akként, hogy az apaság, illetve az anyaság megállapítása iránti perben a bíróság soron kívül jár el, amennyiben hivatalos tudomást szerez arról, hogy a per folyamatban léte alatt a gyermek örökbefogadása iránt eljárás vagy az örökbefogadásának engedélyezése iránti eljárás is folyamatban van. A jogalkotói cél annak biztosítása volt, hogy a kiskorú gyermek családi jogállásának rendezésére, valamint családban való nevelkedésére mielőbb sor kerüljön. Az örökbe fogadhatóság megkönnyítése, a családi jogállás rendezése miközben megalapozott eljárást követel meg, különösen érzékeny a gyors befejezésre.[183]

A *sajtó-helyreigazítás iránt indított perekben* és ezek mintájára[184] kialakított *képmáshoz és a hangfelvételhez való jog* érvényesítése iránt indított perekben a bíróság a

---

[182] GYIMESI Tamás Ferenc, *A származási perek különös szabályai*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[183] A Pp. novella által bevezetett módosítás indoka, hogy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 128/B. § (1) bekezdése szerint, ha az örökbefogadás engedélyezése az apaság, illetve az anyaság előzetes megállapításától függ, a gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárást az apaság, illetve az anyaság megállapítása iránt folyamatban lévő per jogerős befejezéséig felfüggeszti. Ebben az esetben az örökbefogadási eljárás mikénti folytatása és kimenetele az apasági, illetve anyasági perben hozott ítélet függvényében alakulhat. Az apasági, illetve anyasági per lezárulta előtt a gyermek örökbefogadására tehát nem kerülhet sor. Annak érdekében, hogy az örökbefogadási eljárás is mielőbb lezárulhasson és a gyermek helyzete a lehető legrövidebb idő alatt rendeződjön, indokolt az apasági illetve anyasági per gyors befejezését elősegítendő, soron kívüli eljárás előírása ezekben a perekben. Erre figyelemmel a Pp. 465. §-ának kiegészítése szükséges azzal a rendelkezéssel, amely szerint az apaság, illetve az anyaság megállapítása iránti perben a bíróság soron kívül jár el, amennyiben a bíróság hivatalos tudomást szerez arról, hogy a per folyamatban léte alatt a gyermek örökbefogadása iránt is eljárás van folyamatban. Pp. novella indokolása 51.

[184] „A Ptk. a személyiségi jogok körében kiemelt védelemben részesíti a képmáshoz és a hangfelvételhez fűződő személyiségi jogot. A Ptk. 2:48. §-ának a rendelkezései értelmében a képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges. Ez alóli kivételként nincs szükség az érintett hozzájárulására a felvétel elkészítéséhez és az elkészített felvétel felhasználásához tömegfelvétel és nyilvános közéleti szereplésről készült felvétel esetén. Az anyagi jogi védelemhez kapcsolódóan a jogalkotó a 2015. évi XL. törvénnyel létrehozott egy a perjogban addig ismeretlen különleges pert, a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított pert („képmáspert”), azzal az indokkal, hogy a mai digitális korban sürgető feladattá vált annak biztosítása, hogy a képmással és hangfelvétellel történő visszaélés eseteiben az érintettek rendelkezésére álljon a jogsértések ellen egy gyors, hatékony és átlátható fellépési lehetőséget biztosító eljárási rend, amelyhez az általános személyiségvédelmi per eszközei adott esetben elégtelenek lehetnek. A per szabályait nagyobb részben változatlan tartalommal vette át az új polgári perrendtartási kódex.… A különleges pertípus a sajtó-helyreigazítási perhez hasonlóan az azonnali, hatékony, az elkövetett jogsértéshez azonos nyilvánosságot

per minden szakaszában – ideértve a felülvizsgálati eljárást is – soron kívül jár el.[185] A sajtó-helyreigazítás a polgári jog különleges személyiségvédelmi eszköze, amelynek a lényege, hogy amennyiben valakiről meghatározott sajtótermékben (médiatartalomban) valótlan tényt állítanak, híresztelnek, való tényt hamis színben tüntetnek fel, a lehetőség szerinti legrövidebb időn belül igényt terjeszthet elő arra, hogy a sajtótermékben (médiatartalomban) olyan helyreigazító közlemény jelenjen meg, amelyből kitűnik, hogy a sérelmezett közlés mely tényállítása valótlan, megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, és ezzel szemben melyek a való tények.[186] „A jogvita természete eleve megköveteli a jogalkalmazó szerv gyorsaságát, mivel ellenkező esetben igen jelentős sérelmet szenvedne az érdek, amely védelme miatt fordult az érintett a bírósághoz. A sajtó-helyreigazítás az értelmét veszti, ha a közlemény megjelenésétől számított olyan hosszú idő elteltével kötelezi a bíróság a sajtószervet helyreigazító közlemény közzétételére, amikorra az idő múlása az emlékezet csökkenését is eredményezi. A Pp. ezért általános jelleggel kimondja, hogy a bíróságnak a per minden szakaszában – beleértve a felülvizsgálati eljárást is – soron kívül kell eljárnia, tehát a rövid eljárási határidők betartásán túl az ügyet minden mást megelőzően kell intéznie; a soron kívüliség ennél részletesebb szabályait a Pp. azonban nem határozza meg. Ugyanakkor a haladéktalan ügyintézést a rövid eljárási határidőkre, a bizonyítás korlátozottságára és egyes eljárási cselekmények kizárására vonatkozó tételes szabályok is elősegítik."[187] Az eljárás hatékonyságát és gyorsaságát éppen az adja, hogy a bizonyítás korlátozott, mivel a bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állnak, vagy amelyeket a felek legkésőbb a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig felajánlottak. A perben utólagos bizonyításnak nincs helye.

Továbbá a hatékonyságot növelő és a rövid határidők teljesíthetőségét szolgálja a kötelező megelőző eljárás. A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól

biztosító jogvédelmet kívánja megvalósítani. A hasonló célok alapján a sajtó-helyreigazítási per és a képmásper szabályai nagy részben hasonlóak, mivel a sajtónyilvánosság által a jóhírnév sérelmét eredményező jogsértések kompenzálására irányuló eljárási rendelkezések a bárki által elkövethető, a képmáshoz és a hangfelvételhez való személyiségi jog sérelmét eredményező jogsértések gyors és hatékony rendezésére is alkalmasak" PRIBULA László, *A „képmásper" mint speciális személyiségvédelmi eszköz* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[185] Pp. 500. § *Egyéb kizáró és korlátozó rendelkezések*

[186] PRIBULA László, *A sajtó-helyreigazítás kötelezettjének eljárási pozíciója*, Jogtudományi Közlöny, 2021/4., 161.

[187] PRIBULA László, *Sajtó-helyreigazítás iránt indított per* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

szóló törvény szerinti helyreigazító közlemény közzétételét az érintett személy vagy szervezet az általa vitatott közlemény közzétételétől számított harminc napon belül írásban kérheti a médiaszolgáltatótól, a sajtótermék szerkesztőségétől vagy a hírügynökségtől. A kérelmet legkésőbb harminc napon belül a sajtószerv címére ajánlott küldeményként postára kell adni. A kérelemnek érdemi elbírálásra alkalmas módon kell tartalmaznia a sérelmezett közleményt, a valótlan, illetve hamis színben feltüntetett tényállításokat és a valós tényeket is, ha a felperes kéri ezek közzétételét. A határidőn belül írásban megérkezett helyreigazítás közzétételét csak akkor lehet megtagadni, ha a helyreigazítást nem az arra jogosult kérte vagy a kérelem nem tartalmazza az érdemi elbíráláshoz szükséges adatokat, vagy a kérelemben előadottak valósága nyomban megcáfolható. Jól érzékelhető, hogy a gyors elbírálás lehetőségét az előzetes eljárás és a bizonyítás korlátozott köre[188] tudja garantálni akként, hogy az igényérvényesítő külön eljárás keretében a helyreigazítás vagy a kép- és hangfelvétel felhasználásának sérelmeit kérheti orvosolni.[189]

Az azonnali jogvédelem elismert igényéből eredően a jogvita egyes elemeinek leválasztása és annak kezelése eredményez az általánosnál gyorsabb eljárást. A soronkívüliség csak akkor alkalmas az eljárás gyorsítására, ha az egy bírón kezén lévő soron kívüli eljárások nem érik el azt a mértéket, amely vagy a soron kívüliség jelentőségét csorbítja, vagy az egyéb ügyek észszerű időn belüli tárgyalását lehetetleníti el. Ebből a szempontból az illetékességi szabályok átgondolása megfontolandó, mivel a Pp. XXXVIII. fejezetében szabályozott perek nagy mértékben Budapesten koncentrálódnak az általános illetékességi szabályok alapján. Amennyiben bizonyos ügyek elintézése hatékonyan megvalósítható akár egy bíróságon is, ez az eljárás

[188] A sajtó-helyreigazítás iránti perben már csak azoknak a tényállításoknak a helyreigazítása kérhető, amelyeket a felperes az előzetes eljárásban megjelölt, sajtószervhez intézett kérelmében feltüntetett.

[189] A sajtó-helyreigazítás tárgyában hozott jogerős ítélet azért nem képez ítélt dolgot a személyiségvédelmi per szempontjából, mert bár azonos ténybeli alapból származik, de más jogalapon történik az igény érvényesítése. Ezért a személyiségvédelmi perben akkor is kérhető a megfelelő elégtételadásra kötelezés, ha a bíróság a sajtószervet ugyanazon tényállítás alapján korábban már helyreigazításra kötelezte [2013. évi V. törvény 2:45. § (2) bek., 2:51. § (1) bek. c) pont; Alaptörvény IX. cikk (1)-(2) bek.]. Az elégtételadás keretében a sérelmet szenvedett személy erkölcsi jóvátételt, általában olyan tartalmú nyilatkozat közzétételét követelheti, amely a jogsértés megtörténtét tudatosítja azzal a személyi körrel, amely előtt őt a sérelem érte. A Ptk. 2:51. § (1) bekezdés c) pontján alapuló megfelelő elégtétel akkor tölti be a jóvátételi funkcióját, ha ugyanazt a nyilvánosságot éri el, amely előtt a jogsértés megtörtént. A sajtóban megjelent, jóhírnevet sértő közlés esetén a nyilvánosság biztosítására is a sajtónyilvánosság útján kerülhet sor, ez azonban nem teszi azonossá az elégtételadást a sajtó-helyreigazítás körében elrendelt helyreigazító közlemény közzétételével. A sajtó-helyreigazítás iránt indult perben elrendelt helyreigazításnak és a személyiségi jog megsértése esetén az elégtétel adásának a célja és rendeltetése eltérő. A helyreigazító közlemény a sajtóközleményben megjelent valótlan közléseket – szükség esetén a valóság közlése mellett, míg az elégtétel adása általában az adott személyiségi jog megsértését tudatosítja azzal a személyi körrel, amely előtt a jogsértés megtörtént. (BH2022. 240.)

szempontjából kedvező körülmény lehet, mivel nagyobb gyakorlat és szakértelem párosulhat ritkán előforduló jogviták elintézéséhez. Ugyanakkor a sérelmet szenvedett és igényt érvényesítő felek szempontjából mérlegelendő, ha kizárólag a központi régióban érhető el jogorvoslat az ettől igen távol lakó igényérvényesítő esetében.

A helyreigazítás objektív kötelezettség, független a sajtó felróható magatartásától. Ebben rejlik a jogvédelem hatékonysága is és hogy a jogalkotó a határidőket is a gyorsaság követelményének megfelelően tudta rendezni. A perben a sajtószervnek kell bizonyítania, hogy a kifogásolt tényállítás valós, ha az előzetes eljárás alapján kétségesnek tartja ennek bizonyíthatóságát, akkor mérlegelheti a per felvállalásával együtt a „valóság bizonyításának" gyors és korlátozott lehetőségét. A polgári per lényeges elemei fedezhetők fel ebben az eljárásban, amellyel teljesen ellentétes folyamatok tapasztalhatók a személyi állapotot érintő perekben.

Az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránti eljárásokban a kereset megindítására, a tárgyalás kitűzésére, az ítélet írásba foglalására és kézbesítésére, a perorvoslat elbírálására is az általános szabályokhoz képest rövidebb határidő áll rendelkezésre, amely arányban áll az eljárás fókuszával. A különleges személyiségvédelmi eszköz megnyilvánul abban is, hogy nem a sérelem elszenvedése áll az eljárás középpontjában, hanem a téves tartalom kiigazítása. Jól érezhető, hogy ezért nem is a sérelem bizonyítása lesz az eljárás tétkérdése, hanem a közhiteles tájékoztatás szempontjainak érvényesülésén keresztül a tényszerűség megállapítása vagy a hamis tartalom helyrehozása. A jól működő eszközrendszer tanulsága, hogy amennyiben a bizonyítás megfelelő korlátok közé szorítható, akkor az időszerűség sem elérhetetlen állapot.

A Pp. 516. § szerint szabályozott bíróság soron kívüli eljárása – amely a soron kívüli intézkedések megtételének kötelezettségét, illetve a munkaügyi perben egyes eljárási cselekményeknek az általános szabályokhoz képest rövidebb határidő alatti teljesítési kötelezettségét jelent – indokolt akkor, ha az anyagi jogi szabály rendelkezése folytán *munkaviszony helyreállítására* irányuló kereseti kérelem előterjeszthető. A Pp. ezért továbbra is a gyorsításra fokozott igényt tartó perekként kezeli a munkaviszony fennállását érintő pereket és megtartja a soron kívüliségre vonatkozó szabályt, továbbá kiegészíti a felszámolás alatt álló munkáltatóval szembeni igény iránti perrel.[190]

[190] A differenciált perrend szempontjából mindig kiemelten kezelt munkaügyi perek nem csak a speciális szabályok keretében élveztek megkülönböztetést, de szervezeti elkülönültségük folytán is. „A munkaügyi

A megszüntetett munkaviszony helyreállítására irányuló perben, az Mt. 61. § (6) bekezdése szerint a munkáltató hozzájáruló nyilatkozatának pótlása iránti perben, valamint a felszámolás alatt álló munkáltatóval szembeni igény elbírálása esetén a bíróság soron kívül jár el. A soron kívüli eljárás esetén, a perfelvétel során az ellenkérelem, illetve a viszontkereset előterjesztésére meghatározott határidő tizenöt nap, és a tárgyalási időközre meghatározott határidő nyolc nap. Az időkeret korlátozottsága jelentkezik abban is, hogy a perfelvételi és a folytatólagos perfelvételi tárgyalás kitűzésére meghatározott határidő egy hónap, valamint az érdemi tárgyalás és a folytatólagos érdemi tárgyalás kitűzésére meghatározott határidő egy hónap. A munkaügyi perek jelenleg a határidők rövid meghatározásán túl nem rendelkeznek speciális eszközökkel, de az anyagi jogi szabályok változása folytán a peres eljárások száma olyan csökkenést mutathat, amely az egy bíró kezén lévő ügyek száma alapján is prompt ügyintézést eredményezhet.[191]

A jogkereső állampolgárnak nem csak az eredményezhet Kafka-i kiszolgáltatottságot, ha a törvény kapuján nem tud belépni, de az is, ha a kapun belül megkapott papírral nem érheti el az általa áhított igényt. A végrehajtás hatékonysága nem kevésbé fontos a peres eljárás hatékonyságánál. A behajtás gyorsasága, mint alapvető érdek, ellenpólusként megköveteli az igény végrehajtását részben vagy egészben alaptalanná tevő körülmények érvényesítésére vonatkozó eljárás rövidségét. A *végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt indított perben* a bíróság soron kívül jár el.[192] Az eljárás gyorsaságát garantálja az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt

perek különleges eljárásban történő szabályozásának hosszú időre visszatekintő hagyományai vannak. Magyarországon a 19. század második felétől már működtek ipartestületi egyeztető bizottságok az ipartörvényről szóló 1872. évi VIII. törvénycikk 76. §-a alapján. A munkaügyi bíráskodásról az ipartörvényről szóló 1884. évi XVII. törvénycikk rendelkezett első ízben, majd a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk a járásbíróságok hatáskörébe utalta a szolgálati szerződésből eredő, a munkaadó és a munkavállaló közötti jogviták elbírálását." NAGY Adrienn, *A munkaügyi perek különös szabályai* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás Az Efjtv. (az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény) 2020. április 1. napjától számolta fel az önálló munkaügyi bíráskodást, és a Bszi.-t akként módosította, hogy a munkaügyi bíráskodás első fokon a törvényszékeken, másodfokon az ítélőtáblákon történik.

[191] Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az ügyek csökkenő számát eredményező folyamatokat ritkán követi a gyorsaság érdekében végigondolt optimalizálás. Az ügyteher csökkenése jellemzően státuszvesztéseket generál, amely az igazságszolgáltatási rendszer megingadhatatlanságát jellemző merevség miatt nem hat kedvezően az időtényezőre. Tűrések és tartalékok hiányában egy kedvezőtlen pereket generáló folyamat is nagyon nagy károkat okozhat, mind az ügyek időszerűsége, mind az igazságszolgáltatásba vetett bizalom területén.

[192] Pp.533. § *[Soronkívüliség]*

indított perekben is érvényesülő korlátozott bizonyítási kör[193] és a kötelező megelőző eljárás[194].

A per határidőn belül történő eredményes elbírálását a hivatkozott két körülmény biztosítja, de különösen fontos az erre irányuló kérelem esetén a végrehajtás megakasztása. A végrehajtás felfüggesztése iránti kérelem teljesítése esetén az adós nem szenved el visszafordíthatatlan hátrányt, de nyilvánvalóan a végrehajtás megakadása a végrehajtást kérő lényeges jogos sérelmét is eredményezheti. Ebből következően a per gyors elbírálásában attól függően érdekeltek a felek, hogy a felfüggesztés tárgyában volt-e kérelem és annak elbírálása milyen eredménnyel zárult. A végrehajtás felfüggesztésére kizárólag erre irányuló kérelem alapján kerülhet sor, hivatalból nem függesztheti fel a végrehajtást a bíróság, még abban az esetben sem, ha azt indokoltnak látja. A felfüggesztés tárgyában a bíróság nem folytat le bizonyítási eljárást és az ellenérdekű fél nyilatkozatának beszerzésére sincs szükség, mivel csak így biztosítható a gyors intézkedés. A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) 50. § (2) bekezdése tizenöt napos határidőt ír elő a bíróságnak a végrehajtás felfüggesztése tárgyában való döntés meghozatalára. A Pp. 534. § utalása alapján kifejezett szabály van a nemperes eljárásra, mégis a gyakorlat inkább a soron kívüliség szabályait tartja irányadónak ezekben az ügyekben és nem a rövidített 15 napos ügyintézési határidőt. A felfüggesztés esetén ezért nem tekinthető szerencsésnek a Vht. szabályaira utalás, az érdemi elbírálás körében is lehetőséget teremt a vitára, hogy a Pp. rendelkezései adják az elsődleges keretet a felfüggesztéshez, vagy a Vht. rendelkezései.[195]

A bíróság *a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás engedélyezése* iránti perben soron kívül jár el. Az előzetes eljárás itt is lehetőséget teremt az ügyek szűrésére,

---

[193] A végrehajtási lappal és az azzal egy tekintet alá eső végrehajtható okirattal elrendelt végrehajtás megszüntetését vagy korlátozását abban az esetben lehet eredményesen kérni, ha a perben közölni kívánt tény akkor történt, amikor az már nem volt közölhető a végrehajtható okirat kiállításának alapjául szolgáló határozat meghozatalát megelőző eljárásban, vagy a végrehajtható okirat kiállításának alapjául szolgáló egyezség megkötése után következett be. A végrehajtási záradékkal ellátott okirattal és az azzal egy tekintet alá eső végrehajtható okirattal elrendelt végrehajtás megszüntetését vagy korlátozását pedig akkor lehet sikerrel igénybe venni, ha a végrehajtani kívánt követelés, illetve a végrehajtási jog elévült, a követelés vagy annak egy része megszűnt, a végrehajtást kérő a teljesítésre halasztást adott, és az időtartama nem járt le, vagy az adós a követeléssel szemben beszámítható követelést kíván érvényesíteni. Pp.528. §

[194] A pert akkor lehet megindítani, ha a végrehajtás megszüntetésére vagy korlátozására a perben közölni kívánt okból a bírósági végrehajtásról szóló törvény szerint a bírósági végrehajtási eljárás keretében nincs lehetőség. Pp. 529. §

[195] Leginkább az az értelmezés fogadható el, hogy a végrehajtás felfüggesztése iránt előterjesztett kérelemről haladéktalanul dönteni kell, de legkésőbb 15 napon belül, és a Vht. rendelkezései ugyanúgy lehetőséget teremtenek a felfüggesztés mérlegelésére, mint a Pp. szabályai. A kérelem vizsgálatakor a bíróság azt mérlegeli, hogy a fél által valószínűsített tények és körülmények alapján van-e elvi lehetősége annak, hogy a felperes perindítása sikerre vezet.

mivel a zálogjogosult a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódásának engedélyezése iránt akkor indíthat pert, ha a bíróság a kérelmét a bírósági végrehajtásról szóló törvény szerinti végrehajtási eljárásban azért utasította el, mert az adós vagy a végrehajtást kérő a zálogjoggal biztosított követelés jogalapját és összegszerűségét – önálló zálogjog esetén a jogalapot és az összegszerűséget – vitatta, és állítását valószínűsítette.

Nem teljes a soron kívüliség és csak a keresetlevél vizsgálatára, valamint a kereset közlésére terjed ki a *halasztó hatályú igényperben*.

A *birtokvédelmi határozat végrehajtásának felfüggesztése* iránti kérelemről is soron kívül határoz a bíróság, és felek meghallgatására sincs feltétlen szükség.

Az eljárás felek számára is érzékelhető minél előbb történő megkezdése az igényérvényesítők érzékeny szükséglete.[196] Ezért különösen fontos a per kezdeti szakaszában az érdemi ügyintézést gátló akadályok gyors elhárítása. Senki sem vonható el törvényes bírájától. A törvény által rendelt bíró az eljárási szabályok szerint a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon működő, előre megállapított ügyelosztási rend alapján kijelölt bíró.[197]

Amennyiben ez a bíró az ügyben nem járhat el, feltétlen fontos, hogy minél előbb sor kerüljön az ügy megfelelő bíróhoz kerülése, ezért a Pp. rendelkezik róla, hogy a *kizárás* kérdésében a bíróság soron kívül határoz. A kizárás szabályai biztosítják a pártatlan igazságszolgáltatás elérhetőségét[198], ezért fontos garanciális rendelkezések, de

---

[196] A peres eljárás menetében olykor lehet érzékelni a felek belefáradását, vagy kisebb aktivitását, de a per megkezdésekor a visszajelzés igénye fokozottabb. A Pp. a korábbi rendelkezésekhez képest alaposabb előkészítő szakaszt biztosító rendelkezései és ezek időbeli igényei folytán rendelkezik róla, hogy ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, a bíróság a felperest erről értesíti. A személyi állapotot érintő perekben is előírja a Pp. a bíróság értesítési kötelezettségét az általánosnál rövidebb ügyintézési határidők mellett is. Érzelmileg a keresetlevél befogadása nem csak a visszautasítások kétesen alakult gyakorlata miatt, de egyébként is fontos körülmény, az ügy elbírálásának megkezdését jelenti.
Ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, a bíróság – a felperes értesítése mellett – a keresetlevél alperes részére történő kézbesítésével egyidejűleg felhívja az alperest, hogy a keresetlevél kézbesítésétől számított harminc napon belül terjessze elő az írásbeli ellenkérelmét, egyidejűleg kitűzi a perfelvételi tárgyalás határnapját. Az alperes indokolt kérelmére a bíróság az írásbeli ellenkérelem benyújtására előírt határidőt legfeljebb tizenöt nappal meghosszabbíthatja.

[197] Bszi. 8. §

[198] „Az ügykiosztás módja is vethet fel továbbá függetlenséggel kapcsolatos kérdéseket, ha a teljes ügyelosztási rendszer rossz, vagy legalábbis az adott bíró vagy bíróság kijelölését szakmaiságon kívüli indokok motiválták, így különösen az, hogy befolyásolni kívánták az ügy kimenetelét [Crociani és mások kontra Olaszország, 8603/79, 8722/79, 8723/79 és 8729/79, 1980. december 18., Decisions and Reports 22. (bizottsági döntés)]. A pártatlanság az előítélettől és korrupciótól való mentességet jelenti. E követelmény teljesülésének vizsgálatához szubjektív és objektív tesztet kell elvégezni. A szubjektív teszt az eljáró bíró tényleges meggyőződését vizsgálja, az objektív teszt pedig azt, hogy a bíró biztosítja-e a szükséges garanciákat annak érdekében, hogy pártatlanságával kapcsolatban ne merüljön fel objektíve megalapozott kétség” KOVÁCS András, *A közigazgatási per konstrukciós sajátosságai, valamint a bizonyítás szükséges mértékével összefüggő intézményei*, https://www.kuria-

lehetőséget is teremtenek az eljárás elhúzásában érdekelt fél számára, ezért fontos az eljárás befejezését gátló eszközök szankcionálása.[199] Jogerős határozatok alapján felmerült hatásköri vagy illetékességi összeütközés esetén azonban fontos az eljáró bíróság soron kívüli *kijelölése.*

A soron kívüli ügyintézés klasszikus területének tekinthető az *ideiglenes intézkedés* elbírálása. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgyában a bíróság a keresetlevél perfelvételre való alkalmassága esetén intézkedik. Az ideiglenes intézkedés elbírálása során a bíróság soron kívül jár el, az intézkedéseit haladéktalanul, de legkésőbb nyolc napon belül teszi meg. A keresetlevél benyújtása előtt is előterjeszthető az ideiglenes intézkedés iránti kérelem a fennálló állapot megváltozásának megakadályozása érdekében, ha az eredeti állapot utóbb helyreállíthatatlan lenne, vagy a kérelmező későbbi joggyakorlása meghiúsulásának megakadályozása érdekében, esetlegesen a kérelmezőt közvetlenül fenyegető hátrány bekövetkezésének elhárítása érdekében, vagy egyéb, különös méltánylást érdemlő okból. A kérelmezőnek valószínűsítenie kell, hogy az ideiglenes intézkedés elrendelésével elérni kívánt célt a kérelem perindítást követő előterjesztése az időmúlásra tekintettel meghiúsítaná.

Előfordulhat, hogy nem a bíró személye, hanem a szervezeti egysége az akadálya az ügy elbírálásának. Az illetékességi és hatásköri szabályok megfelelő kialakítása a korábbiakban részletezettek szerint a per időtartamára jelentősen kedvező hatást tud gyakorolni. Ez a kedvező állapot csak akkor érhető el, ha a hatáskörrel és illetékességgel

birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

[199] Természetes, hogy az a bíró, aki a személyére vonatkozó kizárási okot maga jelentette be, bejelentésének elintézéséig a perben nem járhat el. Minden más esetben az érintett bíró továbbra is eljárhat ugyan, de az elfogultságra történő hivatkozás kivételével, a bejelentés elintézéséig az érdemi határozat hozatalában nem vehet részt. Mivel az elfogultságra hivatkozás sok esetben az eljárás befejezésének hátráltatása érdekében alkalmazott eszköz, ezért az érdemi határozat meghozatalát nem gátolhatja az alaptalannak is minősülhető hivatkozás. A kizárás körében elbírálandó körülmények az elfogultságon kívül, nem teszik szükségessé jelentős mérlegelő munka elvégzését. Annak megállapítása, hogy a bíró az eljárásban fél vagy a féllel együtt jogosított vagy kötelezett személy, továbbá az, aki a per tárgyát egészen vagy részben a maga részére követeli, vagy akinek jogaira, illetve kötelezettségeire a per eredménye kihatással lehet, esetlegesen ezen személy képviselője, támogatója vagy olyan volt képviselője, volt támogatója, aki az ügyben eljárt, hozzátartozója, vagy akinek tanúként történő meghallgatását a bíróság a perben elrendelte, szakértőként járt vagy jár el, esetlegesen közvetítői eljárást lefolytató személy – nem igényel komolyabb bizonyítást. Fontos azonban, hogy az eljárások indokolatlan elhúzódását elkerülendő, ha ugyanaz a fél, ugyanabban a perben a kizárási kérelem elutasítása után tesz újabb bejelentést a bíró ellen, ez a befejezésnek ne lehessen korlátja. A nyilvánvalóan alaptalan kizárásra irányuló bejelentés eljárás hosszára gyakorolt negatív hatása miatt az ugyanabban a perben ugyanazon bíró ellen ismételten alaptalan bejelentéshez a jogszabály a pénzbírság kiszabásának szankcióját is csatolja. A kizárás kérdésében a bíróság soron kívül határoz.

rendelkező bírósághoz az adott ügy minél előbb meg is érkezik. Az *áttételre* vonatkozó szabályok ezért is rögzítik a bíróság soron kívüli eljárását.[200]

Az eljárás gyorsítása szempontjából fontos eszközök között szerepel és jelentős szerep jut a soron kívüli eljárási cselekmények sorában is az *előzetes bizonyításnak*. A bizonyítás, mint az időigényesség szempontjából meghatározó tényező a per bizonyos szakaszaiban lehet meghatározó. A Pp. osztott perszerkezete felhívja a figyelmet arra, hogy az állítások általában megelőzik a bizonyítást. Az utóbbi célja az előbbi megerősítése. Ezen általános szabály esetében is létezik a megerősítő kivétel.

A peres eljárásban alkalmazandó előzetes bizonyítás feltételeit a Pp. rögzíti[201], míg a közjegyző által kifejtett jogszolgáltatási (nem ítélkező) tevékenységek közé tartoznak olyan nemperes eljárások, ahol a közjegyző bizonyítási eljárásokkal szoros összefüggésben intézkedik.[202] A Pp. XXIV. Fejezetében foglaltakon kívül előzetes bizonyítás iránti kérelmet a közjegyzőnél is elő lehet terjeszteni a Kjnp. rendelkezéseinek megfelelően. A Pp.-ben rögzített szabályokhoz képest jelentős eltérés az, hogy a közjegyző nemcsak a Pp. 334. §-ában foglalt okok valószínűsítése esetén rendelheti el az előzetes bizonyítást, hanem akkor is, ha a kérelmezőnek a bizonyíték beszerzéséhez – különösen jelentős tény vagy állapot megállapításához – jogi érdeke fűződik. A közjegyzőtől az előzetes bizonyítás lefolytatása azonban csak a per megindítását megelőzően kérhető.[203]

Az eljárás normál menetéből történő előre sorolást csak kivételes körülmény indokolhatja. Ennek egyik szembetűnő példája az eredményes *alkotmányjogi panasz*

---

[200] A bíróság, ha megállapítja, hogy a per elbírálása valamely más bíróság hatáskörébe vagy illetékességébe tartozik, elrendeli a keresetlevélnek az áttételét. Az áttételt elrendelő végzés ellen a Pp. biztosítja a jogorvoslat lehetőségét, de kiemeli a soron kívüli eljárás alkalmazását.
A soron kívüliség tehát mind bizonyos eljárások általános jellemzője, mind egyes eljárási cselekményekhez kapcsolódó elírás lehet. Az áttétel esetében sem érvényesül a soron kívüliség a keresetlevél megvizsgálása során. Ahhoz, hogy a bíróság felismerje az áttétel szükségességét, a keresetlevél teljes körű feldolgozása szükséges, a soronkívüliség kizárólag magára a keresetlevél áttételére vonatkozhat, nem pedig a keresetlevél megvizsgálására. Pp. 174. § CKOT2017.07.07:11.

[201] Az előzetes bizonyítás során a bíróság soron kívül jár el. Előzetes bizonyításnak van helye az érdekelt fél kérelmére a per megindítása előtt vagy annak folyamatban léte alatt, ha a bizonyítás a per folyamán, illetve annak későbbi szakaszában nem lenne sikeresen lefolytatható, vagy az jelentős nehézséggel járna, a bizonyítás előzetes lefolytatása a per elkerülését, illetve észszerű időn belül történő befejezését elősegíti, vagy a bizonyítás előzetes lefolytatását jogszabály megengedi. Pp. 338. §, 334. §

[202] MOLNÁR Tamás, *A közjegyző előtti előzetes bizonyítás elméleti megközelítése, valamint az igazságügyi szakértő kirendelésének egyes kérdései*, Közjegyzők Közlönye 2021/2. 31-41.

[203] NAGY Adrienn, *Az előzetes bizonyításról általában*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

alapján indított eljárások soron kívülisége.[204] Az Alkotmánybíróság 3/2017. (II. 25.) AB határozata szerint a bíróságok feladata az Alaptörvény 25. cikke szerint az igazságszolgáltatás. Az Alaptörvény R) cikk (2) bekezdéséből következő módon – amely szerint az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek – az igazságszolgáltatás során kötelesek figyelembe venni az Alaptörvényt és annak autentikus értelmezését, ahogy azt a védelmére hivatott legfőbb szerv, az Alkotmánybíróság meghatározta. Az eléjük vitt jogvitát nekik kell a véglegesség igényével eldönteni. Ennek során azonban nem hagyhatják figyelmen kívül, nem alkalmazhatják szelektíven vagy megszorítóan az Alaptörvény egyes rendelkezéseit, illetve azok kötelező erővel bíró alkotmánybírósági értelmezését. A rendkívüli jogorvoslat hatékonyságához szükséges a kiemelt gyorsaság, amelyet a Pp. rendez.

Az OBT kivételesen indokolt esetben elrendelheti a társadalom széles körét érintő vagy a közérdek szempontjából kiemelkedő jelentőségű ügyek soron kívüli intézését. A 2011-es új szervezeti törvény még lehetőséget adott az OBH elnökének arra, hogy ügyeket helyezzen át egyik bíróságról a másikra, azonban a Velencei Bizottság javaslatát elfogadva módosításra került a jogszabály és ezen joga 2013. augusztus 1-től megszűnt. Ebből fakadóan az OBT feladatkörei is jelentősen leszűkültek az ügyek elosztásával, a munkateherméréssel és statisztikai adatgyűjtéssel kapcsolatban. 2013. augusztus 1. napját követően kizárólag a soron kívüliség elrendelésének lehetősége maradt meg. Erre egyedi ügyekben nem kerülhet sor, mivel az erre irányuló kérelmet a bíróság elnöke bírálja el.

Az ügy soron kívüli elintézése azt jelenti, hogy a bíróságnak folyamatos intézkedési kötelezettsége van, azaz az eljárási határidőktől függetlenül a lehető legrövidebb időn belül tárgyalást kell kitűzni, hogy mielőbb döntés születhessen.[205]

A soron kívüli eljárás nem jelent differenciált perutat vagy a speciális eljárási eszközöket, de figyelmeztet az ügy előre sorolására. Ez kiterjedhet az egész eljárás menetére, vagy egyes perbeli cselekmények előre sorolására. Saját eszközrendszer híján

[204] KOVÁCS Helga Mariann, *Az alkotmányjogi panasz esetén követendő eljárás,* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás, FEKETE Kristóf Benedek, *Az alkotmányjogi panasz perjogi vonzatai, eredményeinek hatása a bírósági jogalkalmazásra* JURA, 2021/3., 5-31.
[205] Bszi. 103. § (2a) bekezdés a) pontja, https://orszagosbiroitanacs.hu/ugyek-soron-kivulisege/ (2022. szeptember 2-i letöltés)

is következtetések vonhatók le a soron kívüli eljárások szabályainak áttekintéséből. Az eljárás gyorsaságát eredményezi általában a pert megelőző eljárás és a bizonyítás behatárolt köre, amely nyomon követhető a különleges eljárások szabályaiban.

A soron kívüliség önmagában azonban nem eredményez gyors eljárást, de annak szükségességére hívja fel a figyelmet, amely a megfelelő szakértelemmel párosulva a kivett ügyek elsőbbségét eredményezheti időben.

II. 5. Az eljárás gyorsításának eszközei a személyi állapotot érintő perekben

Sokszor elgondolkodhatunk azon, hogy vajon az anyagi javaink, vagy az emberi méltóságunk a meghatározó körülmény, amelyért a jog adta területeken harcba kívánunk szállni. Tapasztalataim szerint a személyi állapotot érintő perek mindig hordoztak magukban egy különállást, amely a vagyonjogi perektől eltérő szemléletmódot követelt meg. A személyi állapotot érintő perek jelentőségük folytan alappal tarthatnának igényt törvényszéki ügyintézésre, de számuk alapján a járásbírósági szintről történő kiemelésük egészen biztos, hogy túlzottan komoly munkaszervezési problémákat vetne fel.

A *hatásköri és illetékességi szabályok* két vezérmotívuma a szubszidiaritás és az érintettség, a pertárggyal való minél szorosabb kapcsolat biztosítása. Ezért nem csak az ügyek száma, de a jogvitában érintettekhez minél közelebbi elbírálás lehetősége is indokolja az elérhetőség szempontjából kedvezőbb járásbírósági hatáskört.

Ezen a területen is tapasztalhatóak ugyanakkor változások. A jogviták egyre több esetben terheltek a személyi állapotot érintő perekben is határokon átnyúló jelleggel. A mobilitás fokozódása tekinthető akár kedvező, akár kedvezőtlen folyamatnak, de a globális szemléletmód új eszközök igénybevételét követeli meg. A digitális eszközök alkalmazása az illetékességi és hatásköri szabályok területén is felvetik a változtatás lehetőségét, de jelenleg még az ellenállás nagyobb, mint a befogadás. A változtatás területén is élharcosnak tekinthetők a személyi állapotot érintő perek, ahol a per szerkezetét érintő koncepcionális változások jelentős ellenállásra találtak. A hatásköri és illetékességi szabályok[206] a hagyományos módon biztosítják a leginkább elérhető fórum igénybevételét a jogvitákban, amelyek az eljárások gyors elbírálásának kiinduló eszközei. A gondnokság alá helyezés iránti perek esetében is megnyilvánul a formális jogi

[206] A Pp. 20. § (3) bekezdés b) pontja alapján a járásbíróság hatáskörébe tartoznak a személyi állapotot érintő perek. Így a felekhez legközelebbi a jogvita elbírálásra alkalmas fórum biztosítja az eljárás gyorsaságát.

gondolkodáson túli észszerűség, amikor a lakcímkártyán szereplő lakóhely mellett az illetékességet megalapozó körülményként szabályozza a Pp., hogy a perre az a bíróság is illetékes, amelynek területén az alperes huzamos időn át bentlakásos szociális intézményben vagy fekvőbeteg-gyógyintézetben tartózkodik, illetve amelynek területén az alperes huzamos időn át, életvitelszerűen tartózkodik.[207] A házassági perek esetében is az észszerűség diktálja, hogy a perre az a bíróság is illetékes, amelynek területén a házastársak utolsó közös lakóhelye volt.[208] A bírói gyakorlat alapján az utolsó közös lakóhely, ahol a házasfelek legutoljára életvitelszerűen együtt laktak és az életközösség fennállásának vagy az együtt lakás időtartamának nincs jelentősége.[209] A vagylagos illetékességi szabály biztosítja a hatékony ügyintézés szempontjából kedvező bíróság választásának lehetőségét. Az utóperek és párhuzamos eljárások kiküszöbölése pedig megköveteli, hogy ha házassági per már van folyamatban, kizárólag ezen a bíróságon indítható az ugyanarra a házasságra vonatkozó újabb házassági per vagy a házassági perhez a Pp. 455. § (1) bekezdése szerint kapcsolható kereset.

Az *egyesítés* is a hatékony és gyors ügyintézés eszköze, ami azt jelenti, hogy a bíróság a két, egymástól függetlenül indult eljárást egy eljárásban bírálja el. A 117. § (2)-(4) bekezdése lehetővé teszi az egy törvényszék területén működő járásbíróságok előtt

---

[207] Pp. 437. § „Az első fordulattal még 2001 novemberében emelkedett jogszabályi rangra az a korábbi bírói gyakorlat, mely az alperes lakóhelyeként vette figyelembe annak a gyógyintézetnek a székhelyét, ahol az alperes hosszú idő óta gyógykezelés alatt állt, és nagy valószínűséggel feltételezhető volt, hogy lakásába a jövőben sem tér vissza (BH1985. 313.). A második fordulatot a Pp. vezette be mindazon esetekre gondolva, ahol az alperest nem saját lakcímén, hanem más helyen, például hozzátartozói lakcímén családtagjai gondozzák. Ez az illetékességi szabály megkönnyíti az alperes bíróság elé idézését, szakértői vizsgálatát." Vagyis a speciális illetékességi szabályok az eljárás hatékonyságát, a perkoncentrációt és a gyors befejezést szolgálják. KORMOS Erzsébet, *A gondnokság alá helyezés iránt indított per*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[208] Pp. 454. § Az elsődlegesen vizsgálandó kérdés a joghatóság. Az Európai Unió tagállamaival kapcsolatos kötelező joghatósági szabályokat a 2201/2003 EK Rendelet tartalmazza, amely azt főszabályként a házastársak szokásos tartózkodási helyére, illetve a közös állampolgárságra telepíti [bővebben: KŐRÖS András (szerk.), A családjog kézikönyve, HVG-ORAC, Budapest, 2007, II. kötet 919-947.]. A joghatósági kérdések középpontjában is a személyes érintettség mértéke áll. A szokásos tartózkodási hely fogalmát az EK Rendelet nem határozza meg, hanem az ítélkezési gyakorlat alakítja. Az 1259/2010 EU Rendelet tartalmazza a házasság felbontásakor alkalmazandó anyagi jogot. Az unión kívüli országok esetében a joghatóságot az Nmjtv. szabályozza, amely azt döntően az állampolgársághoz köti. Az EK Rendelet 7. cikke szerinti eljárásokban a 101. § (1) bekezdés főszabálya szerint a magyar bíróság akkor rendelkezik joghatósággal, ha a házastársak egyike magyar állampolgár. Míg tehát a Rendelet a joghatósági szabályokat alapvetően a házastársak szokásos tartózkodási helyére, illetve közös állampolgárságára alapítja, az Nmjtv. alapján a joghatóság megállapításához elég, ha az egyik házastárs magyar állampolgár. KÖVESNÉ KÓSA Zsuzsanna, A házassági perek különös szabályai, Pp. XXXIII. Fejezet, In: PETRIK Ferenc, Polgári eljárásjog I-II. – új Pp. – Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2022. február 1. Harmadik kiadás, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2022. február 1. pótlap lezárás, Jogkódex elektronikus kiadvány

[209] CSERBÁNÉ NAGY Andrea, *Házassági perek*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*, Magyar közlöny és Lapkiadó Kft. 2017. 730.

folyamatban levő ügyek egyesítését is, erre azonban kizárólag a felek (közös) kérelmére és mindkét eljárás esetén a perfelvételt lezáró végzés meghozatala előtt kerülhet csak sor. A Pp. az egyesítést hivatalból is lehetővé teszi, ezzel is elősegítve, hogy az indokolt esetekben minél előbb elrendelésre kerüljön a külön indult ügyek együttes tárgyalása.

A tartási perek vagyonjogi pernek minősülnek, így a személyi állapotot érintő perek külön szabályai nem alkalmazhatók, mégis a kiskorú gyermek tartása iránt indított perek nem csak közel nyertek speciális szabályozást a személyi állapotot érintő perekhez, de több hasonlóságot is mutatnak.

Az eljárások jelentős részében az igényérvényesítés keresethalmazatban történik. A Pp. kifejezett rendelkezést is tartalmaz a házastársi tartás iránti per egyesítésére a házassági perhez. A 118. § szabályozza, hogy a különélő házastárs tartásával kapcsolatos ügyet egyesíteni kell a házassági perhez. A perek megindításának időpontja itt nem bír jelentőséggel.[210] A perek egyesítéséhez szükséges valamelyik fél indítványa, továbbá hogy a perfelvételt lezáró végzés meghozatalára még egyik perben sem kerülhetett sor. A házassági perek egyesítése esetén figyelemmel kell lenni arra, hogy a házassági bontóperben peres félként kizárólag a házastársak járhatnak el. Azt a pert, amelynek a tárgyát képező kereset összekapcsolását ugyan a Pp. megengedi, de a kapcsolható kereset alapján indult eljárásban harmadik személy is peres fél (pl. a gyermek), nem lehet a bontóperhez egyesíteni.[211]

Az ügyek együttes elbírálása az általános szabályoknál ismertettek szerint kétélű fegyver, mivel mind perökonómiai szempontokat tud szolgálni, és több összefüggésben is az eljárások hatékonyságát növelheti, de alkalmas arra is, hogy az ügyek végeláthatatlan elhúzását eredményezze.

---

[210] Ellentétesen a Büsz. 36. § (2) rendelkezéseivel, mivel a házassági per elsőbbsége felülírja az érkezés időpontjára nagyobb figyelmet fordító ügyviteli rendelkezést. Általában az egyesítés a korábban, több ügy egyesítésekor a legkorábban lajstromozott ügyirathoz történik.

[211] „A peres felek miatt nem lehet a bontóperhez egyesíteni:
a) a házasság létezése, nemlétezése, érvényessége vagy érvénytelensége iránti eljárást, ha a felperes az ügyész, illetve a jogi érdekét igazoló jogosult [Ptk. 4:6. § (1) bekezdés, Ptk. 4:15. § (2) bekezdés],
b) az apaság megállapítása iránti eljárást, (Ptk. 4:104. §, 4:106. §),
c) az apaság vélelmének megdöntése iránti eljárást (Ptk. 4:112. §),
d) az anyasági pert (Ptk. 4:118. §),
e) a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése; a felügyelet, az egyes felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatása; a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése és az elhelyezés megváltoztatása iránti pert, ha a felperes a gyámhatóság (Ptk. 4:117. §),
f) a gyermek harmadik személynél történt elhelyezésének megváltoztatása iránti pert [Ptk. 4:117. § (3) bekezdés],
g) a kiskorút illető tartás iránti pert, ha a felperes a gyámhatóság (Ptk. 4:208. §).
A keresettel érvényesített jog miatt nem lehet egyesíteni a 455. § (1) bekezdésében fel nem tüntetett eljárásokat – többek között a Ptk. 4:190. §-a szerinti szülői felügyelet megszüntetése, helyreállítása iránti – eljárásokat.” KÖVESNÉ KÓSA Zsuzsanna, *i.m.*

A házassági vagyonjogi igények leválasztása és külön kezelése[212] is jelzi, hogy a személyi állapotot érintő jogviták érzelmi átitatottsága erősen romboló hatással tud lenni az időszerűség követelményére. Az ügyek befejezése szempontjából mindenképpen előrelépésnek minősül a házassági per kapcsolatának rendezése a házassági vagyonjogi perrel, amely rögzíti az összekapcsolhatóság tilalmát. Sajnos az életközösség fennállása időtartamának megállapítása olyan esetekben is túlzott figyelmet kap, ahol ennek szinte semmilyen jelentősége nincsen. A jogalkotó ezen kérdés kapcsán tanúsított kiemelt figyelme[213] sok esetben nem az eljárás gyors lezárását szolgálja. A gondnokság alá helyezés iránt indított perekben a gyorsaságon kívül a személyiségi jogok védelme is indokolja, hogy a kereset csak ugyanazon személy gondnokság alá helyezésére vagy szülői felügyeleti jogának megszüntetésére irányuló keresettel legyen összekapcsolható.

A korábbiakban kifejtettek szerint a kötelező jogi képviselet a professzionális pervitel elősegítését szolgálja.[214] A személyi állapotot érintő perekben a professzionalitást akként lehet elérni, hogy különösen a gyengébb igényérvényesítő fél érdekében a jogi szakértelem hiányát a bíróság hivatalból pótolja. Ezt akként teheti meg a pártatlanság veszélyeztetése nélkül, ha a fél jogvédelmét harmadik professzionális személy igénybevételével biztosítja.

A személyi állapotot érintő perekben az is előfordul, hogy a félnek nincs perbeli cselekvőképessége, és közte, valamint a törvényes képviselője között érdekellentét[215] áll

---

[212] Törvényszék előtt nincs helye járásbíróság hatáskörébe tartozó viszontkereset indításának, kivéve a vagyonjogi perben vagyonjogi igény iránt indított viszontkeresetet. Járásbíróság előtt olyan viszontkeresetet, amely a követelés egész összegére tekintettel a törvényszék hatáskörébe tartozna – a házastársi közös vagyon megosztása iránt indított perben viszontkeresetként érvényesített házassági vagyonjogi igény kivételével – csak akkor lehet indítani, ha a viszontkeresettel érvényesített követelés beszámításra is alkalmas, és a követelés összegének a felperes kereseti követelését meghaladó részére a járásbíróságnak hatásköre van. [Pp. 204. § (2) bekezdés]

[213] Az életközösség fennállása időtartamának meghatározása sok esetben nagyon nehéz és fontos körülmény, de nem feltétlen volt szükséges az erre a körülményre történő figyelemfelhívás jogszabályi szinten. A Pp. 463. § rendelkezései a közbenső ítélet kapcsán a Pevtv. szabályai miatt a vagyoni elégtétel irányába mutatnak, ahogyan a felfüggesztések is sokkal komolyabb megfontolást igényelnek a jelenlegi objektív határidőkkel fenyegetettség állapotában.

[214] A gyorsaság kapcsán hangoztatott klisék egyik frappáns megfogalmazása, hogy gyors, olcsó és szakszerű megoldások keresése során általában csak kettőt választhatunk a mindhárom fontos feltételből. A szakszerűség elsődlegességét lehet tapasztalni a Pp. szabályozásában, amelyet kiegészít a gyorsaság iránti törekvés, de ennek elérése érdekében valamelyik feltételt fel kell áldozni. A jogi képviselet jellemzően nem olcsó, de mind a gyorsaságra, mind a szakszerűségre kedvezően hathat.

[215] Az érdekellentét általános kiküszöbölést szolgálják a Pp. 63. § szabályai, de a jogvádelem biztosítása nem csak az ellentétes érdekek esetén szükséges, hanem a gyengébb fél érdekeinek hatékony érvényre juttatásának eseteiben is (Pp. 76. §). Az ügygondok kirendelésének ez a formája kérelemhez kötött. Az eljárások észszerű időn belül történő befejezésére irányuló szándék nyilvánul meg a félbeszakadás estén az ügygondnok kirendelésére vonatkozó szabályok alkalmazásánál (Pp. 119. §), vagy a szünetelés szankcióként történő szabályozásánál [Pp. 121. § (1) bekezdés d)].

fenn, ezért a bíróság – a származási perek körében meghatározott kivétellel – a fél képviseletére *ügygondnokot* rendel.[216] Az eljárási jogok gyakorlásában segédkező perbeli szereplő, akinek eljárása az anyagi jogok érvényre juttatásában is fontos, eszköze a per hatékony lefolytatásának, de költségeket is generál. Természetesen sokan örülnének, ha bármely perben, bármikor, ingyenesen igénybe vehető lenne jogi képviselő. Ez azonban nehezen finanszírozható költségeket generálna, de kivételesen a fiskális szempontok elé kerül a felek képviseletének fontossága. A gondnokság alá helyezés iránti perben az alperes részére a keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg ügygondnokot kell kirendelni. Az ügygondnok szerepe a peres eljárásokban több esetben a gyorsítás eszközeként értelmezhető, de a személyi állapotot érintő perekben az anyagi igazságosság sokat hangoztatott fogalma mellett, a hivatalbóliság, a kontradiktóriusság és az eljárás gyors lefolytatásának eszköze is. A Pp. ugyan tételesen nem rögzíti, de valamennyi gondnoksággal kapcsolatos per megköveteli az ügygondnok igénybevételét. Mivel a szakszerűség itt nem párosul az eljárás elhúzása iránti érdekkel, a gondnoksági perekben valóban megvalósulhat, hogy a professzionalizmust biztosító jogi képviselő jelenléte nagyban tudja szolgálni a tárgyalás gördülékenységét és a befejezés időszerűségét. Az ügygondok kirendelése az anyagi és eljárásjogi igényérvényesítés hatékony záloga, ha alkalmazása nem teljesen formális.

A személyi állapotot érintő perek gyakorlatában mégis idegenkedtek az eljárás gyorsítását lehetővé tevő eszközök egy részétől. Az osztott perszerkezet a perbeli gondolkodás hatékonyságát is szolgálja[217], és a kiegészítő szabályokkal – mint keresetmódosítás, utólagos bizonyítás, perfelvétel kiegészítése – nem egy eljárásjogi szempontokat mindenek felé helyező, hanem egy kifejezetten igazságosságra törekvő modellnek tekinthető. A perkoncentráció elve az egyes eszközök teleologikus összefogására alkalmas lehetett volna.

A személyi állapotot érintő perek eljárási szabályai kapcsán folyamatos távolodást lehet tapasztalni az általános szabályoktól. Ezen változások a régi szabályokhoz történő visszatérés és határidő kurtítás irányvonalaival jellemezhető.

---

[216] Pp. 431. § (3) bekezdés

[217] A keresetmódosítás korlátok közé szorítása nem csak a vagyonjogi perekben volt fontos. A keresetmódosítások sokadik beadványban történő odavetése éppen a családjogi perekben fordult elő leggyakrabban. A perbeli hatékonyságot csak úgy lehet elérni, ha tisztázott az igény és a védekezés. A határozott kereseti kérelem és az érdemi vitatás hiányában nem lehet jogvitáról tárgyalni. Az alapelemek változása pedig elérhetetlenné teszi a vitában történő előrehaladást.

Az eljárások megfelelő időkeretben tartásának legfontosabb eszköze *a határidők* meghatározása. Egyszerűnek tűnő szabályozási eszköz, de merev mérőeszköz is, amely használatának ezért komoly veszélyei vannak. A Pp. hatályba lépésekor a többségi elvárásoknak megfelelően egységes perrendet szabályozott, amelyben a határidők is csak a korábban hivatkozott soron kívüli ügyek esetében mutattak eltérést. Az eljárás gyorsításának érdekében az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő csökkent először 45 napról (amely 45 nappal volt meghosszabbítható) 30 napra (amely 15 nappal hosszabbítható meg), illetve a megegyezéses bontás esetén 15 napra (amely 15 nappal hosszabbítható meg). A 45 napos határidő kezdettől fogva túl hosszúnak tűnt és a személyi állapotot érintő perekben az ellenkérelem elmulasztásához sem fűződtek a jogvita lezárásának eljárást gyorsító következményei. A jogvita tisztázása felé nem feltétlen haladt az eljárás, a bírósági meghagyás eljárást gyorsító hatása sem érvényesülhetett, mint az általános perekben. A határidők csökkentése tehát megfelelő eszköz volt. A bírósági meghagyás hiányát pedig az *új perfelvételi út* mint eszköz kompenzálta, vagyis a tárgyalás kitűzésének kötelezettsége a perfelvételre alkalmas keresetlevél közlésével egyidejűleg.[218] A rövidítés indokolt volt a soron kívüli ügyeknél említett apaság, illetve az anyaság megállapítása iránt indított perben, ha a per során hivatalos tudomást szerez a gyermek örökbefogadhatóságának tényéről, illetve arról, hogy a gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánítása vagy örökbefogadásának engedélyezése iránti eljárás is folyamatban van. Az ellenkérelem, illetve a viszontkereset előterjesztésére vonatkozó határidő tizenöt nap, amely nem hosszabbítható meg, a tárgyalási időköz nyolc nap, valamint a tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő egy hónap.

A személyi állapotot érintő perek szabályainak kiegészítésével e perek további gyorsítását, észszerű időn belül történő befejezését és a kiskorú gyermek érdekeinek hatékonyabb védelmét kívánják előmozdítani a Pp. további változásai.[219] A

[218] A Pp. 432. § (2) bekezdésének módosítása kizárólag a személyi állapotot érintő perekben bevezet egy új perfelvételi útvonalat, amely lehetővé teszi, hogy a bíróság a kereset közlésével egyidejűleg – be nem várva az ellenkérelem beérkezését – kitűzze a perfelvételi tárgyalás határnapját. A joggyakorlati tapasztalatok alapján a személyi állapotot érintő perekben az alperesek gyakran nem terjesztik elő határidőben az ellenkérelmüket, bírósági meghagyás kibocsátásának nincs helye, így a módosítással e perek jelentősen gyorsíthatók.

[219] Az egységes perrenden jelentkező törést támasztja alá WOPERA is, amikor úgy fogalmaz, hogy a 2022. évi XXIV. törvénnyel bevezetett gyorsító rendelkezések jól illeszkednek azoknak a Pp. módosításoknak a sorába, amelyek a személyi állapotot érintő perek szabályait eltérítik a Pp. általános perrendi modelljétől. A 2022. évi XXIV. törvény jelen szakaszt kiegészítő rendelkezése további differenciálást vezet be a személyi állapotot érintő perek kategóriáján belül: nevesíti a személyi állapotot érintő perek azon csoportját a státuszpereken belül, amelyekben a bíróság a kiskorú gyermeket érintő kérdésben határoz. WOPERA Zsuzsa, *Személyi állapotot érintő perek közös eljárási szabályai,*

megkülönböztetés alapjául a kiskorú gyermek érdekeinek fokozott védelme szolgál. Azokban a személyi állapotot érintő perekben, ahol a kiskorú gyermek sorsát is érintő kérdésben kell döntenie a bíróságnak, különös figyelemmel kell lenni a per észszerű időn belül történő befejezésére, a per koncentrált lefolyására. A határidők csökkentése azonban nem csodaszer, inkább csak az általános szabályok között található eszközrendszer hiányát igyekszik pótolni.

A Pp. 431. § (5) bekezdésével 2022. szeptember 1. napjától, az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatával magyarázottan, a bíróság általános intézkedési kötelezettsége a korábbi 30 napról 15 napra csökken[220] azokban a személyi állapotot érintő perekben, ahol a bíróság kiskorú gyermeket érintő kérdésben is határoz[221]. A személyi állapotot érintő perekben sok esetben van lehetőség sablonok használatára, de gyakran merül fel a teljesen egyedi elbírálás szükségessége. Sablonos ügyintézés mellett a 15 napos határidő könnyen tartható, de az elhúzódásra hajlamos egyedi mérlegelést igénylő ügyekben több perfelvételi tárgyalás egymást követő megtartása és érdemi tárgyalások egymást követő tárgyalási napra történő kitűzését követően a jegyzőkönyvben foglaltak értékelése, és ennek megfelelően az egyedi ügyre szabott szakértői kirendelő végzés meghozatala valahol hibába fog ütközni. A mérlegelés lehetőségétől foszthatja meg a döntést hozó szervet a túl merevre szabott szabályrendszer, amely jó célra tör. Sajnos GÁSPÁRDYnak a per idődimenziójára vonatkozó megállapításai nagyon sok esetben teljesen aktuálisak.[222]

In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[220] Az érdemi és a folytatólagos érdemi tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő pedig két hónapban került meghatározásra, ha a bíróság a perben a kiskorú gyermeket érintő kérdésben is határoz.

[221] Egyéb szűkítő szabály hiányában ez azt jelenti, hogy a Ptk. 2:18. § alapján indult eljárásokban is a tizenöt napos általános ügyintézési határidőt kell alkalmazni, miközben nyilván az anyagi jogi rendelkezést az indokolta, hogy az általában vitamentes eljárásban már az intézkedésre okot adó körülmény felmerülését megelőzően egy évvel is döntést lehessen hozni. Az ügyek lemérése az alapján, hogy kiskorú érintett-e az eljárásban, azért sem tűnik célszerűnek mivel az érintettség lehet teljesen érdektelen, de az eljárást mégis egy jelentőséggel nem bíró körülmény sorolhatja előre. Valószínűleg az eljárások elhúzódása kapcsán felmerült legtöbb jogszabályi rendelkezésnél elmondható lenne, hogy volt olyan egyedi ügy, amelyben felmerült probléma, a megfelelő jogértelmezés esetén nem jelentett volna gondot, de a visszáság olyan jelleget öltött, amelynek orvoslása jogszabályalkotást tett szükségessé.

[222] Akadémiai doktori címét 1984-ben szerezte "A polgári per idődimenziója" című értekezésével, amelynek könyv alakban megjelent változatára a mai napig folyamatosan hivatkoznak a témával foglalkozó szerzők, és az értekezés is több helyen kiinduló alapnak tekinti. „…a bíróság számára előírt alaposság követelmény nem feltétlenül azonos az objektív valóságnak a határozatban rögzítendő megállapítása kritériumával.” GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 68. „a felek megnövelt aktivitására vonatkozó igény és az ennek alulteljesítése esetére bővülő érdemi szankciós lehetőség alkalmasnak látszik arra, hogy a pertartam-rövidítés és az igazságmegállapítás – adott esetben konfrontáló – szempontjai között a jelenleginél harmonikusabb állapotot hozzanak létre mind normatív szinten, mind a valóságban.” GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 60.

A bíróságon az ügyvitel egyik kiemelkedően fontos szereplője a bíró munkáját segítő tisztviselő. A tisztviselők anyagi megbecsülése nem sokat javult, ezáltal a bíró munkájának hatékonyságát érintő folyamatokban a szervezeti és személyi körülmények is nehezítettek.

A határidők csökkentése hathat a megfelelő szervezeti változások, a személyi állomány növelése, az eszközrendszer fejlesztése irányában is, de jelenleg nem ez a nyomvonal tapasztalható. Ezért az általános ügyintézési határidő csökkentését kétélű fegyvernek tekinthetjük, mivel hathat gyorsítás irányába, vagy lehet belőle a legszükségesebb esetekben alkalmazhatatlan eszköz.[223]

Nagyon hasonló a helyzet a személyi állapotot érintő perek esetében az *ideiglenes intézkedés* határidejének meghatározása során. A Pp. jelenleg nagyon szigorú határidőket állapít meg az ideiglenes intézkedés teljes elbírálása során. Három munkanapon belül a kérelmet meg kell küldeni, amire az ellenérdekű félnek nyolc napja van nyilatkozni. A bíróság az érkezéstől számított 30 napon belül a rendelkezésre álló adatok alapján dönt és a másodfoknak sincs hosszabb határideje a jogorvoslat elbírálására. Az azonnali jogvédelmi igény elbírálása során akár egy nap ügyintézési határidő is lehet sérelmes a fél számára és van olyan eset is, amikor az elhamarkodott döntés komoly károkat okozhat. Igaz ez abban az esetben is, ha a rendelkezésre álló adatok az ügy rövidsége miatt nem elég meggyőzőek és ezáltal a jogvédelem indokolt esetben is elmarad, vagy valamelyik fél kevésbé agilisabb fellépése miatt a másik fél olyan helyzetet alakít ki, amelyet már a perben hozott érdemi döntés sem tud helyrehozni. Ugyanakkor egy jól „eltalált” ideiglenes intézkedés akár egy későbbi megállapodás alapját is képezheti.

A túlzottan rövid határidők hatékonysága azért is kétséges, mivel nem kivételes a személyi állapotot érintő ügyekben, hogy akár száz oldalas, és rendszeresen csak kicsit átírt ideiglenes intézkedés iránti kérelmek akasztják meg – olykor többször is – az eljárást,

[223] Különösen a bonyolultabb, mérlegelést igénylő és megalapozott intézkedést váró ügyekben a túl rövid határidő a céljával ellentétes hatás kiváltására is alkalmas. Előfordulhat, hogy a bíró, amikor kiskorú gyermeket is érintő kérdésben határoz, akkor azzal kísérel meg időt nyerni a 15 napos általános ügyintézési határidőben, hogy az egyes intézkedéseket tudatosan apránként teszi meg. Ez a magatartás ugyan egyértelműen a perkoncentráció elvével ellentétes, de igazgatási szempontból az intézkedési kötelezettség betartásra kerül. Ha a határidő a megalapozott ügyintézéshez kevés, előfordulnak a látszatintézkedések, amelyek az eljárást nem viszik előre, de mégis azt a látszatot keltik, hogy történt valami az ügyben. Könnyen belátható, hogy ezek a körülmények erősen az időtényezőre negatív hatással bírhatnak. Egy nem ritkán előforduló két hetes szabadság esetén már természetes, hogy az ügy törvényes bírája nem tudja tartani a 15 napos határidőt, ami helyettesítéssel, ügyeleti rendszerrel kezelhető. Ezek egyszerűbb, kevésbé kiélezett vitákban jól tudnak működni, de éppen a pengeélen táncoló viszályhelyzetekben nagyon elmérgesíthetik a per további állását, jobb esetben csak nem befolyásolják. A koncentrált pernek akkor vannak esélyei, ha egyes mozzanatai a bíró részéről jól előkészítettek és megfelelően menedzseltek, amelynek időszükséglete sokszor változó.

amelyekből előre nem látható módon az egyik lehet azonnali intézkedést is igénylő és megalapozott. Az ideiglenes intézkedés természetesen nem tudja betölteni funkcióját, ha időben nem születik meg a döntés a legtipikusabbnak tekinthető különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartásról, vagy a gyermek tartásáról.[224]

Fontos azzal is tisztában lenni, hogy a felek eljárástámogatási kötelezettségének teljesítése, felelős pervitele sokszor jobban tudja gyorsítani a kérelem érdemi elbírálását, mint a bíró legnagyobb felkészültsége.[225] A kiskorú gyermek védelmét szolgáló megalapozott ideiglenes intézkedés képes a vita méregfogának kivételére, ezért hatása lehet az eljárás felgyorsítására, ugyanez érvényes az előzetes bizonyítás kiterjesztett biztosítására.

A *személyes jelenlét* előírása számos esetben hasznos az eljárás gördülékenyebbé tételében, mert a felek személyes jelenléte az információk közvetlen gyors megismerését tudja elősegíteni. A felek személyes meghallgatása a szükséges részletességgel az eljárás minél korábbi szakaszában, már a korábbi eljárások alapján ítélkező bölcs bírák eszköze volt. A jelenlegi szabályozás hiányossága esetleg abban fedezhető fel, hogy a személyes jelenlét hiányának eljárást lassító hatásait aránytalanul telepíti a felperesre. A jelenlegi gyakorlat inkább abban az irányban érvel, hogy a személyes megjelenés hiánya nem pénzbírság kiszabását teszi lehetővé, hanem a mulasztás körülményeit az érdemi döntésben lehet levonni.[226] Ezzel szemben a hagyományos jogértelemzés éppen az egyensúlytalan helyzet elkerülése érdekében érvelt amellett, hogy a személyi állapotot érintő ügyekben lehet szerepe a pénzbírság féllel szemben történő alkalmazásának.[227] A tárgyaláson való megjelenést elmulasztó alperes szankcionálása indokolható, ha ezzel az

---

[224] Sok esetben a hivatalos okmányokkal kapcsolatos ügyintézés keletkeztet olyan helyzetet, amelyben a szülői felügyeleti jogok részleges feljogosítása válik halaszthatatlan döntést igénylő kérdéssé, vagy az iskolai kötelezettség teljesítéséhez lenne szükség a felek együttműködésére, de ez nem érhető el. A kérdések köre az egyszerűbbtől az egészen bonyolultig terjedhet, amikor a házasfelek a különélésük teljes szabályrendszerében, a gyermekek fejlődésének szellemi és anyagi alapjaiban várnak teljes körű és haladéktalan döntést.

[225] „Hangsúlyozandó, hogy az alaposan előkészített ideiglenes intézkedés iránti kérelem jelentős mértékben elő tudja mozdítani a 30 napos határidő megtartását." Egyes esetekben pedig előfordulhatott a szokatlanul késedelmes ügyintézés is. „Ha 6-7 hónap alatt hoz döntést a bíróság az ideiglenes intézkedés tárgyában, azzal a védendő érdek, amely jellemzően a kiskorú gyermek érdeke, súlyosan sérülhet".WOPERA Zsuzsa, *Az ideiglenes intézkedés elrendelésének speciális szabályai személyi állapotot érintő perekben*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[226]) Önmagában a fél személyes megjelenésének elmaradása nem ad alapot a pénzbírság kiszabására, Fővárosi Ítélőtábla 4.Pkf.25.025/2005/2. és BH1991. 396.)

[227] Grill-féle Döntvénytár, Polgári Törvénykezés II. Különös Eljárások, VAVRIK Béla (szerk.), TÉRFI feldolgozása, Budapest 1906. 3.

eljárás időtartama növelhető. Talán a jogalkotó állásfoglalása is megjelenhetett volna a jogszabályszövegben.

A *hivatalbóliság* hatása sem egyértelmű az eljárás gyorsítása szempontjából, mivel az officialitás alapján a bíróságnak erre irányuló kérelem nélkül is meg kell tennie az általa fontosnak tartott lépéseket. Nem szükséges emiatt kérelmekre, indítványokra, főleg hiánytalanná vált beadványokra várnia és végig szem előtt tarthatja azon elgondolását, hogy az eljárást hogyan fogja minél előbb befejezni. Ennek elsődleges veszélye, hogy a bíró olyan területen veheti át a főszerepet, ahol nem kellene szerepet vállalnia, olyan belső viszonyokba avatkozhat be, amelyeket legjobb tudása esetén is csak egy döntés erejéig képes befolyásolni. A hivatalbóliság pedig az egyik legnagyobb teher, ha a bírót arra kárhoztatja, hogy jó esetben a felek, rosszabb esetben a társadalom, vagy a felsőbb bíróságok elvárásait próbálja kitalálni.

A helyes egyensúly talán akkor érhető el, ha a bíróság a kezdeményező szerepet megadja a feleknek, de gondosan őrködik, hogy a jogokat senki ne gyakorolja visszaélés-szerűen.

A *szóbeliség erősítése* elsődlegesen nem a gyorsítást szolgálja, hanem azt, hogy a laikus fél a jogait könnyebben tudja gyakorolni. A jogi képviselet hatása a gyorsaságra kétséges lehet, de azt mindenképpen képes biztosítani, hogy elvárható legyen az alperestől egy írásbeli ellenkérelem. A Pp. a jogi képviselő nélkül eljáró féltől ezt nem követeli meg, az ellenkérelmét – az írásbeli ellenkérelemre vonatkozó szabályoknak megfelelő tartalommal – szóban is előterjesztheti a perfelvételi tárgyaláson. A jogi képviselővel eljáró fél esetén sincs hatékony eszköz az ellenkérelem kikényszerítésére, ezért inkább a perfelvételi tárgyalás gyors kitűzése szolgálja az eljárás előrehaladását, amely így az első tárgyaláson történő meglepetések terepe. Számos árulkodó apróságból tud következtetni a bíró arra, hogy egy adott ügy kitűzésénél milyen időtartamra, releváns jogszabályokra és a fegyelmezés mennyire aktív eszközeire lesz szükség. Ezek pontos becslése a bíró jó időbeosztását eredményezheti, amely a felek szempontjából a gördülékeny ügymeneteben nyilatkozik meg. Az alperes ellenkérelmének ismerete nélkül az 1952-es Pp. talaján kialakult gyakorlatból tudható, hogy a személyi állapotot érintő perekben bármi – és az ellenkezője is - előfordulhat. A jó szándékú és jogi képviselő nélkül eljáró alperes számára sokszor lehet segítség a bíróság közreműködésével szakszerűen megfogalmazott és jegyzőkönyvbe diktált ellenkérelem, de kevés felperes

akad, aki ezt méltányolta. Sajnos ez a körülmény is egyensúlytalanságot generál a személyi állapotot érintő perekben.

A *perszerkezet rugalmasságának biztosítása* sem ítélhető meg egyértelműen. A változó életviszonyok, a nem lezárt helyzetek elbírálása, a sok esetben jövőre fókuszáló gondolkodásmód – amelyet a leggyakrabban a kiemelt szempont, a kiskorú gyermek érdekeinek biztosítása tett szükségessé – nehezen egyeztethető össze a perfelvétel lezárásának, a keresetváltoztatás akadályozásának szabályaival.

Önmagában az, ha a bíróságnak a perfelvétel lezárásáról végzést kell hoznia, időt igényel, ha a keresetváltoztatás megengedhetőségéről döntenie kell, a perfelvételt ki kell egészíteni, vagy csak az utólagos bizonyítás megfelelőségét kell vizsgálnia. Ezek időt és energiát emészthetnek fel, miközben a hivatalbóliság következménye, hogy a bíróságnak esetleg a nem megfelelően előterjesztett nyilatkozatokat is ugyanúgy figyelembe kell venni. Másrészt a keresetmódosítások, a tényállás-változtatások, az utólagosan előkerülő bizonyítékok a legveszélyesebbek a gyors eljárás megvalósításának megakadályozásában. A Pp. változásai azonban nem biztos, hogy elég időt adtak a jogértelmezéssel is megoldható problémák tisztázására. A szükséges módosítások mellett a bírói kar ellenállása érződik ki a folyamatokban.

A gyors befejezésre van hatással, hogy a személyi állapotot érintő perekben az eljárás kérelemre történő megszüntetésére speciális szabályok vonatkoznak, mivel a felperes a keresetétől az eljárás bármely szakaszában az alperes hozzájárulása nélkül is *elállhat.* A rendelkezés nagyobb mozgásteret eredményez a peren kívüli és alternatív vitarendezési módokban is.

A *magánszakértői bizonyítás kizárása* elsődlegesen a kiskorú gyermek érdekeinek figyelembevétele miatt került szabályozásra, de a magánszakértői bizonyítás szabályai miatt az eljárás gyorsításában is szerepet kaphat. Jelentőségét a Pp. novella indokolása is a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben emeli ki.[228] Mivel „ha a bizonyító fél e perekben magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni, ha a két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog

[228] Pp. novella indokolása 48.

alkalmazni [Pp. 316. § (2) bekezdés e) pont, 307. § (1) bekezdés b) pont].[229] Ennek következtében előfordulhat, hogy a perrel érintett kiskorú gyermeket három szakértő is vizsgálja, mely nyilvánvalóan ellentétes a Ptk. 4:2. § (1) bekezdésében rögzített, a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelmére vonatkozó alapelvvel."

Az eljárás gyors lefolytatásának kiindulópontja a hiánytalan *keresetlevél*. Az érdemi elbíráláshoz szükséges elemeket részletező szabályok, speciális rendelkezések a keresetlevél tartalmát illetően megkönnyítik a hatékony elbírálást. Mind a gondnoksági perek, mind a házassági perek „személyre szabják" a keresetlevél tartalmi elemeit azért, hogy a különleges per sajátosságai már az eljárás megindulásakor az érdemi elbírálás irányába mutassanak.

Kifejezetten az eljárás gyorsítása érdekében bevezetett változtatás, hogy 2022. szeptember. 1-jétől a bíró mérlegelése alapján *nincs szükség a perfelvételi tárgyalás halasztására* akkor sem, ha a feleknek van közös kiskorú gyermeke. Ha a perfelvételi tárgyaláson a felek nem békülnek ki, és perfelvételi nyilatkozataikat megtették, továbbá a perfelvételi tárgyalás elhalasztásának nincs helye, a bíróság a perfelvételt lezárja, és kitűzi az érdemi tárgyalás határnapját, vagy – ha az ügy körülményei lehetővé teszik – nyomban áttér az érdemi tárgyalásra. A kiskorú gyermek érdekeit itt is figyelembe kell venni, ezért a gyorsaság nem lehet kizárólagos érv.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás elve alapján a legmagasabb szinten kell biztosítani a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, életkoruknak megfelelő bánásmódban részesülését, elsődleges szempontként juttatva érvényre a részvételükkel folyó, vagy őket érintő minden ügyben a gyermekek mindenekfelett álló érdekeit.[230] A bíróságnak mindig az egyedi ügyben kell mérlegelnie,

[229] A bíróság természetesen nem a szakmai ellentét feloldására rendeli ki a szakértőt, hanem ha két szakvélemény ellentétes állításai ellenére egyik sem minősül önmagában aggályosnak, akkor a szakmai ellentét fennállása miatt mindkettőt aggályosnak kell tekinteni. Az aggályosság következménye pedig, hogy semmilyen bizonyítékként nem vehető figyelembe, olyan mintha nem is lennének ezért kénytelen a bíróság a kirendelés eszközéhez nyúlni. A Pp. 316. § (3) bekezdése a 2017. évi CXXXVI. törvény 96. § k) szerint módosított szöveggel lépett hatályba, pontosan nem tudni miért. Lásd még CKOT 2017. július 7. 15. számú állásfoglalás

[230] A szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény által kiegészített Ptk. 4:171. § (4) bekezdése alapján a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti perben a gyermek meghallgatásának lehetőségét a bíróságnak biztosítania kell. Nem csak mindkét szülőt kell - elháríthatatlan akadály esetét kivéve – meghallgatnia, de értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ha a gyermek a meghallgatását maga kéri, vagy ha azt a bíróság kérelem hiányában is indokoltnak tartja, a bíróság a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján meghallgatja. Ha a gyermek a

hogy az eljárás gyorsaságát és a gyermekek érdekeit hogyan tudja együtt érvényesíteni akként, hogy a kettő összeütközése esetén az utóbbi a döntő.

A pénzbírság mint eszköz nem a személyi állapotot érintő perek sajátossága, de az alperes megjelenésének elmulasztása esetén vitatott, de alkalmazható eljárást gyorsító speciális szankció.

A személyi állapotot érintő perekben inkább azt lehet tapasztalni, hogy a rövid határidőket meghaladóan inkább kevesebb eszköz áll rendelkezésre az eljárás gyorsításához.

A perszerkezet átalakítása, amely a vagyonjogi perek esetében nagy segítségként jelentkezett a személyi állapotot érintő perekben, inkább ellenállásra talált. A preklúziós szabályok a hivatalbóliság miatt alig alkalmazhatók. A globalizálódó világban a földrajzi távolságok miatt a személyes jelenlét biztosítása is az eljárások jelentős elhúzódását eredményezheti. Az alapelvek és garanciális szabályok pedig sokszor az eszközrendszer hatékonyságát csökkentik. A szakértői bizonyítás hatékonyságát pedig már önmagában az a tény is megkérdőjelezi amikor a jogszabály által biztosított határidőt vállaló szakértőt, vagy egyáltalán szakértőt nem lehet találni.

A személyi állapotot érintő perekben

- a sajátos hatásköri és illetékességi szabályok,
- a perek összekapcsolásának korlátozása,
- ügygondnok alkalmazása,
- rövidebb határidők alkalmazása,
- az ideiglenes intézkedés és az előzetes bizonyítás,
- a speciális perfelvételi út,
- a személyes jelenlét,
- az officialitás,
- a szóbeliség erősítése,
- a perszerkezet rugalmasságának biztosítása,
- az elállás megkönnyítése,
- a magánszakértői bizonyítás kizárása

tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

- és a keresetlevél speciális tartalmi elemei

lehetőséget biztosítanak az általában gyors, vagy nagyon gyors ítélkezéshez is, de az elhúzódó ügyek terén inkább csak jósolni lehet, mert a Pp. rövid időn belüli többszöri módosításai miatt a nehéz ügyek még nem futottak át az eszközrendszer jelenlegi palettáján.

III. A NEM VAGYONJOGI PER KATEGÓRIÁJA

A Pp. a különleges perekre vonatkozó szabályozás fenntartása mellett *a védendő érdekek és kiemelt szempontok mentén kizárólag az indokolt eltéréseket fogalmazta meg,* amelyek az egyes különleges perek esetében szükségesek, így az osztott perszerkezet fenntartása mellett a perfelvétel külön módját szabályozta a sajtó-helyreigazítás iránt indított perekben, valamint a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított perekben, továbbá rövidebb határidőket állapított meg a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt indított perekben, kizárta az írásbeli perfelvételt és a perfelvételi tárgyalás mellőzését a személyi állapotot érintő perekben.

Fontos hangsúlyozni, hogy a különleges eljárások száma nem csökkent, az eltérő életviszonyokhoz a védendő érdekekhez és kiemelt szempontokhoz igazodó különleges eljárások köre az 1952-es Pp-ben – az évek során egyre bővülve – összesen tizenkét eljárást takart, úgymint a házassági pereket, az apasági és származás megállapítása iránti egyéb pereket, a szülői felügyelet megszüntetése iránti pert, a gondnokság alá helyezés iránti pert, – a bíróság feladatai szempontjából – a fizetési meghagyásos eljárást követő peres eljárást, a közigazgatási pereket, a sajtó-helyreigazítási eljárást, a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított pert, a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránt indított pereket, a munkaviszonyból és a munkaviszony jellegű jogviszonyból származó pereket, az alkotmányjogi panasz esetén követendő eljárást, a végrehajtási pereket. Ehhez képest a Pp. lényegében csak finomhangolást hajtott végre: következetesen elkülönítette a közigazgatási pereket és a nemperes eljárásokat a polgári perektől, azonban a kódex VII. része alatt tizenegy fejezetben széles körben tartotta indokoltnak a különleges eljárások fenntartását, és a fizetési meghagyást követő per eltérő szabályainak előre sorolását az általános szabályok közé.

Csoportképző elvként mégsem határozható meg az általános eljárási szabályok és a különleges eljárásokra vonatkozó szabályok közötti elvi különbségtétel. Sokkal inkább látható egy olyan fajta szabályozási metódus, amely megkülönbözteti a vagyonjogi és a nem vagyonjogi pereket. Ugyanakkor ez a különbségtétel is legfeljebb egy tendenciaként fogalmazható meg. Mindez a változások időbeli alakulását szemlélő vizsgálat eredménye lehet, figyelemmel arra, hogy a Pp. hatályba lépésekor inkább a két csoport szabályainak egységesítésére törekedett. Tette ezt azáltal, hogy a vagyonjogi perek fogalmának

jelentősége sem csoportképző elvként jelentkezett, hanem a hatásköri szabályoknál kapott jelentőséget, és csak a Pp. első átfogó módosítását Pp. novella mutatta meg a joggyakorlat azon igényét, hogy a vagyonjogi és a nem vagyonjogi perek között eltérő szemléletmódra van szükség, másfajta megközelítést igényelnek.

Az ismertetett probléma felvetése miatt – miszerint a nem vagyonjogi perek eltérő szemléletmódot követelnek meg – szükséges a vagyonjogi ügy, a vagyonjogi per és a nem vagyonjogi per fogalmának tisztázása. Ennek során az 1952-es Pp. szabályainak rövid áttekintése után a Pp. fogalommeghatározát szükséges értékelni, az ahhoz kapcsolódó gyakorlati állásfoglalások bemutatása mellett. A fogalmak vizsgálata azért is fontos, mert ezen keresztül érthető meg az a fajta igény, hogy a különleges perek megkövetelik az eltérő szabályozási mechanizmusok alkalmazását.

III. 1. Fogalomhasználat az 1952-es Pp.-ben

A jelenlegi szabályok megértéséhez az 1952-es Pp. fogalomhasználatából lehet kiindulni. Ugyanakkor a hivatkozott törvény a jelenleg hatályossal szemben értelmező rendelkezéseket nem tartalmazott, így a fogalom meghatározásaira is elsősorban a jogszabályszöveg összefüggéseiből és az ahhoz kapcsolt joggyakorlatból vonhatunk le következtetéseket.

A korábbi joganyag azon túl, hogy a vagyonjogi per és a vagyonjogi ügy fogalmát nem határozta meg, a nem vagyonjogi terminus technicust nem is tartalmazta, ahogyan nem vagyonjogi ügyről vagy igényről sem tett említést. Ehhez képest az elhatárolásnak mind a hatásköri szabályoknál, mind az egyéb illetékességi okoknál[231], de a kikötött illetékességnél[232] vagy a kötelező jogi képviseletnél[233] jelentőséget tulajdonított, ahogyan a viszontkeresetre[234], a tanúvallomás megtagadására[235] vagy a fellebbezés[236] és a felülvizsgálat[237] szabályainál is. Külön fogalomként jelentkezik a házassági vagyonjogi per a házassági perek szabályai között, valamint az ennél is tágabb családi viszonyon alapuló vagyonjogi ügy fogalma, amely az említett tanúvallomás megtagadásánál bírt jelentőséggel. Külön kategóriának tűnhet, azonban inkább értelmező jellegű rendelkezés

[231] 1952-es Pp. 32. §
[232] 1952-es Pp 41. §
[233] 1952-es Pp 73/A. § (1) ba)
[234] 1952-es Pp 147. § (3) bekezdés
[235] 1952-es Pp 170. § (3) bekezdés b)
[236] 1952-es Pp 235. § (3)
[237] 1952-es Pp 277. § (4) bekezdés, 292. §

a Pp. 25. § (1) bekezdésében a pertárgyértékre vonatkozó szabályok között elhelyezett nem pénzbeli követelés fogalma, amely utalhatna nem vagyonjogi igényre, azonban ezzel éppen ellentétes a lefedett szabályozási kör, mivel pénzben kifejezhető, tehát vagyonjogi ügyeket takar.

A fogalommeghatározás hiányából adódóan a vagyonjogi per fogalmát a jogfejlesztő gyakorlat kizárólag eljárásjogi szempontok alapján alakította ki.[238] Azokat a pereket sorolta ide – függetlenül a jogviszony anyagi jogi sajátosságaitól – amelyekben az érvényesített követelés értéke összegszerűen kifejezhető, tehát a pertárgyérték meghatározható volt.[239] A Pp. magyarázata is megerősíti, hogy „vagyonjogi pernek kell minősíteni azt a pert, amelyben a pertárgy értéke a perben érvényesített igény alapján pénzösszegben meghatározható. Ez segít eligazodni abban a kérdésben, hogy miért tekinthető vagyonjogi pernek a nem vagyoni kártérítés iránti igény még akkor is, ha annak alapjául a személyiségi jog megsértése szolgál".[240] Az elhatárolás nehézségére hívja fel a Kommentár[241] a figyelmet, amikor azon jogesetet említi, amikor a felperes kereseti igényét a személyhez fűződő jogainak megsértésére alapította és vagyoni, illetve nem vagyoni kártérítésként olyan összegű kártérítési igényt jelölt meg, amely a megyei bíróság hatáskörét alapozta meg. A megyei bíróságnak az volt a jogi álláspontja, hogy ha a kereset alapja nem vagyonjogi igény, akkor a per nem is vagyonjogi per, mivel a személyhez fűződő jogok védelmére a kártérítés csak egyik eszközül szolgál. Ezzel szemben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy ha a fél vagyonjogi igénnyel is fellép, vagyis kártérítést is érvényesít, a per vagyonjogi pernek minősül.[242]

A hatásköri összeütközést az 1952-es Pp. 23. § (1) bekezdés g) pontja rendezte, így kevésbé volt jelentős a vagyonjogi per és a nem vagyonjogi per elhatárolása, azonban tapasztalható volt, hogy azok a vagyoni viszonyokat érintő jogviták, ahol a kereseti kérelem sajátosságai folytán a per tárgyának értéke nem volt meghatározható – így birtokháborítás megszüntetése, okirat kiadása, egyes esetekben a szerződés részleges érvénytelensége – nem voltak tekinthetők vagyonjogi pereknek. A régi szabályozásban a vagyonjogi ügy kategóriája megjelent a kikötött illetékességi szabályok között, valamint

[238] PRIBULA László, *Illetékesség kikötése a munkaügyi perekben*, Miskolci Jogi Szemle, 2018. 2., 38.
[239] 1/2009. Polgári jogegységi határozat III. pont
[240] T. NAGY Erzsébet, *Bírósági hatáskör és illetékesség*, In: NÉMETH János, KISS Daisy: A polgári perrendtartás magyarázata, Komplex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2010. 167.
[241] T. NAGY, i.m. 168.
[242] Legfelsőbb Bíróság Pf.IV.20348/1991.(közzétéve: BH 1991.12.

a fellebbezésre vonatkozó szabályoknál és a felülvizsgálatnál, azonban önálló értelmet nem nyert, azt lényegében szinonimaként lehetett használni a vagyonjogi per fogalmával.

III. 2. A fogalommeghatározás jelentősége

Az 1952-es Pp. a vagyonjogi és nem vagyonjogi ügyek elkülönítésének nem tulajdonított kiemelt szerepet. Ennek oka az, hogy kizárólag az illetékességi kikötés, az illetékességi szabályok és a felülvizsgálatra vonatkozó rendelkezések körében merült fel ezzel kapcsolatos jogértelmezési, illetve jogalkalmazási kérdés. A legjelentősebbnek az 1/2009. számú Polgári jogegységi határozatban elfogadott azon jogértelmezés tekinthető, hogy nincs helye felülvizsgálatnak az olyan vagyonjogi ügyben hozott jogerős közbenső ítélet ellen, amelyben a keresettel érvényesített követelés értéke nem haladja meg az egymillió forintot. A határozat egyértelműsíti, hogy vagyonjogi ügyben – figyelemmel arra, hogy a kereset tárgya szükségképpen pénzkövetelés – a pertárgy értéke az eljárás minden szakaszában azzal az összeggel egyezik meg, amelynek megfizetésére a felperes az alperest kötelezni kéri. Ehhez az állásfoglaláshoz adja meg a vagyonjogi per definícióját is, amely szerint vagyonjogi pernek minősül a bírói gyakorlat szerint minden olyan jogvita, ahol a perben érvényesített követelés értéke pénzben kifejezhető.

Az illetékességi szabályok közötti jelentőségére mutat rá a Fővárosi Ítélőtábla a 2.Pkk.26.080/2008/2. számú eseti döntésében, amelyben akként foglalt állást, hogy valamely bíróság kizárólagos illetékességét a felek csak vagyonjogi ügyekben köthetik ki, ezért a gyermekelhelyezési jogvitában az ilyen kikötés figyelmen kívül hagyása mellett az általános illetékességi szabályok érvényesülnek. A vagyonjogi per fogalmával és a nem vagyonjogi perek elhatárolásával a korábbi joggyakorlat azért sem foglalkozott, mert ezen perek elbírálása körében eltérő jogalkalmazási, illetve jogértelmezési kérdések a gyakorlatban ritkán vagy egyáltalán nem merültek fel. A joggyakorlat az illetékességi szabályok között tulajdonít jelentőséget a vagyonjogi, illetve a nem vagyonjogi perek megkülönböztetésének. A fentebb hivatkozott eseti döntésen keresztül mutat rá a Legfelsőbb Bíróság által kifejtett jogértelmezésre, amely szerint, ha a fél vagyonjogi igénnyel is fellép, vagyis kártérítést is érvényesít a Ptk. 84. § (1) bekezdés a)-d) pontja mellett, az e) pontra is alapítva keresetét, a hatásköri szabályok alkalmazása szempontjából a per vagyonjogi pernek minősül.[243] A Fővárosi Ítélőtábla is

[243] Legfelsőbb Bíróság Pf.IV.20.348/1991 (közzétéve: BH1991.476.)

következetesen azt a gyakorlatot alkalmazta, hogy amennyiben a felperes nem kéri a személyiségi jogi sérelemre hivatkozással a jogkövetkezmények levonását, csak kártérítési igényt érvényesít, akkor az eljáró bíróság hatáskörét a pertárgy értéke szerint kell megállapítani.[244] A per vagyonjogi természetén nem változtat az a körülmény, hogy más, nem vagyoni jogi igényt is érvényesítenek a perben. Ettől függetlenül különösen a hatásköri szabályok szempontjából a vagyonjogi és nem vagyonjogi perek elválasztása és az ezzel kapcsolatos polémia középpontjában az a kérdés állt, hogy mely bíróság fog eljárni az adott ügyben.[245] Az 1952-es Pp. szabályai mind a vagyonjogi, mind a nem vagyonjogi viták rendezésére és elbírálására alkalmasak voltak, azonban a vagyonjogi perek kapcsán a felek érdekeltek voltak abban, hogy a bizonyítékok célhoz kötött előterjesztésével mindig csak a jogvita egy részére vonatkozóan terjesszék elő bizonyítási indítványaikat és ezáltal a perben egyfajta játszmát folytassanak le. Így erősödött az az igény, hogy a keresetmódosításoknak, illetve a fel-felbukkanó bizonyítási indítványoknak valamilyen keretet lehessen szabni. Mindamellett, hogy ez a probléma elsősorban a vagyonjogi perekben volt kezelhető, kialakult egy törekvés, amelynek keretében a személyi állapotot érintő perekben a fokozott gyorsaságot követelte meg a gyakorlat. Ennek megnyilvánulása volt az, hogy a házasság felbontása iránti perben, amennyiben a vagyonjogi kérdések is egyidejűleg előterjesztésre kerültek, a házasság felbontása kérdésében részítélettel és rész-jogerővel is rendezni lehetetett a személyi állapotot érintő kérdéseket. Ez a körülmény egyfajta elővetítése volt annak a törekvésnek, hogy *a személyi állapotot érintő kérdésekben minél gyorsabban, a vagyoni igényeket megelőző hatékonysággal is lehessen dönteni*.

A pénzben kifejezhető értékeknek ez nem a devalválódását jelenti, kizárólag azt mutatja, hogy bizonyos folyamatok nem reparálhatóak, a döntésben történő késlekedés magának az értéknek az elvesztésével járhat.

III. 3. A Pp. fogalmi újításai

A Pp. nem változtat azon a körülményen, hogy a nem vagyonjogi per továbbra sem rendelkezik önálló definícióval, de argumentum a contrario a fogalma

[244] Fővárosi Ítélőtábla 9.Pkk.25.336/2007/2., 3.Pkf.25.101/2007/1.
[245] Legfelsőbb Bíróság Pk.II.20.819/1992-BH1993.35., Legfelsőbb Bíróság Pk.IV.21.034/1979 (közzétéve: BH1980.175.)

meghatározható a törvényszövegből. Az értelmező rendelkezések között[246] rögzítésre kerül, hogy vagyonjogi per: az a per, amelyben az érvényesített igény a fél vagyoni jogain alapul vagy értéke pénzösszegben kifejezhető. Ezt összevetve a Ptk. hatályára vonatkozó normaszöveggel, amely szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait, arra a megállapításra juthatunk, hogy lehetséges az igényérvényesítés két nagy csoportját felállítani: a vagyoni viszonyokon alapuló vagyonjogi perek csoportját és a személyi viszonyokon alapuló nem vagyonjogi perek csoportját. Az utóbbi csoport meghatározó részét teszi ki a személyi állapottal kapcsolatos perek halmaza, amelyre utal az értelmező rendelkezések vagyonjogi pereket meghatározó része előtti fogalommeghatározás is, amely szerint személyi állapot: az ember személyi minőségét, személyi jellegű és családi kapcsolatait meghatározó tényezők összesége.[247] A Törvényjavaslat szerint erre azért volt szükség, mert a személyi állapotnak nem volt általánosan elfogadott, pontosan definiált fogalma, a jogirodalom több konkuráló értelmezést ismert[248]. A törvényjavaslat, hivatkozással a Brüsszel IIa rendeletre[249], a korábbi fogalmaknál kiterjesztőbben húzza meg a hatálya alá tartozó jogviszonyok körét[250]. A Pp., hivatkozással a nemzetközi gyakorlatra, – amelyre általában is jellemző a személyi állapottal kapcsolatos jogviszonyok körének kifejezetten kiterjesztő, és nem szűkítő értelmezése – és a jogirodalomra, *a személyi állapot kiterjesztő értelmezését fogadta el*, amelybe beletartoznak azok a jogviszonyok, amelyek az ember személyi minőségét és családi kapcsolatait határozzák meg.[251]

A miniszteri indokolás szerint a vagyonjogi per fogalmának meghatározására azért került sor, hogy a hatásköri szabályok értelmezése megfelelő legyen. A miniszteri

---

[246] Pp. 7. § (1) bekezdés 18.

[247] A személyi állapot fogalmát a Pp. 7. § (1) bekezdés 17. pontja határozza meg. A Pp. 429. § pedig a személyi állapotot érintő perek tartalmi körét foglalja magában, mint a gondnoksági pereket, a házassági pereket, a származási pereket, a szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási pereket, valamint az örökbefogadás felbontásával kapcsolatos pert.

[248] Személyi állapot (státusz) alatt azoknak a jogilag jelentős körülményeknek az összességét értjük, amelyek az embernek a személyi minőségét és személyi jellegű kapcsolatait határozzák meg, szemben vagyonjogi helyzetével BECK Salamon, *Magyar polgári eljárási jog*, ELTE-ÁJK Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, 1957. 510. BACSÓ Ferenc és SZILBEREKY Jenő munkásságára építve KENGYEL Miklós szerint a személyi állapot: az ember személyi minőségét és családi kapcsolatait meghatározó jogilag releváns tényezők összességét személyi állapotnak vagy státusznak nevezzük. KENGYEL Miklós, *Polgári eljárásjog III. kötet*, Pécs, 1993. 109.

[249] A Tanács 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, illetve a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról

[250] A korábbi gyakorlatot nagyban befolyásolta a Kúria Pfv.II.21.146/2012., BH 2013.5.198. számon közzétett eseti döntése.

[251] Ez a folyamat teljesedett be, amikor a Pp. novella 2021. január 1-jei hatálybalépéssel kiegészítette a személyi állapotot érintő perek körét a kapcsolattartási perekkel.

indokolás vagyonjogi perek közé sorol minden olyan pert, amelyeket a vagyoni jogviszonyok tárgyában indítanak. Ezáltal a per hatására a felek vagyonában változás következhet be. A tisztán pénzkövetelés iránt indított perek mellett ide tartoznak azok a nem meghatározható pertárgyértékű kötelmi, dologi és öröklési jogi perek is, amelyek a felek vagyoni jogosultságait érintik. Még a Pp. hatályba lépése előtt mégis jogértelmezési kérdéseket vetett fel a vagyonjogi per kategóriája. Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 2017. december 8-án tartott ülésén elfogadott 16. számú állásfoglalása szerint a társasházi közgyűlési határozat érvénytelenségének megállapítására irányuló per is vagyonjogi per. Az állásfoglalás is kiemeli, hogy a Pp. az 1952-es Pp.-vel szemben meghatározza a vagyonjogi per fogalmát. A miniszteri indokolás szerint kifejezetten a hatásköri szabályok megfelelő értelmezése érdekében. Rámutat, hogy a polgári jog a felek személyi állapotát, személyiségi jogait és vagyoni viszonyait szabályozza, és a Pp. 7. § (1) bekezdés 18. pontja az utóbbihoz köti a vagyonjogi per fogalmát. Ebből vezeti le az állásfoglalás, hogy a társasházi közgyűlési határozatok érvénytelenségének megállapítására irányuló perek – mivel a közgyűlés a tulajdonostársak vagyoni jogain alapuló kérdésekben határoz – a jogalkotó szándéka szerint a vagyonjogi per kategóriájába tartoznak. Ennek keretében fejti ki, hogy a per tárgyának értékét tekintve ezek a perek az Itv.[252] szerinti, meg nem határozható pertárgyértékű perek, amelyekben a Pp. általános hatásköri szabálya szerint a járásbíróság jár el.[253] A civilisztikai kollégiumvezetők is foglalkoztak a társasházi közgyűlési határozat érvénytelenségének megállapítása iránti perek vagyonjogi megítélésével abból a szempontból, hogy ezen perekben van-e helye illetékességi kikötésnek. Ennek során került elhatárolásra a vagyonjogi ügy és a vagyonjogi per fogalma. Az állásfoglalás megerősíti, hogy a Pp. alkalmazásában a vagyonjogi ügy és a vagyonjogi per fogalma nem azonos. Az állásfoglalás rámutat, hogy a vagyonjogi jogviszonyból eredő jogvitákból (vagyonjogi ügyből) indulhat meg a vagyonjogi per. A társasházi közgyűlési határozat érvénytelenségének megállapítása iránti per vagyonjogi per, mert az érvényesített igény a fél vagyoni jogain – és nem személyi állapotán vagy személyiségi jogán – alapul. Ez egyúttal vagyonjogi jogviszonyból eredő jogvita, így olyan vagyonjogi ügy, amellyel kapcsolatban lehetséges – például az alapító okiratban – illetékességi kikötéssel élni. Az állásfoglalás is a polgári jogviszonyok hármas felosztásából indul ki, amely a vagyoni jogokon kívüli területnek tekinti a személyiségi jogokat. Amely ekként

[252] Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) 39. § (3) bekezdése
[253] Pp. 20. § (3) bekezdés

kérdésként veti fel, hogy a személyiségi jogok megsértésének egyik leggyakrabban alkalmazott szankciója, a sérelemdíj érvényesítése, milyen pertípusba tartozik.[254]

A válasz részben a korábban is követett bírói gyakorlat továbbéléseként az illetékességi szabályokból vezethető le. Egységes álláspont alakult ki még a Pp. hatálybalépését megelőzően a körben, hogy a Pp. 7. § (1) bekezdés 18. pontja értelmében a sérelemdíj iránti igény is vagyonjogi pernek minősül, mivel pénzösszegben kifejezhető értéke van, így a felek az ebből adódó jogvitájukra a Pp. 27. § (1) bekezdése szerint kiköthetik valamely bíróság kizárólagos illetékességét.[255]

A vagyonjogi és nem vagyonjogi perek elhatárolásának legrészletesebb kifejtése mégsem a hatásköri szabályokra vonatkozó jogértelmezésnél található, hanem a felülvizsgálat engedélyezésével kapcsolatos egyes kérdések felvetése során történt meg.[256] Ennek oka, hogy az 5.000.000 Ft-ot meg nem haladó vagyonjogi perekben nincs helye felülvizsgálatnak, így különösen érzékeny területnek minősül, hogy a peres fél mely esetekben juthat el a legfelsőbb bírói fórumig. A kollégiumi vélemény is megerősíti, hogy a Pp. az 1/2009-es polgári jogegységi határozat 3. pontjában foglalt jogértelmezéstől eltérően határozza meg a vagyonjogi per fogalmát. Ennek a felülvizsgálat szempontjából azért van jelentősége, mivel a felülvizsgálható határozatok köre a vagyonjogi perekben korlátozott. A Pp. meghatározása alapján a tisztán pénzkövetelés iránt indított perek mellett vagyonjogi perek (és az ilyen tárgyú nemperes eljárások) körébe tartoznak azok

---

[254] CKOT 2018. november 19-21. 17. állásfoglalás, CKOT 2018. június 20-21. 35. állásfoglalás, CKOT 2017. június 7. 1. állásfoglalás

[255] CKOT 2017. november 20-21. 9. állásfoglalás. A taggyűlésen hozott határozatok hatályon kívül helyezése iránti perre az alperes székhelye szerint illetékes helyi bíróság rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel, csak vagyonjogi perekben van mód alávetéses illetékesség kikötésére. (*Legfelsőbb Bíróság*. Gf.II.31.000/1999/2) Ha a sérelmet szenvedett fél kizárólag – akár vagyoni, akár nem vagyoni – kártérítési igényt terjeszt elő, a per vagyonjogi pernek minősül és a pertárgy értéktől függően tartozik megyei, vagy helyi bíróság hatáskörébe. (Fővárosi Ítélőtábla 2.Pkk.26.408/2008/2.) A Pp.23.§. (1) bekezdés g) pontja alkalmazásában a személyhez fűződő jogok megsértése miatt keletkezett polgári jogi igény érvényesítése iránt indított pernek csak az a per minősül, amelyben a sérelmet szenvedett fél a Ptk.84.§.(1) bekezdés a-d) pontjaiban szabályozott valamely igényét is érvényesíti. Ha a sérelmet szenvedett fél – akár a Ptk.84.§.(1) bekezdés e) pontjára utalással, akár anélkül – a polgári jogi felelősség általános szabályai szerint kizárólag kártérítési igényt érvényesít, a per a Pp.23.§./1/ bekezdés a/pontja szerinti vagyonjogi pernek minősül. (Győri Ítélőtábla Pkf.I.25.700/2009/2.) A személyhez fűződő jog megsértése miatt indult eljárás lezárása után a kártérítési igény – mint jogkövetkezmény – külön perben kerül érvényesítésre, az eljáró bíróság hatáskörét a kártérítés iránti perben, mint vagyonjogi perben érvényesített követelés összege határozza meg. (Fővárosi Ítélőtábla 2.Pkf.25.112/2007/3.) A magánélet védelmének része a személyes adatok védelméhez való jog, amelyet alapjogként az Alaptörvény VI. cikk (3) bekezdése tartalmaz. A személyes adat törlése iránti perben az érvényesített igény nem a fél vagyoni jogain alapul, az értéke pénzösszegben nem kifejezhető, ezért nem tartozik a vagyonjogi perek közé. Vagyonjogi perben a felülvizsgálat kizártságára vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak, ha a felperes valódi tárgyi keresethalmazatban vagyonjogi igény mellett nem vagyonjogi igényt is érvényesít. (Kúria Pfv.IV.20.531/2020/4.)

[256] A Kúria Polgári Kollégiumának 1/2021. (VII.12.) PK véleménye a felülvizsgált engedélyezésével kapcsolatos egyes kérdésekről

is, amelyek esetén az érvényesített igény a fél vagyoni jogain – azaz valamilyen társasági jogi, dologi jogi, kötelmi jogi vagy öröklési jogi jogosultságon – alapul, tekintet nélkül arra, hogy az igényt milyen eljárásban bírálják el. A vélemény egyértelműsíti, hogy a személyiségi jogi perek közül vagyonjogi pernek minősülnek a sérelemdíj, illetve a személyiségi jogi jogsértéssel összefüggésben okozott kár megtérítése iránt indított perek, de ilyennek minősülnek a jogi személyhez kapcsolódóan a jogi személyek határozatainak felülvizsgálata iránt indított perek, egyéb, a Pp. 7. § (1) bekezdés 9. pontjában említett perek, a cégekkel kapcsolatos, külön törvényben szabályozott perek, valamint a fizetésképtelenséggel kapcsolatos eljárások és a vagyonrendezési ügyek. Vagyoni jogon alapulónak minősül e szerint valamennyi dologi jogi per, de meg nem határozható pertárgyértéke ellenére a szerződés érvénytelensége, hatálytalansága vagy a szerződés létrehozására irányuló per is. A kollégiumi vélemény meghatározza ezzel szemben, hogy nem vagyonjogi perek az objektív szankciók érvényesítése iránti indított személyiségi jogi perek, a sajtó-helyreigazítási perek, valamint a szerző személyiségi jogain alapuló szerzői jogi igények, a régi terminológiát alkalmazva a személyi állapoti perek és – személyegyesítő jellegük folytán – a civil szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos eljárások, illetve a civil szervezetek határozatainak hatályon kívül helyezése iránt indított perek.

Mind a gyakorlat, mind a jogelmélet foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a munkaügyi perek a vagyonjogi vagy nem vagyonjogi per kategóriájába tartoznak-e, mivel a Pp. hatálybalépését követően rövid időn belül felmerült a kérdés, hogy munkaszerződésben a felek érvényesen alávethetik-e magukat meghatározott bíróság illetékességének.[257] Ugyanakkor mivel a hagyományos értelemben vett tiszta vagyonjogi követelést a gyakorlat a Ptk. által érintett jogvitákra vonatkoztatja, ezért a munkaügyi jogvitákat a magam részéről nem sorolom a nem vagyonjogi perek közé, mivel a munkaügyi perbe vitt jogviszony jellegzetessége az alá-fölérendeltségi viszony, a jogvita rendezésének módja a klasszikus polgári pertől lényeges eltéreseket mutat.

[257] PRIBULA, *Illetékesség kikötése… i..m.* 37-49., TÁLNÉ MOLNÁR Erika, *Munkaügyi perek,* In: VARGA István (szerk.), A polgári perrendtartási és a kapcsolódó jogszabályok Kommentárja, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2018. 1922.

III. 4. Következmények a kiskorú gyermek tartása iránti per tükrében

Mindebből következően a polgári jog hármas felosztását követve, a felek személyi állapotát és személyiségi jogait érintő pereket kezeli a dolgozat nem vagyonjogi perként, abban az esetben, hogy ha a fél által érvényesített igény értéke pénzösszegben nem kifejezhető, míg a vagyoni jogokon alapuló vagy egyéb olyan igényeket, amelyek értéke pénzösszegben kifejezhető, vagyonjogi perként értelmezi. Ez a meghatározás azért fontos, mert ahogyan az 1952-es Pp. szabályozásának ismertetésénél már felvetésre került, a Pp. hatályba lépésével és a koncepcionális változások bevezetésével szembetűnővé vált, hogy a nem vagyonjogi perek eltérő szemléletmódot követelnek. A Pp. célkitűzése volt olyan egységes perrend megteremtése, amelyben kivételek csak a legszűkebb és legindokoltabb körben kerülnek meghatározásra. A személyi állapotot érintő perek és a személyiségi jogi perek a korábbi eljárásjoghoz hasonlóan különleges eljárások rendezését tették szükségessé. Szisztematikusan leválasztásra kerültek a pénzösszegben kifejezhető, értékkel bíró igények (például házassági vagyonjog, sérelemdíj érvényesítése), és megmaradtak a tisztán személyi állapoton vagy személyiségi jogon alapuló igények különleges eljárásokban történő szabályozásai. A különleges kivétel *a kiskorú gyermek tartása iránti per*, amely nem minősül személyi állapotot érintő pernek[258]. Az önállóan érvényesített, és nem valamely házassági perrel összekapcsolt, ilyen igény iránti per vagyonjogi per. Nem tartozik a soron kívüli ügyekhez, mégis az általános szabályokat meghaladó gyors ügyintézése a gyermekközpontú igazságszolgáltatás célkitűzéséből, a Pevtv. által aláhúzott jelentőségéből[259] fakadóan különösen fontos a kiskorú gyermek tartása iránti pereknek. Házassági perrel történő összekapcsolása esetén a személyi állapotot érintő perek általános és a házassági perek különös szabályaiban írt eljárást gyorsító eszközök vonatkoznak rá, amelyek közül kiemelkedő a bíróság általános intézkedési kötelezettségének határidejeként előírt legfeljebb tizenöt napos és az érdemi és a

[258] „A kiskorú gyermek tartása iránti perek szabályainak önálló fejezetben történő rögzítése indokolt volt, tekintettel a kiskorú gyermek érdekeinek védelmére. Szükség volt abban az esetben is különleges szabályozást alkotni, amikor a gyermek tartására irányuló per önálló keresetként, és a nem egy személyi állapoti per kapcsolt kereseteként indul. A bírói gyakorlat az 1959-es Ptk. és az 1952-es Pp. hatálya alatt is – még erre irányuló szabályozás teljes hiányában is – indokoltnak tartotta a tartás iránti perekben a kiskorú gyermek érdekében a szükséges hivatalbóli bizonyítási eljárás lefolytatását és ideiglenes intézkedés elrendelését.” CSERBÁNÉ NAGY Andrea *A kiskorú gyermek tartása iránt indított per*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

[259] Pevtv. 6. § (3) bekezdés b)

folytatólagos érdemi tárgyalás kitűzésére vonatkozó két hónapos határidő. Vagyonjogi perként kezelése esetén (önálló igényérvényesítés) van helye bírósági meghagyásnak, a rövidített ellenkérelemre nyitva álló határidő mellett[260] és az ideiglenes intézkedés[261] is a személyi állapotot érintő perekhez hasonlóan rendelkezésre áll. Ez pedig azt eredményezi, hogy az eljárás hossza jelentősen változhat annak függvényében, hogy vagyonjogi vagy nem vagyonjogi perben kerül elbírálásra a tartásdíj iránti igény. Elképzelhető, hogy ellenkérelem hiányában egy gyors bírósági meghagyással zárul az eljárás a vagyonjogi perben, vagy nem vagyonjogi perben a felek ugyan kicsit lassabban, de a rövid határidővel kitűzött tárgyaláson, rövidített ügyintézési határidővel, azonnal egyezséget kötnek. Az eljárás időtartamával szembeni várakozás ezért meghatározhatja, hogy a fél igényét vagyonjogi, vagy nem vagyonjogi perben érvényesíti. Egy bonyolultabb tartásdíj iránti ügyben is kérdéses lehet a fél számára, hogy a vagyonjogi ügyek merevebb szabályai szerint tud jobban igényt érvényesíteni, ahol a percezúra élesebben látszik, vagy a házassági perhez kapcsolt igényként a nem vagyonjogi perben tud inkább lavírozni. Nagy hasonlóságot mutat ez a személyiségi jogi perekben is felmerülő kérdéshez, hogy a sajtó-helyreigazítási vagy képmásper külön megindítása – mint gyors jogvédelem – inkább az érdek; és a sérelemdíj majd külön perben az általános szabályok alapján lassacskán érvényesíthető. Vagy inkább egy perben célszerű az igényeket összekapcsolni, ezáltal lemondva a különleges eljárás adta gyors jogvédelemről, de még bízva az ideiglenes intézkedés eszközében. Az egyes személyiségi jogok érvényesítése és a sérelemdíj iránti perek kapcsolata nem tekinthető teljesen tisztázottnak.[262] A kiskorú gyermek tartása és a házassági per kapcsolata, ehhez képest, teljesen egyértelmű. Mégis a sajtó-helyreigazítási per igénybevevője számíthat az ott érvényesíthető részigény gyorsabb elbírálására, míg a kiskorú gyermek tartása iránti per választója az idővonzat szempontjából bizonytalan helyzetben marad. A személyiségi jogi per, mint nem vagyonjogi per elő tudja segíteni a gyorsabb igényérvényesítést. A személyi állapotot érintő perek, mint nem vagyonjogi perek, inkább igényt tartanak a gyorsabb ügyintézésre.

[260] Pp. 491. § (4) bekezdés
[261] Pp. 492. §
[262] Kúria Pfv.IV.21.485/2021/4. lásd részletesen MÁTYÁS Ferenc, *Sajtó-helyreigazítás és személyiségvédelmi per*, https://jogaszvilag.hu/szakma/sajto-helyreigazitas-es-szemelyisegvedelmi-per/ (2022. december 5-i letöltés)

IV. AZ OSZTOTT PERSZERKEZET

A perkoncentrációt biztosító legjelentősebb eszköz a per szerkezetének átalakítása volt. A személyi állapotot érintő perekben mégis ez az újítás eredményezte az egyik legjelentősebb ellenállást. A konfúz helyzet megértése érdekében szükséges az osztott perszerkezet néhány lényeges elemének elemzése.

A Pp. koncepció kifejezetten célként határozza meg a joggyakorlat – a szabályozási céloknak megfelelő bírói jogalkalmazói gyakorlat – beemelését az új polgári perrendtartásba. Megfogalmazható, hogy a helyes bírói magatartás már az 1952-es Pp. hatálya alatt is az volt, hogy a bíróságnak először a jogvita kereteit kellett meghatároznia azzal, hogy az igazság kiderítése kikerült a polgári perrendtartás szövegéből és ezzel együtt a hivatalbóli bizonyítás háttérbe szorult[263], és *a kérelemhez kötöttség elve került előtérbe*.

Ennek eredményeképpen a bíróság egyik elsődleges és különösen fontos feladatává válik, hogy tisztázza: a felek között miben van vita, melyek azok a kérdések, amelyekben egyezőek a nyilatkozatok, így bizonyítás nem szükséges; és melyek azok az ellentétes állítások, amelyek vonatkozásában bizonyítást kell lefolytatni.

Az osztott perszerkezetnek ezért nemcsak a Plósz-féle Pp.-re tekintettel volt hagyománya, hanem a helyes bírói gyakorlat is követte azt az elvet, hogy a felektől megkövetelte a releváns tények állítását, ezt követően azok bizonyítását és amennyiben e vonatkozásban a fél nyilatkozatait módosította, akkor alkalmazta a pénzbírságot, mint szankciót. Ugyanakkor az 1952-es Pp. ezen eszközrendszere nem volt teljesen következetes, így a jogszabályi szinten megjelenő osztott perszerkezet mindenképpen előrelépésnek tekinthető, amely teljes mértékben átalakította normatív szinten az eddig szokásos bírósági tárgyalási rendszert.[264]

Az 1952-es Pp. éppen a korábbi Plósz-féle Pp. osztott szerkezetét igyekezett felváltani egy rugalmasabb eljárással. Ennek eredményeképpen azonban kialakulhatott

---

[263] Az 1952-es Pp. 3. § (1) bekezdés 2000. január 1-ig hatályos szövege szerint a bíróságnak az a feladata, hogy jelen törvény céljának megfelelően az anyagi igazság kiderítésére törekedjék. Az 5. § (1) bekezdés alapján a felek perbeli jogaikat jóhiszeműen kötelesek gyakorolni, a bíróság hivatalból köteles megakadályozni minden olyan eljárást, cselekményt vagy egyéb magatartást, amely a per elhúzására vagy az anyagi igazság kiderítésének meghiúsítására irányul vagy erre vezethet. Amelyet felvált az 1999. évi CX. törvény módosítása folytán az a szöveg, amely szerint a bíróság a polgári ügyek körében felmerült jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el, ilyen kérelmet – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő.

[264] MÓRICZ Adrienn, *Az osztott perszerkezet hazai és nemzetközi előzményei*, Miskolci Jogtudó, 2018. 1., 9-18.

olyan helyzet, hogy a bírósági tárgyalások sorozata közben sem rögzült az a kiemelkedően fontos kérdés, hogy a felek között miben is van a vita.

A Pp. igyekezett ezeket a hibákat orvosolni és a preklúziós szabályok alkalmazását nem a bírói felhíváshoz, hanem jogszabályi rendelkezéshez és a per szakaszaihoz rendelte, elvárva, hogy a felek felelősen, nyilatkozataikat határidőben, megalapozottan és teljeskörűen terjesszék elő, ezáltal a perfelvétel az eljárás súlypontos részévé vált, a perfelvétel egységesen kialakított módja pedig az ügyek döntő többségében ugyanazokat az elvárásokat követelte meg. A bíróság mérlegelése a perfelvétel módjának meghatározása körében arra szorítkozott, hogy az ügy körülményeitől függően az írásbeli ellenkérelem előterjesztését követően a perfelvételi tárgyalás kitűzése előtt további perfelvételt rendel-e el, esetleg kitűzi a perfelvételi tárgyalást, vagy további írásbeli perfelvétel elrendelése és perfelvételi tárgyalás kitűzése nélkül jár el. A preklúzió jelentkezik a határidőn túli és a felhívás nélkül csatolt perfelvételi iratok körében is a hatálytalanság jogintézményének alkalmazásával, amely sokkal jelentősebb szerepet kapott a Pp.-ben, ezáltal sokkal több vitás kérdést is eredményezett.

Az 1952-es Pp. egyik legfőbb kritikájaként jelentkezett, hogy az egységes perszerkezetben a felek tényállításaikat, jogállításaikat, bizonyítási indítványaikat rendszertelenül, mindig az aktuális helyzetnek megfelelően terjesztették elő, amelyben így túlzottan nagy szerepet kapott az eljáró bíró tárgyalásvezetési képessége, felkészültsége, ugyanakkor sok esetben az intuíciói is.

A felek sok esetben érdekeltek voltak abban, hogy ne a per eldöntése szempontjából lényeges valamennyi nyilatkozatukat tegyék meg, hanem csak a per aktuális állása szerinti releváns peranyagot szolgáltassák. A 141. § (1) bekezdése alapján az első tárgyaláson történő érdemi határozat meghozatala kívánalom volt jogszabályi szinten is, azonban a gyakorlatban mégis inkább mint kivétel jelentkezett. Az írásbeli előkészítés hiánya azzal a következménnyel járt, hogy a jogi képviselők az első tárgyalásra mint az első egyeztetés terepére tekintettek, az érdemi vita sok esetben az első tárgyaláson azért sem tudott megvalósulni, mivel a felperes az alperes ellenkérelmével csak az első tárgyaláson találkozott, így jellemzően további felkészülésre volt szüksége, amelyet a bíróság általában indokoltnak is tartott. Ebben a rendszerben az eljárás gyorsaságát egy minél korábbra hozott első tárgyalás tudta szolgálni, amely inkább egyeztetésnek volt tekinthető, nem pedig az ügy érdemét előrevivő tárgyalási cselekménynek. Az írásbeli előkészítés hiánya és a preklúzió mérsékelt alkalmazása a

hatékonyságra negatívan ható körülmények voltak. A másodfokú gyakorlat csak kivételesen fogadta el valamely lényeges bizonyítási indítvány elutasítását arra hivatkozással, hogy a fél felhívás és határidő engedélyezése ellenére késve terjesztette elő bizonyítási indítványát. Ez a körülmény az eljárás érdemi befejezését nyilvánvalóan hátráltatta, miközben a modern társadalom egyik jellemzője, hogy egy per időtényezőjét sokkal inkább képes mérni, mint a döntés megalapozottságát, a kifejtett munka alaposságát.

SZABÓ úgy véli, „nem elhanyagolható, hogy a perrendi szabályok adta vagy megkívánta lehetőségek és kötelezettségek között milyen perlekedési hajlandóságot mutatnak a felek, köztük milyen interperszonális kapcsolatok állnak fenn, a bíróság mennyire akar az igazságig hatolni vagy éppen mennyire akar eleget tenni a befejezési kényszernek."[265] A személyi és a vagyoni jogokkal kapcsolatban felmerült jogviták eldöntésének igazság alapján történő biztosítása az 1990. évi CX. törvénnyel 2000. január 1-től kikerült a perrendtartás rendelkezései közül. Az igazságra való törekvés azonban kitörölhetetlenül alapja az eljárásoknak. Kérdés azonban, hogy ebben a körben a felek igényei a meghatározóak, vagy a bíró aktív szerepvállalása. Történelmi példával élve, az 1877. évi ZPO – a liberalizmus szellemével összhangban – a feleket tette meg a polgári per kizárólagos uraivá, amely által a felek rendelkeztek a per fő tárgya felett, ez magában foglalta az eljárás kérelemmel történő megindításának, megszakításának és tovább folytatásának, valamint érdemi döntés nélküli befejezésének a szabadságát és nem utolsó sorban a jogvita terjedelmének a meghatározását. A bíróság csak a felek kérelme alapján járhatott el és nem ítélhetett meg többet annál, mint amennyit a felek követeltek. „Ebben a rendszerben a bíróság számára kizárólag a felek szolgáltatták a per eldöntéséhez szükséges tényeket és bizonyítékokat, a bíróság az igazság kiderítése végett önálló kutatást nem végzett, tehát a peranyagszolgáltatás a tárgyalási elv alapján történt, így a pervezetési jogosítványok jelentős részét is a feleknek engedte át a törvény, a bírói hivatal tisztántartása érdekében a felek feladata lett az idézés, a kézbesítés, a határidők és a határnapok kitűzése, a hivatalbóli eljárás elve csak korlátozottan érvényesült".[266] Ez a fajta liberális modell azonban nagyban elősegítette az eljárások elhúzódását, „a hetvenes évektől kezdve inkább felerősödtek azok a hangok, amelyek a századik évéhez közeledő

[265] SZABÓ, *A polgári peres eljárás hatékonysága, i.m.* 632.
[266] KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Akadémiai Doktori Értekezés, Pécs, 2003 43.

ZPO gyökeres átalakítását sürgették."[267] A ZPO novella elemzése is rámutat arra, hogy a bírói szerepvállalás erősítése nélkül elsősorban a preklúziós szabályok alkalmazása tud segítséget nyújtani abban, hogy az eljárási időkeretek ne legyenek túlságosan tágak. Ugyanis amennyiben a tényadatok a felek diszkrecionális jogkörében szakaszosan kerülnek a bíróság elé, úgy az irányadó tényállás és az ahhoz kapcsolódó jogi következmények folyamatosan változnak, amely az érdemi döntés folyamatos akadályát képezi. Mindemellett azonban a perhatékonyság szempontjából az sem tekinthető optimális helyzetnek, ha a felperes keresetében már valamennyi feltételezhető alperesi védekezésre megkísérel választ adni, valamennyi vonatkozásában megteszi bizonyítási indítványait és valamennyi elképzelhető eljárási eseményre vonatkozóan előzetesen megoldási javaslatokat kínál. Hasonlóan az alperesi védekezés esetében sem célszerű azon nyilatkozatok megtétele, amelyek arra vonatkoznak, ha az ellenkérelem következtében a felperes keresetét módosítaná vagy a bizonyítás szempontjából újabb és újabb körülmények merülnének fel. A valamennyi, feltételezhető eshetőségre történő felkészülés szinte feldolgozhatatlan, irreleváns információ peranyaggá tételét eredményezi. Ezért a peranyag csöpögtetése szempontjából fontos annak tisztázása, hogy a tényállás felderítése, a bizonyítás hivatalból vagy a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartása mellett történik-e, ez a kérdés azonban önálló kifejtésre szorul. A másik lényeges vizsgálati szempont, hogy a keresetváltoztatásra milyen okból és mennyiben kerül sor.

A keresetváltoztatás korlátozása az eljárás időtartamának csökkentésére kedvezően hat, amelyet már az 1952-es Pp. idején is felismert a jogalkotó azzal, hogy az általános korlátozást még nem tartotta indokoltnak, azonban a kisértékű perek szabályai között éppen a gyorsaság biztosítása érdekében megjelent a 391/A. § (1) bekezdésének rendelkezése, amely szerint az alperes érdemi ellenkérelmének előadása után a felperes csak egy ízben, az első tárgyaláson változtathatja meg a keresetét, ezt követően az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig csak az alperes hozzájárulásával.

A keresetváltoztatás alapját képezheti a fél egyszerű hanyagsága, vagy különösen a jogi képviselő nélkül eljáró fél esetében a jogszabályok ismeretének hiánya. A kereset „tévedései" nem a keresetlevél perfelvételre történő alkalmassága körében

[267] CZOBOLY, *A perelhúzás megakadályozásának…i.m.* 32.

vizsgálandóak, hanem az alperesi ellenkérelem tükrében dönthető el, hogy szükségessé teszik-e a bíróság anyagi pervezetését. Sem a ténybeli megalapozottság hiánya, sem a jogcím esetleg téves megjelölése nem visszautasítási ok, vagyonjogi perek esetében az érdemi ellenkérelem előterjesztésének hiányában bírósági meghagyás a jogkövetkezmény, az alperes helyes ellenkérelme esetében fenntartott téves jogcímmegjelölés vagy a bizonyítatlanság következménye pedig az érdemi elutasítás, míg mindkét fél a jogszabályi rendelkezéstől történő eltérő értelmezése az anyagi pervezetés eszközét teszi lehetővé. Ezek a körülmények pedig a keresetváltoztatás lehetőségét hordozzák magukban, amely szükségszerűen eredményezi a peranyagszolgáltatás szakaszosságát.

Nem nagyban különbözik a helyzet akkor sem, ha a keresetváltoztatásra taktikus[268] megfontolásokból kerül sor, így ha a felperes például elsősorban szerződésszegéssel okozott kárra hivatkozik, majd az alperesi ellenkérelem és a bizonyítási érdek figyelembevételével áttér a jogalap nélküli gazdagodásra mint jogcímre. A peres felek ugyanis – ha csak a pert nem előzte meg részletes írásbeli egyeztetés, amelynek anyaga felhasználható – nem lehetnek biztosak abban, hogy a másik fél mely tényállításokat fog elismerni, illetve mely körülményeket fog vitatni. Pertaktikai szempontból nem célszerű olyan bizonyítékok előterjesztése vagy bizonyítási indítványok megtétele, amelyek gyengíthetik az adott fél álláspontját, ugyanakkor ha a perben ezen bizonyítékok felmerülnek, akkor szükségessé tehetik válaszlépés megtételét. Ebből következik, hogy a teljeskörű tényállás előadása és valamennyi bizonyíték rendelkezésre bocsátása a per megindításakor vagy az ellenkérelem előterjesztésekor még nem bölcs megfontolás. Az eljárás észszerű időn belül történő befejezését azonban veszélyeztetheti, ha nincs egy olyan határvonal, amelyen túl a támadás és a védekezés taktikai lépései rögzülnek.

További problémát okoz, hogy egyes jogviszonyok a per megindításakor nem zárulnak le, nem kizárólag a keresetindítást megelőző időszak jogi értékelésére van szükség, hanem folyamatosan változó, jogilag releváns körülményeket kell figyelembe venni. Ilyen lehet egy egészségkárosodással összefüggésben érvényesített kártérítési igény esetén az egészségi állapotban bekövetkező és a balesettel összefüggő további egészségromlás, egy közös tulajdon megszüntetése esetében a felek vagyoni és jövedelmi

[268] A fél (képviselő) perbeli taktikáján annak a magatartásnak a tervét lehet érteni, amely a jogszerűség keretei között lehetséges perbeli önérdek érvényesítés optimális módjára vonatkozik. GÁSPÁRDY, *A polgári per… i.m.*28.

viszonyaiban bekövetkező változások a per során, de különösen a személyi állapotot érintő perek esetében a változó életviszonyok. Vagyis a keresetváltoztatás szempontjából megkülönböztethetünk hanyagságra visszavezethető, taktikus és szükségszerű keresetváltoztatást. Ehhez kapcsolódik a bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása és a bizonyítási indítványok megtétele, amely szorosan kapcsolódik a keresetváltoztatás fogalmi meghatározásához, mivel jellemzően a keresetváltoztatás valamelyik fél által előterjesztett új tényállítással áll közvetlen okozati összefüggésben, így szükségszerűen új bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásával jár vagy új bizonyítási indítvány megtételével.

GÁSPÁRDY felhívja a figyelmet arra, ha a fél a döntést nem képes prognosztizálni, ami a bíróság mérlegelési jogára és a bíróság jogviszonyalakító lehetőségeire figyelemmel szinte tipikusnak mondható, racionális pervitelt feltételezve, az ilyen helyzet a felet a bizonyítási anyag szakaszos, „kellően meggyőző" mértékű és erejű szolgáltatására készteti. Rámutat, hogy a peranyagszolgáltatás szakaszosságának esélyét fokozza, ha az ellenfél is bizonytalan a saját nyertességét illetően és így alakulhat ki – a pertartamot hátrányosan érintő – feleselés, a bizonyítási anyag „csöpögtetése". „A polgári per paradoxonja, hogy eseti szervezete jellegzetesen centrifugális érdekstruktúrát hordoz, amelynek a pertartam szempontjából is hátrányos irányultságát egy kívülről tételezett eszme – a pergyorsaság – szempontjából kell a bíróságnak funkcionálisan koherenssé tennie".[269]

A bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása és a bizonyítási indítványok megtétele így elsősorban a felek jogvitájához kötött, amelyet a kereseti kérelem és az ellenkérelem határoz meg, ezért időben történő elnyújtottságát eredményezheti akár a kereset, akár az ellenkérelem megváltoztatása, de hatással van rá a bizonyítás aktuális sikeressége vagy sikertelensége. Példaként említhető, miszerint a sikertelen okirati bizonyítás következménye lehet, hogy a fél az adott körülményt tanúkkal kívánja bizonyítani, miközben előzetesen nem számított arra, hogy az okirat valamilyen alaki hiba miatt sem közokiratnak, sem teljes bizonyító erejű magánokiratnak nem minősül. Ugyanakkor a pertaktika része is, hogy a kétséges vagy kétféleképpen értelmezhető bizonyítékok rendelkezésre bocsátása csak akkor tűnik célszerűnek, ha az egyértelmű bizonyítási eszközök a kívánt célt nem tudják elérni, ezért a fél az egyértelmű, de kevés bizonyíték helyett kénytelen a kétséges, de tömegében előálló bizonyítási eszközökre

[269] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 21.

áttérni. A peranyagszolgáltatás szakaszossága tehát sok esetben kényszerűségből felmerülő körülmény, amelynek jogszabályi szinten történő kezelése a per kiszámíthatóságára nagyban kedvezően hat, a pertartam alakulására csak a preklúziós szabályok alkalmazása mellett nem eredményez elhúzódást, ugyanakkor amennyiben a peranyagban túl sok kizárt elem van, az a valóságnak megfelelő tényállás felderítése szempontjából negatívan hathat. A per hatékonysága szempontjából megoldást az osztott perszerkezet alkalmazása jelenthet, feszes permenetbe illesztett perfelvételi út biztosításával.

A Plósz-féle Pp. alapján a magyar polgári eljárásjog a törvényszék előtti eljárásban az osztott tárgyalási rendszeren alapult, amely két részből: a perfelvételi és az érdemleges tárgyalásból állt. Az időbelileg és tartalmilag is elkülönülő két rész közé esik az ún. permetszés vagy percezúra. Ennek a tagolásnak a célja, hogy a perfelvételi tárgyalás mintegy megszűri az ügyeket, azaz lehetővé tegye az érdemi tárgyalás nélküli gyors befejezést, a mulasztás, a perelőfelvételek hiánya, a keresettől való elállás, a joglemondás vagy a jogelismerés, stb. esetében. Ha a per a felsorolt okok miatt nem szűnik meg, akkor az osztott tárgyalási rendszer második szakaszában sor kerülhet az érdemi tárgyalásra.[270]

Az 1952-es Pp. egységes tárgyalási rendszerében a felek elvileg bármikor végezhettek perbeli cselekményeket, az ítéletet megelőző tárgyalás berekesztéséig – ez nincs meghatározott határnapokhoz kötve és az egységes tárgyalás későbbi határnapjain végzett utólagos perbeli cselekményre nem áll a kizárás, a preklúzió, nincs szétosztva a tárgyalás a tényelőadás és a bizonyítás, a tényelőadás és a jogelőadás szakaszára sem.[271]

Az egységes tárgyalási rendszer előnye az, hogy a formalitások kiküszöbölésével biztosítja az ügyek folyamatos tárgyalását, amennyiben a bíróság a pert nem szünteti meg, úgy nyomban érdemben tárgyalhatja az ügyet, ennélfogva lehetősége van arra, hogy már az első tárgyaláson érdemben döntsön. A szocialista jogirodalom az egyszerű és a gyors pervitel biztosítékát látta az egységes tárgyalási rendszerben, bár adós maradt azzal a

[270] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* [2000], 220.
[271] „A perbeli cselekmények nem voltak meghatározott határnaphoz kötve, és az egységes tárgyalás későbbi határnapján végzett utólagos perbeli cselekményre nem vonatkozott preklúzió" MÓRA Mihály, *A tárgyalás*, In: BECK Salamon (szerk.), Magyar polgári eljárásjog II., 1959, 310., MÓRICZ Adrienn Aliz, *Az osztott perszerkezet hazai és nemzetközi előzményei*, Miskolci Jogtudó, 2018/1. 9-18.

magyarázattal, hogy miféle célszerűség indokolhatja azt, hogy a bíróság ne a perelőfelvételek vizsgálatával kezdje az ügy tárgyalását.[272]

Az eljárás hatékonysága, perkoncentráció biztosítása érdekében a Pp. az osztott perszerkezet visszavezetése mellett döntött. Mind a joggyakorlat, mind a jogelmélet észlelte, hogy a tényelőadások és a jogelőadások folyamatos változásai az eljárás befejezésére hátrányosan ható körülmények. Ebből következett, hogy a 2018. január 1. napján hatályba lépett normaszöveg a keresetváltoztatás fogalmát rendkívül szélesen határozta meg, a 7. § (1) bekezdés 12. pontja szerint keresetváltoztatás, ha a fél a keresetlevéllel – ideértve a viszontkeresetet és beszámítást is – összefüggésben előadott korábbi a) tényállításához képest eltérő vagy további tényre hivatkozik, b) jogállításához, illetve jogi érveléséhez képest eltérő vagy további érvényesíteni kívánt jogot állít, illetve jogi érvelésre hivatkozik, vagy c) kérelméhez képest a kérelem, illetve annak valamely része összegszerűségét vagy tartalmát megváltoztatja vagy további kérelmet terjeszt elő. Ez a tág megfogalmazás a Pp. 215. §-ában meghatározott keresetváltoztatás megengedhetősége feltételei meghatározásával együtt olyan perstruktúrát alakított ki, amelyben a jogvita központi terepe és ezáltal a polgári per fókuszpontja is a perfelvételi szak lett. A Plósz-féle Pp.-ben a perfelvételi tárgyalás jelentősége elsősorban az alperes pergátló kifogásainak előadására szorítkozott, ezzel szemben a Pp. perfelvételi szaka az alaki kifogások előterjesztésén túl az érdemi vita kialakulásának színtere. GÁSPÁRDY a perbeszállás szempontjából a sérelemtudatot emeli ki, amelyet jogi konfliktusként fogalmaz meg a fél és ekként éli át.[273] A viszályrendezésben ez a destrukciós szakasz, amelyben a jogi konfliktus feltételezi, hogy a másik fél ellentétes jogi érveléssel áll elő. *A Pp. egyik legfontosabb újítása, hogy az első tárgyalást megelőzően már a kereseti kérelem és az ellenkérelem koordinálja az eldöntendő vitás kérdéseket, lehetőségeket teremt a jogvita tárgyának felkészülésére, célszerű és okszerű vita lefolytatására már az első tárgyaláson.* A megelőző írásbeli kommunikáció azonosíthatóvá teszi a vita főbb kérdéseit azzal, hogy az esetleges pontatlanságok, egymás mellett történő elbeszélés a szóbeli tárgyaláson a jogvita eldöntése szempontjából lényeges perfelvételi nyilatkozatok ismertetésével kezelhető. Objektíve a per két ellentétes szükséglet összecsapásának színtere, amely ellentétes szükségleteket a perbeli ellenfelek, mint divergáló érdekeket

[272] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 221. SCHLEIFFER Pál, *A tárgyalás*, In: NÉVAI László (szerk.), A magyar polgári jog fő kérdései tanulmánygyűjtemény, Budapest, 1953, 84-85., NÉVAI László, SZILBEREKY Jenő, *Polgári eljárásjog*, 3. kiad. Budapest, 1974. 331-363.
[273] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 13.

élnek meg.[274] A szükségletek összecsapását pedig legjobban akként lehet biztosítani, ha az mind írásban, mind szóban megerősítésre kerül. Az írásban benyújtott kereset és ellenkérelem biztosítja a felkészülést, míg a perfelvételi tárgyalás szóbelisége a további tisztázandó kérdések kivilágosodását. Már KENGYEL is rámutat arra, hogy „a perek elhúzódásának az oka ugyanis nem a tárgyalási rendszerben, hanem – más tényezők mellett – a tárgyalás előkészítésének a hiányosságaiban keresendő, amelyet éppen az 1999. évi novella próbált meg orvosolni."[275] A Pp. osztott perszerkezete és a perfelvételi utak meghatározása ennek megfelelően azon kíván segíteni, hogy a tárgyalás előkészítésének hiányosságait rendszerszinten küszöbölje ki, a felektől is nagyobb perbeli fegyelem elvárása mellett. Ez a perkoncentráció szerkezeti megnyilvánulása.

IV. 1. A perfelvételi utak hatása

A perkoncentráció azonban eltérően jelentkezik a vagyonjogi perekben és a nem vagyonjogi perekben. Az általános szabályok három fajta alternatívát tartalmazó perfelvételi módján azonban nemcsak a sajtó-helyreigazítási és képmásperek, valamint a végrehajtási perek törtek rést, hanem jelenleg kijelenthető, hogy az általánostól eltérő szabályok érvényesülnek a perfelvétel során az ügyek döntő többségében. Az eltérések kapcsán pedig megkülönböztethetünk jelentősnek tekinthető, marginális különbségeket, valamint kisebb, főleg az eljárási határidőkben megnyilvánuló különbségeket. Tekintettel arra, hogy az eljárás gyorsasága szempontjából mindkettőnek jelentősége van, ezért valamennyi különbség az eljárás időtartama szempontjából hangsúlyos. A perfelvétel kezdetének a perben megvalósuló vita kezdő aktusa tekinthető, azaz az ellenkérelem előterjesztése, amelynek vizsgálata nem mellőzheti az ellenkérelem benyújtására nyitva álló határidők diverzifikálódásának vizsgálatát.

A jogalkotó a perfelvételi módok választása körében a bíróság kezét nem kívánta megkötni, így szabadon választható a vagyonjogi perek esetében bármelyik perfelvételi út az ügy sajátosságaira tekintettel. Az tehát, hogy a perben milyen úton kerül sor a perfelvételre, a bíróság mérlegelésén múlik. A perfelvételi szak céljaként az határozható meg, hogy a felek nyilatkozatai az érdemi tárgyalás megkezdése előtt rendelkezésre

[274] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 19.
[275] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 221.

álljanak, azok teljesek, pontosak legyenek, így a végleges nyilatkozatok alapján kezdődjön meg a bizonyítási eljárás.

A perfelvételi szak az írásbeli ellenkérelem beérkezése után indul meg és a perfelvételi utakat a Pp. 187. § jelöli ki a perfelvételi tárgyalásig. Az eljárás szakaszainak elhatárolása nem csupán dogmatikai, de gyakorlati jelentőséggel is bír.[276]

Ezzel szemben a 2021. január 1-jén hatályba lépett módosításokra figyelemmel a megváltozott perjogi szabályok alkalmazása során a perfelvételre alkalmas keresetlevél közlésével egyidejűleg történő perfelvételi tárgyalás kitűzése, mint egyetlen perfelvételi mód alkalmazása merül fel a személyi állapotot érintő perekben, mivel a módosítás az eljárás gyorsítása érdekében *bevezet egy kizárólag a személyi állapotot érintő perekben alkalmazható perfelvételi utat* azáltal, hogy a bíróság a kereset közlésével egyidejűleg az ellenkérelem bevárása nélkül kitűzi a perfelvételi tárgyalás határnapját. [277] Az 1952-es Pp. talaján keletkezett az az álláspont, hogy alapvetően a tárgyalás kitűzésének időpontjában, valamint az addig megtehető intézkedésekkel kapcsolatosan kellene módosítani a hatályos szabályokon ahhoz, hogy a bíróságnak nagyobb mozgástere legyen az ügy szükségleteire szabni a konkrét eljárást. Egyrészről a tárgyalást úgy kellene kitűzni és a tárgyalás előkészítését elvégezni, hogy az alperes ellenkérelmét a bíróság már ismerje. A felperes keresetéből ugyanis a bíróság még nem tudja eldönteni, hogy melyek a jogvita vitás pontjai, amennyiben ezeket csak az első tárgyaláson ismeri meg, úgy a per szükségszerűen elhúzódik. Ezért is merült fel a jogirodalomban, hogy szükséges lenne, hogy a keresetlevél beérkezése után a bíróság az alperest minden esetben nyilatkozattételre szólítsa fel, amelyben arról kell tájékoztatnia a bíróságot, hogy kíván-e védekezni. [278]

A perfelvételi szak a per kontradiktórius jellegének fő színtere, a „szóváltás" időszaka. A Pp. a per e szakaszában biztosítja a feleknek a peranyag alakítását, támadási és védekezési eszközeiknek a per állása szerint megfelelő kiegészítését, módosítását. A feleknek a perfelvétel lezárásáig viszonylag szabadon és az ellenfél hozzájárulása nélkül lehetősége van perfelvételi nyilatkozatot előterjeszteni, a korábbiakat változtatni, kiegészíteni.[279]

---

[276] A perindítás hatályának beállta után a keresetlevél visszautasítására nem kerülhet sor. Ha a kereset nem tartalmazta a kötelező tartalmi elemeket, mellékleteket, e hiányosságokat a perfelvétel során az anyagi pervezetés eszközei alkalmazásával lehet pótolni. (Debreceni Ítélőtábla Gpkf.II.30.413/2018/2.)

[277] GONDÁN-EVETOVITS Andrea, *A személyi állapotot érintő perek szabályozásának legutóbbi módosítása és annak értékelése az elsőfokú bíró szemszögéből*, Családi jog 2021/3., 1-10.

[278] CZOBOLY Gergely, *A perelhúzódás megakadályozásának…* 33., 119., 160., 201.

[279] ZSITVA, *Perfelvételi szak, i.m.*

Az *alternatív perfelvételi útvonalakkal és rugalmas permenetrenddel* jellemzi a szabályozást, amellyel szemben az 1952-es Pp. az egyedi ügy sajátosságainak ismerete hiányában sematikusan előre meghatározta az eljárás menetét. A korábbi szabályozás célja az volt, hogy az első tárgyalás mihamarabb kitűzésre kerüljön, amelyen a felek szóbeli előadásai útján a kereset és a védekezés, esetleges ellenkövetelés előterjesztése megtörténhetett. Ehhez képest a Pp. egyik lényeges újítása, hogy az írásbeli ellenkérelem beérkezésétől három alternatív megoldást ad a perfelvételre, a perfelvételi tárgyalás megtartásáig. Ebben a körben a bíróság mérlegel, hogy melyik perfelvételi utat választja anélkül, hogy a felek erre vonatkozó indítványa bármilyen szinten kötné a bíróságot.

A *szabályozás célja*, hogy ezáltal az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan kerüljön meghatározásra a perfelvétel, amelyben a szükséges előkészítés mértékéről, tartalmáról és menetéről a bíróság határozhat. Ebben a szabályozási szisztémában a bíróság a kereseti kérelem és az ellenkérelem tükrében dönthet arról, hogy a jogvita kereteinek meghatározása írásbeli előkészítés vagy a perfelvételi tárgyaláson történő szóbeli előadás útján célszerű-e, a bíróság közrehatása írásban vagy szóban lehet-e hatékonyabb.[280] Azzal, hogy a bírósági meghagyás intézménye az első tárgyalás időpontját megelőző, ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő lejártához kötődik, a szabályozás rugalmassága annyiban csorbát szenved, hogy mind a perfelvételi utak közötti választás, mind a tárgyalás kitűzése az ellenkérelem határidőben történő előterjesztését követő időszakra terjed csak ki. Kérdéses, hogy mennyiben támogatható olyan írásbeli előkészítés elrendelése, amely mellett tárgyalás kitűzésére nem kerül sor. Az eljárás gyorsítása szempontjából ez a módozat általában nem támogatható, ugyanakkor amennyiben a további írásbeli perfelvétel a tárgyalási terhet jobban kalkulálhatóvá teszi, lehet hasznos segítség. Valószínűsíthetően az eljárás jelentősebb elhúzódását azért nem eredményezi, mivel az írásbeli előkészítés parttalanságát kizárja, hogy az a mód a válaszirat előterjesztését követeli meg, majd elvárás a tárgyalás kitűzése. *Az eljárás gyorsasága szempontjából tehát a perfelvétel lehetőségeihez szorosan tapad az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidőkre vonatkozó szabályozás.*

[280] Cél a jogvita kereteinek kijelölése, valamennyi vitás kérdés beazonosítása, meghatározva a felek bizonyítási érdekét is, ennek tükrében valamennyi szükséges bizonyítási eszköz és bizonyítási indítvány megtételével. (Fővárosi Ítélőtábla Gf.20.40.073/2022/5.) Bizonyítási indítvány előterjesztésére nem csak a keresetlevélben és az írásbeli ellenkérelemben van mód, hanem a perfelvétel során bármikor, akár szóban a perfelvételi tárgyaláson is a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig, ezzel is meghatározva a jogvita kereteit.

A Pp. jelentős újítása, hogy az 1952-es Pp. 139-140. §-a szerinti első tárgyaláson történő szóbeli perfelvétel helyett a perfelvétel első lépését, azaz az ellenkérelem és az esetleges viszontkereset, beszámítás előterjesztését a tárgyalás előtti időpontra teszi és írásbeli alaphoz köti. Ennek érvényesülése azonban nem tekinthető általánosnak, a különleges eljárások során visszatérés tapasztalható a megváltoztatni kívánt gyakorlathoz. Emellett a vagyonjogi perek esetében is megfogalmazódott az az álláspont, hogy e perfelvételi útvonalat az eddigi tapasztalatok szerint a bírói gyakorlat kevésbé preferálja, ennek hátterében vélhetően nemcsak az újszerűsége, hanem az a beidegződés is állhat, hogy a tárgyalást mihamarabb meg kell tartani. Egy válaszirat beérkezése azonban nem növeli lényegesen a kitűzésig eltelt időt, viszont nagyobb eséllyel lesz – halasztás nélkül – lezárható a perfelvétel a perfelvételi tárgyaláson.

Tapasztalható ugyanakkor egy olyan folyamat is, hogy az írásbeli beadványok mennyisége és terjedelme is jelentősen nőtt, amelynek hátterében egyrészt a bírósági eljárások digitalizálódása, másrészt a felek azon törekvése áll, hogy nehogy valamilyen hiányosság visszautasítást vagy pervesztést eredményezzen. Ezt szokás akként megfogalmazni, hogy a felek sörétes puskával lőnek, igyekeznek valamennyi felmerülő alternatív kérdésben a saját álláspontjukat megfogalmazni, azt kifejteni és bizonyítani is. Az írásbeli előkészítés esetében a bíróságnak szűkösebb lehetőségei vannak arra, hogy a felesleges, nem releváns, redundanciával terhelt, esetleg nem vitatott érveléseket kiszűrjék és ezáltal az ügy érdemére és lényegére fókuszáló, koncentrált pert elősegítsék. Mégis az eventualitás és a digitalizáció jelszavai alatt sok esetben nem az eljárást gyorsító, hanem azt jelentősen lassító folyamatok jelentkeztek.

Ahogyan az első perfelvételi utat (perfelvételi tárgyalás kitűzése előtt további írásbeli perfelvételt elrendelését) a bírói gyakorlat kevésbé preferálja[281], ugyanúgy a perfelvételi tárgyalás mellőzése is kevéssé alkalmazott perfelvételi mód. Ennek egyik oka, hogy bármelyik fél határidőben benyújtott kérelmére perfelvételi tárgyalást kell

[281] „E perfelvételi útvonalat az eddigi tapasztalatok szerint a bírói gyakorlat kevésbé preferálja, ennek hátterében vélhetően nemcsak az újszerűsége, hanem az a beidegződés is állhat, hogy a tárgyalást mihamarabb meg kell tartani, egy válaszirat beérkezése azonban nem növeli lényegesen a kitűzésig eltelt időt, viszont nagyobb eséllyel lesz – halasztás nélkül – lezárható a perfelvétel a perfelvételi tárgyaláson." ZSITVA, *Perfelvételi szak, i.m.* Különösen bonyolultabb ügyek esetében indokolt, hogy a perfelvételi tárgyalás jól előkészített írásbeli perfelvételt követően kerüljön megtartásra, mivel a bíróság is csak ezáltal kerül abba a helyzetbe, hogy a jogvita kereteit pontosan beazonosítsa, a megfelelő anyagi pervezetéssel a perkoncentrációt biztosítani tudja. (Fővárosi Ítélőtábla Pkf.7.25335/2020/2.) A keresetlevélben előadott kereset ellentmondásossága esetén a perfelvétel során anyagi pervezetéssel kell közrehatni abban, hogy a felperes a keresetlevélben feltüntetett nyilatkozatainak a hibáit kijavítsa.. A bíróság a perfelvételi tárgyalás kitűzése mellett elrendelheti-e a további írásbeli perfelvételt? Amely a perfelvételi utak közötti átjárhatatlanság mellett érvelt. (CKOT 2018. november 9., 37. számú állásfoglalás)

tartani, amely körben a bíróságnak nincsen mérlegelésre lehetősége, valamint ritkának tekinthető az az eset, amikor a kereset és az ellenkérelem, valamint a további perfelvételi iratok olyan mértékben egyértelmű helyzetet teremtenek, hogy a perfelvétel tárgyaláson kívül lezárható és csak a bizonyítást kell lefolytatni a bíróságnak, azaz érdemi tárgyalást kell tartania vagy esetlegesen bizonyítást sem kell lefolytatni. A korábbi szabályokhoz képest nyilvánvalóan nagyobb megterhelést jelent az, hogy a perfelvételi tárgyaláson a személyes jelenlét jelentősége felértékelődött, az érdemi tárgyalási szakban jóval szélesebb körben van arra lehetőség, hogy a bíróság a felek, illetve képviselőik jelenléte nélkül tartsa meg a tárgyalást. A Pp. a perhatékonyságot és a perkoncentrációt kívánja biztosítani a perfelvételi tárgyalás elmulasztásának következményei szabályozásával (Pp. 190. §), valamint a Pp. 192. § (2) bekezdésében írt *nyilatkozattételi kompetencia feltételezésével*. Az eljárástámogatási kötelezettség elvéből is következően nem lehetséges a halasztás amiatt, mert a fél nem gondoskodott megfelelően informált képviselőről és maga sem jelent meg vele együtt a tárgyaláson, vagy a fél érdekkörében eljáró más személy tudna megfelelő ténynyilatkozatot tenni. A megjelenési kötelezettség azonban sok esetben hátrányosan érinti a feleket, illetve jogi képviselőjüket. A teljesség igénye nélkül kiemelhető a sok esetben hosszabb utazással töltött idő, a tárgyalás folytán kiesett munkaidő, a tárgyaláson történő részvétellel összefüggésben felmerülő lelki és szellemi teher, a tárgyalások esetleges elhúzódásával összefüggésben felmerülő holtidő.[282] Peres eljárásokat tömegében vivő cégek esetében különösen nehezen megoldható a tárgyalásütközések miatt a személyes jelenlét biztosítása, a helyettesítés pedig éppen a Pp. 192. § (2) bekezdésének rendelkezései alapján nem tekinthető megfelelő alternatívának. Különösen fontos kérdés ez, ha azt vesszük figyelembe, hogy a jogi képviselet a bizalmi kötelmek közé tartozó megbízási jogviszonyokon belül is fokozott bizalmi viszonyt feltételez.

A megjelenési teher enyhítését jelenti a perfelvételi tárgyalás mellőzéses perfelvételi mód, amikor a bíróság figyelmezteti a feleket, hogy nem kíván perfelvételi tárgyalást tartani, majd a felek tárgyalás tartása iránti kérelmének hiányában a perfelvételt tárgyaláson kívül lezárja és nyomban érdemi tárgyalást tűz ki. Bármelyik fél határidőben előterjesztett tárgyalás tartása iránti kérelme kizárja ezen perfelvételi mód választását.

[282] „Ugyanakkor a per szereplői is kiesnek a gazdasági munkából, amíg ügyükkel vannak elfoglalva (előkészítő utánajárások, konzultáció az ügyvéddel, megjelenések a bíróságon stb.). A közvetlen és közvetett, kimutatható és ki nem mutatható gazdasági hátrányokon túl, a hosszú per lélektanilag is hátrányos. Habscheid írta, hogy a per 'patologikus állapotnak' tekinthető." SZABÓ, *A polgári peres eljárás hatékonysága, i.m.* 635.

Alkalmazása indokolt lehet, ha a jogvita kifejezetten egyszerű, az alperes csak alaptalan alaki védekezést terjesztett elő vagy a keresetet elismerte. Előfordul például, hogy a parkolási pótdíj esetében az alperes csak arra hivatkozik, hogy a gépjármű – amelynek üzembentartója – a parkolási esemény során nem az ő használatában volt, azt egy ismerősének kölcsönadta. Vagy előfordul, hogy az alperes a periratok alapján is egyértelműen megállapíthatóan alaptalanul hivatkozik elévülésre. Ilyen esetben a perfelvétel tárgyaláson kívüli lezárása esetén a kitűzött érdemi tárgyalást már bármelyik fél kérheti távollétében megtartani. A perfelvétel korábbi lezárása folytán a kereset vagy védekezés (rosszhiszemű, perelhúzó célzatú) megváltoztatása is erősen korlátozott az érdemi szakban. A gyakorlatban gyakran előfordul, hogy ilyenkor a bíróság inkább kitűzi a perfelvételi tárgyalást, amely lehetőséget teremt a felek belátásán alapuló egyezség létrehozására, és amely az illetékkedvezmény és a teljesítési hajlandóság folytán költség- és időhatékonynak minősülhet.

A gyakorlatban leginkább érvényesülő perfelvételi út a perfelvételi tárgyalás kitűzése mellett elrendelt további írásbeli perfelvétel.[283] Ez a mód biztosítja ugyanis leginkább az írásban jól előkészített első tárgyalás megtartását, amely így megfelelő módon hatékony tud lenni, a felek számára kiszámítható és ösztönzi a jogvita kereteinek teljeskörű kijelölését. E bírói gyakorlatban kialakuló eljárás nem tekinthető egy negyedik – törvény által nem megengedett – perfelvételi útvonalnak, hanem csupán a Pp. 187. § b) pontja szerinti perfelvételi tárgyalás kitűzéses perúthoz kapcsolódó kiegészítő eljárási lépés. Volt olyan gyakorlat, különösen a gondoksági perek körében, hogy a bíróság a keresetlevél beérkezését követően már a tárgyalás kitűzéséről, esetlegesen szakértői bizonyítás elrendeléséről is határozott. Helyteleníthető az a bírói gyakorlat, ahol a bíróság vagy a törvényes időpont előtt vagy azután határozza meg a perfelvételi utat, mivel ennek meghatározása az írásbeli ellenkérelem beérkezéséhez kötődik. A perfelvétel módjának meghatározásáról a bíróság nem dönthet addig, amíg az ellenkérelem benyújtásának határideje valamennyi alperessel szemben le nem telt, ezt követően amennyiben további írásbeli perfelvétel nem szükséges, a bíróság a perfelvételi tárgyalást kitűzi és az arról szóló idézéssel együtt minden fél részére kézbesíti az írásbeli ellenkérelmet.[284]

---

[283] CKOT 2018.november 19.,:37. és 38. számú állásfoglalás

[284] CKOT 2018. november 19., 38. számú állásfoglalás, Ellentétes érvelést tartalmaz VÖLCSEY Balázs, *A perfelvételi szak jogértelmezési kérdései*, Magyar jog, 2020. 6., 332-339. Az előkészítő iratra felhívás, mint egy rugalmas, szinte bármikor alkalmazható („jolly joker") eszköz alkalmas a perfelvételi utak rugalmasságát biztosítani. Az eljárási szigor a perkoncentráció megvalósítása érdekében került kialakításra, amely ekként az eljárás gyorsításának eszköze is. Ugyanakkor egyensúlytalanságot eredményezhet, hogy a keresetlevél nem perfelvételi irat, így a Pp. 183. § (5) bekezdése szerinti pénzbírság kiszabására nem ad

IV. 2. A személyi állapotot érintő perek indokolt eltérései

A Pp. 2018. január 1-jén történő hatálybalépésekor a személyi állapotot érintő perekre vonatkozóan nem tartalmazott eltérő perfelvételi utat és a határidők szempontjából sem tett különbséget az általános szabályokhoz képest.[285] A gyermekeket érintő pereken túl általában jellemző a személyi állapotot érintő perekre az időtényezére való fokozott érzékenység. Könnyen belátható, hogy az eljárások hosszabbodása különösen azokat az ügyfeleket érintette negatívan, akik a formálisan fennálló házasságukat kívánták minél gyorsabban felbontani úgy, hogy közös kiskorú gyermekük nem volt, a járulékos kérdésekben pedig megállapodást kötöttek. Ezek az ügyfelek korábban a bíróság leterheltségétől függően akár egy hónapon belül számíthattak az érdemi döntés meghozatalára. Különösen akkor, ha megállapodásukat is csatolták, ezáltal

---

alapot az első alkalommal történő indokolatlan keresetváltoztatás, ezzel szemben az ellenkérelem megváltoztatása, mivel perfelvételi iratról van szó, szankcionálható.

[285] A végrehajtási perekben az eljárások jellege miatt kezdettől fogva rövidebb határidő állt rendelkezésre, így az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő 15 nap (+15 nap). A gyorsaságot biztosítja, hogy további írásbeli perfelvétel elrendelésének nincs helye, a tárgyalási időköz 8 nap, a tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő egy hónap. Rövidebb határidő, perfelvételi út kizárása mellett az osztott perszerkezet és a perfelvétel is a vagyonjogi perek általános szabályait követte.

Jelentősebb az eltérés a sajtó- és képmásperben, mivel itt egyetlen klasszikus perfelvételi út sem volt alkalmazható, hanem a Pp. 497. § egy teljesen egyedi, speciális permenetrendet állított fel, amelyben a bizonyítás korlátozott rendszere és a rövid határidők együttesen biztosították az objektív szankciórendszerhez kapcsolódó igényérvényesítés hatékonyságát. A sajtó-helyreigazítási per azért tudja betölteni különleges jogvédelmi szerepét, mert a jogintézmény megjelenése óta a kapcsolódó anyagi jogi és eljárásjogi szabályok a következetes bírói gyakorlattal együtt olyan igényérvényesítési modellt valósítottak meg, amely alkalmas volt a jogvita hatékony és gyors elbírálására. PRIBULA, *Illetékesség kikötése…i.m.* 423.. A per lényege, hogy aki a sajtóközleményben megjelent, megalapozatlan tény által okozott sérelmet ebben az eljárásban kívánja orvosolni, a sajtószervvel szemben egyetlen, semmilyen más jogkövetkezménnyel össze nem kapcsolható igényt érvényesíthet: a helyreigazítás jogkövetkezményét. A bizonyítás annyiban minősül korlátozottnak, hogy a pert a törvényben meghatározott Smtv. 12. §-a szerinti eljárásnak kell megelőznie. A határidőn belül írásban megérkezett helyreigazítási közzététel csak akkor tagadható meg, ha a helyreigazítást nem az arra jogosult kérte, a kérelem nem tartalmazza a sérelmezett közleményt, a valótlan, illetve a hamis színben feltüntetett tényállításokat, és – feltéve, hogy ezek közzétételét is igényli – a valós tényeket, vagy a kérelemben előadottak valósága nyomban megcáfolható. Ebből következik, hogy a határidőn belül előterjesztett helyreigazítás iránti kérelem már kijelöli a jogvita kereteit. PRIBULA szerint annak a bizonyítására, hogy megvalósultak-e a helyreigazításhoz szükséges törvényes feltételek, csak korlátozott keretek között kerülhet sor: a jogszabályi rendelkezések a jogvitát lényegében „előrehozzák". Az előzetes eljárás a sajtó-helyreigazítási per kötelező és mellőzhetetlen előzménye, mivel a sajtószerv ezen kérelem alapján kerül abba a helyzetbe, hogy meggyőződhessen a kérelem alaposságáról, így mindenekelőtt arról, hogy rendelkezik-e azokkal az információkkal, amelyek alapján a perben sikerrel védekezhet.

A sajtó felróható magatartásának nincsen jelentősége, a helyreigazítás objektív kötelezettség, így annak sincs jelentősége, hogy a valótlan tény közlése sérelmet okoz-e a helyreigazítást kérő, közvetlenül érintett félnek. Ezáltal érvényesül a sajtószerv a valóságnak megfelelő tájékoztatásra vonatkozó kötelezettsége. Az osztott perszerkezet mellett a jól működő, gyors jogvédelem megvalósítására alkalmas eljárási szabályok lényegében nem változtak. Mind a ténybelileg vitás, mind a jogilag eltérő álláspontok már a perindítást megelőzően rögzülnek, a perfelvétel szinte a pert megelőzően megvalósul, ezáltal biztosítható, hogy a peres eljárásban a korlátozott bizonyítás mellett a tárgyalások gyorsan, érdemben is befejeződhessenek.

az ügyben eljáró bíró feltételezhette, hogy egy rövid, minimális felkészülést igénylő tárgyalást követően a statisztikájában újabb érdemi befejezés jelentkezik. Ilyenkor a bíróság kis munkateherre, az ügyfél pedig gyors és kevéssé megterhelő ügyintézésre készülhetett. Ezért mind a bíróság, mind az ügyfelek érdeke volt a jogvitától valójában mentes ügyek időben minél rövidebb elintézése. Ehhez képest az ellenkérelemre nyitva álló 45 napos határidő, amely 45 nappal meghosszabbítható, akár azt az érzetet is keltheti, hogy 3 hónapon belül a jogvita hiánya ellenére is a tárgyalás kitűzésének akadálya van. A gyakorlatban természetesen nem fordult elő olyan eset, hogy amikor mindkét fél a házasság felbontását kívánta, akkor is ezen szándékkal ellentétesen az ellenkérelemre nyitva álló határidő meghosszabbítását kérte volna az alperes. Azonban önmagában a 45 napos határidő is túlzottnak és feleslegesnek minősült. Ezért viszonylag korán felmerült az a kérdés, hogy amennyiben mindkét fél a házasság felbontását kéri, esetleg közös kérelmet adnak be a tárgyalás minél előbbi kitűzésére, akkor van-e lehetőség arra, hogy a nyitva álló 45 napos határidő lejártát megelőzően a bíróság tárgyalást tűzzön ki; ezáltal mind a perfelvételi, mind az érdemi tárgyalást minél gyorsabban megtartsa és ítéletet hozzon.

Az eljárásjogi szabályok közjogi jellegéből levezethetően az előbbi megoldás nem volt helyesnek tekinthető, ugyanakkor találkozott mind az ügyfelek, mind a bíróság érdekeivel. Így egyre többször hangzott el informatív beszélgetések során, hogy ezekben az ügyekben úgysem lesz jogorvoslati kérelem, ezért az esetleges jogszabályt rontó joggyakorlat hatályon kívül helyezést nem fog eredményezni. Az eljáró bíró ilyenkor esetlegesen kifejezetten célszerűen jár el az ellenkérelemre nyitva álló határidő bevárása nélküli kitűzéssel, amely az arra érdemes ügyek hatékony elbírálását eredményezte, még akkor is, ha a jogszabály szövegéből ez az álláspont nem volt alátámasztható.

Hasonlóan visszás helyzetek alakultak ki a gondokság alá helyezés iránti, illetve a gondokság alá helyezés felülvizsgálata iránti perekben. Az 1952-es Pp. szabályai alapján nem volt akadálya annak, hogy a bíróság a tárgyalás kitűzésével együtt a kötelező szakértői kirendelésről is döntsön, valamint a kitűzött tárgyalásra a bejelentett tanúkat megidézze. Ebben az esetben a gondokság alá helyezésről az első tárgyaláson érdemben is határozni lehetett, így az ügyek gyors és hatékony befejezése biztosított volt. A szakmai rendezvényeken egységes volt az álláspont, hogy a szakértői bizonyítás a gondoksági perekben is általában az utolsó lépés, de a gyorsaság igénye és az egyszerűség kívánalma gyakran más sorrendet állított fel. A Pp. szabályai szerint hasonló eljárási metódus csak

az előzetes bizonyítás szabályainak meghivatkozásával lett volna kivitelezhető, de a 334. § b) pontjára hivatkozás csak igen kiterjesztő értelmezéssel volt felhívható.

A példákból jól látható, hogy éppen a legegyszerűbb, azonban tömegében előforduló ügyek elbírálásának kedvezett az egységes perszerkezet, a bizonyítás és a perfelvétel rugalmas kezelése, a bíróság nagyobb szabadsága a permenetre.

Az osztott perszerkezet előnyei sokkal inkább a vagyonjogi perekben mutatkoztak meg, a nem vagyonjogi perek esetében az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránti perekben lényegében nem következett be változás, míg a személyi állapotot érintő perek elbírálása, illetve ezen eljárások lefolytatása során sokkal inkább nehézségek mutatkoztak meg, a jogérvényesítés akadályaival találkoztak az ügyfelek és az eljárások lassulásával.

Természetesen várható minden szabályváltozásnál, de különösen az eljárási szabályok ilyen mértékű és koncepcionális változásai esetén, hogy a gyakorlat egyfajta akaratlan lassulással követi az új rendelkezéseket. A rutinszerű jogalkalmazást felváltja az értelmező, bíráló és újabb mintákat kialakító ügyintézési folyamat. A jogértelmezési kérdések előtérbe kerülnek és egyes rendelkezések értelme is vitatottá válik. Mindebből az következik, hogy a statisztikai adatokban megjelenő lassabb ügyintézés kezdetben természetes folyamat, az új minták kidolgozása, a rutinszerű jogalkalmazás és a készségszintű ismerete a jogszabályoknak időt vesz igénybe, amely nem mellőzhető és nem megspórolható. Ennek ellenére a 2018-ban tapasztalható folyamatok nem voltak kecsegtetőek, mivel éppen a legegyszerűbb és tömegében előforduló ügyekben lehetett érezhető visszaesést tapasztalni.

A közös megegyezéssel történő házasság felbontása általában nem jelent jelentős leterheltséget az elbíráló bíróság számára. Természetesen ezek az ügyek bármikor átalakulhatnak tényállásos bontássá és a járulékos kérdésekben éles vitákat eredményezhetnek, de ezen a téren a Pp. hatálybalépése nem változtatott mégis közel egyharmados időtartamnövekedésről számoltak be az első visszajelzések. A gondnokságos ügyek egy jelentős részénél is lehet tapasztalni, hogy érdemi vita nélkül, nagy kiszámíthatósággal zajlanak, mégis a pertartamok majdnem egyötödös emelkedése volt megfigyelhető.[286]

Ennek következménye volt, hogy a 2019. év elején az Országos Bírósági Hivatal elnöke megküldte a Pp. családjogi perekre vonatkozó rendelkezéseinek módosítására

[286] birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/az-obh-elnokenek-jogszabaly-modositasi-javaslata-szemelyi-allapotot (2022. szeptember 2-i letöltés)

irányuló javaslatát az igazságügyi miniszter részére. A javaslat a személyi állapotot érintő perek szabályainak rugalmasabbá tételét, az ügyfelek jogérvényesítésének könnyítését és az eljárás felgyorsítását célozta. A módosítás kezdeményezésének indoka az volt, hogy a Pp. hatálybalépését követően a bíróságok már néhány hónapon belül jelezték, hogy az egyszerűbb megítélésű családjogi perekben az új szabályok túl kötöttek, a per időszerű befejezését hátráltatják és sokszor a jogkereső állampolgárok méltányos érdekei ellen hatnak. Az OBH „új Pp. hatályosulását támogató munkacsoportja" is folyamatosan nyomon követi az új eljárási szabályok személyi állapotot érintő perekre gyakorolt hatását.

Bár a Pp. szabályainak megalkotásakor a jogalkotói cél a gyorsítás volt, és számos jogintézmény szolgálja ezt a célt, a személyi állapotot érintő perek esetében – a tapasztalatok alapján – jogszabálymódosítás szükségessége merült fel. Az OBH korábban a polgári perben használt formanyomtatványok egyszerűsítését is kezdeményezte. Az OBH elnöke a személyi állapotot érintő pereket és a családjogi jogterületet 2019-ben kiemelten kezelte. A családjogi jogviszonyok rendezésére irányuló peres eljárások jelentős része kiskorú gyermekek érdekét is érinti, ezáltal a javaslat az OBH elnökének a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megvalósítására vonatkozó célkitűzésével is összefüggött. A kezdeti változtatások ugyanakkor nem érintették az általános szabályokra szabott perfelvétel lényegét, a jogalkotó elégnek találta a határidőkre vonatkozó szabályok szigorítását, és ezáltal a közrehatást az eljárás gyorsításában.

Az is rögtön jogértelmezési kérdést vetett fel, hogy ha az alperes személyi állapotot érintő perben nem terjeszt elő írásbeli ellenkérelmet, mi lesz a mulasztás jogkövetkezménye. A CKOT 2018. május 3. napján állásfoglalást adott ki, amely abból indult ki, hogy a 432. § (1) bekezdése nem csak a bírósági meghagyás kibocsátását zárja ki, hanem válaszirat és viszontválasz benyújtásának, a keresethez való csatlakozásnak, beavatkozásnak, valamint a perfelvételi tárgyalás mellőzésének sincs helye. Az is megállapítható, hogy a fél személyes megjelenése kötelező, a bíróság pedig a feleket köteles személyesen meghallgatni, kivéve, ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik vagy ha a meghallgatás elháríthatatlan akadályba ütközik. Mindezekből arra lehet következtetni, hogy a személyi állapottal kapcsolatos perben a perfelvételi tárgyalásnak kiemelkedő jelentősége van. Erre tekintettel írja elő a Pp. 432. § (1) bekezdés e) pontja a perfelvételi tárgyalás mellőzése lehetőségének tilalmát. A felek személyes meghallgatásának garanciális jelentősége van, a perfelvételi tárgyaláson. A felek személyes nyilatkozatai megváltoztathatók. Ezekben a perekben gyakran változnak a felek életviszonyai,

körülményei és az idő múlásának is jelentősége lehet, ezért a perek speciális tárgyát (személyi állapot) is figyelembe kell venni a Pp. 430. §-a alapján irányadó általános szabályok alkalmazásánál. Erre tekintettel az állásfoglalás egyértelműen kimondta, hogy a személyi állapotot érintő perekben az írásbeli ellenkérelem elmulasztásának nem lehet az a jogkövetkezménye, hogy az alperes szóban előadott nyilatkozata hatálytalan, a mulasztás miatt viszont-keresetlevelet azonban nem terjeszthet elő, például nem kérhet házastársi tartást.[287]

A gyakorlatban erre tekintettel hamar felmerült a kérdés, hogy amennyiben az alperesi ellenkérelem előterjesztésének hiánya következtében bírósági meghagyás kibocsátásának nincs helye, a később előterjesztett ellenkérelem nem hatálytalan és a Pp. 183. § (5) bekezdése szerinti pénzbírság alkalmazására is csak korlátozott és kivételes helyzetben kerülhet sor, akkor milyen jelentősége van a 45 napos ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidőnek. Vajon az ellenkérelem előterjesztését megelőzően a tárgyalás kitűzése sért-e bármilyen garanciális szabályt, járhat-e bármelyik fél jogainak sérelmével?

Ezek a kérdések azért is voltak nyomasztóak, mert az eljárásjogi szabályok a korábban már többször hivatkozott közjogi jellegük folytán nem csak félretehető iránymutatások. Az egyértelmű jogszabályi rendelkezésekkel szemben olyan gyakorlat kialakítása, amely valamely ügyfélnek még ha kedvező is, felveti egy másik kógens jogterület szabályaiba ütközést. Az a hivatalos személy, aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon vagy jogtalan előnyt szerezzen, hivatali kötelességét megszegi, hivatali hatáskörét túllépi vagy hivatali helyzetével egyébként visszaél, büntetőjogilag értékelhető, tényállásszerű magatartást tanúsít. A kógens határidőket figyelmen kívül hagyó, az ügyfelek érdekében nagyvonalú értelmezést képviselő gyakorlat nem tekinthető veszélytelennek.

Az általános szabályoktól történő nagyobb eltérés, az osztott perszerkezet lazítása vagy az írásbeli előkészítés körében az ellenkérelem beérkezéséről történő lemondás a tárgyalás kitűzése előtt, mégsem tűnt járható útnak. Ennek oka abban keresendő, hogy különösen a házasság felbontásával kapcsolatos eljárások körében lehetett tapasztalni kifejezetten elöregedett, hosszú pertartamú ügyeket. Ezekben az eljárásokban volt leginkább tapasztalható *a keresetváltoztatások eljárás elhúzódását eredményező hatása*. A Pp. eljárások gyorsítására vonatkozó törekvései között „sikerrendelkezésnek”

[287] CKOT 2018.május 3.,2. számú állásfoglalás

tekinthető a 462. §, amely a házassági per és a házassági vagyonjogi per összekapcsolásának tilalmát mondta ki. A két per kapcsolata éppen annyira kézenfekvő, mint amennyire elválasztásuk indokolható. Ha a vagyonjogi és nem vagyonjogi per kategóriáját eltérő szabályozási szükségletek szerint tekintjük, akkor mindenképpen indokolt a két per elválasztása. Egyrészt a vagyonjogi viszonyok és a személyi állapotot érintő vitás kérdések együtt történő kezelése az eljárások időtartamára hatványozottan hathat. Ha a perbeszállás első tényezőjeként a sérelemtudatot és ennek jogi konfliktusként való megfogalmazását, átélését tekintjük[288], akkor az is megérthető, hogy az érzelmi és indulati elemekkel erősen átszőtt házasság felbontása és járulékos kérdései nagyban hatnak a vagyonjogi elemekben kialakuló vitára is. Ezek kölcsönhatása dinamikus, amely lehetőséget teremt a peres felek közötti többszintű, sok szálon összegabalyodott perbeli és peren kívüli játszmák lefolytatásához. Önmagában ezért már az is eredményeket tud produkálni, ha a felek számára folyamatosan visszatükrözésre kerül, hogy a személyi állapotot érintő kérdésekben a házasság felbontása iránti perben kell megállapodásra jutniuk vagy a bíróság döntését kérniük. Ehhez a kérdéskörhöz csak a tartásdíjra vonatkozó és az utolsó közös lakás használatára vonatkozó rendelkezések tartozhatnak. Ezt meghaladóan a még fennálló vitájuk vagyonjogi kérdésnek minősül, amelyre ugyan vonatkoznak speciális szabályok, de már nem jellemzi a legszemélyesebb érintettség, és közvetetten jellemzi a kiskorú gyermek érdekeinek figyelembevétele, vagy a per gyors lefolytatásához fűződő fokozott érdek. A házassági vagyonjogi per és a házasság felbontása iránti per elválasztása abból a szempontból is szerencsés, hogy a két pertípusban előterjesztett kereseti kérelem tárgyalása eltérő dinamikájú. A személyi állapotot érintő perekben sokkal inkább tapasztalható az időtényezőre vonatkozó olyan érzékenység is, hogy a körülmények megváltoznak, a lassú mederben folyó per felett az élet elszalad. A vagyonjogi per jellemzően múltra fókuszáló, míg KENGYEL megfogalmazása szerint a státuszperben hozott ítéletek konstitutív természetűek, azaz jogviszonyt vagy jogállapotot változtatnak meg.[289] A vagyonjogi perben hozott ítélettel ellentétben, amely a felet rendszerint egy meghatározott magatartásra kötelezi, a személyi állapottal kapcsolatos perben maga az ítélet hozza létre, szünteti meg vagy változtatja meg a jogviszonyt, jogalakító ítélet bontja fel a házasságot, mondja ki az érvénytelenséget, szünteti meg a szülői felügyeletet.

[288] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 13.
[289] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 392.

A státuszperek ezen jellemzője eltérő szemléletmódot követel meg, a jogviszony jelenlegi és jövőbeni alakulása is figyelembe veendő, még annak kárán is, ha például a nevelési alkalmasság kérdésében történő állásfoglalás olykor a jóslat kategóriájába tartozik. A bizonytalan tényezőkben történő döntéshozatal pedig a hallogatás elősegítésére alkalmas.

IV. 2. 1. Az első módosítások a 2020. évi költségvetési törvénnyel

A Pp.-t érintő kritikai hangokra a jogalkotó először Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2019. évi LXVI. törvényben (továbbiakban: 2020. évi költségvetési tv.) reagált. Van olyan álláspont, amely szerint ez a Pp. novellát megelőző első lényeges, a korábbi eljárásrendhez képest kötöttebb új eljárásjogi szabályokon lazító módosításnak tekinthető.[290] A perfelvétel szempontjából a módosítások nem tekinthetők lényeginek, elsősorban a határidőkre fókuszáló, apróbb finomításként jellemezhetők. A Pp. módosításra vonatkozó végső előterjesztői indokolás is az egyértelmű jogértelmezés érdekében szükséges kiegészítésekre utal.

A módosítás elsősorban a személyi állapotot érintő perekre vonatkozik és az eljárások hatékonyságára történő hivatkozással lehetőséget teremt például a perek jelentős részében hivatalból perindítási joggal felruházott gyámhatóság félként történő részvétele esetén eltérésre a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára rendszeresített nyomtatványok használatától. A *nyomtatványkényszer*[291] nem feltétlenül tekinthető az eljárás szempontjából meghatározó körülménynek. A nyomtatványok használata sok esetben hasznos és célszerű tud lenni, segítheti, hogy lényeges körülmények ne maradjanak ki a keresetlevélből. Megelőzi a „sajtpapíron" beadott keresetlevelek kapcsán kialakult hiánypótlások azon sajátosságát, hogy a bíróság igyekszik kitalálni, a beadvány mire is vonatkozhat, milyen irányú konkrét hiánypótlásnak lehetne helye. A nyomtatványok használata segíthet abban is, hogy a fél elsősorban a releváns információkat tüntesse fel, és a beadványok egyes elemei elkülönülten, beazonosítható

[290] GONDÁN-EVETOVITS *i.m.* 1-10.
[291] A veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III.31.) Korm. rendelet eltörölte a nyomtatványkényszert, és a bíróság hiánypótlása körében előírta, hogy valamennyi hiányosságot fel kell tüntetni, és a fél jogban való járatlanságához igazodó teljeskörű tájékoztatást kell adni, ez jelentette alapját a későbbi módosításoknak, kötöttségek lazításának.

módon kerülnek előterjesztésre. A fél így nem ömlesztve, rendszertelenül tudja a beadványban a bíróság elé tárni az általa fontosnak tartott körülményeket, hanem kap egyfajta iránymutatást, amely segíthet az információk gyorsabb feldolgozásában, az ügymenet hatékonyabbá tételében. GÁSPÁRDY szerint megfontolást érdemelhet továbbá, hogy a keresetlevél fakultatív tartalmi elemeire vonatkozó s ekként orientáló törvényi rendelkezés beiktatása, egyes percselekmények előrehozatala révén a pertartam rövidítést mozdíthatná elő.[292] A nyomtatványok használata alkalmas lehet arra, hogy ezen fakultatív elemek számbavételére ösztönözzön és minél előbb történő előterjesztésüket motiválja, ami elősegíti, hogy a másik fél is minél előbb érdemben vitatni tudja a tényállításokat, bizonyítékokat vagy bizonyítási indítványokat.

A nyomtatvány használata tehát tekinthető egyfajta mankónak, amely a járásában akadályozott számára nagy segítséget jelenthet, ugyanakkor a járni tudó vagy éppen szaladni kívánó esetében felesleges teher. Az adminisztratív terhek növekedése, a túl bonyolult, túl hosszú vagy áttekinthetetlen nyomtatványok használata a bírósághoz fordulást nehezíti. A merev eljárási rend, kötelező nyomtatványhasználat sokszor inkább nehézséget, mint segítséget jelent. A személyi állapotot érintő perek első változtatásai között szerepelt, hogy a perindítási joggal felruházott gyámhatóság félként történő részvétele esetén eltérhet a nyomtatványok használatától. A jogalkotó ennek kapcsán hivatkozott arra, hogy a személyi állapottal kapcsolatos perek sajátosságaira, a felek személyére tekintettel ezekben a perekben rendszeresített nyomtatványok tartalma úgy került kialakításra, hogy az a laikus – elsősorban természetes személy – fél perindítását segítse. A gyámhatóságokra vonatkozó ágazati jogszabályok a gyámhatóság részvételével zajló perekre számos további kötelező többlettartalmi elemet határoznak meg az egyes beadványok tekintetében, amelyek indokolttá teszik, hogy a gyámhatóság eltérhessen a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára rendszeresített nyomtatványok használatától perindítás esetén vagy olyan perben, amelyet ellene kell megindítani. A módosítás így lehetőséget teremt mind a nyomtatványok használatára, mind azok mellőzésére, amely így megfelelő rugalmasságot biztosít a hatékonyság érdekében.[293]

Az írásbeli ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló 45 napos és az alperes meghosszabbítás iránti kérelmére rendelhető további legfeljebb 45 napos határidő lerövidítése is a 2020. évi költségvetési tv-nyel történt meg. A módosítás indoka a

[292] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 13.
[293] 2019. évi LXVI. tv végső előterjesztői indokolása 152. §-hoz

korábban már taglalt gyakorlat visszajelzése és a személyi állapottal kapcsolatos perek sajátosságai voltak. Ezen módosítás előterjesztői indokolása már tartalmazta, hogy ezekben a perekben gyakran változnak a felek életviszonyai, körülményei, az időmúlásnak is jelentősége lehet, ezért e perek speciális tárgyára a személyi állapotra tekintettel a szóbeliség érvényesülésének fokozottan kell érvényesülnie. A felek személyes meghallgatása, személyes nyilatkozattétele meghatározó jelentőségű, melyek megtételét a perfelvételi tárgyalás biztosítja, ezzel összefüggésben indokolt az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő lerövidítése. A módosítás tehát kizárólag a határidőket érinti, azonban egyértelmű jelzést tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a perfelvétel fő területe a perfelvételi tárgyalás, nem pedig az azt megelőző írásbeli előkészítés. Ebből következően az első visszatérésnek tekinthető az 1952-es Pp. azon gyakorlatához, amely a tárgyalás minél előbbi kitűzését tekintette az eljárás gyorsítása szempontjából lényeges körülménynek. A CKOT 2018. május 3. 2. számú állásfoglalására tekintettel is szükséges volt jogszabályi szinten rendelkezni a viszontkereset előterjesztésének határidejéről. A Pp. általános rendelkezései szerint az alperes a felperes ellen az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló, vagy a bíróság által az ellenkérelem előterjesztésére meghosszabbított határidőn belül terjeszthet elő viszontkeresetet írásban viszontkereset-levéllel. Ezen perfelvételi irat előterjesztésére nyitva álló határidő a vagyonjogi keresetekre modellezve került meghatározásra, ahol a múltbeli történések befejezett szakaszával kapcsolatos jogérvényesítésről dönthet a fél, feszes határidőkhöz szabva. A személyi állapotot érintő perekben azonban a per tárgyát képező jogviszonyok körében a per folyamán bekövetkező változásokra tekintettel indokolt a viszontkereset előterjesztésére nyitva álló határidő meghosszabbítása a perfelvételi szak végéig. A szóbeliség fokozott jelentősége és a perfelvételi tárgyalás központi szerepe miatt a viszontkereset a perfelvételi tárgyalás lezárásáig akár írásban, akár szóban előterjeszthető a viszontkereset-levélre vonatozó szabályoknak megfelelő tartalommal. A 30+15 napos ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő így lényegében a felére csökken és megjelenik az *első repedés az ellenkérelem benyújtását egységesen szabályozó eljárási rendben*, és a viszontkereset előterjesztésére nyitva álló határidő is kitolódik.

A módosítás még egy lényeges határidő-rövidítést tartalmaz és igyekszik kezelni a joggyakorlatban kialakuló széthúzó értelmezéseket a megegyezés alapján történő

házasság felbontásával összefüggésben. A Csjt.[294] lehetőséget adott arra, hogy a házasfelek a házasság felbontását egyező akartnyilvánítással kérjék. A gyakorlatban „közös megegyezéses bontásnak” nevezett eljárás legfontosabb feltétele az volt, hogy a házastársaknak a házasság felbontására irányuló szándéka végleges elhatározáson alapuljon és befolyásmentes legyen. A Csjt. meghatározta, hogy a házasfelek elhatározása mikor tekinthető véglegesnek, egyik esetköre volt, ha a házastársak közös gyermek elhelyezése és tartása, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a házastársi tartás, a közös lakás használata, valamint az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével a házassági közös vagyon kérdésében megegyeztek és az egyezségüket a bíróság jóváhagyta. A Ptk. családjogi könyve a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlása körülményeinek vizsgálata nélkül történő házasság felbontásának lehetőségét fenntartotta azzal, hogy ehhez a házastársaknak a közös gyermek tekintetében a szülői felügyelet gyakorlásáról, a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartásról, a gyermek tartásáról, a házastársi közös lakás használatáról, valamint ez iránti igény esetén a házastársi tartás kérdéséről kellett megegyezniük és perbeli egyezségüket a bíróságnak jóváhagynia.[295] Lényeges különbség tehát a házastársi közös vagyon kérdésköre volt, amely korábban is sok esetben akadályát képezte az egyező akaratnyilvánítással történő házasság felbontásának, valamint sok esetben vezetett kényszeregyezségekhez. A vagyoni kérdések Pp. 462. §-a szerinti összekapcsolhatóságának tilalma tehát nem előzmények nélküli, ugyanakkor a közvetítői eljárások keretében lefolytatott egyeztetéseknek és a megállapodásoknak is jelentős részében felmerül, hogy a felek a vagyoni kérdésekben történő megállapodást együtt kívánják kezelni a személyi állapotra vonatkozó kérdésekkel. Leggyakrabban pedig azért keverednek a vagyoni igények, mivel a közös gyermek tartásával kapcsolatos kérdésekhez hozzátartozik ezek rendezése, vagy azért, mert a gyermektartásdíj alapját képezheti a közös vállalkozás jövője, vagy a hasznot hajtó ingó és ingatlanvagyon sorsa meghatározza a felek teljesítőképességét. Mivel a peres eljárás keretében ezek a kérdések együtt nem tárgyalhatók, így jellemzően a komplex vitarendezést csak a tárgyaláson kívüli viszályrendezési formák biztosítják. Mivel a megállapodással érintett kérdések súlya jelentős lehet és a rendezendő kérdések nagy száma fordulhat elő, amelyeknek rendezése nagy terjedelmű megállapodásokat is szükségessé tehet, ezért a Pp. hatálybalépését követően már kérdésként merült fel, hogy a házasság felbontásának

[294] A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. tv. (Csjt.)
[295] Ptk. 4:21. § (2), (3) bekezdés

feltételéül meghatározott járulékos kérdésekben a felperesnek kell a keresetlevélben nyilatkozatot tennie, keresetet előterjesztenie vagy elegendő az érvényesíteni kívánt jog körében utalni arra, hogy kéri a házasság felbontását. A gyakorlat által adott válaszok az alábbiakban voltak összefoglalhatók.

A házasság közös kérelmen alapuló felbontása iránti perben a Ptk. 4:21. § (3) bekezdése szerinti járulékos kérdésekkel kapcsolatos felperesi álláspont a keresetlevélnek nem kötelező tartalmi eleme, ezért erre irányuló hiánypótlási felhívásnak nincsen helye. A keresetlevél kötelező tartalmi elemeit a Pp. 170. § (1)-(3) bekezdése és a 455. § (2) bekezdése tartalmazza, amelyből következik, hogy a Ptk. 4:21. § (2) bekezdése szerinti közös megegyezéses bontóperben sem kell a Ptk. 4:21. § (3) bekezdése szerinti járulékos kérdésekkel kapcsolatos felperesi tényállítást és az egyezség tartalmára vonatkozó nyilatkozatot előadni a keresetlevélben. A járulékos kérdések ugyanis nem képezik a petitum részét, nem keletkeztetnek külön illetékfizetési kötelezettséget, ezért ennek hiányára hivatkozással nincs helye a keresetlevél visszautasításának, a jogi képviselő által benyújtott keresetlevél esetén sem.

A jogi képviselő nélkül eljáró felet pedig nem kell hiánypótlásra felhívni, ha a keresetlevél nem tartalmazza a járulékos kérdésekre vonatkozó felperesi tényállítást vagy az egyezség tartalmára vonatkozó felperesi álláspontot. A felperes a keresetlevélben a járulékos kérdésekben megkötött egyezség tartalmáról nyilatkozhat és a perben egyezséget köthet, vagy az írásbeli megállapodást a keresetlevélhez mellékelheti. Ha pedig a felek a járulékos kérdésekben a perindítást megelőzően még nem egyeztek meg, annak sincs akadálya, hogy a felperes feltüntesse a keresetlevélben azzal kapcsolatos saját álláspontját. A felperesnek ezen álláspontja azonban nem képezi a kereset részét, így az egyéb nyilatkozatok, kérelmek körében adhatja elő ezzel kapcsolatos állításait, nyilatkozatát. A bíróság ezért a perfelvételi tárgyaláson tisztázza a felek járulékos kérdésekkel kapcsolatos álláspontját, ha a felperes a keresetlevélben a járulékos kérdésekkel kapcsolatos nyilatkozatait nem tünteti fel vagy feltünteti ugyan, de arra az alperes az írásbeli ellenkérelmében nem reagál.[296]

A civilisztikai kollégiumvezetők azzal a kérdéssel is foglalkoztak, miszerint a házasság közös kérelmen alapuló felbontása iránti perben, ha a felek között a járulékos kérdésekben nem jön létre egyezség, és emiatt a felperes a keresetét a perfelvételi tárgyaláson úgy változtatja meg, hogy a korábbi keresettel valódi tárgyi

[296] CKOT 2018. május 3., 5. számú állásfoglalás

keresethalmazatban álló további keresetet terjeszt elő, amelyet közölni kell az alperessel, azzal szemben a Pp. 204. § (1) bekezdése szerint van-e lehetőség viszontkeresetlevél előterjesztésének.[297] A Civilisztikai Kollégiumvezetők 2018. november 19-21-ei Országos Tanácskozásán a 2018. május 3. 5. számú állásfoglalást megerősítették azzal a kiemeléssel, hogy nem kötelező tartalmi eleme a keresetlevélnek a járulékos kérdésekkel kapcsolatos felperesi álláspont, ezért erre irányuló hiánypótlási felhívásnak nincs helye.[298] A jogalkotó a 2020. évi költségvetési tv. 154. §-ának megalkotása során észlelte a joggyakorlat bizonytalanságát, ezért egyértelműsíteni kívánta, hogy a járulékos kérdések tekintetében keresetek előterjesztésére nincs lehetőség, mert ha ezek tekintetében kereseteket kellene előterjesztenie, akkor azokra a Pp. 170. § (4) bekezdése szerint a keresethalmazatra vonatkozó rendelkezések értelmében a Pp. 170. § (2) bekezdésében foglaltakat keresetenként kellene teljesíteni. Ez azt jelentené, hogy a felperesnek a bíróság döntését kellene kérnie az egyes járulékos kérdésekben, meg kellene határoznia az érvényesíteni kívánt jogot, tényállításokat, jogi érvelést és bizonyítási indítványokat kellene tennie, valamint a rendelkezésre álló bizonyítékait be kellene csatolnia. Ezt a megoldást a jogalkotó ellentétesnek tekintette a Ptk. szabályozásával, amelyik a bontás önálló formájaként nevesíti a megegyezésen alapuló bontást, ahol a feleknek nem kell feltárniuk a házasság megromlásához vezető folyamatokat, továbbá a Ptk. 4:21. § (3) bekezdésében meghatározott kérdésekben a házastársaknak kell megállapodniuk és nem a bíróságnak kell döntenie. Az előterjesztői indokolás tartalmazza, hogy ha az eljárási szabályok kereset előterjesztését írnák elő a járulékos kérdésekben, azzal lényegében valamennyi bontóperre a tényállásos bontás szabályait tennék alkalmazandóvá, amely ellentétes lenne a Ptk. idézett szabályozásával.

A Ptk. a házastársak megegyezését tekinti a bontás feltételének, amit nem helyettesíthet a járulékos kérdések tekintetében a felperes által a keresetlevélben tett egyoldalú nyilatkozat, mert az nem tekinthető a házastársak közös álláspontjának. A házassági perben a felek személyes jelenléte, a szóbeliség erősítését célzó rendelkezések, a bíróság anyagi pervezetése arra szolgálnak, hogy a házastársak közös álláspontját, konszenzusát előmozdítsák a járulékos kérdésekben, lehetővé téve a házasság megegyezés alapján történő felbontását. Ez a keresetlevél benyújtásakor még gyakran nem véglegesedik, csak a házastársak szándéka áll fenn a közös kérelmen alapuló bontásra vonatkozóan. A joggyakorlat egységesítését célozta a Pp. 455. §-ának (5)

[297] CKOT 2018. május 3., 8. számú állásfoglalás
[298] CKOT 2018. november 19., 6. számú állásfoglalás

bekezdéssel történő kiegészülése, amely egyértelművé teszi, hogy nem kell a felperesnek nyilatkozatot tennie vagy keresetet előterjesztenie a Ptk. 4:21. § (3) bekezdésében meghatározott járulékos kérdésekben, de amennyiben a keresetlevél előterjesztésekor a házastársak között a járulékos kérdések tekintetében már kialakult közös álláspont van és megtörtént ennek írásbafoglalása is, akkor az erre vonatkozó okiratot be kell csatolni a keresetlevél mellékleteként. Ha ilyen megállapodás még nem jött létre a házastársak között, akkor értelemszerűen ilyen melléklete sem lehet a keresetlevélnek, ez azonban nem vezethet a keresetlevél visszautasításához vagy a keresetlevél hiánypótlásához. A megegyezéses bontás esetén a keresetlevélben mindenképpen utalni kell arra, hogy a felperes a Ptk. 4:21. § (2), (3) bekezdése alapján kéri a házasság felbontását, mivel ez utal arra, hogy a felek egyező akaratnyilatkozattal kérik a házasság felbontását, de ilyen esetben sem mellőzhető az alperes részéről az ellenkérelem előterjesztése.

A Pp. 455. § (6) bekezdéssel történő kiegészülése teremt lehetőséget arra, hogy a felek megállapodásán alapuló bontás esetén a perfelvételi tárgyalás minél előbb kitűzésre kerüljön és jogvita hiányában az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő mindössze 15 nap lehessen, amely 15 nappal hosszabbítható meg. Így az ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő oly módon kerül csökkentésre, hogy *a legegyszerűbb ügytípusok esetében a gyors kitűzés, a gyors perfelvételi tárgyalás megtartása és ezáltal a gyors érdemi befejezés is biztosítva legyen*, amely ösztönzőleg hathat a felek kinyilvánított érdekeinek megfelelő megállapodások megkötésére. GÁSPÁRDY egy, a szocialista polgári eljárás hatékonysága kapcsán született munkára hivatkozással írja: „megjegyzendő, hogy korunk embere a szükségletkielégítés rapidítását különösen igényli, és nagyra értékeli az időt, mint az események egyik aspektusát.”[299] Aligha tagadható, hogy mindazoknak a lélektani hátrányoknak a kifejeződése elé, amelyről a perek kapcsán szó volt, a pertartam rövidsége bizonyos gátat emelhet, a pertartam elnyújtottsága pedig szabad folyást engedhet.

IV. 2. 2. A Pp. novella hatásai

A Pp. egy több mint 60 évig érvényesülő eljárási rendet változtatott meg azzal a céllal, hogy kiküszöbölje az 1952-es Pp. alkalmazása során felmerült problémákat és

[299] SAWCZUK, Mieczyslaw, A szocialista polgári eljárás hatékonysága, Varsó 1975 (AJTI L/944), GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 48.

megteremtse a perjogi kódex koherenciáját. A Pp. hatályosulásának tapasztalatai, az Alkotmánybíróság határozatai és a jogalkalmazó szervek visszajelzései indokolttá tették a törvény egyes rendelkezései tekintetében a szabályozás finomítását, a perjogi szabályok egyszerűsítését és rugalmasabbá tételét. A Pp. novella célja volt, hogy megkönnyítse a jogkeresők bírósághoz fordulása jogának gyakorlását úgy, hogy a változtatások mellett is biztosíthatók maradjanak a koncentrált per feltételei, fennmaradjanak az osztott perszerkezet előnyei és a felek önrendelkezési joga is messzemenőkig érvényesüljön.

A novella tartalmának kialakításához a hivatásrendek által tett javaslatokon kívül alapul szolgáltak a Kúria új Pp. kérdéseivel foglalkozó konzultációs testületének állásfoglalásai, a civilisztikai kollégiumvezetők országos tanácskozásának Pp.-t érintő ajánlásai, továbbá a Kúria a keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlatelemző csoportjának összefoglaló véleményében tett megállapítások, valamint az Igazságügyi Minisztérium Pp. hatályosulási munkacsoportjában tett észrevételek és módosítási javaslatok.

A Pp. novella legjelentősebben a személyi állapotot érintő pereket érintette azzal, hogy a gyakorlat visszajelzései alapján különösen a perfelvételt érintően olyan változtatásokat vezetett be, amelyek leginkább az 1952-es Pp.-hez történő visszatérésként jellemezhetőek. Ez azért is érdekes, mivel a Pp. éppen akként kívánta a perhatékonyságot és a perkoncentrációt biztosítani, ezáltal az eljárások gyorsabb lefolyását elérni, hogy figyelembe vette azon körülményeket, amelyek az eljárások elhúzódásához vezettek. A kereset és viszontkereset változtatásai pedig leginkább a személyi állapotot érintő perekben voltak tapasztalhatók és eredményeztek olykor nehezen kezelhető, elöregedett ügyeket.

A kereseti kérelemhez kötöttséghez szorosan kapcsolódó másik eljárási igazság körében értékelendő jogintézmény, a keresetváltoztatás tilalma[300], korábban a kis értékű perek[301] és a közigazgatási perek sajátossága volt. Az 1952-es Pp. 335/A. § (1) bekezdése kimondta, hogy a felperes a keresetét legkésőbb az első tárgyaláson (141. § (1) bekezdés) változtathatja meg.[302] A keresetváltoztatás túl tág fogalma azonban nemcsak a személyi

[300] NYILAS Anna, *A keresetváltoztatás korlátai a polgári perben*, Magyar Jog 2016. 11., 659-668.
[301] 1952-es Pp. 391/A. §
[302] BÖGÖS Fruzsina, *A közigazgatási bíróság felülvizsgálati jogkörét meghatározó speciális eljárási szabályok*, https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (2022. szeptember 5-i letöltés)

állapotot érintő perek esetében ütközött a joggyakorlat elvárásaival, de az anyagi igazságosság érvényesülése szempontjából is kétségeket vetett fel.

A Pp. novella várható volt, mivel a jogszabály gyakorlati alkalmazása során merülnek fel olyan pontosítási és finomítási igények, valamint jogértelmezési kétségek, amelyek kezelése az eljárási szabályok széleskörű áttekintése és finomhangolása útján oldható meg. A Pp. novella végső előterjesztői indokolása szerint a személyi állapotot érintő pereket célzó módosítás egyik legfontosabb célja a kiskorú gyermek érdekeinek fokozott védelmét célzó rendelkezések bevezetése, továbbá a hatályos szabályok szerint is rendelkezésre álló eljárásjogi eszköztár erősítése és újakkal történő kiegészítése volt. A bíróság számára erősebb pervezetési jogosítványokat kívánt biztosítani azért, hogy a kiskorú gyermek érdekeit szolgáló permenetet tudjon fenntartani, kiszélesítve és nevesítve a hivatalbóli bizonyítás esetköreit és az ideiglenes intézkedés hivatalból történő elrendelésének lehetőségét. A Pp. novella számolt a személyi állapotot érintő perek körében a per folyamán is folyamatosan változó életviszonyokkal, amelyekhez igazodó speciális eljárási szabályokat iktatott be. Ezt elsődlegesen egy, kizárólag a személyi állapotot érintő perekben alkalmazható perfelvételi út bevezetésével kívánta elérni, tovább egyszerűsítve a keresetváltoztatás szabályait, könnyítve az előzetes bizonyítás lehetőségét és erősítve a jogi képviselő nélkül eljáró fél esetleges szóbeliségét. Mindez kiegészítve az általános szabályok módosításával, amelyek a személyi állapotot érintő perekben is irányadóak, valóban egy rugalmasabb, a változásokhoz könnyebben alkalmazkodó permenet megvalósítása történt. Ebben nagy szerepet kapott a keresetlevél kötelező tartalmi elemeinek, az alaki előírásoknak az egyszerűsítése, a keresetlevél hiánypótlási lehetőségeinek kiterjesztése, valamint a keresetváltoztatás, ellenkérelemváltoztatás megtételére, a bizonyítás indítványozására, továbbá az alperes ellenkérelmére és ellenköveteléseire vonatkozó szabályok egyszerűsítése és rugalmasabbá tétele.

IV. 2. 3. Új perfelvételi út

A Pp. novella amellett, hogy az általános szabályok változásai folytán a korábbi feszes permenetet lazítja, a személyi állapottal kapcsolatos perek közös szabályai közé további, az általános perrendi szabályhoz képest az eljárást még rugalmasabbá tevő speciális szabályt iktat be e perek sajátosságaira tekintettel. A Pp. 432. § (2) bekezdésének

módosítása kizárólag a személyi állapotot érintő perekben bevezet egy új perfelvételi útvonalat, amely lehetővé teszi, hogy a bíróság a kereset közlésével egyidejűleg – be nem várva az ellenkérelem beérkezését – kitűzze a perfelvételi tárgyalás határnapját. Az új perfelvételi útvonal bevezetését már a korábbi módosítások is előkészítették és alapját képezték a joggyakorlat tapasztalataiból levont következtetések. Az ellenkérelem elkésett előterjesztése nem eredményezheti azt, hogy az hatálytalan lenne és bírósági meghagyás kibocsátásának sincs helye.[303] Ebből következően a tárgyalás kitűzésével várni az ellenkérelem beérkezéséig, indokolatlanul húzhatja el az eljárás befejeződését, de akár a perfelvételi tárgyalás megtartását vagy az érdemi tárgyalás megkezdését. A megoldás azonban meghaladta a jogértelmezés kereteit, ezért a Pp. novellára maradt a helyzet rendezése.

A módosítás szerint, ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, a bíróság – a felperes értesítése mellett – a keresetlevél részére történő kézbesítésével egyidejűleg felhívja az alperest, hogy a keresetlevél kézbesítésétől számított 30 napon belül terjessze elő az írásbeli ellenkérelmét, egyidejűleg kitűzi a perfelvételi tárgyalás határnapját. Az alperes indokolt kérelmére a bíróság az írásbeli ellenkérelem benyújtására előírt határidőt legfeljebb 15 nappal hosszabbíthatja meg. A bíróság a perfelvételi tárgyalás határnapját úgy állapítja meg, hogy az előterjesztendő ellenkérelem és esetleges viszontkereset a kitűzött határnap előtt a többi félnek kézbesíthető legyen. További könnyítést jelent, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró fél az ellenkérelmét – az írásbeli ellenkérelemre vonatkozó szabályoknak megfelelő tartalommal – szóban is előterjesztheti a perfelvételi tárgyaláson. Erről a bíróság az alperest a kereset közlésével egyidejűleg tájékoztatja.

A módosítás következtében a személyi állapotot érintő perekben a jogalkotó lényegében lemond az írásbeli előkészítés perhatékonyságot biztosító szerepéről, amelyben nyilvánvalóan közrejátszik a személyes jelenlét és a hivatalból történő eljárás elvének érvényesülése. A módosítás értékelésekor látni kell azt, hogy az általános perekben a mulasztás, a késedelem viszonylag jól kezelhető preklúziós szabályok alkalmazásával. A vagyonjogi perben a fél mulasztása (határidőn belül nem tesz meg valamit, az ügyével nem foglalkozik) eredményezhet bírósági meghagyást, vagy bizonyos körülmények, bizonyítékok figyelembevételének mellőzését, amely pervesztességhez vezethet. Az általános szabályok körében a rendelkezési jog

[303] A hivatkozott CKOT 2018.május 3.,2. számú állásfoglalás csak részben adott kielégítő választ arra, hogy mi a helyzet, ha az alperes személyi állapotot érintő perben nem terjeszt elő írásbeli ellenkérelmet, mi a mulasztás jogkövetkezménye.

érvényesülése sokkal inkább kiteljesedhet, mint a személyi állapotot érintő perek esetében. Azokban a perekben, ahol az érintett személyi kör sok esetben önmaga hatékony jogvédelmét nem tudja biztosítani (kiskorúak, fogyatékkal élők), ott szükséges valamilyen többletgarancia biztosítása az egyensúly és a jogvédelem hatékonysága érdekében.

Megoldási lehetőség lehet az ügyész általános perindítása és fellépési jogának erősítése, amelyet a Pp. 59. §-a egyébként is biztosít, mivel az ügyész a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartása mellett pert indíthat, ha a jogosult a jogainak védelmére bármely okból nem képes. Ha a perbeli részvételt megalapozó körülmények a per folyamán állnak be, az ügyész a perben felléphet. Az ügyészi fellépés törvényi feltételeinek fennállásáról az ügyész a bíróság értesítése alapján szerez tudomást. A kiskorú gyermekek és a fogyatékkal élők érdekeinek védelme tehát az ügyészi perindítással és az ügyészi fellépéssel is biztosítható. Ezt erősíti meg az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás is, amelynek 37. § (3) bekezdése és 38. §-a alapján a személyi állapotot érintő perekben az ügyész részvétele a közérdekvédelem érvényesülésén keresztül a fokozottan védett csoportok érdekeit is tudja biztosítani. Ugyanakkor a személyi állapotot érintő perekben a legszemélyesebb érintettség, a magánszféra leginkább érzékeny területeinek bevonódása, arra ösztönözhet, hogy a fél rendelkezési joga csak a szükséges és csak a legszükségesebb esetben sérüljön. Az ügyészi perindításnál és fellépésnél jóval enyhébb beavatkozásnak minősül a hivatalbóli eljárás biztosítása szűken meghatározott körben. Ugyanakkor a büntetőeljárás dilemmáiból is kiindulva kérdéses, hogy mennyiben biztosítható a bíróság függetlenségébe és pártatlanságába vetett bizalom akkor, amikor a bíróság hivatalból rendel el bizonyítást vagy ideiglenes intézkedést hoz. A kérdés hosszabb kifejtése helyett itt csak arra kívánok rámutatni, hogy a személyi állapotot érintő perekben a mulasztás következményei eltérőek, a preklúziós szabályok a vagyonjogi perekhez hasonlóan nem alkalmazhatóak, a bírósági meghagyás kibocsátását a Pp. már hatálybalépésekor is kizárta ezekben a perekben, így sem olyan elméleti, sem praktikus szempont nincsen, ami alapján indokolt lenne a tárgyalás kitűzésével megvárni az ellenkérelem előterjesztését.

A Pp. hatálybalépésekor meglévő normaszöveg azonban nem adott lehetőséget a rugalmas jogértelmezésre. Ezt mutatja a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának 2018. június 20-én és 21-én megtartott ülésén elfogadott állásfoglalás is, amely arra a kérdésre kereste a választ, hogy a gondoksági perekben a keresetlevél kézbesítésével és az ügygondnok kirendelésével egyidejűleg kitűzhető-e a perfelvételi

tárgyalás. A válasz röviden akként került megfogalmazásra, hogy a Pp. rendelkezései ilyen lehetőséget nem biztosítanak.[304] A részletes levezetés elemeivel is nehéz vitába szállni, mivel a 436. § szerinti gondnoksági perben az alperes részére a keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg ügygondokot kell kirendelni (Pp. 438. § (2) bekezdés). Gondoksági perekben a Pp. általános szabályait a Pp. XXXII. fejezetében foglalt eltérésekkel kell alkalmazni (Pp. 429. §, Pp. 430. §). Az utaló szabály alapján a kereset közlésével a Pp. 179. § (1) bekezdése irányadó, azaz a bíróság a keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg felhívja az alperest, hogy a keresetlevél kézbesítésétől számított 45 napon belül terjessze elő az írásbeli ellenkérelmét. A bíróságnak ezzel egyidejűleg a Pp. 438. § (2) bekezdése alapján a kirendelt ügygondnokot is fel kell hívnia a Pp. 179. § (1) bekezdés szerint a kereset közlése mellett, hogy a Pp. l99. §-ában foglaltaknak megfelelő írásbeli ellenkérelmét terjessze elő, ezért az alperes részére az ügygondnokot nem a tárgyalásra történő kitűzéssel egyidejűleg, hanem még azt megelőzően, a kereset alperessel való közlésével egyidejűleg kell kirendelni.

Hasonló jogértelmezést tartalmaz, hasonló választ adott a testület arra a kérdésre is, hogy kitűzhető-e perfelvételi tárgyalás a kereset közlésével egyidejűleg a házassági bontóperben. A válasz szerint a Pp. 430. §-a alapján alkalmazandó 187. § egyértelmű rendelkezést tartalmaz a tekintetben, hogy a bíróság az írásbeli ellenkérelem előterjesztését követően a 45 napos törvényi határidő lejárta után tűzi ki a perfelvételi tárgyalást. Ezért a perfelvételi tárgyalás csak az írásbeli ellenkérelem előterjesztését és/vagy határidejének lejártát követően tűzhető ki. Nincs helye a kereset közlésével egyidejű kitűzésnek még akkor sem, ha a keresetlevelet az alperes is aláírta és például beadta nyomtatványon az írásbeli ellenkérelmét. A Pp. 189. § (2) bekezdése csak a tárgyalási időköz lerövidítését teszi lehetővé, ha az alperes a Pp. 179. § (1) bekezdése szerinti felhívásra előterjeszti az írásbeli ellenkérelmét, a 45 napos törvényi határidő lejárta előtt is kitűzhető a perfelvételi tárgyalás, erre azonban a kereset közlésével egyidejűleg nem kerülhet sor akkor sem, ha már ezt a keresetlevélben közösen kérik a felek.[305]

Mindkét jogértelmezés kapcsán a gyakorlat felvetette azt a kérdést, hogy vajon lényeges eljárási szabálysértésnek minősül-e az, amennyiben valamennyi fél a tárgyalás minél előbbi kitűzése érdekében lemond a viszonylag hosszú, 45 napos határidő megtartásáról és közös kérelmet terjesztenek elő a tárgyalás minél előbbi megtartása

[304] CKOT2018. június 20., 59. számú állásfoglalás
[305] CKOT 2018. május 3., 4. számú állásfoglalás

érdekében. Tekintettel arra, hogy jogértelmezéssel nem volt biztosítható a személyi állapotot érintő perekben a feleslegesnek tűnő üresjárat, az ellenkérelem benyújtására nyitva álló 45 napos, majd 30 napos határidő bevárása a tárgyalás kitűzéséhez, ezért a jogalkotó részéről a speciális perfelvételi út biztosítása indokolt és szükségszerű volt. „A módosított jogszabály szövegezése (a bíróság … a keresetlevél alperes részére történő kézbesítésével … kitűzi a perfelvételi tárgyalás határnapját) és az ahhoz fűzött indokolás megfogalmazása (bevezet egy új perfelvételi útvonalat, amely lehetővé teszi, hogy a bíróság a kereset közlésével egyidejűleg … kitűzze a perfelvételi tárgyalás határnapját) alapján nem egyértelmű, hogy a perfelvételre alkalmas keresetlevél közlésével együtt ki is kell-e tűzni a perfelvételi tárgyalást, azaz a személyi állapotot érintő perekben ez a perfelvétel egyetlen választható módja vagy a bíróságnak lehetősége van arra, hogy a Pp. 432. § (1) bekezdés a) és e) pontjára (válaszirat és viszontválasz előterjesztésének és a perfelvételi tárgyalás mellőzésének személyi állapotot érintő perekben történő kizártságára) figyelemmel a Pp. 187. §-ában meghatározott azon perfelvételi módot válassza, hogy a perfelvételi tárgyalást csak az alperes érdemi ellenkérelmének bevárása, illetve az írásbeli ellenkérelem előterjesztésére biztosított határidő letelte után tűzi ki. Az Alaptörvény XXVIII. cikke szerint – azaz a jogszabály céljával és az Alaptörvénnyel összhangban történő – értelmezési szabályra figyelemmel a megváltozott perjogi szabály alkalmazása során a perfelvételre alkalmas keresetlevél közlésével egyidejűleg történő perfelvételi tárgyalás kitűzése, mint egyetlen perfelvételi mód alkalmazása támogatandó, hiszen ez a perfelvételi út felel meg a Pp. novella általános céljának és a módosító rendelkezés kapcsán kilátásba helyezett, személyi állapotot érintő perek gyorsítását megfogalmazó speciális célkitűzésnek.”[306]

IV. 2. 4. Írásbeli előkészítés személyi állapotot érintő perekben

A személyi állapotot érintő perek perfelvételi szakaszának szabályai még oly mértékben nem kijegecesedettek, hogy négy év alatt három módosításon estek át.[307] Mondhatni az eredeti szabályozás csak a hatálybalépésének évében nem került módosításra, ezt követően azonban a jogalkotó kisebb vagy nagyobb mértékben alakított a perfelvételt szabályozó normaszövegen. Ennek egyik fő iránya a gyorsaság

[306] GONDÁN-EVETOVITS *i.m.* 2.
[307] 2019. évi LXVI. törvény, 2020. évi CXIX. törvény, 2022. évi XXIV. törvény

biztosításában figyelhető meg, míg a másik fő irányvonalnak a rugalmasság minél nagyobb biztosítása rögzíthető. Elfogadva, hogy a Pp. novella célja egy speciális perfelvételi út biztosítása volt, amely személyi állapotot érintő perekben kizárólagosan alkalmazandó, felmerül a kérdés, hogy az írásbeli előkészítés lehetőségéről teljesen le kell-e mondani ezekben a perekben.

Kézenfekvő válasznak tűnik, hogy mivel írásbeli perfelvétel elrendelésének nincsen helye, a bíróság a keresetlevél közlésével együtt köteles a perfelvételi tárgyalás kitűzésére, így a perfelvételi tárgyalást megelőzően az írásbeli előkészítés szerepe megszűnik, különös tekintettel a Pp. 432. § (4) bekezdésére, amely szerint a jogi képviselő nélkül eljáró fél az ellenkérelmét az írásbeli ellenkérelemre vonatkozó szabályoknak megfelelő tartalommal szóban is előterjesztheti a perfelvételi tárgyaláson. Vagyis az első tárgyalás kezdetén az sem biztos, hogy lesz ellenkérelem. Még ha feltételezzük is, hogy a legtöbb peres fél jogi képviselővel jár el, akkor is a személyi állapotot érintő perek esetében – mivel a keresetlevél és a perfelvételi tárgyalásra szóló idézés együtt kerül kézbesítésre a fél számára – így a jogi képviselő bejelentése szükségképpen ezt követő időpontban történhet meg, amely pertaktikai szempontból leginkább a perfelvételi tárgyalás időpontja vagy azt közvetlenül megelőző időpont. Az alperes számára ez biztosítja a leghosszabb felkészülési időt, az alkupozíció kialakítása szempontjából is előnyös, valamint az ellenérdekű fél felkészülési idejét is csökkenti. Ebből következően még abban az esetben is, ha az alperesnek van jogi képviselője, nem érdekelt abban, hogy ezt a perfelvételi tárgyalást megelőzően bejelentse, ha a felek között vannak tényleges vitás kérdések. Ez a körülmény abba az irányba mutat, hogy az írásbeli előkészítés a személyi állapotot érintő perek esetében teljesen elhalhat.

Mindez eredményezheti a Pp. jogfejlesztő tevékenységének elhomályosulását is a személyi állapotot érintő perek esetében. Itt kell azonban rámutatni az előkészítő irat jelentőségére. A Pp. 7. § (1) bekezdés 16. pontja szerint az előkészítő irat a perfelvételi iratok egyik fajtája. A perfelvételi iratokra vonatkozóan a Pp. 62. alcímében szabályozott előkészítő irattal kapcsolatban a Pp. 202. §-a csupán annyit mond ki, hogy abban olyan perfelvételi nyilatkozatot kell feltüntetni, amire a bíróság a felet felhívta. A válaszirattal és a viszontválasszal szemben (Pp. 201. §) a törvény egyáltalán nem szól arról, hogy az eljárás mely lépésénél és milyen tárgyban kell abban a perfelvételi nyilatkozatra felhívni a felet. A Pp. 203. § (1) bekezdés első mondata pedig perfelvételi irat benyújtását nemcsak a törvény által lehetővé tett esetekben, hanem bírói felhívásra is engedi. A hivatkozott Pp. 202. §-ához fűzött miniszteri indokolás pedig világossá teszi, hogy az előkészítő irat

a bíró kezében egy rugalmas, szinte bármikor alkalmazható eszköz, „jolly joker”, vagyis a személyi állapotot érintő perekben az írásbeli előkészítés lehetőségét az előkészítő irat benyújtására történő felhívás biztosíthatja. Ha a bíróság a perfelvételi tárgyalás határnapját az írásbeli ellenkérelem kézbesítésekor tudatosan vagy kényszerűségből úgy állapítja meg, hogy az előterjesztendő ellenkérelem, esetleges viszontkereset a kitűzött határnap előtt a többi félnek is kézbesíthető, akkor még arra is van esetleg lehetőség, hogy a bíróság előkészítő iratok benyújtására történő felhívással az első perfelvételi tárgyalást írásban is előkészítse.

Az egyik fogalom, amely a Pp. hatálybalépésével vált a jogértelmezések kedvelt témájává, a hatálytalanság.[308] Az eljárások elhúzódása szempontjából az egyik leggyakrabban előforduló okként jelölhető meg a korábbi joggyakorlatban, hogy a felek a tárgyalást megelőzően egy-két nappal, esetleg pár órával nyújtottak be olyan terjedelmes beadványokat, amelyekre a másik fél azonnal nem tudott nyilatkozni. A felkészülés érdekében ezért a tárgyalás elhalasztását kérte az ellenérdekű fél, amelyet a bíróság is általában méltányolhatónak ítélt, mivel maga is el kívánta olvasni az olykor hosszabb iratot. Az eljárás gyorsítása érdekében a jogalkotó a hatálytalanság jogkövetkezményét fűzte a felhívás hiányában előterjesztett iratokhoz. A gyakorlatban azonban a hatálytalanság nem tudta teljesen megoldani eljárást gyorsító hatását, mivel a beadvány hatálytalansága nem eredményezi, hogy szóban ne lenne megismételhető a

[308] Összefoglaló a Fővárosi Ítélőtábla Pp. munkacsoportjának feltett kérdésekre adott válaszokról (Budapest, 2022. május 31.): A bírói határidő elmulasztásának jogkövetkezményei a BH1991.245. számú döntés alkalmazhatósága és a határidők számítása az új Pp. szerint. Követendő-e ezek alapján az a joggyakorlat, ha a bíróság az eljárási cselekmény megtételére egy általa megállapított időtartamú határidőt biztosított, és a fél ennek leteltét követően ugyan, de teljesíti a felhívásban foglaltakat, akkor emiatt nem lehet a hátrányos jogkövetkezményt alkalmazni? Az 1952-es Pp. ugyanis hatálytalannak tekintette az elkésetten megtett perbeli cselekményt [rPp.105. § (1)], de a fenti döntés – és az ennek nyomán kialakult bírói gyakorlat – az ú.n. bírói határidő esetében feloldotta ezt az ellentmondást. Mi tehát a követendő eljárás ezekre nézve az új Pp. megváltozott szabályait és szigorúbb szemléletmódját is figyelembe véve? A Pp. határidő meghosszabbításáról és a mulasztásról szóló rendelkezései alapján a kérdésben említett gyakorlat nem tartható fenn. A Pp. 147. § (1)-(4) bekezdései értelmében a bíróság által megállapított határidő csak a félnek a határidő lejárta előtt előterjesztett kérelmére hosszabbítható meg, és az az eredeti határidővel együtt legfeljebb 45 nap lehet. Ebből következően a határidő lejártával a perbeli cselekmény teljesítésének hiányában a Pp. 149. § szerinti mulasztás következik be. A Pp. 149. § (1) bekezdése értelmében a fél az elmulasztott perbeli cselekményt – ha e törvény másként nem rendelkezik – többé hatályosan nem teljesítheti, az elkésetten teljesített perbeli cselekmény hatálytalan. A Pp. 149. § (2) bekezdése azt is rögzíti, hogy a mulasztás következményei – az e törvényben meghatározott eseteket kivéve – előzetes figyelmeztetés nélkül, maguktól állnak be. Ha a mulasztás következményei csak előzetes figyelmeztetés esetén vagy az ellenfél kérelmére állnak be, az elmulasztott cselekményt a figyelmeztetésben megjelölt idő alatt, illetve a kérelem előterjesztéséig, ha pedig a kérelmet tárgyaláson adták elő, az arra vonatkozó határozat meghozataláig pótolni lehet. A törvény egyértelmű rendelkezései alapján tehát a Pp. 149. § (2) bekezdésének második fordulatában említett eseteken kívül a perbeli cselekmény teljesítésének elmaradásával a mulasztás a határidő lejártával bekövetkezik, és a törvényben meghatározott jogkövetkezmény is kötelezően érvényesül, és a bíróságnak is ennek megfelelően kell eljárnia.

tárgyaláson a beadvány tartalma. Így inkább eljárási időt felemésztő rendelkezéssé vált egyes esetekben a gyorsítás érdekében bevezetett rendelkezés. A Fővárosi Ítélőtábla is amellett foglalt állást, hogy a perfelvételi iratok [Pp. 7. § (1) bekezdés 16. pont] előterjesztésére akkor nyílik mód, ha arra a felet a bíróság felhívta vagy azt törvény lehetővé teszi. Az ennek megsértésével előterjesztett irat – a Pp. eltérő rendelkezése hiányában – hatálytalan [Pp. 203. § (1) bekezdés].[309] Nincs azonban eljárási akadálya annak, hogy a felperes jogi képviselője perfelvételi nyilatkozatát a tárgyaláson szóban ismertesse, hiszen a perfelvétel lezárásáig bizonyítási indítvány a perben előterjeszthető, erre a Pp. 497. § (4) alapján a tárgyaláson szóban az alperes, ebből következően pedig a felperes is jogosult. Az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránti perben elfogadott jogértelmezés a személyi állapotot érintő perekre vonatkoztatva azt a kérdést is felveti, hogy a felhívás nélkül előterjesztett iratban foglaltak esetén a hatálytalanság azt is jelenti, hogy az eljáró bírónak nem is szabad tudnia az abban foglaltakról, vagy csak egyéb módon kell a tárgyalás anyagává tennie. A hivatalbóli bizonyítás tükrében különösen érdekes, hogy a hatálytalan iratban foglaltak mennyiben alkalmasak a per befolyásolására, kimenetelének alakítására.

A perfelvétel módjára vonatkozó szabályok módosításának eredményeképpen lehetséges az írásbeli előkészítés teljes elsorvadása is, ahogyan visszatérés az 1952-es Pp. szabályainak alkalmazásához is. Ugyanakkor kívánatosnak tűnik, hogy a változó életviszonyok, a személyes eljárás jogosítványainak erősítése, az írásbeliség helyett a szóbeliség szerepének körülbástyázása mellett a Pp. ráirányítsa a figyelmet arra, hogy az első perfelvételi tárgyalás akkor tud hatékony, a jogvita eldöntése szempontjából előrevivő eljárási esemény lenni, ha a felek a perfelvételi tárgyalást megelőzően saját álláspontjukat kifejtik, saját érvelésüket a másik fél tudomására hozzák, így a bíróság munkáját segítve az ügyüket ismerő bírót kaphatnak. Ebben az esetben van lehetőség arra, hogy a bíróság a perfelvételi tárgyalás kezdetén összegezze a jogvita szempontjából lényeges nyilatkozatokat, és a jogvita kereteit ezáltal a felek nyilatkozatainak megfelelően meg tudja határozni, a vitás kérdéseket pontosan tudja azonosítani. Ha a kereseti kérelemre van ellenkérelem, és esetlegesen a felek előkészítő iratban a másik fél érvelésére is tudtak már reflektálni, akkor tud a perfelvételi tárgyalás hatékony lenni, biztosítva a perkoncentrációt. Az esetleges félreértések, egymás mellett elbeszélés vagy a lényeglátás hiánya pedig kiküszöbölhető azáltal, hogy a felek a bíróság összegzésére

[309] Fővárosi Ítélőtábla Pf.1.20.075/2020/4.

észrevételt tehetnek, így a tárgyaláson ténylegesen a vitás kérdésekkel lehet foglalkozni és a bizonyítási érdek köre jól beazonosítható.

Az eljárás gyorsasága szempontjából pedig az egyik legkedvezőbb szisztéma, amennyiben a tárgyalás gyorsan kitűzésre kerül, az ellenkérelem előterjesztésének határideje kötött és az ellenérdekű felek egymás kifejtett álláspontjára egy alkalommal tudnak nyilatkozni előkészítő irataikban. A gondnokság alá helyezés iránt indított perekben biztosított lehetőség, amely szerint az alperes ellenkérelmét szóban is előterjesztheti, legkésőbb a perfelvételi tárgyaláson, olyan rendelkezés volt, amely szükségesnek mutatkozott ahhoz, hogy a fogyatékkal élő, sok esetben írástudatlan, olykor beszédre is képtelen fél álláspontjának megismerését ne zárja ki egy túl szigorú eljárási szabály. A személyi állapotot érintő perekben történő általánossá tétele ennek a rendelkezésnek kevéssé indokolható, mivel a laikus fél is képes lehet arra, hogy írásban megfogalmazza főbb ellenvetését a keresettel vagy annak elismeréséről nyilatkozzon. Az alternatív eljárások - mint a bírósági mediáció - sikerét azonban elősegítheti az, amennyiben a felek írásban még nem rögzítik ellentétes álláspontjukat, így a vita szabad iránya alakítható ki és a konstruktív megoldásokra törekvő gondolkodásmódra is lehetőség nyílik.

IV. 2. 5. Módosítások a 2023. évi költségvetési törvénnyel

Az eljárás gyorsítását célzó jogalkotás jelenleg utolsó lépésének a Magyarország 2023. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2022. évi XXIV törvény tekinthető. A módosítás előterjesztői indokolása kifejezetten rögzíti, hogy a Pp. személyi állapotot érintő szabályainak kiegészítésével e perek további gyorsítását, észszerű időn belül történő befejezését és a kiskorú gyermek érdekeinek hatékonyabb védelmét kívánja előmozdítani. A módosítás figyelembe veszi az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát és az abban megfogalmazott követelményeket, amelyek a személyi állapotot érintő perek esetében gyorsabb eljárást várnak el a bíróságoktól. Ennek leképezését jelentik a Pevtv. általánosnál rövidebb határidőket megállapító szabályai is.[310] A javaslat megteremti annak lehetőségét, hogy amennyiben az a perhatékonyságot előmozdítja, a bíróság kitűzhesse a perfelvételi tárgyalásokat a több, akár egymást követő tárgyalási napra is, amelyre eddig csak az érdemi tárgyalások esetében nyílt lehetőség. A

[310] 2022. évi XXIV. törvény végső előterjesztői indokolása a 176-185. §-hoz

javaslat több helyen hivatkozik a Mezey Tamás kontra Magyarország ügyre (EJEB2008. 7909/05.), amelyben az Emberi Jogok Európai Bírósága különösen nagy hangsúlyt helyezett a személyi állapotot érintő ügyek észszerű időn belül történő elbírálására, amelyet a családi élet tiszteletben tartásához fűződő jog érvényre juttatásával indokolt.[311]

A jogalkotó ezért a személyi állapotot érintő perek közös szabályainak kiegészítésével tovább kívánta gyorsítani mindazokat a családjogi pereket, ahol a perben a kiskorú gyermekre vonatkozó döntés is születhet, például a házassági bontóperben a gyermeket érintő szülői felügyelet gyakorlásáról, kapcsolattartásról vagy tartásról. Ennek érdekében 2022. szeptember 1. napjától a bíróság általános intézkedési kötelezettségének határideje 30 napról 15 napra csökkent, valamint a perfelvételi és a folytatólagos perfelvételi tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő 4 hónapról 2 hónapra rövidült le, ahogyan az érdemi és folytatólagos érdemi tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő is négyről kettő hónapra csökkent. A módosítás alapján egyértelmű, hogy ha azt az ügy körülményei lehetővé teszik, a házassági bontóperben is lehetőség van arra, hogy a bíróság a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően nyomban áttérjen az érdemi tárgyalásra. A bíróságnak kell mérlegelnie minden esetben, hogy a házassági bontóperben a perfelvétel lezárását követően fennállnak-e az érdemi tárgyalásra történő azonnali áttérés feltételei vagy az érdemi tárgyalás időpontját egy későbbi időpontra indokolt kitűzni. A jogalkotó példaként hozza fel az érdemi tárgyalás határnapjának későbbi kitűzésére azt az esetet, amikor a gyermek véleményének beszerzése lehet szükséges, hangsúlyozva, hogy a perfelvételi tárgyalásról érdemi tárgyalásra történő azonnali áttérés esetén minden esetben mérlegelni kell a kiskorú gyermek érdekeit. A javaslat célja volt, hogy a törvény szerinti módosítások folytán a Pp.-ben bekövetkezett változásokra tekintettel a normaszöveg koherenciájának megteremtését is szolgálja, figyelembe véve a jogalkalmazóktól és a jogkeresőktől rendszeresen érkezett visszajelzéseket. Ezek értékelése során a Pp. 456. § (5) és (6) bekezdését felesleges adminisztrációs tehernek tekinti, amely nem alkalmas annak a célnak a betöltésére, hogy a házastársakat a házasság

[311] Az ügyben a személyes jelenlét biztosítása érdekében pénzbírság alkalmazásán túl rendőri közreműködésre is sor került, valamint orvosszakértői bizonyítás is történt, valamint hatályon kívül helyezés után a jogszabályi rendelkezések alkotmányossági felülvizsgálatát kezdeményezték, de az egyes eljárási határidők túlzott hossza nem merült fel. „Személyi állapottal kapcsolatos ügyekben különleges szorgalommal kell eljárni, arra figyelemmel, hogy az eljárás elhúzódása milyen lehetséges következményekkel járhat, nevezetesen a családi élet tiszteletben tartásához fűződő jog élvezete tekintetében (Laino v. Italy [GC], no. 3158/96, 18. bek., ECHR 1999-I)". Az EJEB megállapította, hogy „az eljárás túlzottan hosszú volt, és nem felelt meg az „észszerű idő" követelményének. Ezzel összefüggésben a Bíróság különösen sajnálatosnak tartja, hogy az Alkotmánybíróság – egy állami szerv, amelynek feladata volt, hogy az ügyben felmerült előzetes jogkérdésben döntsön – késleltette az eljárást azzal, hogy több mint öt éven át nem hozta meg a döntést".

felbontási szándékuk megfontolására ösztönözze, így csak a peres eljárás indokolatlan befejezését hátráltatja, formális aktusokra késztetve a peres feleket.

Jogpolitikai célokra tartozó kérdés, hogy a jogalkotó a házasság felbontásának körülményeit úgy alakítja-e ki, hogy ezzel elősegíti az eljárás gyors és gördülékeny lefolytatását, amely hathat a megromlott házasságok szempontjából abba az irányba, hogy a felek kisebb energiákat fordítanak az életközösség helyreállítására, mivel a házasság felbontása egyszerű, gyors és kézenfekvő megoldásnak tűnik. Ugyanakkor az is mérlegelendő körülmény, hogy a házasságok megmentését nem az fogja biztosítani, amennyiben a házasság felbontása elé felesleges adminisztratív terheket gördítünk, hanem sokkal inkább a bíróságon kívüli jogi utakat kiegészítő alternatív vitarendezési megoldások biztosításával, valamint a társadalmi felelősségvállalás erősítésével, a család szerepe[312] társadalmi elfogadottságának növelésével.

A T/360. számú törvényjavaslat 158-167. §-ához fűzött indokolás szerint „amennyiben ugyanis a felek megegyezés alapján közösen kérik a házasságuk felbontását, akkor jellemzően a perfelvétel lezárását megelőzően már egyezséget kötnek a Ptk. 4:21. § (3) bekezdésében meghatározott kérdésekben, ami a házastársak házasság felbontását célzó, végleges elhatározását jelzi, tehát az érdemi tárgyalás későbbi időpontban történő megtartásától a felek kibékülése reálisan nem várható. A gyakorlat visszajelzései alapján azonban arra is következtetés vonható le, hogy a házasság felbontása iránti perek lefolyása az egyik legnehezebben kiszámítható. Az 1952-es Pp. idején is tapasztalható volt, hogy a közös megegyezésen alapuló házasság felbontása iránti keresetek első tárgyalásán előre megbecsülhetetlenül alakultak át tényállásos bontássá. A bíróság kötelező békéltetése pedig éppen annyira volt kiszámíthatatlanul sikeres, mint sikertelen. Ezek az ügyek a Pp. hatálybalépését követően sem vetkőzték le erős érzelmi átitatottságukat, amelyek sok esetben a hagyományos racionalitást teljes mértékben nélkülözik. Levonható tehát az a következtetés, hogy a perek eszkalálódása, és a felek kibékülésének reális esélye előre nehezen jósolható meg, szinte kiszámíthatatlan.

A javaslat eredeti indokolása tartalmazta a Pp. 456. § (5) bekezdésével kapcsolatban, hogy olyan joggyakorlat is kialakult, amely a perfelvétel lezárásának másnapjára tűzi ki az érdemi tárgyalást, mely időköz nyilvánvalóan nem alkalmas a

[312] „a családi viszonyok sajátos atmoszférájába amúgy is 'benyomulásra' képtelen családjog" LÁBADY Tamás, *Családbarát jogalkotás*, Vigília, 1998/2, 92.

házastársak bontási szándékának megfontolására. Ez a bírósági gyakorlat természetesen csak olyan bíróságokon fordulhatott elő, ahol a tárgyalótermi kapacitás mellett lehetőség volt arra, hogy egy tanács egymást követő napokon is tárgyalni tudjon. Így a munkaszervezési kérdések ugyanúgy hatással lehettek a megállapodáson alapuló házasság felbontásának gyakorlatára, mint a Pp. relatív jogértelmezése.

Az eredeti javaslat számolt azzal, hogy a tényállásos házassági bontóperben a perfelvételi szakban szinte minden esetben több perfelvételi tárgyalás megtartására kerül sor, amely elegendő időt biztosít a házastársak számára a házasság felbontási szándékuk átgondolására, amely feleslegessé teszi a hatályos szabályozási modell további fenntartását, mert ha a per folyamán korábban nem került sor a felek kibékülésére, a perfelvétel lezárását követően sem várható ez az eredmény.[313] A Pp. legutóbbi módosítása így megváltoztatta azt a kialakult és jól bevett gyakorlatot, hogy a házasság felbontása iránti perben legalább két tárgyalásra van szükség, amennyiben a feleknek van közös kiskorú gyermeke. Ha ezt a változást abból a szempontból szemléljük, hogy a per a felek szempontjából is patológikus állapot [314], az eljárás alanyának tekintett gyermek szempontjából pedig az eljárás elhúzódása csaknem minden esetben komoly lelki teher[315], akkor minden olyan módosítás üdvözlendő, amely gyorsítja azon perek befejezését, amelyekben kiskorú gyermek is érintett. Ugyanakkor nem lehet eltekinteni attól, hogy a polgári pereknek nemcsak az egyedi ügyek elbírálása során van társadalmi rendeltetése, hanem olyan helyzetekre is hatnak, amelyekben a bíróság előtti út meg sem indul. Így a házasság felbontása iránti perek esetében szinte köztudomású körülmény volt a gyermek érdekében legalább két tárgyaláson történő elbírálás követelménye, amelyről a felek előzetesen tájékozódtak és az eljárás megindítását megelőzően már elhatározásuk komolyságát megmérték a későbbi nehézségek tükrében. Ez önmagában alkalmas volt a nem kellően megfontolt és nem komoly elhatározáson alapuló házasság felbontása iránti keresetek megszűrésére, amelynek elsősorban ott volt jelentősége, ahol a feleken túl kiskorú gyermek vagy gyermekek is érintettek voltak. Ez azért sem elhanyagolandó és megfontolandó körülmény, mivel a házasság felbontása iránti ügyekben még mindig

[313] T/360. számú törvényjavaslat Magyarország 2023. évi központi költségvetésének megalapozásáról 119.
[314] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 47., HABSCHEID, Walther, A polgári per koncentrálását célzó újabb irányzatok az NSZK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, Jogtudományi Közlöny XXVI, 1971, 20-30. SZABÓ, *A polgári peres eljárás hatékonysága, i.m.* 635.
[315] „Hiszen természetes, hogy minden, a gyermek sorsát jelentősen befolyásoló döntést alaposan meg kell fontolni, különösen akkor, ha felmerül, hogy a gyermeket testi vagy lelki károsodás fenyegeti, de az legalább ennyire a gyermek érdeke, hogy az eljárás a lehető legrövidebb időn belül befejeződjön, azért, hogy ne kelljen hosszú ideig bizonytalanságban élnie.” VISONTAI-SZABÓ Katalin, *A gyermek jogainak érvényesülése a határokon átnyúló gyermekelviteli jogvitákban,* Magyar Jog 2021. 5., 261.-272.

tapasztalhatóak olyan esetek, amikor a keresetindítást egyfajta játszmázás[316] motiválja, a másik félre történő nyomásgyakorlás, amelyben a felek még dönthetnek a házasság megmentése mellett is.

A korábbiakban ismertettek szerint a Pp. perfelvételi szakra vonatkozó szabályai a fejlődés időbeli vonalát követve leginkább visszatérésként jellemezhetők az 1952-es Pp. szabályaihoz. A módosítások indokai a gyorsaság biztosításában nyomon követhetők, a változások mozgatórugójaként a joggyakorlatra történő hivatkozás merül fel lépten-nyomon. A módosítások értékelése kapcsán megfontolandók Tamás András 30 évvel ezelőtti gondolatai, amely szerint „a polgári társadalom eszméket alkotott a maga számára. Ezeknek egy része ma: hőstörténet, mítosz, szimbolika. A jog fejlődése a polgári társadalomban praktikus racionalitásból mítosszá lett. Ha a jogban ennek jegyében a működésképtelenségig menő átstrukturálás érvényesül, a zűrzavar és a káosz lesz általánossá. A jog fejlődése ugyanis eszmei magyarázat, a jog tényleges működése viszont gyakorlat. Ez a gyakorlat sokféleképpen magyarázható, a valóságossága ellenben tény. Meglétét tényszerűsége igazolja és nem a magyarázata. A jog gyakorlata tényszerű, magyarázata meg ideológia. Az ebből alakuló fejlesztés küldetészszerű tudatossága ideológiai misztériumjátékhoz, a jog fejlesztésének mítoszához vezethet. Szép, de nagyon labilis alaphoz. Mert, ha a jog változtatásának realitása helyébe közvetlenül a jog fejlesztésének célképe lép, először is bizonyos műveleteket mellőztünk. Ezen túl, átléptünk a feltevések világába, a mítoszéba. Lehet, hogy nem ez a legbiztosabb irányú. E változás pedig ugyanoda juthat, mint bármely mítosz fejlődése.”[317]

IV. 3. Összegzés

A személyi állapotot érintő perekben csak korlátozottan tudnak érvényesülni az osztott perszerkezet előnyei. Egyrészt a perek által szabályozott viszonyok, másrészt a jogalkotás folyamatos változásai és a joggyakorlat ellenállása miatt is. A vagyonjogi ügyekben jól működő eljárást gyorsító eszközök csak korlátozottan tudnak hatni a személyi állapotot érintő perekben és az átalakult perstruktúra perkoncentrációt eredményező hatása sem tud kiteljesedni.

---

[316] VARGA Szilvia, *Játszol vagy játszmázol?* https://csaladiproblemak.hu/2021/02/09/jatszol-vagy-jatszmazol/ (2022. augusztus 7-i letöltés)

[317] TAMÁS András: *Fejlődik-e a jog?* In Acta Universitatis Szegediensis, akta juridica et politica, 1993, 480. https://acta.bibl.u-szeged.hu/6789/1/juridpol_043_469-481.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

- A *peranyagszolgáltatás szakaszosságat* a felpuhított osztott perszerkezet nem tudja megakadályozni.
- A *keresetváltoztatás eljárást lassító* hatása ellen nincs hatékony eszköz.
- *Nincs bírósági meghagyás,* így az ellenkérelem írásbeli előterjesztésének hiánya szankcionálatlan.
- Ezáltal nem kikényszeríthető, hogy *a felek álláspontját a perfelvételi tárgyalást megelőzően* a bíróság megismerje.
- A *tárgyalás előkészítés* lehetősége korlátozott, egyféle perfelvételi út áll rendelkezésre.
- Nem érvényesül a *nyilatkozattételi kompetencia* [Pp. 192. § (2)] az alperes vonatkozásában.
- A *preklúziós eszközök* csak korlátozottan eredményesek a hivatalbóliság mellett.
- A *határidő rövidítések* korlátozott eszközök.

A változások iránya tűnhet aggasztónak is, de valójában inkább szükségszerű és a bírói szabadság irányába hat. A legegyszerűbb ügyek gyors és hatékony intézését a jogalkotó megoldotta. Az írásbeli ellenkérelem előterjesztésére nyitva álló határidő észszerűsítésre került. A speciális perfelvételi út erősíti a tárgyalás szerepét és a szóbeliséget, ezáltal az emberközpontúságot. A hivatalbóliság hatékony jogosítványokat adott a bíróság kezébe ahhoz, hogy az ideiglenes intézkedéssel és a pénzbírság alkalmazásával, a szükséges eljárási cselekményeket tudja foganatosítani. A személyi állapotot érintő perekben egyébként is sokszor hangoztatott kompetencia az intuíció és az empátia, amelyeknek nagyobb lehetőséget nyújt a változás iránya, kevesebb kötöttséggel, nagyobb bírói felelősséggel.

V. AZ ELJÁRÁSOK ELHÚZÓDÁSÁVAL KAPCSOLATOS HATÉKONY JOGORVOSLAT

Az eljárások időtartamának meghatározása szempontjából különösen nagy jelentőséggel bír az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata. Már a bírósági eljárások elhúzódása miatti kifogás jogintézményének 1952-es Pp.-be történő bevezetése kapcsán arra hivatkozott a jogalkotó, hogy a jogállami működés egyik legfontosabb eleme a jogbiztonság, amely magában foglalja azt is, hogy a polgári ügyekben észszerű időn belül szülessen döntés a bíróságokon[318]. Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségvállalásaiból is következik az észszerű időn belül való tárgyalás elve, amely az állam különböző felelősségvállalásain keresztül valósul meg. A bíróság alapvető feladata, hogy megfelelő lépéseket tegyen az ügyek gyors elbírálása érdekében. Az eljárás észszerű időn belüli befejezéséhez való jog a jelentős eljárási késedelmekkel szembeni olyan garancia, amely kifejezésre juttatja, hogy mennyire fontos a gyorsaság,ó az igazságszolgáltatás hatékonysága szempontjából.

Az állam felelőssége, hogy a jogalkotáson keresztül megfelelő keretet biztosítson az eljárások gyors és hatékony lefolytatásához. Biztosítsa, hogy a bíróságok leterheltségéből, a bírósági szervezet vagy az eljárás hibájából késedelem ne következzen be, de biztosítania kell azokat az eljárási szisztémákat is, amelyek kivédik a bíróságok hanyagságából eredő késedelmes ügyintézés problémáit.

Az Európa Tanács az emberi jogok és alapvető szabadságok védelmére alkotta meg 1950. november 4-én máig ható legjelentősebb dokumentumát, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményt, amely az aláíró államok számára „az emberi jogok egyetemes nyilatkozatában foglalt egyes jogok kollektív biztosításának útján az első lépéseket” jelentette.[319] Az egyezmény 6. cikke szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak

---

[318] A bírósági eljárások elhúzódása miatti kifogás jogintézményének bevezetéséhez kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2006. évi XIX. törvény indokolása..

[319] NAGY Anita: *A tisztességhez eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az észszerű határidő követelményére*, debrecenijogimuhely.hu/archiv/3_2011/tisztesseges_eljarashoz_valo_jog_eszszeru_hataridő_kovetelmenye (2022. augusztus 10-i letöltés), SOLT Pál, *Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strasbourgi esetjogról*, HVG-ORAC, Budapest, 1999, 5. http://real.mtak.hu/86728/2/NagyA_DJM%281%29.pdf (2022. szeptember 8-i letöltés)

megalapozottságát illetően.[320] Ehhez szorosan kötődik a 13. cikk, amely a hatékony jogorvoslatot garantálja azzal, hogy bárkinek, akinek az egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg. Magyarország Alaptörvénye a XXIV. cikkben és a XXVIII. cikkben a tisztességes és észszerű időn belül történő eljáráshoz való jogot deklarálja és biztosítja mindenkinek a jogát ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti.

Ennek ellenére, ha létezett jellegzetesen magyar ügy, akkor a jogi eljárások elhúzódásával kapcsolatos panaszokat ilyennek lehetett tekinteni az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt.[321] Az emberi jogi egyezmény kötelezi az államokat, hogy biztosítsák a benne meghatározott jogokat és szabadságokat a joghatóságuk alatt élő minden egyén számára. Ennek hatékony érvényesülése érdekében az egyezmény olyan nemzetközi ellenőrzési rendszert hozott létre, melynek értelmében az államok és a magánszemélyek az egyezmény alapján Strasbourgban működő jogi intézményhez folyamodhatnak, ha úgy vélik, hogy az egyezményben garantált jogokat valamely részes állam megsértette.[322] Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) ítéletei a tagországok számára kötelező érvényűek, ugyanakkor a Bíróság nem a tagország a meghatározott határozatok jogorvoslati fóruma, hanem az egyezményben rögzített jogok őre. Az EJEB ítéletei nemcsak azt a célt szolgálják, hogy eldöntsék a bíróság elé került ügyeket, hanem általánosabban azt is, hogy kibontsák, védjék és fejlesszék az egyezmény intézményeit, hozzájárulva ezzel az aláírók részes államként tett kötelezettségvállalásainak ellenőrzéséhez.[323]

Az egyezmény rendszerének küldetése az, hogy a közérdek alapján a közjó érdekében döntsön el ügyeket, ezáltal növelve az emberi jogok védelmének általános szintjét és fejlessze az emberi jogi joggyakorlatot az egyezményben részes államok közösségében.[324]

---

[320] Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény és az ahhoz tartozó 8 kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény 2. § 6. cikk

[321] KARSAI Dániel, *Magyar ügyek Strasbourgban 2000 és 2004. között*, Acta Humana 2005/3. 26.

[322] Kézikönyv a 6. cikkről, A tisztességes eljáráshoz való jog, polgári jogi ág, Európa Tanács/Emberi Jogok Európai Bírósága, 2013. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_HUN.pdf 4. (2022. szeptember 10-i letöltés)

[323] Írország kontra Egyesült Királyság 5310/71. § 154.

[324] Konstantin Markin kontra Oroszország [GC], 30078/06. § 89.

V. 1. Az Alkotmánybíróság hatása

Az Alkotmánybíróság az észszerű határidőn belüli elbírálás követelményével összefüggésben rámutatott, hogy az Alaptörvény XVIII. cikk (1) bekezdésében a jogok és kötelezettségek észszerű határidőn belüli elbírálásához való jogot – a 2012. január 1-je előtt hatályban volt Alkotmány 57. § (1) bekezdésével ellentétben – kifejezetten rögzíti.[325] Az Alkotmánybíróság már a 3174/2013. (IX.17.) AB végzésében kimondta, hogy a jogvita észszerű időn belüli elbírálásához való jog az Alaptörvényben biztosított jogok körébe tartozik, amelynek sérelme alkotmányjogi panasz alapját képezheti.[326] Az észszerű határidőn belüli elbírálás követelményének sérelmét az eljárás egészének összefüggésében kell vizsgálni. Az AB határozat is utal arra, hogy vannak szubjektív körülmények, így az eljárás elhúzódásában jelentőséggel bírhat a jogorvoslati lehetőségek kihasználása, a megismételt eljárások, a peres felek, a szakértők és a bíróságok cselekményei, valamint számos egyéb tényező összhatása is szerepet játszhat. Azonban figyelembe kell venni az eljárás elhúzódása esetében objektíve önmagában azt is, ha az eljárás már például 18 éve folyamatban van, így a felek közrehatásának mértékétől függetlenül alappal felvetődhet az indítványozó jogainak és kötelességeinek észszerű határidőn belüli elbírálásához való jog sérelme. A tisztességes eljárás (fair trial) az Alkotmánybíróság gyakorlatában kimunkált alkotmányos mérce szerint „olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére, éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes.”[327]

Kis László alkotmánybíró párhuzamos indokolása emeli ki, hogy az Alkotmánybíróság 61/2011. (VII.13.) AB határozatában általános érvénnyel fogalmazta meg, miszerint egyes alapjogok esetében az Alkotmány ugyanúgy határozza meg az alapjog lényegi tartalmát, mint valamely nemzetiközi szerződés, például a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya és az Emberi Jogok Európai Egyezménye. „Ezekben az esetekben az Alkotmánybíróság által nyújtott alapjogvédelem szintje semmiképpen sem lehet alacsonyabb, mint a nemzetközi (jellemzően a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága által kibontott) jogvédelem szintje. A pacta sunt servanda elvéből

[325] ABH IV/01247/2014.
[326] 3174/2013. (IX.17.) AB végzés indokolás [18. bekezdés] 3017/2019. (I. 21.) AB végzése [12]
[327] 6/1998. (III.11.) AB határozat

[Alkotmány 7. § (1) bekezdés, Alaptörvény Q. cikk (2)-(3) bekezdései] következően tehát az Alkotmánybíróságnak akkor is követnie kell a strasbourgi joggyakorlatot, az abban meghatározott alapjogvédelmi szintet, ha saját megelőző precedens határozataiból ez kényszerűen nem következne". Kiss László is utal az EJEB már 1997-ben, majd 2014-ben meghozott határozataira, a Mr. T. K. & Mrs. T. K. kontra Magyarország és a Barta kontra Magyarország ügyekre, amely alapján, figyelembe véve a Gazsó kontra Magyarország ügyben felhívott rendszerszintű problémát is, azt tanácsolja, hogy a jogalkotónak összehasonlító jogi elemzés után egy olyan bírói fórumot kell beiktatnia az igazságszolgáltatás rendszerébe, amely proaktív módon meg tudja előzni és kompenzálni tudja az eljárások elhúzódását, erre a bolgár, ír, olasz vagy a török példát hozza fel.

A strasbourgi gyakorlat azért is alakíthatja hatékonyan az állami szintű szabályozást, mivel megfelelő szankciórendszerrel rendelkezik arra, hogy az állam számára olyan anyagi terhet állapítson meg, amely gazdaságossá teszi a rendszerszintű problémák kezelését is. Az alkotmánybíróság azonban a jogsértés megállapításán túl lényegében eszköztelen a probléma orvoslására.

V. 2. Kifogás az eljárás elhúzódása miatt

A strasbourgi szervekhez benyújtott magyar panaszok tapasztalatai alapján a magyar ügyek kisebb részét képezik a büntetőeljárások elhúzódása miatti marasztalások, míg az ügyek jelentős részét a polgári perek elhúzódása miatti panaszok teszik ki. Az EJEB több esetben is megállapította, hogy a bírósági jogkörben okozott kár megtérítésének jelenlegi szabályai nem teremtenek hatékony jogorvoslatot. Erre tekintettel a jogalkotó szükségesnek tartotta a hazai jogban mind a büntetőeljárásban, mind a polgári peres eljárásban olyan jogi eszköz kiépítését, amely az eljárások folyamatában és nemcsak azok lezárása után ráhatást biztosít az eljárások elhúzódásmentes lefolytatására, és megfelelő védelmet jelent az azt okozó magatartásokkal szemben. A bírósági eljárások elhúzódása miatti kifogás jogintézményének 2006. április 1. napjától történő bevezetése során a jogalkotó figyelembe vette a külföldi tapasztalatokat és a magyar eljárási sajátosságokat. Számos európai országban a jogrend részét képezik már azok az eljárások, melyekkel a felek az eljárás indokolatlan elhúzódását kifogásolják valamely bíróságon belüli vagy azon kívüli fórumnál. Az 1952-es Pp. 114/A. §-ának bevezetése során a jogalkotó a közel másfél évtizede létező és működő osztrák megoldást tartotta elsősorban szem előtt. A kifogás

előnye, hogy rögtön az eljárás elhúzódásával érintett eljárási szakasznál érvényesíthető jogintézmény, az ügyben eljáró bíróság hozhatja meg a sérelmezett helyzet megszüntetése érdekében szükséges intézkedést, vagy ha azt nem tartja alaposnak, az ellenérdekű fél észrevételeivel együtt felterjeszti a kifogás elbírálására hatáskörrel rendelkező bírósághoz. Ha a kifogást elbíráló bíróság a kifogásban foglaltaknak helyt ad, az adott ügyben leghatékonyabb intézkedés foganatosítására hívja fel a mulasztó bíróságot, határidő tűzésével. Az EJEB gyakorlatán kialakult értelmezés alapján sem a bíróságokkal szemben érvényesített kártérítési igény, sem a kifogás nem nyújt megfelelő védelmet a felek számára. Utóbbi különösen nem alkalmas arra, hogy biztosítsa az észszerű eljárás időtartamát, ráadásul az eljárást meg is hosszabbíthatja a kifogás elbírálásának időtartama. Szakmai vélemények szerint előnyösebb lenne, ha az eljárási jogorvoslati rendszerekben a bíróságok felelősségét egy másik szervezet vizsgálná, vagy ha az alperesi pozíciót a Magyar Állam kapná.[328] Az 1952-es Pp. 2. § (3) bekezdése szerinti méltányos elégtételt biztosító kártérítési igény önálló jogszabályi szabályozása ugyan megszűnt, az igényérvényesítés lehetőségétől azonban az eljárás elhúzódása miatt sérelmet szenvedett felek nincsenek elzárva, de a felróhatóság és a kimentés olyan anyagi jogi kategóriák, amelyek jelentősen megnehezíthetik a per sikerét. Feltétel, hogy „a sérelmezett bírósági eljárás valamilyen vagyoni vagy nem vagyoni hátrányt okozzon az igényérvényesítőnek,[329] vagy hogy a per elhúzódása miatt érvényesített kárigény szempontjából releváns pertartamként csak a keresetlevél benyújtásától a jogerős ítélet meghozataláig terjedő időtartam vehető figyelembe, nem számítható hozzá a rendkívüli perorvoslati eljárások időtartama”.[330]

A magyar joggyakorlat megítélése az EJEB szempontjából két szakaszra osztható, amelyet a 48322/2012. számú Gazsó kontra Hungary ügy választ el egymástól.[331] A 2015.

---

[328] DRASKOVICH Edina, *Bírósági eljárások elhúzódása* info jegyzet 2018. február 14., parlament.hu/documents/10181/1479843/infojegyzet_2018_5_birosagi_eljarasok.pdf/e41e9555-45ff-eaff-9193-737d0958ef59 (2022. szeptember 2-i letöltés), VOGYICSKA Petra, *A bírósági jogkörben okozott kár gyakorlata a polgári eljárásban*, Magyar Jog 2015. 3., 161-170. KAPRINAY Eszter, *Az észszerű időn belüli befejezéshez való jog* In: Az állam és jog alapvető értékei 1-Győr, 2010, https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll_%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kaprinay.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés), PÁKOZDI Zita, *A bírói jogkörben okozott károk megtérítése és tisztességes eljárás*, Miskolci Jogi Szemle, 2011, 2., 87-100., RAINER Lilla, *A bírósági eljárások elhúzódása miatti hatékony kártérítési jogorvoslat*, Magyar Jog 2016. 7-8., 460-470.

[329] BH 2019.81.

[330] BH 2013.45., KOVÁCS Ildikó, PRIBULA László, *Az eljárások elhúzódása miatti vagyoni elégtétel gyakorlata*, Jogtudományi Közlöny, 2023/2. 59.

[331] Az ügy állandó hivatkozási alap volt pl.: „Szükségtelenné válhat az EJEB-hez fordulni az ügyek elhúzódása miatt” címmel jelent meg a Fővárosi Törvényszék közleménye 2018. október 30-án, amely szerint új jogorvoslati formát vezethet be az országgyűlés, amely hamarosan megkezdi az elhúzódó bírósági eljárások miatti vagyoni elégtételről szóló törvényjavaslat tárgyalását. A jogszabály megalkotását az

október 16. napján jogerőre emelkedett vezető ítélet (pilot judgment) előtti időszakban is jelentős volt az észszerű eljárási idő követelményének megsértése miatt elmarasztalással zárult ügyek száma. 2012. évben 9, 2013. évben 25, 2014. évben 30, 2015. évben 21 ilyen ügy volt.[332] Az elhúzódó eljárásokkal kapcsolatos problémákra mutat rá a Mr. T.K.& Mrs. T.K. kontra Magyarország 26209/95. számú és a Barta kontra Magyarország 33486/07. számú ügy. Az Országos Bírósági Hivatal elnökének az Országgyűlés által elfogadott 2016-os beszámolója szerint „az OBH a rendelkezésre álló igazgatási eszközökkel elősegíti az eljárások mielőbbi befejezését, a bírósági eljárást érintő EJEB ítéletekben megjelenő esetjognak a bíróság részére történő visszacsatolását és a tapasztalatok hasznosítását".[333]

V. 3. Az eljárások időtartama és az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

Az EJEB joggyakorlata különösen meghatározó az eljárások észszerű időn belül történő lefolytatásának értékelése szempontjából. A bíróságoknak mind polgári, mind büntető ügyekben alapvető feladatuk, hogy megfelelő lépéseket tegyenek az ügyek gyors elbírálása érdekében. Az eljárás észszerű időn belüli befejezéséhez való jog a jelentős eljárási késedelmekkel szembeni olyan garancia, amely kifejezésre juttatja, hogy mennyire fontos a gyors igazságszolgáltatás a hatékonyság szempontjából.[334] Az állam felelős a bíróságok hanyagságából vagy leterheltségéből, a bírósági szervezet vagy eljárás hibájából bekövetkezett késedelmekért. Az EJEB a legtöbb esetben az eljárások

---

Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) egyik 2015-ös, a Gazsó kontra Magyarország ügyben hozott ítélete írta elő. Az EJEB szerint ugyanis ügyük elhúzódása esetére Magyarország nem biztosít megfelelő jogorvoslati lehetőséget a polgárainak. Az országgyűlés elé került javaslat ezen a helyzeten változtatna. Ismert, hogy az OBH elnökének kiemelt célja az ítélkezés időszerűségének javítása, és a Gazsó-ügytől függetlenül már 2014-től jelentős erőfeszítéseket tett a peres eljárások hosszának rövidítésére és a két éven túl folyamatban maradt ügyek számának csökkentésére. A javuló statisztikai adatokról: 2014-2018 között a két éven túl folyamatban maradt peres ügyek száma büntető ügyszakban 37 százalékkal, míg civilisztikai ügyszakban 24 százalékkal csökkent. Ezek a programok és intézkedések ugyanakkor nem befolyásolhatták sem a Gazsó-ügyet, sem annak strasbourgi megítélését, hiszen azt 2015-ben már jogerősen elbírálták. Az EJEB tehát az OBH elnöke által az ítélkezés időszerűségének javítását célzó programok indulása előtt befejezett eljárások miatt marasztalta el Magyarországot. https://fovarositorvenyszek.birosag.hu/hirek/20181030/szuksegtelenne-valhat-az-ejeb-hez-fordulni-az-ugyek-elhuzodasa-miatt (2022. szeptember 10-i letöltés)

[332] infoszolg/echr.coe.int, https://echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_Hungary_ENG.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

[333] DRASKOVICH *i.m.*, BENCZE Krisztina, *A gyors eljárás, a jó eljárás, a tisztességes büntetőeljárás egyes aspektusai* https://tud.sze.hu/images/%C3%9ANKP/2018-2019/tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet/Bencze%20Krisztina.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

[334] DUDÁS Dóra Virág, *Emberi jogi kézikönyv az EJEB gyakorlata alapján*, Wolters Kluwer, Budapest, 2021. 8.3.4. fejezet

elhúzódása miatt állapította meg a 6. cikk sérelmét. 1992. november 4-e és 2018. május 31-e között összesen több mint 1.868.000.000 Ft kártérítést fizetett ki a Magyar Állam a kérelmezőknek a hatékony jogorvoslathoz való jog megsértése miatt.[335] Az eljárások elhúzódása ugyan valamennyi államot érinti, azonban Magyarország folyamatosan előkelő helyen állt a marasztalással záruló ítéletek nagysága szempontjából az észszerű eljárási idő követelményeinek megsértése miatt.

Könnyen belátható, hogy azok a jogszabályi rendelkezések, amelyek betartása érdekében a fél csak beláthatatlan időben megszülető jogérvényesítési lehetőséggel tud élni, megrendíti a jogbiztonságba, az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat. A hatékony jogérvényesítést illuzórikussá tevő elhúzódó eljárások a joguralomra vonatkozó elvárásokat alapvetően teszik kétségessé. A strasbourgi szervek következetes ítélkezési gyakorlata kiemelt jelentőséget tulajdonít a jogviták észszerű időn belül történő elbírálásának. Az ítélkezési gyakorlat fontos sajátossága, hogy nem az adott ország igazságszolgáltatását az adott időszakban jellemző átlagos pertartamot, hanem a panaszos konkrét ügyének időigényét veszik figyelembe, ezen belül is vizsgálva a per egyes szakaszainak, eljárási fázisainak időtartamát, illetőleg azt, hogy a bíróság mindent megtett-e annak érdekében, hogy az eljárás folyamatosságát biztosítsa és a jogvita elbírálására minél előbb sor kerüljön.

A Frydlender kontra Franciaország 30979/96. ügy az egyezmény 6. cikk 1. pontjának meghatározása körében kiemelt jelentőséggel rendelkezik. Az ügyben a kérelmezőt, mint szerződéses tisztviselőt 1972. júliusától alkalmazták a Gazdasági, Pénzügyi és Költségvetési Minisztérium Gazdaságfejlesztési Szolgálatánál. A kérelmező Rómában, Athénban és szerződésének megszüntetésének idején New York-ban dolgozott ezen minisztérium számára. 1985. december 25-én a Gazdasági, Pénzügyi és Költségvetési miniszter egy 1985. december 10-i keltezésű levélben tájékoztatta a kérelmezőt, hogy a szerződése, annak 1986. április 13-án bekövetkező lejártát követően szakmai felkészültségének hiányosságai folytán nem került megújításra. A miniszter 1986. január 9-i keltezésű levelében, amelyet a kérelmező 1986. január 21-én vett át, értesítette végleges döntéséről, mely szerint szerződését nem újították meg. A kérelmező a döntéssel szemben a párizsi közigazgatási bíróságon három felülvizsgálati kérelmet is

[335] MÁTYÁS Ferenc, *Jön a bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel*, jogaszvilag.hu/szakma/jon-a-birosagi-eljarasok-elhuzodasaval-kapcsolatos-vagyoni-elegtetel, valamint index.hu/belfold/2021/04/12/elhuzodo-targyalasok-az-elhuzodo-perekrol (2021. május 3-i letöltés)

előterjesztett jogszabálysértésre hivatkozással. A közigazgatási bíróság, miután egyesítette az ügyeket, a három kérelmet 1989. január 6-án kelt ítéletével elutasította. Frydlender ezt követően 1989. október 24-én az államtanácshoz fordult. A kérelmező 1990. február 23-án egy kiegészítő emlékeztetőt nyújtott be. Az államtanács 1995. május 10-én hozott ítéletével, melyet 1995. október 26-án kézbesített a kérelmezőnek, elutasította a kérelmező jogorvoslatát, megállapítva, hogy a miniszter jogszerűen bocsátotta el a kérelmezőt annak szakmai felkészültségének hiányosságaira hivatkozva.[336]

Az eljárás hossza körében, annak megkövetelésével, hogy az ügyeket észszerű időn belül tárgyalják, az egyezmény kiemeli annak fontosságát, hogy az igazságszolgáltatás a hatékonyságát és hitelességét veszélyeztető késedelem nélkül történjen.[337] A 6. cikk (1) bekezdése nem csupán egy jogot deklarál, de kötelezi a szerződő államokat arra, hogy úgy alakítsák ki a jogrendszerüket, hogy a bíróságok megfelelhessenek az e rendelkezésben foglalt különböző követelményeknek. A bíróság több esetben hangsúlyozta annak fontosságát, hogy az igazságszolgáltatás a hatékonyságát és hitelességét veszélyeztető késedelmek nélkül történjen.[338] Az állam általi jogsértések felhalmozódása az egyezménnyel összeegyeztethetetlen gyakorlatot teremt[339].[340]

---

[336] A kérelmet 1995. november 20-án nyújtották be a bizottsághoz. A kérelem elfogadhatóvá nyilvánítását követően a bizottság 1998. október 20-án 20 szavazattal, 10 ellenében elfogadott jelentésében kifejtette azon véleményét, hogy megsértették az egyezmény 6. cikkének 1. pontját. A Nagykamara kollégiuma 1999. március 31-én döntött az ügynek Nagykamara elé terjesztéséről. A bíróság megállapította, hogy a kérelmező egyetlen olyan feladatot sem látott el, amelynek célja közvetlenül vagy közvetve az állam általános érdekeinek védelme lett volna, ezért az egyezmény 6. cikkét alkalmazhatónak találta az ügyben, mivel Frydlender úr és Franciaország közötti polgári jogi jellegű jogvita van. A bíróság megállapította, hogy a peres eljárás időtartama, mely 1986. február 28-án a párizsi közigazgatási bíróság előtti perindítással kezdődött, s az államtanács ítéletének 1995. október 26. napján a kérelmező részére történő kézbesítésével fejeződött be, megközelítőleg 9 év és 8 hónap. A bíróság a bizottsághoz hasonlóan megállapította, hogy sem az ügy összetettsége, sem a kérelmező magatartása nem indokolta az eljárás elhúzódó időtartamát. Kiemelte, hogy az államtanács az eljárás előtt történt megindításától számított 6 év elteltével hozta meg ítéletét és a kormány semmilyen magyarázatot nem adott ezen időtartammal kapcsolatban, amely eltúlzottnak mutatkozik. A bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügyben a peres eljárásnak az észszerű határidőn túlterjedő elhúzódása, amely kétségtelenül jelentős kellemetlenséget és elhúzódó bizonytalanságot okozott a kérelmezőnek, olyan tény, mely kártérítés megítélését indokolja. Figyelemmel a munkaügyi perek vonatkozásában az igazságügyi szerveket terhelő különös igyekezettel való eljárás követelményére, valamint az egyezmény 41. cikke értelmében alkalmazandó méltányosságra, a bíróság a nem vagyoni kártérítés összegét 60.000 francia frankban ítélte meg, valamint a kérelmezőnek az egyezményben foglalt szervek előtti jogi képviseletével felmerült költségét nettó 50.000 francia frankban állapította meg.https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/frydlender-franciaorszag-elleni-ugye-3097996 (2022. szeptember 10-i letöltés)

[337] H. kontra Franciaország, § 58; Katte Klitsche de la Grange kontra Olaszország, § 61

[338] Scordino kontra Olaszország (No. 1) [GC], 36813/97. § 224

[339] Bottazzi kontra Olaszország[GC], 34884/96. § 22

[340] DUDÁS, *i.m.* 54.

Az eljárás hosszának megállapítása szempontjából a releváns időszak kezdő időpontja, amikor a bírósági eljárást a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság előtt megindították[341], kivéve ha van egy kötelező előzetes közigazgatási eljárás, mivel ennek időtartama beleszámít az eljárásba. A magyar szabályozás szempontjából a közigazgatási eljárásokon kívül a legjellemzőbb példa erre a fizetési meghagyásos eljárás, mivel csak fizetési meghagyás útján vagy a Pp. 167., 168. §-ában meghatározott módon érvényesíthető a kizárólag pénz fizetésére irányuló olyan lejárt követelés, amelynek a Pp. pertárgyérték meghatározására vonatkozó szabályai szerint számított összege a 3.000.000 forintot nem haladja meg, feltéve az Fmhtv. 3. § (2) bekezdés a) és b) pontjában foglalt feltételeket.[342] A figyelembe veendő időszak vége a jogvitát elrendező döntésig tart, amelynek kézbesítésével zárul az észszerű idő követelménye szempontjából releváns időszak. Továbbá az eljárás addig tart, amíg az eljárásban követelt jog valóban nem érvényesül, így az ítélet bármely bíróság általi végrehajtását az eljárás integráns részének tekinti. Az Alkotmánybíróság előtti eljárás akkor veendő figyelembe, ha a döntés képes a jogvita rendes bíróságok előtti kimenetelének befolyásolására. Az eljárás észszerű időn belüli lefolytatásának követelménye az Alkotmánybíróságra is vonatkozik, ha az előtte folyó eljárás polgárinak minősül a 6. cikk alkalmazásában, mert meghatározó jellegű a hozzá forduló személy, valamely polgári jellegű joga szempontjából. Az alkotmánybíróságokkal szemben azonban az EJEB elnézőbb, mert úgy tekinti, hogy az alkotmányossági kérdések megválaszolásának időigényessége indokolhatja az eljárás elhúzódását.[343]

A tisztességes eljárás egyik alapeleme, hogy a független és pártatlan bíróság észszerű időn belül folytassa le a tárgyalást. A magyar bírósági gyakorlat szerint – beleértve az Alkotmánybíróságot is – csak a konkrét eset összes körülményei alapján dönthető el, hogy mi az észszerű határidő. A gyakorlatban egy peres eljárás időtartamát számos időtényező befolyásolja. Az elbírálás egyedi körülményei az ügy bonyolultsága, a bizonyítás terjedelmei és időigényessége, a felek pervitele, a bíróságok személyi és tárgyi feltételei, infrastruktúrája, stb. A mérlegelés során „sohasem az eljárás hossza

[341] Poiss kontra Ausztria, 9816/82. § 50; Bock kontra Németország, 1/1988/145/199. § 35
[342] A fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény
[343] DUDÁS Dóra Virág, *Emberi jogi kézikönyv* 5.1.,8.3.4., *Süßmann kontra Németország* [GC], 20024/92., 1996.IX.16. § 39., § 56. Mezey Tamás kontra Magyarország 7909/05.

önmagában, hanem egyes eljárási cselekmények időben való elvégzése, szükségessége dönti el, hogy a pertartam meghaladta-e az észszerű kereteket".[344]

Az eljárás hosszának a 6. cikk (1) bekezdése szerinti észszerűségét minden esetben a különös körülményeknek megfelelően kell értékelni,[345] ami globális értékelést kívánhat meg.[346] Az eljárás teljességének figyelembevétele kapcsán olyan rendezőelvek alakultak ki, hogy miközben a különböző késedelmek önmagukban nem vetnek fel feltétlenül semmilyen problémát, együtt és összességükben eredményezhetik az észszerű idő túllépését. Az eljárás egy meghatározott szakaszában bekövetkező késedelem megengedhető lehet, feltéve, hogy az eljárás teljes hossza nem túlzott, de az olyan hosszú időszakok, amelyek során az eljárás nem halad előre, magyarázat nélkül nem fogadhatók el. Ebből következően a bíróság, a hatóság vagy egyéb állami szervek inaktív időszaka különös jelentőséggel bír az ügyek elbírálása szempontjából, de az öt éven túli befejezések esetén nagyon nehéz olyan körülményt találni, amely alapján az állam felelőssége alól kimentheti magát.

A bíróság esetjoga alapján az eljárás hosszának észszerűségét, az ügy bonyolultsága, a kérelmező és az érintett hatóságok magatartása és az alapján lehet megítélni, hogy mi volt a kérelmező számára az eljárás tétje. Az eljárások elhúzódásával kapcsolatos magyar állampolgárok által kezdeményezett strasbourgi ügyek nagy részét a polgári, munkaügyi és közigazgatási eljárások elhúzódása okozza (több mint ezer), de a büntetőeljárásokkal kapcsolatos beadványok száma is csaknem 400 volt 2012 és 2019 között.[347]

Az EJEB a Barta kontra Magyarország ügyben is megállapította az egyezmény megsértését.[348] A bíróság felhívta a többször is hivatkozott Frydlender kontra

---

[344] DRASKOVICH *i.m.*, FUGLINSZKY Ádám, *Kártérítési jog*, HVG-ORAC Budapest, 2015. DRASKOVICH hivatkozása szerint, valamint JUHÁSZNÉ Zvolenszki Anikó, *Polgári eljárásjogunk egyes időszerű alapelveiről*, http://acta.bibl.u-szeged.hu/7056/1/juridpol_058_259-283.pdf 268.

[345] Frydlender kontra Franciaország 30979/96. § 43.

[346] DUDÁS, *i.m.* 55. Obermeier kontra Ausztria, § 11761/85.72; Comingersoll S.A. kontra Portugália [GC], 35382/97.§ 23.

[347] Szakállas ügyek: borotválni kellene https://index.hu/belfold/2021/04/12/elhuzodo-targyalas-az-elhuzodo-perekrol/ (2021. május 3-i letöltés)

[348] A Barta kontra Magyarország (26137/04) ítélet alapját egy 1993. április 5-én kezdeményezett jótállással kapcsolatos jogvita képezte. Az ügyben először a Budai II. és III. Kerületi Bíróság járt el. Elsőfokon 2002. május 23. napján született ítélet, amelynek alapját képezte a kérelmező lakásában megtartott helyszíni szemle. Az ügyben a kérelmező több alkalommal nem jelent meg a tárgyalásokon és nem működött együtt az ügyben eljáró szakértőkkel. Fellebbezés folytán a másodfokú bíróság 2007. január 17. napján hozott ítéletet, amelyet 2007. január 31. napján kézbesítettek a kérelmezőnek. A kérelmező panaszolta, hogy az eljárás hossza összeegyeztethetetlen volt az egyezmény 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt észszerű idő követelményével, amelynek releváns része kimondja, mindenkinek joga van arra, hogy ügyét bíróság

Franciaország 30979/96. számú ügyet, amelyet általános mércének tekint. Az EJEB szerint a kormány nem terjesztett elő olyan tényt vagy meggyőző érvet, amely az ügy körülményei között eltérő következtetés levonásához vezethetne, ezért megállapította, hogy az eljárás túlzottan hosszú volt és nem felelt meg az észszerű idő követelményének. Az EJEB szerint ez nemcsak az egyezmény 6. cikk (1) bekezdésének sérelmével jár, hanem az egyezmény 13. cikkének megsértése is megállapítható, mivel nem állt rendelkezésre olyan jogorvoslati lehetőség, amellyel az eljárást gyorsíthatta volna a kérelmező. Az EJEB korábban már megállapította, hogy az eljárás felgyorsítására alkalmas jogorvoslat hatékonysága függhet attól, hogy az jelentős hatást gyakorol-e az eljárás egészének hosszára.[349]

A bíróság úgy ítélte meg, hogy az 1952-es Pp. kifogás az eljárás elhúzódása miatt jogintézménye, bár nyújtott lehetőséget a felperesnek bizonyos elmulasztott eljárási cselekmények elvégzésére irányuló jogorvoslatra, azonban semmilyen módon nem garantálja azt, hogy a bírósági eljárás teljes hossza észszerű maradjon. Az EJEB szerint a kormány nem hivatkozott a hazai esetjogra annak bizonyítása érdekében, hogy e jogorvoslat alkalmas az eljárás tényleges gyorsítására, valamint nem bizonyította, hogy hatékony jogorvoslat elérhető lenne, ezért *a hatékony jogorvoslat hiányát meg kellett állapítani az egyezmény 13. cikkének megsértése mellett*. Az EJEB megismételte, hogy az egyezmény 19. cikkének megfelelően feladata a szerződő államok által az egyezménnyel kapcsolatban tett vállalások tiszteletben tartásának biztosítása[350].

A *büntető és a polgári ügyekben az eljárás tétjének megítélése körében eltérő szempontrendszer veendő figyelembe*, de az észszerű idő követelményének értékelése körében kialakított általános elvek ugyanúgy érvényesülnek. Az EJEB a Mohai kontra Magyarország ügyben (30089/03.) ismétlésként rögzíti, hogy az eljárás hosszának

észszerű időn belül tárgyalja és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában. Az eljárás hossza 1993. április 5. napjától 2007. január 31. napjáig került megállapításra, így két fokon 13 év 9 hónapig tartott. Az EJEB úgy vélte, hogy a kérelmező bizonyos mértékű nem vagyoni kárt szenvedett, méltányossági alapon a bíróság az igényelt 24.000 € nem vagyoni kártérítés helyett 10.000 €-t ítélt meg, figyelembe véve azt, hogy a kérelmező is hozzájárult az eljárás elhúzódásához.

[349] Holzinger kontra Ausztria, 23459/94.

[350] Az EJEB-nek nem feladta az állítólagosan elkövetett tény vagy jogbeli tévedésekkel kapcsolatos állásfoglalás, kivéve, ha és amennyiben e tévedések az egyezményben védett jogokat és szabadságokat sértették. Az egyezmény 6. cikke azonban nem állapít meg szabályt a bizonyítékok elfogadása vagy értékelése tekintetében, ezért ezeket a kérdéseket elsősorban a nemzeti jognak és a nemzeti bíróságnak kell szabályoznia. Garcia Ruiz kontra Spanyolország, 30544/9628, „BÁRD pedig arra mutatott rá, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága általános szabályként elfogadja azt a tényállást, amit a nemzeti bíróságok állapítottak meg". ELEK Balázs, *Favor Defensionis elve Finkey korában és napjainkban* Erdélyi Jogélet 2021/1. 48.

észszerű voltát az eset egyedi körülményeinek fényében és a következő kritériumokra figyelemmel kell megítélni: az ügy bonyolultsága, továbbá a kérelmező és a releváns hatóságok magatartása.[351]

A figyelembe veendő körülmények szempontjából az ügy bonyolultságával összefüggésben lehet mind a tényekkel, mind a joggal, a résztvevő felek magas számával vagy a hazai eljárás komplexitásával. A kérelmező magatartása körében a 6. cikk (1) bekezdése nem kívánja meg a kérelmezőktől, hogy aktívan együttműködjenek a bírósággal és azért sem hibáztathatók, ha teljes mértékben kihasználják a számukra a hazai jog alapján elérhető jogorvoslati lehetőségeket. Az érintett személy csupán arra köteles, hogy a vele összefüggő eljárási lépések megtétele kapcsán gondosságot mutasson, tartózkodjon az eljárás késleltetésére irányuló taktikáktól és igénybe vegye a nemzeti jog által az eljárások lerövidítésére biztosított lehetőségeket. A kérelmező magatartása körében értékelhető, ha a beadványaik benyújtása kapcsán döntő mértékben hozzájárultak az eljárás lelassulásához, a gyakori vagy ismételt ügyvédváltás, az egyezségkötési kísérletek, továbbá az eljárás hibás kezdeményezése egy illetékességgel nem rendelkező bíróság előtt. A perelhúzó taktikák szempontjából azonban gondosan kell eljárni, mivel a felek gyakorolhatják eljárási jogaikat, a bíróságnak *az eljárás elhúzódását megakadályozó eszközökkel élnie kell*, mivel az egyik fél által alkalmazott késleltető taktika nem menti fel a hatóságokat az eljárás észszerű időn belül való lefolytatására irányuló kötelezettség alól.

Az észszerű időn belüli tárgyalás szempontjából konkrét határidők megállapítása több szempontból sem lehetséges, azonban vannak olyan iránymutató döntések, amelyekből levonható az a következtetés, hogy az eljárások során elsősorban *az inaktív időszakokat kell kerülni*, valamint ezek hiányában is az öt éven túl folyamatban lévő ügyek esetében nagyon kis esély mutatkozik a felelősség kimentésének lehetőségére.

[351] Az ügyben a kérelmező és társai ellen 1991. május 31-én rablás és más bűncselekmények elkövetésének gyanúja alapján büntetőeljárás indult. A kérelmező 1991. május 21-től 1992. május 19. napjáig előzetes letartóztatásban volt. A vádemelésre 1992. január 21. napján került sor, a Pesti Központi Kerületi Bíróság 1992. május 15-e és 1996. október 1. napja között több tárgyalást is tartott, majd az eljárást felfüggesztette, mivel néhány terhelt nem volt idézhető. A Pesti Központi Kerületi Bíróság 2003. április 11-én 1 év felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte a kérelmezőt, fellebbezés hiányában az ítélet 2003. április 15-én jogerőre emelkedett és 2003. augusztus 7-én kézbesítésre került. Az EJEB megállapította, hogy egyetlen bírósági szinten az eljárás 10 év 9 hónapig tartott, ezért az eljárás túlzottan hosszú volt és nem felelt meg az észszerű idő követelményének. Az EJEB a kérelmező által megjelölt 8000 €-s nem vagyoni kár teljes összegét megítélte.

Kiemelendő a kompetens hatóságok magatartására vonatkozó szempontrendszer, amelynek kapcsán az a megállapítás tehető, hogy jelentősége van annak, amennyiben *valamely eljárási szinten túlzott az eljárás időtartama*, de ha önmagában az egyes szinteken történő elbírálás észszerű időn belül történik meg, de a teljes eljárás időtartama a hét évet eléri, az egyezmény 6. cikk (1) bekezdésének megsértése megállapítható. Sem a felek hozzáállásának, sem a szakértő részvételének nem lehet olyan hatása, amely indokolná a tárgyalás gyors lefolytatásáért való bírói felelősséget.[352] Ezt támasztja alá a Sürmeli kontra Németország ügy is, mivel a szerződő államok feladata, hogy oly módon alakítsák ki a jogrendszerüket, hogy a bíróságaik garantálni tudják mindenki jogát arra, hogy a polgári jogi jogokhoz és kötelezettségeikhez kapcsolódó jogvitáikban észszerű időn belül jogerős döntés szülessen.[353] Ezért a túlzott munkateher sem vehető figyelembe, mivel a jogrendszer kialakítása körében az ügyelosztás megfelelő módja ugyanúgy állami kötelezettség. Ugyanakkor az átmeneti ügyhátralék nem eredményez egyezménysértést abban az esetben, amennyiben megállapítható, hogy a kivételes helyzetben minden rendelkezésre álló eszköz felhasználásra kerül az ügyhátralék kezelése érdekében. Azonban, ha a helyzet fennmarad és strukturális szervezeti kérdéssé válik, az államnak biztosítania kell, hogy hatékony intézkedéseket fogadjanak el, különösen akkor, ha az eljárás tétje szempontjából kiemelt az ügyek jelentősége. Az eljárás tétje nem azonosítható egyszerűen az ügy tárgyának fogalmával, de az ügy tárgya sok esetben kihatással van a kérelmező szempontjából értékelendő eljárás tétjével, mint a személyi állapotot érintő perek esetén vagy a sajtó-helyreigazítás elbírálásánál.

Az ügyek megvizsgálásának felgyorsítását célzó reform bevezetése szintén nem igazolhatja az eljárások elhúzódását, mivel az államoknak kötelességük úgy megszervezni az ilyen intézkedések hatálybalépését és végrehajtását, hogy az ne járjon a folyamatban lévő ügyek vizsgálatának meghosszabbodásával. A Pp. hatályba lépése kapcsán tapasztalható eljárási időtartam növekedés ugyan átmenetinek tekinthető és a kifejezetten elöregedett ügyek szempontjából a helyzet rosszabbodása nem volt megfigyelhető, mégis fokozott figyelem fordult a jogvita tétje szempontjából a nem

[352] Börcsök Bodor kontra Magyarország 14962/03.

[353] Sürmeli kontra Németország [GC], 75529/01. § 129 A felek hozzáállása még azokban a jogrendszerekben sem menti fel a bíróságokat azon kötelezettség alól, hogy a tárgyalás a 6. cikk 1. bekezdése által megkívánt gyors lefolyását biztosítsák, amelyekben azt az elvet alkalmazzák, hogy az eljárás során a kezdeményezés a feleket terheli Ugyanez érvényes, amikor szakértő részvétele szükséges egy eljárásban: az ügy előkészítéséért és a tárgyalás gyors lefolytatásáért való felelősség a bírót terheli. A Szerződő Államok feladata, hogy olyan módon alakítsák ki a jogrendszerüket, hogy bíróságaik garantálni tudják mindenki jogát arra, hogy a polgári jogi jogaikhoz és kötelezettségeikhez kapcsolódó jogvitáikban észszerű időn belül jogerős döntés szülessen.

vagyonjogi ügyek időtartamára. A Bok kontra Magyarország, a Laino kontra Olaszország és a Mikulić kontra Horvátország ügyben kifejtett indokolás szerint különös gondosság szükségeltetik a személyi állapottal és a cselekvőképességgel kapcsolatos ügyekben. A gyermek feletti felügyeletet érintő ügyekben gyorsan kell eljárni,[354] különösen akkor, ha az időmúlás visszafordíthatatlan következményekkel járhat a szülő-gyermek kapcsolat szempontjából.[355] A szülői felelősséggel és a láthatási jogokkal kapcsolatos ügyek szintén megkívánják a különös gyorsaságot.[356]

A nem vagyonjogi perek esetében ezért az EJEB gyakorlata alapján is a jogvita tétje miatt az átlagosnál gyorsabb eljárás várható el, mind az inaktív időszakok, mind az eljárás teljes időtartama szigorúbb elbírálás alá esik. A nem vagyonjogi viták körében figyelemmel kell lenni arra, hogy a bekövetkezett hátrány sok esetben nem reparálható, pénzbeli egyenértékének meghatározása is konfúzus.

V. 4. Gazsó kontra Magyarország 48322/12.

Az EJEB 2015. október 16-án jogerőre emelkedett Gazsó v. Hungary ügyben hozott vezető ítéletében (pilot judgment) megállapította, *hogy a magyar jogrendszer nem biztosít hatékony jogorvoslati lehetőséget az észszerű időn túli eljárások kezelésére, továbbá nem nyújt megfelelő elégtételt az ilyen eljárások okozta károk esetén*. Magyarország ezzel nem felel meg az 1993. évi XXXI. törvényben kihirdetett, ún. római egyezményben vállalt nemzetközi kötelezettségeinek. Ezért a jogalkotónak egy éven belül át kell alakítania, és az EJEB esetjogával összhangba hoznia az észszerű határidőn belüli elbírálásra vonatkozó jog megsértésével kapcsolatos jogorvoslati rendszert oly módon, hogy a folyamatban lévő eljárásokat fel kell gyorsítani, ezzel megelőzni a jogsérelmet, az utólagos, már elhúzódott eljárások vonatkozásában kártérítést nyújtó jogorvoslatot kell biztosítani. A jogalkotó egyrészt az eljárási kódexek megújításával és az eljárások koncepcionális átalakításával kívánta biztosítani az észszerű időn belül történő elbírálás követelményét, valamint a Kormány megtárgyalta és elfogadta az egyes bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló törvényjavaslatot, amelyet 2018. október 19-én nyújtott be T/2923. számon.[357]

---

[354] Hokkanen kontra Finnország, 19823/92. § 72; Niederböster kontra Németország, 39547/98. § 39.
[355] Tsikakis kontra Németország, 1521/06. §§ 64 és 68.
[356] Paulsen-Medalen és Svensson kontra Svédország, 149/1996/770/967. § 39; Laino kontra Olaszország [GC], 33158/96. § 22.
[357] https://www.parlament.hu/irom41/02923/02923.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)

A Gazsó kontra Magyarország ügy azért tekinthető meghatározónak a későbbi gyakorlat szempontjából, mivel mint pilot judgment (vezető/kiemelt ügy ítélete) olyan eljárásban meghozott határozat, amikor a strasbourgi bíróság a tömegesen benyújtott panaszok esetén egyes ügyeket kiemel és eldönt, majd az eljárás során felszólítja a tagállamokat a szisztematikus jogsértések nemzeti jogrendszerükön belüli orvoslására.[358] A 14. kiegészítő jegyzőkönyv szövegezése során az Emberi Jogok Európai Bírósága indítványozta egy olyan új eljárás jogi alapjainak megteremtését, mely alkalmas arra, hogy a bíróság tömegesen benyújtott panaszok esetén egyes ügyeket kiemelhessen (pilot ügyek) és eldönthesse, miközben a többi folyamatban lévő ún. ismétlődő (repetitive) ügyben semmilyen érdemi lépést nem tesz, melyet követően, amennyiben az szükséges, az érintett tagállam köteles legyen olyan belső jogorvoslati lehetőséget megteremteni, mely a bíróság által kiemelt ügy eldöntését követően a nemzeti jogban a strasbourgi bíróság döntésének megfelelően zárja ki a tömegesen benyújtott, és a bíróság által még érdemben nem vizsgált ügyeket.[359]

A Gazsó kontra Magyarország ügy körülményei szerint 2002. február 25-től 2005. május 18-ig a kérelmező és korábbi munkáltatója között per volt folyamatban. A bíróság végül a kérelmező továbbfoglalkoztatására kötelezte a munkáltatót. A kérelmező nem fogadta el a továbbfoglalkoztatásra kötelező határozat alapján számára felkínált munkakört. 2006. január 5-én újabb per kezdődött, 2008. november 18-án a Fővárosi Munkaügyi Bíróság elutasította a kérelmező keresetét. Fellebbezés nyomán 2010. július 9-én a Fővárosi Bíróság megváltoztatta a határozatot és helyt adott a kérelmező keresetének. Az alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Kúriához, 2012. február 29-én ez a bíróság megváltoztatta a fellebbviteli ítéletet és az alperes javára döntött. Az EJEB a figyelembe veendő időszakot 2006. január 5-től 2012. február 29-ig állapította meg azzal, hogy ilyen módon az eljárás három bírósági szinten csaknem hat évig és két hónapig tartott. A határozat a korábban hivatkozott határozatokhoz hasonlóan megismétli, hogy az eljárás hosszának észszerű voltát az eset egyedi körülményeinek fényében és az alábbi kritériumokra figyelemmel kell megítélni: az ügy bonyolultsága, a

358 Lásd részletesen SZEMESI Sándor, *Az emberi jogok európai őrének új fegyvere: A pilot judgment eljárás a strasbourgi bíróság gyakorlatában*, Jog-Állam-Politika 2013/4., 47-64. https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/7117/08_szemesi.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2022. szeptember 2-i letöltés)

359 SZEMESI Sándor, *Joghatósági kérdések az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában* martongezadi.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/szemesi-tezisek.pdf 22. (2022. szeptember 2-i letöltés)

kérelmező és a releváns hatóságok magatartása, valamint, hogy mi volt a per tétje a kérelmező számára.

A bíróság megismételte azt is, hogy munkaügyi jogvitákban különös szorgalommal kell eljárni. Ezzel kiemelve, hogy a jogvita tétje szempontjából bizonyos ügyekre különös figyelmet kell fordítani. A nem vagyonjogi perek kategóriájába tartozhat a munkaügyi per is, ezért az eljárás időtartama szempontjából a személyi állapottal és a személyiségi jogok megsértésével kapcsolatos perekhez hasonló gyors elbírálást igényel.[360]

Az EJEB a Gazsó kontra Magyarország ítéletben hivatkozik arra is, hogy az egyezmény 6. cikke (1) bekezdésének megsértését a bíróság már többször megállapította olyan ügyekben, amelyek hasonló kérdéseket vetettek fel. Többek között ilyen volt a Kútfalvi kontra Magyarország (4853/02.), amelyben hasonlóan foglalkoztatással kapcsolatos jogvitában az eljárás három bírósági szinten hat évig és nyolc hónapig tartott. Az ügy bonyolultságára mutat, hogy grafológus szakértő kirendelésére is szükség volt a munkaügyi bíróság előtt, akinek kirendelésére 1998. május 26-án került sor, míg a szakvéleményt csak 1998. szeptember 24-én terjesztette elő. A kérelmező kérésére azonban újabb szakértő kirendelése is történt, aki 1999. február 15-én terjesztette elő szakvéleményét. Mind a Kútfalvi, mind a Gazsó ítéletben az egyezmény 6. cikke (1) bekezdéssel együtt a 13. cikke megsértését is megállapították, mivel a kérelmezőnek nem állt rendelkezésére hatékony jogorvoslat az eljárás felgyorsítására. Ennek kapcsán a bíróság visszautalt a Barta kontra Magyarország és a T.K. és T.K.-né kontra Magyarország ügyekre is. Ennek során kiemelte, hogy a kormány nem bizonyította, hogy a helyzet akár eljárást gyorsító, akár kártérítést nyújtó jogorvoslatok vonatkozásában változott volna. Az EJEB megjegyezte, hogy az ügy olyan ismétlődően felmerülő problémával kapcsolatos, ami leggyakrabban ad okot az egyezmény Magyarország általi

---

[360] A munkaügyi per, mint nem vagyonjogi per megítélésével összefüggésben lásd részletesen PRIBULA *Illetékesség kikötése…i.m.* 38. A nem vagyonjogi perek megjelölése kapcsán a személyi állapotot érintő pereket és az egyes személyiségi jogok megsértése iránt indított pereket tekintjük csoportalkotó elemnek, ugyanakkor az EJEB gyakorlata alapján a munkaügyi perek és a személyi állapottal kapcsolatos perek hasonló megítélés alá esnek: Bock kontra Németország, 1/1988/145/199. § 49; Laino kontra Olaszország [GC], 33158/96. § 18; Mikulić kontra Horvátország, 53176/99. § 4; Hokkanen kontra Finnország, 19823/92. § 72; Niederböster kontra Németország, 39547/98. § 39; Tsikakis kontra Németország, 1521/06. §§ 64 és 68; Paulsen-Medalen és Svensson kontra Svédország, 149/1996/770/967. § 39; Foglalkoztatási jogviták közé tartozik: Vocaturo kontra Olaszország, 24 May 1991, series A no. 206-C § 17, Thlimmenos kontra Görögország [GC], 34369/97. §§ 60 és 62; König kontra Németország, 6232/73.§ 111; Garcia kontra Franciaország, 41001/98. § 14; Buchholz kontra Németország, 7759/77. § 52; Frydlender kontra Franciaország [GC], 30979/96. § 45, Obermeier kontra Ausztria, 11761/85. § 72; Sartory kontra Franciaország, 40569/07. § 34; Ruotolo kontra Olaszország, 1992. február 27, Series A no. 230-D § 117; Doustaly kontra Franciaország, 19/1997/803/1006.§ 48.

megsértésének bíróság általi megállapítására. Továbbá az egyezmény 13. cikkében foglalt követelmény ellenére a magyar jogrendszer nem biztosít hatékony hazai jogorvoslatot a bírósági eljárások elhúzódásának megelőzésére, illetve az ilyen eljárások által okozott kár orvoslására.

Az EJEB arra is felhívta a határozatban a figyelmet, hogy a polgári eljárások túlzott hosszának, valamint a hatékony hazai jogorvoslatok magyar jogrendszeren belüli hiányának a kérdése annak ellenére megoldatlan, hogy már jó ideje világos és egyértelmű esetjog áll rendelkezésre, amely alapján a kormány megfelelő intézkedéseket tehetett volna ezen kérdések megoldására. A bíróság megismételte, hogy az egyezmény 46. cikke alapján a jogsértés megállapítása nem csupán azt a jogi kötelezettséget rója az alperes államra, hogy megfizesse az érintett személyeknek a 41. cikk alapján igazságos elégtételként számukra megítélt összegeket, hanem azt is, hogy a bíróság által megállapított jogsértés megszüntetése és a jogsértés hatásainak lehető legteljesebb orvoslása érdekében kiválassza a nemzeti jog rendszerébe beépítendő általános és/vagy – amennyiben szükséges – egyedi intézkedéseket.

Az észszerű időn belüli tárgyalás polgári jogi ügyekben történő biztosításának, illetve hatékony hazai jogorvoslat bevezetésének magyar hatóságok általi folytatólagos elmulasztása rendszerszintű problémaként jelentkezett. Az EJEB egyrészt feltárta az elmarasztaláshoz vezető, rendszerszintű problémát és annak forrását, így segítve az államot a megfelelő megoldás megtalálásában, másrészt utalt arra, hogy a miniszteri bizottság ellenőrzi az ítélet végrehajtását.

A kérelmek benyújtására okot adó problémát az EJEB strukturális és rendszerbeli problémának minősítette, ismétlődőnek és tartósnak találta, a problémák által Magyarországon érintett személyek számára, továbbá az ilyen személyek nemzeti szinten történő gyors és megfelelő jogorvoslatban részesítésének szükségességére hívta fel a figyelmet. A bíróság kénytelen volt észrevételezni azt is, hogy a kormány által hivatkozott reformok ellenére, amelyek az ítéletet megelőző négy évben történtek, a probléma változatlanul fennmaradt. Ezért a bíróság úgy vélte, hogy az irányadó ítélet meghozatalára irányuló eljárás lehetővé fogja számára tenni annak hangsúlyozását, hogy az alperes államnak olyan jogorvoslatokat kell bevezetnie, amelyek valóban hatékonyan kezelik az eljárás elhúzódás miatti egyezménysértéseket.

Az egyezménnyel összeegyeztethetetlen gyakorlat fennállása körében emelte ki a bíróság azt, hogy Magyarország egyezményhez történő csatlakozásától 2015. május 1. napjáig több mint 200 olyan ítélet született, amely a polgári eljárások túlzott hosszára

figyelemmel az egyezmény Magyarország általi megsértését állapította meg. Kiemelte, hogy 2014-ben az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog megsértése polgári ügyekben 24 alkalommal került megállapításra. Továbbá hivatkozott arra is, hogy a Kormány nagy számú polgári eljárás hosszával kapcsolatos ügyben békés megegyezést kötött, illetve egyoldalú nyilatkozatot nyújtott be. Ezek a kérelmek később törlésre kerültek az ügylajstromból, vagyis a kétszázat meghaladó ítélet mellett a probléma rendszerszintű megvalósulására utal a jelzés szinten érzékelhető látens egyezménysértések fennállása. A problémák rendszerszintű természetét bizonyítja az is, hogy 2015. május 1-jén körülbelül 400 ilyen tárgyú ügy volt Magyarország ellen folyamatban a bíróság különböző bírói formációi előtt, és az ilyen kérelmek száma folyamatosan nő. Ez pedig azt jelenti, hogy a Gazsó kontra Magyarország ítéletben megállapított jogsértések nem valamely elszigetelt jelenségből és nem az események különös fordulatából fakadtak, hanem az alperes állam oldalán fennálló hiányosságok következményei voltak. A bíróság mindezek alapján úgy vélte, hogy az alperes államnak haladéktalanul, de legkésőbb azon időponttól számított egy éven belül, amikor az ítélet véglegessé válik, jogorvoslatot vagy jogorvoslat-együttest kell bevezetnie nemzeti jogrendszerébe, annak érdekében, hogy a nemzeti jogrendszerét összhangba hozza a bíróság ítéletében foglalt következtetéseivel, és megfeleljen az egyezmény 46. cikkében foglalt követelményeknek. A bíróság különösen arra emlékeztetett, hogy abszolút értelemben a legjobb megoldás – sok más területhez hasonlóan – kétségkívül a megelőzés. Ha a bírósági rendszer az egyezmény 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt észszerű idő követelménye vonatkozásában hiányosságokat mutat, akkor az eljárás elhúzódásának megakadályozására a leghatékonyabb megoldás az eljárást felgyorsító jogorvoslat. Az ilyen jogorvoslat tagadhatatlanul előnyösebb a pusztán kártérítést nyújtó jogorvoslatnál, mivel nem utólag reparál, hanem annak elejét is veszi. A bíróság szükségesnek tartotta az ítélet véglegessé válásának időpontját követően benyújtásra kerülő minden hasonló új ügy vizsgálatának elhalasztását is mindaddig, amíg az alperes állam megteszi a releváns intézkedéseket. Ezen intézkedések megtételére az ítélet véglegessé válásának időpontjától számított egy év állt Magyarország rendelkezésére.

A Gazsó kontra Magyarország ügy véglegessé válásának időpontját követően azonban nem szűntek meg az észszerű időn belül történő eljárással összefüggő egyezménysértések. A Magyar Állam nem tudott megfelelni annak az elvárásnak, hogy úgy alakítsa ki jogrendszerét, hogy a bíróságok megfelelhessenek az egyezményben

foglalt követelményeknek. A pilot judgment eljárás alkalmazásának gyakorlati tapasztalataival foglalkozó SZEMESI felhívja a figyelmet arra, hogy az esetek döntő többségében nem a Nagykamara, hanem valamely hét tagú kamara tárgyalta a pilot ügyet. Ez meglátása szerint még akkor is problémás, ha bizonyos esetekben (például a túlságosan elhúzódó nemzeti bírósági eljárások problémájának vizsgálatakor) valóban szükségtelennek tűnik az ügy nagykamarai szintű tárgyalása, azonban a pilot judgment eljárások kiemelt szerepe véleménye szerint még ekkor is megkövetelné a konkrét ügyön túlmutató elvi következtetések Nagykamara általi kimondását.[361]

A Gazsó ügyet követően a Magyarország elmarasztalását kimondó ítéletek lényegében minimális hosszra töpörödtek és táblázatos formát öltöttek.[362] Az egyes bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló T/2923. irományszámú törvényjavaslat az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkét és 13. cikkét felhívva hivatkozik az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog érvényesülésére, amelyet Magyarország legmagasabb szintű jogforrása, az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése is megjelenít. A javaslat hivatkozik arra, hogy az EJEB az elmúlt évtizedekben nagy számban marasztalta Magyarországot, amelynek eredményeképpen 1992. november 2. és 2018. május 31-e között összesen több mint 1.868.000.000 Ft kártérítést fizetett ki a Magyar Állam a kérelmezőknek a tárgykörbe tartozó ügycsoportban. A javaslat általános indokolásából az is megállapítható, hogy a Gazsó kontra Magyarország ügyben meghozott pilot judgment eredményeként kíván a magyar jogrendszer hatékony hazai jogorvoslatot biztosítani a bírósági eljárások elhúzódásának megelőzésére, illetve az ilyen eljárások által okozott kár orvoslására. A vagyoni elégtétel ugyan elsősorban a károk orvoslásához járul hozzá és a Gazsó ügyben megfogalmazott prevencióhoz képest kevésbé hatékony eszköznek tűnhet, ugyanakkor a 2015. július 16. napján kihirdetett ítélet véglegessé válásától számított egy éves határidőn túl előterjesztett törvényjavaslat mindenképpen hiánypótlónak minősült a jogrendszerben. A javaslat már számol a Pp. 2018. január 1. napján hatályba lépett rendszerszintű újításaival és a polgári per koncentrált lefolytatásával, ahogyan a közigazgatási perrendtartás és a büntetőeljárás, mint új eljárásjogi kódexek hatásával, amelyek szabályozása rendszerszinten kívánja elejét venni az eljárások elhúzódásának. A javaslat a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető

[361] SZEMESI, *Az emberi jogok…i.m.* 23.
[362] Borbély és mások kontra Magyarország, 59497/14 és 48026/15. Boza és mások kontra Magyarország 4956/15. Nagy Gyula kontra Magyarország 14461/15, Bartos kontra Magyarország 6240/18

jogot speciális jogvédelem alá kívánta helyezni azáltal, hogy szabályozza az alapjogsérelem vagyoni (pénzbeli) elégtétellel történő kompenzálását, illetve az ennek érvényesítését lehetővé tevő eljárást. Az újfajta jogvédelem önálló, sui generis jogintézményként kívánta védeni az alapvető jogának sérelmére tekintettel a bírósági eljárásban félként vagy terheltként részt vett személyt. Ennek érdekében az EJEB gyakorlatát alapul véve a polgári peres eljárások befejezéséhez öt éves időtartamot nyilvánított feltétlenül elégségesnek.

A javaslat egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jog sérelme a tervezet szerint olyan feltétlen helytállási kötelezettséget teremt, amely alól nem lehet mentesülni a Ptk. kártérítéseire irányadó szabályai szerint. Az új sui generis jogintézmény bevezetésének célja, hogy különválassza az alapjogvédelmet a személyiségi jogi védelemtől, ezzel a jogirodalomban és a bírósági gyakorlatban is uralkodó azon felfogást ismeri el, amely szerint az eljárás elhúzódása mint jogsérelem nem személyiségi jogsértést valósít meg, hanem attól elkülönülő alapjogsértést. A javaslat a későbbi szabályozáshoz hasonló két szakaszt különít el, amelynek első szakasza az igazságügyi miniszter előtt zajló előzetes egyezségkötési eljárás, amelynek sikertelensége esetén nyílik meg a bíróság előtti polgári nemperes eljárás keretében az igényérvényesítés lehetősége. A törvényjavaslat nem tett különbséget az eljárás hossza szempontjából a jogvita tétje szerint, így nem tartalmaz olyan megkülönböztetést, amely alapján bizonyos ügytípusokban gyorsabb eljárás lenne indokolt. A javaslat legnagyobb hiányossága azonban, hogy nem került elfogadásra, így a joggyakorlat gyorsítása érdekében semmilyen hatást nem tudott gyakorolni, csak elő tudta készíteni a későbbi szabályozást.

V. 5. A polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló törvény

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének megfelelő és az Alaptörvény XXVIII. cikkében deklarált észszerű időn belüli eljáráshoz való jog, valamint az azzal összefüggésben hatékony jogorvoslathoz való jog Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának megfelelő jogi szabályozását a 2022. január 1. napján hatályba lépő Pevtv. szabályozása jelentette. Maga a jogszabályszöveg is utal az XXVIII. cikk (1) bekezdésének végrehajtására, valamint a törvény rendelkezései alapján lefolytatandó nemperes eljárás és az EJEB előtti bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő

befejezéséhez fűződő alapvető jog sérelme miatti eljárások közötti összefüggésre. A törvény általános indokolása is alapvetően az EJEB gyakorlatára utal vissza azzal, hogy az EJEB esetjogában lefektetett egyezményes elvekkel összhangban állva kívánja kezelni az új eljárási kódexek szabályozásának rendszerszinten történő megoldásai mellett az eljárások elhúzódását.

A korábbi polgári perben, közigazgatási perben és büntető ügyben is érvényesülő egységes szabályozás helyett az egyes ágazati eljárási szabályrendszerek sajátosságaihoz igazodó, az eljárás esetleges elhúzódásával okozott jogsérelmet kompenzáló jogorvoslati eljárás megteremtését célozza azzal, hogy a polgári peres eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jogot helyezi speciális jogvédelem alá, valamint szabályozza az alapjogsérelem vagyoni (pénzbeli) elégtétellel történő kompenzálását, illetve az ennek érvényesítését lehetővé tevő eljárást.

A jogszabály így célzottan kettős szerepet tölt be, anyagi és eljárási szabályokat vegyít. Vagyoni elégtétel néven új jogkövetkezményt határoz meg az alapjogi sérelem kompenzálására, ezzel elhatárolva azt a vagyoni kompenzációtól, a kártalanítástól, a kártérítéstől és a sérelemdíj jogintézményétől. A szabályozás célja, hogy a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jog sérelme olyan feltétlen helytállási kötelezettséget eredményezzen, amely alól nem lehet mentesülni a kártérítésre irányadó szabályok szerint. A személyiségi jogában megsértett személy a Ptk. 2:52. § alapján sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért. A vagyoni elégtétel kifejezés használata is egyértelműsíti az új sui generis jogintézmény jelleget, különválasztva ezt az alapjogvédelmet a személyiségi jogi védelemtől. Így a bírósági joggyakorlatban uralkodó felfogásra figyelemmel elkülöníti a Ptk. 6:549. § (1) bekezdése szerinti bírósági jogkörben okozott károkért való felelősségére vonatkozó szabályát, illetve a Ptk. 2:52. §-a szerinti sérelemdíj érvényesítésére vonatkozó szabályát a bírósági eljárás elhúzódásával összefüggésben ért kár, illetve nem vagyoni sérelem orvoslása érdekében bevezetett önálló igényérvényesítési lehetőségtől.

A Pevtv. tárgyi hatálya a polgári peres eljárásokra terjed ki, de az EJEB gyakorlatának megfelelően az elsőfokú eljárás kezdő napja nemcsak a keresetlevél előterjesztésének napja lehet, hanem fizetési meghagyásos eljárással indult per esetén a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem előterjesztésének napja. Míg a bírósági eljárás időtartama az eljárást befejező jogerős határozat közlésének napjával fejeződik be, ugyancsak követve az EJEB következetes joggyakorlatát.

A törvény főszabályként rögzíti a bírósági eljárás időtartamát, amelyhez az eljárás elhúzódásának kompenzálását szolgáló vagyoni elégtétel összegszerűsége igazodik. A törvény meghatározza azokat az észszerűnek tekinthető időtartamokat, amelyeknek feltétlenül elégségesnek kell lenniük ahhoz, hogy a bíróság az adott ügyben a megalapozott döntéshez szükséges eljárási cselekményeket lefolytassa vagy lefolytattassa.

Az időtartamok túllépése az, amit a jogalkotó a bírósági eljárás tekintetében objektív szempontból olyannak tekint, amely alkalmas az alapvető jog megsértésére. Polgári peres eljárás befejezéséhez általánosan öt éves időtartamot nyilvánít feltétlenül elégségesnek azzal, hogy az eljárási szakaszok időtartama szempontjából is differenciál és iránymutató határidőket állapít meg.

A polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel szempontjából differenciál, a jogvita tétje szerint is figyelembe véve az EJEB által kialakított ügytípusokat, amelyek jellegüknél fogva megkívánják a különös gyorsaságot. A bírósági eljárás időtartama akkor minősül észszerűnek a személyi állapotot érintő perek esetében, a kiskorú gyermek tartása iránt indított perekben, a sajtó-helyreigazítás iránt indított perekben, valamint a munkaügyi perekben, ha az elsőfokú eljárás kezdő napjától az eljárást befejező jogerős határozat közlésének napjáig nem haladja meg a 36 hónapot, szemben az általánosan meghatározott 60 hónappal. Eljárási szakaszonként is rövidebb időtartamot minősít észszerűnek, így az elsőfokú eljárás időtartama 18 hónap, a fizetési meghagyásos eljárással indult elsőfokú eljárás időtartama 24 hónap, a másodfokú eljárás időtartama 12 hónap, valamint a felülvizsgálati eljárás időtartama 6 hónap. Az ezt meghaladó eljárási szakaszonkénti időtúllépést már vagyoni elégtétel megállapítására alkalmas ténynek minősíti. [363]

A gyorsabban elbírálandó ügyek között elsőként kiemelt személyi állapotot érintő per esetében nyilvánvalóan a 6. § (4) bekezdés b) pontja szerinti fizetési meghagyásos eljárás nem merülhet fel, így az elsőfokú eljárás esetében minden esetben a másfél éves időtartamot kell figyelembe venni. Figyelemfelhívó a kivételek között rögzített kiskorú gyermek tartása iránt indított per, amely nem tartozik a személyi állapotot érintő perek közé, azonban a jogalkotó a Pp.-ben a különleges eljárások között közvetlenül a személyi állapotot érintő perek után helyezte el az ezen perekre vonatkozó speciális szabályokat, amelyek nagyban hasonlítanak a személyi állapotot érintő perek közös szabályaihoz. A

[363] Pevtv. 6. § (1)-(4) bekezdés

kiskorú gyermek érintettsége miatt hasonló módon kiemelt jelentősége van az ügy gyors elbírálásának, ezért az írásbeli perfelvételi út ezekben a perekben sem választható, az ellenkérelem előterjesztésére vonatkozó határidő 30 nap, amely az alperes indokolt kérelmére 15 nappal hosszabbítható meg és a perkoncentrációt biztosító szabály, hogy az írásbeli ellenkérelemben a fél köteles feltüntetni havi nettó jövedelmét, munkáltatójának vagy más fél számára jövedelmet folyósító szervnek a nevét, székhelyét és kézbesítési címét, ha az a székhelytől eltér. Továbbá mind ideiglenes intézkedés, mind a bizonyítás elrendelése körében a bíróság hivatalból is határozhat. A státuszperekre jellemző, hogy a fokozott személyes érdek mellett a társadalom érdeke is azt kívánja, hogy ezek a kérdések minél gyorsabban rendezésre kerüljenek, a bizonytalan állapotok fennállása további vitás kérdéseket, jogilag nehezen kezelhető helyzeteket teremthet. Továbbá a személyi állapotot érintő perek jelentős részében kiskorú gyermek is érintett, így érdekeik fokozott figyelembevétele valamennyi hatóság kiemelt feladata. A sajtó-helyreigazítás iránt indított perek rendkívül gyors elbírálása önmagában a sajtó-helyreigazítás mint jogintézmény értelmét is adja, ezért nyilvánvaló, hogy a bírósági eljárás észszerű időtartama szempontjából az általánosnál szigorúbb szabályokat állapított meg a jogalkotó. A munkaügyi perek esetében a rövidebb objektív időtartam mind a teljes bírósági eljárás, mind az egyes eljárási szakaszok szempontjából hasonló a korábban említett ügyekhez, arra is ösztönzőleg kíván hatni, hogy ezekben az ügyekben hamarabb szülessenek meg a jogvédelmet garantáló érdemi döntések. A munkaügyi jogviták szempontjából az EJEB gyakorlat is különösen termékeny, a foglalkoztatási jogviták általában olyan jellegűnek minősülnek, amelyek gyorsabb elbírálást követelnek meg.[364]

V. 6. Összegzés

A vázolt EJEB gyakorlat és a jogalkotás iránya alapján kijelenthető, hogy a személyi állapotot érintő perek esetében mind a joggyakorlat, mind a jogkeresők igénylik az általánosnál gyorsabb elbírálást. Az idő múlásával visszafordíthatatlan jogsérelmek elkerülése mellett, a nemzetközi kötelezettségvállalások folytán kényszerítő eszköz is hat abba az irányba, hogy mind a jogalkotó, mind a bíróság belső ügyrendjének kialakítása

[364] részletesen PRIBULA László, *A vagyoni elégtételről szóló törvény hatása a polgári ítélkezésre*, In: Az eljárás elhúzódását gátló pervezetési technikák a polgári perben 2022. április 6-i előadás https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-c0c6fbc2acb4ec1180cb005056972773/View?ctx=AAkAANtrAACzeQAA (nem nyilvános)

során fokozott figyelmet fordítson a nem vagyonjogi perek gyors és hatékony elbírálására. A gyorsaságot elsősorban a rövidebb határidők biztosításával kívánja a jogalkotó megvalósítani, míg a hatékonyságot a hivatalbóli bizonyítás és a szélesebb körben alkalmazott ideiglenes intézkedések biztosíthatják. A nemzetközi kötelezettségvállalások és a társadalom azonnali válaszokat igénylő átalakulása megköveteli, hogy a nem vagyonjogi perek esetében az elsőfokú eljárás legfeljebb másfél évig tartson, az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perekben ennél rövidebb idő alatt is jogerős, érdemi döntések szülessenek. A személyi állapotot érintő perekben pedig az ideiglenes intézkedés eszköze alkalmazásával az észszerű időn belül lefolytatott eljárás esetén is az érdemi döntést megelőzően a kiskorú gyermekek érdeke, vagy a jogvita kiemelt tétje miatt rendezésre kerüljenek a vitás kérdések, vagy legalább a veszélyeztető állapotok elhárításra kerüljenek. A kifogás, mint az eljárások elhúzódását gátló eszköz, nem tekinthető haszontalannak, de önmagában nem is alkalmas arra, hogy a peres eljárások elhúzódását megakadályozza. A kommunikáció célja, hogy információk jussanak el a döntéshozatal szempontjából megfelelő helyekre. A kifogás visszajelzést jelent, amikor a peres eljárások menetében indokolatlan megtorpanások merülnek fel. Ez sok esetben elég lehet ahhoz, hogy az eljárás időtartamában kedvező változások következzenek be. A kifogásnak való helyt adás egyben a mulasztó bírósághoz intézett valamely felhívás megtételét jelenti, tehát a szabályozás lényege, hogy csak akkor foghat helyt a kifogás, ha fennáll az elbíráló bíróság intézkedésének szükségessége és lehetősége. Ez is alátámasztja annak az álláspontnak a helyességét, miszerint a törvény nem tette lehetővé önmagában a mulasztás tényének megállapítását: a kifogás nem irányulhat ennek puszta megállapítására, nincs helye olyan határozat hozatalának, amely kizárólag az ügyben eljárt bíróság mulasztásának megállapítását tartalmazza.[365] Többször előfordult, hogy a kifogás és a hiányolt bírói intézkedés „keresztezte” egymást, vagy az, hogy a kifogás előterjesztését követően – esetleg annak hatására – elvégzett eljárási cselekmény ellenére is fenntartotta a fél a kifogást, kérve a mulasztás utólagos megállapítását. A múltbeli, de már megszűnt vagy orvoslást nyert mulasztás tényének megállapítására nem kerülhet sor, mivel a kifogásnak való helyt adás feltételezi a mulasztásos helyzet felszámolása iránti intézkedést, ilyen esetben pedig nincs intézkedési szükségesség. A kifogást elbíráló bíróság intézkedési jogköre látszólag ugyan széleskörű, ténylegesen azonban alig fordult elő olyan helyzet, amikor fennállt a lehetősége annak,

[365] https://fovarosiitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/2006_-_az_eljaras_elhuzodasa_miatti_kifogas_egyes_kerdesei.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

hogy a felsőbb szintű bíróság intézkedhessen a sérelem megszüntetése érdekében. Ennek oka volt az is, hogy a rövid határidők ellenére is sok esetben hónapok eltelte után érkezett a kifogás az elbíráló bírósághoz. A kézbesítési nehézségekkel, a postai szolgáltatás fogyatékosságaival, másrészt bírósági ügyviteli hiányosságokkal ez részben magyarázható volt. A tapasztalat azt mutatta, hogy a késedelem (mulasztás) elhárítása érdekében elsődlegesen az ügyben eljáró bíróság hozhat hatékony intézkedést, míg a kifogást elbíráló másodfokú bíróság mozgástere lényegesen szűkebb, illetve objektív okok az esetek többségében kizárták az intézkedés lehetőségét.

A méltányos elégtételt biztosító kártérítés eddig sem tudott betölteni a jogsérelem elhárításához szükséges preventív célokat, sikere kétséges, és nagyban eltér az EJEB által felállított követelményektől, noha egyedi ügyekben a teljes reparációra alkalmas.

Az Alkotmánybíróság számos határozatában foglalkozott azzal, hogy az eljárás elhúzódása és emiatt az észszerű határidőn belül történő elbíráláshoz fűződő jog megsértése alkotmányjogi panasz keretében miként vizsgálható. Az Alkotmánybíróság az alapjogi panaszokat többnyire visszautasította, például a kifogás mint jogorvoslat kimerítésének hiánya miatt[366]. Az eljáró szervektől független, objektív okokat azonban a testület nem tudta kezelni. Az Alkotmánybíróság rendelkezésére nem áll olyan törvényi jogkövetkezmény, amelynek alkalmazása révén a bekövetkezett sérelmet orvosolni tudná, a tisztességes eljáráshoz való jog részelemét képező észszerű időn belül való elbírálás alaptörvényi rendelkezéséhez kapcsolódó alapjogvédelmi feladatát nem tudja hatékonyan ellátni.[367] Az Alkotmánybíróság utólag a bírói döntés esetleges Alaptörvény-ellenességének megállapításával, illetve megsemmisítésével már nem tudja orvosolni az eljárás résztvevőinek az eljárás elhúzódásából eredő sérelmét. Amennyiben az Alkotmánybíróság a bírói döntést megsemmisítené, a bírósági eljárás újra kezdetét venné, így a per csak tovább húzódna.[368]

A vázolt körülmények folytán – amelyek között a legneuralgikusabb a szankciórendszer megfelelőtlensége – sem az eljárás elhúzódása miatti kifogás, sem a méltányos elégtételt biztosító kártérítés, sem az alkotmányjogi panasz nem tekinthető hatékony eszköznek.[369] A hiányosságokat az objektív alapokon álló Pevtv. rendelkezései

---

[366] 3309/2012. (XI. 12.) AB végzés

[367] 3024/2016. (II. 23.) AB határozat

[368] BODA Zoltán, *Egy új kárfelelősségi jogintézmény – a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel* http://real.mtak.hu/153970/1/tan_Boda_Zoltan_2022_2.pdf (2023. február 10-i letöltés)

[369] „Kérdéses azonban, hogy a felek helyzetének erősítéséhez megfelelő eszköz-e a bírósági eljárás elhúzódása miatti kifogás jogintézményének perrendtartási beiktatása (2006. évi XIX. törvény).

hivatottak pótolni. A SZAXON kontra Magyarország (54421/21) ügy megállapításai alapján, amely visszautal a Gazsó kontra Magyarország ügyben megfogalmazott elvárásokra, azt lehet megállapítani, hogy a Pevtv. által biztosított eszközök az eddigi lehetőségekkel együtt hatékony érvényesülését biztosítják az egyezmény 6. cikk (1) bekezdésében és 13. cikkében foglaltak teljesülésének. Az eljáró szervektől független hátrányos okok felszámolásában segíthet, hogy szervezeti szinten is érdemes befektetni a szankciók elkerülése érdekében. Vannak azonban olyan alapelvek, amelyek egyrészt sajátosan érvényesülnek a személyi állapotot érintő perekben, másrészt hatással vannak a peres eljárás gyorsaságára. Az egyes jogintézmények önállóan nem tekinthetők hatékony eszközöknek, de együtt biztosíthatják az észszerű időn belül történő eljárás rendszerszintű megvalósulását. A Pevtv. feladata, hogy minél inkább objektív alapokra helyezze az eljárás elhúzódása miatt érvényesíthető szankciórendszert, mivel csak ebben az esetben tudja betölteni szerepét. Konkrét érvényesülését még több vitás kérdés kíséri,[370] de a jogértelmezés tétje lesz, hogy az elviekben alkalmas eszközrendszer mellett kialakulhat-e az eseti marasztalásokon túl rendszerszintű probléma feltárása az EJEB részéről.

Elképzelhető, hogy egy-egy perben lehet haszna, általában azonban túlzott elvárásokat nem kellene táplálnunk. Erre lehet következtetni abból is, hogy a már benyújtott kifogásokat a bíróságok rendre elutasították" SZABÓ, *A polgári peres eljárás hatékonysága, i.m.* 652.

[370] KOVÁCS, PRIBULA, i.m. 58. Melyek lesznek a per teljes időtartamából levonható egyes időszakok? A Pevtv. 15. § (3)-(5) bekezdésének objektív vagy inkább mérlegelést engedő értelmezése.

VI. A GYORSÍTÁS LEHETŐSÉGEI AZ ALAPELVEK TÜKRÉBEN

„Végiggondolt ön már egyetlen gondolatot is anélkül, hogy ellentmondásra ne bukkant volna?”[371]

A perkoncentráció alapelvi szinten történő megjelenítése egyértelműen az eljárás gyorsaságának értékére mutat rá. A Plósz-féle Pp. is a bírói szerepvállalás mellett, a perkoncentráció elvében fejezte ki az eljárás elhúzódását megakadályozó eszközök fontosságát. A bírói aktivitás abban nyilvánul meg, hogy az elnök gondoskodni köteles arról, hogy a felek homályos kérelmeiket, tényelőadásaikat és nyilatkozataikat magyarázzák meg, hiányos tényelőadásaikat és bizonyítékaikat egészítsék ki, s általában a szükséges kérelmeket és nyilatkozatokat tegyék meg, köteles továbbá a hivatalból figyelembe veendő körülmények felderítésére ügyelni.[372] A perkoncentrációt szolgálta a törvény azon rendelkezése, miszerint „az elnök köteles gondoskodni arról, hogy az ügy kimerítő tárgyalásban részesüljön, mindazonáltal hosszadalmasságával és az ügyre nem tartozó kérdésekkel ne zavartassék és megszakítás nélkül, lehetőleg ugyanabban az ügyben befejeztessék”.[373] Vannak azonban olyan alapelvek, amelyek kapcsolata az eljárás idődimenziójával nem ennyire egyértelmű, hatásuk mégis jelentős. A Pp.-re legnagyobb hatást gyakorló Plósz-féle Pp. nem tartalmazott tételesen kimunkált alapelveket, mégis képes volt érvényre juttatni a 19. századi jogfejlődés során kialakult, korábban hivatkozott alapelveket. A Plósz-féle Pp. már tükrözhette azt a szemléletbeli változást, amely osztrák hatásra a – sokáig mintának tekintett – német perrendtartásban bekövetkezett. A szóbeliség, a nyilvánosság, a közvetlenség, a bizonyítékok szabad mérlegelése alapelveinek érvényre juttatása mellett a Plósz-féle Pp. megteremtette a bíróság és a felek modern együttműködését. Ennek tartalmát MAGYARY a következőképpen foglalta össze: „hogy a bíró és a fél érvényesülésének az egyensúlyát a perben sikerült létrehozni, annak oka főleg kettőben rejlik. Először, hogy sikerült a felek rendelkezését kellő határok közé szorítani, a féltől függjön, hogy akar-e jogvédelmet vagy sem, de nem tőle függjön, hogy az eljárás miképpen bonyolódjék le és meddig tartson.

[371] IBSEN In: RADBRUCH, *Jogfilozófia* In: Jog és filozófia 136.
[372] Plósz-féle Pp. 225. §
[373] Plósz-féle Pp. 224. §

Ha a fél jogvédelmet kér, ne legyen a bíró akadálya az igazság keresésében. Ez az, amit a mai eljárások vallanak és amit az új polgári perrendtartásunk megvalósított".[374]

Az elvek azok a matériák, amelyek képesek megfelelő rugalmassággal az elérni kívánt cél irányába fordítani az értelmezést és az ennek hatására megvalósuló tényleges cselekvést. Az alapelvek adják a tömör megfogalmazását annak az irányultságnak, amelyet a jog által el kívánunk érni. NÉVAI megfogalmazásában „a polgári eljárás alapelvei a polgári eljárás céljának megvalósítását szolgáló feladatok végrehajtásának általános és alapvető módszereit határozzák meg és egyben biztosítékai is e feladatok betöltésének, megszabják az eljárás szervezeti alapjainak, szerkezeti rendszerének és lebonyolítási megoldásainak legfontosabb vonásait, áthatják a perintézményeket és főbb eljárási rendelkezéseket, kidomborítják a polgári eljárás egészének eszmei tartalmát".[375]

Az alapelvek hasznossága elvitathatatlan, a jogszabályszövegben történő kiemelés nélkül is élő, hivatkozásuk a konkrét jogszabályhelyek mellett azok tartalmát magyarázó, jelentőségét erősítő eredménnyel bír. Bármely alapelv túlzott érvényre jutása azonban éppannyira tud káros lenni, mint teljes mellőzésének eredménye. Kezdetben a feltörekvő polgárság fejlődésének felfelé ívelő szakaszán a polgárság harcolt azoknak az alapelveknek az érvényesüléséért, amelyek érdekeit szolgálták a hatalom megszerzésének és megszilárdításának útján (például a nyilvánosság, szóbeliség, közvetlenség, társas bíráskodás, rendelkezési elv). A jogtudomány természetszerűleg támogatta ezt a küzdelmet. Mind a korábbi perjog, mind a jogirodalom dolgozott ki alapvető elveket. Ezek azonban rendszert nem alkottak, esetlegesnek voltak tekinthetők. A felvilágosodás korától figyelhető meg az a folyamat, hogy az elvek, mint hangoztatott célok mentén kerül kidolgozásra a konkrét szabályozás. A feudális magyar perjog megújításának első lépésének az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartást tekintjük, azonban a modern perjogi alapelvek érvényre juttatásának előmozdítása csak az 1893. évi XVIII. törvénycikk, a sommás eljárásról szóló törvény bevezetésével történt meg. A sommás eljárás gyökeres átalakítása egyszerre több célt is szolgál, ezek közöl a legfontosabb kétségtelenül a szóbeliségen, a közvetlenségen és a bizonyítékok szabad mérlegelésén

[374] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog*, *i.m.* 64-65.
[375] NÉVAI László, *A szocialista polgári eljárásjog elméleti alapkérdései*, Akadémiai Kiadó, Budapest (1987.) 176., akta.bibl.u.szeged.hu./7056/1/juritpol_058_259_283.pdf, (2022. szeptember 2-i letöltés)

alapuló járásbírósági eljárás megteremtése volt, amely aztán az egész magyar polgári eljárásban általánossá vált.[376]

VI. 1. Közvetlenség elve

A közvetlenség elve azontúl, hogy sem tételes kidolgozást nem kapott, sem a jogszabályszövegben nem szerepel, mégis az egyik legfontosabb alapelvnek tekinthető. MAGYARY az észlelést osztja fel közvetlen és közvetett észlelésre, amelynek során meghatározza, hogy az észlelés a felek szóbeli meghallgatásában vagy írásban, a bizonyítóeszközök megfigyelésében, a szakértők meghallgatásában, más hatóságok iratainak olvasásában áll. „Midőn a bíróság a felek előadásait önmaga hallgatja meg és midőn önmaga észleli a bizonyító eszközöket, t.i. az a közeg, amely hivatva van a per érdemében ítélni, eljárását *teljes közvetlenségnek*, midőn pedig ezt valamely közege végzi, úgy, hogy a bíróság csak ennek előadását, jelentését észleli és csak ebből következtet, *teljes közvetettségnek* nevezzük". Meghatározza azt is, hogy a közvetettség elsősorban a társasbíráskodás rendszerében indokolt, mivel ebben eredményezhet megtakarítást a munkaerőben, ami egyedüli indokát képezheti, míg az egyesbírósági rendszer mellett sem rendeltetése, sem célszerűsége nem indokolt. Érvel amellett is, hogy „a közvetlenséget a jó peres eljárás egyik elengedhetetlen kellékének szokás tekinteni és nem is szenved kétséget, hogy különösen a teljes közvetlenség a helyes elbírálás legnagyobb biztosítéka, mert amint általában a saját érzékeink által észlelt tényekről mindig teljesebb ismerettel bírunk, mint azokról, amelyeket csak mások előadásából tudunk, úgy a bíróság is jobban ismeri meg a per anyagát saját érzéki megfigyeléséből, mint ha arról csak valamely közegének előadásából értesül. Innen van, hogy ma a teljes közvetlenség a szabály, melytől egyik vagy másik, esetleg mindkét irányban csak különös célszerűségi okoknál fogva térnek el és erre az álláspontra helyezkedik a Plósz-féle Pp. is".[377]

A Plósz-féle Pp. rendszerében a bizonyításfelvételre nézve elsőfokon és a fellebbezési eljárásban is a közvetlenség volt főszabály, „a bizonyítást a per bírósága szóbeli tárgyalás folyamán veszi fel". A felülvizsgálati bíróság előtti bizonyításfelvételre pedig a fakultatív közvetlenséget írta elő azzal, hogy e rendelkezés oka, miszerint a

[376] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 63.
[377] MAGYARY Géza, *Magyar polgári perjog*, Franklin Társulat, Budapest, 1913, 316.

felülvizsgálati bíróságok kevésbé alkalmasak a bizonyítás közvetlen felvételére. Megjelenik az az elv is, hogy „ha a fél a nyilatkozást elmulasztja, az ellene felhozott tények a mulasztásra vonatkozó szabályok értelmében valóknak veendők, a szóbeli tárgyaláson való meg nem jelenés csak ennyiben jár hátrányos következményekkel. A bizonyításfelvétel esetében pedig nincs jelentősége annak, hogy a felek a tárgyaláson megjelentek-e vagy nem".

A közvetlenség elve ugyanakkor kiegészül egy kötelezettséggel, a személyes meghallgatás kötelezettségével, amely azonban az előzőekben ismertetettek szerint nem általános kötelezettség, csak bizonyos ügytípusok esetében elengedhetetlen. Általában a személyes megjelenés elmulasztása a mulasztás jogkövetkezményével jár, amelynek eredménye, hogy az ellenérdekű fél állításai nem tekinthetők vitatottnak, legfeljebb önmagukban vagy a korábbi bizonyítékokkal ellentmondásosak.[378] A személyes meghallgatás kötelező eseteit is rögzíti a Plósz-féle Pp., a házassági perben a házastársak személyes meghallgatása kimondásával és a gyermek törvényességét támadó perekben. Ezt csak akkor tekinti mellőzhetőnek, ha az ügy eldöntésére jelentősége nincs vagy nehézségbe ütközik (600. §, 696. §). Ezekben a perekben arra is lehetőséget biztosít, hogy a bíróság elrendelje a meghallgatást az ellenfél vagy a felek távollétében. A személyi állapotot tárgyaló perekre vonatkozóan a személyes meghallgatásra irányadó szabályokat tartalmaz még számos jogszabályhely (így 671. §, 679. §, 710. §, 716. §, 717. §, 720. §, 723. §, 729. §, 731. §.)[379] TÉRFI a sommás eljárásról szóló törvény 107. §-a kapcsán a közvetlenség elvének megnyilvánulását rögzíti.[380] Ugyanakkor a polgári perrendtartás törvénye és joggyakorlata című, 1927-ben kiadott munkájában a Plósz-féle Pp. alapelvei között helyezi el a közvetlenséget.[381] A közvetlenség és a szóbeliség elve, miközben nem ölt testet konkrét tételes rendelkezésben, mégis a törvény egész rendszeréből, tételes

[378] Ebből ered az a különbségtétel is, hogy amennyiben a személyes megjelenés kötelezettségével idézett fél a tárgyaláson nem jelenik meg, ez nem pénzbírság kiszabását eredményezi, hanem a bizonyítottság és bizonyítatlanság körében értékelendő. Ezzel szemben azokban a perekben, ahol a személyes meghallgatása a félnek nem mellőzhető, ott a mulasztása az eljárás elhúzódását eredményezi, ezáltal a pénzbírság kiszabásának nincs akadálya.

[379] „Szabad mérlegelésre tartozik a kérdésre való felelet, illetve személyes idézés esetén a megjelenés elmulasztása jogkövetkezményének megítélése. Ha a félhez, illetve képviselőjéhez intézett kérdéssel és a fél személyes meghallgatásával tisztázni célzott tényállás más úton-módon tisztázódott (a megjelenés elmulasztása anyagi joghátránnyal nem fog járni, de ez ekként feleslegesen okozott költséget, az ezt okozó fél viseli pernyertesség esetén is), a hallgatást és meg nem jelenést a többi tényekkel és bizonyítékokkal együtt kell a 270. § szerint mérlegelni, de a bíróság újból is elrendelheti a fél személyes megjelenését". ANTALFI Mihály, *Polgári Perrendtartás*, a szerző kiadásában, Pécs 1915, 499.

[380] TÉRFI Gyula: *Polgári perrendtartás*, Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest 1905.

[381] TÉRFI Gyula: *Polgári perrendtartás törvénye és joggyakorlata*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest 1927

szabályaiból nyilvánvaló, hogy a polgári peres eljárás a szóbeliségen és a közvetlenségen alapul. Az osztályozását elvégzők a szervezeti alapelvek helyett a működési alapelvek között helyezik el.[382] A közvetlenség elvének érdekessége azon túl, hogy tételes rendelkezés hiányában is vitathatatlan eljárási alapelvünk, az, hogy nem tekinthető jogág specifikus alapelvnek sem. Mivel érvényesülése nemhogy kizárólag a polgári eljárásban mutatkozna meg, hanem szinte a büntetőeljárásban gyakrabban hangoztatott és gyakrabban hivatkozott alapelv is.

A közvetlenség alapelve: „Mind a büntető eljárási jog, mind a polgári eljárási jog egyik legfontosabb alapelve. Döntően a bírósági tárgyaláson érvényesül: a bíróság ügydöntő határozatát csak a tárgyaláson közvetlenül észlelt tényekre és a megvizsgált bizonyítékokra alapíthatja. A bíróságnak az ügyben releváns tények bizonyítékait és forrásaikat a tárgyaláson kell észlelnie, megfigyelnie és ennek eredményeként kell kialakítania belső meggyőződését a bizonyítás eredményéről."[383] A közvetlenség elvével kapcsolatos vitás kérdések nagy része ugyan a büntetőeljárással kapcsolatban merül fel, azonban az ott tett megállapítások a fentiek szerint nem tekinthetők jogág specifikusnak.[384]

Ahogyan az alsóbb és felsőbb bíróságok gyakorlata szempontjából különbséget tesz MAGYARY a közvetlenség elvének érvényesülése szempontjából, ugyanígy a mai

---

[382]GÁSPÁRDY László, *Polgári perjog alapelvei*, In: GÁSPÁRDY László, WOPERA Zsuzsa, KORMOS Erzsébet, CSERBA Lajos, NAGY Andrea, HARSÁGI Viktória, Polgári Perjog Általános Rész, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2003.51.

[383]LAMM Vanda (szerk.), *Jogi Lexikon* KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 1999. 429-430.

[384] Az egyik legtöbbet idézett alkotmánybírósági határozat, az 58/1995. (IX.15.) AB határozat alapját az képezte, hogy az indítványozó álláspontja szerint a Be. 73. §-a, illetve 74. §-a[384] alapján a terhelt elmeállapotáról beszerzett szakvélemények felhasználása során nem érvényesül a személyes adatok védelmének alkotmányos alapjoga, ugyancsak ezen alkotmányos jog sérelmét okozhatja a Be 203. §-a, amely alapján a tárgyaláson fel kell olvasni a tárgyalásról értesített, de meg nem jelent szakértő véleményét. Az indítványozó szerint alkotmányellenes az a helyzet, hogy a büntetőeljárásban beszerzett szakvéleményre nem vonatkoznak az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvénynek a titoktartásra vonatkozó rendelkezései, továbbá az, hogy a terhelt elmeállapotáról készült szakvéleményt, illetve a szakértő véleményét a nyilvános tárgyaláson bárki megismerheti. Az indítványozó ezt különösen azokban az esetekben tartotta sérelmesnek, amikor az eljárás a terhelt felmentésével vagy az eljárás megszüntetésével zárult. Az Alkotmánybíróság ezen határozatában mutatott rá arra, hogy miközben az indítványozó által hivatkozott személyes adat védelméhez való joggal csak közvetett összefüggésben van a Be. 203. §-a, ugyanakkor a büntetőeljárás szóbeliséget és közvetlenséget kimondó rendelkezéseivel szoros összefüggésben áll. A büntetőeljárás garanciális alapelve a közvetlenség. A Be. 10. § (2) bekezdése alapján a bíróság ügydöntő határozatát a tárgyaláson közvetlenül megvizsgált bizonyítékokra alapítja. A közvetlenség alapelvéből következően a tárgyaláson fel kell olvasni azt a bizonyítási eszközül szolgáló okiratot vagy iratot, amelynek tartalmát a bíróság bizonyítékként értékeli. Amennyiben a bíróság a szakértő meghallgatását nem tartja szükségesnek, úgy a szakvéleményt is fel lehet olvasni, egyébként a szakértőt kell személyesen meghallgatni. A közvetlenség elvéből következik, hogy a bíróság érdemi döntésében is csak arra hivatkozhat, olyan bizonyítékokat vehet figyelembe, amelyeket a *tárgyalás anyagává tett*. Ezáltal válik valamely bizonyíték vitathatóvá, megtárgyalhatóvá, ez az alapja a megismert eljárási anyag felhasználhatóságának és annak, hogy az érdemi döntés alapja lehessen. Lásd még: 49/1998. (XI.27.) AB határozat és 43/2004. (XI.17.) AB határozat

napig disputa tárgyát képezi a tényállás eltérő megállapítása a fellebbviteli bíróságon. ELEK szerint annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a közvetlenség elve alapján megvizsgált bizonyítékokból az elsőfokú bíróság által a meggyőződése szerint megállapított tényállás tényei, megállapításai mennyire vitathatók fellebbezésben, régi keletű vita és szorosan összefügg a bíróság igazságmegállapítási tevékenységével.[385] FINKEY is vizsgálta azt a kérdést, hogy van-e jogosultsága a büntetőperben a fellebbezésnek, különösen azt, hogy lehet-e ténykérdésben helytadni a felülbírálatnak vagy lehet-e a ténykérdés felülvizsgálatát (jelenleg már felülbírálat) a modern bűnvádi eljárás alapelveivel, főleg a közvetlenség elvével összhangban szervezni, „ez régi idő óta egyik legvitásabb és legfontosabb kérdése a perjogi irodalomnak". FINKEY válasza egyértelmű: „A tényállásnak az iratcsomó alapján való felülvizsgálatát s esetleg megváltoztatását ugyan szabadelvű író ma már nem helyeselheti, mert lehetetlenség azt állitani, hogy a jegyzőkönyvek alapján a felső bíró jobban észlelhesse a tényt, mint a közvetlen megfigyelés alapján ítélő első bíróság, úgy, hogy a vita tulajdonképpen csak a fellebbezés teljes eltörlése vagy megszorítása körül forog. Jól mondja WLASSICS: A haladás emberének csak két út közt lehet választani, egyik: a fellebbezés teljes eltörlése, illetőleg a ténykérdés fellebbezhetetlensége, másik a fellebbviteli bíróság előtt épp oly szóbeli és közvetlen főtárgyalás szervezése, mint az elsőfokú előtt. Harmadik út nincs, vagy visszafele vezet."[386] A közvetlenség elve tehát az elmúlt több mint száz év alatt következetesen hangoztatott érv és alapelv, amellyel összefüggésben mind a polgári, mind a büntetőeljárási törvények oly módon alakítják ki konkrét szabályozási rendszerüket, hogy az alapelv jelentőségét nem vitatják. Az alapelv tartalmában lényeges különbségek sem a kor, sem a jogág szempontjából nincsenek. A beazonosított vitás kérdések szempontjából hol egyik, hol másik irányba tapasztalható kisebb eltolódás, lényegi változás nélkül.

A közvetlenség elve az 1952-es Pp.-hez fűzött magyarázat szerint azt jelenti, hogy a bíróság csak az általa észlelt tényekre és bizonyítékokra alapítottan hozhatja meg döntését. A bíróságnak eredeti forrásokból kell az ismereteit megszereznie és a személyes észlelése, valamint a közvetlen benyomásai alapján kell az álláspontját kialakítania. Ehhez arra van szükség, hogy az eljáró bíróság maga hallgassa meg/ki a feleket, a tanúkat,

[385] ELEK *i.m.* 47.
[386] FINKEY Ferenc, A magyar büntetőeljárás tankönyve, Policer-féle Könyvkiadóvállat, Budapest 1908. 477-479.

a szakértőket, maga győződjön meg az okirat tartalmáról vagy észlelje az egyéb tárgyi bizonyítékokat.[387]

A közvetlenség elve alól a törvény célszerűségi okokból enged kivételeket, ennek körébe tartozik a tanács elnöke vagy a kiküldött bíró által lefolytatott bizonyítási eljárás, valamint a megkeresés, amikor a perbíróság egy másik bíróságot keres meg valamely bizonyítási cselekmény lefolytatása céljából.

Az általános szabály azonban, hogy a bizonyítási eljárást a perbíróság előtti tárgyaláson kell lefolytatni. Ez a rendelkezés elsősorban a közvetlenség elvének az érvényesülését hivatott biztosítani. A közvetlenség nyilvánvaló előnye a közvetettséggel szemben az, hogy a bíróság a bizonyítási eljárás során szerzett benyomásokat és a bizonyítás foganatosításával kapcsolatos apró mozzanatokat, érzéki észlelése figyelembevételével helyesebben tudja mérlegelni.[388] Ez az előny azonban természetszerűleg csak az elsőfokú bíróság, pontosabban a bizonyítást lefolytató bíróság esetében állapítható meg. Ha a bíróság közvetlenül észleli a bizonyítékokat, akkor az esetleges hiányosságokat azonnal kiegészítheti, míg a közvetett bizonyításnál csak újabb, hosszadalmas és költséges eljárás során lehetne ezeket pótolni. A gyakorlatban ez a legszembetűnőbben akkor nyilatkozik meg, ha az elsőfokú eljárásban releváns bizonyítás lefolytatására nem került sor, és a nagy terjedelmű bizonyítás lefolytatása végett hatályon kívül helyezi az elsőfokú határozatot a másodfok, amely jellemzően az eljárás jelentős elhúzódását eredményezi. Ebből következik az elsőfokú bíróság által gyakran védekezési eszközként alkalmazott *túlbizonyítás*[389], amely megnyilvánulhat ugyanazon, már bizonyított tényre vonatkozó újabb és újabb bizonyítás lefolytatásában, bizonyítékok beszerzésében; nem vitatott tények bizonyításában; az ügy eldöntése szempontjából nem jelentős, nem releváns vagy a felek által a jogvita tárgyává nem tett tényállást érintő bizonyításban.[390] A közvetlenség elvét a sommás eljárásról szóló 1893. évi törvény, a

---

[387] GÁTOS György, *Bizonyítás* In: KISS Daisy, NÉMETH János (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata Complex Kiadó, Budapest 2010, 368-369. KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 86.

[388] FARKAS József, *A bizonyítás* In: Egységes jegyzet I. 1978. 1004. ,FARKAS József, Bizonyítás a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1956. KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 89.

[389] „A Joggyakorlat-elemző Csoport által rendezett konferencián ezért okszerűen mutatott rá Szokolai Gábor arra, hogy a túlbizonyítás egyik leggyakoribb oka a hatályon kívül helyezéstől való félelem. Emiatt a bizonyítás azért is elhúzódhat, mert bár a bírónak belső személyes meggyőződése arról kialakult, hogy mit tud ítéletében megindokolni, mégis további szükségtelen bizonyítást vesz fel a hatályon kívül helyezés elkerülése érdekében.” CSÁK Zsolt, *A jogorvoslati bíróságok munkájának hatása a bizonyítás szükséges mértékére* https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)

[390] A bizonyítás és perökonómia kérdésében lásd részletesen KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 268.

Plósz-féle Pp., az 1952-es Pp. és a Pp. sem nevesíti, ugyanakkor a tárgyalásra vonatkozó általános rendelkezésnek tartja. Valódi érvényesülése feltételezi, hogy az első és a folytatólagos tárgyalásokon is változatlan összetételben jár el a bíróság.[391] Az 1952-es Pp. 144. §-át a bírói gyakorlat úgy értelmezte, hogy az eljáró bíró személyének változása esetén mind a tanácsban, mind az egyesbíróként eljáró bíróság számára kötelezővé tette az iratismertetést.

A Pp. ettől eltérően az iratismertetést akkor rendeli el, ha a tanács tagjainak személyében következett be változás. E jogszabályhelyhez fűzött miniszteri indokolás egyértelművé teszi, hogy a jelenlegi szabályozás szerint a peranyag ismertetésére csak a tanácsban eljáró bíróság esetén van szükség a tanács új tagjai számára. A perben eljáró egyesbíró változása esetére a törvény nem ír elő iratismertetési kötelezettséget. Az 1952-es Pp. 144. §-ától eltérően az iratismertetésnek nem a bizonyítás eredményére, hanem a lefolytatott bizonyítási cselekményekre kell kiterjednie. A bizonyítás eredményét a bíróság az érdemi határozatban állapítja meg.[392]

A közvetlenség elve tehát elsődlegesen *a bizonyítási eljárásra vonatkozó garanciális elv*, ehhez kapcsolódnak az eljáró bíró vagy a tanács tagjainak személyében bekövetkezett változásokra vonatkozó rendelkezések, amelyek szorosan összefüggenek a bizonyítással, mivel a közvetlen észlelés abszolút érvényre juttatása helyett azt fejezik ki, hogy a tárgyalás anyaga az ügyben döntést hozó bíró számára ismert és megismert.

A bíróság eljárási cselekményei az észlelés, következtetés, pervezető és érdemi döntések meghozatala. Az észlelésre a közvetlenség elve irányadó, ami törvényi alapelvként nem jelenik meg, de áthatja az eljárást, például a Pp. 277. § (1) bekezdése. Az észlelés történhet kérelem alapján vagy hivatalból is, utóbbira jogosítja fel a törvény a bíróságot, például amikor az okirat szembetűnő hiányosságai, észlelése esetén annak valódisága bizonyítását tarhatja szükségesnek, vagy ha kételye támad a beismert tény valósága tekintetében és nem fogadja el azt valónak.

Az észlelés tágabb kategória a bizonyításnál, amely különösen abban nyilvánul meg, hogy a felek és képviselőik előadásának feldolgozása is az észlelés folyamán keresztül valósul meg. A közvetlenség elvének leginkább az felel meg, ha a fél személyes

[391] KISS Daisy, *A polgári per titkai*, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 105.
[392] SZALAY Róbert, *Perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések*, Pp. 225. § In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

meghallgatása és személyes nyilatkozatai elsődlegességét veszi figyelembe a bíróság, míg a professzionalitás által megvalósuló perhatékonyság és perkoncentráció, valamint az eljárás gyorsasága szempontjából is kedvezőbb a fél álláspontjának jogi képviselő által történő kifejtése.[393] A közvetlenség elve szempontjából sok szempontból felértékelődött a perfelvételi tárgyalás azzal, hogy a vagyonjogi perek esetében a jogi képviselővel történő eljárás és a fél személyes meghallgatásának hiánya nem eredményezi a közvetlenség elvének megsértését. A perfelvételi tárgyalás előnyeként határozható meg az egyéb perfelvételi utakkal szemben a közvetlenség elvének legjobb kihasználhatósága. A bíróság kifejezetten a perfelvételi tárgyaláson kerül abba a helyzetbe, hogy a felek számára világossá, egyértelművé tegye a lényegesnek tartott körülményeket, ismertethesse az eljárás menetét, azonosítsa a perstratégiákat, és nem elhanyagolható az esetleges hiányosságok, hibák anyagi pervezetést követő korrigálásának lehetősége, a reagálás gyorsasága sem. A perfelvételt lezáró végzés azonban köti a bíróságot és a tárgyaláson elhangzó szóbeli nyilatkozatok jegyzőkönyvbe foglalásának fontossága, szabatossága mint követelmény, a bíróság kiemelt felelőssége, mivel a jogorvoslat során már csak a közvetett észlelésre lehet hagyatkozni.

A közvetlen észlelés egyáltalán nem tekinthető abszolút követelménynek, a valóságnak megfelelő tényeket a bíróság a legritkább esetben tudja közvetlenül észlelni. Az eljáró bíró maga is láthatja a felperes amputált végtagját, azonban a sérelemdíj megállapítása körében a jogsértésnek a sértettre és a környezetre gyakorolt hatását csak további bizonyítási eljárás lefolytatása útján tudja megállapítani. Érdekes, hogy a köztudomású tények bizonyítását már a sommás eljárásról szóló törvény sem követelte meg[394], ugyanakkor a köztudomású tényeket is akként a tárgyalás anyagává kell tenni, hogy a bíróság feladata, hogy tájékoztassa a feleket az így elfogadni kívánt tényekről, ezáltal megnyitva az ellenbizonyítás lehetőségét. Ezáltal válik a köztudomású tény is a közvetlenség alapelvébe illeszkedővé, mert az eljárás szereplői által megismert és megvitatható, a bíróság által értékelhető.

A közvetlenség elve tehát nem egyezik a közvetlen észlelés fogalmával. A jogelmélet és a joggyakorlat által konstruált elvárás a bizonyítás körében „a tárgyalás

[393] Ügyvédek folyosói beszélgetés során többször hangot adtak azon álláspontjuknak, hogy az ügyfél által megélt történetnek legfeljebb 20%-ával szembesülnek, amikor az ügyfelükkel egyeztetnek. Ennek az anyagnak körülbelül 20%-át választják ki, mint az ügyben releváns történést, és ezt tárják a bíróság elé. A bíróságtól tehát ebben a többszörösen rövidített kérdésben várják a döntést a többszörösen kiválogatott bizonyítékok alapján.

[394] MÁRKUS Dezső, *Magyar jogi lexikon V. kötet*, Pallasz Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1904, 192. 1893 évi XVIII. tv. 62. §

anyagává tette" szakzsargonnal definiálható. A vagyonjogi perek esetében az álláspontját jogi képviselője útján vagy személyesen, szóban vagy írásban kifejthette leegyszerűsítéssel azonosítható a közvetlenség. Kérdés, hogy a fél személyes nyilatkozatát vagy jogi képviselőjének megnyilatkozásait tartjuk-e fontosabbnak. A Pp. ebben a rendszerben is kötött és feszes perrendet tart fenn, meghatározva a kötelező jogi képviselet eseteit, a fél személyes nyilatkozattételének lehetőségeit, az írásbeli beadványok hatályosságának és hatálytalanságának elhatárolási elveit. Emellett irányadónak tekinthető a joggyakorlat 1952-es Pp. talaján kidolgozott több elve is, így a Pp. 5. § (1) és 201. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezéseken alapul a polgári perben a közvetlenség elve, amelynek értelmében a bíróság – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – a felek közötti jogvitát nyilvános tárgyaláson bírálja el és a bizonyítási eljárást a perbíróság rendszerint tárgyaláson folytatja le. Ebből következően a közvetlenség elvének sérelmét az jelentené, ha a bíróság – eltérő törvényi rendelkezés hiányában a jogvitát tárgyalás tartása nélkül, az iratok alapján döntené el.[395] Az egyik irányadó, házasság felbontása és járulékai iránt indult ügyben a bíróság a tényállás megállapításához büntetőeljárásban keletkezett iratokat is felhasznált, amely körülményt az alperes azért vitatott, mivel a közvetlenség elve sérült azáltal, hogy az elsőfokú bíróság a felperes feljelentése alapján indult nyomozás iratait teljes értékű bizonyítékként értékelte és arra alapozta a tényállást. Ily módon azonban az alperesnek nem állt módjában kérdéseket intézni a tanúkhoz. Ezzel szemben a bíróság megállapította, hogy azért sem sértett eljárásjogi szabályt az elsőfokú bíróság, mert a büntetőeljárásban keletkezett iratokat a tárgyaláson ismertette és az abból származó adatokat bizonyítékként értékelte. Az eljárásjogi szabályok erre ugyanis lehetőséget biztosítanak, mert a Pp. 3. § (5) bekezdése alapján a bíróság a polgári perben nincs kötve alakszerű bizonyításhoz, annak meghatározott módjához. A szabad bizonyítás elvéből fakadóan a fent hivatkozott jogszabályhely értelmében a bíróság szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhat minden egyéb bizonyítékot, amely a tényállás felderítésére alkalmas. A büntetőeljárásban foganatosított tanúkihallgatásról készített jegyzőkönyv közokirat, amely teljesen bizonyítja a benne foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját, a perbeli esetben különös tekintettel az eljárási szabályok betartását. Ugyanakkor a másodfokú bíróság egyetértett azon bizonyítási eszköz kirekesztésével, amikor a tanúként megidézett egyik tanú írásbeli nyilatkozatot tett. Mivel éppen a közvetlenség

[395] „A jelen perben tehát nem sérült a közvetlenség elve, mert a bíróság a tárgyaláson ismertette (felolvasta) mindazokat az iratokat, amelyeket a bizonyítási eljárás során felhasznált." (Kúria Pfv.20.187/2014/5.)

elvéből következően a tanú kioktatása nem történt meg az eljárási jogairól és kötelezettségeiről, az írásbeli tanúvallomás a közvetlenség elvét sértheti.[396]

A bírói gyakorlat által kialakított elvnek tekinthető az is, miszerint nem sérti a közvetlenség elvét az, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által a tárgyaláson meghallgatott tanúk vallomásait eltérően értékeli.[397] Arra pedig a Kúria számos határozatában rámutatott, hogy nem jogszabálysértő, ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítási eljárás adatait újraértékeli, azokból eltérő következtetést von le, amennyiben az a perben feltárt egyéb adatokkal nem ellentétes. A felülvizsgálati eljárás ugyanakkor nem ad alapot a bizonyítékok felülmérlegelésére. Ha az egyes bizonyítékokból eltérő következtetés is levonható lett volna, az minősíthető nyilvánvalóan okszerűtlen következtetésnek, amikor a bizonyítékokból csak egyfajta, a felülvizsgálattal támadott ítélettől eltérő következtetésre lehet jutni. A polémia tehát továbbra is nyitott, hogy a közvetlen észlelés folytán a tanúvallomások értékelésére az elsőfokú bíróság alkalmasabb-e vagy amint azt a felsőbb bírósági gyakorlat követi, a tanúvallomások felülmérlegelésére a másodfokú bíróságnak az iratok alapján is van lehetősége, vagyis a jegyzőkönyveknek célszerű kiterjednie azokra a körülményekre is, amelyek a tanúvallomások későbbi, bírói értékelése szempontjából mérlegelési körbe vonhatók. Ez azt az elvárást támasztja a tárgyalást vezető bíróval szemben, hogy a közvetlen észlelésnek nem csupán a szóban elhangzott, verbálisan kifejezett körülményeit rögzítse, hanem a figyelembe vett nonverbális és egyéb körülményeket is.

A közvetlenség elvéből eredő követelmények egyik legfontosabb része, hogy mely esetekben kötelező a fél személyes nyilatkozata, mikor tehet és mikor kizárt a nyilatkozattétele, mennyiben változnak a fél nyilatkozattételi jogosítványai, amennyiben jogi képviselővel jár el. A polgári anyagi jogi és perbeli meghatalmazás eltérést mutat annyiban, hogy a perbeli meghatalmazottak lehetséges köre szűkebb, továbbá bizonyos perbeli cselekményeknél (például személyi állapotot érintő perekben a fél személyes meghallgatása) a képviselet kizárt. Sajátos eljárási következményekkel jár, ha a perben a fél számára a jogi képviselet kötelező (előadási képessége elvesztése). Nem sérti a közvetlenség elvét az sem, ha a bíróság a jogi képviselővel eljáró fél személyes előadását

[396] A nyilvánosság és a közvetlenség elve általában kizárja, hogy a bíróság a tanúvallomás helyett a perben releváns körülményekről ismerettel rendelkező személyek írásban tett nyilatkozatát fogadja el, mivel ezek kapcsán a törvény által a vallomástételhez fűzött garanciális követelmények (igazmondási kötelezettségre való figyelmeztetés, érdekeltségi viszonyok tisztázása) nem érvényesülnek. (Pécsi Ítélőtábla, Pf.VI.20.115/2017/16.)
[397] BH2016. 117.

nem engedi meg, mert ebben az esetben a fél helyett az eljárási cselekmények elvégzésére a jogi képviselő van feljogosítva, kivételt képez, ha a törvény rendeli a fél személyes meghallgatását vagy a bíróság azt szükségesnek tartja. A Kúria egy eseti döntésében rámutatott, hogy a közvetlenség elvét nem sérti, ha a felülvizsgálati tárgyaláson a jogi képviselővel eljáró fél személyesen nem nyilatkozhat.[398] A polgári perben a közvetlenség alapelve a Pp. 5. § (1) bekezdésének rendelkezése alapján érvényesül, mely szerint a bíróság – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a felek közötti jogvitát nyilvános tárgyaláson bírálja el. Ebből következően a követlenség elvének sérelmét jelenti, hogy a bíróság eltérő törvényi rendelkezés hiányában a jogvitát tárgyalás tartása nélkül, az iratok alapján dönti el. Amennyiben a félnek a per vitelére meghatalmazottja van, az egyes perbeli cselekményeket a fél helyett a képviseletében meghatalmazott végzi[399]. Ennek megfelelően a nyilvános tárgyaláson is a fél helyett a meghatalmazott jogi képviselő nyilatkozik. A fél személyes meghallgatását a bíróság csak akkor foganatosítja, ha a félnek meghatalmazottja (jogi képviselője) nincs, illetve az a tényállás megállapításához indokolt. A vizsgált esetben egyébként annak szükségessége, hogy a fél a jogi képviselőjének nyilatkozatát követően személyes előadást is tegyen, nem merült fel, önmagában arra is tekintettel, hogy a felülvizsgálati eljárásban bizonyítás felvételének nincs helye.

VI. 1. 1. A tárgyaláson történő megjelenés jelentősége

A személyes jelenlét és a személyes meghallgatás szerepe a közvetlenség elvéből fakadóan, a személyi állapotot érintő perekben különösen fontos elv, amely a tárgyalásra terjed ki. KENGYEL hivatkozik rá, hogy a hazai jogirodalom egybehangzóan a tárgyalást tartja a polgári peres eljárás legfontosabb szakaszának.[400] Ugyanakkor általánosságban megfogalmazható, hogy a tárgyalás szabályszerű megtartása időigényes és sok esetben költséges. Jellemzően a tárgyaláson kívüli elbírálásnál nagyobb személyi és tárgyi

[398] Kúria Pfv.IV.22.037/2011.
[399] Pp. 66. § (1) bekezdés
[400] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 218-219. „A tárgyalás jelentősége abban áll, hogy ezen történik az ítélet alapjául szolgáló tényállás felderítése, néhány kivételtől eltekintve a bizonyítás felvétele és a felek által érvényesített jogok meghatározása, a tárgyalás anyagán alapul a tény és jogkérdésben való döntés".
Lásd még: VARGA Gyula, *A tárgyalás*, In: SZILBEREKY Jenő, NÉVAI László (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1976., 783.

feltételeket megkövetelő eljárásjogi eszköz.[401] Amikor a bíróság valamely fél vagy képviselő meghallgatását indokoltnak tartja és ezen fél a tárgyaláson nem jelenik meg, ez általában az eljárás elhúzódását eredményezi. Ezért a bíróság vagy szankció alkalmazásával vagy preklúziós szabályok alkalmazásával, esetleg az eljárás megszüntetésével tudja elejét venni az eljárás indokolatlan elhúzódását eredményező magatartásoknak.

A személyes megjelenés elmaradásának jogkövetkezményei azon túl, hogy szorosan kapcsolódnak a közvetlenség elvéhez, fontos elemei az eljárási szabályoknak. Eltérő követelmények érvényesülnek az általános szabályok szerint lefolytatott perekben és a személyi állapotot érintő perekben. A személyes megjelenés szabályozása nemcsak a jogalkotó alapos tervezését követeli meg, hanem a jogalkalmazás részéről is a következetes jogértelmezést. A BH1991. 396. számú eseti döntésből eredeztethető gyakorlat sokszor a konkrét eset körülményeit nem elég nyomósan értékelve, a fél és képviselőjének mulasztása esetén általánosságban kizártnak tekintette a pénzbírság mint eszköz alkalmazását. A döntés jelentősége abban is állt, hogy rámutatott: a felek illetve képviselőik meg nem jelenése hatással lehet az eljárás elhúzódására. Ezt vagy szankció alkalmazásával (pénzbírság) lehet kezelni vagy olyan vélelemmel, amely szerint a meg nem jelent fél képviselője az ellenérdekű fél állításait nem vitatja, amellyel együtt alkalmazott további nyilatkozatok megtételének kizárása alkalmas arra, hogy az érdemi döntés meghozatalát ne késleltesse. A vélelemmel kombinált preklúzió azonban csak abban az esetben lehet hatékony és eredményezheti az eljárás időben történő kordában tartását, ha a személyes megjelenéstől el lehet tekinteni.

A Budapesti Törvényszék 1900. január 31. napján hozott döntése szerint a házastársaknak a házasság tartama alatt egymással szemben „személyüktől elválaszthatatlan oly jogaik és kötelezettségeik vannak, melyek felett a bíróság házassági perekben köztekintetekből hivatalból őrködni tartozik”. A házastárs személyéhez kötött jogok hivatalból való védelme megköveteli, hogy a házasság felbontására irányuló per,

[401] Külön vizsgálat tárgyát képezhetné, hogy a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi rendelkezésekről szóló 74/2020. (III. 11.) Korm. rendelet által biztosított tárgyaláson kívüli elbírálás lehetősége mennyiben segítette elő a jogviták elbírálásnak gyorsítását. Természetesen a veszélyhelyzet váratlan és hosszú távú megoldási javaslatokra alkalmatlan ideiglenessége legfeljebb érdekes adalékanyag lehet, koncepcionális változások irányainak kijelölésére kevéssé vállalkozhat megalapozottan. Anélkül, hogy átfogó ismereteim lennének az eljárások befejezését illetően, komoly kétségeim vannak a felől, hogy tömegesen születtek volna az általános perekhez képest gyorsabb érdemi döntések. A bírói kart kevéssé tartom fertőzöttnek a statisztikai szemléletmódú „befejezésgyártás” szempontjából, a megalapozott döntések meghozatala pedig tárgyalás tartása nélkül számomra nehezen elképzelhető. Röviden, ahol vita van, ott általában nem mellőzhető a tárgyalás, a jogszabályok értelmezését tisztán megkövetelő jogviták nagyon ritkák.

az alperesi házastárssal szemben, ennek személyes perbevonásával vagy felhívásával kezdődjék. „Az alperes meghatalmazott útján való perbeidézésének tehát házassági perekben rendszerint helye nem lehet, ennélfogva a perek vitelére és bírói első végzések elfogadására feljogosító, általános meghatalmazás által sem nyerhet a meghatalmazott jogot arra, hogy a házasfél családi állásának megváltoztatására irányuló perben a félnek előzetes értesülése előtt meghatalmazottnak tekintessék". Ebből az elvből ered, hogy a személyi állapotot érintő perekben *a fél személyes megjelenés kötelezettsége miatt a pénzbírság terhe mellett történő idézésére lehetőség van*. A Budapesti Törvényszék 1884. április 23-án meghozott döntése szerint „az alperes személyes megjelenésre szükség esetén pénzbírság terhe alatt kötelezhető".[402]

A Pp. az osztott perszerkezetben eltérő szabályokat állít fel a meg nem jelenés következményeként a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban, amely követi azt az elvet, hogy a perfelvétel során adja elő a felperes, hogy milyen igényt kíván érvényesíteni, azt fenntartja-e, illetve indokolja igénye megalapozottságát. Ebben a szakban van lehetőség az igény alakítására, a kereset módosítására, így ez a perszakasz csak akkor lehet hatékony, ha van olyan személy, aki a releváns nyilatkozatokat meg tudja tenni. Jogi képviselővel történő eljárás esetén a professzionális pervitel követelménye, hogy a jogi képviselő tegye meg a szükséges nyilatkozatokat, a szakszerűséget ez garantálja. A Pp. ezért a tárgyalást a fél részéről akkor is elmulasztottnak tekinti, ha ő maga a tárgyaláson megjelent, de jogi képviselője azt elmulasztotta, vagy a jogi képviselőként megjelent személy képviseleti jogát nem igazolja, vagy jogi képviselőként nem járhat el. Ha a jogi képviselet kötelező, vagy ha a jogi képviselő közreműködésére a fél döntése folytán kerül sor és ennek ellenére a jogi képviselő a perfelvételi tárgyaláson nem jelenik meg, még ha a fél személyesen részt is vesz a tárgyaláson, a tárgyalást elmulasztottnak kell tekinteni. Ezért, amennyiben a másik fél a tárgyalás megtartását nem kéri, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti. Amennyiben a tárgyaláson személyesen megjelent fél szóban előadott nyilatkozatával bejelenti a jogi képviselet megszűnését és hivatkozik rá, hogy át kíván térni a jogi képviselő nélküli eljárásra, akkor a mulasztás következményeként az eljárás megszüntetését nem lehet alkalmazni.[403]

A Pp. 76. § a) és d) pontja alapján kirendelt ügygondnok mulasztása a meghatalmazott jogi képviselő mulasztásával esik egy tekintet alá, mivel az ügygondnok

---

[402] Grill-féle Döntvénytár, Polgári Törvénykezés II. Különös Eljárások, VAVRIK Béla (szerk.), TÉRFI feldolgozása, Budapest 1906. 3.

[403] CKOT 2018. június 20., 46. számú állásfoglalás

a fél képviseletében vesz részt az eljárásban, azaz a fél képviselőjeként, többnyire a törvényes képviselőt pótolja vagy a fél pozícióját tölti be az eljárásban.[404] Az ügygondnoki képviselet esetén az ügyvédi törvény szerint a kirendelés a meghatalmazást pótolja, az ügygondnokot a per vitelére meghatalmazott jogállása illeti meg azzal az eltéréssel, hogy a meghatalmazására nem a képviselt fél akaratából kerül sor, hanem a Pp. 76. § a)-d) pontjában megjelölt okok miatt. Ezért ha a Pp. 76. §-a alapján rendelt ügygondnok mulasztja el a tárgyalást, a jogkövetkezmények attól függően alkalmazandók, hogy perfelvételi vagy érdemi tárgyalás elmulasztása történt-e, illetve a perben kötelező-e a jogi képviselet. Kötelező jogi képviselet esetén a Pp. 227. § (3) bekezdésében foglalt jogkövetkezményeket az ügygondnok esetén is alkalmazni kell, amelynek indokát a CKOT[405] abban látja, hogy a bíróság kizárólag ügyvédet vagy ügyvédi irodát rendelhet ki ügygondnokként. Ezzel szemben a gondnoksági perekben az ügygondnok nem az általa képviselt alperes helyett, hanem mellette jár el, ezért a jogkövetkezmények is eltérőek. [406]

VI. 1. 2. Az igazolás

A mulasztás orvoslásának jogszabály által meghatározott eszköze az igazolás. Az igazolási kérelem szabályozása szempontjából a Pp. jelentős újításokat nem vezetett be. Arra a kérdésre sem adott választ, hogy a gyakorlatban sok esetben előforduló esetben, amikor a fél vagy képviselője már a tárgyalási határnap előtt bejelenti, hogy a tárgyaláson nem tud megjelenni, ez lehet-e megalapozott igazolási kérelemként előterjeszthető. Eltérő a bírói gyakorlat az előzetes kimentés tekintetében: egyes bíróságok elfogadják igazolási kérelemként, míg más bíróságok álláspontja szerint igazolási kérelem előterjesztése a még be sem következett mulasztás hiányában fogalmilag kizárt.

A T/11900 számú törvényjavaslat indokolása tartalmazza, hogy a törvényben a mulasztás igazolásának szabályozása tekintetében a mulasztáshoz hasonlóan koncepcionális változás nem indokolt, a korábbi normaszöveg alapján ugyanis következetes és egyértelmű bírói gyakorlat alakult ki. Ebből következik, hogy elsősorban nem a jogszabályszövegből, hanem a törvény indokolásából nyerhető válasz a széthúzó

[404] Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 2018. március 23-án tartott ülésén elfogadott 36. számú állásfoglalás
[405] CKOT 2019. április 15., 25. számú állásfoglalás
[406] SZALAY *i.m.* 227. § [4]

gyakorlat korábbi kérdésére. „Az igazolási kérelem előterjesztésének határidejére nézve felmerülhet problémaként, hogy mi a helyes eljárásrend abban az esetben, ha a fél előzetesen próbálja kimenteni magát, még mielőtt a tényleges mulasztás bekövetkezne (a képviselő a határnap előtt jelzi, hogy azon nem tud majd megjelenni). Ilyenkor az igazolási kérelem előterjesztése fogalmilag kizárt, mert a mulasztás még nem következett be. A mulasztás igazolása elbírálásának idején a mulasztásnak fenn kell állnia, mert csak ténylegesen bekövetkezett mulasztás tekintetében tudja a bíróság megvizsgálni az igazolás alapjául szolgáló vétlenség körülményeit. Például egy előzetes bejelentésben hivatkozott ok, ami miatt a tárgyaláson a fél nem jelenik meg, könnyen lehet, hogy megváltozik a tárgyalás tényleges idejére (mert pl. az ütköző tárgyalást elhalasztják). Ebből az következik, hogy a mulasztás tényleges bekövetkezése előtt előterjesztett, az előzetes kimentésre irányuló kérelmek csak a fél egyoldalú állításai egy bizonytalan jövőbeli eseményről és az önhibán kívüliség ahhoz kapcsolódó állásáról, amelyek azonban még valószínűsítéssel sem igazolhatóak – hiszen jövőbeli eseményre vonatkoznak”. [407]

Hasonló álláspontot fogadott el a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozása is azzal, hogy „amennyiben az alperes a keresetlevélre érdemi nyilatkozatát előterjesztette, melyben a kereset elutasítását kérte, a perfelvételi tárgyaláson viszont nem jelenik meg, ellenben kéri a tárgyalás távollétében történő megtartását arra hivatkozással, hogy munkahelyi elfoglaltság miatt (külföldi munkavégzés) nem tud megjelenni, a tárgyalást elmulasztottnak kell tekinteni. Az önhiba hiányának vizsgálata fel sem merülhet, mert a mulasztás bekövetkezése előtt igazolási kérelemnek nincs helye, a perfelvétel lezárható, a mulasztás következményeiről a Pp. 190. §-ában és a Pp. 192. §-ában foglaltak szerint kell határozni”.[408]

A jogszabály nyelvtani értelmezéséből jól levezethető és a törvényjavaslat részletes indokolásából is következő jogértelmezés mégis vet fel némi aggályt. A felek eljárástámogatási kötelezettségéből következik, hogy amennyiben a tárgyalást megelőzően már biztosan tudnak olyan körülményről, amely a tárgyaláson történő megjelenésüket akadályozza, azt minél előbb jelentsék be a bírósághoz. Ezt fejezi ki a tárgyalási jegyzőkönyvekben gyakran használt azon fordulat is, amelyet a bíróság a felek számbavétele során használ: „a bíróság megállapítja, hogy a felperes vagy az alperes a tárgyaláson szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, távolmaradását előzetesen

[407] T/11900 számú törvényjavaslat indokolása 150-154. §-hoz 315.
[408] CKOT 2018. november 19-21., 40. számú állásfoglalás

kimentette/nem mentette ki". Az igazolási kérelem előterjesztésének kezdő időpontjára vonatkozó formális jogértelmezés a bíróság munkáját jelentősen nehezítheti. Ha a fél a tárgyalási határnapot megelőzően néhány nappal balesetet szenved, amelynek következtében több hetes kórházi kezelése várható és ezt azonnal bejelenti a bírósághoz, mellékelve az erről szóló orvosi igazolást, akkor ezzel az eljárás résztvevői számára felesleges kiadásokat és időt takaríthat meg. A bíróság az eljárás többi résztvevőjét értesítheti a tárgyalás akadályáról, a tárgyalásra történő felkészülés a bíróság energiaráfordításait sem veszi el, így egyértelműen az előzetes bejelentés az eljárás valamennyi résztvevője számára kedvező.

Tekinthető természetesen az ilyen előzetes bejelentés a tárgyalás elhalasztása iránti kérelemnek is, amely lehet a Pp. 229. § (2) bekezdése szerinti fontos ok, de ilyen esetben a fél elesik attól a lehetőségtől, hogy amennyiben a bíróság a halasztás iránti kérelmet nem tekintené fontos oknak, akkor ez ellen a döntés ellen az eljárás ezen szakaszában jogorvoslati kérelmet terjeszthessen elő. Még a tárgyalás elhalasztására vonatkozó közös kérelem is csak akkor teremt kötelezettséget a bíróság számára, ha arra a kitűzött határnap előtt legkésőbb három nappal előterjesztett, indokolt, közös kérelemben kerül sor. Mindezek alapján sokkal inkább indokolt a mulasztást megelőzően már várhatóan bekövetkező akadály közlése a fél részéről, amelyre ekként a bíróság is még reagálni tud, esetlegesen előre is jelezve azt, hogy a bejelentett körülmény a mulasztás igazolására nem lesz alkalmas. Ha az igazolási kérelem minden esetben csak az elmulasztott határnapot követően kerül előterjesztésre, mivel a fél nem is érdekelt abban, hogy előzetesen a mulasztást bejelentse, ez felesleges ismétlését eredményezheti az elmulasztott határnapon tartott tárgyalásnak, az elmulasztott tárgyalás alapján hozott határozat teljes vagy részbeni hatályon kívül helyezését indokolhatja. Ebből következik, hogy a perhatékonyság szempontjából nem indokolt az igazolási kérelem előterjesztésének kizárása a mulasztást megelőző időpontra.[409]

A javaslat indokolásában felhozott azon érv, mely szerint a hivatkozott ok, ami miatt a tárgyaláson a fél nem jelenik meg, könnyen lehet, hogy megváltozik a tárgyalás

[409] A Pp. 273. §-hoz fűzött magyarázatok között is olvasható, hogy „a törvény valamennyi közreműködő tekintetében egységesen rögzíti a kényszerítő eszközök alkalmazása esetére az utólagos kimentés lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy például a tanú a bíróságon előzetesen is jelezheti, ha a tárgyalási határnapon akadályoztatva van, nem fog tudni megjelenni". NAGY Adrienn, *A közreműködők és a velük szemben alkalmazható kényszerítő eszközök,* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás
Ebből következtethető, hogy az előzetes kimentés ismert gyakorlat, amelynek alaposságáról leginkább az igazolási kérelem során rögzített szempontrendszer alapján lehet állást foglalni.

tényleges idejére (mert például az ütköző tárgyalást elhalasztják), a későbbi jogalkotás eredményeként is megkérdőjelezhető. A Pp. 229. § (1a) bekezdése 2021. január 1-jei hatállyal tartalmazza, hogy a bíróság a jogi fél képviselőjének a kitűzött határnap előtt legkésőbb az idézés kézhezvételétől számított 8 munkanapon belül előterjesztett kérelmére a tárgyalást elhalasztja, ha jogi képviselő a kérelmével egyidejűleg igazolja, hogy a kitűzött tárgyaláson egy másik tárgyalásra szóló idézésre tekintettel nem tud megjelenni. Az e bekezdés szerinti kérelem az érintett fél vonatkozásában az elsőfokú ítélet meghozataláig egy alkalommal adhat alapot a tárgyalási határnap elhalasztására. A CKOT állásfoglalásban előadott munkahelyi elfoglaltság (külföldi munkavégzés) miatt nem tud megjelenni a tárgyaláson, hasonlóan sokkal inkább igazolási kérelemként bírálható el. Távoli tárgyalási határnap esetében szomszédos országban végzett külföldi munkavégzés miatt, ha a fél nem jelenik meg, ez tekinthető önhibának. Közeli határnap esetén, távolabbi országból esetlegesen utazási korlátozásokkal érintett körülményekkel súlyosbítva a helyzetet, az önhiba hiánya megállapítható és igazoltnak tekinthető a távolmaradás. Mindebből következően megfontolást érdemel, hogy vagy a halasztásra vonatkozó szabályok részben hatékony jogorvoslattal történő kiegészítésével vagy az igazolási kérelem előterjesztésére vonatkozó határidő kezdő időpontjának tágabb értelmezésével a közvetlenség elve és a nyilvános tárgyaláson történő jelenlét elve érvényesülni tudjon.

A Pp. novella 29. §-ával beiktatott Pp. 229. § (1a) bekezdés amellett, hogy nyilvánvalóan az eljárás gyorsítását nem szolgálja, sőt az eljárás lassabb lefolyását eredményezi, mégis szükséges intézkedésnek tekinthető. A tárgyalásütközések szükségszerűen előforduló események, és az ügyvédek helyettesítésére vonatkozó szabályok teljes megoldást nem tudnak nyújtani ezekre az esetekre, ezért a tárgyalásütközés folytán előállt akadályoztatás miatt az érintett fél az elsőfokú eljárásban okszerűen kérheti egyoldalúan a tárgyalás elhalasztását.[410] A jogalkotó az eljárás

[410] A jogi képviselők kimentési lehetőségeit a bíróság egyébként is szigorúbban értékeli. A jogi képviselő gyógykezelése nem alkalmas indok a mulasztás kimentésére, mert a helyettesítésről, az általa képviselt fél jogainak helyes érvényesítéséről köteles gondoskodni (BH2000. 111.) Egyéni ügyvéd külföldi útja méltányos elbírálás esetén sem alkalmas a fellebbezési határidő elmulasztásának kimentésére. (BH1993. 175.) A fél képviseletét professzionálisan ellátó személytől általában elvárható, hogy gondoskodjon azokról az adminisztratív feltételekről, amelyekkel a képviselet folyamatos ellátása megvalósítható, így – egyebek mellett – folyamatosan rendelkezésére álljon olyan számítógép, amely elektronikus kapcsolattartás céljából képes a biztonságos elektronikus kommunikációra. Ebből következően az elektronikus ügyintézésre használt számítógép meghibásodása nem tekinthető olyan akadálynak, amely alkalmas lehet az eljárási határidő elmulasztása alóli kimentésre. Az elektronikusan kapcsolatot tartó nem hivatkozhat eredményesen arra, hogy az elektronikus kommunikáció csak a saját számítógépén valósítható meg; a nyomtatványkitöltő

időtartamára gyakorolt negatív hatást azzal enyhítette, hogy ennek lehetőségét csak egy alkalommal biztosítja a fél számára. Ez a köztes megoldás azonban felveti annak kérdését, hogy szükséges volt-e a Pp. novella által bevezetett módosítás, mivel a tárgyalásütközés az igazolási kérelem kiterjesztő értelmezésével kezelhető lett volna, különösen akkor, ha a jogi képviselő a tárgyalásütközést előzetesen is bejelenti, majd a tárgyalási jegyzőkönyvvel mint közokirattal igazolja is a feltétel tényleges megvalósulását. Ehhez képest a jelenlegi megoldás nem ad semmilyen biztosítékot arra az esetre, amikor a tárgyalásütközés mint akadály elhárul azáltal, hogy az egyik tárgyalásról már lehet tudni előzetesen, hogy beállításra kerül, a tárgyalást megelőzően a bíróság elhalasztja a határnapot.

Másik oldalról pedig éppen egy bonyolultabb, több hónapja, vagy akár már egy éve tárgyalt ügyben az ügyvédi helyettesítés azért sem tekinthető megfelelő eszköznek, mivel a fél és a jogi képviselője közötti megbízási jogviszony nagyon szorosan bizalmi jogviszony. Ebben a jogi képviselő személyének módosulása alappal eredményezhet hátrányt a fél számára, különösen, ha a félnek nincsen ráhatása erre a változásra. A perfelvételi tárgyalás elhalasztásának ráadásul nincsen helye önmagában azért, mert a fél képviselője a nyilatkozatot azért nem tudja megtenni, mert a jelenlévő fél vagy annak más képviselője nem rendelkezik a szükséges ismeretekkel. Ez a fajta felkészültség egy helyettesítés esetében csak ritkán várható el. A koncentrált pervitelt nem szolgálja, ha a tárgyaláson a helyettesítő jogi képviselőnek a nem teljes felkészültség vagy a tárgyalás elhalasztása érdekében történő bármely jogi eszköz felhasználása között kell választania és gondolkodnia. Mindebből következik, hogy a Pp. novella új szabálya csak részben jelent megoldást a jogi képviselő tárgyalásütközés miatt előálló helyzetére.

Nem ad megoldást arra sem, amikor a fél esetében merül fel tárgyalásütközés és a perfelvételi tárgyaláson a fél személyes jelenléte önhibáján kívül, más tárgyaláson történő részvétel miatt nem valósul meg, ami eredményezheti, hogy perfelvételi nyilatkozatait nem tudja teljeskörűen megtenni, hiszen a perfelvételi tárgyaláson a másik fél nyilatkozatait még oly módon megváltoztathatja, hogy arra indokolt lehet olyan tények előadása, amelyekre a jogi képviselő nem készülhetett fel. Az előzetesen bejelentett mulasztás igazolása alátámaszthatja azt, hogy a fél nem hanyagsága vagy önhiba miatt nem tudott jelen lenni a tárgyaláson, hanem bár szeretett volna, ennek valamilyen

---

programok ugyanis az interneten könnyen hozzáférhetők, így más számítógépre is minden nehézség nélkül letölthetők. (BDT2020. 4137. I.)

akadálya van. Így ha a jogi képviselő valamely nyilatkozatot a fél személyes megjelenése okán nem tud megtenni, akkor ezek a helyzetek is könnyebben kezelhetők maradnának.

VI. 1. 3. A fél személyes meghallgatása

A Pp. novella az uralkodó jogértelmezési gyakorlatnak megfelelően egyértelműsítette, hogy a fél személyes meghallgatására mind a perfelvételi, mind az érdemi tárgyalási szakban sor kerülhet[411]. GÁSPÁRDY is hivatkozik IMREGH Géza elméleti álláspontjára, amely szerint a jó tárgyaláselőkészítéstől a pertartam csökkentése várható el.[412] „A polgári eljárásjog elméletének és főleg gyakorlatának égetően fontos, újszerű, de ritkán művelt fejlesztési irányáról van szó, ugyanis a bírósági munkamódszerek összegyűjtéséről, analíziséről, rendszerbe foglalásáról." A Pp. nagy mértékben igyekezett a bírósági munkamódszerek összegyűjtését követően azokat értékelni és ezeket megfelelő módon beépíteni a tételes jogba, ugyanakkor a gyakorlat újabb és újabb kihívásokat is talál magának. GÁSPÁRDY a bírói munka során kidolgozott két módszerről is feltételezi, hogy képes a pertartam rövidülésére kedvezően hatni. Az ún. stuttgarti modellre visszautalva[413], két mereven nem alkalmazható munkamódszert ajánl. Az egyik, hogy a feleket az első tárgyalás élén kívánatos saját személyükben meghallgatni, a másik módszerbeli faktikus szabály a keresetlevél hiányai közötti különbségtételre vonatkozik, s ebből eredezteti a hiánypótlási eljárás lefolytatása, illetve a hiánynak a tárgyaláson történő pótlására irányuló ténykérdés választhatósága két útját.[414] A Pp. novella egyértelműsíti ezáltal, hogy a fél előadása nem bizonyíték, ez következik abból, hogy a fél személyes meghallgatása nem a Negyedik Részben kerül szabályozásra, de abból is, hogy a Pp. 266. § (1) bekezdése a felek egyező vagy ellenfél által kétségbe nem vont előadása alapján megállapítható tényt bizonyítás nélkül megállapítható tényként nevesíti, a Pp. 279. § (1) bekezdése a perben jelentős tények megállapítása során pedig külön említi a bizonyítékokat és a peres felek előadását.[415] Mivel a fél személyes meghallgatása nem

---

[411] Pp. 230. § (1) bekezdése

[412] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 29. IMREGH, *i.m.* 143.

[413] Lásd részletesen CZOBOLY, *A perelhúzódás megakadályozásának…, i.m.* 31., MÉSZÁROS Pál Emil, *A polgári jog és a polgári eljárásjog… im. 37.*

[414] SALAMONNÉ Solymos Ibolya, *Az anyagi jogszabály és a pervezetés összefüggéseiről a polgári eljárási reform ürügyén*, Magyar Jog 1984. 31., 1038-1050. NEMES Júlia, *Az eljárás gyorsításának és egyszerűsítésének egyes lehetőségei a gazdasági perekben*, Magyar Jog XXVII, 1980, 420.

[415] . NAGY Adrienn, *A bizonyítási eljárás általános szabályai*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

a bizonyítási eljárás része, arra az eljárás bármely szakaszában sor kerülhet. A fél tényállításainak tisztázása ezáltal a vitás pontok azonosítása, az eltérő nyilatkozatok összevetése, a perfelvételi tárgyalásra tartozik. Ugyanakkor, mivel a jogi képviselőnek is tudnia kell megtenni valamennyi releváns tényállításra vonatkozóan teljeskörű nyilatkozatát (akár a fél segítségével, akár anélkül), ezért nem feltétlenül szükséges, hogy a bíróság a perfelvétel során hallgassa meg személyesen a feleket. Természetesen vannak olyan esetek, amikor mind célszerű, mind a perhatékonyság szempontjából kedvező, ha a felek személyes meghallgatására sor kerül a perfelvétel során, lehetőleg együttesen és egymás jelenlétében, azonban számos olyan eset is van, amikor a fél személyes meghallgatásától szinte semmilyen releváns eredmény nem várható. Példaként hozható fel erre, amikor a nyugdíjas édesanya a saját nevére, de azzal a céllal vásárol ingatlant, hogy úgyis a fia fogja örökölni, ezért az aláírás kivételével az ügyletet teljeskörűen a felperes fia bonyolítja le, és az adásvétel tárgyát képező ingatlannal összefüggésben szavatossági vita alakul ki. Ennek során a felperestől legfeljebb olyan nyilatkozat csikarható ki, hogy az ügyletről a fia elmondásából, a jogi képviselő tájékoztatásából, illetve a később meghallgatandó tanúk elmondásából annyit tud, hogy melyik ingatlan megvásárlására került sor, a részletekben azonban teljesen bizonytalan. Nyilvánvalóan az eset egyedi körülményei mindig meghatározzák azt, hogy a fél személyes meghallgatása mikor és milyen körülmények között a legcélszerűbb, illetve mennyiben indokolt.[416]

A személyi állapotot érintő perekben nemcsak a perfelvétel módja speciális, de a felek személyes megjelenésének és nyilatkozattételének is fokozott jelentősége van.[417] A Pp. kiemelt jogalkotói célkitűzése volt a koncentrált per feltételeinek megteremtése, melynek egyik garanciája az osztott perszerkezet bevezetése. A per előkészítését az állítások és indítványok megtételére és véglegesítésére szolgáló perfelvételi szak

[416] Arra vonatkozóan, hogy a fél előadása nem bizonyíték, lásd még: CKOT 2018. november 19-21., 36. számú állásfoglalás

[417] A Fővárosi Törvényszék 54.Pf.631.379/2021/5/I. végzése szerint ”a másodfokú bíróság hivatalból észlelte, s a felperes által sérelmezetten túl lényeges eljárási szabálysértésként értékelte: az elsőfokú bíróság nem tett meg mindent annak érdekében, hogy az alperest – a Pp. 432. § (2) bekezdésének megfelelően – döntése meghozatalát megelőzően személyesen meghallgassa. A bíróság az alperes személyes meghallgatását – és ezzel állapotáról a közvetlen benyomás, ismeret megszerzését – mellőzte. Ennek oka pedig csak az volt, hogy az alperes – a neki szóló, idézést is tartalmazó postai küldemények nem saját kezébe történt, de szabályszerűnek tekintendő kézbesítését követően – a tárgyalásokon nem jelent meg. A következetes ítélkezési gyakorlat alapján az elsőfokú bíróság ezen eljárását a másodfokú bíróság nem találta elfogadhatónak. Mivel a gondnoksági perekben az alperes személyes részvételének, meghallgatásának alapvető, meghatározó és garanciális jelentősége van, s a bíróság cselekvőképtelen állapot esetén sem mondhat le az érintett személyes meghallgatásáról. A bíróságnak személyes észlelés alapján is meg kell győződnie az alperes állapotáról, arról, hogy időben és térben mennyire tájékozott. A tárgyaláson való jelenléte és meghallgatása fontos információt nyújthat annak megítélésében is, hogy például a cselekvőképesség korlátozott volta mely területeken állapítható meg.”

szolgálja, míg az itt rögzült állítások, indítványok alapján az érdemi tárgyalási szakban folytatja le a bíróság a bizonyítást. Mindkét szakban kiemelt jelentőséggel bírnak a szóbeliséget, közvetlenséget szolgáló tárgyalások, a perfelvételi tárgyalás és az érdemi tárgyalás. A felek személyes jelenlétének jelentőségét mutatja a megjelenés elmulasztásának eltérő jogkövetkezményei, a közvetlen észlelés felértékelődése. A személyi állapotot érintő perek általános szabályai ezért több olyan eltérést is tartalmaznak, amelyek valamennyi személyi állapotot érintő perben alkalmazandók. Annak ellenére, hogy a személyi állapotot érintő perek semmiképpen nem tekinthetők homogén csoportnak, amelyre jó példa, hogy a szülői felügyelettel kapcsolatos perben nagy szerepe van a mérlegelésnek, az intuíciónak, a meggyőződésnek, amelyek inkább értékelés és választás eredményei, míg a származási pereket sokkal inkább uralja a szakszerűség, a tudás és logika, a csaknem bizonyos szakértői vélemény.

Mind a joggyakorlat, mind a jogelmélet több mint 100 éve evidenciaként kezeli, hogy az ember személyi állapotát érintő eljárásokban garanciális jelentőségű a felek személyes jelenléte, meghallgatása, ehhez társul a csökkent belátási képességű vagy kiskorú személyek eljárási jogainak megfelelő védelme. A személyi állapottal kapcsolatos egyes perekben a jogviszony érintettjein kívül kifejezetten garanciális okból az érintett fél jogvédelmének biztosítása érdekében például a gyámhatóság félként részt vehet, így például a gondnoksági perekben vagy a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben, valamint a családjogi perek közül a kiskorú gyermek tartása iránti perben is.[418] A személyi állapottal kapcsolatos perekben a perfelvételi tárgyalásnak kiemelt jelentősége van, erre tekintettel írja elő a Pp. 432. § (1) bekezdése a perfelvételi tárgyalás mellőzése lehetőségének tilalmát és a 432. § (6) bekezdése, hogy a felek személyes megjelenése a tárgyaláson kötelező, amely csak akkor mellőzhető, ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik vagy ha a meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik. A felperes perfelvételi tárgyaláson történő személyes megjelenésének hiánya az eljárás hivatalból történő megszüntetését eredményezi, míg ha az alperes személyesen nem jelenik meg, a perfelvételi tárgyalást a megjelent felperes kérelmére meg kell tartani. Ha a felperes nem kéri a tárgyalás megtartását, ezt a jogszabály a felperesi igényérvényesítéstől történő burkolt elállásnak tekinti és az eljárás hivatalból történő megszüntetésének jogkövetkezményeit kapcsolja hozzá. A személyi állapotot érintő perekben a közös

[418] WOPERA Zsuzsa, *Személyi állapotot érintő perek közös szabályai*, In: WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás Pp. 432. §-hoz [9]

eljárási szabályok között azért került elhelyezésre a fél személyes megjelenésének kötelezettsége, mivel a személyes meghallgatása garanciális jelentőségű, amely a bíróság közvetlen észlelésére van alapítva. „Hiszen a bíróságnak közvetlenül kell meggyőződnie arról, hogy pl. a házastársak bontási szándéka végleges, komoly, befolyástól mentes és nincs mód a felek kibékítésére, vagy hogy a gondnokság alá helyezendő személy valóban nem rendelkezik azzal a belátási képességgel, tájékozottsággal, amely a mindennapi életben való önálló eljárásához szükséges, illetve arról, hogy egy származási perben a felek hogyan nyilatkoznak a közöttük fennállt kapcsolatról”.[419]

A személyes meghallgatás garanciális jelentőségére és az ezt biztosító személyes jelenlét fontosságára mutat rá, hogy az egyes személyi állapottal kapcsolatos perekben az anyagi jogi szabályok is előírják a felek, például a szülők, illetve – ezekben a perekben félként részt nem vevő – gyermek személyes meghallgatásának kötelezettségét. A kapcsolattartás rendezése iránti perben a bíróság döntése előtt az érdekelteket és az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket köteles meghallgatni.[420] Ez a kötelezettség azonban csak akkor keletkezik, ha a felek között vita alakul ki. Vita hiányában a kapcsolattartásról, a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők egyezséget kötnek. Csak az egyezség hiányában dönt a bíróság kérelemre vagy akár a gyermek érdekében hivatalból is. Az alapelv tehát ebben az esetben is az, hogy a bíróság (esetlegesen a gyámhatóság) döntési jogosultsága és ezzel együtt a személyes meghallgatás kötelezettsége csak a vita megléte esetén nyílik meg; mivel ekkor szükséges a bíróság döntése és a döntés alapját pedig csak a közvetlen észlelés garanciális szabályai szerint történő személyes meghallgatás alapozhatja meg.

A személyes meghallgatás kötelezettségét rendező szabályozás található a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti perekre vonatkozóan a Ptk. 4:171. § (4) bekezdésében. Eszerint a bíróságnak mindkét szülőt meg kell hallgatnia, kivéve, ha ez elháríthatatlan akadályba ütközik. Továbbá a bíróságnak értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket arról, hogy nyilatkozatot tehet, kérheti a meghallgatását, de a bíróság kérelem hiányában is indokoltnak tarthatja a gyermek közvetlenül vagy szakértő útján történő meghallgatását. A szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény indokolása szerint a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a

[419] WOPERA, *Személyi állapotot érintő perek közös szabályai, i.m.*,Pp. 432. §-hoz [9]
[420] Ptk. 4:181. § (1) bekezdés

Tanács (EU) rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (Brüsszel IIb. rendelet) kiemelt figyelmet fordít a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának megerősítésére. A rendelet 21. cikke szerint szülői felelősségű ügyekben *az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek valódi és tényleges lehetőséget kell biztosítani véleménye szabad kifejtésére, véleményét pedig korára és érettségi fokára való figyelemmel kellően tekintetbe kell venni*. Ennek következménye, hogy másik tagállamban hozott határozat elismerése megtagadható, ha a határozatot anélkül hozták meg, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek a véleménynyilvánításra lehetőséget biztosítottak volna. Az elismerésre és végrehajtásra irányuló kérelemhez csatolandó melléklet szerinti tanúsítványon a bíróságnak meg kell jelölnie, hogy az ügyben érintett gyermek ítélőképessége birtokában volt-e és ha igen, valódi és tényleges lehetőséget biztosított-e neki a bíróság a véleménye kifejezésére. A Ptk. 4:171. § (4) bekezdése, illetve a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 128. § (1) bekezdése éppen ezért akként módosult 2022. augusztus 1. napjától, hogy a bíróság és a gyámhatóság számára általános értesítési kötelezettség került bevezetésre, az ítélőképessége birtokában lévő gyermek részére a nyilatkozattétel lehetőségéről. Annak a ténynek a megítélése, hogy a gyermek rendelkezik-e ítélőképességgel, végső soron csakis a meghallgatásából, a meghallgatása után derülhet ki teljes bizonyossággal a bíróság, gyámhatóság számára (kivéve például az igen alacsony életkorú gyermekek, a csecsemő esetében). Erre figyelemmel a lehető legszélesebb körben gondoskodni kell az érintett gyermekek értesítéséről arra nézve, hogy kérhetik meghallgatásukat. A bíróság, gyámhatóság akkor lesz olyan helyzetben, hogy ténylegesen mérlegelni tudja, hogy a gyermek ítélőképessége birtokában van-e és hogy ebből fakadóan a gyermek nyilatkozata milyen mértékben vehető figyelembe döntése meghozatalakor, amennyiben meghallgatására ténylegesen sor kerül.

A felek személyes meghallgatását biztosítandó, a Pp. 432. § (6), (7) bekezdései az általános szabályoktól eltérően határozzák meg a személyi állapotot érintő perek perfelvételi tárgyalásán a felek személyes jelenlétét és annak elmulasztása jogkövetkezményeit. Az általános szabályok szerint a perfelvételi tárgyaláson már rendelkezésre áll egy ellenkérelem, így tudható vagy legalábbis nagyvonalakban sejthető, hogy a felek között miben van vita. A perfelvétel során a felperes vagy személyesen vagy jogi képviselője útján jelen van a tárgyaláson, ellenkező esetben valószínűleg az eljárást meg kell szüntetni, mivel vagy az alperes sem jelent meg, vagy az alperes ilyen esetben

nem érdekelt a tárgyalás megtartásában. Legjellemzőbb azonban, hogy az alperes is jelen van a perfelvételi tárgyaláson, mivel kétségbe kívánja vonni a felperes perfelvételi tárgyaláson előadott nyilatkozatait. Jelenlétének hiánya ugyanis azzal a következménnyel járhat, hogy a perfelvétel során előadott felperesi nyilatkozatokat nem vitatottnak kell tekinteni. Egyik fél sem kérheti a perfelvételi tárgyalás távollétében való megtartását[421]. A személyi állapotot érintő perben a Pp. 432. § (6) bekezdése alapján, ha a felet akár jogi képviselő, akár jogi képviselőnek nem minősülő meghatalmazott képviseli, a feleknek a perfelvételi tárgyaláson ebben az esetben is személyesen meg kell jelenniük. Ha a felperes a perfelvételi tárgyaláson személyesen nem jelenik meg, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti. Ez alól akkor sem enged kivételt a törvény, ha valamely hatóság (például gyámhatóság vagy ügyész) áll felperesi pozícióban. Ennek indokát a kommentár akként jelöli meg, hogy a felek jelenlétének hiányában a perfelvételi tárgyalás ugyanis nem képes megfelelően betölteni a funkcióját, a perfelvételi tárgyalás ezen okból történő elhalasztása pedig a perhatékonyság ellen hatna.[422] A felperes tehát, ha jogi képviselő nélkül jár el, akkor egyedül is megjelenhet a tárgyaláson, ha azonban jogi képviselőt hatalmazott meg, akkor mind a felperesnek, mind a jogi képviselőnek jelen kell lennie a perfelvételi tárgyaláson ahhoz, hogy a bíróság hivatalból ne szüntesse meg az eljárást. Az alperes személyes megjelenésének hiánya az eljárás megszüntetését csak akkor eredményezi, ha a felperes megjelenik a tárgyaláson és nem kéri a tárgyalás megtartását. Mivel a folytatólagos perfelvételi tárgyalásra, a perfelvételi tárgyalás elmulasztásának a következményeire, a perfelvételi tárgyalás menetére és elhalasztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni,[423] ezért a folytatólagos perfelvételi tárgyalásra is vonatkoznak a felek személyes megjelenési kötelezettségére irányadó szabályok. Mivel az alperes írásbeli ellenkérelmét legkésőbb a perfelvételi tárgyaláson adhatja elő vagy ha azt már korábban előterjesztette, a perfelvételi tárgyaláson meg is változtathatja, a bíróság anyagi pervezetésére tekintettel további perfelvételi nyilatkozatot tehet, ezért a perkoncentráció elve szempontjából szükséges a felperes perfelvételi tárgyaláson való jelenléte.[424]

[421] A Pp. 121. § (1) bekezdés b) pontja és a Pp. 190. § (1) bekezdés együttes értelmezéséből következően
[422] WOPERA, *Személyi állapotot érintő perek közös szabályai*, i.m.
[423] Pp. 193. §
[424] HARSÁGI a Szakértői Javaslatban már körvonalazza azokat a lehetőségeket, amelyek az információs technológia révén a perhatékonyság szolgálatába állíthatók, azonban ezek töredéke valósult meg. HARSÁGI, *Az információs technológia… i.m.* 321.

VI. 1. 4. A megjelenés terhe

Az 1952-es Pp. alkalmazása során gyakran felmerülő probléma volt, hogy a nagy számú pereket indító cégek esetében a tárgyaláson történő jelenlét csak kivételesen fordult elő. Így az eljárásban jellemzően felperesként részt vevő felekkel a bíróság kommunikációja szinte teljesen írásbeliségre korlátozódott. Ez az írásbeli ellenkérelem előterjesztésének kötelezettsége hiányában azt eredményezte, hogy az alperes védekezését a felperes távollétében az első tárgyaláson adta elő, amely csaknem mindig a tárgyalás elhalasztását eredményezte, így nagyban az eljárás hatékonysága és a perkoncentráció ellen hatott. A Pp. hatálybalépésével együtt nem csak a parkolási díj és pótdíj iránti perekben és a faktorcégek által indított perekben nőtt meg a tárgyalási részvétel, hanem a gyámhatóságoknak is alkalmazkodni kellett ahhoz a helyzethez, hogy a tárgyaláson jelen kell lennie képviselőjüknek. A jelenlét biztosítás pedig csaknem minden esetben időt, pénzt és energiát követel meg, így többször merült fel kérdésként, hogy „kérheti-e a személyi állapotot érintő perekben a perfelvételi tárgyaláson a nem természetes személy fél képviselője a tárgyalás távollétében való megtartását? Ha nem kérheti és nem jelenik meg, akkor a Pp. 432. § (3) bekezdése alapján az eljárást hivatalból meg kell-e szüntetni? Kinek kell személyesen megjelennie? A nem természetes személy törvényes (szervezeti) képviselőjének vagy elegendő jogi képviselője is, mivel a nem természetes személy fél személyes meghallgatása nem értelmezhető, jognyilatkozatot pedig csak képviselője útján tehet. A Civilisztikai Kollégiumvezetők állásfoglalása szerint a személyi állapotot érintő perekben a személyesen megjelenő fél alatt nem csak a természetes személyt kell érteni, ezért ha a gyámhatóság vagy ügyész a felperes, akkor is kötelező (de egyben elegendő) a törvényes vagy a jogi képviselő megjelenése. Ennek elmulasztása esetén az eljárás hivatalbóli megszüntetésének van helye.[425] WOPERA a következő indokokra tekintettel ért egyet a CKOT állásfoglalással: „ha a Pp. lehetővé tenné, hogy például a hatóságként eljáró felperes (pl. a gyámhatóság) kérhesse a perfelvételi tárgyalás távollétében való megtartását, a jelenlétének hiánya miatt a perfelvétel nem lenne lezárható, így vagy a perfelvételi tárgyalás elhalasztása válna szükségessé, ami a per elhúzódását eredményezné, vagy írásban kellene felhívni a tárgyalásról távol maradó gyámhatóságot mint felperest nyilatkozattételre, ami viszont ellentétes lenne a tisztességes eljárás, a szóbeliség elvével, és a perfelvételi szak kizárólag

[425] CKOT 2017. július 7., 28. állásfoglalása

írásban történő lefolytatását eredményezné, amely mind a per tárgyával, mind a Pp. koncepciójával ellentétes lenne.” Kiemeli azt is, hogy a Pp. sem az általános részében, sem a különös részében nem teszi lehetővé, hogy a fél kérhesse a perfelvételi tárgyalás távollétében való megtartását.

Az összecsengő érvelés teljesen ellentmondásmentes és koherens, mégis érdemes végiggondolni az ellentétes érveket is. A hatékonyság komplexebb felfogása alapján, arra érdemes energiát fordítani, ami szükségessé teszi az energiaráfordítást. A gondoksági perekben leggyakrabban a gyámhatóság jár el felperesként. A gyámhatóságról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet 145. § (3) bekezdés alapján a gyámhivatal a keresetlevélhez csatolja a gondnokság alá helyezendő személy vagy a gondnokolt lakóhelyén készített környezettanulmány során felvett és a gyámhatósági meghallgatásáról készült jegyzőkönyvet és az elmeállapotára vonatkozó szakorvosi véleményt, ennek hiányában a szakorvos nyilatkozatát arról, hogy az érintett személy a vizsgálaton nem jelent meg.[426] Tehát a gyámhatóság a per megindítását megelőzően már személyesen meghallgatja az ellenérdekű felet és az esetlegesen szükséges további személyeket. A gyámhatóság perindítása esetében a keresetlevél Pp. 439. § (1) bekezdésében írt speciális feltételeken túl a (2) bekezdés szerinti körülményeket is tartalmazza. A közvetlenség és a személyes meghallgatás a gyámhatóság részéről biztosított, kétség esetén a perindítást inkább elkerüli. Mindezekből következik, hogy a gyámhatóság a perfelvételi tárgyaláson a legritkább esetben tesz olyan nyilatkozatot, amely a per eldöntése szempontjából jelentőséggel bír. Erre leginkább akkor kerülhetne sor, ha a gyámhatóság az előkészítő munka során valamilyen hibát vétene vagy valamilyen mulasztást követne el. Erre azonban szerencsére nagyon kevés példa van. Nem véletlen, hogy a gyámhatóság részéről kifejezetten gyakran hangzik el folyosóbeszélgetések során, hogy feleslegesnek tartják a perfelvételi tárgyaláson történő jelenlétüket. Ennek indoka jelenleg leginkább a jogszabályszöveg egyételmű rendelkezéseiből adódik, ugyanakkor célszerűnek és hatékonynak tűnne olyan tartalmú jogszabálymódosítás, amely lehetőséget biztosítana a gyámhatóság számára, hogy a perfelvételi tárgyalás távollétében történő megtartását kérje. Abban az elhanyagolható

[426] Természetesen a többi kötelező melléklettel, mint a gondnokolt tulajdonában álló ingatlanok, valamint azon ingatlanok tulajdoni lapját, amelyeken haszonélvezeti joga áll fenn, vagy amelyekre őt érintő egyéb jog vagy tény van bejegyezve, feljegyezve, nyugdíja vagy nyugdíjfolyósító szerv által folyósított egyéb ellátása esetén a nyugdíjfolyósítási törzsszámot, betétben elhelyezett készpénze esetén a betétkönyv vagy folyószámla számát, ideiglenes gondnokrendelés, illetve zárlat elrendelése esetén az erre vonatkozó határozatot.

számú néhány esetben, amikor a perfelvételi tárgyaláson az ügy eldöntése szempontjából lényegesen változnak a körülmények vagy érdemi nyilatkozatok megtételére van szükség, lehet, hogy az eljárás elhúzódását eredményezné, amennyiben a gyámhatóságot akár írásban kellene nyilatkoztatni, akár újabb perfelvételi tárgyalást kellene tartani. Ez azonban annyira kevés ügyben fordulhatna elő, hogy összességében a bírósági eljárások elhúzódása szempontjából nem lenne jelentősége, míg a gyámhatóság szempontjából jelentős munka- és időmegtakarítással járhatna. A gyámhatóság részéről egyébként is tapasztalható, hogy a szakértői vélemény beérkezését megelőzően sem keresetmódosítást, sem további bizonyítási indítványok megtételét óvatosságból sem tartják indokoltnak, így a peres eljárás során a gyámhatóság aktív közreműködése sokkal inkább akkor merül fel, ha az érdemi tárgyalási szakban a bizonyítás eredményeképpen szükséges a kereset módosítása. Az is tapasztalható, hogy amennyiben az alperes állapota változik és emiatt bizonytalannak tekinthető a helyzete, akkor a gyámhatóság mind a peres eljáráson kívül, mind a peres eljárásban jóval aktívabb szerepet tölt be, ezért nemcsak a perfelvételi tárgyaláson, de az érdemi tárgyalásokon is saját maga tartja szükségesnek a jelenlétét. Mindezek abba az irányba mutatnak, hogy a tisztességes eljárás elvét nem feltétlenül sértené, amennyiben a perfelvételi tárgyaláson a gyámhatóság jelenléte nem volna permegszüntetést eredményező elvárás. Érdemi joghátrány sem a felperesi, sem az alperesi oldalon nem volna kimutatható, ha az eljárási szabályok lehetővé tennék, hogy a felperesként eljáró gyámhatóság képviselőjének jelenléte csak akkor kötelező, ha azt a bíróság valamely okból indokoltnak tartja vagy az ellenérdekű fél azt kifejezetten kéri. A szóbeliség elve sem tekinthető feltétlenül ebből a szempontból meghatározónak, mivel az inkább a felek számára jogokat teremtő könnyebbség, mint a közvetlenség túlhangsúlyozását eredményező kötelezettség.[427]

[427] A gyámhatóság keresetlevél beadását megelőző eljárása távoli hasonlatosságot mutat az ügyészség vádemelést megelőző munkájához. A vád megalapozottságát támasztja alá, ha az ügyésznek a tárgyalási szakban a vádemelést követően minél kevesebb feladata van, ha a tárgyaláson való részvétele szinte formális. Hasonlóan, ha a gyámhatóság a kereset benyújtásáig alapos munkát végzett, akkor a releváns tényekről részletesebb tudása van, mint a bíróságnak és a jogkövetkezményeket is ezáltal pontosabban láthatja, így a tárgyaláson történő részvétele formális és esetleges felesleges. Jelképes jelenléte még annyira sem indokolt, mint az ügyész jelenléte. A kétséges kimenetelű eljárások során pedig, ahogyan az ügyészség a vádemelési mutatók kedvező alakulása végett inkább az elterelésre fektet hangsúlyt, ugyanígy a kétséges megítélésű ügyekben a gyámhatóság is inkább az egyéb perindításra jogosultaknak engedi át a kereset benyújtásának lehetőségét. A gyámhatóság perindítási joga ugyanis feltételhez kötött a Ptk. 2:28. § (2) bekezdés és a Gyer. 144. § alapján, ezért a gyámhatóság, mint professzionális jogérvényesítő, szinte kivétel nélkül a megfelelő helyzetekben dönt a perindítás szükségességéről. Ennek eredményeként, a gyámhatóság alapos munkája folytán, csak ritkán alakulnak ki tényleges jogviták.

A közvetlenség elve leginkább a személyes meghallgatáson keresztül valósul meg, ennek fontosságára mutat rá a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2016. március 16.-17. napján tartott Országos Tanácskozásáról készült emlékeztető, amely az 1952-es Pp. 309. § (3) bekezdésének rendelkezése kapcsán akként foglalt állást, hogy az ott meghatározott kivételek köre nem bővíthető, az alperes perbíróság eljáró tanácsa általi személyes meghallgatását nem helyettesítheti sem a szakértő, sem a megkeresett bíróság általi személyes meghallgatás, mert ez sértené a közvetlenség elvét, ami e körben kiemelt jelentőséggel bír. Ha az alperes személyes meghallgatása a Pp. 309. §-ának (3) bekezdésében meghatározott kivételek körére nem tartozó esetekben nem biztosítható, a kereset elutasításának van helye. Ugyanez a helyzet a Pp. 309. § (3) bekezdése esetén, ha az alperes elmebeli állapotára vonatkozóan nem áll rendelkezésre orvosi dokumentum.[428] A jogszabályszöveg nyelvtani értelmezéséből levonható lett volna az a következtetés is, hogy az ismeretlen helyen tartózkodás vagy a meghallgatás más elháríthatatlan akadálya a kivételesen indokolt esetek nem kizárólagos, hanem csak különösen fontos formája. A kollégiumvezetők álláspontja azonban rámutat a személyes meghallgatás garanciális jelentőségére, amelyet ugyanolyan fontosnak tart, mint az alperesre vonatkozó orvosi dokumentáció léte. Mindkettő hiánya a kereset elutasítását eredményezi, mivel ezek nélkül a gondnokság alá helyezés indokoltsága nem bizonyított. A személyes megjelenés kikényszerítésére a bíróságnak csak az elővezetés, mint eszköz áll rendelkezésre, ugyanakkor a személyes meghallgatás fontosságát emeli ki a Pp. 2021. január 1. napjától bevezetett azon változása, hogy az ideiglenes gondnok is köteles gondoskodni az alperes tárgyaláson történő megjelenéséről. A bíróság ezért a gyámhatóság vagy a bíróság által rendelt ideiglenes gondokot írásban értesíti a tárgyalás helyéről és időpontjáról, azért, hogy az alperes ideiglenes gondnoka közreműködni tudjon az alperes tárgyaláson történő személyes megjelenésében. Ha az alperes ennek ellenére sem jelenik meg a tárgyaláson, ebben az esetben van lehetőség az alperes elővezetésére. Az ismeretlen helyen tartózkodás mellett a meghallgatás más elháríthatatlan akadályának minősülhet, ha az alperes kommunikációra képtelen (például kómában van) vagy otthonát, esetleg az intézményt, ahol tartózkodik, nem képes elhagyni és a személyes meghallgatásától sem várható eredmény. Ebben az esetben egy aggálytalan szakvélemény, a családsegítő szolgálat véleménye és a meghallgatott tanúk vallomása alapján van mód az ítélet

[428] Az 1952-es Pp. 309. § (3) bekezdése azt tartalmazta, hogy a gondnokság alá helyezés iránti perben az alperes személyes meghallgatása csak kivételes indokolt esetben, különösen akkor mellőzhető, ha ismeretlen helyen tartózkodik vagy a meghallgatása más elháríthatatlan akadályba ütközik.

meghozatalára. A kivételek azonban szigorú keret között értelmezhetőek, egyébként, ha a személyes megjelenés nem oldható meg, a bírónak célszerű lehet az alperest – helyszíni tárgyalás keretében – a gyógyintézetben vagy otthonában felkeresni. Ismeretlen helyen tartózkodó alperessel szemben a jelenlegi gyakorlat alapján szinte elképzelhetetlen a gondokság alá helyezésről rendelkező határozat meghozatala. A közvetlen bizonyítás ugyanis nemcsak az alperes személyes meghallgatására vonatkozik, hanem arra is, hogy a kötelezően alkalmazandó igazságügyi pszichiátriai szakértő az alperes elmeállapotát közvetlenül meg tudja vizsgálni. Amennyiben az alperes vizsgálatára nem kerül sor, ez nyilván nem a keresetlevél visszautasítására okot adó körülmény (csak ha a felperesként eljáró gyámhatóság nem csatolja azt a szakorvosi nyilatkozatot, hogy az alperes a vizsgálaton nem jelent meg), hanem a bizonyítatlanság következményeként a kereset érdemi elutasítását alapozza meg. Gondokság alá helyezés iránti perben az orvosszakértő a véleményét csak közvetlen vizsgálatra alapíthatja[429], és a bíróság is csak a közvetlenség, a személyes jelenlét és a személyes meghallgatás garanciái között járhat el.

A megjelenési kötelezettség, a közvetlenség, a nyilvános tárgyalás, a kontradiktórius eljárás elve mind szorosan összefonódnak és az eseti szintjén éppen úgy alkalmasak egy állítás megfogalmazására, mint arra, hogy annak ellenkezője mellett érveljünk. A Pákozdi kontra Magyarország (51269/07.) ügy mutatja jól a Magyarországgal szemben megfogalmazott elvárásokat, a tisztességes tárgyaláshoz való jog érvényesülése körében. Az ügy a megjelenés biztosításának kötelezettsége mellett számos fontos, általánosságban is értékelhető körülményre mutatott rá. Az egyik, hogy az eljárás tisztességessége szempontjából az ügy tárgya, a kérelmezőre vonatkozó hatása, az ügy tétje szempontjából jelentős különbségek mutatkozhatnak, ebből a szempontból a személyi állapotot érintő perek kiemelt jelentőségű ügyek, társadalomra gyakorolt hatásuk miatt eltérő megközelítést igényelnek. A közvetlenség elve más elveken keresztül érvényesül, így abszolút érvényesülése helyett sokkal inkább annak van jelentősége, hogy az egyes – mint a tárgyalás, a kontradiktórius eljárás – elvek együtt vagy külön-külön tudnak-e érvényesülni. Az eljárás szakaszai alapján is eltérően érvényesül a közvetlenség elve, másképpen tekintünk rá jogorvoslati eljárások során is, különösen, ha a kontradiktórius eljárás elve nem sérül. Ezt egészíti ki továbbá a rendelkezési elv nagyon

[429] BH1978. 29.

erős érvényesülése, amely megnyilvánul abban is, hogy a fél eldöntheti, adott eljárási szakaszban (felülvizsgálati eljárásban) kéri-e tárgyalás tartását.[430]

A közvetlenség elvének sérelme akkor sem állapítható meg, ha az alsófokú bíróságok által meghallgatott tanú vallomását a felső bíróságok eltérően értékelik, ugyanakkor ennek önkénye is erősen kerülendő. Nem sérti a közvetlenség elvét az, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által a tárgyaláson meghallgatott tanúk vallomásait eltérően értékeli[431], arra pedig a Kúria számos határozatában rámutatott, hogy nem jogszabálysértő, ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítási eljárás adatait újraértékeli, azokból eltérő következtetést von le, amennyiben az a perben feltárt egyéb adatokkal nem ellentétes. A felülvizsgálati eljárás ugyanakkor nem ad alapot a bizonyítékok felülmérlegelésére, ha egyes bizonyítékokból eltérő következtetés levonható lett volna; az minősíthető nyilvánvalóan okszerűtlen következtetésnek, amikor a bizonyítékokból csak egyfajta, a felülvizsgálattal támadott ítélettel eltérő következtetésre lehet jutni.[432] Az észlelés közvetlensége lehet csalóka, de az észlelés összetettsége miatt a kiindulási alap minden esetben a közvetlen észlelés elsődlegessége kell legyen.

VI. 2. Az önrendelkezési jog és korlátai, a hivatalbóliság

A Pp. úgy alakította ki mind az elsőfokú, mind a perorvoslati és a különleges perek szabályait, hogy azok minden jogkereső számára akár jogi képviselővel, akár anélkül jár el, egyaránt biztosítsák a hatékony és koncentrált per feltételeit. Mégis a különleges perek szabályai között a személyi állapotra vonatkozó rendelkezések a korábbiakban ismertetettek alapján is aligha mentesek a változásoktól. A Pp. célja volt, hogy a különleges perekre vonatkozó szabályozást tartsa fenn, mivel a védendő érdekek és a

---

[430] Nagyon tanúságos az Európai Unió törvényszékének eljárási szabályzata, amely szerint „Annak a felperesnek vagy alperesnek, aki a tárgyaláson történő meghallgatását kéri, ez iránt indokolással ellátott kérelmet kell előterjesztenie az attól számított három héten belül, hogy a feleket értesítették az eljárás írásbeli szakaszának befejezéséről. Ezen indokolásnak – amely nem tévesztendő össze a beadványokkal vagy az írásbeli észrevételekkel, és lehetőleg ne haladja meg a három oldalt – annak konkrét értékelésén kell alapulnia, hogy miért lenne hasznos a szóban forgó fél számára a tárgyalás, valamint meg kell jelölnie az ügy iratanyagának azon elemeit, vagy azon érveket, amelyeknek a tárgyaláson történő teljesebb kifejtését vagy cáfolatát e fél szükségesnek tartja. A tárgyaláson lefolytatandó viták irányának pontosabb meghatározása érdekében elvárás, hogy ne csupán olyan általános jellegű indokolással szolgáljanak, amely arra szorítkozik, ami például az ügy jelentőségére utal.” V. 142. https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-11/tra-doc-hu-div-t-0000-2018-201810283-05_05.pdf (2022. április 11-i letöltés)

[431] BH 2016.117.

[432] BH 2013.119.

kiemelt szempontok mentén kizárólag az indokolt eltérésekre vonatkozóan szükséges a különleges szabályok megalkotása. Ugyanakkor a személyi állapotra vonatkozó perek esetében az tapasztalható, mintha a Pp. teljes koncepciójával szemben kívánna érvényesíteni önálló szabályozási rendszert, nagyfokú különállást igényelve. „A polgári perekben érvényesül a rendelkezési és a tárgyalási elv, azaz a felek akaratától is függ, hogy milyen tényeket adnak elő, milyen bizonyítási indítványokat tesznek. Tekintettel arra, hogy a polgári perekben a hivatalbóliság csak nagyon szűk körben jelentkezik, így a bíróságnak nincsen arra jogszabályi lehetősége, hogy a felek által előadni nem kívánt tényeket felderítse. Ehelyett az állam arra vállalhat kötelezettséget, hogy biztosítsa a jogkeresők számára a tisztességes eljáráshoz (fair trail) való jogot, ez a kívánalom jelenik meg a nemzetközi, globális szinten, a római egyezmény 6. cikk (1) bekezdésében, az Európai Unió alapjogi kartájának 47. cikk (1) bekezdésében, valamint az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében is."[433]

A Pp. megalkotása során cél volt, hogy a korábban érvényesülő igazságszolgáltatási (például törvény előtti egyenlőség, bírák függetlenségének elve, perhatékonyság elve, nyilvánosság elve, jogorvoslathoz való jog) és a polgári perjogi (például rendelkezési elv, a jóhiszemű pervitel elve, a tárgyalási elv) alapelvek érvényesüljenek.[434] A polgári per eldöntéséhez szükséges anyag összegyűjtése kétféle módon lehetséges: a tárgyalási elv értelmében a felek feladata az, hogy a tényeket és a bizonyítékokat a bíróság elé tárják, amennyiben ezt a feladatot részben vagy egészben a bíróság veszi át, akkor a nyomozati (vizsgálati) elv érvényesül a polgári perben. Az 1952-es Pp. a hivatalból elrendelt bizonyítás túlsúlyát kívánta csak kizárni, nehogy a polgári per büntető karakterre tegyen szert.[435] A kezdeti szabályozás ugyan a peres felek kötelezettségévé tette a peranyagszolgáltatást, de a bíróság az általa szükségesnek tartott bizonyítást hivatalból is elrendelhette általános jelleggel, valamennyi perben.[436] A szocialista tárgyalási elv ennek megfelelően az volt, hogy a felek indítványoznak, amely

---

[433] VÖLCSEY Balázs, *Az anyagi jogerőhatás tárgyi terjedelmének összehasonlító elemzése a magyar, a német és a svájci polgári per jog alapján*, Doktori értekezés, https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266-dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/44487/V%c3%b6lcsey%20Bal%c3%a1zs%20Istv%c3%a1n%20-%20Doktori%20%c3%a9rtekez%c3%a9s.pdf?sequence=2&isAllowed=y (2022. szeptember 2-i letöltés) tézisek 3.

[434] Koncepció 10.

[435] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 77.

[436] 1952-es Pp. 164. § 1953. január 1-től hatályos szövege: A vitás tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el. A bíróság ettől függetlenül az általa célszerűnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti.

orientál, a bíróság pedig bizonyít, amelyhez a felek asszisztálnak. A bizonyítás hivatalból történő lefolytatására feljogosító általános rendelkezést az 1995. évi LX. törvény módosítása[437] szüntette meg, amely által az általános perekben kizárólag a felek feladata lett a per eldöntéséhez szükséges tények bizonyítása.[438] A jelenleg is irányadónak tekinthető rendelkezés szerint a bíróság akkor rendelhet el bizonyítást hivatalból, ha azt törvény megengedi. A törvény ilyen engedélyt csak a személyi állapottal kapcsolatos perekben adott, amelyet azzal indokolt, hogy a bíróság pártatlansága szempontjából aggályos, a perek futamidejét tekintve kedvezőtlen, s amely a felek szabad önrendelkezésével, a tőlük elvárható aktivitással ellentétes irányba mutat, ha a bíróság a bizonyítást hivatalból is elrendelheti.[439] Az 1952-es Pp. céljának és alapelveinek újrafogalmazását az 1990. évi CX. törvény valósította meg, amely a jogvita pártatlan eldöntéséhez nem az anyagi vagy objektív igazság kiderítését követelte meg, hanem az eljárás igazságosságát kívánta megvalósítani. E felfogás szerint a tárgyalási elv azzal járul hozzá a jogvita pártatlan eldöntéséhez, hogy a peranyagszolgáltatást kizárólag a felek feladatává teszi és a bizonyítás hivatalból való elrendelését még célszerűségi okokból sem engedi meg, mivel ezzel a felek önrendelkezési jogát korlátozná.[440] Ezzel az 1952-es Pp. 3. § (3) bekezdése általános érvénnyel mondja ki, hogy a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – a feleket terheli. A tárgyalási elv érvényesülése érdekében pedig a bíróság kötelezettségévé tette a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségéről történő előzetes tájékoztatást, amely lényeges eljárási szabálysértésnek minősülhet.[441]

---

[437] A változás céljai között szerepelt, hogy „a perek futamideje (az eljárás időtartama) jelentősen meghosszabbodott, és ez már az igazságszolgáltatás működőképességét kérdőjelezte meg, ugyanis a jogszolgáltatás végtelen elhúzódása kétségbe vonja azt, hogy beszélhetünk-e egyáltalán a jog szolgáltatásáról". A Javaslat 11. §-a új szabályként előírja, hogy a keresetlevélhez csatolni kell az olyan okiratot is, amelynek tartalmára a felperes bizonyítékként hivatkozik. Ez a szabály a bizonyítási eljárás időbeli elhúzódása ellenében hat, így csökkentheti a perek futamidejét, ugyanakkor a felperest is gondos eljárásra kényszeríti. Ha a felperes e kötelezettségének nem tesz eleget, a bíróság felhívja a hiány pótlására, s ennek elmaradása esetén a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja (130. § (1) bek. j) pont).

[438] Legfelsőbb Bíróság Gfv.I.32.397/1998. BH1999. 565.

[439] 1995. évi LX. törvény indokolása – a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról 17. §-hoz

[440] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 78. GADÓ Gábor, *Az eljárási igazságosság a polgári perben*, Magyar jog 2000/1., 18. KOVÁCS, PRIBULA *i.m.* 58.

[441] Mint ahogyan tapasztalható volt, hogy a bizonyítási teherről történő tájékoztatás az egyik leggyakoribb hatályon kívül helyezési okká vált. A Kúria Polgári Kollégiuma Joggyakorlat-elemző Csoport a tájékoztatási kötelezettség megsértését, mint lényeges eljárási szabálysértést megalapozó konkrét hiányosságot határozta meg a vizsgálati anyag 6. számú melléklete, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/6mell.pdf, Összefoglaló vélemény a perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatáról, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglvelemeny.pdf (2022. szeptember 11-i letöltés)

VI. 2. 1. A rendelkezési elv

A polgári perjog egyik legfontosabb alapelve a rendelkezési elv. Ez mutat rá legjobban arra, hogy az eljárásjog közjogi jellege ellenére a polgári per alapja egy magánjogi igény, amellyel a fél szabadon rendelkezhet, ez a szabadsága azonban csak addig korlátlan, amíg a peres eljárást meg nem indítja, mert ezt követően a közjogi normák kényszerű erővel hatnak az igényt érvényesítő peres félre, szemben a meghaladottnak tekinthető liberális modellekkel.[442] Az eljárási szabályok kettős szerepe emelhető ki, amely megalapozza a közjogi jelleget is. Egyrészt alkalmasak a jogvita elbírálása során a fegyelem fenntartására azáltal, hogy az eljárási szereplők jogait és kötelezettségeit rögzítik, ezáltal tájékoztatva az eljárási szereplőket, másik oldalról pedig alkalmasak a bírói hatalom esetleges önkényének visszaszorítására.

A rendelkezési elv fejezi ki a leghangsúlyosabban a feleknek és a bíróságnak a per tárgyához való viszonyát. Egyrészt azt jelenti, hogy a peres eljárás csak a fél rendelkezésére indul, vagyis a bíróság csak akkor ad jogvédelmet, ha azt a fél kéri, de akkor ezt minden esetben köteles megadni, másrészt a bíróság egyes perbeli cselekményeket is a felek vagy az egyik fél rendelkezése alapján köteles elvégezni. A rendelkezési elv ellenpárja a hivatalbóli eljárás elve (az officialitás), amikor a bíróság az egyes eljárási cselekményeket a felek rendelkezése, illetve annak bevárása nélkül végzi el.[443] Az 1952-es Pp. hatálybalépésekor a felperesnek nem volt keresetindítási monopóliuma, mivel a törvény az ügyészt és más állami szerveket is feljogosította a keresetindításra, valamint a felek legfontosabb rendelkező cselekményei, mint a jogról való lemondás, a jogelismerés vagy az egyezség megkötése is bírói kontroll alá kerültek. Továbbá az ügyész számára biztosított fellépési jog következtében a felek egyéb rendelkezési joga (keresetváltoztatás, viszontkereset-indítás, per megszüntetése, fellebbezés, perújítás) is csorbultak.

Az Alkotmánybíróság jogfejlesztő időszakára eső 1/1994. (I.7.) AB határozat nemcsak tételes jogi változásokat hozott, hanem szemléletmódbeli különbséget is eredményezett. A peres felek cselekvési szabadságát alapjaiban korlátozó szocialista

---

[442] vö. 1877. évi német polgári perrendtartás (ZPO), CZOBOLY Gergely, A perelhúzódás megakadályozásának eljárási eszközei 26-32.
[443] KENGYEL, *Magyar polgári eljárásjog, i.m.* 75.

rendelkezési elv atyáskodásának megszüntetését eredményezte azáltal, hogy a rendelkezési jogot az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusának nevezte, amely az egyén autonómiáját érinti, illetve azzal kapcsolatos. Az ügyész perbeli pozíciójának átalakításával általánossá tette azt az elvet, hogy a bíróság kötve van a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz, beleértve azokat a rendelkező cselekményeket (jogról való lemondás, jogelismerés, egyezségkötés) is, amelyeknek az érvényességét a korábbi szabályozás a bíróság hozzájárulásától tette függővé. Ettől eltérni csak a törvényben szabályozott esetekben lehet. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az ügyész általános keresetindítási joga, illetve perbeli fellépése sérti az egyén önrendelkezési jogát és cselekvési autonómiáját. Az 1952-es Pp. 2/A. § azon rendelkezését, amely szerint az ügyész keresetet indíthat fontos állami vagy társadalmi érdekből, illetőleg a per bármely szakaszában felléphet a törvényesség érdekében, oly módon semmisítette meg, hogy egyben kijelölte az ügyész részvételének alkotmányos kereteit, a hivatalbóli eljárás alkotmányos követelményeit. Meghatározta, hogy a feleket megillető rendelkezési jog azt jelenti, hogy a fél anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezik, így mindenkinek szabadságában áll anyagi jogainak eljárási érvényesítése, a bíróság igénybevétele, peres vagy nemperes eljárás kezdeményezése is.[444]

A határozat más európai országok jogrendszerére és a magyar jogrendszer történeti gyökereire utalva elfogadhatónak tartja az ügyész polgári eljárásban való közreműködését azzal, hogy bizonyos részterületeken indokolt az *ügyészi keresetindítás és fellépés biztosítása*, de általános formájában a rendelkezési jog lényeges sérelmével jár, amely szükségtelen és aránytalan. A határozat utal a királyi ügyész közreműködésére a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk alapján, valamint hivatkozik arra, hogy a Plósz-féle Pp. is a közérdekű perbeli közreműködés kapcsán a házassági, a gyermek törvényességének megtámadási, a kiskorúsággal és az atyai hatalommal kapcsolatos, továbbá a gondnokság alá helyezési perekben rendelkezett az árvaszéki ügyész keresetindítási jogáról. Az ügyésznek hagyományosan is volt eljáráskezdeményezési joga, amelynek alkotmányos alapját a közérdek vagy ezekben az eljárásokban az ügyész többnyire más szerv vagy személy által védett érdekeinek érvényre juttatásában határozta meg. Az igényérvényesítés éppen az egyéb érdekvédelem akadálya vagy nehézsége folytán vált közérdekűvé. Ezek az eljárások többnyire a családjog területére estek, illetőleg a gondnokság alá helyezéssel és a megszüntetéssel

[444] 1/1994. AB határozat III.2.1.

voltak kapcsolatosak. Az Alkotmánybíróság, bár ezeknek a speciális törvényi rendelkezéseknek az alkotmányosságát erre irányuló indítvány hiányában egyenként nem vizsgálta, ugyanakkor rámutatott arra, hogy az ügyész bizonyos polgári peres és nemperes eljárásokban való közreműködését perindítási és egyéb kezdeményezési jogát, perelhetőségét az Alkotmány elvileg megalapozhatja és alkotmányossá teszi. Az önrendelkezési jog fontos tartalmi eleme egyebek között az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint az általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Mivel ez a jog az egyén autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e, avagy attól tartózkodik.[445] A jogállami alkotmány – egyebek között – eljárási garanciákat nyújt az alanyi jogok érvényesítésére, a jogérvényesítés azonban nem állhat ellentétben a felek önrendelkezési jogával. A fél alkotmányos joga annak eldöntése, hogy a jogvitát bíróság elé vigye, avagy a jogával ne éljen. Az olyan törvényi rendelkezés, amely a fél akaratától függetlenül általában teszi lehetővé a bíróság igénybevételét, nem tekinthető az önrendelkezés alkotmányos joga szükséges, elkerülhetetlen és arányos korlátozásának.[446] Az Alkotmánybíróság határozatát megelőzően az ügyészi részvétel megbontotta a polgári perbeli felek pozíciójának egyensúlyát, sértette a felek mellérendeltségét és az eljárás menetét, illetően a bíróság tevékenységére is befolyásolólag hatott. A fél rendelkezési joga, mint az önrendelkezés alkotmányos jogának eljárásjogi aspektusa, magában foglalja azt a jogosultságot is, hogy a fél a perbe vitt anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezzen. A félnek szabadságával összefüggésben áll a peranyag szolgáltatásában való döntési jogosultsága is. Ez az elv az általános perekben töretlenül érvényesül, függetlenül a két részre osztott perszerkezettől, mivel a fél döntheti el, hogy az állítási szakban mely körülményeket hoz fel, mire hivatkozik, milyen tényállításokat tesz és a fél döntésén múlik az is, hogy az érdemi tárgyalási szakban ezt milyen bizonyítékokkal fogja majd alátámasztani.

Az 1999. évi CX. törvény 2000. január 1. napjától kezdődően az 1952-es Pp. alapvető elveit újrafogalmazta és a rendelkezési elvet, mint a felek önrendelkezési jogának és cselekvési autonómiájának a legfontosabb perbeli megnyilvánulását általános

[445] 1/1994. AB határozat III.2.2.
[446] 2/1992. (I.30.) AB határozat

érvénnyel rendezte. Az indokolás szerint „egyértelművé kívánja tenni a törvény azt is, hogy az 'ügy urai' maguk a felek, ők határozzák meg a per tárgyát és ezáltal a bíróság eljárási mozgásterét. Az igazságosság eljárásjogi értelemben vett lényege ehhez képest nem ad módot pl. arra, hogy a bíró a bizonyítási eljárást mindaddig folytassa, amíg álláspontja szerint az szükséges. A felek jogosultak – a bizonyítási teherre vonatkozó rendelkezések, elvek ismeretében – dönteni arról, hogy előterjesztenek-e további bizonyítási indítványt, vagy tartózkodnak attól."[447] A felek rendelkezési szabadsága a peranyagszolgáltatásra is kiterjed. A bíróság csak a felek indítványára és a felek által meghatározott terjedelemben folytathat le bizonyítást, kivéve, ha a törvény a hivatalbóli bizonyítást megengedi. A bizonyítás feletti rendelkezési jogot – a kérdés fontosságára tekintettel egy külön alapelv, nevezetesen a tárgyalási elv testesíti meg. A per tárgya feletti szabad rendelkezési jogba tartozik bele a keresetváltoztatás megengedhetősége, az egyezségkötés lehetősége, a keresettől való elállás, továbbá a bíróságnak a kereseti kérelemhez való kötöttsége. A rendelkezési jog kiterjed arra is, hogy a fél kíván-e jogorvoslattal élni.

A Pp. rögtön az 1. §-ában állást foglal a hivatalbóliság elutasítása mellett és a magánjogi jogvita rendezés egyik alaptételét rögzíti, miszerint a bíróság az e törvény hatálya alá tartozó jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. A kérelemre történő eljárás elve a rendelkezési elv tartalmát töltötte ki, a jogszabály legelején történő külön szerepeltetése utal külön tételezettségére, valamint valamennyi perben érvényesülő általános jellegére, továbbá arra, hogy a magánjogi jogviták rendezésében nincs helye a bíróság által hivatalból indított eljárásnak. Ez az elv általában érvényesül valamennyi polgári eljárásra, mivel a bíróság pártatlanságához fűződő érdek megköveteli, hogy maga az eljárást megindító és az ügyet elbíráló személyileg és szervezetileg is elkülönüljön egymástól. A polgári perek körében hivatalbóli perindításra nem kerülhet sor, a pert – főszabályként – az anyagi jogi jogviszony valamely alanya viheti a bíróság elé. A kérelemre történő eljárás elvének ellentéte a hivatalbóliság (officialitás) elve. A polgári nemperes eljárások esetében van kivétel a kérelemre történő eljárás elve alól (például a cégbíróság törvényességi felügyeleti eljárást hivatalból is indíthat, ha az eljárás lefolytatásának szükségességéről, az arra okot adó körülményről hivatalos eljárása során

[447] az Országos Ítélőtábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény indokolása 2. § részletes indokolás

maga szerez tudomást vagy az eljárást más bíróság kezdeményezi).[448] Az ügyész által indított per esetében is erre irányuló kérelem alapján jár el a bíróság és nem hivatalból indul meg a polgári per, mégis a korábban hivatkozott 1/1994. AB határozat az önrendelkezési jogból levezetve, a rendelkezési elv alapján elismeri a fél alkotmányos jogát annak eldöntésére, hogy a jogvitáját bíróság elé vigye, avagy ezen jogával ne éljen, terjesszen elő jogorvoslatot vagy elfogadja a bíróság döntését. Ez tehát azt jelenti, hogy a jogvitában érdekelt fél jogosult eldönteni, hogy a jogvitáját a bírósági eljárás keretében rendezi, vagy alternatív utakat vesz igénybe. Értelemszerűen nem érvényesül ez a döntési szabadság, ha a jogosult a jogainak védelmére bármely okból nem képes. Ez alapozza meg az ügyész perindítási jogosultságát, illetve a perben történő fellépésének lehetőségét.[449] Ezek az esetek leggyakrabban a személyi állapotot érintő perekben fordulnak elő, mivel jellemzően a gyermekek és a fogyatékkal élők azok, akik jogaik védelmére nem képesek. A törvény egyes esetekben lehetővé teszi, hogy az anyagi jogi jogosultakon kívül más is pert indítson, a más jogán történő perindítás lehetősége kivételes és tipikusan olyan személyek jogai védelme érdekében történik, akik életkoruknál, elmebeli állapotuknál vagy más egyéb okból rászorulnak e jogvédelemre. Ilyen felhatalmazást ad a törvény például a szülői felügyelet megszüntetése iránti perekben a gyámhatóság és az ügyész számára, a gondnokság alá helyezés, gondokság alá helyezés megváltoztatása iránti perekben a gyámhivatal és az ügyész számára vagy a házasság érvénytelenítése iránti perben az ügyész számára.[450] Nem véletlen, hogy a hivatalból történő perindítás kivételére is a személyi állapotot érintő perek között találunk példát, ugyanis a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata iránti pert a gyámhatóságnak hivatalból kell megindítania a gondokolt ellen.[451] Ebben az esetben is van a bíróságtól elkülönült kérelmet előterjesztő fél, azonban a gyámhatóság nem mérlegelheti a perindítás indokoltságát, szabadsága abban nyilvánul meg, hogy milyen tartalmú keresetet terjeszt elő, azaz indokoltnak tartja-e a gondokság alá helyezés fenntartását vagy annak megszüntetését kéri.

A polgári perjog sajátos alapelvei a polgári per során érvényesülnek. Ezek közül azok az alapelvek, amelyek a polgári perrendtartás lefontosabb rendező elveinek tekintendők és amelyek a per folyamán végig érvényesülnek, az „Alapelvek” cím alatt

[448] 2006. évi V. tv. (Ctv) 75. § (1) bekezdés, 76. §
[449] Pp. 59. § (1) bekezdés és (3) bekezdés
[450] WOPERA, *A törvény hatálya …, i.m.* 1. §-hoz [5], Ptk. 4:193. § (1) bekezdés, Ptk. 2:28. § (1) bekezdés, Ptk. 4:15. § (2) bekezdés
[451] Pp. 448. § (2) bekezdés

nyertek szabályozást. A bizonyításhoz kapcsolódó alapelvek, mivel csak az eljárás egyes létszakaszához kötődnek, ezért a Pp. „Bizonyítás" címet viselő Negyedik Részében kerültek elhelyezésre. A polgári perjog sajátos alapelvei közül a Pp. elsőként a rendelkezési elvet tünteti fel. A Pp. koncepciója tartalmazta[452], hogy a gyors és hatékony eljárás biztosításában fontos szerepet játszik a megfelelő alapelvek rögzítése, az osztott perszerkezet és az alapelvek érvényesülését biztosító, a bemeneti szintek sajátosságaira tekintettel kialakított perrendi szabályozás. A hatékony eljárást biztosító alapelvek meghatározása, továbbá az ezek érvényre juttatását garantáló, a két bemeneti szintre kialakított részben eltérő szabályozás – akár egységes perrendi konstrukcióban vagy differenciált perrendek formájában – attól függően kerül kialakításra, hogy az új polgári perrendtartás hogyan határozza meg a bíróság és a felek felelősségi viszonyát. Függ attól, hogy miben látja a felek kötelezettségét a per előrevitelében és a bírói szerepvállalást, milyen mértékű és tartalmú anyagi pervezetést kíván meg a jövőben. A rendelkezési elv elsőként történő feltüntetése kifejezi, hogy a polgári perrendtartás kiemelten fontos elvéről van szó, amelynek érvényesülése az általános szabályok között csaknem teljeskörű, míg a személyi állapotot érintő perekben kezdeti előretörését ismételt visszaszorulása váltotta fel.

A jogalkotó szándékosan szakított a rendelkezési elv korábbi értelmezésével, amely mind a kérelemre történő eljárás elvét, mind a kérelemhez kötöttség elvét a polgári perbeli rendelkezési elv tartalmában sorolta, mert a felperes azon döntése, hogy indít-e pert, értelemszerűen a per fogalmi keretein kívül esik. Ezáltal a hivatalbóliság elvével szemben a kereset benyújtására vonatkozóan a kérelemre történő eljárás elvére, a keresetindítást követően pedig a rendelkezési jogra, ezen belül a kérelemhez kötöttség elvére bomlik szét. A Pp. a rendelkezési elvet és az abból következő kérelemhez kötöttség elvét a keresetlevél benyújtását követő eljárási létszakokra értelmezve határozza meg, ezért kerül az 1. §-ba a törvény hatálya közé a kérelemre történő eljárás elve, mert a fél azon döntése, hogy a jogvitáját egyáltalán a bíróság elé viszi-e polgári per keretében, az még a keresetindítást megelőző lépés. A hivatalbóliséggal szemben ez éppúgy a fél magánautonómiája alá tartozó döntés, de nem a per keretei között értelmezhető.[453]

---

[452] Koncepció 9.

[453] WOPERA, *A törvény hatálya…i.m.* Pp. 2. §-hoz [5]. „A fél az önrendelkezésből kifolyólag a magánjogi jogviszony fölött is rendelkezik, hogy kapjon-e perbeli jogvédelmet. Ez a fél akaraturalmát jelenti a bíróság akarata fölött a magánjogi védelem tekintetében, s a bíróság köteles hozzá alkalmazkodni, a fél akaraturalma a peralapítás után nem egy, hanem kétoldalú." MAGYARI Géza – NIZSALOVSZKI Endre, *Magyar polgári perjog*, Franklin Társulat, Budapest, 1942, 120.

A polgári perben az állami szerepvállalás terén végbement változások elsősorban a vagyoni viszonyokra modellezettek. Az állam az alapvető állampolgári jogok védelmével összefüggő alkotmányos feladata körében a bírósági szervezet felállítása, valamint működtetése és működési rendjének meghatározása útján gondoskodik a bírói út igénybevételének lehetőségéről. Ennek önálló ága a vagyoni és személyi viszonyból származó igény állapotába jutott jogok és kötelezettségek érvényesülésének biztosítása, amely a Ptk. 1:1. §-ából és a Pp. 1. § (1) bekezdéséből következik. Az anyagi és eljárási normák szoros egymásba fonódása figyelhető meg, amelynek lényege szerint az előbbiek meghatározzák a jogalanyok vagyoni viszonyokkal összefüggő anyagi jogi jogait és kötelezettségeit, míg az utóbbiak biztosítják azok érvényesítésének formai kereteit.[454] Az áruviszony anyagi jogi megjelenése az alanyok egyenjogúságának és mellérendeltségének deklarálása. Ez az alapvető anyagi jogi tartalom az alkotmányjog fogalomrendszerében a felek autonóm önrendelkezési jogaként, a polgári eljárásjog eszközrendszerében pedig a rendelkezési jog perjogi alapelveként írható körül. Ezek az elemek alapvetően meghatározzák a polgári per konstrukciós felépítését, valamint annak működését is. A rendszerváltozást követő folyamat akként foglalható össze, hogy az állam nem a jogokat érvényesíti különböző aparátusain keresztül, hanem elsősorban az egyéni kezdeményezéseket és az egyéni cselekvést támogatja. A magánjogi jogviszonyokba csak annyiban avatkozik be, amennyiben arra a felek igényt tartanak. A polgári anyagi jog a jogalanyok belső magánjogi (személyi és vagyoni) viszonyait szabályozza és ezen életviszonyok természetéből következik, hogy a szükséges döntések meghozatala kifejezetten az érintett jogalany szuverén joga, ezért csak kivételes esetekben és szűk körben lehetséges az állam beavatkozása a jogalanyok személyi és vagyoni viszonyaiba, mivel feladata elsődlegesen azon intézményrendszer fenntartása, amelyben az igényérvényesítés hatékony módja megvalósulhat.

Az állam a bíróságok útján a felek kérelmei és nyilatkozatai által determinált keretek között segítséget nyújt és közreműködik a magánjogi viták végleges rendezésében, ezáltal a jogbéke helyreállításában és az eljárási igazság megvalósításában.

---

[454] „Az idézett anyagi és eljárásjogi szabályok közös eleme, miszerint mindkettő alapvetően a vagyoni viszonyokra épül, amely jogviszonyokkal kapcsolatban a Ptk. 1:1. § kiemeli azok két szubsztanciális jogi jellemzőjét: az alanyok egyenjogúságát és mellérendeltségét. Ezek az alapvető vonások azt reprezentálják, hogy a polgári anyagi és eljárási jog alapjául szolgáló vagyoni viszonyok olyan áru és pénzviszonyok, amelyek jellemző módon a piacgazdaság keretei között érvényesülnek, amelynek során az alanyok általában a tulajdonjog, vagy annak valamely rész-jogosítványa alapján kerülnek egymással kapcsolatba. A polgári anyagi jogviszonyoknak ezek az alapvető elemei determinálják az érintett jogok és kötelezettségek érvényesítésének formáját és jogi kereteit”. MOLNÁR Ambrus *i.m.* 48.

Részt vesz továbbá a felek együttműködésének szervezésében, az eljárási cselekmények összehangolásában, ennek érdekében segítséget nyújt, közreműködik és együttműködik a peres felekkel a vita rendezésében, amelyet a bírósági út kiegészítéseként alternatív vitarendezési formák kialakításával is támogat. „A polgári per alapjául szolgáló anyagi jogviszonyok legfőbb meghatározó tényezőinek – azaz a felek egyenjogúsága és a mellérendeltség elvének – közvetlen és alapelvi szintű perjogi megjelenése a rendelkezés elve”.[455]

A rendelkezési jog a tisztességes eljárás egyik alappillére, egyben az eljárási igazság tartalmi tényezője; mivel mindkettőnek lényeges eleme a fél teljes és szuverén perbeli rendelkezési jogának biztosítása. MOLNÁR a rendelkezési jog legfontosabb elemének tekinti a fél szabad döntését a bírósághoz fordulásról vagy azt az ún. negatív szabadságot, amely a cselekvéstől való tartózkodás szabadságát jelenti számára. A rendelkezési jog része a kérelemre való eljárás elve, amely szerint a fél a perbeli jogaival szabadon rendelkezhet, ezáltal alapvetően meghatározhatja a peres eljárás tárgyát és kereteit. A bíróság ugyanis csak akkor és csupán annyiban köteles eljárni, amennyiben a fél ezt igényli és határozott kérelem formájában kifejezésre juttatja. A bíróság feladata, hogy a kérelemhez kötötten a döntése annak minden részét kimerítse, határozata azonban a kérelmen ne terjeszkedjen túl, ezért a kérelemhez kötöttség leginkább a kereseti kérelem és az ellenkérelem közötti döntésben mutatható ki. A rendelkezési elv arra a kérdésre ad választ, hogy a norma oldaláról nézve adott jogkövetkezmények kiváltásához általánosságban mely tényállási elemek bizonyítása szükséges. Ezzel szemben a tárgyalási elv a bíróság számára abban a kérdésben nyújt eligazítást, hogy a felek nyilatkozatai és indítványai alapján az adott tényállási elemek megállapításához konkrét módon milyen bizonyítási cselekmények foganatosítására nyílik eljárási lehetőség. Mindkettő közös forrása a felek perbeli önrendelkezési joga, melynek alapján mind a perbe vitt jogaikat, mind pedig bizonyítékaikat maguk határozhatják meg. A tárgyalási elv determinálja a felek és a bíróság közötti feladatmegosztást, mely szerint a per alapjául szolgáló tények állítása és azokat alátámasztó bizonyítékok bíróság elé tárása a peres felek alapvető kötelessége. A peranyag szolgáltatása és a bizonyítékok bejelentése a felek önrendelkezési jogának körébe tartozik, akiknek szabadságában áll a döntés arról, hogy mely tényeket és bizonyítékokat tárnak a bíróság elé és melyek azok, amelyeket e célra nem kívánnak felhasználni. Megilleti őket az ún. negatív szabadság joga is, amely szerint

[455] MOLNÁR Ambrus *i.m.* 48.

szabadon választhatnak akár olyan lehetőséget is, amely a perbeli érdekeik szempontjából helytelen, észszerűtlen vagy értelmetlen, illetőleg tartózkodhatnak is valamely bizonyíték rendelkezésre bocsátásától. A felek peranyagszolgáltatását egészítik ki a köztudomású tények, valamint azok a tények, amelyekről hivatalos tudomása van a bíróságnak. A tárgyalási elv ezen két utóbbi kapcsán akként érvényesül, hogy a bíróságnak sem a köztudomású, sem a hivatalos tudomása alapján figyelembe vett tényeket nem a döntése folyamán kell először megjelenítenie, hanem a tárgyalás anyagává kell tennie, így a felek figyelmét ezekre fel kell hívni, hogy a bizonyítás, ellenbizonyítás lehetőségét ezáltal a bíróság megnyissa. Ez az elv érvényesül a hivatalból figyelembe veendő körülményekre is, mint például a perköltség. A tisztességes eljáráshoz való jog sérelmével jár, ha a másodfokú bíróság a peres félre hátrányosan csak az ügy érdemében hozott határozatában közli a féllel, hogy a pertárgy értékét a fél által megjelölttől vagy az elsőfokú bíróság határozatában írtaktól eltérően határozta meg, emiatt jóval magasabb első- és másodfokú perköltség fizetési kötelezettség terheli.[456]

A kérelemhez kötöttség elvéből következik, hogy a bíróság a per folyamán olyan kérdésben, amelyre vonatkozóan a felek nem terjesztettek elő kereseti kérelmet, ellenkérelmet vagy viszontkeresetet, beszámítás iránti kérelmet vagy ideiglenes intézkedés iránti kérelmet, nem dönthet. A szabály alóli kivételek elsősorban a személyi állapotot érintő perekben jelentkeznek, amely rámutat a rendelkezési jog korlátozottságára a nem vagyonjogi viszonyokat érintő perek esetében.

A kérelemhez kötöttség érvényesül a per érdemében való döntés során is, amelyet a túlterjeszkedés tilalma fejez ki. Eszerint a bíróság érdemi döntése nem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen, ellenkérelmen és a beszámítási kérelmen, irányadó a főkövetelés és járulékai körében is, valamint a fél jogállításához való kötöttséget is jelent. Az érdemi döntés nem terjedhet ki olyan jogra, amelyet a fél a perben nem állított.

Sem a hivatalbóliság, sem az önrendelkezési jog alapján a fél szuverenitásán alapuló eljárás tiszta formájában nem érvényesülhet.

A hivatalból meghozható vagy meghozandó eljárási cselekmények látszólag az önrendelkezési joggal, ezáltal a rendelkezési elvvel és a tárgyalási elvvel ellentétesek, azonban az eljárásjog a polgári pert, mint közjogi intézményt szabályozza és az állam alkotmányos kötelessége a jogvédelem és a jogbiztonság megvalósítása, ezért a hivatalból meghozandó döntések, amelyek bizonyos feltételek fennállása esetén mérlegelést nem

[456] BH2021. 110.

engednek a bíróság számára *az eljárás kötelező útját jelölik ki*. Ilyen a keresetlevél visszautasítása, a pergátló akadályok fennállása esetén[457], amelynél a jogszabály a hivatalból kifejezést ugyan nem használja, de a perfelvételre alkalmas keresetlevél kézbesítése hiányában az eljárás ezen szakaszában még csak a felperes és a bíróság közötti jogviszonyban van. Ennél a szakasznál a felperes kérelme nyilván nem irányul a keresetlevél visszautasítására, a kérelem nélkül megtett bírósági határozat tehát hivatalból meghozott bírósági döntés. Ezt fejezi ki az eljárás hivatalból történő megszüntetésére vonatkozó esetkör is, amely részben visszautal a keresetlevél visszautasítására.[458] Hasonlóan nincsen lehetőség a korábban hivatkozottak szerint arra, hogy a bíróság mérlegelje – ha az alperes az írásbeli ellenkérelem előterjesztését elmulasztja és beszámítást tartalmazó iratot sem terjeszt elő vagy azt a bíróság visszautasítja –, hogy az eljárást ezt követően hogyan folytatja. A kereseti kérelemnek megfelelő bírósági meghagyással történő kötelezés hivatalból történik anélkül, hogy tárgyalást kellene tartani. A „tárgyaláson kívül" kifejezés használata nem jelent kizárást a vonatkozásban, hogy ne lehetne tárgyaláson is bírósági meghagyást hozni, ha a bírósági meghagyás kibocsátásának feltételei valamilyen mulasztás folytán csak a tárgyaláson derülnek ki. A hivatalból történő eljárások egyik esetköre tehát az, amikor a jogalkotó valamely perbeli eseményhez kötelezően alkalmazandó jogkövetkezményt fűz. A bíróság természetesen hivatalból ügyel arra, hogy kizárt bíró vagy bíróság az eljárásban ne vegyen részt és a közjogi jellegből következik, hogy a bíróság mind a hatáskörének, mind az illetékességének hiányát hivatalból veszi figyelembe.

A hivatalbóliság másik megnyilvánulási formája, amikor lehetőséget teremt arra, hogy *a felek rendelkezési jogának kiegészítéseképpen* a hivatalból történő eljárási cselekménnyel segítse a jogérvényesítés menetét, a per hatékonyságát, koncentráltságát, esetleg leküzdje a jogérvényesítés valamely objektív nehézségét. A bíróság lehetősége a hivatalból történő eljárásra például, amikor a közokiratot ellenkező bizonyítás hiányában valódinak tekinti, ennek ellenére indítvány hiányában is felhívhatja az okirat kiállítóját nyilatkozattételre az okirat valódisága tekintetében. Az elírást tartalmazó határozat esetében sem követeli meg a jogalkotó, hogy a bíróság csak a fél erre irányuló kérelme esetében rendelkezzen a határozat kijavításáról, mivel biztosítja a bíróságnak a hivatalból történő intézkedést is. Hasonlóan, ha a bíróság az ítéletében nem rendelkezett olyan kérdésről, amelyről a rendelkezés jogszabály értelmében hivatalból kötelező, akkor az

[457] Pp. 176. § (1) bekezdése
[458] Pp. 240. §

ítélet kiegészítésére is hivatalból sor kerülhet. A bíróság ezen felül ilyenkor az ítélet végrehajtását a kiegészítési kérelem elintézéséig hivatalból is felfüggesztheti. Jogorvoslati kérelem esetében a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét is gyakorolhatja szűk körben hivatalból, erre irányuló fellebbezési kérelem, csatlakozó fellebbezés és fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül, ha az ítélet kötelező hatályon kívül helyezésére okot adó eset áll fenn.[459]

VI. 2. 2. Kérelemhez kötöttség

A kérelemhez kötöttség és a kereseti kérelmen túlterjeszkedés tilalma, amely kiterjed az ellenkérelemre és a beszámítási kérelemre is, leginkább a személyi állapotot érintő perekben nem érvényesül. Nemcsak a kivételek nagyobb számú előfordulásáról van szó, hanem sokkal inkább a személyi állapotot érintő pereket meghatározó körülményről.[460] A bíróság szerepének nyomatékosítása az eljárási eszköztár erősítésével és újakkal történő kiegészítésével valósult meg a Pp. novellával, de a személyi állapotot érintő perekben már a Pp. hatályba lépésekor is hangsúlyosabban jelentkezett a hivatalbóliság. A módosítás pervezetési jogosítványokat kívánt biztosítani a bíróság számára ahhoz, hogy a kiskorú gyermek érdekeit szolgáló permenetet tudjon fenntartani, a kiskorú gyermek érdekeinek védelmében a módosítás kiszélesítette és nevesítette a hivatalbóli bizonyítás esetköreit és az ideiglenes intézkedés hivatalból történő elrendelésének lehetőségét. A Pp. egyik jellegadó sajátossága a bíróság szerepének erősítése a jogvita tárgyai kereteinek tisztázásában, amelyet alapelvként a bíróság közrehatási tevékenysége jelöl, amely a per során az anyagi pervezetés tevékenységében ölt testet az elsőfokú és a másodfokú eljárás folyamán egyaránt.[461] A bíróság anyagi pervezetése nem ellentétes a felek rendelkezési jogával, a bíróság közrehatási tevékenységének a feleket megillető rendelkezési jog érvényesülését kell hatékonyan elősegítenie. A bírói közrehatás eszközei: a kérdezés, a nyilatkozattételre felhívás, a tájékoztatás mind a perkoncentrációt biztosítják, a bíró mintegy katalizátorként aktívan

[459] Pp. 179. §, 180. §, Pp. 370. § (2) bekezdése
[460] Pp. 445. §, 459. §, 457. §
[461] „A bíróságot e tekintetben terhelő kötelezettség, hogy biztosítsa a per tisztességes tárgyalását és észszerű időn belül történő befejezését, és szükség esetén tevőlegesen mozdítsa elő a felek eljárástámogatási kötelezettségét. Ezek, a bíróság irányában megfogalmazott kötelezettségek megjelennek nemzetközi dokumentumokban és az Alaptörvényben, illetve alapelvi szinten a törvényben a közrehatási tevékenység rögzítésével.” WOPERA, *A törvény hatálya… i.m.* 6. §-hoz [1], Törvényjavaslat 242.

előmozdítja, hogy a felek percselekményeiket, a szándékaikat megfelelően teljesíthessék, ugyanakkor nem vehet át a felektől olyan feladatokat, amelyek elvégzésére képesek és nem avatkozhat olyan kérdésekbe, amelyek a felek magánautonómiája alá tartoznak. „Az anyagi pervezetés a bíróságnak biztosított hatalmasságot jelent, amelynek révén a rendelkezési elv tiszteletben tartásával jelentősen befolyásolható a per tárgya. Ezt a hatalmasságot pedig a tény- és jogállítások ellentmondásossága, a kereset következetlensége (a keresetlevél olyan hibái, amelyek nem vezetnek visszautasításhoz) kapcsán tudja gyakorolni.[462]

VI. 2. 3. Jogalakítás

A személyi állapotot érintő perekben előterjesztett kereseti kérelmeket a jogalakításra irányuló petítumok klasszikus példájaként szokták említeni.[463] Az ezen perek végén meghozott jogalakító ítéletek lényege, hogy „a jogviszony vagy jogállapot keletkezésének, módosulásának, illetve megszűnésének a bíróság ítélete a létesítő foka … azaz a bíróság ítélete lesz jogkeletkeztető, jogmódosító vagy jogmegszüntető ténnyé."[464]

A személyi állapotot érintő perekben a jogalakítás tétjeként a rendelkezési elv korlátozottan érvényesül és a hivatalbóliság jóval hangsúlyosabb szerepet kap, mint az általános szabályok között. Az egyensúlyt a kontradiktórikus eljárás elve teremti meg, amely főszabály szerint nem csupán azt a jogot biztosítja az eljárásban részes felek mindegyike számára, hogy megismerjék és megvitassák az ellenérdekű fél által a bírósághoz benyújtott beadványokat és észrevételeket; és nem csupán azt zárja ki, hogy a bíróság olyan tények és dokumentumok alapján hozza meg a határozatát, amelyekről a felek vagy a felek valamelyike nem szerezhetett tudomást és amelyekről emiatt nem is állt módjában kifejteni az álláspontját. Ez az elv főszabály szerint a felek azon jogát is magában foglalja, hogy tudomást szerezzenek a bíróság által hivatalból felhozott azon jogi természetű jogalapokról, amelyekre a határozatát alapítani szándékozik és azokat megvitassák.[465] A hivatalbóliság tehát semmiképpen nem egyenlő az önkényes

---

[462] PÁKOZDI Zita, *A keresetlevél kellékei, különösen az érvényesíteni kívánt jog megjelölésének kérdései az új Pp. kodifikációs folyamataiban* In: GELLÉN Klára, GÖRÖG Márta (szerk.), Lege et fide – Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016. 459.
[463] VÖLCSEY, *Az anyagi jogerőhatás…i.m.* 197.
[464] BAJORY Pál, *A jogalakító ítéletek*, Jogtudományi Közlöny 1978.9., 540.
[465] Európai Bizottság kontra Írország és társai, C-89/08.P. számú ügy [55]

hatalomgyakorlással, amelyet a kontradiktórius eljárás elve, mint korlát biztosít és a nyilvánosság elve felügyel.

VI. 2. 4. Nyilvánosság kizárása

A hivatalból érvényesülő bírósági aktusok között szerepel a nyilvánosság kizárása is. A bíróság hivatalból az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről a nyilvánosságot kizárja, ha az minősített adat védelmében, üzleti titok vagy törvényben meghatározott más titok megőrzése, a közerkölcs védelmében, kiskorú védelmében vagy a fél személyiségi jogainak védelmében indokolt. A Pp. erre vonatkozó rendelkezései ugyan az általános szabályok között találhatók, ugyanakkor a kiskorú védelme és a fél személyes jogainak védelme jellemzően a személyi állapotot érintő perekben merül fel. Ezekben az esetekben a bíróság hivatalból köteles figyelembe venni a kiskorú érdekeit és gondoskodni a fél személyiségi jogainak védelméről. A személyi állapotot érintő perek közös eljárási szabályai között szerepel, hogy a per tárgyalásáról a fél kérelmére a nyilvánosságot a 231. § (2) bekezdésében foglalt feltételek nélkül is ki lehet zárni, erre a bíróság a feleket köteles figyelmeztetni. „Ez lényegében azt jelenti, hogy ezekben a perekben a nyilvánosság kizárását indokolás nélkül kérheti a fél, amelyre értelemszerűen ad alapot, hogy ezekben a perekben a felek legszemélyesebb jogviszonyai kerülnek elbírálásra."[466] Valamennyi személyi állapotot érintő perben érvényesül tehát, hogy a fél kérelmére (a kérelem megokolása nélkül is és a bíróság részéről indokolási kötelezettséget sem keletkeztetve) ki lehet zárni a nyilvánosságot. Ehhez képest a Pp. 443. § (1) bekezdése egyrészt felesleges ismétlést tartalmaz, másrészt úgy tűnhet, mint hogy ha kisebb jogvédelmet kívánna biztosítani, mint a Pp. általános szabályai és a Pp. személyi állapotot érintő perekre vonatkozó közös szabályai. Valószínűsíthetően a jogalkotónak nem ez volt a szándéka, hanem sokkal inkább arra kívánta felhívni a figyelmet, hogy a gondokság alá helyezés iránti perben felperesi pozícióban tipikusan eljáró gyámhivatal érezze feladatának az önmaga védelmében teljeskörűen eljárni nem tudó alperes személyiségi jogainak védelme érdekében a tárgyalásról a nyilvánosság kizárását kezdeményező kérelem megtételét. Természetesen a bíróságnak hivatalból kötelezettsége, hogy a gondokság alá helyezés iránt indított perekben is a Pp. 231. § (2) bekezdése alapján, amennyiben az alperes személyiségi jogainak védelme ezt indokolja,

[466] WOPERA, *Személyi állapotot érintő perek közös szabályai, i.m.* Pp. 431. §-ához [2]

akkor hivatalból, az egész tárgyalásról a nyilvánosságot kizárja. Mindenképpen hangsúlyozandó, hogy a Pp. 231. § (2) bekezdésének alkalmazása különösen a személyi állapotot érintő perekben különösen fontos, mert ezekben a perekben kifejezetten jellemző a jogi képviselő nélkül történő eljárás és a felek személyiségi jogainak védelme nem állhat meg a Pp. 431. § (1) bekezdése szerinti figyelmeztetési kötelezettség teljesítésében.

A felek személyes jelenlétéhez tartozó kérdés, amely a korábbiakban került megvizsgálásra, mégis a hivatalbóliság kapcsán sem mellőzhető az arra történő figyelemfelhívás, hogy a perfelvételi tárgyaláson a felperes személyes megjelenése elmulasztásának következménye az eljárás hivatalból történő megszüntetése. Ez a személyes megjelenés kötelezettségéből ered,[467] egyben felhívja a figyelmet a felek önrendelkezési jogának fontosságára. Ez levezethető abból is, hogy személyes jelenlétről csak természetes személy esetében beszélhetünk. A személyi állapotot érintő perek közös eljárási szabályai között elhelyezett rendelkezés azonban valamennyi személyi állapotot érintő perre vonatkozik, amelyek között gyakran előfordul, hogy a felperes nem természetes személy, így személyes megjelenése nem is értelmezhető. Ebből arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó itt is inkább figyelemfelhívó rendelkezést kívánt elhelyezni a jogszabályban, amelynek célja, hogy kifejezze, ahol az eljárásban félként természetes személy vesz részt, annak a személyes meghallgatása mellett a tárgyaláson történő jelenléte is különösen fontos. A felperes esetében a megjelenés elmulasztása azért is eredményezheti az eljárás megszüntetését, mivel burkoltan arra utalhat, hogy a fél számára az eljárás annyira nem fontos, hogy a tárgyaláson személyesen jelen legyen, továbbá a tárgyaláson személyesen nem tudja megerősíteni nyilatkozata komolyságát, ha azt alapos ok nélkül elmulasztja. A jogkövetkezmény, a megszüntetés pedig nem lehet mérlegelés kérdése, a jogszabályhely a bíróság számára hivatalból alkalmazandó kötelező jogkövetkezményt jelöl ki. Az ezzel összefüggő aggályokat a dolgozat a személyes jelenléttel kapcsolatos részben fejtette ki.

VI. 2. 5. A szükségesnek talált bizonyítás hivatalból

Az általános szabályokhoz képest a legnagyobb különbséget a személyi állapotot érintő perek esetében abban tapasztalhatunk, hogy a Pp. 434. § (3) bekezdése valamennyi

[467] Pp. 432. § (6) és (7) bekezdés

személyi állapotot érintő perre vonatkozóan kimondja, a bíróság az általa szükségesnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti. A bizonyításra vonatkozó általános szabályok szerint hivatalból csak akkor rendelhet el a bíróság bizonyítást, ha ezt a törvény megengedi.[468] A hivatkozott Pp. 434. § (3) bekezdése ilyen általános felhatalmazásnak tekinthető, amely önmagában jelzi, hogy a személyi állapotot érintő perekben a bírói aktivitás sokkal dominánsabb, mint az általános pereknél. A felek peranyagszolgáltatási kötelezettségének elmulasztása vagy nem elégséges teljesítése esetén is cél lehet a tényállás valósághoz közelítése és a minél megalapozottabb döntés meghozatala. A bíróság ezért meghallgathat olyan tanúkat, akikre a felek nem tettek indítványt és hivatalból rendelhet ki szakértőt, ha azt szükségesnek tartja. Maga a hivatalból történő bizonyításfelvétel mindig is jellemezte ezeket a pertípusokat, még ha a személyi állapottal kapcsolatos perek halmaza változó képet is mutatott. A Plósz-féle Pp. is a hivatalbóli bizonyítás szerepét hangsúlyozta ezekben a perekben, azzal a kiegészítéssel, hogy a királyi ügyész és a gyámhatóság szerepe jóval hangsúlyosabb volt.[469] A hivatkozott 1/1994. (I.7.) AB határozat alapján azonban egyértelmű, hogy mind az ügyész, mind a gyámhatóság eljárása a felek önrendelkezési jogát nem sértheti, ezért szerepük kiegészítő jellegű. A gyámhatóság a keresetet akkor indítja meg a gondokság alá helyezés iránti perben, ha a per megindítására jogosult hozzátartozó nincsen vagy nem vállalja a per megindítását. Az ügyész keresetindítási jogosultságát eddig az adja, hogy a jogosult a jogainak védelmére bármely okból nem képes.

Ellentmondás mutatkozik abban, hogy a személyi állapotot érintő perek esetében a *legszemélyesebb érintettség* következtében olyan tényadatok érintettek, amelyeket a felek a legtöbb esetben nem kívánnak semmilyen harmadik személy tudomására hozni, miközben a bíróság a döntését sok esetben csak olyan mérlegelés alapján tudja meghozni, amely megalapozottságát a minél szélesebb körben lefolytatott bizonyítás alapján nyeri. A felek számára ezért különösen a házassági perekben és az ehhez kapcsolódó járulékos kérdések körében erős nyomásként jelentkezik, hogy a megállapodással a felek nemcsak időt és pénzt takaríthatnak meg, hanem nem szükséges életük intim részeinek feltárása. Persze vannak ezzel teljesen ellentétes esetek is, amikor a felek éppen a házasság megromlását követően érzelmi elégtételt látnak abban, hogy „a szennyest kiteregetik”. Mindez különösen nagy felelősséget eredményez az eljáró bíró szempontjából, mivel

[468] Pp. 276. § (2) bekezdés
[469] Plósz-féle Pp. 656. §, 672. §, 653. §

folyamatos mérlegelést igényel, hogy csak a szükséges bizonyítás, de a szükséges bizonyítás mindenképpen megtörténjen a perben.

További nehézséget jelent, hogy a vagyonjogi perek esetében általában a kereseten túlterjeszkedés tilalma következtében csak a kereseti kérelem és ellenkérelem korlátai között kell a bíróságnak a bizonyításon gondolkodnia. Kivételek természetesen előfordulnak a vagyonjogi perek esetében is, mint a közös tulajdon megszüntetése, ahol a bíróság a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját is választhatja, amelyet a felek nem kértek, de nem is tiltakoztak valamennyien ellene. Diszkrepancia mutatkozik ugyanakkor a személyi állapotot érintő perek esetében, ahol a kérelemhez kötöttség elve viszonylagossá válik és a bíróság a felek arra irányuló kérelme hiányában is hivatalból dönthet a per folyamán egyes kérdésekben. Szükség esetén erre irányuló kereseti kérelem hiányában is határoznia kell a bíróságnak a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, a kapcsolattartás, valamint a közös kiskorú gyermek tartása felől a házasságot érvénytelenítő vagy felbontó ítéletében. Ez a szabály már áttörést jelent a Pp. 1. § (2) bekezdésében foglalt elven és a hivatalból történő bizonyítás felhatalmazását feltétlenül szükségessé is teszi, hiszen ha a bíróságnak kereseti kérelem hiányában is döntenie kell olyan kérdésekben, amelyek önálló kereseti kérelem tárgyát is képezhetik, akkor a hivatalból történő bizonyítás eszköze nélkül a teljes megalapozatlanság talaján születhetnének döntések. A Pp. 459. § (1) bekezdésének rendelkezéséből a „szükség esetén” kifejezés azért emelendő ki, mivel meghatározza a bíróság közreműködésének mércéjét. A bíróságnak ugyanis elsődlegesen proaktív módon, az anyagi pervezetés eszközével kell közreműködnie abban, hogy a felek nyilatkozataikat teljeskörűen meg tudják tenni, a kereseti kérelem valamennyi indokolt kérdésre kiterjedjen és elsődlegesen a felek rendelkezési joga érvényesüljön. A bíróság hivatalból történő intézkedési kötelezettsége csak abban az esetben állhat be, ha a felek a bíróság aktív közreműködése ellenére kereseti kérelmüket nem teljeskörűen terjesztik elő, nyilatkozataik, tényállításaik elégtelenek és a bizonyítási indítványok hiánya vagy elégtelensége a döntés teljes megalapozatlanságát eredményezné.

A hivatalból történő eljárással kapcsolatos iránymutatás azért is nehéz, mivel a személyi állapotot érintő perek esetében, különösen a családjogi ügyekben a felek sok esetben igyekeznek minél kevesebb információt a per anyagává tenni, a teljeskörű tényállásfelderítés sok esetben kifejezetten sérelmes a peres felek számára. A bíróságnak ezért csak a szükséges mértékben szabad beleavatkozni a felek magánautonómiájába és a szükségesség alapozza meg az arányos beavatkozás kritériumát is.

A házassági perhez hasonló rendelkezést tartalmaz a Pp. 470. § (5) bekezdése is, ahol az apaság megállapítása iránt indított perben – szükség esetén erre irányuló kereseti kérelem hiányában is – a bíróságnak ítéletében határoznia kell a kiskorú gyermek tartása felől. Hasonlóan kizárólag szükség esetén kell döntenie a bíróságnak hivatalból a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított perben a szülői felügyelet gyakorlásának módjáról, a kapcsolattartásról, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, valamint a kiskorú gyermek tartása felől és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránt indított perben a szülői felügyeleti jog megszüntetéséről, a kapcsolattartásról, valamint a kiskorú gyermek tartása felől. Továbbá a szülői felügyelet megszüntetése iránt indított perben a szülő más gyermeke feletti szülői felügyelet megszüntetése, a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a kapcsolattartás, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, valamint a kiskorú gyermek tartása felől. A jogszabály által így összekapcsolt igények az életben természetes egységeket képeznek. Ebből következik, hogy a jog csak az életet másolja és levonja annak következményeit. A szabályozás így válik életszerűvé abban a misztikus közegben, ami a család és amelynek következményei a jog által csak részben kezelhetőek.[470] A szükségességet azért is fontos hangsúlyozni, mivel ennek komolyan vétele hiányában úgy tűnhet, hogy a polgári perrendtartás alapelvei a személyi állapotot érintő perekben nem érvényesülnek vagy szinte jelentéktelenek. Ezzel szemben sokkal inkább arról van szó, hogy az általános szabályoktól történő eltérések bizonyos esetekben szükségszerűek, vagyis a kiindulási pontot mindig az általános szabályok jelentik, amelyben az indokolt eltérések nem maradhatnak mérlegelés nélkül.

A személyi állapotot érintő perek korábban is meghatározó csoportját képezték a bíróság előtti igényérvényesítésnek, nemcsak a szabályozás specialitása miatt, de az ügyek száma alapján is. A Pp. 7. § 17. pontja a személyi állapot fogalmát is tágan határozza meg és a Pp. a korábbiaktól jóval szélesebb körben húzza meg a személyi állapottal kapcsolatos perek körét. A Pp. novella annak a vitának a végére is pontot tudott tenni, hogy a kapcsolattartási perek is a személyi állapotot érintő perek közé tartoznak, így a közös eljárási szabályok kiterjednek rájuk. A Pp. novella egyértelmű rendelkezései

[470] „A család alapja a házasság. A házasság az a természetes intézmény, amely férfi és nő komplementer bensőséges életközössége, a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének a kerete és tipikus környezete az élet továbbadásának. A család, amely elsősorban – de nem kizárólagosan – a házasságon alapul olyan elsődleges, természetes és erkölcsi közösség, amely elsőbbséget élvez az állammal és bármely más közösséggel szemben.” LÁBADY Tamás, *A magánjog általános tana*, Szent István Társulat, Budapest, 2017, 4. kiadás 31. uo. „A törvényi jog az esetek nagy részében nem nyújt semmiféle képet arról, ami az életben valójában történik.” 92.

alapján megítélésük már nem vitatott. Hasonló a helyzet a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perrel, amely korábban a bírói gyakorlat és a jogirodalom értelmezése alapján adott lehetőséget a hivatalbóli bizonyításnak. „Van olyan álláspont, mely szerint az 1952-es Pp. XV-XVII. Fejezetei a családjogi perekben alkalmazandó, az általános szabályoktól eltérő eljárási rendelkezéseket tartalmaznak, melyek a gyermekelhelyezési jogvitákban értelemszerűen irányadónak tekintendők. Erősen vitatható, hogy amennyiben a gyermek elhelyezése iránti kereset nem kapcsolt keresetként került előterjesztésre valamely személyi állapottal kapcsolatos perben, akkor az 1952-es Pp. személyi állapottal kapcsolatos perekben érvényesülő szabályai irányadóak lettek volna a Csjt. 72/A. §-a alapján indult perre is."[471] A jogértelmezési problémákat azonban a Pp. a Pp. novellával együtt egyértelműen tudta kezelni. A hivatalbóli bizonyítás jelentőségét erősíti ezekben a perekben a magánszakértői bizonyítás kizárása is, amely kérdéskörrel részletesen a szakértői bizonyításra vonatkozó rendelkezések között található elemzés. Itt annyi emelhető ki, hogy a felek peranyagszolgáltatási kötelezettsége a szakértői bizonyítás keretében teljesen átfordul a bíróság hivatalból történő eljárásába, a felek számára legfeljebb a szakértő kirendelésére vonatkozó bizonyítási indítvány megtétele, a kérdésfeltevési és észrevételek megtételére vonatkozó jogosultság marad azzal, hogy a bíróság ezekhez sincsen kötve, így jelentőségük erősen viszonylagos.

A bizonyítás hivatalbólisága is megítélhető két egymással teljesen ellentétes szempontból, így a jogi képviselő nélkül eljáró fél, aki bízik a bíróság igazságos döntésében és az igazságszolgáltatási szerv professzionalizmusában, elsősorban azt várja el, hogy az általa közölt minimális és legszükségesebb tényállítás mellett a bíróság az általa szükségesnek tartott és feltétlenül fontos bizonyítási eljárás során hozza meg a döntését. Ez lényegében a gyors eljárás receptje is. Megfigyelhető ugyanakkor egy másik perbeli attitűd is. A jogi képviselővel felszerelkezett és jól felkészült ügyfél, akinek az eljárással kapcsolatos konkrét elvárásai vannak, a bizonyítási eljárásban is meghatározó szerepet kíván betölteni. Mind az okirati, mind a tárgyi bizonyítási eszközök és a tanúk, valamint a szakértők vonatkozásában is határozott és kritikus elképzelései vannak, így az eljárásban a hivatalból történő bizonyítást, mint érdekeivel ellentétben álló és álláspontja szerint szakszerűtlen bizonyításnak tekinti.

---

[471] BENCZE Lászlóné, *Szülői felügyelet és a gyermekvédelmi gondoskodás,* In: KŐRÖS András (szerk.), *A családjog kézikönyve* HVG ORAC, Budapest, 2007, 675., WOPERA, *Személyi állapotot érintő perek közös szabályai, i.m.* 474. §-hoz [2]

Hasonlóan két végpontként határozható meg, hogy a felek egyáltalán indokoltnak tartják-e a bizonyítást. A járulékos kérdésekben megállapodást kötő házastársak a bizonyítás semmilyen formáját nem tartják indokoltnak.[472] Vagy a több évtizede cselekvőképességet korlátozó gondokság alatt lévő alperes, aki ezt a helyzetet elfogadja vagy mentális állapota miatt a helyzetét felfogni sem képes, az egész peres eljárást, de különösen a bizonyítási eljárást sokkal inkább zaklatásnak éli meg, mint jogai érvényesülése végett végzett eljárást.

Ezzel szemben a házasság felbontása iránti perek között is számos olyan eset fordul elő, amikor a felek minden lehetséges kérdésben eltérő álláspontot képviselnek és az általuk indítványozott bizonyítás lefolytatása mellett még a bíróság hivatalból történő bizonyítását is kevésnek tartják vagy a cselekvőképességüket érintő gondokság alá helyezés bármely formája és az azzal kapcsolatos bármely bizonyítás ellen tiltakoznak, vagy éppen bármely bizonyítást kevésnek és kiegészítendőnek tartanak. Ilyen széthúzó perbeli magatartások mellett általános zsinórmérték kijelölésére csak akkor van lehetőség, ha a jogszabály megfelelő rugalmassággal kezeli a különböző végponton megnyilvánuló perbeli magatartásokat és perbeli érdekeket. A személyi állapotot érintő perekben a bizonyításra vonatkozó szabályok ezt lehetővé teszik, csupán azt fontos kiemelni, hogy az eljárás során a legkisebb beavatkozás elve követendő. Különösen igaz ez ott, ahol a hivatalból történő eljárás széleskörű alkalmazása nem kerülhető el, ahol különösen a kiskorú gyermek érdekei vagy a felek érdekérvényesítő képességének hiánya megmutatkozik. A szükségtelen hivatalbóli bizonyítás ugyanis nem csak az eljárás időtartamára hat ki hátrányosan, de szükségtelenül sérti a felek önrendelkezési jogát, magánéletének tiszteletben tartását.

A hivatalból történő bizonyítás egyik legnagyobb nehézsége, hogy arra lehet bizonyítást lefolytatni, amellyel kapcsolatban vannak tényállítások. Ez kapcsolja szoros egységbe a fél személyes megjelenésének kötelezettségét és a hivatalból történő bizonyítást, mivel a szükséges tényállítások vagy a keresetlevélből és ellenkérelemből, továbbá az esetleges írásbeli előkészítésből szerezhetők meg. Az első tárgyalást megelőző írásbeli megalapozást a Pp. jelenlegi koncepciója csak korlátozott mértékben teszi lehetővé, mivel a jogi képviselő nélkül eljáró fél ellenkérelmét az első tárgyaláson szóban

[472] „…az adott ügyben olyan házasságot kellett volna felbontania a bíróságnak, amelyben gyerekről nem kellett rendelkezni és mivel a felek személyes meghallgatása a személyi állapotokra vonatkozó különleges rendelkezések miatt kötelező, így semmilyen más bizonyíték nem használható fel azzal kapcsolatban, hogy a felek valójában fel kívánják-e bontani házasságukat.” MÉSZÁROS Pál Emil, *A polgári jog és a polgári eljárásjog… i.m*, 45.

is előadhatja, további írásbeli perfelvétel elrendelése kizárt. Ebből következően a kereseti kérelem és az ellenkérelem ismeretében legfeljebb észrevételeket terjeszthetnek elő a felek, amelyek beérkezése és közlése az ellenérdekű féllel a tárgyalás kitűzésére vonatkozó szabályok miatt eleve kétséges. Mindezért a személyes meghallgatás szerepe értékelődik fel, amely mind a tényállítások, mind a keresettel elérni kívánt cél megismerése szempontjából az elsődleges forrássá válik. Ez főleg abból a szempontból lehet problematikus, hogy a tárgyalási jelenlét olykor komoly nehézséget okoz, a távolság leküzdésén túl a legtöbb ember számára stresszhelyzetet eredményez, nélkülözi az írásbeli előkészítés végiggondoltságát és megfontoltságát, ezért sok esetben a tényelőadás töredékes vagy érzelmileg túlságosan átitatott. Ebben a helyzetben felértékelődik a bíró kérdezési technikája, amely követhet egy szakmai gyakorlat szerinti feszes, irányított kérdésfeltételi mechanizmust (rákérdezés a szokott releváns körülményekre). Ez azonban sokszor az ügyek egyedi sajátosságainak feltárására nem alkalmas. A nyitott kérdésfeltevések pedig jellemzően a hosszabb válaszadást eredményezik, amelyben a jogilag releváns és a fél számára erkölcsileg fontos tényelőadások túlzott keveredése tapasztalható, az érzelmeket és a szükségleteket kifejező apróbb történetekkel. Az irányított kérdésfeltevés gyors és hatékony megoldás az esetek nagyobb számában, azonban jelentős hibázási lehetőség a ritkábban előforduló különös szintjén. Mindebből következhetne, hogy a kettő kombinálása a legmegfelelőbb technika, azonban kétségkívül a legidőigényesebb és a legnagyobb ráfordítással járó is, amely a személyi állapotot érintő perek idővonzata szempontjából nem tekinthető kedvező kilátásnak.

Járásbírósági szinten a személyi állapotot érintő perek aránya 50% körüli, amely ügyek nagyobb része egyszerű megítélésűnek minősül, így általában vagy bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül, vagy minimális bizonyítás eredményeképpen születik meg az érdemi döntés. Ezekben az ügyekben a bizonyítás hiánya és a minimális bizonyítás a gyors befejezés garanciája is. Ugyanakkor a nagyon időigényessé váló perek is tartozhatnak ebbe a kategóriába, ahol a bizonyítás maximuma mellett kell az eljárás észszerű időn belül történő befejezését biztosítani. Az össz-szervezeti érdek abba az irányba mutat, amelyet az OBH elnökének jogszabálymódosítási javaslata a személyi állapotot érintő perek tárgyában is alátámaszt[473], hogy az egyszerűbb ügyek gyors befejezése mellett a fokozottan munkaigényes, nagyobb ráfordítást igénylő ügyekben a

[473] birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/az-obh-elnokenek-jogszabaly-modositasi-javaslata-szemelyi-allapotot és birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/kiemelkedoen-magas-csaladjogi-ugyek-szama-jarasbirosagokon (2022. szeptember 2-i letöltés)

rugalmas szabályozás képes biztosítani azt, hogy az egyedi sajátosságokhoz alkalmazkodó permenet tudjon megvalósulni. Ennek jogszabályi szinten történő biztosítása leginkább kétséges, mivel a túlzott rugalmasság egyik eredménye, hogy iránymutatásában sem elégséges. Ebből pedig elsősorban az a kívánalom mutatkozik, hogy a rugalmas jogi szabályozást szakmai, nem kötelező iránymutatások támogassák, amelyek megismerhetőek, hivatkozhatóak, de minden esetben eltérést engedőek az ügy sajátosságaihoz igazodóan. Ennek sajnos jelenleg legfőbb akadályát az képezi, hogy bírói testület, bírósági vezetők, illetve bírók tanácskozása nevében nem tehető közzé olyan jogértelmezési célú állásfoglalás, amelynek meghozatalára törvény nem ad felhatalmazást.[474] A korlátozott precedensrendszer bevezetésével együtt járó változás részletes kritikáját a terjedelmi okok gátolják, de mindenképpen megemlítést érdemel, hogy a Kúria közzétett határozataira történő hivatkozás, illetve az attól való eltérés indokolása nem alkalmas a testületi állásfoglalások kiváltására, a testületi gondolkodás által elért előnyök megismerhetőségének korlátozása pedig nem hat az egységes jogértelmezés kialakítása felé. A joggyakorlatban érdekes vitás kérdések töredéke jut el a Kúriáig, valamely testület jogértelemzése pedig nem kap elég nyilvánosságot a széles körű megvitathatósághoz.

A Pp. a hivatalbóli bizonyítás jelentőségét emeli ki azzal is, hogy a szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perek során rögzíti, hogy a bíróság az indítványozott bizonyítást mellőzi és hivatalból rendel el bizonyítást, ha a bizonyító fél által indítványozott bizonyítás nyilvánvalóan ellentétes a kiskorú gyerek érdekével. A Pp. novella által bevezetett rendelkezés annyiban felesleges, hogy a Pp. 276. § (3) bekezdése alapján a bíróság a felek által előterjesztett bizonyítási indítványokhoz nincsen kötve, a hivatalbóli bizonyítás lehetőségét pedig a Pp. 434. § (3) bekezdése biztosítja és a gyermek érdekeinek és jogainak fokozott védelme mind a Ptk.-ban, mind a New York-i egyezményben rögzített szempont. Így a Pp. 477. § (1) bekezdése ismét csak inkább figyelemfelhívó jogszabályi rendelkezésnek tűnik. A Pp. novella előterjesztői indokolása szerint azt célozza, hogy amennyiben a bíróság azt tapasztalja, hogy a fél által indítványozott bizonyítás nem a kiskorú gyermek érdekeit szolgálja vagy azzal éppen ellentétes, mert például az ellenérdekű szülő lejáratását célozza, mellőzze az indítványozott bizonyítást és éljen a hivatalbóli bizonyítás lehetőségével. Úgy vélem, hogy a vagyonjogi perek esetében az általános szabályok között biztosított rendelkezések

[474] Bszi. 27/A. §

is megfelelő garanciát nyújtanak ahhoz, hogy amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy egy adott bizonyítás célja kizárólag az ellenérdekű fél lejáratása, akkor ezt a bizonyítási indítványt a bíróságnak egyéb perekben is el kell utasítania. Ettől függetlenül a figyelemfelhívás a gyermek érdekeire hasznos lehet, ha az nem kizárólag mantrázott gondolat, hanem az eljárás során ténylegesen megvalósuló elv.

VI. 2. 6. Ideiglenes intézkedés

A hivatalbóliság érvényesülésének egyik legfontosabb területe a személyi állapotot érintő perekben az ideiglenes intézkedéssel kapcsolatos döntés meghozatala. A Pp. 103. § (1) bekezdése alapján a bíróság csak kérelemre rendelhet el ideiglenes intézkedést. Ehhez képest a személyi állapotot érintő perek közös eljárási szabályai között az szerepel, hogy a felek erre irányuló kérelme hiányában is hozhat ideiglenes intézkedést a bíróság, hasonlóan a kereseti kérelmen túlterjeszkedés tilalma kapcsán kifejtettekhez, szükség esetén. A hivatalból meghozható ideiglenes intézkedés hangsúlyozása azért is szükséges „mert a Pp. kibővíti a személyi állapottal kapcsolatos perek körét, így olyan perekben is megnyílik a hivatalbóli elrendelés lehetősége, ahol eddig erre általános felhatalmazást nem adott a törvény”.[475] Az ideiglenes intézkedés szerepe azért is különösen fontos, mivel úgy tudja biztosítani a gyors jogvédelmet, hogy közben az érdemi döntés megalapozottságához szükséges észszerű idő alatt a fennálló állapot megváltoztatását képes megakadályozni, ha az eredeti állapot utóbbi helyreállítása nem lenne lehetséges. Továbbá a kérelmező későbbi joggyakorlásának meghiúsulását meg tudja akadályozni, elhárítani a közvetlenül fenyegető hátrányt vagy figyelembe venni bármely egyéb, különös méltánylást érdemlő okot. A gyors jogvédelmet képes biztosítani az ideiglenes intézkedés, míg a végleges döntés megalapozottságát nem veszélyezteti. A Pp. 435. § (1) bekezdése a Pp. 103. § (1) bekezdésében írt okoktól eltérő okokat nem tartalmaz, csak kérelem hiányában is feljogosítja a bíróságot az ideiglenes intézkedés meghozatalára. Az ideiglenes intézkedés speciális eseteit is szabályozza a gondnokság alá helyezés iránti perekben, így a zárlat elrendelése, az ideiglenes gondnokrendelés a per folyamán is teljesíthető, amennyiben az alperes érdekének védelme ezt indokolttá teszi. Az ideiglenes gondnok szerepe a tárgyaláson történő megjelenés, illetve a szakértői vizsgálaton történő megjelenés érdekében is szükséges intézkedés lehet, amellyel a

[475] WOPERA,*Személyi állapotot érintő perek közös szabályai, i.m.* Pp. 435. §-ához

súlyosabb kényszerintézkedés, az elővezetés elkerülhető. Fontos, hogy mivel az ideiglenes gondnokrendelés, bár az alperes perbeli cselekvőképességét nem érinti, mégis a magánautonómiába történő beavatkozás, ezért elrendelése csak akkor indokolt, ha maga a gondnokság alá helyezés szükségessége is valószínű.

A házassági perekben is külön kiemelésre került az ideiglenes intézkedés, amely a Pp. 435. § (1) bekezdése mellett ismételten csak figyelemfelhívó rendelkezésnek tűnik, a Pp. novellával beiktatott szövegben. A kiskorú gyermek tartása és tartózkodási helyének valamelyik szülőnél vagy harmadik személynél történő kijelölése, a szülői felügyelet gyakorlása, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás és a házastársak lakáshasználatának kérdése mind olyan tárgyak, amelyek a Pp. 103. §-ában meghatározott csoportok és okok alá is beilleszthetők. A hivatalból történő döntésre a Pp. 435. §-a a felhatalmazást megadja, így a külön jogszabályhelyben történő szerepeltetés elsősorban ismételten figyelemfelhívó szerepet tölthet be. Mivel az ideiglenes intézkedés elrendelésére különösen a kiskorú gyermek érdekében, de más okból is sor kerülhet és különösen a fent meghatározott tárgykörökben, de más tárgykörben is megtörténhet. A rendelkezés indoka lehet, hogy a bírói gyakorlatban a kiskorú gyermek tartása, valamint a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás kérdésében viszonylag gyakran került sor ideiglenes intézkedés meghozatalára. A házastársak lakáshasználatának rendezése és a gyermek tartózkodási helyének kijelölése tárgyában sem volt ritka ideiglenes intézkedés meghozatala, azonban a szülői felügyelet gyakorlása kérdésében a gyermekelhelyezés talaján kialakult jogértelmezés eredményeképpen jellemzően az ügy érdemében előrehozott döntéshozatalnak minősítette a felsőbb bírósági gyakorlat, a járásbíróság szülői felügyelet gyakorlása tárgyában meghozott ideiglenes intézkedését. Ugyanakkor lehetett érvelni amellett is, hogy a szülői felügyeleti jog gyakorlása és a gyermektartás kérdésében döntés éppen azért indokolja az eljárás tartamára szóló, ideiglenes szabályozást, mivel az elrendelt intézkedésnek a teljesítése általában a követelés részleges kielégítését is jelenti, amellyel megelőzhető a nem teljesítésben rejlő veszély, illetve valamely helyrehozhatatlan kár bekövetkezése (kielégítési funkció).[476] Ezzel ellentétesen „kiegyensúlyozatlansághoz is vezethet egy, az érdemi döntést megelőző intézkedés elrendelése, ha az befolyásolja, vagy döntően meghatározza a per végső kimenetelét. (Gyakori példaként szolgál az ilyen hatású ideiglenes intézkedésre pl. a házassági per

[476] WOPERA Zsuzsa, *Az ideiglenes intézkedés elmélete és gyakorlata a polgári eljárásban*, Phd értekezés, Miskolc, 2001, 12-13., http://midra.uni-miskolc.hu/document/5755/1038.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

során ideiglenes intézkedéssel elrendelt szülői felügyelet gyakorlásának rendezésével kapcsolatos döntés, mely sokszor – ellentétben a bizonyítási eljárás eredményeként megállapított tényállással – konzervál egy olyan állapotot, mely egy esetlegesen helytelen, gyors döntésen alapul, de amelynek a későbbi megváltoztatása nem szolgálná a gyermek érdekét.)[477] Az ideiglenes intézkedés elrendelése különösen a gyermek érdekeinek figyelembevétele érdekében fontos, de a személyi állapotot érintő perekben sok esetben a jogvédelemmel való késlekedés, a védelem iránti igény meghiúsulásával is járhat. A helyesen alkalmazott ideiglenes intézkedés alkalmas lehet a felek hosszútávú együttműködését biztosító rendszer kialakításának próbája lenni, és segítheti az érdemi döntés meghozataláig egy jogsérelemmentes helyzet konzerválódását. Mindenképpen elkerülendő, hogy az ideiglenes intézkedés meghozatalában a felek prejudikációt lássanak vagy a bíró pártatlanságának elvébe ütköző intézkedést, a bíróság részéről pedig ne tűnjön presztízsvesztésnek az, ha érdemi döntésében az ideiglenes intézkedéssel rendezett élethelyzetet megváltoztatja.

[477] WOPERA, *Az ideiglenes intézkedés…, i.m.* 20-21., Vö. 93.

VII. A KERESETVÁLTOZTATÁS

> „Rengeteg információt és adatot halmozunk fel, meghallgatunk sokféle véleményt, valamikor döntenünk kell. Az, aki dönt, mindig népszerűtlen, mert egyszerűen nem lehet mindenkinek a kedvére tenni. Ha félünk attól, hogy nem tetszünk majd mindenkinek, megtörténhet, hogy az ember minden döntést kikerül, nehogy valakinek a lábára lépjen. Gyakran túl gyorsan születik a döntés. Észlelés, odafigyelés, nyitottság – először ezek a fontosak. De egyszer majd véget kell vetni az észlelésnek, s meg kell születnie az ítéletnek."[478]

Az osztott perszerkezet az egységes perszerkezethez képest mindenképpen bonyolultabb, összetettebb rendszer. Az 1952-es Pp. nem titkoltan azért rendelkezett egységes perszerkezetről, mivel ezt egyszerűbbnek és gyorsabbnak ítélte meg. Az egyszerűségre való törekvés legalább annyira fontos az ember számára, mint a gyorsaság. Napjainkban állandóan hangoztatjuk, hogy csak a gyorsan elérhető eszközök tudnak hatékonyak lenni és az így felgyorsult világban nincs idő a bonyolult eszközök használatának elsajátítására. Az összetettebb és az egyszerűbb közötti választás örökzöld hivatkozása „Occam borotvája", amely szerint, ha valami egyszerű módon megmagyarázható, akkor felesleges egy bonyolultabb magyarázatot adni rá. Hasonlóképpen, ha egy cél két úton is elérhető, akkor az egyszerűbbet kell választani, mivel az a rendszer tekinthető hatékonyabbnak, amely kisebb ráfordítással ugyanazt a célt el tudja érni. A Pp. jelentős újítása volt az osztott perszerkezet bevezetése, amely a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítását és a perkoncentráció elvének hangsúlyos érvényesítését célozta. Az állítási szak, amelyben a felek álláspontjaikat kifejtik és ezáltal a jogvita keretei kialakulnak. Majd a perfelvételt lezáró végzéssel rögzülnek az előadások és a bizonyítási szakban az állítások igazolhatók és a jogvita ezáltal érdemben eldönthető. A széttagolás önmagában az eljárás időtartamára egyértelmű hatással nincsen. A logikus bírói magatartás és a helyes gyakorlat az 1952-es Pp. hatálya alatt is az volt, hogy a bíróság először a felek közreműködésével tisztázta a vitás kérdéseket. Rögzítette, hogy a felek állításaikat mivel kívánják alátámasztani, milyen bizonyítási eszközökkel

[478] ROHR, Richard, *A férfi útja*, Ursus Libris, 2001, 53-54.

rendelkeznek, illetve milyen bizonyítási indítványokat kívánnak megtenni. A bizonyítás eredményeképpen természetesen változhattak a tényállítások és ennek következtében esetlegesen a jogállítások is, de a bíróság szó nélkül – legalább a pénzbírságra történő figyelmeztetést mellőzve – nem járt el valamely indokolatlan tényállítás változtatás mellett. A bíróság ilyenkor jellemzően rákérdezett, hogy mi az oka az eltérő nyilatkozatnak, tényállításnak és mérlegelte, hogy az a jóhiszemű pervitellel mennyiben egyeztethető össze. A Pp. pedig az osztott perszerkezettel nem eredményezte azt, hogy ne lehetne az első tárgyaláson érdemi döntést hozni, mivel a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően az érdemi tárgyalás nyomban megtartható, 2022. szeptember 1. napjától még az 1952-es Pp.-ben töretlenül érvényesülő kiskorú gyermekre figyelemmel kötelező két tárgyalás elve is eltűnik a Pp. 456. § változásával. A lényegi változás ezért nem a két perszak létében ragadható meg, hanem a preklúzió következetes alkalmazásában, amely legjelentősebben a pertárgyfogalom és a keresetváltoztatás (ellenkérelem-változtatás, viszontkereset és beszámítás előterjesztése) megengedhetőségében ragadható meg.

Ha egy 1952-es Pp. hatálya alatt tárgyaló bírót kérdeztek arról, hogy miért nem fejezte be régen indult ügyét, kaphattuk azt a választ, hogy már az első tárgyalás megtartása sem volt könnyű, mivel az alperes folyamatosan kimentette magát, majd csak az első tárgyaláson derült ki, hogy az alperes arra hivatkozik, hogy ott sem volt, nem tud semmit az ügyletről. Majd a lefolytatott bizonyítás eredményeképpen, amikor kiderült, hogy az ügyletnél jelen volt, a szerződést megkötötte, arra hivatkozott, hogy később visszafizette a kapott összeget, ami szerinte nem is kölcsön volt. Az újabb bizonyítási szakaszban, amikor az alperes állítását nem tudta bizonyítani, végül beszámítási kifogást terjesztett elő, amelynek érdemi elbírálásáig az ügy nem fejezhető be. Az elsőfokú eljárás során a keresetváltoztatásnak – ideértve a viszontkereset, beszámítás változtatását is – az 1952-es Pp.-ben évtizedekig fennállt szinte korlátlansága nagyban összefügg a bíróságnak az igazság kiderítésére, valamint az ügynek az igazság alapján való eldöntésére vonatkozó kötelezettségével, a bíróság paternalista szerepével. Az 1952-es Pp. reformjai ellenére változatlanul főszabályként érvényesült, hogy a felperes a keresetét a tárgyalás berekesztéséig bármikor megváltoztathatta és a kereset, viszontkereset, beszámítás változtatását mind időben, mind tartalmában csak részben és viszonylag szűk mértékben korlátozta. Nem határozta meg az 1952-es Pp. magának a

keresetváltoztatásnak a fogalmát sem, hanem erre csak negatív megközelítést adott.[479] Új alperesek perbevonására is a tárgyalás berekesztéséig lehetőség volt, időbeli korlátot is csak a téves alperes perlésére és a pertárs jogán való felperesi perbelépésre adott a jogszabály, ami az elsőfokú eljárás során egészen a tárgyalás berekesztéséig volt lehetséges. Nem volt szabály a látszólagos (eshetőleges) keresethalmazat létrehozását eredményező perbeli cselekményre, azaz amikor a felperesnek eredetileg egy keresete volt, majd az alperesi védekezésre vagy egyéb okra tekintettel az eredeti kereset fenntartása mellett másodlagos, harmadlagos keresetet terjesztett elő. Arra sem volt kifejezett szabály, ha a felperes az eshetőleges kereseti kérelmeinek sorrendjét vagy csak a sorrendben hátrébb álló valamelyik kereseti kérelmét változtatta meg. Az ellenkérelem-változtatás, annak korlátozása pedig lényegében teljesen szabályozatlan és ismeretlen jogintézmény volt az 1952-es Pp. fogalomrendszerében, így az alperes gyakorlatilag az elsőfokú eljárás során bármikor megváltoztathatta érdemi védekezését.[480]

Az egy tárgyaláson történő érdemi döntés meghozatala elvárásként és célként is jelentkezett az 1952-es Pp.-ben [141. § (1) bekezdés], de valójában a felperes sok esetben csak az első tárgyaláson szembesült az alperes védekezésével, a jogi képviselők is úgy tekintettek az első tárgyalásra, mint lényegében a per előkészítésére, és az elsőfokú bíróság statisztikájában is egyenes arányosság volt kimutatható az első tárgyaláson meghozott érdemi döntések és a hatályon kívül helyezések száma között. A jogszabályszöveg és a gyakorlat diszkrepanciája hallgatólagosan elfogadott volt, jogkövetkezményeket nem eredményezett.

„A keresetváltoztatás tilalmának, korlátozásának igénye a perkoncentráció, az eljárás hatékonyságának növelése iránti érdektől vezérelve egyrészt azon alapul, hogy az alperes és a bíróság alappal várhatja el, hogy a felperes a keresetét megfelelően készítse elő és egy bizonyos ponton túl a jogvita kereteit lezártnak tekinthesse, ne kelljen a felperes új tényelőadásait, jogállításait, érveit, kérelmeit követnie."[481] Méltánytalan és tisztességtelen eredményekre vezetett volna, ha az egyik félre beállott korlát ellenére az ellenérdekű fél számára mégis nyitva állt volna az ellenkérelem és a védekezés tartalma, iránya megváltoztatásának joga, ezért a fegyveregyelőség elvére is figyelemmel az ellenkérelem-változtatásra, a viszontkereset és beszámítás változtatására is a

[479] 1952-es évi Pp. 146. § (5) bekezdés
[480] ZSITVA Ágnes, *Gondolatok a keresetváltoztatás jogintézményéről az új Pp. szellemében* 2016. szeptember 7. jogaszvilag.hu/szakma/gondolatok-a-keresetvaltoztatas-jogintezmenyeirol-az-uj-pp-szellemeben/ (2022. március 6-i letöltés)
[481] ZSITVA, *Gondolatok a keresetváltoztatás… i.m.*

keresetváltoztatás tilalmának szabályai érvényesülnek. Az 1952-es Pp. a keresetváltoztatás fogalmát nem adta meg, a jogállítások és a tényállítások fogalmát döntően befolyásolja a pertárgyfogalom (egytagú, kéttagú vagy háromtagú pertárgy), amely pedig hatással van a keresetváltoztatás, illetve a keresethalmazat meghatározására is.[482] A keresetváltoztatás fogalmának meghatározásakor csak abban volt egységes álláspont, hogy a keresettel érvényesített jog megváltoztatása keresetváltoztatásnak minősül, de már az érvényesített jog fogalma körében is voltak eltérő álláspontok. A preklúziós hatás elérése érdekében mindenképpen indokolt volt a keresetváltoztatás definiálása, időbeli és tartalmi korlátainak kijelölése, mivel a keresetváltoztatás korlátoztatásának célja a jogvita kereteinek egy bizonyos ponton való rögzítése (lezárása), másrészt az eljárás elhúzódásának megakadályozása. ZSITVA megfogalmazása szerint „a perben a bíróságnak érdemi határozatában arról kell döntenie, hogy a felperes által állított tények alapján őt megilleti-e a keresettel érvényesített jog és annak alapján támasztott igénye az alperessel szemben, vagy az alperes védekezésében felhozottak miatt igénye megalapozatlan. A jogvita elbírálásához a bíróságnak rendelkeznie kell a releváns információkkal, azaz ismernie kell teljeskörűen a tényeket és azokat az adatokat, amelyek alapján megállapítható, hogy mely tények relevánsak. A felek számára ez éppúgy nélkülözhetetlen az igény, illetve a védekezés körében pro és kontra érveik előterjesztéséhez. Ha az eljárási szabályok lehetővé teszik a releváns információk 'csöpögtetését', akkor a felek a tény- és jogállításaikat, jogi érveiket, kérelmeiket az eljárás során részletekben szétszórtan, a történeti időrendhez képest összevissza szolgáltathatják, módosíthatják vagy kiegészíthetik. Ez azzal járhat, hogy egyrészt a bíróság szükségképpen később kerül a releváns információk birtokába, a per óriási vargabetűket, holtágakat vetve a kiinduláshoz képest többszöri irányváltással hosszan kígyózik."

A keresetváltoztatás fogalmának meghatározása során ezért nem a dogmatikai megközelítés, hanem a gyakorlati megközelítés elsődlegessége mellett[483] nemcsak a

[482] VÖLCSEY, *Az anyagi jogerőhatás…. i.m.* 18.

[483] ZSITVA, *Gondolatok a keresetváltoztatás… i.m.* „Alapvetően tehát nem a dogmatikai megközelítésre, hanem a gyakorlati megközelítésre indokolt a hangsúlyt fektetni". kontra WOPERA Zsuzsa, *A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége?* https://acta.bibl.u-szeged.hu/73853/1/juridpol_forum_011_003_477-485.pdf (2022. augusztus 26-i letöltés) „Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a Pp. Novellával bevezetett változtatások találkoztak a jogkeresők és a jogalkalmazók várakozásaival és elősegítik a felek bíróság előtti igényérvényesítését. Ha azonban e módosításokat nem a jogalkalmazás, hanem a jogtudomány oldaláról értékeljük, akkor látnunk kell, hogy a jogalkotó, ha nem is sokat, de feladott eredeti tudományos álláspontjából, abból a dogmatikai következetességből, koherenciából és elvi tételekből, amit az új kódex a hatálybalépésekor megjelenített".

keresettel érvényesített jog megváltoztatását minősítette szükségesnek a korlátozás céljának eléréséhez, hanem a tényállítások változtatása esetén is indokoltnak tartotta alkalmazni a preklúziót.[484] A változó tényállítások, az ellenérdekű fél nyilatkozatának beszerzését teszik szükségessé, új bizonyítást eredményezhetnek, míg a régi bizonyítás feleslegessé válhat, egyéb kimentési okra vonatkozóan folyhat újabb bizonyítás. Mindezen megfontolások jelölték ki a keresetváltoztatásnak a tartalmi és időbeli korlátozását. Tartalma szerint a három tagú pertárgyfogalom került elfogadásra. A Pp. hatálybalépésekor a tartalmat tekintve a kereset, viszontkereset, beszámítás érdemi elbírálásához három alapvető elem rögzülését tartotta szükségesnek az előkészítő szak lezárásához, amelyeket egyben a kereset kötelező tartalmi kellékeiként is megjelölt. Ebből első volt a mennyiségében és tartalmában határozott kereseti kérelem (petitum), azaz a kereset tartalma; a második a keresettel érvényesített jog, a kereseti igény jogi alapja (jogállítás), azaz a kereset tárgya; és ezek ténybeli alapja, azaz a tényállítás. Bármely elem változását ezért keresetváltoztatásnak tekintette. A keresetváltoztatás mindhárom fajtáját – azaz a tényállítás, jogállítás, kérelem megváltoztatását – akkor minősítette megengedettnek, ha az a fél önhibáján kívüli okhoz kapcsolódik. A preklúzió feloldásának e megközelítése egyben biztosítja azt is, hogy ne szolgálhasson egy későbbi esetleges perújítás alapjául olyan ok, amelyet a fél az előkészítő szak lezárása miatt már nem tudott felhozni az eljárásban. A perújítás is csak akkor engedhető meg, ha a fél önhibáján kívül nem volt abban a helyzetben, hogy a perújítási kérelemben felhozott tényt, bizonyítékot vagy határozatot a korábbi eljárás során érvényesítse. A tisztességes eljárás elvébe nem ütközik és az anyagi igazságosság kiderítése szempontjából sem aggályos, ha a fél a tényállításait csak egy bizonyos időbeli korláton belül teheti meg, mivel a folyamatosan változó és korlátozás nélkül befogadható tényállítás változások az érdemi befejezést teszik lehetetlenné. A kereset és ellenkérelem változtatásának korlátozásával szembeni egyik szokásos ellenvetés, hogy az eljárásjog nem korlátozhatja az anyagi jogot. A preklúziós szabály azonban a perbeli késedelem eljárási jogkövetkezménye, ami a későn előterjesztett perbeli nyilatkozatok perbeli kizárásával fenyeget. Ez azonban nem azonos az anyagi igazság kiderülésének kizárásával. Az anyagi jog érvényesítésének terhét a jogvita mikénti eldöntésében érdekelt feleknek kell vállalnia

[484] HERÉDI Erika a preklúziós szabályokat felosztja a per alanyait érintő, a per tárgya vonatkozásában jelentkező, továbbá a keresetváltoztatásra és az utólagos bizonyításra kiterjedő preklúziós szabályokra. Az első két kategóriába tartozó szabályokat kevés kritika és változtatási szándék kísérte, míg az utolsó kettőt ezek nem kímélték. HERÉDI *i.m.* 117-125.

és viselnie. A bíróság feladata az, hogy megfelelő teret biztosíthasson a felek számára, hogy az anyagi igazság kiderítésére vonatkozó eljárási cselekményeiket a fegyveregyenlőség alapján a kölcsönös igazság mércéjén keresztül érvényesíteni tudják. Az anyagi igazságosság sokkal inkább az osztó igazságosság[485] elveit követi, amelyben a bíróság aktív szerepvállalása a bíróság pártatlanságába vetett bizalmat gyengíti, miközben a hivatalból lefolytatandó bizonyítás teljes köre sem eredményezi sok esetben, hogy az anyagi igazságosság szempontjából valamennyi lényeges körülmény a valóságnak megfelelően feltárásra kerülne.

A három tagú pertárgyfogalom összefüggése a jogállításokkal és a tényállításokkal hatással van a keresetváltoztatás jelentőségére is.[486] A fentiek szerint a Pp. hatálybalépésekor gyakorlati érvek szóltak amellett, hogy a felek tényállításaikat is teljeskörűen és a valóságnak megfelelően tegyék meg. A 2018. január 1-jével hatályba lépett szabályozás azonban nem kezelte megnyugtatóan azokat a helyzeteket, amikor a fél önhibája a tényállásváltoztatás körében ugyan megállapítható, de a hiba szinte kódolva van az emberi magatartásformákban. Így például a felek olykor tévednek, de a bizonyítás eredményeképpen tévedéseiket korrigálni kívánják. A felek nem szívesen terjesztik elő azokat a tényállításokat és bizonyítékokat, amelyek állításukat bizonytalanabbá tehetik, igyekeznek vitájukat egyértelműbbé és egyszerűbbé tenni pernyertességük érdekében, amely ahhoz vezet, hogy az alperesi védekezés következtében a nagyvonalakban a valóságnak megfelelő tényállítások számos pontosításra szorulhatnak. „A háromtagú pertárgyfogalom megalkotása Habscheid nevéhez fűződik, aki a polgári peres eljárás pertárgyfogalmát – perjogi szemlélet alapján – a következők szerint határozta meg: a felperes azon jogállítása, hogy a vonatkozó eljárási rend alapján a bíróság a kért jogkövetkezményt egy meghatározott tényállás alapján a számára ítélje meg, így a pertárgy három eleme az eljárási jognyilatkozat, a jogállítás és a tényállás.[487] A háromtagú pertárgyfogalom és az azzal párhuzamosan jelentősen átalakult keresetváltoztatás fogalma nem talált egységes elfogadásra. Az osztott perszerkezet túlzott merevítését rótták a terhére és a kritikus hangok túlsúlyát lehetett tapasztalni, amely szerint indokolatlanul korlátozza a felek jogérvényesítési lehetőségét az, hogy a

[485] „Először: Vajon két faja van-e az igazságosságnak: az osztó és a kölcsönös igazságosság?" „A Filozófus (Ethic. V.) [5. fej.]" az igazságosság két fajáról beszél, és azt mondja, hogy 'az egyik az elosztás, a másik a kölcsönös ügyletek irányítója'." AQUINÓI Szent Tamás, *A Summa Theologiae kérdései a jogról*, Szent István Társulat, Budapest, 2011, 274.

[486] PÁKOZDI Zita, *A jogerő tárgyi terjedelme,* PhD értekezés, 2015. 125-127., https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/2743/1/Pakozdi_Zita_ertekezes.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

[487] VÖLCSEY, *Az anyagi jogerőhatás… i.m.* 300.

Pp. 7. § (1) bekezdés 12. pontjának a) alpontja alapján a további vagy eltérő tényre történő hivatkozás keresetváltoztatást jelent.[488] A keresetváltoztatás fogalmának indokolatlan kiterjesztését rótták a Pp. 7. § (1) bekezdés 12. pont a) alpont rovására, és azt, hogy a rendkívül szigorú formához kötöttség a perek szükségtelen többszörözéséhez vezethet, illetve a jogbéke kialakítása ellen hat, hiszen az eljárásjogi szabályozó nem képes biztosítani a valós tényállás megállapításának a lehetőségét. Mivel, bár az anyagi jogerőhatás révén a jogviták véglegesen lezáródnak, ez nem jelenti azok rendezését. Ezért igény jelentkezett a pertárgyfogalom egyszerűsítésére és a keresetváltoztatás a korábbi perjogi berendezkedéshez illeszkedő fogalmának visszavezetéséhez, a hatékonyabb jogérvényesítés elősegítése érdekében.[489]

A keresetváltoztatás korlátozása tehát a gyakorlat szintjén azért merült fel, mivel mind a jogállításban, mind a tényállításban, de a kereseti kérelemben történő változtatás is egyaránt alkalmas volt arra, hogy a keresetváltoztatást megelőzően tett eljárási cselekmények értelmüket veszítsék.

A keresetváltoztatás negatív hatása az eljárás időtartamára leginkább a személyi állapotot érintő perekben érvényesül, amikor „az élet olykor elmegy az eljárás mellett”. Minél hosszabb volt egy ügy, az életviszonyok annál inkább változtak, a változás pedig minél inkább késleltette az eljárás befejezését. Olyankor, amikor a gyermekelhelyezésről vagy később szülői felügyelet gyakorlásának rendezéséről a keresetlevélben feltüntetett 12 éves gyermek esetében kellett dönteni, akkor egész biztos, hogy a két éven túlivá váló ügyben a korábbi bizonyítási anyagot vagy teljesen megerősítette, vagy teljes mértékben felülértékelte a gyermek nyilatkozata.[490] Családjogi ügyekben a felek viszonyának dinamikája folyamatosan hat a tényállításokra, jogi érvelésre és az előterjesztett kereseti kérelemre. Mivel az 1952-es Pp.-ben a keresetváltoztatás fogalma nem is volt meghatározva és a keresetváltoztatás kapcsán a jogszabály nem írt elő különösebb feltételeket a felek számára, így az is előfordulhatott egy-egy személyi állapotot érintő perben, hogy a keresetváltoztatás csak a fél valamelyik tényállításából volt kikövetkeztethető, vagy valamely hosszabb terjedelmű beadvány egyik nem feltűnő sorában fogalmazódott meg. A bíróság számára pedig kevés eszköz állt rendelkezésre

[488] A keresetváltoztatás a perjog korábbi fogalma szerint az, ha a felperes az eredetileg érvényesített jog helyett más jogot kíván érvényesíteni, míg a kereset alátámasztására felhozott további tények nem eredményeznek keresetváltoztatást, kivéve ha a megváltoztatott tényállítások már más alanyi jogra mutatnak.
[489] VÖLCSEY *Az anyagi jogerőhatás…i.m.* Tézisek 26-27, Értekezés 449-450.
[490] Amely nélkül megalapozott döntés aligha hozható.

ahhoz, hogy a keresetváltoztatások is határozott kereseti kérelem formáját öltsék és egy későbbi hatályon kívül helyezés elkerülése érdekében azok mindenképpen figyelembevételre kerüljenek. Eszközként főként a pénzbírság alkalmazása és a határozott pervezetés konkrét ügyre szabott formája merült csak fel, amely a bíró habitusától jelentősen függött. Tehát miközben a keresetváltoztatás egyik jellemző színtere a személyi állapotot érintő perek halmaza volt, mindeközben ezen pereknek természetes velejáróját is képezte. Az eljárás elhúzódása szempontjából lehetett hivatkozni a keresetváltoztatásra, miközben azt érdemben szűrni nem nagyon lehetett.

A Pp. akkor, amikor az 1952-es Pp. szabályozási hiányát pótolva definiálta a keresetváltoztatás fogalmát, azt tartotta szem előtt, hogy a perfelvétel lezárásával az állítási szak befejeződjön. Mind a jogállításokra, mind a tényállításokra vonatkozóan a kivételek kezelésére elégnek tartotta a perfelvétel kiegészítését. „Ennek a dogmatikailag tiszta rendszernek az alkalmazása a gyakorlatban azonban azzal a következménnyel járt, hogy a felek előadásaiban felmerülő, a jogvita eldöntése szempontjából nem releváns, de korábban elő nem adott tények keresetváltoztatásként történő kezelése olyan problémákat generált az eljárás során, amely a felek közti valódi jogvita eldöntését hátráltatta. Erre tekintettel a joggyakorlat elkezdte kategorizálni a tényeket releváns, elsődleges, a keresetet közvetlenül megalapozó vagy nem releváns, másodlagos, bizonyító tényekként, és csak a releváns, elsődleges tények megváltoztatását tekintette keresetváltoztatásnak.”[491] A kategorizálás talán nemcsak azért volt vitatható, mert bírói mérlegelésen múlt az elsődleges, a keresetet közvetlenül megalapozó tények vagy a nem releváns tények közötti különbségtétel, hanem azért is, mivel a polgári perben a tényállítások több okból is változhatnak. Ilyen lehet az egyik leggyakoribb eset és a személyi állapotot érintő perek esetében gyakran előforduló körülmény, hogy a pert az adott életviszonyok között kell eldönteni, a felek és a gyermek kapcsolata változik, az alperes belátási képességében, mentális zavarában javulás vagy rosszabbodás rövid idő alatt is bekövetkezhet, vagyis a per eldöntése szempontjából releváns tények változnak természetszerűleg a per tartama alatt. A másik jellemző esetkör, amikor a bizonyítás eredményeképpen valamely lényeges körülményre fény derül, és ez mind a korábbi kereseti kérelmet, mind az erre előterjesztett ellenkérelmet teljesen más megítélés alá helyezi. A felek szükségképpen kénytelenek korábbi tényállításaikat, jogállításaikat és

[491] WOPERA, *Általános rendelkezések*, In: WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-7. § (1) bekezdés 11. ponthoz

jogi érvelésüket megváltoztatni. A harmadik esetkörnek tekinthető, amikor a per dinamikájából következően egyes kérdések, amelyek a per elején még nem tűntek hangsúlyosnak, a vita középpontjába kerülnek. Ilyen esetben a felek pernyertességük érdekében az adott kérdéskörre koncentrálva az állításokat újabb és újabb bizonyítási eszközökkel, bizonyítási indítványokkal próbálják alátámasztani. Ez akkor is előfordulhat, ha az adott bizonyítási eszközről már korábban is volt tudomásuk, de csak a per alakulásának következménye, hogy olyan bizonyítéknak tulajdonítanak különösen fontos jelentőséget, amelynek előterjesztéséhez korábban nem ragaszkodtak, azt inkább csak újabb ismétlődő vagy felesleges bizonyításnak tartották. Ha valamely különösen fontos tanú szavahihetősége a tárgyaláson dől meg, erre nem lehet feltétlenül felkészülni a keresetlevél vagy az ellenkérelem elkészítésekor. Az pedig még inkább érdekes kérdés, ha a tanú szavahihetősége ugyan nem dől meg, de a bizonyítás eredménye kétségesnek tűnhet. A bíró a bizonyítékokat a határozatában fogja értékelni, ezért a peres fél az eljárás folyamatában egyes pontokon érezheti úgy, hogy álláspontját jobban alá kell támasztania. Van továbbá egy negyedik, legritkábban előforduló kategória, amikor a fél nyilvánvaló mulasztásából, hanyagságából, esetleges rosszhiszeműségéből, az eljárás elhúzására irányuló szándékából következően terjeszti elő a perfelvétel lezárását követően elkésetten bizonyítási indítványait.

A tiszta helyzetek kezelése a korábbi joggyakorlatban sem okozott különösebb problémát. A Pp. egyértelmű törekvése volt, hogy a keresetváltoztatás megengedhetőségének feltételeit oly módon tudja kezelni, hogy ez összességében az eljárás gyorsítására vezessen. Ebből a szempontból a tényállítások és a jogi érvelés megváltoztatása is az eljárás elhúzódását eredményezik. Az eljárás gyorsítása szempontjából tehát kizárásuk indokolt. Az elsődleges és a nem releváns tényekkel kapcsolatos jogértelmezési viták, valamint az anyagi igazságra törekvés ellen ható merevségre való hivatkozások azt eredményezték, hogy a Pp. novella a keresetváltoztatás fogalmából a tényállítások és a jogi érvelés megváltoztatását kiiktatta.

A Pp. a keresetváltoztatásnak a keresettel érvényesített jog (jogállítás), valamint a kereseti kérelem (petítum) megváltoztatását tekinti, amely magában foglalja a korábban előadottaktól való eltérést, módosítást és a korábbiakhoz képest további új elem előadását, kiegészítését. A keresetváltoztatás fogalmának változása kihatott a viszontkereset és a beszámítás megváltoztatására is. A módosítás katalizátorának mindenképpen a személyi állapotot érintő pereket tekinthetjük, de a keresetmódosítás lehetőségének rugalmasabbá tétele az általános szabályok között is jelentkezett, míg a

személyi állapotot érintő perek körében lényegében visszatérés tapasztalható az 1952-es Pp. szabályaihoz. Ez pedig azt eredményezi, hogy a joggyakorlatnak kell megtalálnia az eszközöket az indokolatlan tényállításváltoztatások és jogi érvelés megváltoztatásának eljárás időtartamot negatívan befolyásoló hatásaira. A Pp. novellának a keresetváltoztatás fogalmát érintő módosításai szükségképpen kihatottak a keresetváltoztatás szabályaira az érdemi szakban. A perfelvételi szak változatlanul korlátozza a kereset és ellenkérelem módosítását a Pp. 183. § (5) bekezdésében írt szabállyal. A keresetváltoztatásra jelenleg két esetben kerülhet sor: vagy a fél által állított abszolút vagy relatív ügyténnyel okozati összefüggésben, vagy ha azt a bíróságnak a perfelvételt lezáró végzést követően foganatosított anyagi pervezetése indokolja. A peren kívüli okra visszavezethető keresetváltoztatásra csak akkor van lehetőség, ha a kérelem, jogállítás megváltoztatása a Pp. 214. § (3) bekezdése szerinti bármelyik fél által állított új ténnyel áll közvetlen okozati összefüggésben. A bírói gyakorlat megkülönbözteti a keresetet megalapozó (releváns), elsődleges tényeket, az azokat részletező, alátámasztó további, ún. másodlagos vagy bizonyító (leíró) tényektől, és a korábbi szabályozás alapján csak az elsődleges tények megváltoztatását tekintette keresetváltoztatásnak.[492] (A különbségtétel alapjául az szolgál, hogy az állított tény mennyire áll közvetlen oksági kapcsolatban a keresettel érvényesített igénnyel.) Az 1952-es Pp. hatálya alatt a megkülönböztetésnek különösebb jelentősége nem volt, legfeljebb a pénzbírság kiszabásánál mérlegelte a bíróság a tényállítás releváns vagy elsődleges jellegét vagy a büntetőjogi szankciórendszerben volt jelentősége, hogy az ügy lényeges körülményére vonatkozott-e a valótlan vallomás, vagy a való elhallgatása. Ezért fordulhat elő, hogy a büntető dogmatika részletesebben foglalkozott az ügy eldöntése szempontjából lényeges körülményekkel és azt a kereseti kérelemmel való közvetlen viszonyban ragadta meg. A keresetváltoztatás értelmezése, a releváns elsődleges tények meghatározása a szakmai iránymutatások ellenére nem volt egységesnek tekinthető.[493] A releváns és nem releváns tények megkülönböztetése azonban eredményezett egyfajta bizonytalanságot és a gondnokság alá helyezés iránti perben a keresetváltoztatás iránti kérelem elintézését is szükségtelenül bonyolultnak tartotta a gyakorlat. A keresetváltoztatás határidőhöz kötése pedig a hivatalból történő eljáráshoz szokott felek esetében indokolatlan szigor érzetét keltette. A határidőhöz kötöttség a felek eljárástámogatási kötelezettségéből vezethető le.

[492] SZALAY *i.m.* 215. §-hoz [3]
[493] CKOT 2019. április 15., 11. számú állásfoglalás, CKOT 2019. április 15., 30. számú állásfoglalás

A Pp. novella azzal, hogy rugalmasabbá tette a kereset- és ellenkérelemváltoztatás szabályait – mivel a tényállítások és a jogi érvelés megváltoztatását már nem tekinti keresetváltoztatásnak – nem mondott le a tényállásváltoztatás korlátozásának igényéről.[494] A változás azonban a formális kérelem előterjesztését nem követelte meg, így lazított a korábbi szabályozás szigorán, és a személyi állapotot érintő perekre is jelentősen hatott. Mivel a keresetváltoztatások a személyi állapotot érintő perekben fordultak elő a legnagyobb számban szükségszerűen, így a gyakorlat nemcsak a keresetváltoztatás alapvető feltételeit tartotta módosítandónak, hanem indokolt volt, hogy a félnek ne kelljen kereset- vagy ellenkérelem-változtatás engedélyezése iránti kérelmet előterjesztenie és a bíróságnak erről határoznia. A Pp. novella a családjogi perekben azzal egyszerűsítette tovább a keresetváltoztatást, hogy az érdemi tárgyalási szakban a kereset- és ellenkérelem-változtatáshoz nincs szükség a bíróság engedélyére. Ettől függetlenül a Pp. 214. §-ában foglalt feltételrendszer irányadó az érdemi tárgyalási szakban előterjesztett keresetváltoztatásra és ellenkérelem-változtatásra. Bármelyik fél által előterjesztett új tényállítással kell, hogy közvetlen okozati összefüggésben álljon a keresetváltoztatás vagy azt a bíróság anyagi pervezetésének kell indokolnia. Az általános feltételrendszernek is fenn kell állnia, mind a bíróság hatásköre és illetékessége a megváltozott kereseti kérelemre is fenn kell, hogy álljon. A Pp. novella keresetváltoztatásra vonatkozó szabályai a hivatalbóliság erősítését eredményező módosításokkal együtt szinte teljes visszatérést eredményeztek az 1952-es Pp. szabályaihoz. Ennek az a következménye, hogy a Pp. koncepcionális változásai a személyi állapotot érintő perekben az eljárás gyorsabb lefolytatására nem tudnak kedvezően hatni. Valószínűsíthetően ezért is volt szükséges a Pp. 2022. szeptember 1. hatállyal történő ismételt módosítása.

A polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyon elégtétel szempontjából a személyi állapotot érintő perek az átlagosnál gyorsabban befejezendő ügyekhez tartoznak. Ugyanakkor a Pp. eszköztára folyamatosan csak az eljárási határidők kurtításán keresztül tudja kezelni a gyors elbírálás igényét. A keresetváltoztatás tilalmának látszólagos szigorát a Pp. novella felszámolta, amely a bírói felelősség fokozódását eredményezi mind az eljárás mederben tartása vonatkozásában, mind az eljárás gyorsasága szempontjából. A keresetváltoztatások mind a kéttagú pertárgyfogalom, mind a háromtagú pertárgyfogalom szempontjából jelentősen hathatnak az eljárás

[494] Pp. 214. § 2021. január 1-től hatályos szabályai

elhúzódására. Kapaszkodót jelenthet, hogy a keresetváltoztatást tartalmazó nyilatkozatot a keresetlevélre vonatkozó szabályoknak megfelelő tartalommal kell megtenni. Visszautasítására és hiánypótlására is ugyanazok a szabályok érvényesülnek. Ez azt eredményezi, hogy a teljesen hiányos keresetváltoztatás esetén is lesz feladata a bíróságnak. Hiánypótlás indokolt az érdemi elbírálásra alkalmas keresetváltoztatás előterjesztéséhez. Véleményem szerint célszerű lett volna legalább minimális alaki kellékekhez kötni a keresetváltoztatás előterjesztését, hogy a minimális kellékekkel sem rendelkező keresetváltoztatások ne hátráltassák az eljárás befejezését. A határozott kereseti kérelmet és a kereseti kérelmet megalapozó tényeket mellőző keresetváltoztatások tudnak a legveszélyesebbek lenni. Mivel a bíróság ilyen esetben a hiánypótláson túl szükségszerűen egyfajta iránymutatást is ad. Ez eredményezhet a bírói székből történő kizökkenést és a bíró eljárást túlzottan meghatározó hivatalbóli magatartását.[495] Ezért a hatálytalanság amúgy is vitás és sok vita tárgyát képező eszközét lehet, hogy érdemes lett volna minden olyan keresetváltoztatásra kiterjeszteni, amely minimális alaki és tartalmi feltételeknek nem felel meg. A másik oldalról a szakértői vélemények következtében bekövetkező keresetmódosítások a gyámhatóság részéről szükségtelen feltételnek tűnnek, amelyet a pertárgy olyan jellegű egyértelmű megfogalmazása elősegített volna, hogy a gondnoksági perekben a per tárgya a cselekvőképességet érintő gondokság alá helyezés vagy annak felülvizsgálata. Leginkább azonban az a kérdés merül fel, hogy a keresetváltoztatás tilalmának szigorú rendszerében kik voltak a sérelmet szenvedett felek. További kérdés, hogy jogalkalmazói jogértelmezéssel lett volna-e lehetőség sérelmük orvoslására. Ahogyan a keresetváltoztatás általában az eljárás hosszabbodására hat, úgy a jogszabályváltozások sem mindig segítik a joggyakorlat egységének minél előbb történő kialakulását. A három tagú pertárgyfogalom és ezzel a keresetváltoztatás fogalmának megváltoztatása szükségessé tette az érdemi tárgyalási szak során tehető perfelvételi nyilatkozatok és tényállítások pontosítását, annak érdekében, hogy az osztott perszerkezet előnyei a vagyonjogi perekben fennmaradjanak és a nem vagyonjogi perekben se vesszenek el teljesen.

[495] Annak is fennáll a veszélye, hogy fel sem tűnik az elsőfokon eljáró bírónak, hogy keresetváltoztatás történt. A fél beadványában egy fél mondattal utal a keresetváltoztatásra, de a tárgyaláson már teljesen más irányt vesz a felek vitája. Ezáltal előfordulhat, hogy másodfokon nyomozni kell, mi volt a berekesztés előtti utolsó kereset és erre a felek sem tudnak határozott nyilatkozatot tenni.

A Pp. hatálybalépésekor formalizmusával a feszes permenetet és a jogszabályban foglalt kötelező jogkövetkezmények által a kiszámíthatóságot, ezáltal a jogbiztonságot helyezte előtérbe, ehhez képest a gyakorlat sokkal inkább kötöttségként értékelte a merev szabályrendszert. „Fontos módosítás, hogy az új perrendi szabályok lényegesen egyszerűsíteni kívánták az érdemi tárgyalási szakban a Pp. 215. §, illetve 216. § értelmében a kivételesen megengedhető kereset- és ellenkérelem-változtatást. A korábbi előírások a kereset határidőhöz és bírói engedélyhez kötött megváltoztatásának alapját vagy – a kereset bármely eleme tekintetében csak a kereset tényállítási részének szükségszerű megváltoztatása mellett – a fél önhibáján kívül tudomására jutó, bekövetkező vagy jelentőssé váló új tényben vagy – a kereset egyes elemei egymástól független megváltoztathatósága mellett – a bíróság anyagi pervezetésében határozták meg, és ehhez hasonlóan rendezték az ellenkérelem-változtatás feltételeit. Az új modell szükségszerűen vált egyszerűbbé azzal, hogy a tényállítás és a jogi érvelés megváltoztatása nem minősül kereset- és ellenkérelem-változtatásnak. A kereset- és ellenkérelem-változtatás módosult szabályai ugyancsak jól illeszkedtek abba a folyamatba, amely a túlzott formalizmus háttérbe szorítását és a méltányos – azonban nem contra legem – jogalkalmazás tapasztalatainak a jogkereső felek érdekeire határozottabban figyelemmel lévő perrendtartás gyakorlatát kívánta elősegíteni.”[496] A rugalmasság igénye a különleges eljárások között a személyi állapotot érintő perekben jelentkezett és jelentkezik jelenleg is legerőteljesebben. Ezáltal a Pp. módosításainak nemcsak a kovásza, de jelenleg legaktívabb területe is. A változások pedig az eltérő szemléletmód hangoztatása mellett a rugalmasabb szabályozás talaján megvalósuló bírói mérlegelés felértékelődése irányában hatnak. A hivatalbóliság fokozódó érvényesülése, a keresetváltoztatásra vonatkozó szabályok rugalmassága a bíróság fokozott felelősségévé teszik az eljárás észszerű időn belül való befejezéséhez történő fokozott hozzájárulást is.

GÁSPÁRDY 1989-ben azt írja „leszögezhető azonban az is, hogy hatályos jogunk gyorsaság parancsa leszűkített, a lényeget teljesen át nem fogó szabály, amikor címzettjének kizárólag a bíróságot jelöli meg, tárgyául pedig egyedül a tárgyalást választja”.[497] A Pp. a felek eljárástámogatási kötelezettségének kimondásával és részletezésével változtatott ezen a helyzeten, a rugalmasabb szabályozás és a hivatalbóliság tendenciái azonban újból az aktív bírói magatartást és a bíróság fokozott

[496] PRIBULA László, *A polgári perrendtartás alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai a bíróságok szemszögéből*, Miskolci Jogi Szemle 2021. 5., 468.
[497] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 61.

felelősségét húzzák alá, amelyet nehezít a Pp. 214. § szabályaival ellentétesen előterjesztett figyelmen kívül hagyandó tények megítélése.

VIII. A SZAKÉRTŐ SZEREPE A SZEMÉLYI ÁLLAPOTOT ÉRINTŐ PEREKBEN

„Ugyanez áll a törvényszéki érvelés technikájára, amely a döntéseknek azt a látszatot kölcsönzi, mint ha tudás és logika, nem pedig értékelés és választás termékei lennének.” [498]

A szakértői bizonyítás kitüntetett szerepét az adja, hogy jelentős mértékben alkalmas a bíróság döntésének megalapozottságát alátámasztani. A döntést meghozó jogász a jog szakértője, aki széleskörű társadalmi ismeretekkel rendelkezik, esetlegesen több speciális szakismeret birtokában is van, de döntésében mégsem a szakismeretek dominálnak, hanem a jogi megfelelőség. A döntések társadalmi elfogadottságát azonban általában nem a jogi bravúr mozdítja elő, hanem a tényadatoknak való megfelelőség. GRIFFITHS szerint „a jogszabályok hivatalnokok által történő magyarázata (beleértve a bíróságokat is), csakúgy mint az egyéni cselekvők esetében – csak részben kognitív, racionális tevékenység; s ami számunkra még fontosabb, hogy csupán nagyon korlátozott mértékben tekinthető egyáltalán egyéni cselekvésnek. A mi szempontunkból még fontosabb, hogy a tevékenységet nagy mértékben a helyi jogi kultúra kánonjai határozzák meg (amelyek megszabják például az olyan dolgokat, hogy mi számít jó jogi érvnek).”[499] Ez a fajta bizonytalanságra is rámutató érvelés nagyban ellentétes a Stammler-féle „a jognak jognak kell maradni” joguralmi elmélettel.[500] A szakértői bizonyítás a legköltségesebb és legidőigényesebb bizonyítási mód. Ugyanakkor az aggálytalan szakértői vélemény majdnem minden esetben perdöntő.

---

[498] TORSTEIN, Eckhoff, *A közvetítő, a bíró és az adminisztrátor a viszályrendezésben*, In: SAJÓ András (szerk.), Jog és szociológia, Válogatott tanulmányok, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,Budapest, 1979. 182.

[499] GRIFFITHS, John, *A jogalkotás társadalmi működése*, In: Jog és antropológia, Szent István Társulat, Budapest, 2005.

[500] SZABADFALVI József, *Jogbölcseleti töredékek*, Bíbor Kiadó, Miskolc 2004 56., STAMMLER, Rudolf, *Helyes jog*, In: VARGA Csaba (szerk.), Jog és Filozófia Budapest, Osiris 1998, 73-89., uo. STAMMLER, Rudolf, *Abszolút és objektív helyesség* 116.

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja 2014-ben készített összefoglaló véleményének bevezetőjében olvasható, hogy „a szakértői bizonyítás jogintézményének a figyelem középpontjába kerülése szoros összefüggésben áll azzal a fejlődési folyamattal, amely a tudomány és a technika terén, valamint ennek hatására a társadalomban az elmúlt évtizedekben végbement. Ezzel párhuzamosan a bírósági eljárásokban megnőtt az igény a modern természettudományok eredményeinek a bizonyítási eljárásban történő felhasználása iránt. A szakértő a jól megfogalmazott kérdésekre tudományos megalapozottságú és egzakt válaszokat képes adni, amely a szakértői véleményt a legobjektívebb és legfontosabb bizonyítási eszközzé emelte. Ez azt jelenti, hogy a szakértői vélemény, mint bizonyítási eszköz bizonyító ereje magas, ezért ahol alkalmazzák, ott döntő mértékben meghatározza a kereseti kérelem teljesítésének a lehetőségeit."[501]

„A Pp. bizonyítással kapcsolatos szabályainak legnagyobb vívmánya a szakértői bizonyítás megújítása".[502] A cél a korábbi szabályok felülvizsgálata annak okán, hogy a szakértői bizonyítás szabályait teljes egészében összhangba kell hozni a perrendtartás alapelveivel – különös tekintettel a rendelkezési elvre – és a bizonyítás egyéb rendelkezéseivel. A másik indok, hogy egy, a hatékonyságra épülő új szakértői bizonyítási rendszer nagymértékben elősegítheti az eljárások észszerű időn belüli befejezését. Ezért a perrendi szabályok megalkotásával együtt zajlott az igazságügyi szakértői tevékenységre vonatkozó szabályozásnak is a felülvizsgálata, melynek eredményeként az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. XXIX. törvény (továbbiakban: Szaktv.) elfogadása időben megelőzte a Pp. megalkotását. A Pp. szabályainak tehát a megújult szakértői tevékenységet szabályozó normákhoz kellett igazodnia. A Szaktv. az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény és az igazságügyi szakértői kamaráról szóló 1995. évi CXIV. törvény rendelkezéseit kívánta egyetlen, az egész igazságügyi szakértői tevékenységet és szervezetrendszert átfogó törvényben szabályozni. Ezáltal egy koherensebb, átláthatóbb, világosabb kapcsolódási pontokat

---

[501] Kúria joggyakorlat-elemző csoport: *Összefoglaló vélemény a szakértői bizonyítás bírósági eljárásban, tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből*, 2014. december 19. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf (2022. április 11-i letöltés) Érdekes összevetni ezt a gondolatot az igazságügyi pszichológus szakértői működési köréről és tevékenységéről szóló jogtörténetinek számító 10-es számú módszertani levél bevezetőjével, amely szerint „az elmúlt évek ítélkezési gyakorlata szerint a bíróságok és a nyomozó hatóságok is egyre szélesebb körben támaszkodnak a pszichológiai tudomány korszerű eredményeire, egyre gyakrabban igényelnek pszichológus szakértői véleményezést." Az 1983-as és a 31 évvel későbbi bevezető munka hasonlóképpen rámutat arra, hogy a bíróságok nagy mértékben támaszkodnak a szakértői bizonyításra, fontosságát mindenki hangsúlyozza, ugyanakkor megítélése körében soha nem szűnnek meg a viták.

[502] NAGY Adrienn, *Új jogintézmények… i.m.* 6.

tartalmazó szabályozás készült el, amely alkalmas jogágsemlegesen szabályozni a szakértői tevékenységet. A törvény intézményesíti a magánszakértői véleményt, és új alapokra helyezi a gyakorlat által kimunkált elveket az *Összefoglaló* vélemény alapján. A külön fejezetet alkotó Szaktv. 52-53. §-a meghatározza a magánszakértői vélemény megtételének lehetséges céljait, és a szakértő eljárását megalapozó megbízás legfontosabb szabályait. A korábbi gyakorlat kritikáira válaszul nyomatékosítja, hogy a megbízás alapján eljáró szakértő a függetlenség és pártatlanság elvének megfelelően köteles eljárni.

VIII. 1. A Pp. szakértői bizonyításra vonatkozó egységesítő törekvései

Az 1952-es Pp. szabályozásában folyamatosan megfigyelhető volt egy bizonytalanság a magánszakértői vélemény elfogadását illetően. Az értékelés két végpontja akként foglalható össze, hogy a magánszakértő véleménye a fél előadásának minősül vagy teljes értékű szakértői véleménynek. A két szélsőség eredményeképpen olyan álláspont is megfogalmazódott, hogy a magánszakértői vélemények sokfélesége azt eredményezte, hogy azokat ’en bloc’ sem a fél előadásaként, sem bizonyítékként nem lehetett kezelni.[503]

Ezen a helyzeten a Pp. jelentősen változtat, amikor a szakértő alkalmazásának három egyenrangú módját szabályozza. A Pp. kiküszöbölve a korábbi szabályozás következetlenségeit, a szakértői bizonyítást bizonyítási módnak, a szakértőt (alanyi) bizonyítási eszköznek, a szakértői véleményt bizonyítéknak tekinti úgy, hogy a szakértő perbeli szerepén alapvetően nem változtat, a szakértővel történő bizonyítás továbbra is akkor nélkülözhetetlen, ha releváns tények észlelése vagy értékelése speciális, tehát nem köznapi és nem jogi ismeretet kíván.

A Pp. a szakértői bizonyítást egyetlen fejezetben olyan általánosan szabályozta, hogy a különleges eljárások körében is csak a gondnoksági perekben fogalmazott meg kivételt. Amely szerint a Pp. 334. §-ban meghatározott előfeltételek hiányában is előzetes bizonyítás rendelhető el, továbbá maga az eljárási törvény határozza meg, hogy az alperes

---

[503] HAJNAL Péter, HUSZÁRNÉ OLÁH Éva, *A fél által felkért és a más szerv által kirendelt szakértő véleménye a közigazgatási eljárásban*, In: Kúria joggyakorlat-elemző csoport: *Összefoglaló vélemény a szakértői bizonyítás bírósági eljárásban, tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből*, 2014. december 19. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf (2022. április 11-i letöltés) Összefoglaló vélemény 233-240.

elmeállapotának vizsgálatára és a választójogból való kizárás megítélése tárgyában igazságügyi pszichiáter szakértőt kell kirendelni. Rendelkezett továbbá arról, hogy a bíróság elrendelheti az alperesnek a szakértői vizsgálatra történő elővezetését, valamint megfelelő fekvőbeteg-gyógyintézetben történő, legfeljebb 30 nap időtartamú elhelyezését. Ezek a különbségek a régi eljárási szabályok továbbélésének tekinthetők, jelezve, hogy a szakértőkre vonatkozó szabályozása a gondnokság alá helyezés iránti perekben speciális. A különbségtételek jól magyarázhatóak, mivel a gondnokság alá helyezés iránt indított perben az illetékességet az is megalapozza, ha az alperes valahol huzamosabb időn át bentlakásos szociális intézményben vagy fekvőbeteg-gyógyintézetben tartózkodik. A per időtartamát azonban nyilvánvalóan befolyásolja a szakértő kötelező igénybevétele, ezért nem minden esetben van lehetőség arra, hogy az alperes a per egész időtartama alatt ugyanazon fekvőbeteg-gyógyintézetben legyen, ezért különösen indokolt ilyenkor az előzetes bizonyítás elrendelése az alperes igazságügyi pszichiátriai szakértővel történő megvizsgálása céljából, mielőtt az alperest a bíróság illetékességi területétől jóval távolibb fekvőbeteg-gyógyintézetbe szállítják át. Az 1952-es Pp. idejében előfordult, hogy a tárgyalás kitűzésével együtt a bíróság egyből a szakértő kirendeléséről is határozott. Ezt a korábban is kritizált gyakorlatot, amely az eljárást sematikussá tette, a Pp. osztott perszerkezete elméletileg kizárta. Egyedi mérlegelés esetén továbbra is indokolt lehet, hogy a szakértő kirendelése soron kívül, előzetes bizonyítás keretében történjen. A jogalkotó az eljárási törvényben tartotta indokoltnak rögzíteni, hogy az elmeállapot vizsgálatára és a választójogból való kizárásra igazságügyi pszichiátriai szakértőt kell kirendelni, míg más szakterületek vonatkozásában a kötelező szabályozást továbbra is a 282/2007. (X.26.) Korm. rendelet tartalmazza. A gondoksági perekben tárgyalás kitűzésére alkalmas keresetlevél alapján a Ptk. hatályba lépése után is van lehetőség arra, hogy az 1952-es Pp. rendelkezéseire figyelemmel a bíróság előzetes bizonyítás keretében elrendelje az elmeorvos szakértői vélemény beszerzését, ugyanakkor célszerűnek tűnik ezt a vizsgálatot nem előzetes bizonyítás keretében lefolytatni. Az érintett életviszonyainak, társas kapcsolatainak, mint a gondokság alá helyezést kizáró körülményeknek a vizsgálata ugyanakkor nem szakértői kérdés, hanem a bírói mérlegelés körébe tartozik.[504]

[504] CKOT 2014. május 21., 45. számú állásfoglalás

VIII. 2. A hivatalbóliság egyenlő a kirendelt szakértő alkalmazásával?

A szakértői bizonyítás körében a magánszakértő a 2018. január 1-jétől hatályos szabályozásban egy esetkörben volt kizárva a Pp. 444. § alapján, amikor az alperes elmeállapotának vizsgálatára és a választójogból való kizárás megítélése tárgyában a bíróság igazságügyi pszichiátriai szakértőt rendelt ki. Az egyetlen kivételt a gyakorlat rövid időn belül kevésnek találta. A Pp. novella már tartalmazza a következő kivételt, a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálatot. Már a gondokság alá helyezés iránti perekben is visszatérő problémaként jelentkezett, hogy az érdemi tárgyalási szakban kirendelt szakértő szakvéleménye folytán rendszeresen kellett keresetet változtatni, amelyre ugyan a Pp. adott lehetőséget, azonban szoros 15 napos határidőhöz kötve, továbbá feltételezve, hogy a bíróság azt engedélyezi. Feltételezhető, hogy valamennyi tevékenység időráfordítással jár, ebből következően az eljárások idővonzata szempontjából ez a megoldás azért problematikus, mivel míg a felperesnek kell egy eljárási aktust tennie, a keresetét meg kell változtatnia, addig a bíróságnak az engedélyezésről kell határoznia. Mindkét eljárási cselekményt a felek magatartásától vagy ráhatásától függetlenül szükséges volt megtenni, miközben alapvetően formális cselekményeknek voltak tekinthetők. A Pp. hatályba lépését követően pár nappal már megjelenik az az álláspont, hogy a gondnoksági perekben a bíróság kizárólag kirendelt szakértőt alkalmazhat, ezen szakértő kirendelésére sor kerülhet a fél bizonyítási indítványára[505], emellett, ha azt a bíróság szükségesnek tartja, a szakértői bizonyítást hivatalból is elrendelheti,[506] mindez következik a személyi állapotot érintő perek során kiemelten jelentkező officialitás elvéből.[507] Például egy gondokság alá helyezési perben a felperesnek elmeorvos szakértő útján kell bizonyítania, hogy az alperes belátási képessége miatt szükséges cselekvőképességének valamilyen szintű korlátozása. A bíróságnak a Pp. 3. § (3) bekezdése alapján ki kell oktatnia a bizonyításra szoruló tényekről, azonban ha ennek ellenére a felperes nem indítványozza elmeorvos szakértő kirendelését, a bíróság hivatalból rendeli ki [vö: Pp. 310. § (1) bekezdés első mondat]. Amennyiben pedig a szakértői vélemény alapján nem indokolt a gondnokság alá helyezés, a bíróság a keresetet ítélettel elutasítja.

---

[505] Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 2018. január 12-i ülésén elfogadott 18. számú állásfoglalás

[506] Pp. 276. § (2) bekezdés és 434. § (1) bekezdés alkalmazása körében

[507] VÖLCSEY Balázs, *A személyi állapoti perek specialitásai, különös tekintettel a hivatalbóliságra*, Családi jog, 2016. 1., 24-28.

A szakértői bizonyítással kapcsolatos álláspontok bizonytalanságára mutat rá az a tény is, hogy az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó Konzultációs Testület a Pp. 444. § (1) bekezdését felhívva arra a határozott álláspontra helyezkedett, hogy a gondoksági perekben a törvény a magánszakértő alkalmazását kizárja; azonban a más eljárásban kirendelt szakértő véleményének figyelembevételére – meghatározott feltételek fennállása esetén – van lehetőség.

Az elméleti viták tehát rögtön kialakultak akörül, hogy a három egyenragú módja a szakértői bizonyításnak mennyire alkalmas a személyi állapotot érintő perekben a bizonyítás hatékony módjának lenni. A kérdés középpontjában az állt: mennyiben érvényesül a hivatalbóliság és mennyiben veszi figyelembe az eljárások során nagyon sok esetben érintett kiskorú gyermek érdekeit. A szakértői bizonyítás eljárás időtartamára nézve kedvezőtlen hatását pedig a szakirodalom következetesen elismeri.[508]

Az Országos Bírósági Hivatal elnöke kezdeményezte a polgári perrendtartás családjogi perekre vonatkozó rendelkezéseinek módosítását,[509] ennek során kiemelésre került, hogy az OBH elnöke személyi állapotot érintő pereket és a családjogi jogterületet 2019-ben kiemelten kezeli. A családjogi jogviszonyok rendezésére irányuló peres eljárások jelentős része kiskorú gyermek érdekét is érinti, ezáltal a javaslat az OBH elnökének a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megvalósítására vonatkozó célkitűzésével is összefügg. A javaslat éppen az átlagos időtartam növekedési arányok kimutatásával támasztotta alá a változtatás igényét.

---

[508] CKOT 2014. május 21.,45. számú állásfoglalás,. RAINER Lilla, *Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében*, Majláth tudományos pályázatra benyújtott munkája https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés), DÖME Attila *Bizonyítás* https://ijoten.hu/szocikk/bizonyitas (2022. szeptember 2-i letöltés), BÉRCES Viktor *A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről* https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6543/13_bercesviktor_t%C3%B6rdelt.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés), OLÁH Anita, *A peres eljárás időtartamát befolyásoló tényezők a házasság felbontása iránti perekben* https://adoc.pub/a-peres-eljaras-idtartamat-befolyasolo-tenyezk-a-hazassag-fe.html https://adoc.pub/a-peres-eljaras-idtartamat-befolyasolo-tenyezk-a-hazassag-fe.html (2022. február 11-i letöltés)

[509] https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/az-obh-elnokenek-jogszabaly-modositasi-javaslata-szemelyi-allapotot *(Javaslat).* T/13257. számú törvényjavaslat 53. §-hoz 49. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.parlament.hu%2Firom41%2F13257%2F13257.pdf&clen=552090&chunk=true https://www.parlament.hu/irom41/13257/13257.pdf (2022. február 11-i letöltés)

VIII. 3. A szakértői bizonyításra vonatkozó szabályok változásai, minél kevesebb szakértői vizsgálat

Az első Pp. novella jelentős változást rögzített a bizonyítás területén, amikor kimondta, hogy a személyi állapotot érintő perekben a magánszakértői bizonyításnak nincs helye [Pp. 434. § (5) bekezdés]. Az előterjesztés a Konzultációs Testület álláspontjával egyezően azt tartalmazza, hogy a hatályos szabályozás a gondnoksági perekben a magánszakértő alkalmazását kizárja [Pp. 444. § (1) bekezdés]. Ugyanakkor hivatkozik rá, hogy a gondoksági pereken kívül valamennyi más személyi állapotot érintő perben megengedett volt a magánszakértői bizonyítás, de a hivatalbóli bizonyítás törvényi lehetősége miatt a bíróság nincs kötve a fél által előterjesztett szakértői bizonyítási indítványhoz. Ebből következően, ha a peres fél magánszakértői bizonyítás elrendelésére tett indítványt, a bíróság dönthetett úgy, hogy a hivatalbóli bizonyítás keretében szakértőt rendel ki. A változtatás indokaként megjelenik, hogy különösen nagy jelentősége van a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben a magánszakértői bizonyítás lehetőségének, mivel ha a bizonyító fél e perekben magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni. A javaslat szerint, amennyiben két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog alkalmazni.[510] Ez a megfogalmazás annyiban pontatlannak tűnhet, hogy a Pp. 316. § (2) bekezdés e) pontja alapján a két egymással ellentétes és egyéb okból aggálytalan magánszakértői vélemény esetén önmagában az ellentét fennállása a két magánszakértői vélemény aggályosságát, mint jogkövetkezményt vonja maga után. Így a két szakértői vélemény bizonyítékként nem vehető figyelembe, ez pedig azt eredményezi, hogy a bíróság kénytelen szakértőt kirendelni.

A jogalkotó kiemeli, hogy a perrel érintett kiskorú gyermek érdekeivel nyilvánvalóan ellentétes a Ptk. 4:2. § (1) bekezdésére figyelemmel az, ha őt három szakértő is megvizsgálja. A jogalkotó ezen elgondolása alapvetően helyesnek tekinthető, ugyanakkor a korábbi szabályozás és a gyakorlat is – megfelelő iránymutatás mellett – alkalmas volt ennek kivédésére. Ahogyan az korábban ismertetésre került, a Konzultációs Testület is megerősítette azt az értelmezést, mely szerint a bíróság döntésétől függött,

[510] T/13257. számú törvényjavaslat 53. §-hoz

hogy kirendelt szakértőt vagy magánszakértőt alkalmaz. A testület kifejezetten a kirendelt szakértő alkalmazását tartotta indokoltnak, ahogyan a gyakorlatban sem lehetett tapasztalni tömegesen előforduló magánszakértői vélemény benyújtására irányuló indítványokat szülői felügyeleti joggal kapcsolatos ügyekben. A jelenlegi szabályozás pedig ugyanúgy nem zárja ki a gyermek többszörös szakértői vizsgálatát, mint ahogyan ezt a korábbi szabályozás sem tette meg. Ennek egyik oka, hogy a jogágak szétválasztásával, az eltérő eljárási formákkal a gyermek vizsgálata nem egy egységes, komplex eljárás keretében zajlik, hanem mindig az adott eljárás céljainak megfelelően.

Így lehetséges, hogy a gyámhatóság közigazgatási eljárás keretében, a büntetőügyben eljáró bíróság a büntetőeljárás keretében, míg a polgári ügyben a bíróság polgári eljárás keretében rendel ki szakértőt. Ennek szükségességén az sem változtat jelentősen, hogy amennyiben a polgári peres eljárás az utolsó, akkor abban a más eljárásban kirendelt szakértőnek a szakkérdés tárgyában készített szakvéleménye felhasználását indítványozhatják. Egyrészt a különböző eljárások célja és irányultsága más, másrészt jellemzően a vizsgálatok között hosszabb idő telik el, így az életviszonyok, a kapcsolatok, a releváns körülmények olyan mértékben változhatnak, hogy a korábbi szakvélemény legfeljebb egy bizonyítékként lenne felhasználható, azonban a Pp. 316. § (3) bekezdése alapján ez is nagyon kérdéses. Ha a szakvélemény a változó életviszonyokra tekintettel hiányos, esetlegesen az újabban felmerült perbeli adatokkal ellentétes, akkor aggályosnak minősül. Az aggályosság megszüntetéséhez újabb szakértői vizsgálatra van szükség, így a szakértőnek ismételten meg kell hallgatnia a gyermeket. Amennyiben ez nem történik meg, az aggályos szakvélemény a hivatkozott jogszabályhelyre figyelemmel még bizonyítékként sem vehető figyelembe. A kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos a Pp. 316. § alapján, ha hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit, esetleg homályos vagy önmagával, illetve a perbeli adatokkal ellentétes, továbbá ha egyébként a helyességéhez nyomatékos kétség fér.

Ugyanazon szakkérdés körében a több szakvélemény akként lenne elkerülhető, ha bármely jogághoz tartozó hatóság eljárásában teljeskörű és komplex vélemények születnének, különösen akkor, ha felmerül, hogy nemcsak az adott területen lesz szükség majd szakértői véleményre, hanem további eljárások is feltételezhetőek. Nyilván a családi jogállás megsértésének bűntette esetén vagy kiskorú veszélyeztetése bűntettének elkövetése esetén a büntetőjogi felelősség megállapítása mellett valószínűsíthető a polgári ügyben eljáró bíróság döntése. Azonban lehetséges, hogy a büntetőjogi szankcióra

nincs szükség, az ultima ratio elve alapján, vagy kétséget kizáróan nem bizonyított a bűncselekmény elkövetése, ugyanakkor a szakértői vizsgálat megállapításai miatt polgári peres eljárás indul. Nyilvánvalóan más szempontok lesznek meghatározóak a büntetőjogi felelősségre vonás és a szülői felügyeleti jog gyakorlásáról szóló döntés körében.

VIII. 4. Teher a több szakvélemény?

A Pp. novella indokolása részletezi azt az álláspontot, miszerint a Pp. hatálybalépésekor a bíróság dönthetett úgy, hogy a hivatalbóli bizonyítás keretében szakértőt rendel ki vagy magánszakértői bizonyítást is befogadhatott. Különösen nagy jelentősége van ennek az értelmezésnek a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben: ha a bizonyító fél e perekben magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni. Ha a két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog alkalmazni.[511] Ennek következtében előfordulhat, hogy a perrel érintett kiskorú gyermeket három szakértő is vizsgálja, mely nyilvánvalóan ellentétes a Ptk. 4:2. § (1) bekezdésében rögzített, a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelmére vonatkozó alapelvvel.

Kérdéses azonban, hogy a gyermeket valóban jelentősen terheli-e a többes szakértői vizsgálat, vagy nem feltétlenül ellentétes a gyermek érdekeivel a megfelelő légkörben történő többszöri meghallgatása.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit.[512] Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrál, tiszteletben tartja a gyermek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő

[511] Pp. 316. § (2) bekezdés e) pont, 307. § (1) bekezdés b) pont
[512] GYENGÉNÉ NAGY Márta, *A gyermek meghallgatása, mint alapvető elv – Az Európai Unió gyermekjogi tematikája,* Európai Jog, 2016. 4., 8. https://docplayer.hu/105138141-Dr-gyengene-dr-nagy-marta.html (2022. február 11-i letöltés)

jogot.[513] A gyermek részvétele az eljárásban a gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezmény 12. cikkéből következik. Önmagában a gyermekre vonatkozó szabályok alkalmazását nehezíti, hogy a Ptk. 2:10. § a tizennyolcadik életév be nem töltéséhez köti ezt a kategóriát, kiegészítve a kiskorú házassága folytán megszerzett nagykorúsága szabályával, de az eljárásjogban a gyermek szerepe ennél sokkal bonyolultabb és cizelláltabb.

A gyermeknek az eljárásban betöltött szerepére és részvételére vonatkozóan az egyértelműen megfogalmazott szabályok ellenére mai napig nincsen egységes bírói gyakorlat. „Az eljárás szereplőinek bizonytalanságát két, egymásnak feszülő, de valójában csak látszólagos ellentét okozza. Az egyik oldalon megjelenik a gyermek igénye és joga arra, hogy az eljárás során véleményét kifejezhesse és azt a szülők, illetve a bíróság a döntés meghozatala során figyelembe is vegyék. A másik oldalon egy szintén figyelemre méltó igény mutatkozik, nevezetesen, hogy a gyermeket ne tegyük ki olyan helyzetnek, ahol traumatizálódhat.” Ez a fajta traumatizálódás azonban alapvetően a bírósági tárgyaláson történő meghallgatás során merülhet fel, amennyiben a bíróság nem fordít négy alapvető faktorra megfelelő figyelmet: a térre, a hangra, a hallgatóságra és a befolyásra. A szakértői vizsgálat során azonban egy ezzel foglalkozó szakember hallgatja meg a gyermeket, így várható, hogy a traumatizálódás minimális szinten valósul meg, miközben a gyermek érdekeinek megfelelő részvétele az eljárásban, véleményének figyelembevétele sokkal inkább előtérbe kerül. Általánosnak tekintett az a felfogás, hogy nem szolgálja a gyermek érdekét, amennyiben mind a bíró, mind a szakértő meghallgatja a gyermeket.[514] A bíró előtti meghallgatás mellett szól a közvetlen észlelés, míg a szakértő előtti meghallgatás mellett a szakmai ismeretek tárháza, mint érv. Ugyanakkor „erre nézve egyetlen jogszabály sem ad pontos iránymutatást, éppen ezért szükséges lenne egy egységes protokoll kialakítása a bíróságokon”.[515] Iránymutatónak tekinthető a kérdés megválaszolásában három nagy csoport: a gyermek jellemzői, a per körülményei és a bíró szakértelme. „A gyermek meghallgatása egy olyan jogintézmény, amely általánosságban megfelel a gyermek érdekének, és az eljáró bíró azon keresztül a lehető legközvetlenebb

---

[513] VISONTAI-SZABÓ, *A gyermek meghallgatása…, i.m., Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról* https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/5f031e5d-9f09-11e5-8781-01aa75ed71a1/language-hu/format-RDF doi:10.2838/98437 (2022. február 11-i letöltés)

[514] chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.parlament.hu%2Firom41%2F13257%2F13257.pdf&clen=552090&chunk=true 49. (2022. február 24-i letöltés)

[515] VISONTAI-SZABÓ, *A gyermek meghallgatása…i.m.*

benyomásokra tehet szert, amelyek az esetek többségében jelentékenyen segítik őt az érdemi döntés meghozatalában".[516]

Kiemelkedő jelentősége van annak is, hogy lehetőleg – a per elhúzásának és a gyermek megterhelésnek, elbizonytalanításának megakadályozása érdekében – csak egy alkalommal kerüljön sor a gyermek meghallgatására, kivéve persze, ha a körülmények valamilyen oknál fogva utóbb lényegesen megváltoznak. A későbbiekben részletezett gyakorlat azt mutatja, hogy különösen a kiélezettebb családjogi vitákban a többes meghallgatás nem egy esetben megtörténik, bizonyos tényállások mellett szükségszerűen, ahogyan a magánszakértői vélemények beszerzése éppen az eljárást indukáló esemény. A fél először szakemberhez fordul azért, mert ezt tanácsolják neki, vagy a körülményekből feltételezi, hogy szükséges a speciális szakismeret a megfelelően felelősségteljes döntéshez. Így a magánszakértői vélemény általános kizárása a bizonyítékok köréből visszásságokhoz is vezethet. Esetlegesen egy nagyon fontos bizonyítéki kör kerül ki a vizsgálódás köréből, miközben a gyermek többszörös meghallgatásának szükségessége nem változik.

Példaként említhető a Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.Pk.50.149/2021/6. szám alatti megelőző távoltartás ügyében keletkezett végzése, az ahhoz tartozó személyes meghallgatásról készült jegyzőkönyvvel. Az eljárást megelőzően magánszakértői vélemény készült, amely alátámasztotta a gyermek veszélyeztetettségét, ezért a bíróság megelőző távoltartást rendelt el. Ugyanakkor a gyámhatóság védelembevétel iránti eljárásban igazságügyi szakértőt rendelt ki, ahol az anyát és az apát a kiskorú gyermekkel együtt ismételten megvizsgálta. Ebben az eljárásban a bíróság a megelőző távoltartásról nem is határozott volna, ha nincsen egy magánszakértői vélemény, amely azonban a jelenlegi szabályozás szerint nem lesz bizonyíték, ugyanakkor nyilvánvalóan attól még, hogy ez nem minősül bizonyítéknak, szükséges és indokolt volt a gyermek vizsgálata. A gyermek veszélyeztetettsége esetén majdnem bizonyos az is, hogy büntetőeljárásra fog sor kerülni, ahol a büntetőjogi felelősség megalapozásához újabb szakértőt fognak kirendelni.

Az egy szakértői vizsgálat követelménye nem új a gyakorlatban, mégis ha az érvényesülését tekintjük, feltűnik, hogy a fellelhető olyan személyi állapotot érintő per,

[516] KOZÁK Henriett, *Mumus vagy csodaszer? – A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében*, Családi Jog, 2015/4., 9-17.

ahol az elsőfokú ítélet meghozatalához szükséges bizonyítás során az ügyben hat szakértő is eljárt. [517]

Hasonlóan nem tartotta kőbe vésett elvnek az egy szakértő lehet a perben irányvonalat az a másodfokú ítélet sem, amely a megváltoztató döntés alapjaként az elsőfokú eljárásban kirendelt szakértőn túl a másodfokú eljárásban a gyermeknevelési képesség vizsgálatára újabb szakértőt is kirendelt. [518] Ezek az esetek jól rámutatnak arra, hogy az elméletileg helyes néha a gyakorlatban nem elégséges. A szabályozás rugalmasságát a „rendszerint" kifejezés biztosítja.[519] A bíróságok több esetben eltérnek az egy szakértő elvétől a hivatalból történő bizonyítás és a tényállás teljes körű felderítése elve miatt. Nem csak a változó életviszonyok, de az eljárás fókuszpontjainak változásai is szükségessé tehetik a szakértői vélemény kiegészítését, újabb szakértői vizsgálatot, de olykor újabb szakértő kirendelését is. Kérdéses azonban, hogy erre a Pp. biztosít-e jelenleg lehetőséget a szakértői bizonyítás „csak egy maradhat" jelmondata mellett. Nem vitatható, hogy a bíró a szakértelem hiányában nem feltétlenül alkalmas arra, hogy válasszon az ellentétes szakvélemények szakmai megállapításai között. Az azonban kérdéses, hogy célszerű és alkalmas eszköz volt-e a szakértői bizonyítás olyan rendszerének megalkotása, amelynek lényege, hogy a magánszakértő alkalmazása megnyitja a lehetőséget az ellenérdekű fél részére másik magánszakértői vélemény benyújtására. Ezt követően akár két aggálytalan szakvélemény esetén, akár két aggályos szakvélemény esetén a bizonyítékok köréből ezek kiesnek és marad a kirendelt szakértő alkalmazása. Az is kérdéses, hogy a Pp.-ben intézményesített magánszakértő ekként történő szabályozása esetén az eljárások idővonzatára milyen kockázatot vállal az ezen bizonyítási eszközzel élő fél.

VIII. 5. Szakértői bizonyítás és idővonzata

Fontos az előzőekhez hozzátenni és kiemelni, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás elvei között kiemelten szerepel a gyorsaság. „Több bíróság jelzése alapján ismert tény, hogy egyes szakterületeken – különösen az igazságügyi orvostan, igazságügyi pszichiátria, klinikai és mentálhigiéniás gyermek- és felnőtt szakpszichológia vonatkozásában – a szakértők, szakértői intézmények és intézetek

[517] Szolnoki Járásbíróság 4.P.22.292/2012/160.
[518] Egri Törvényszék 1.Pf.20.177/2021/18.
[519] Pp. 308. § (1) bekezdés

leterheltsége, a kompetens szakértők hiánya immár jelentősen közrehat az eljárások elhúzódásában.” [520]

Az idő múlásával a szakértői vélemények megállapításai elavulttá, esetlegesen használhatatlanná válhatnak. Ez a körülmény különösen a személyi állapotot érintő perekben lehet különösen fontos. Az 1980-ban megjelent 9. számú módszertani levél – amely lényegében csak foglalkozási szabálynak minősült – az igazságügyi orvosszakértők magatartásáról és felelősségéről szóló utolsó fejezetében azt tartalmazza: „elengedhetetlen társadalmi érdek, hogy a szakvélemény mindenben helytálló, megbízható, objektív és tudományos értékű legyen. Ha akár egyetlen ügyben is hibás, téves vagy helytelen szakvélemény születik, az – amellett, hogy általában is kétségeket támaszthat az egész szakértői intézménnyel szemben – téves hatósági döntés, téves bírói ítélet forrása lehet. Már csak ebből is következik, hogy a szakértőnek – a módszertani levélben kifejtett szakmai követelményeken és magatartási szabályokon túlmenően – minden tevékenységét felelőssége teljes tudatában kell ellátnia”.[521] Ugyanakkor a pszichológiai vizsgálatok objektivitásához régóta tapad egyfajta kétely. A Pp. szabályozási rendszeréből az a következtetés vonható le, hogy mind a kirendelt, mind a felek által benyújtott magánszakértői vélemények esetén ugyanúgy előfordulnak megalapozatlan, aggályos vélemények is, amelyek minden esetben negatívan hatnak az idővonzaton túl a bizalomra is.[522]

Ez a két dolog pedig felveti azt a kérdést, hogy a több szakértői vélemény lehet-e egymást kiegészítő vagy szükségképpen ki kell zárni együttes érvényesülésüket, ahogyan azt az eljárási törvény is teszi. A gyermek fejlődését, a család dinamikáját, kríziseinek hatását jól tudja rögzíteni a különböző időpontban készített szakvélemények együttes értékelése. Jelenleg azonban a gyermekek egyszeri meghallgatásának érvényesülése érdekében magánszakértő alkalmazásának nincsen helye és megalapozott, aggálytalan szakvéleményből is csak egy lehet. Mivel a törvény szerint a szakértői bizonyítás hangsúlyos elve az, hogy a bíróság a szakvélemény szakmai szempontú megítélésére nem lehet képes, a bíróság szabad mérlegelési joga szakkérdésben nem érvényesül, azaz a

[520] 2021.OBH.XX.M.6/3.
[521] DÖME *i.m.*
[522] A hatályon kívül helyezések területén különösen fontos területnek tartja WOPERA a szakértői vélemények esetleges hiányosságainak a kiküszöbölését. „Amennyiben a szakvélemény ellentmondásos, aggályos, vagy kiegészítésre szorul, a másodfokú bíróságok indokolatlanul sűrűn nyúlnak a hatályon kívül helyezés eszközéhez”. WOPERA, *A jogorvoslathoz való … im.* 147.

szakvélemények közötti ellentmondás a bíró értékelő tevékenysége keretében nem szüntethető meg.[523]

A szakvéleménnyel kapcsolatosan a bíróság csak azt tudja vizsgálni, hogy az a logika és az általános intelligencia alapján meggyőző erővel bír-e. Emellett azonban megmaradt az a változatlan elv, hogy a szakértő pótolja a bíróság hiányzó szakismeretét, de nem veheti át a bíróság szerepét, ezért a bíróság nem engedheti át a szakértőnek a bizonyítékok mérlegelésére vonatkozó jogkörét és jogkérdésekben nem a szakértőre tartozik a döntés meghozatala.

VIII. 6. A körülmények változásának hatása az érdemi döntésre

Megfontolást érdemel, hogy amennyiben – különösen a szülői felügyeleti jogot érintő perekben – az elsőfokú döntés meghozatala és a másodfokú határozat között hosszabb idő telik el, vagy akár a körülmények rövid időn belül is jelentősen megváltoznak, milyen határozatot érdemes hozni. Álláspontom szerint, amennyiben az elsőfokú ítélet megalapozott volt és az ítélet meghozatalakor rendelkezésre álló bizonyítékok alapján helyes döntés született, akkor elsősorban az elsőfokú ítélet helybenhagyása indokolt. Az elsőfokú határozatot követően bekövetkezett lényeges körülmény módosulás figyelembevétele a másodfokú határozat során nem célszerű. A változások, amelyek a szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek elhelyezésének megváltoztatását indokolják, egy új perben értékelhetőek megfelelően, azaz le kell zárni az ügyet és új perben kell vizsgálni a változások jelentőségét. Nem célszerű az utóbb megváltozott körülményeket alátámasztó bizonyítékok tükrében a hatályon kívül helyezés, mivel az az elsőfokú ítélet hibájára utal. A lényeges körülményváltozások értékelésének egy új perben lehet helye. A személyi állapotot érintő perek sajátossága, hogy a releváns körülmények akár rövid időn belül is módosulhatnak. Ebből következően új keresetben terjeszthetők elő az új körülmények úgy, hogy már ítéleti szinten rögzítésre kerültek a korábbi elsőfokú ítélet meghozatalakor figyelembe vett és irányadó tények és bizonyítékok. A felek így tudnak viszonyulni a bíróság jogorvoslat folytán felülvizsgált álláspontjához, és tudják ahhoz magatartásukat igazítani. Ezáltal, amennyiben aggálytalan szakvélemény állt a bíróság rendelkezésére az elsőfokú ítélet

[523] Kúria Kfv.X.37.416/2019/4.

meghozatalakor, akkor nincsen szükség a szakértői vélemény kiegészítésére, esetlegesen másik szakértő kirendelésére.

Az ilyen típusú döntés meghozatala alól két kivételt lehet megállapítani: az egyik, amikor a körülményekben a változások egyszerűen és egyértelműen megállapíthatóak, így a másodfokú bíróság tudja rögzíteni a megváltozott körülményeket, amelyekre tekintettel az elsőfokú bíróság döntését meg tudja változtatni. Fontos, hogy a változások megítélése csak nagyon kis mértékben vesse fel a mérlegelés lehetőségét, nehogy ezáltal egyfokúvá váljék az eljárás. A felek számára legkedvezőtlenebb hatályon kívül helyezésre pedig csak akkor szabad szorítkozni, ha az elsőfokú ítélet kötelező hatályon kívül helyezése szükséges a Pp. 380. §-a alapján. Indokolt továbbá az új eljárás lefolytatása, ha az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértésére a felek kifejezetten hivatkoztak és ez jelentősen kihatott az érdemi döntés meghozatalára. Kiemelendő ennek kapcsán, hogy a személyi állapotot érintő perek általában a felek olyan személyes és diszkrét viszonyait is érinthetik, amelyeket a bíróság officiális jogosítványai ellenére semmiképpen nem kívánnak egy perben feltárni, az ennek letörésére alkalmazott kényszer pedig a tényállás pontosabb megismerését inkább gátolja, mint elősegíti. Előfordul, hogy mindkét ellentétes oldalon álló fél érdekelt abban, hogy a tényállás egyes elemei ne derüljenek ki, de a bíróság döntését akkor is kérik, ha mindenre nem derül fény. A kapcsolattartás kérdése vagy a tartásdíj rendezése akkor is fontos a szülők számára, ha nem kívánják feltárni az illetékmegkerülés végett tett intézkedéseiket, vagy a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld jogellenes megszerzésével kapcsolatos ügyleteiket. A hivatalból történő bizonyítás ilyen esetekben éppen a per tárgya szempontjából lényeges körülmények feltárását gátolja. „Látható, hogy a bizonyítási eljárás szerkezetét és ebben az eljárás résztvevőinek jogait (kötelezettségeit) meghatározó elem a kérelemhez kötöttség és a hivatalból történő eljárás kapcsolata. Ez határozza meg alapvetően a polgári per bizonyítási eljárását vezető bírót megillető hivatalbóliság kereteit és mértékét. A bíróság oldaláról ez azt jelenti: a bíró azt teheti meg, ami nem a felek joga illetve kötelezettsége. Azonban a felek magánautonómiája ott és annyiban érvényesül a polgári perben, amennyiben a pervezetés és egyéb bírói cselekmények kizárólagossága el nem enyésztetheti azt. A polgári perben az állam nem bocsátja a felek rendelkezésére a bírót.”[524]

[524] VIRÁG Csaba, *A polgári perbeli bizonyítás*, Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: *Összefoglaló vélemény a szakértői bizonyítás bírósági eljárásban, tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből* (2014.

A magánszakértői vélemény teljes kizárása azért is megfontolást érdemel, mert vannak olyan közvetítői eljárások, ahol maguk a felek döntenek úgy, hogy szakember igénybevételét tartják szükségesnek, ezért klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálaton vesznek részt. Ugyan a közvetítői eljárás titkosnak minősül, ettől függetlenül lehet, hogy éppen a gyermek érdekeinek védelme érdekében a szülők úgy határoznak, hogy nem kívánják újabb szakértő igénybevételét, hanem a már beszerzett szakértői vélemény megállapításait szeretnék figyelembe vetetni. A jelenlegi szabályozás erre nem ad lehetőséget.

VIII. 7. Magánszakértő a származási perekben

A Pp. novella indokolása a magánszakértői bizonyítás kizártsága mellett érvelt azért is, mivel elviekben nem volt kizárva a magánszakértői bizonyítás a származási perekben, de a 282/2007. (X.26.) Korm. rendelet 2. számú mellékletében rögzített egyetemi orvostani intézetek vagy az Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) a kirendelések teljesítése mellett jellemzően nem vállalnak megbízásokat. Az indokolás azonban nem tartalmazza, hogy jellemzően ezen intézetek elsősorban a leterheltségük és a határidők szigora miatt nem tudnak megbízásokat vállalni, így elsősorban ez az érv nem a magánszakértői bizonyítás kizárását indokolta volna, hanem az intézmények vonatkozásában az ellátási kötelezettség biztosításának garanciáit, mind jogszabályi, mind személyi és anyagi források biztosításának szintjén. A kormányrendeletben meghatározott intézmények biztosítékot jelentenek arra, hogy az ott készült szakvélemény gyakorlatilag 100%-os pontosságú.[525] A bíróság a döntését elsődlegesen igazságügyi orvosszakértő útján rendelkezésre álló DNS vizsgálat alapján hozza meg, amely gyakorlatilag 100%-os pontosságú eredménnyel mutatja ki a perbe vont személy apaságát vagy annak kizárt voltát. A magánszakértői vélemény biztosítása ezen a területen jelentős pert elterelő hatással bírhatna, mivel a felek ilyenkor a kormányrendeletben meghatározott intézményektől előzetesen szakértői véleményt szerezhetnének be, így út nyílna a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételére vagy ennek hiányában egy különösen gyors és egyszerű bírósági eljárás lefolytatására. A

---

december 19.) https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf 273. (2022. szeptember 2-i letöltés)

[525] https://dnskozpont.hu/a-dns-teszt-pontossaga/, https://www.synlab.hu/lakossagi/leiras/apasagi-vizsgalat, https://www.webbeteg.hu/cikkek/terhesseg/2625/az-apasagi-vizsgalat-menete (2022. április 11-i letöltés)

Pp. 434. § (5) bekezdése azonban kategorikusan kizárja a magánszakértő alkalmazását valamennyi személyi állapotot érintő perben, így a származási perekben sincs lehetőség a magánúton pert megelőzően beszerzett szakvélemények felhasználására. Az ilyen típusú ügyekben a magánszakértői vélemény kizárása sokkal inkább a peres eljárás igénybevételére ösztönző változtatás.

A Pp. novella indokolásában található hivatalbóli bizonyítás és erre tekintettel a magánszakértői bizonyítás kizártsága közötti összefüggés nehezen értelmezhető. Ha a bíróság a magánszakértői véleményt aggályosnak találja, hiányosnak, ellentmondásosnak, homályosnak és ez nem küszöbölhető ki, lehetősége van az aggályos és ezáltal bizonyítékként figyelembe nem vehető magánszakértői vélemény után szakértő kirendelésére, hacsak a felek közösen nem döntenek úgy, hogy elfogadható számukra a szakvélemény, és ezáltal rendezni tudják vitájukat. Ha az ügy egyéb körülményei alapján a bíróság úgy ítéli meg, hogy célszerűbb, vagy a kiélezett jogvitában megnyugtatóbb szakértőt kirendelni, akkor nincs olyan kötelezettsége, hogy a magánszakértői bizonyítást engedélyezze. Ebből következően a Pp. novella indokolatlanul szűkíti a magánszakértő alkalmazásának lehetőségét, amely ugyan érdemi problémát nem jelent, mivel ezekben a pertípusokban inkább elméletinek volt tekinthető, hogy a felek ragaszkodtak volna a magánszakértői bizonyításhoz. Ezáltal azonban a Pp. novella a Pp. egységes szakértői rendszerének koncepcióját indokolatlanul töri meg, elsősorban inkább feleslegesen szűkítve, mint ártalmasan.

VIII. 8. A kötelező klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus

A Pp. módosítások egyik jellemzője, hogy az egyébként a korábbi szabályozásból is levezethető, de esetlegesen akár a joggyakorlat, akár a jogelmélet által kétségessé tett jogértelmezések kapcsán igyekszik egyértelmű válaszokat adni.[526] A Pp. koncepciója is meghatározta célként a „jó gyakorlatok” – a szabályozási céloknak megfelelő bírói jogalkalmazói gyakorlat – beemelését az új polgári perrendtartásba. A vitatott kérdésekre adott válaszok egyértelműsítésének jó példája a Pp. 477. § (1) bekezdése, amely a Pp. novella általános indokolásában is kiemelt, a kiskorú gyermek érdekeinek védelmében bevezetett rendelkezések közé tartozik. A kiegészítés célja, hogy amennyiben a bíróság azt tapasztalja, a fél által indítványozott bizonyítás nem a kiskorú gyermek érdekeit

[526] Pp. novella indokolása a 63. §-hoz

szolgálja vagy azzal éppen ellentétes – mert például az ellenérdekű szülő lejáratását célozza –, mellőzze az indítványozott bizonyítást, és éljen a hivatalbóli bizonyítás lehetőségével. A hivatkozott módosítás azért tekinthető feleslegesnek, mert mind a gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezmény, mind az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, mind a Ptk. 4:2. §-ában kifejtett gyermek érdekének védelme és a Pp. 434. § (1) bekezdésének összeolvasásából a hivatkozott Pp. módosítás tartalma kiolvasható, így az felesleges duplikáció.

Ez a fajta tautológia, amely megnyilvánul a gyermekvédelmi jelzőrendszer igénybevételére vonatkozó rendelkezésben is, nem tekinthető teljesen öncélúnak, mivel kifejezetten figyelemfelkeltő és az esetlegesen gyakorlat során vitatható álláspontok kapcsán egyértelmű iránymutatás. A gondnoksági perekhez hasonlóan nem a 282/2007. (X.26.) Korm. rendelet tartalmazza, hanem a Pp. rendelkezik róla, hogy a bíróság a félként eljáró szülőt és a kiskorú gyermeket klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértő vizsgálaton való részvételre kötelezheti. Az, hogy a Pp. egy szakértői területet mint kompetenst kiemel, egyrészt alkalmas polémiák eloszlatására, másrészt újabb vitás kérdéseket vet fel a rendelkezés. Egyrészt a valószínűleg továbbélő bírói gyakorlat nem kizárólag a félként eljáró szülőt, hanem a szülővel együtt élő és a gyermek nevelésében aktívan részt vevő más személyeket, így nagyszülőt, élettársat is kötelezheti szakértői vizsgálaton történő részvételre. Másrészt a hivatalbóli bizonyítás elvéből következően a bíróság nemcsak a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálatán való részvételre kötelezheti a feleket, hanem adott esetben írásszakértő, igazságügyi toxikológiai szakértő vagy különösen gyakran igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálaton történő részvételre is.

A rendelkezés valószínűsíthetően nem azt a célt szolgálja, hogy a hivatalbóli bizonyítás kizárólag a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálat kapcsán érvényesüljön, mégis kiemeli az adott szakterületet.

A Pp. 477. § (1)-(2) bekezdését érintő novelláris módosítások a kiskorú gyermek érdekeinek védelmében bevezetett változásokat tartalmaznak. A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perekben a bizonyítási eljárás során a kiskorú gyermek érdekével nyilvánvalóan ellentétben álló – a fél által indítványozott – bizonyítás mellőzése mellett a bizonyítás bíróság által hivatalból történő elrendelését írja elő. Rögzíti, hogy a kiskorú gyermek érdekeire hivatkozással a bíróság kötelezheti a félként eljáró szülőt és a kiskorú gyermeket a klinikai és mentálhigiénia felnőtt és gyermek

szakpszichológus szakértői vizsgálaton való részvételre, melynek elmulasztása esetén – a származási perekben a Pp. 470. § (2) bekezdésében alkalmazott megoldáshoz hasonlóan – a közreműködőkkel szembeni kényszerítő eszközök közül az okozott költségek megtérítését, illetve pénzbírság kiszabását helyezi kilátásba.[527]

A jogszabályhely értelemzése körében van olyan vélemény, hogy elsősorban figyelemfelhívó célja van a megváltozott rendelkezéseknek. Utal arra, hogy a tipikus bizonyítás a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértő alkalmazása, és ennek igénybevétele esetén az okozott költség megfizetésére kötelezés, valamint a pénzbírság kiszabása az alkalmazható szankciós eszköz. Ha a hivatkozott jogszabályhely a kizárólagosan alkalmazható szankciókört rögzíti, és ha ez a szankciókör a származási perekben is irányadó szankcióknak feleltethető meg, akkor kérdésként merül fel: miért maradt ki az elővezetés, mint hatékony eszköz. A rendelkezés célja valószínűleg az lehetett, hogy a szakértői vizsgálatokkal kapcsolatos viták egyik fókuszpontjában régóta a szülői felügyelet gyakorlásával kapcsolatos perekben eljáró szakértők kompetenciája, illetve felelőssége állt.[528] A rendelkezés iránymutatást ad, hogy a nevelési alkalmasság vizsgálata során milyen szakértői véleményt szükséges általában beszerezni, és a vizsgálaton történő részvétel szenzitív jellege miatt milyen kényszerítő eszközök alkalmazása arányos és szükségszerű a cél elérése érdekében.

VIII. 9. A módszertani levél

„A szülői felügyelettel kapcsolatos perekben az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény nem vitásan kiemelt fontossággal bír. A tapasztalatok szerint ugyanis a bíróságok ritkán hoznak azzal ellentétes döntést, az esetek 90%-ában a gyermek a szakértői vélemény szerint alkalmasabb szülő felügyelete alá kerül”[529] A szülői felügyelettel kapcsolatos szakértői kompetenciákba tartozó vitában nyugvópontot eredményezett az 5/2020 módszertani levél[530], amely az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológia egyes szakértői vizsgálatairól szól.

---

[527] GONDÁN-EVETOVITS *i.m.* 9.
[528] BAGDY Emőke, *Quo Vadis magyar klinikai Pszichológia? Avagy mit tudjon az, aki ma e hivatás szolgálatára vágyik?* Alkalmazott Pszichológia, 2010. XII (3-4), 109-124.
[529] TANCSIK Annamária, (2022). *"Fókuszban a gyermek"* Családi jog, 2022/1., 51-55.
[530] Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara 5/2020. módszertani levél, Az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológus egyes szakértői vizsgálatairól, 2020. https://miszk.hu/files/modszertani_levelek/MISZK_Modszertani_level_5_2020.pdf (2022. február 26-i letöltés

Az ebben kifejtettek szerint a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus kompetenciájába tartozik a nevelési alkalmasság vagy a beszámolók élményszerűségének, a traumatizáltságnak a vizsgálata. A klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológiai területen dolgozó szakértő jogosult mind felnőttek, mind gyermekek vizsgálatára, mert erre képessé teszik a tanulmányai, melyeket vagy felnőtt vagy gyermek és ifjúsági klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológus (vagy ezzel egyenértékű korábbi klinikai szakpszichológus) képzés keretében végzett.

A módszertani levél azon túl, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy a megírásakor nem volt hatályos módszertani levél érvényben, kiemeli, hogy a családok komplex vizsgálata gyermekeket és felnőtteket egyaránt érint. Ezért javasolja egy szakértő kezében összpontosítani a vizsgálati eredményeket, a rendszerszemlélet csak így tud érvényre jutni. Ugyanakkor annak nincs akadálya, hogy a szakértő vagy a kirendelő döntése alapján több szakértő működjön közre egy ügyben. Jellemző esete ennek, amikor a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus együtt dolgozik egy igazságügyi pszichiáter szakértővel, mert az orvosi terület határát súroló vagy elérő tényállást kell szakérteni.

Maga a módszertani levél is foglalkozik azzal, hogy nem csupán a félként eljáró szülő és a kiskorú gyermek vagy gyermekek vizsgálata lehet indokolt, hanem további személyek vizsgálata is. Erre vonatkozóan megadja azt a protokollt is, hogy ilyen esetben a szakértő csak a kirendelésben írt személyeket vizsgálhatja meg, ugyanakkor kezdeményezheti további személyek vizsgálatát is. Így, ha a bíróság valamilyen okból elmulasztaná a gyermek nevelésében résztvevő olyan személy vizsgálatára vonatkozó kirendelést, aki félként nem szerepel, valószínűsíthetően maga a szakértő is kezdeményezni fogja ezen további személy vizsgálatát, mivel a rendszerszemléletből következően valószínűsíthetően szükségesnek látszik majd ezen személy vizsgálata a kérdések megválaszolásához. A szakértőnek nincsen törvényi felhatalmazása arra, hogy olyan személy vizsgálatát végezze el, aki a bíróság kirendelő végzésben nem szerepel, azonban a megalapozott szakértői véleményekhez szükség lehet a gyermek nevelése szempontjából érintett valamennyi fél meghallgatása.

A módszertani levél kitér egyébként a magánszakértői megbízásra is, amely a Pp. novellát követően már bizonyítékként nem használható fel. Ahogyan foglalkozik más szakértő véleményének felülvéleményezésével is, kiemelve, hogy ez a szakértőnek nem feladata, ugyanakkor a Pp. rendelkezései szerint ez valószínűsíthetően nem is következhet be. A módszertani levél érdekessége, hogy a korábbi, öt éves alsó életkori határt

háromeves korban határozza meg és hangsúlyozza, hogy a szakértői vizsgálatok lehetőleg egy, maximum két alkalommal valósuljanak meg. A családjogi eljárások kapcsán kiemeli a nevelésre alkalmasság fogalmát, amely szerint azon személy alkalmas a nevelésre, aki rendelkezik átlagos érzelmi, gondolkodási és viselkedés szabályozási képességgel, alkalmazkodási készséggel, érzelmi gazdagsággal, illetve a realitáskontroll zavara nem érzékelhető. A 31/2008. (XII.31.) IRM rendelet 20/B. § (4) bekezdésére figyelemmel rögzíti, hogy a szakértő a szülői elidegenítést (PAS, parental alienation syndrome) nem vizsgálja, ugyanakkor igyekszik feltárni a gyermekre irányuló, véleménynyilvánítását befolyásolni törekvő, direkt és indirekt ráhatásokat, az elidegenítési törekvéseket[531].

A módszertani levél kitér a kompetenciák körében arra, hogy amennyiben mentális zavar vagy annak lehetősége fennáll a vizsgálat eredményei alapján, akkor igazságügyi pszichiáter társszakértőt szükséges lehet bevonni azzal, hogy önmagában valamilyen mentális vagy viselkedészavar fennállása nem eredményez nevelési alkalmatlanságot. Fontos tényező a személy betegségtudata, belátása és a szükséges kezelésekkel való együttműködés, melynek megítélése orvosi szakkérdés. Ebből következően amennyiben a bíróság a bizonyítás anyaga alapján a mentális zavarra utaló körülményt tapasztal, nem mellőzhető a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértő kirendelése mellett már a kirendelő végzésben igazságügyi pszichiátriai szakértő társszakértőként történő kirendelése. Ha a mentális problémára utaló körülményt a bíróság észleli vagy arra valamelyik fél kifejezetten hivatkozik, a bíróság azért sem mellőzheti a társszakértő kirendelését, mivel megfelelő szakismeretekkel nem rendelkezik arra, hogy megállapítsa, ennek a körülménynek van-e hatása a gyermeknevelési alkalmasságra, illetve hogy a mentális zavar valóban fennáll-e.

Fontos kiemelni, hogy ezen a területen sem elégséges csak a szülők és a kiskorú gyermek, illetve gyermekek vizsgálata. A nem hatályos 1983-as Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 10. számú számú módszertani levele is tartalmazta már az igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálattal összefüggésben, hogy feladat megismerni a gyermek szüleit, illetőleg környezetének más, kulcsfontosságú személyeit (nagyszülők, nevelőszülők, stb.), elsősorban a nevelői alkalmasság szempontjából. Ennek során fel kell tárni a gyermek és környezete közötti érzelmi viszonyok dinamikáját, esetleges családpatológiai jellemzői játszmákat (gameket), például befolyásolás, csábítás, fenyegetés, szeparációs félelmek. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 2012. évi

[531] KOZÁK Henriett, NÉMETH Rita, *A PAS (parental aliention syndrom), a szülői elidegenítési tünetegyüttes aktuális státusza,* Családi Jog, 2013/3., 21-27.

20. számú módszertani levele – amely ugyan soha nem lépett hatályba, mégis meghatározta a joggyakorlat alakulását – az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről, a vizsgált felnőtti kört akként határozza meg, hogy ilyenek lehetnek mindazok, akik a gyermekkel nevelői reakcióban vannak (vér szerinti szülők, nevelőszülők, vér szerinti szülők élet-, házastársai, nagyszülők, rendkívüli esetekben közeli vérrokonok). A vizsgált felnőtti körhöz hozzá lehet még tenni a nagykorú testvéreket és féltestvéreket, míg a vizsgált gyermeki körhöz a kiskorú testvéreket, új élet- és házastárs gyermekeit. Mindezekből az állapítható meg, hogy a Pp. 477. § (2) bekezdése szokatlanul szűkítően fogalmaz.

A szakértői vizsgálatok és az annak során keletkezett szakvélemények megítélése során a kiélezett vitákra mutat rá, hogy a felek nemcsak a keletkezett szakvéleményeket vitatják, hanem több esetben személyiségi jogsértés miatt indítanak eljárást a szakértővel szemben. A bírói gyakorlat ugyanakkor következetesen azt az álláspontot képviseli, hogy nem minősíti személyiségi jogot sértőnek a házassági bontóperben adott igazságügyi pszichológus szakértői véleményben írt szakértői megállapításokat. Ezért ha egy házassági perben kirendelt igazságügyi pszichológus szakértő a bíróság általi személyes meghallgatás során a férjről azt mondja, hogy válásának a feldolgozása patológiás, óvodáskorú gyermekük helyzetét pedig a Stockholm-szindrómához hasonlítja, nem sérti meg a férj, illetve az apa személyiségi jogait, ezzel a véleményével ugyanis nem lépett ki a szakvéleményadás keretei közül. [532]

Hasonlóképpen ítéli meg a bírói gyakorlat, hogy amennyiben a hivatalos eljárás során beszerzett szakvéleményben foglaltak nem lépik át a szakértő feladatát képező kereteket és nem tartalmaznak indokolatlanul bántó, sértő, lekicsinylő kijelentéseket – nincs mód a szakértői vélemény megállapításainak személyiségi jogi per keretei között történő vitatására.[533]

A jogalkalmazás abban is következetes, hogy a személyiségi jogvédelem tárgyát egyébként is szűkíti akként, hogy az nem alkalmas más – így családjogi tárgyú – jogviták megoldására.[534] A családjogi viták, így a különélő szülőnek a gyermekkel való

[532] részletesen kifejti a Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.509/2018/3. számú határozatában, valamint az ezzel kapcsolatos összefüggéseket részletesen indokolja a Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.321/2019/8. szám alatti ítélete

[533] a teljes érvelés elolvasható a Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.533/2017/16-II., valamint Fővárosi Ítélőtábla 32.Pf.20.210/2020/6. számú határozataiban

[534] a gyermek és a szülő, nagyszülő, kapcsolattartásra jogosult más hozzátartozó közötti kapcsolattartási jog alkotmányos alapjog (Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.211/2019/4-II., Kúria Pfv.IV.21.733/2017/8.), gyermekjog, illetőleg alapvető emberi jog (Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.415/2014/6. és Pf.I.20.639/2016/7. számú határozat), de nem önálló személyiségi jog

kapcsolattartási problémái nem személyiségi jogvitában rendezhetők, az ezzel kapcsolatos esetleges szankciók alkalmazása a családjog körébe tartozik[535] (a jogirodalomban lásd részletesen Somfai, 2009).[536]

Ezekben a kiélezett vitákban visszatérően felmerül az a kérdés, hogy a klinikai szakpszichológus rendelkezik-e képesítéssel ahhoz, hogy felnőtteket vizsgáljon, amennyiben gyermek és ifjúsági szakpszichológiai szakvizsgával rendelkezik, illetve fordítva, hogy vizsgálhat-e gyermekeket a felnőtt szakpszichológiai szakvizsgával rendelkező klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermekszakpszichológus.

Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. tv. 3. § (3) bekezdés b) pontja szerint az igazságügyi szakértőnek az adott szakterületnek megfelelő szakképesítéssel kell rendelkeznie.

Az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről szóló 9/2006. (II.27.) IM rendelet II. számú mellékletének 21. pontja szerint a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológiai szakterület ellátására jogosult az, aki

a) okleveles pszichológus és klinikai és mentálhigiéniai felnőtt szakpszichológus szakvizsgával vagy

b) okleveles pszichológiai és klinikai és mentálhigiéniai gyermek és ifjúsági szakpszichológiai szakvizsgával rendelkezik.

Mindebből következően megállapítható, hogy a képesítési feltétel vagylagos megjelölése esetén a feltételek egyikének teljesítése elegendő az adott igazságügyi szakértői szakterület gyakorlásához.[537]

Önmagában az a helyzet, hogy a kompetenciahiány ilyen gyakran felmerülő kérdés[538], indokolttá teheti a jogszabályok szintjén megjelenő egyértelmű rendelkezéseket. Így a Pp. 477. § (2) bekezdésének az abban foglalt klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértőre vonatkozó szabálya hasznos és praktikus rendelkezés, ugyanakkor a korábban vázoltak szerint a hivatalbóli bizonyítás elvéből következően nem ez az egyetlen olyan szakértői vizsgálat, amelyen való részvételre kötelezés a szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perekben

[535] BH2018.222., Kúria Pfv.IV.20.445/2015/4
[536] SOMFAI Balázs, *Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga*. HVG-ORAC, Budapest, 2009.
[537] Debreceni Törvényszék 1.Pf.20.341/2016/28.
[538] Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.321/2019/8., Győri Ítélőtábla Pf.I.20.225/2018/3., Fővárosi Ítélőtábla 32.Pf.20.210/2020/6., Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.533/2017/16-II., 3.Pf.20.774/2014/7/II., Fővárosi Törvényszék P.24.477/2016/7.

felmerül. Bár kétségkívül a leggyakoribb és legtipikusabb, erre tekintettel a hivatkozott szakasz megfogalmazása lehetett volna pontosabb.

A jelenlegi megfogalmazás, amely szerint a bíróság kötelezi a szülőt és a kiskorú gyermeket a szakértői vizsgálaton való részvételre, arra utal, hogy ezekben a perekben a korábban ismertetett álláspontoktól eltérően más eljárásban kirendelt szakértői vélemény felhasználására nincsen lehetőség. Ez a szülői felügyeleti joggal kapcsolatos és kapcsolattartási perekben azt eredményezi, hogy az egyetlen szakértői bizonyítási mód, amely igénybe vehető, a bíróság által kirendelt szakértő. Álláspontom szerint ez a fajta megkötés nagyban szűkíti a bizonyítás lehetőségeit és nem feltétlenül szolgálja a kiskorú gyermek érdekeit. Ugyanakkor megfelel a gyakorlat fő vonalának, így remélhetőleg kevés marad az az eljárás, amelyben a kiskorú gyermekek érdekei csorbát szenvednek.

Ugyanakkor lehetséges olyan értelmezése is a Pp. 477. § (2) bekezdésének, amely szerint ez a szakasz kizárólag a szankciós rendszer szűkítését tartalmazza és célja nem az, hogy a személyi állapotot érintő perekben kizárja a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását, így nem kizárt az sem, hogy például közjegyzői nemperes eljárásban igazságügyi szakértő kirendelését kérjék a felek, amelynek eredményeit majd felhasználják akár a peren kívüli megállapodás megkötésére, akár bíróság előtti egyezségkötésre vagy a peres eljárásban a bizonyításra [Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. tv. 21. § (1) bekezdés]. Az ezzel az eljárással kapcsolatos aggályok, mely szerint egyoldalú eljárásról van szó, amelyről a másik fél nem is feltétlenül értesül, a személyi állapotot érintő pereknél azért nem bír különösebb jelentőséggel, mivel a szakvélemény elkészítéséhez a kérelmezőtől eltérő személynek a nyilatkozata szükséges és a közjegyző kérelemre felhívhatja a harmadik személyt a nyilatkozat megtételére, ugyanakkor a bizonyítás dinamikájában a szakértői bizonyítás általában az utolsó mozzanat, amikor már minden más releváns bizonyítás lefolytatásra került. Mivel általában a szakvélemény ebben az esetben lehet teljeskörű, a személyi állapotot érintő perekben érvényesülő változó életviszonyok mellett a szakértői vélemény bizonyítási eljárás zárásaként történő igénybevétele ildomos, mivel ebben az esetben esik időben legközelebb az érdemi döntés meghozatalához.

Vannak olyan esetek, amikor annak van elsődleges szerepe, hogy a szakértői vélemény minél inkább egy esemény bekövetkezéséhez álljon időben közel (pl. vadkár, gépjármű szavatosság, családi jogállás rendezése), de leginkább akkor tud az ítélet objektív megalapozottságához hozzájárulni egy szakértői vélemény, ha az elkészítése és a döntés meghozatala között minél kevesebb idő telik el.

VIII. 10. Összegzés

A szakértő alkalmazásának kiemelt és általában perdöntő jelentősége van.[539] A személyi állapotot érintő perek a vagyonjogi perektől eltérő szemléletmódot követelnek meg.

Az életviszonyok változásaival terhelt, a hivatalbóliság eszközeit alkalmazó, az időtényezőre érzékeny és jellemzően speciális személyi kört (fogyatékkal élők, gyermekek) érintő perekben a szakértői bizonyításra is eltérően kell tekinteni. A gondoksági perekben érdemi döntés szakértői vélemény beszerzése nélkül nem lehetséges, amely a magánszakértő alkalmazásának kizárásával csak más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása vagy a perben kirendelt szakértő alkalmazása útján valósul meg. A magánszakértői bizonyítás kizárásával a bizonyítékok köre indokolatlanul szűkülhet. Egyes tényadatokat, adott állapotokat olyan szakvélemények is rögzíthetnek, amelyek akár aggályosak, akár a felek kérelmére készültek, ezeket a Pp mind kizárja a bizonyítás köréből.

A Pp. novella felvállalt célja volt, hogy az eljárási szabályok merevségén lazítson. Megfontolást érdemel, hogy mennyire álltak objektív adatok rendelkezésre abban a vonatkozásban, hogy a Pp. 2018. január 1. napján hatályba lépett rendelkezései között ne lehetett volna ezeket a pereket gyorsan, hatékonyan és az igazságosságra törekedve elbírálni.

A változások alapvetően a korábbi bírói gyakorlathoz történő visszatérésként jellemezhetőek, ugyanakkor egy más irányú merevséget is eredményeznek a peres eljárásban.

A személyi állapotot érintő perek sajátos módon nagyon sok formalizált, mechanikus, sablonszerű elemet tartalmaznak (egyszerűbb gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránti per, közös megegyezéses házasság felbontása), ugyanakkor nem kevés esetben teljesen egyedi, személyre szabott és speciális eljárást tesznek szükségessé.[540] Ez aktívabb bírói közreműködést indokol, amely azonban csak akkor

---

[539] NOGEL Mónika, *Az igazságügyi szakterületek tagolása és a szakértői kompetencia* http://ugyeszeklapja.hu/?p=2702 (2022. szeptember 10-i letöltés)

[540] A gondnokság felülvizsgálata iránti perek nehézségének megítélése sem egységes. Mivel a kereseti kérelem a gondnokság alá helyezés hatályában való fenntartására, a cselekvőképesség-korlátozás terjedelmének megváltoztatására, így akár az érintett ügycsoportok módosítására, vagy magára a gondnokság alá helyezés megszüntetésére irányulhat, ezért a döntéshozatal több szempontból is konfúzussá válhat. A felülvizsgálat eredményeként hozott ítéletből ki kell, hogy derüljön, az érintett mennyiben lesz

lehet sikeres, ha a hivatalbóliság nem áll ellentétben teljes mértékben a felek akaratával és a szakértői bizonyításból kinyerhető, ítéletet megalapozó tények köre minél szélesebb. A jóléti állam megalkotói jellegzetesen korlátozó és negatív elképzelést vallottak a jog kormányzati szerepköréről.[541] A bírák pedig sok esetben felesleges korlátokat látnak az eljárási szabályokban, így a bíró számára kedvezőbb, ha minél szabadabb a bizonyítási eljárás, de akár a per egész menete is. A bizalmukat egyre inkább elvesztő jogkereső állampolgárok azonban szeretik tudni, hogy minden hatalomnak léteznek megfelelő korlátai. Ezt azonban elsősorban nem a jogszabályokban látják.

A Pp. szakértői bizonyításra vonatkozó szabályai számos, a korábbi eljárási szabályok között vitásnak minősült kérdésre választ tudtak adni. Rendszere mégis egyelőre merevnek tűnik, amely fakadhat abból is, hogy készség szinten az új szabályok csak lassabban sajátíthatók el. Ezen sajnos a gyors változások nem segítenek.

A Pp. novella célkitűzései a személyi állapotot érintő perekben a szakértői bizonyításra vonatkozóan teljes mértékben támogatandók, remélhetőleg a konkrét szabályok erre alkalmasak is lesznek. Ez nagyban függ attól, hogy a gyakorlat és főleg a bírák felelősséggel és megfelelően élnek a hivatalbóliság eszközével, nem elfelejtve, hogy az eljárás a felekért van és nem ellenük. A szakértői bizonyítás ebben a körben is nagy jelentőséggel bír, mivel az eljárás időtartama szempontjából a kirendelt szakértő alkalmazása mindenképpen gyors és hatékony forma, az alapos és teljeskörű rendezés pedig megköveteli a minél szélesebb körű bizonyítás lefolytatását, amely az eljárás időtényezőjére negatívan hathat, de a megfelelő egyensúly megtalálásával, a felekre szabott eljárási eszközök igénybevételével az igazságszolgáltatás működése hatékony lehet.

cselekvőképes a határozat jogerőre emelkedését követően. Ez mindenképpen összetett vizsgálat eredménye, amelyet lényegesen megnehezíthet, ha az alperes bármely okból – a közreműködés teljes hiánya miatt – nem vizsgálható meg.

[541] NONETT, Philippe, *Közigazgatási igazságszolgáltatás,* In: Jog és Szociológia, 1979, 191.

IX. A KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS

Léteznek olyan fogalmak, amelyeket nagy gyakorisággal használunk, de meghatározásuk mégis mintha komoly nehézségbe ütközne. Így a jog fogalma is olyan misztikus tárgy, hogy ha a joggal foglalkozó értekezések a jog fogalmának meghatározásával kezdődnének, feltételezhetően az első száz oldal már lefoglalásra is kerülne. Ennél már csak akkor választhat magának nagyobb feladatot a szerző, ha az igazságosság definícióját kívánja akár nagyvonalakban meghatározni. Ezek a fogalmak mégis kapcsolódnak a közvetítéshez, amelyet a másik két fogalomhoz hasonlóan azért is nehéz leírni, mert egy igen tág halmaz egymással laza összefüggésben lévő elemeit kellene meghatározni, amelyek olykor ellentmondásosak és lényegük nehezen kifejezhető, inkább csak adott időben és helyzethez kapcsolódóan értelmezhetők. ANDÓDI tanulmányát azzal kezdi, hogy „megismerhető-e csupán a jogszabályokból a mediáció?"[542] Normatív szinten – ez alatt azt értem, hogy egy tételes jogi környezet milyen iránymutatást ad – a közvetítés akként határozható meg, hogy a közvetítői tevékenységről szóló törvény alapján lefolytatott olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja, hogy elősegítse a természetes személyek és más személyek személyi és vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült azon polgári és közigazgatási jogviták rendezését, amelyekben a felek rendelkezési jogát törvény nem korlátozza, akként, hogy a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett harmadik személy, közvetítő bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozását elősegítse.[543] Ebben az eljárásban a közvetítő feladata, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.[544]

A Pp. szabályai között első helyen a kizárásra vonatkozó rendelkezésekben találhatunk a közvetítői eljárást lefolytató személyre vonatkozó előírást, amelynek indoka, hogy kiemelt törekvések alakultak ki a közvetítői eljárások minél szélesebb

[542] ANDÓDI László, *A bíró és a közvetítés – a közvetítés koordinátái a bíró térképén* In: GLAVANITS Judit (szerk.), Bíró és mediátor, Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2020. 40.
[543] A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. tv. (a továbbiakban: Közvetítői tv.) 2. §, 1. § (1) bekezdés
[544] Közvetítői tv. 3. §

körben való megismertetésre és annak igénybevételére történő ösztönzésére. Ebben nagy szerepet vállalt a bírósági szervezet, amikor a bírósági közvetítés bevezetésével az OBH elnöke által kijelölt és erre feljogosított bírósági titkárok, valamint bírák vállaltak közvetítői feladatokat. A közvetítői eljárás titkossága, bizalmassága és a peres eljárástól teljesen eltérő típusa indokolttá tette, hogy a kizárási szabályok között is tartalmazzon a Pp. rendelkezést a közvetítőre vonatkozóan.

A közvetítői eljárásra vonatkozó következő rendelkezés a perköltséget tartalmazó részben lelhető fel, ahol lényegében a közvetítői eljáráshoz kapcsolódó kizárólagos szankciórendszert hozott létre a jogalkotó, amely a közvetítői eljárás önkéntességének elvével még összeférhető. Az önkéntességen alapuló közvetítői eljárásra vonatkozó következő rendelkezési kör a bíróság által elrendelt kötelező közvetítői eljárással kapcsolatos felfüggesztés szabályrendszere,[545] amely rendelkezések az eljárás felfüggesztésének speciális szabályrendszerét és technikai megoldásait rögzítik.

A közvetítői eljárás érdeméhez kapcsolódó előírások a Pp. egyezségre vonatkozó szabályai között találhatók. A perindítás előtti egyezségi kísérletek egyik fajtája a közvetítői eljáráshoz kapcsolódó egyezségi kísérlet, amikor a bírósági eljárást megelőzően közvetítői eljárás volt folyamatban a felek között, amelyben megállapodás születik, de a felek szükségesnek tartják akár végrehajtás alapjául szolgáló okiratban is a megállapodásban foglaltak rögzítését. A közvetítői eljárás nélküli egyezségi kísérlet szabályaiból lehet következtetést levonni arra, hogy a felek között akkor is kialakulnak konszenzusok, amikor azt megállapodásba nem foglalják, csak a közvetítői eljárás eredményeképpen egyezséget kívánnak kötni.[546] A bírósági eljárást megelőzően lefolytatott közvetítés a fő színtere a közvetítői eljárás permegelőző funkciójának. A peres eljárás megindítását követően a jogszabály a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát megelőzően hívja még fel a figyelmet a közvetítői eljárás eszköze igénybevételének lehetőségére, mivel ekkor válik teljeskörűen kialakulttá a jogvita tartalma, a bizonyítás keretei, de még az érdemi bizonyítás nem kezdődött meg, ezért a jogalkotó ezt az időpontot és helyzetet tartja legalkalmasabbnak arra, hogy a bíróság megkísérelje a felek között egyezség létrehozását. Az illetékkedvezmények is itt érvényesíthetők még a legnagyobb mértékben, ezért az egyezségre törekvést elősegítő eljárások közül a közvetítői eljárást itt emeli ki a jogalkotó azzal, hogy a Pp. az eljárás bármely szakaszában a bíróság lehetőségei között említi annak megkísérlését, hogy a felek a jogvitát vagy a

[545] Pp. 124. §
[546] Pp. 168. § (1) bekezdés

vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék. A rendelkezés célja az a szállóigévé lett mondás, hogy „egy rossz egyezség is jobb, mint egy jó bírósági ítélet”.[547] A Pp. egyetlen kötelező esetkört szabályoz, amikor arról rendelkezik, hogy házassági bontóperben a bíróságnak fel kell hívni a felek figyelmét a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségére.

A Pp. rendelkezései alapján szinte alig tudhatunk meg valamit a közvetítői eljárásról, de a közvetítői tevékenységről szóló törvény rendelkezései sem jelentenek részletes iránymutatást. A hiány azonban ebben az esetben jelképes is, mivel a közvetítés elsősorban nem a normativitás szintjén értelmezhető.[548] A közvetítést leginkább az jellemzi, hogy működik. A közvetítői eljárást igénybe vevő felek nagy része megállapodást köt és még ha nem is születik megállapodás az eljárás során, az azt követő tárgyalások valamelyikén nagyon hamar a felek jó eséllyel egyezséget kötnek. A közvetítői eljárás egyik legfontosabb haszna, hogy a feleket párbeszédre készteti. A közvetítői eljárás ereje a beszélgetésben rejlik. A szavak teremtő ereje tud megnyilvánulni a megfelelően kézben tartott kommunikáció során. A vitakultúra fejlesztése, az egymás álláspontjának megismerése, a más oldalról érkező információk feldolgozása olyan lehetőségeket teremt, amelyekkel élni lehet és élni is kell. A tárgyalóteremben a bíró döntéspozícióban hallgatja meg a feleket. Nem az eltérő nézetek közötti közös nevező megtalálása és az összhaszon maximalizálás a célja, hanem a jogvita eldöntése. Ebben a kommunikációs közegben a másik fél álláspontja az ellenérdekű fél álláspontja, így a kommunikáció célja is a másik fél állításának cáfolata vagy erősebb érvek kifejtése. Ebből következik, hogy a felek közötti kommunikáció korlátozott és a megállapodásra törekvés szempontjából kedvezőtlen. A beszélgetés kifejezésről leginkább az időtöltés juthat az ember eszébe, de a beszélgetés egyik ereje, hogy a fél a saját álláspontján kívül egy másik fél álláspontját is megismerheti és a saját gondolkodásába beépítheti azt. A

---

[547] noll.hu/belfold/pereskedo_orszag_egy_rossz_egyezseg_is_jobb_mint_egy_jo_birosagi_itelet-334661 (2022. szeptember 2-i letöltés); KELLER Péter, *A közvetítői eljárás nélküli egyezségi kísérlet, mint alternatív vitarendezési forma*, jogaszvilag.hu/szakma/a-kozvetitoi-eljaras-nelkuli-egyezsegi-kiserlet-mint-alternativ-vitarendezesi-forma; hbmbekeltetes.hu/tartalom/15/2/a-testuletrol (2022. szeptember 2-i letöltés), SENYEI György, *Megnyitó, V. Alternatív Vitarendezési Konferencia*, 2022. szeptember 29. https://www.youtube.com/watch?v=NST1F4OoShU (2022. október 1-jei letöltés)

[548] Szent Ivó a jogászok védőszentje figyelemre érdemes jogtudományi, elméleti munkásságot nem fejtett ki, de megszerzett tudását annál inkább kamatoztatta a gyakorlatban. Jogi felkészültségét a rászorulók, az elesettek megsegítésére használta. Munkássága során törekedett arra, hogy a felek peren kívül egyezzenek meg, hogy pénzükkel takarékoskodhassanak. Megtagadta, hogy a korban szokásos "ajándékokkal" befolyásolják a bírói munkát. Egy alkalommal szentmisét mutatott be egy vitázó anya és fia érdekében. Ezt követően azonnal megszületett a megegyezés. https://jak.ppke.hu/karunkrol/vedoszentunk (2022. szeptember 2-i letöltés)

diktatúra egyik formája a kommunikációs csatornák szűrése és kiszűrése, valamint az agresszió egyik formája a másik véleményének elfojtása.[549]

A nem vagyonjogi perekben a közvetítői eljárás szabályai is speciálisak. Gondoksági perekben, származási perekben, a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított per kivételével a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben, az örökbefogadás felbontása iránti perekben, az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perekben, kivéve a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránti pert, kizárt a közvetítői eljárás igénybevétele. Házassági perekben a bíróság döntése szükséges a házasság érvénytelenségének, továbbá érvényességének, létezésének vagy nem létezésének megállapításához és a házasság felbontásához. Ennek ellenére a bíróság köteles a felek figyelmét felhívni a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségére és előnyeire.[550] Nyilvánvalóan azért is, mert a per célja és a közvetítői eljárás célja nem egy irányba mutat, mégis jól kiegészíthetik egymást. A sajtó-helyreigazítási, valamint a képmásperekben a közvetítés kizárt, de a személyiségi jog megsértése miatt sérelemdíj iránt indított perben van lehetőség a közvetítői eljárás igénybevételére.[551]

A kizárt ügytípusok mellett pedig a különleges eljárások között található az egyetlen kötelezőnek tekinthető közvetítői eljárás, ugyanis a Ptk. 4:172. §-a alapján a bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködés biztosítása érdekében – ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást – közvetítői eljárást vegyenek igénybe. Az anyagi jogszabályok között elhelyezett, de valójában eljárásjoginak tekinthető szabályozás a „közvetítés a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben" címet viseli. Így nemcsak az anyagi szabályok között történő elhelyezés különös, hanem az is, hogy a cím megjelölése ellenére bármely perben kötelezhetők a szülők a közvetítői eljárás igénybevételére, amely érinti a szülői felügyeleti jogot vagy a kapcsolattartást. A Ptk. idézett szakasza a Pp. 35. fejezetéhez hasonlóan a szülői felügyelettől megkülönbözteti a kapcsolattartás fogalmát, amely utalhat arra, hogy a két fogalmat külön kell kezelni, de nem zárja ki azt a jogértelmezést sem, hogy a szülői felügyelet része a kapcsolattartás.

---

[549] Lásd részletesen: SULYMOSI Zsuzsanna, *Az agresszív kommunikáció és annak kezelése a mediációs eljárás során,* In: GLAVANITS Judit (szerk.), Bíró és mediátor, 160-175.
[550] Pp. 453. § (3) bekezdés
[551] HEGEDŰS Ákos, *Az egyes személyiségi jogok érvényesítése és a mediáció,* Profectus in Litteris 11.2019.

A különleges eljárások egy részében tehát a közvetítői eljárás kizárt, míg egyes eljárásokban kötelezően elrendelhető, illetve a házassági perekben a figyelmet a közvetítői eljárásra fel kell hívni. A kizárt pertípusokra a következőkben megállapításokat nem teszek, kizárólag azon pertípusokkal foglalkozom, ahol a közvetítői eljárás megengedett vagy kívánatos. Fontos hangsúlyozni, hogy a közvetítői eljáráson történő részvételre kötelezés tartalmában csak azt jelenti, hogy a feleknek egy közvetítői ülésen meg kell jelenniük, ahol az eljárásról tájékoztatást kapnak. Tehát aktívan nem kell részt venniük a közvetítői eljárásban, mivel így biztosítható a közvetítői eljárás önkéntességének elve. Ugyanakkor ezáltal érvényesül az az elvárás is, hogy a felek részletes tájékoztatást kapjanak a közvetítői eljárás lehetőségéről. Mivel éppen a szülői felügyelet gyakorlása, valamint a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás az a terület, ahol a felek hosszú távú együttműködése kívánatos. Sokszor hangoztatott elv az is, hogy a házasság felbontásáról a bíróság tud határozni, ezt követően a felek már nem lesznek házastársak, de amennyiben közös gyermekük született, életük végéig szülőtársak maradnak, ez pedig azt eredményezi, hogy sok esetben a házasság felbontását követően is aktív együtműködésre van szükség, amely leginkább a szülői felügyelet gyakorlásában, valamint kiemelten a szülő és a gyermek között kapcsolattartásban testesül meg. A közvetítői eljárás egyik előnye, hogy jövőre orientáltan a felek együttműködését segíti elő, így a későbbiekben elkerülhetővé válnak azok a nemperes eljárások is, mint például a kapcsolattartás végrehajtásának elrendelése. Ebből következően a közvetítői eljárás sikere nemcsak a peres eljárás időtartamára hat ki kedvezően, hanem későbbi újabb eljárások megindítását is elkerülhetővé teszi, ennek során mérlegelendő, hogy a szülői felügyeleti jog gyakorlásáról sem a bíróságnak kell döntenie, hanem a felek a bíróságtól függetlenül megállapodhatnak erről. A módosításra is lehetőség van a felek megállapodásának megfelelően, így az együttműködés több eljárást elkerülhetővé tesz vagy azokat jelentősen leegyszerűsíti.

A házassági perekben, valamint a szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perekben azért is lehet különleges jelentősége a közvetítői eljárásnak, mivel az ügyek érzelmi átitatottsága jóval nagyobb, a normatív szabályozás jelentőségét pedig a felek kevésbé tartják jelentősnek.

Az ügyek eldöntése szempontjából irányadó jogi környezet is számos területen mérlegelésre ad lehetőséget, amely a döntés formatív alátámasztása helyett a bírói értékválasztás érzetét kelti a felekben. A személyes konfliktusokkal terhelt, csak részben jogi vitának minősülő esetekben a kívülálló harmadik fél, a bíró sokszor kerül abba a

helyzetbe, hogy úgy érzi, képes a probléma forrásának megragadására és a helyes út kijelölésére. Ez azonban az a pillanat, amikor a bírónak leginkább figyelnie kell, hogy kizárólag jogi, normatív döntést hozzon és szorítkozzon a jogkövetkezmények levonására, mellőzze a kéretlen jótanácsokat, a magánéletbe való túlzott beavatkozást.

A felek a tárgyalóteremben szükségképpen csak a jogvitájukat hozzák be, amely mögött számtalan egyéb konfliktus áll. Ezek kezelése a tárgyalóteremben csak korlátozott mértékben lehetséges, ezért a bírósági döntés éppen azokban az esetekben kevéssé hatékony, amikor a felek viszonya konfliktusoktól erősen terhelt. A közvetítői eljárás egy kiegészítő eszköz arra, hogy a jogvita széleskörű és teljesebb rendezése történjen meg.

A közvetítés feltételei azokban az esetekben a legjobbak, amelyekben mindkét félnek érdeke fűződik a viszály rendeződéséhez. A viták azonban a legtöbb esetben nem racionálisak, ez a jogvitákra is ugyanúgy érvényes. A felek saját pozíciójukból sok esetben nem látják nyilvánvaló érdekeiket sem, ezért önmagában, amikor egy független és pártatlan harmadik fél kerül a vitába, lehetőség nyílik arra, hogy a felek érveiket, céljaikat és eszközeiket mérlegre tegyék. A megmérettetés eredménye eszköz lehet, amelyet használhatnak, de nem egymás ellenében, hanem akár egymás kiegészítéseként is. Konfúciusz a viszályrendező egyik legfontosabb feladatának tartotta, hogy a felek jogainak hangsúlyozására irányuló tendenciát tompítani kell úgy, hogy rávehetők legyenek a kompromisszum megkötésére. „A közvetítő megpróbálhatja dezideológizálni a vitát, arra hivatkozva, hogy nem mindig észszerű ragaszkodni jogainkhoz és nem szabad a dolgokat a végletekig vinni, hanem az arany középúton kell haladni.” [552]

HOEBEL különböző primitív kultúrák viszályrendezéseire vonatkozó vizsgálata megerősíti azt a benyomást, hogy ha a viszályokat a normatív tényezőkre vonatkozó nézeteltérések jellemzik, akkor a feltételek általában véve kedvezőtlenebbek a közvetítésre, mint a viszályrendezés más formái.[553] A bíró abban különbözik a közvetítőtől, hogy tevékenysége inkább a normák, mint az érdekek szintjén áll kapcsolatban. Ha a normákat a jó megtestesülésének formájaként fogadja el egy társadalom, akkor egy vitát önmagában a norma megismerése eldönthet. A családjogi viszonyok azonban éppen a normák által teljes mértékben nem lefedhető területek. Az emberi méltóság érinthetetlensége, a család, mint a társadalom alapvető eleme jogilag csak kisebb részben fogható fel, ragadható meg. Ehhez járul hozzá a társadalom bizalomvesztése, amely nemcsak az autoritásokkal szemben mutatkozik meg, de a

[552] TORSTEIN, *i.m.* 177.
[553] TORSTEIN, *i.m.* 178.

normatív szabályokkal szemben is; valamint az értékpluralizmus, amelyben a jó és a rossz elhatárolása fokozott relativizmust él meg. A bírónak nem kell alkalmazkodóképes tárgyalófélnek lennie, aki meggyőzésre és építő megoldások megtalálására való képességgel rendelkezik, mint amilyennek a közvetítőnek ajánlatos lennie, de ahhoz, hogy hatékony viszályrendező legyen, tudnia kell tekintéllyel szólni a normák és a tények fennálló kérdéseiről. Ez azonban feltételezi, hogy a normákat a megoldással kapcsolatban relevánsnak tartsák a felek. Mivel a családjogi viszonyok között a normák rendező elvei sok esetben kevéssé jelentősek, ezért a viszályrendezés normatív megoldásain túl olyan eszközök tudnak hatékonyak lenni, amelyeket a felek személyesnek és a sajátjuknak éreznek. A közvetítői megoldások jól tudnak működni olyan viszályokban is, ahol a jóról és a rosszról alkotott eltérő vélemények csapnak össze.

A mediáció strukturált folyamatában a viszály olyan szintjei is kezelhetők, amelyek a jogvita szintjét nem érik el (jelzés, vita, polarizáció, szegregáció, destrukció, kifáradás), és olyan helyzetek is elkerülhetők, hogy a jogvita lezárását a felek belefáradása okozza.[554]

Széles a paletta, ha arra keressük a választ, hogy mit ad hozzá az ítélkezési gyakorlathoz a bírósági közvetítés. Érdemes áttekinteni néhány ezzel kapcsolatos gondolatot, amelyek a Magyar Igazságügyi Akadémián 2019 januárjában tartott bírósági közvetítő képzésen hangoztak el.

Andódi László (bíró, bírósági közvevítő, Szekszárdi Törvényszék) szerint azokban az ügyekben, ahol nem a jogban gyökerezik a konfliktus, hanem mélyebben, a bírósági közvetítői eljárás a perbe beékelődve segíti a feleket. A közvetítés történéseit a felek maguk alakítják. A részvétel önkéntes, bármikor kiléphetnek belőle. Tázlóné Kiss Mónika (titkár, bírósági közvetítő, Gyulai Törvényszék) szerint a közvetítői eljárás lehetőséget teremt arra, hogy mélyebben megismerjük a felek problémáit, kérdéseinkkel azokra a szükségleteikre kérdezzünk rá, amelyek a konfliktus során sérültek. Élő Károly (bíró, Fővárosi Törvényszék) azt emeli ki, hogy a tárgyalóteremben rendre előbukkannak olyan részletek, amelyek felvillantják a kereseti kérelem hátterében meghúzódó, régóta cipelt feszültségeket. Egy hasonlattal élve, amikor ítélkezem, mintha szike lenne a kezemben – az ítélettel, mintegy vágást ejtek, egy seb keletkezik, ami beheged, nyomot hagy. A közvetítői eljárásban sérülések nélkül nyílik lehetőség hosszú távú megoldásokra. Gráner Zsófia (csoportvezető bíró, Fővárosi Törvényszék) szerint sokszor

[554] GÁSPÁRDY a belefáradást (processzmüdigkeit) mint a keresettől való elállás nehezen felismerhető tényét említi. GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 38.

valójában nem is az a valódi konfliktus a felek között, ami a jogvitában kicsúcsosodik. Ha a felek végigvisznek egy közvetítői eljárást, ha nem jön létre megállapodás közöttük, legalább meg tudják beszélni azokat a problémákat, amelyek akadályozzák őket a megegyezésben. Amikor aztán a közvetítés után visszatérnek a perbe, már valóban arról a jogvitáról beszélnek, amiben a bíróság döntését kérték. Ha megállapodást kötnek, elképzelhető, hogy kilépnek a perből. Hunyadi Krisztina (senior mediátor, okleveles coach, Szakmediációs Intézet Igazgatója, tréner) megfogalmazása szerint pedig nem a megállapodást tekintjük mérvadónak, az a lényeg, hogy a felek vigyenek végig egy folyamatot, amelynek során megértik, miben különbözik a közvetítés során elsajátított kommunikáció attól, amikor a pozíciójukat tartva, ügyvédeken keresztül üzengetnek egymásnak. A cél az, hogy békésen fejezzék be a jogvitájukat és ne beszéljenek egymással sértő módon[555]

Ezek a vélemények mind arra mutatnak rá, hogy a közvetítés a bírói viszályrendezés fontos és hatékony kiegészítője.

Érdekesnek találtam és mivel hasonló megfogalmazásokat már sokszor hallottam, ezért idézendőnek is ítéltem meg egy közvetítői eljárással kapcsolatos munka 2000-ben született bevezetőjét. „A jogi természetű vitába bonyolódott felek közötti érdekellentét feloldásának Magyarországon jelenleg szinte az egyetlen lehetséges módja a vita peres (bírói, kivételesen választottbírói) útra terelése. Több mint húsz éve volt olyan vélemény, hogy a magyar bírósági rendszer működésének nehézségei – több hónapos várakozás az első tárgyalás kitűzésére, majd a per évekig való elhúzódása és végül az ítélet végrehajthatatlansága – mindenki számára ismertek, aki valaha is kapcsolatba került az igazságszolgáltatás gépezetével.”[556] A megfogalmazott gondolat nem egyedi, sőt inkább általánosan elfogadottnak tekinthető, amely vélemény a 22 év alatt nem sokat változott. Mégis a jogi természetű vitába bonyolódott felek elsődlegesen saját maguk rendezhetik a vitás kérdést. A vitában érvényes játékszabályok, a jogszabályok elérhetőek a bárki számára elérhető nyilvános online térben, ahol hasonló esetek és az igényérvényesítést könnyítő írásművek is rendelkezésre állnak.[557] Valamint a jogi természetű viták megoldásának még mindig az egyik legjelentősebb segítői az ügyvédek, akik szerencsés esetben konfliktuskezelő hozzáállásukkal a nagyon nehezen kezelhető vitás helyzeteket

[555] birosag.hu/hirek/kategoria/magazin/erezhetoen-megvaltozik-az-erintettek-hozzaallasa-birosagi-kozvetitesrol (2022. szeptember 2-i letöltés)
[556] SOMOGYI Árpád, *Mi fán terem a mediáció?* Jogtudományi Közlöny, 2000. 1., 20-26.
[557] Példaként említhető a családjog területén kialakult konfliktusok esetében virakovi.hu/pdf/kulon_elunk_egyutt_nevelünk.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

is tudják kevésbé fájdalmasan megoldani. Úgy gondolom, az első tárgyalás kitűzésére sem kell több hónapot várakozni. A 2022. szeptember 1. napjától hatályos eljárási szabályok alapján azokban a perekben, amelyekben a bíróság a kiskorú gyermeket érintő kérdésben is határoz, a tárgyalás kitűzése 15 napon belül megtörténik. A per évekig történő elhúzódása sem jellemző és a családjog területén a végrehajthatóság nehézségei is kevésbé fordulnak elő. Mindezek alapján a közvetítői eljárást nem annyira a bírósági eljárások alternatívájának, sokkal inkább azok kiegészítőjének tartom. Ez természetszerűleg vezet ahhoz, hogy vannak olyan esetek, ahol a bírósági eljárás nem mellőzhető és a közvetítői eljárás sikerének reménye csekély, míg más esetekben a közvetítői eljárásban megkötött megállapodás szükségtelenné teszi vagy a peres eljárás megindítását vagy annak végigvitelét. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ahogyan a konfliktusok sokfélék, a viszályhelyzetek is sokfélék és mediációs technikák is sokfélék vannak. Amellett, hogy a bírósági közvetítés fő vonalát a transzformatív mediáció képezi, nem lehet elmenni említés nélkül az evaluatív, a facilitatív vagy a narratív mediáció mellett. Ezek mind a mediáció céljában, mind a mediátor szerepében különböznek egymástól. A narratív családterápia gyökerein elindult narratív mediáció egyik vezérgondolata nemcsak a közvetítés során lehet fontos, hanem célszerű mindenkinek megfontolnia, aki családjogi konfliktusokkal foglalkozik. „Három féle igazság van, az enyém, a tiéd és a valóság."[558]

A közvetítői eljárás egy nagyon fontos előnye, hogy a döntést a felek kezében hagyja, megadva azt a segítséget, amely által a felek képesek lesznek a döntés meghozatalára. A közvetítő legfontosabb eszköze a kommunikáció fenntartása és a bizalom kiépítése. A közvetítői törvény ugyan a közvetítő feladataként a megállapodás létrehozását nevesíti, de emellett egy másik, talán még fontosabb fogalmat, a közreműködést.

A házassági perekben a házasság érvénytelenségének, létezésének megállapításáról vagy a házasság felbontásáról nem is lehet közvetítői megállapodásban rendelkezni, így a házassági perekben gyakran igénybe vett közvetítés célja éppen nem a per érdemében történő megállapodás megfogalmazása, hanem a felek szemléletmódjának megváltoztatása, az együttműködés elősegítése és sok esetben az a nagyon egyszerűen megfogalmazott cél, hogy „legalább ne utáljuk egymást". A járulékos kérdésekben megkötött megállapodások természetesen az eljárást nagyban egyszerűsítik és gyorsítják,

[558] KERTÉSZ Tibor, *Mediáció a gyakorlatban*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010. 106.

ahogyan általában kijelenthető, hogy a sikeres közvetítői eljárás a perek időtartamára kedvezően hat.

A személyi állapotot érintő pereket a korábbiakban akként jellemeztük, hogy az életviszonyok folyamatosan változhatnak. Ez a peres eljárásban a keresetváltoztatás problematikáját eredményezi a bizonyítás nehézségeivel és az eljárás elhúzódásával. A közvetítői eljárás során ezek a körülmények nem okoznak nehézséget, a változások sokkal inkább azt eredményezik, hogy a helyzet dinamikája is feltérképezhető, az irányultságok, a tendenciák jobban kezelhetők. Így a felek szükségletei és érdekei is jobban beazonosíthatók, miközben a közvetítői eljárás gyorsabban és rugalmasabban tud reagálni a változásokra azáltal is, hogy míg a peres eljárás során két tárgyalás kitűzése között több hét is eltelhet, addig a közvetítői megbeszélések akár másnapra vagy egy-két napon belülre is leegyeztethetőek. A peres eljárás másik sajátossága, hogy abban a felperes és az alperes vesz részt és alakítja a per folyását és ahol az ügyben kiskorú gyermek is érintett, ott mint egyéb érdekelt az eljárás alanyaként vesz részt, és képes akár jelentősen is befolyásolni az ügy kimenetelét, de a felperes és az alperes maradnak az ügy urai, így hozzájuk képest a peres eljárásra gyakorolt hatása mégis kisebb. A közvetítői eljárásban azonban a család mint egység tud megjelenni és a felbomlott család, valamint az alakulóban lévő új közösségek érdekeikkel és irányvonalaikkal teljes értékűen tudnak részt venni a megállapodás kialakításában. Ezáltal a közvetítői eljárás alkalmasabb a dinamikus viszonyok kezelésére és a peres feleket sem csak egyénként, hanem mint közösségek tagjai tudja kezelni.

A Szekszárdi Törvényszéken 2020 áprilisában kutatást végeztek a bírósági közvetítés gyakorlatának értékelése végett. A kutatás a bírói gyakorlat és tapasztalat felől közelítette meg a közvetítés kérdését. A kutatás során egy 51 kérdést tartalmazó kérdéssort válaszoltak meg a bírák, amelynek eredményeképpen úgy ítélte meg a 94,1%-uk, hogy a közvetítés kissé növeli a pertartamot, míg 5,9%-a szerint érdemben növeli a pertartamot.[559] A peres ügyekre gyakorolt hatását illetően a legfontosabb előnyét a bírák 58,8%-a az ügy gyorsabb befejezésében, 52,9%-a terjedelmes bizonyítás elmaradásában jelölte meg. A per alatt indult közvetítést követően a bírák 52,9%-ának arra vonatkozóan is volt tapasztalata, hogy az eljárás folytatását a felek nem kérték. Az eljárás időtartamára gyakorolt hatása tehát a közvetítői eljárásnak nem egyértelmű. A peres eljárás felfüggesztése a kötelező közvetítői eljárás megindítása érdekében a Pp. 124. § (2)

[559] ANDÓDI, *i.m.* 68.

bekezdés c) pontját figyelembe véve két hónapos pertartam növekedést okozhat. A (3) bekezdés alapján ez az időtartam jóval hosszabb is lehet. Önkéntes közvetítés esetén a négyhónapos szünetelésre irányadó eljáráshosszabbodásra lehet számítani. Mindezek alapján akár arra a következtetésre is lehetne jutni, hogy az eljárás gyors befejezését nem segíti elő a közvetítői eljárás, ez azonban a tapasztalatok szerint a legritkább esetben fordul elő.

Az eljárás gyorsítására egyrészt a szünetelés után nem folytatódó eljárások mutatnak rá, másrészt a közvetítői eljárásban megkötött megállapodások könnyű és gyors jóváhagyása egyezséggel, harmadrészt a megállapodás nélkül záródó közvetítői eljárásokat követően gyorsan megkötött egyezségek. Még olyan esetben is, amikor a jogvita eldöntése egyszerű és gyorsan megoldható, lehet jelentősége a közvetítői eljárásnak. A családjogi ügyekben a felek kapcsolata a peres eljárás befejezésével jellemzően nem zárul le. A felek együttműködésének hiánya további peres eljárásokat szül és a statisztikai szempontból gyorsan befejezett eljárás sokszor a peres felek szempontjából csak egy hosszú, évekig tartó pereskedés első állomása. Ezek elkerülése végett a közvetítői eljárás igénybevétele a bíró részéről célszerű, az igénybevételre ösztönzés azért is hasznos, mert az adott perben a jéghegy csúcsaként jelentkező jogvita megoldását a közvetítői eljárás a vízszint alatt elterülő konfliktusok jégtömbjében is megtalálhatja. Gyakran tapasztalható, hogy a felek a közvetítői eljárást a peres eljárás elkerülése végett veszik igénybe, azonban ez olykor csapdahelyzet, mivel a közvetítésnek nem célja, hogy a vitát elkerülje, sokkal inkább az, hogy a vitát hasznosítani tudja.

A peres eljárás során sokszor hangoztatott kompromisszum ugyancsak nem lehet a közvetítői eljárás célja, bár olykor velejárója. A közvetítői eljárás a felek konszenzusára törekszik. Az egyetértés elemeinek hangsúlyozásával segít átlendíteni a feleket az ellentéteken azért, hogy kölcsönösen kedvező megoldásokat találjanak. Célja a megoldás keresése, mert aki megoldásokat keres, az megoldásokat is fog találni. A közvetítés talán legfőbb érdeme a kommunikáció fejlesztése, a vitakultúra javítása, amely hozzájárul a konfliktuskezeléshez és ezáltal a viszályrendezés legtöbbször igénybe vett és leghatékonyabb módjához, a „megbeszéljük és megoldjuk” felfedezéséhez. A peres eljárások időtényezője már azáltal is csökken, hogy a felek tisztába kerülnek azzal: a bíróságtól normatív válaszokat várhatnak, míg a vitás helyzetek mélyrétegeit más eljárásokkal vagy nonformális mechanizmusokkal tudják kezelni. A megfelelő eszköz megtalálása nagyban növeli a hatékonyságot, a megfelelő cél minél gyorsabb elérését. „Felfogásom szerint a pertartam minősítésénél a fogalomalkotás tárgyi kiterjedése nem

rekedhet meg feltétlenül az ügydöntő határozat meghozatalánál, az értékelés horizontja nem szűkülhet le szükségképpen a bírói ténykedésre."[560] A pertartam alakulása szempontjából a közvetítői eljárás megítélése azért is nehéz, mert normatív szinten csak az eljárást meghosszabbító határidők találhatók, míg tényleges működése szempontjából az ügy gyorsabb befejezésére hat, csökkenti a terjedelmes bizonyítást, az ügy fontos részeit rendezi. Ezek olyan előnyök, amelyek az eljárás valamennyi résztvevőjére hatnak. Mégis úgy tűnik, hogy jelenleg a közvetítői eljárások igénybevétele kapcsán tapasztalható lendület csökkent, támogatása is kevésbé látványos. A kritikus tömeget sajnos még nem érte el ez az alternatív vitarendezési mód, így fejlődése és a családjogi ügyekben eddig is kiemelt jelentősége attól függ, hogy ismertsége vagy a kételkedők tábora csökken-e gyorsabban. Alkalmazása pedig csak akkor lehet hatékony, ha megfelelő esetekben nem ódzkodunk választásától.

[560] GÁSPÁRDY, *A polgári per…i.m.* 36.

X. KÖVETKEZTETÉSEK, ZÁRÓ GONDOLATOK

> „Igazat adnak annak, aki a pörben elsőnek jut szóhoz, azután eljön az ellenfele és kivallatja.”[561]

1. A peres út választása a legtöbb esetben kényszer eredménye. A fél által kitűzött cél, az igény más módon történő érvényesítése, nem látszik kivitelezhetőnek. A polgári per alapja a vita és az ellenérdekű felek álláspontjának ütköztetése. Ebből az alapgondolatból kiindulva a peres eljárás gyorsaságára ható első körülmény, ha a perre szakosodott intézmény (a bíróság) feladatai közül leválasztásra kerülnek azok az esetek, ahol ténylegesen nincsen vita a felek között. *A vita hiánya állapítható meg* a nem vagyonjogi perek között tipikusan a házasság felbontása iránti perekben, ahol a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának vizsgálata nélkül bontja fel a bíróság a házasságot, a házastársak végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes megegyezése alapján. Visszatérően felmerülő kérdés, hogy ilyen esetben szükséges-e a bíróság eljárása.[562]

Célkitűzés tehát, hogy amennyiben vitás kérdések a felek között nincsenek, akkor minél gyorsabban és minél kisebb energiaráfordítással történjen meg az eljárás lefolytatása. A Pp. változásai megfelelő irányba mozdultak el *a rövidebb határidők* és *nagyobb fokú rugalmasságot biztosító szabályok* bevezetésével. A Pp. novella által bevezetett új perfelvételi út lehetőséget biztosít a tárgyalás gyors kitűzésére, az első tárgyalás minél gyorsabb megtartására. A 2022. évi XXIV. törvény változásai pedig lényegében egy megfelelően előkészített, körülbelül 15 perces tárgyalás keretében lehetőséget nyújtanak a házasság felbontására még akkor is, ha a feleknek van közös kiskorú gyermeke. A módosítás indokaképpen megjelenő Mezey kontra Magyarország ügy (7909/05.) megerősíti, hogy az EJEB gyakorlatában a személyi állapotot érintő

---

[561] Péld 18,17

[562] Lettországban a házasság felbontásának eseteit a polgári törvénykönyv családjogi része és a közjegyzőkről szóló törvény sorolja fel. A házasság intézményének általános kereteit a polgári törvénykönyv családjogi része határozza meg. Lettországban a házasságot a bíróság vagy a közjegyző bonthatja fel. A közjegyző akkor bonthatja fel a házasságot, ha a házastársak megegyeztek a házasság felbontásáról, nincs közös kiskorú gyermekük vagy közös vagyonuk vagy amennyiben közös kiskorú gyermekük vagy közös vagyonuk van, írásban megállapodtak a közös kiskorú gyermek felügyeletéről, a láthatásról, a gyermek tartásáról és a közös vagyon megosztásáról. https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-lv-maximizeMS_EJN-hu.do?member=1 (2022. szeptember 2-i letöltés)

ügyekben az észszerű időn belül történő befejezés az ügy tárgyára tekintettel szigorúbb megítélés alá esik.

A tárgyalás továbbra is az eljárás súlyponti része. A legalább két tárgyalás megtartása a feleket komolyabb megfontolásra késztette a házasság felbontása iránti perekben. A bontás szempontjából nem volt jelentős akadálynak tekinthető, mégis az elhatározás komolyságát nagyban alá tudta támasztani. Azokban az eljárásokban, ahol kiskorú gyermek is érintett, általában indokolt, hogy a peres eljárás felekre és környezetükre gyakorolt negatív hatásai minél kevésbé érvényesüljenek. Ennek ellenére kijelenthető, hogy a túl gyors perben korlátozott lehetőség mutatkozik a kiskorú gyermek érdekeinek figyelembevételére. Ha a házasság felbontása teljesen formális eljárássá válik, akkor valóban nem sok érv szól amellett, hogy a bíróság legyen az a fórum, amely ennek kimondására jogosult.

Az Alaptörvény a családi kapcsolat alapját a házasságban, illetve a szülő-gyermek viszonyban jelöli meg. A házasság felbontásának túlságosan könnyűvé tétele nem hat a család, mint érték megőrzésének irányába. Ezért a két tárgyalás elve, ha csak a gyorsaság szempontjából nézzük, kedvezőtlenebb helyzet, mint az egy tárgyaláson történő érdemi döntéshozatal, de a házasság felbontása esetében, amennyiben kiskorú gyermek is érintett volt, lehetőséget teremtett arra, hogy a bíróság minimálisan belelásson a felek életébe, apróbb benyomásokat szerezhessen, esetlegesen a gyermek érdekei szempontjából valamely információhoz hozzájuthasson vagy egyáltalán megkísérelhesse a felek békítését. A két tárgyalással együtt járó időmúlás azt is eredményezte, hogy a feleknek a szándékukat nemcsak egy alkalommal kellett kifejezésre juttatniuk, hanem éppen azért, mert a házasság felbontását követően is a közös kiskorú gyermekre tekintettel további közös feladataik lesznek, ilyen módon is meg kellett erősíteniük.

A Pp. hatálybalépésekor kezdetben tapasztalható merevség és a legegyszerűbb ügyekben is megnyilvánuló, túlságosan hosszú előkészítő szakasz a Pp. legutóbbi módosításaival teljesen átfordult egy csaknem formális, adminisztratív eljárásba, amelyben a bíróság szerepe szinte jelentéktelennek mondható. Ezen a helyzeten a személyes jelenlét és a közvetlen észlelés sem változtat jelentősen, mivel a gyorsított és leegyszerűsített modellben a felek akaratának komolyságáról csak korlátozottan lehet meggyőződni. Ezért álláspontom szerint *a Pp. legutóbbi eljárást gyorsító változtatásai már azért voltak indokoltak, mert a személyi állapotot érintő perekben a gyakorlat nem tudta kamatoztatni az osztott perszerkezet előnyeit.*

2. Az ideiglenes intézkedésre vonatkozó szabályok módosítása elsősorban a határidők szigorításaként értelmezhető, amely egyrészt indokolt lehet, mivel általában elvárható, hogy az ideiglenes intézkedés iránti kérelemről 30 napon belül döntsön a bíróság, másrészt az ügy egyedi körülményei alapján lehetséges, hogy a 30 nap is túlzottan hosszú időnek minősül. Egyes kérelmek körültekintő és érdemi elbírálása pedig anélkül, hogy a felek számára érdeksérelmet okozna, hosszabb időt is igénybe vehet. A házasság felbontása iránti perben előterjesztett ideiglenes intézkedés iránti kérelem, amely a szülői felügyelet gyakorlását és a kapcsolattartás tényét érinti, jelentősen meghatározza, hogy milyen kapcsolat maradt fenn a gyermek és a különélő szülő között. Egy jól és alaposan meghatározott kapcsolattartási rendszer alkalmas arra, hogy mind a kiskorú gyermek, mind a peres felek érdekeinek jelentős sérelme nélkül legyen lefolytatható akár egy hosszabb bizonyítási eljárás is. Az ideiglenes intézkedés célja veszik el azáltal, ha a döntéshozatal túlságosan lassú a kérelemről, de abban az esetben is, ha a felek érvei megalapozott mérlegelésre nem kerülnek, mert a határidők ezt nem teszik lehetővé. A személyi állapotot érintő perek módosításai csaknem olyan gyakoriságúak, hogy a jogbiztonság követelményét teszik kérdőjelessé. Mindezért de lege ferenda egy ideig a jogszabályváltozás mellőzését tartanám fontosnak. Leginkább a *szabályok tartósságára hívnám fel a figyelmet és arra, hogy az adott területen éppen a jogviszonyok sokszínűsége miatt csak a jogalkotói szinten nagyon rugalmas szabályozás tudja a feladatát hatékonyan betölteni*.

3. Jól látható, hogy a személyi állapotot érintő perek – mint nem vagyonjogi perek – különösen érzékenyek az eljárás idővonzatára. A *gyors igényérvényesítés kívánalma* ellenére más nem vagyonjogi perektől eltérően nem a bizonyítás korlátozott volta figyelhető meg, hanem éppen a hivatalbóli eljárás lehetősége, amely jelentősen hathat a gyorsaság ellen. A személyi állapotot érintő perekben a keresetváltoztatás az általános szabályokhoz viszonyítva is rugalmasabb, a bíróság nemcsak a felek által felajánlott bizonyításra van utalva, hanem hivatalból is köteles bizonyítani elsősorban a kiskorú gyermek érdekeinek, valamint a fogyatékkal élő személyek vagy jogaik érvényesítésében akadályozott személyek érdekeinek védelme céljából.

A hivatalbóliságot pedig a Pp. novella még tágította is, így az eljárás befejezése szempontjából hátrányos körülményként jelentkezik a bíróság feladatainak növekedése. Érdekes tendencia, hogy miközben a büntető ügyekben a bírák kifejezetten ódzkodnak a

bizonyítástól és elutasítóak a nyomozást illetően, ezzel szemben a személyi állapotot érintő pereket tárgyaló bírák igényeként fogalmazódik meg az 1952-es Pp. gyakorlata szerinti hivatalbóli eljárás és hivatalbóli bizonyítás. A bíróság függetlensége és pártatlansága leginkább akkor nyilvánulhatna meg, ha a hivatalbóli eljárás és bizonyítás szempontjából a bíróság kezdeményező szerepe legfeljebb a probléma észleléséig terjedne, így például az arra történő figyelemfelhívásig; szükség esetén a jogai védelmére nem képes fél helyett vagy társadalmi érdekből indokolt jogérvényesítést az ügyészi fellépés biztosítaná, mindez azért, hogy a bíróság ne hivatalból nyomozzon. Valószínűsíthetően az alkotmányos keretekkel is összeférhető lenne, ha az ügyészi fellépés nem korlátlan és valamennyi ügyre kiterjedő volna, hanem a korábbi ügyészi fellépés kerülne kiegészítésre akként, hogy amennyiben a bíróság olyan körülményt észlel, amely vonatkozásában hivatalból történő bizonyításnak lenne helye, akkor az erre vonatkozó indítványt vagy a felek, vagy a felek indítványának hiányában az ügyész tehetné meg.

4. Nem minősül jelentősnek a per eldöntése szempontjából, de a korábbiakban kifejtettek szerint indokolatlannak tartom a gyámhatóság jelenlétének megkövetelését a perfelvételi tárgyaláson. Sem az eddigi tapasztalatok, sem olyan meggyőző érvek nem mutattak rá eddig, hogy a perkoncentráció ellen hatna, ha a megfelelően előkészített kereset benyújtását követően *a gyámhatóság* a gondokság alá helyezés vagy annak felülvizsgálata iránti perekben *nincs jelen a tárgyaláson*.

5. A személyes jelenlét megkövetelése általában az eljárás gyorsabb lefolytatását segíti elő. Ha a fél a tárgyaláson személyesen jelen van, ez lehetőséget biztosít arra, hogy a bíróság valamennyi releváns kérdését feltegye és a válaszokat vagy azok hiányát megismerhesse. Így az érdemi döntéshez szükséges információkat önmagában a személyes jelenlét korábbra tudja hozni, a bizonyítás kereteit kijelölhetővé teszi és a megalapozottságot is nagyban alá tudja támasztani. Ugyanakkor a tárgyaláson történő megjelenés mindig többletszervezést és többletmunkát igényel. Ez elsősorban a peres fél szempontjából jelentkezik, de ha a peres fél megjelenése valamilyen akadályba ütközik, akkor ez a tárgyalás elhalasztásához vezet, amely ekként a bíróság munkáját is növeli. Érdekes és tipikusnak mondható az a helyzet, amikor az alperes meg sem kíván jelenni a tárgyaláson, a lakcímeit sorozatosan megváltoztatja és kimenti magát a tárgyaláson történő jelenlét alól, esetlegesen orvosi igazolásokat csatol, vagy csak egyszerűen nem

jelenik meg a tárgyaláson. A *személyes jelenlét kötelezettsége* mellett ezek a helyzetek általában az eljárás elhúzódására vezetnek, a felróható mulasztások szankcionálása sem problémamentes.

6. A garanciális szabályok részbeni feladása nélkül nehezen tartom elképzelhetőnek az eljárás további gyorsítását. A legsürgetőbb nyilvánvalóan a veszélyhelyzet ideje alatt használt *digitális megoldások szabályozása* lenne, de gyakorló jogászként egyelőre kényelmesebb a szabályozatlanság zavaros vizeiben megoldani egy-egy digitális tárgyalást. A kapcsolattartás a közvetlenség ilyen korlátozott megvalósulása útján különösen a távolságok leküzdése érdekében volna hasznos. Főleg lehetőségként jelentkezhetne a személyi állapotot érintő perekben is a fél meghallgatásánál, tanúvallomásoknál, ha a felek ehhez hozzájárulnak. A szakértő igénybevétele esetén az egész folyamat ellenőrizhetősége és rugalmassága is könnyebb lenne. A peres eljárás egyes elemei már digitalizáltak, de nem digitálisak, amely sokszor inkább nehézség, mint segítség. A személyes meghallgatás kötelezettségén is túl lehetne lépni a személyes meghallgatás lehetőségének biztosítása irányába. A gyorsítás lehetőségei éppen az alapelvek tükrében tűnnek nagyon nehezen kivitelezhetőnek, pedig az alapelvek nem abszolút iránymutatások. Ahogyan a vitarendezés minden peren kívüli formája a lehetőség eszközeként a leghatékonyabb, úgy a digitális eszközök felajánlása is csak kötelezettségek nélkül hasznos. Megfontolandó azonban, hogy a fiatal generációk számára az, ami nem érhető el telefonon, az nem is létezik.

7. Célszerűnek tartanám *a joggyakorlatokon alapuló tapasztalatok közzétételét*[563], „zöld könyv" -szerű ajánlásokat arra vonatkozóan, hogy a személyi állapotot érintő perek nagy halmazában előforduló egyes tipikus eljárásokban mi várható el a felektől és mi a bíróságtól, melyek azok a pontok, ahol az eljárás különböző szereplői érdekellentétbe kerülnek, ezekben a helyzetekben egymás álláspontjai hogyan ismerhetők meg. A társadalomnak széleskörű elvárásai vannak a bírósággal szemben. Ez azonban nem egyezik a bíróság saját magáról alkotott képével, ezért az igények és a válaszok folyamatos becsatornázása termékenyen hathat az igazságszolgáltatás működésére.

[563] pl. Bírói Gyakorlat Füzetek mintájára, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/mti_tudositas_0.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

8. A szakértői bizonyításra vonatkozó rendelkezések mindig is alkalmat adtak a teljesen ellentétes álláspontot képviselő személyek vitáinak lefolytatásához. A személyi állapotot érintő perek körében a *magánszakértői bizonyítás kizártsága* nagyvonalakban a gyakorlatban követett elvek kodifikálása. Mégis a szakértői bizonyítás körében kifejtettekre figyelemmel a szabályozást összességében vitathatónak találom. A törvényjavaslat a 316. §-t akként fogalmazta meg, hogy az aggályos, valamint a jogszabályi rendelkezések megsértésével beterjesztett szakértői vélemény szakvéleményként nem vehető figyelembe. Mind a Pp. hatályba lépésekori, mind a jelenlegi szabályozás azt tartalmazza, hogy az ilyen szakértői vélemény bizonyítékként nem vehető figyelembe, amely úgy vélem, *a szabad bizonyítás elvének jelentős korlátozását jelenti*.

Dogmatikailag érthető, hogy az aggályos szakvélemény vagy a személyi állapotot érintő perekben a pert megelőzően beszerzett magánszakértői vélemény értékelése szakvéleményként meglehetősen ellentmondásos lenne, egyéb bizonyítékként történő figyelembevétele pedig a dogmatikai tisztaságot sérthetné. Mégis úgy vélem, hogy mind az aggályos, mind a személyi állapotot érintő perekben beszerzett magánszakértői vélemények teljes kizárása a bizonyítás köréből sokkal inkább problémás, mint hasznos. Egyrészt a vitatott szakvéleményekből számos olyan tényadat nyerhető ki, amely más bizonyítással már nem pótolható, másrészt egy magánszakértői vélemény kizártsága a személyi állapotot érintő perekben azért, mert a gyermek többszöri vizsgálatát eredményezheti, meglehetősen álságos hivatkozás. Ezek a magánszakértői vélemények sokszor már a pert megelőzően elkészülnek, céljuk sok esetben éppen a per elkerülése, egy megroppant családban a probléma észlelését követően megoldás keresése, a családi krízis kezelése. Az ennek során rögzített adatok lehetnek nagyon hasznosak a per eldöntése szempontjából, és a kiskorú gyermek vizsgálatának többszörözését nem a magánszakértői vélemények kizárása oldhatja meg. Úgy vélem, hogy a régi szabályozás nagyobb mérlegelési lehetőséget biztosított a bíró számára, így *fölösleges volt a hivatalbóli bizonyítás elve mellett a magánszakértői bizonyítás kizárása*.

9. A valódi problémát azonban nem ez okozza, hanem a Pp. 316. § (3) bekezdése, amely a bizonyítékok köréből is kizár minden olyan szakértőtől származó szakvéleményt, amelyet a Pp. szakértői bizonyításra vonatkozó szabályainak megsértésével vagy más törvénysértő módon nyújtottak be. A szabályozás célja nyilván a szakvélemények kapcsán az 1952-es Pp. talaján kialakult ellentmondások tisztázása, de az eredmény a

vagyonjogi perek esetében is vitatható, a személyi állapotot érintő perekben pedig a számos más rendelkezéssel biztosított anyagi igazságosságra törekvés elvével kontraproduktív. A Pp. 316. § (3) bekezdésének eredeti megfogalmazása ezért szerencsésebb volt. A bizonyításra vonatkozó szabályok megsértésével, illetve más törvénysértő módon beszerzett vagy előterjesztett szakértői vélemény esetén pedig indokoltabb lett volna a jogsértő bizonyítási eszközökhöz hasonló szabályozás kialakítása, amely alapján a jelenleg bizonyítékként figyelembe nem vehető szakértői vélemények akkor és olyan mértékben lehetnének a bizonyítás során felhasználhatóak, amennyiben a perben jelentős tényre vonatkoznak és az adott körülmény más módon nem bizonyítható. Ebben az esetben sem érnék el a szakértői vélemény súlyát, azonban mint egyéb bizonyítási eszközök, figyelembe vehetők lennének.

10. Az egységes perrendi szabályozás – bár többségi támogatottságot élvezett a Pp. megalkotásakor – folyamatosan megkérdőjeleződik. A változások a külön szabályok erősítése irányába mutatnak. A személyi állapotot érintő pereknél az alapelvi szintekig ható különbségek figyelhetők meg, amelyek feszegetik az egységes perrend kereteit és a differenciált perrend irányába mutatnak. Azonban léteznek azok a pervezetési technikák a jelenlegi jogszabályi környezetben is, amelyek mellett lehet észszerű időn belül megalapozott döntést hozni úgy, hogy abban az igényérvényesítésben akadályozottak érdekei is figyelembevételre kerüljenek.

11. A Pp. hatálybalépésekor egyik legfontosabb céljaként tűzte ki az eljárások gyorsítását, mivel az EJEB által kialakított észszerű idő követelménye a perhatékonyságot és a perkoncentrációt csak eszköznek tekinti, elvárása azonban, hogy aki a bírósághoz fordul jogvitájának elbírálása végett, ne legyen kitéve annak a bizonytalanságnak, hogy belátható időn belül nem juthat a végső döntés birtokába. A Pp. által megvalósított szabályozás azonban elsősorban a vagyonjogi perekre lett modellezve és elsődlegesen a bonyolultabb megítélésű és hosszabb időtartamúvá váló perek esetén adott hatékony eszközöket, míg a tömegével előforduló és egyszerűbb pertípusokban kezdetben az időtartamra kedvezőtlenek voltak az eljárási szabályok. A Pp. hatálybalépése óta bekövetkezett változások (az egyszerűbb ügyek esetében lerövidült határidők, a jogvitára már készülő felek esetében a rövidebb felkészülési idő biztosítása) abba az irányba hatottak, hogy a polgári per gyorsaságát már nem elsősorban a jogalkotónak, hanem a jogalkalmazóknak kell megvalósítania. Az egyes személyiségi

jogok érvényesítése iránti perek jó tapasztalatai reményt kelthetnek abban, hogy a személyi állapotot érintő perek esetében is gyors és hatékony igényérvényesítést lehet biztosítani. Az ehhez szükséges iránymutatást azonban már nem a jogalkotónak, hanem az egyes perben felmerülő gyakorlati problémák körében kialakított hasznos joggyakorlatok összefoglalásának kell megoldania. Ezek a bíró kezét nem kötik, hanem helyes irányba vezetik, a feleket pedig figyelmezteti arra, hogy az eljárás gyorsaságának biztosítása nemcsak a bíróság feladata, hanem abban a leghatékonyabb szereplők maguk a peres felek tudnak lenni, ha jogvitájuk eldöntéséhez szükséges valamennyi eszközt időben és teljeskörűen szolgáltatják.

Felhasznált irodalom

ANDÓDI László, *A bíró és a közvetítés – a közvetítés koordinátái a bíró térképén* In: GLAVANITS Judit (szerk.), Bíró és mediátor, Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2020.

ANTALFI Mihály, *Polgári Perrendtartás*, a szerző kiadásában, Pécs 1915.

AQUINÓI Szent Tamás, *A Summa Theologiae kérdései a jogról,* Szent István Társulat, Budapest, 2011.

BAGDY Emőke, *Quo Vadis magyar klinikai Pszichológia? Avagy mit tudjon az, aki ma e hivatás szolgálatára vágyik?* Alkalmazott Pszichológia, 2010. XII (3-4), 109-124.

BAJORY Pál, *A jogalakító ítéletek* In: Jogtudományi Közlöny 1978. 9., 540-548.

BÁLINT Boglárka, *Elhúzódó bírósági tárgyalások-ez lenne a megoldás?* https://das.hu/jogi-esetek-es-hirek/elhuzodo-birosagi-targyalasok-ez-lenne-a-megoldas/ (2022. szeptember 2-i letöltés)

BECK Salamon, *Magyar polgári eljárási jog*, ELTE-ÁJK Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, 1957.

BENCZE Krisztina, *A gyors eljárás, a jó eljárás, a tisztességes büntetőeljárás egyes aspektusai* https://tud.sze.hu/images/%C3%9ANKP/2018-2019/tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet/Bencze%20Krisztina.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

BENCZE Lászlóné, *Szülői felügyelet és a gyermekvédelmi gondoskodás,* In: KŐRÖS András (szerk.): *A családjog kézikönyve,* HVG ORAC, Budapest, 2007

BÉRCES Viktor, *A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről* https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6543/13_bercesviktor_t%C3%B6rdelt.pdf (2022. február 11-i letöltés)

BODA Zoltán, *Egy új kárfelelősségi jogintézmény – a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel* http://real.mtak.hu/153970/1/tan_Boda_Zoltan_2022_2.pdf (2023. február 10-i letöltés)

BÖGÖS Fruzsina, *A közigazgatási bíróság felülvizsgálati jogkörét meghatározó speciális eljárási szabályok,* https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (2022. szeptember 5-i letöltés)

CZOBOLY Gergely, *A perelhúzódás megakadályozásának eljárási eszközei*, PHD értekezés, Pécs, 2014. https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/czoboly-gergely-istvan/czoboly-gergely-istvan-vedes-ertekezes.pdf (2022. szeptember 5-i letöltés)

CZOBOLY Gergely, *A polgári perek elhúzódása.* In: JAKAB András – GAJDUSCHEK György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016. 758-776.

CSÁK Zsolt, *A jogorvoslati bíróságok munkájának hatása a bizonyítás szükséges mértékére* https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)

CSÉFFAI Attila Csaba, *A szakértőhöz való alkotmányos jog*, Jogtudományi Közlöny 2020/10. 460-470.

CSERBÁNÉ NAGY Andrea, *A kiskorú gyermek tartása iránt indított per* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

CSERBÁNÉ NAGY Andrea, *Házassági perek*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*, Magyar Közlöny és Lapkiadó Kft. 2017. 728-754.

CSÓTI Tamás, *Az új polgári perrendtartás várható hatásai a szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogsértési perekre*, Jogtudományi Közlöny 2019/2. 76-87.

DÖME Attila *Bizonyítás*, https://ijoten.hu/szocikk/bizonyitas (2022. szeptember 10-i letöltés)

DRASKOVICH Edina, *Bírósági eljárások elhúzódása*, info jegyzet 2018. február 14., parlament.hu/documents/10181/1479843/infojegyzet_2018_5_birosagi_eljarasok.pdf/e41e9555-45ff-eaff-9193-737d0958ef59, (2022. szeptember 2-i letöltés)

DUDÁS Dóra Virág, *Emberi jogi kézikönyv az EJEB gyakorlata alapján*, Wolters Kluwer 2021. (uj.jogtar)

ELEK Balázs, *Favor Defensionis elve Finkey korában és napjainkban*, Erdélyi Jogélet 2021/1. 45-55.

ÉLESS Tamás, DÖME Attila, *Alapvetések a polgári per szerkezetéhez*, In: NÉMETH János, VARGA István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 50-78.

ÉLESS Tamás, ÉBNER Vilmos, *A percezúra – az érdemi tárgyalás előkészítése,* In.: NÉMETH János, VARGA István, (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 377-392.

FINKEY Ferenc, *A magyar büntetőeljárás tankönyve*, Policer-féle Könyvkiadóvállat, Budapest 1908.

FUGLINSZKY Ádám, *Kártérítési jog*, HVG-ORAC, Budapest, 2015.

GADÓ Gábor, *Az eljárási igazságosság a polgári perben*, Magyar jog, 2000. 1., 18-43.

GÁSPÁRDY László, *A polgári per idődimenziója*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1989.

GÁSPÁRDY László, *Polgári perjog alapelvei*, In: GÁSPÁRDY László, WOPERA Zsuzsa, KORMOS Erzsébet, CSERBA Lajos, NAGY Andrea, HARSÁGI Viktória, Polgári Perjog Általános Rész, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2003., 50-76.

GÁSPÁRDY László, WOPERA Zsuzsa, KORMOS Erzsébet, CSERBA Lajos, NAGY Andrea, HARSÁGI Viktória, *Polgári Perjog Általános Rész*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2003.

GÁTOS György, *Bizonyítás* In: KISS Daisy, NÉMETH János (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata Complex Kiadó, Budapest 2010, 368-369.

GONDÁN-EVETOVITS Andrea, *A személyi állapotot érintő perek szabályozásának legutóbbi módosítása és annak értékelése az elsőfokú bíró szemszögéből*, Családi jog 2021/3., 1-10.

GRIFFITHS, John, *A jogalkotás társadalmi működése*, In: H. SZILÁGYI István (szerk.), Jog és antropológia, Szent István Társulat, Budapest, 2005.

GYENGÉNÉ NAGY Márta, *A gyermek meghallgatása, mint alapvető elv – Az Európai Unió gyermekjogi tematikája,* Európai Jog, 2016. 4., 7-14. https://docplayer.hu/105138141-Dr-gyengene-dr-nagy-marta.html (2022. február 11-i letöltés)

GYENGÉNÉ NAGY Márta, *Mediáció az igazságszolgálatatásban, Családjogi specialitások,* PhD értekezés, Szeged 2009. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/873/1/Nagy_Marta_ertekezes.pdf

GYEKICZKY Tamás, *Klasszikus tudásszociológiai modellek a jogrendszerről és a bírósági eljárásokról,* Eljárásjogi szemle 3/4. 1-8.

GYEKICZKY Tamás, *A valóság igézete, Bírói gondolkodás és perbeli bizonyítás* (Egy kérdőíves minta empirikus-statisztikai elemzése) a Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumainak az ítéleti bizonyosság kérdéseit vizsgáló Joggyakorlat-elemző Csoportjának (2015.EI.II.JGY.E.1.) keretében 2017-ben készített kézirat, https://www.kuria-

birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

GYIMESI Tamás Ferenc, *A származási perek különös szabályai*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

HABSCHEID, Walther, *A polgári per koncentrálását célzó újabb irányzatok az NSZK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban*, Jogtudományi Közlöny XXVI, 1971, 20-30.

HAJNAL Péter, HUSZÁRNÉ OLÁH Éva, *A fél által felkért és a más szerv által kirendelt szakértő véleménye a közigazgatási eljárásban*, Összefoglaló vélemény 233-240. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)

HARSÁGI Viktória, *Az információs technológia felhasználhatóságának határai a polgári eljárásjogban* In: NÉMETH János – VARGA István, szerkesztette Egy új polgári perrendtartás alapjai HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014, 315-327.

HARSÁGI Viktória (szerk.), *Közép-európai polgári perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás*, HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2014.

HAUPT Egon, *A polgári per gyors befejezésének eszközei a hatályos eljárási törvény alapján*, Magyar Jog, 2003/9. 546-552.

HEGEDŰS Ákos, *Az egyes személyiségi jogok érvényesítése és a mediáció*, Profectus in Litteris 11.2019.

HERÉDI Erika, *A preklúzió jelentősége a megújult polgári perben*, Jogtudományi Közlöny 2018/3. 117-125.

IMREGH Géza, *Tárgyalás előkészítés és hatékonyság a polgári perben*, Magyar jog 1980. 2., 139-145.

JHERING, Rudolf Von, *Küzdelem a jogért*. In: VARGA Csaba (szerk.), Jog és filozófia, Osiris Kft, Budapest, 1998.

KAPA Mátyás, VARGA István: *Különleges perek – különleges szabályozás* In: NÉMETH János, VARGA István, (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 580-581.

KAPRINAY Eszter, *Az észszerű időn belüli befejezéshez való jog* In: Az állam és jog alapvető értékei 1-Győr, 2010, https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll_%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kaprinay.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)

KARSAI Dániel, *Magyar ügyek Strasbourgban 2000 és 2004. között*, Acta Humana 2005/3., 25-59.

KELLER Péter, *A közvetítői eljárás nélküli egyezségi kísérlet, mint alternatív vitarendezési forma*, jogaszvilag.hu/szakma/a-kozvetitoi-eljaras-nelkuli-egyezsegi-kiserlet-mint-alternativ-vitarendezesi-forma; hbmbekeltetes.hu/tartalom/15/2/a-testuletrol (2022. szeptember 2-i letöltés),

KENGYEL Miklós, *Polgári eljárásjog III. kötet*, Pécs, 1993.

KENGYEL Miklós, *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris kiadó, Budapest, 2000.

KENGYEL Miklós, *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Akadémiai Doktori Értekezés, Pécs 2003

KERTÉSZ Tibor, *Mediáció a gyakorlatban*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010.

KISS Attila, *A polgári per céljának átalakulása*, Jogtudományi Közlöny 2021/10. 460-468.

KISS Daisy, *A polgári per titkai*, HVG-ORAC, Budapest, 2014.

KISS Daisy, NÉMETH János (szerk.), *A polgári perrendtartás magyarázata*, Complex Kiadó, Budapest 2010.

KIRÁLY Lilla, *Gyorsabb, egyszerűbb, hatékonyabb? Az új magyar perrendtartás általános rész osztott perszerkezetének hatékonysági elemzése*, Akadémiai kiadó, Budapest, 2018.

KIRÁLY Lilla, *A tisztességes eljárás elvének érvényesülése a bíróság előtti polgári eljárásokban Magyarországon*, In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): *A tisztességes eljáráshoz való jog*, Wolters Kluwer, Budapest, 2021.

KORMOS Erzsébet, *A gondnokság alá helyezés iránt indított per*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

KOVÁCS András, *A közigazgatási per konstrukciós sajátosságai, valamint a bizonyítás szükséges mértékével összefüggő intézményei,* https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

KOVÁCS Helga, *A bírósági meghagyás kibocsáthatósága jogszabályba ütköző kereseti kérelem esetén*, Eljárásjogi Szemle, 2017. 4., 3-7.

KOVÁCS Ildikó, PRIBULA László, *Az eljárások elhúzódása miatti vagyoni elégtétel gyakorlata*, Jogtudományi Közlöny, 2023/2. 57-66.

KOZÁK Henriett, *Mumus vagy csodaszer? – A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében*, Családi Jog, 2015/4., 9-17.

KOZÁK Henriett, NÉMETH Rita: *A PAS (parental aliention syndrom), a szülői elidegenítési tünetegyüttes aktuális státusza*, Családi Jog, 2013/3., 21-27.

KÖBLÖS Adél, *Eltérő rendelkezések járásbíróság hatáskörébe tartozó perben jogi képviselő nélkül eljáró félre,* In: VARGA István (szerk.), A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja HVG-ORAC Budapest 2018., 1031-1064.

KÖBLÖS Adél, *Mennyire lesz egységes vagy differenciált az új polgári perrendtartás?* https://jogaszvilag.hu/szakma/mennyire-lesz-egyseges-vagy-differencialt-az-uj-polgari-perrendtartas/ (2023. január 15-i letöltés)

KŐRÖS András (szerk.), *A családjog kézikönyve* HVG ORAC, Budapest 2007,

KÖVESNÉ KÓSA Zsuzsanna, *A házassági perek különös szabályai*, Pp. XXXIII. Fejezet, In: PETRIK Ferenc, Polgári eljárásjog I-II. – új Pp. – Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2022. február 1. Harmadik kiadás, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2022. február 1. pótlap lezárás, Jogkódex elektronikus kiadvány

LAMM Vanda (szerk.), *Jogi Lexikon*, KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 1999.

LÁBADY Tamás, *Családbarát jogalkotás*, Vigília, 1998/2.

LÁBADY Tamás, *A magánjog általános tana*, Szent István Társulat, Budapest, 2017.

LUKÁCS Tamás, *A Polgári perrendtartás kodifikációja, Interjú dr. Wopera Zsuzsa miniszteri biztossal*, EXEKUTIO 2016/1. 8.

MAGYARY Géza, *Magyar polgári perjog*, Franklin Társulat, Budapest, 1913.

MAGYARI Géza, NIZSALOVSZKI Endre, *Magyar polgári perjog*, Franklin Társulat, Budapest, 1942.

MÁRKUS Dezső, *Magyar jogi lexikon* V. kötet, Pallasz Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1904.

MÁTYÁS Ferenc, *Jön a bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel*, jogaszvilag.hu/szakma/jon-a-birosagi-eljarasok-elhuzodasaval-kapcsolatos-vagyoni-elegtetel, valamint index.hu/belfold/2021/04/12/elhuzodo-targyalasok-az-elhuzodo-perekrol (2021. május 3-i letöltés)

MÁTYÁS Ferenc, *Sajtó-helyreigazítás és személyiségvédelmi per*, https://jogaszvilag.hu/szakma/sajto-helyreigazitas-es-szemelyisegvedelmi-per/ (2022. december 5-i letöltés)

MÉSZÁROS Pál Emil, *A perkoncentráció, mint alapelv, vagy mint elvárás megjelenése a polgári perben*, JURA, 2020/4. 29-42.

MÉSZÁROS Pál Emil, *A polgári jog és a polgári eljárásjog alapelveinek kapcsolódása, illetve azok alkalmazása a polgári peres és nem peres eljárásokban*, Doktori értekezés, Pécs, 2021.

MICZÁN Péter, *A szavahihetőség bizonyítási kapcsolódásai a polgári perben,* Jogtudományi Közlöny, 2020/2. 53-68.

MOLNÁR Ambrus, *A polgári per konstrukciós sajátosságai és a bizonyítás szükséges mértékével összefüggő intézményei* https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf 48. (2022. január 19-i letöltés)

MOLNÁR Tamás, *A polgári perrendtartás újragondolt alapelvei – elvárások és tapasztalatok*, Debreceni Jogi Műhely, 2020. évi (XVII. évfolyam) 3-4. szám, 118-127.

MÓRA Mihály, *A tárgyalás*, In: BECK Salamon (szerk.), Magyar polgári eljárásjog II., Tankönyvkiadó, Budapest, 1959.

MÓRICZ Adrienn, *Az osztott perszerkezet hazai és nemzetközi előzményei*, Miskolci Jogtudó, 2018. 1, 9-18.

NAGY Adrienn, *Új jogintézmények a polgári perbeli bizonyítás szabályozásában*, Jogtudományi Közlöny, 2018/1. 1-8.

NAGY Adrienn, *A bizonyítási eljárás általános szabályai*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

NAGY Adrienn, *A jogi konfliktusok rendezésének lehetséges útjai az eljárásjogi reformok tükrében – polgári per vagy mediáció?* Miskolci Jogi Szemle 13. évfolyam (2018) 2. szám 1. kötet 50-64.

NAGY Adrienn, *A közreműködők és a velük szemben alkalmazható kényszerítő eszközök,* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

NAGY Adrienn, *A munkaügyi perek különös szabályai* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

NAGY Adrienn, *Az előzetes bizonyításról általában,* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

NAGY Anita, *A tisztességhez eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az észszerű határidő követelményére,* debrecenijogimuhely.hu/archiv/3_2011/tisztesseges_eljarashoz_valo_jog_eszszeru_hatarid ő_kovetelmenye (2022. augusztus 10-i letöltés)

NÁBRÁDI András, PETŐ Károly, *Különböző szintű hatékonysági mutatók.* In: Tartamkísérletek a mezőgazdaság szolgálatában. Debreceni Egyetem Kutató Központja, Debrecen 2009. 1-21.

NEMES Júlia, *Az eljárás gyorsításának és egyszerűsítésének egyes lehetőségei a gazdasági perekben*, Magyar Jog, XXVII, 1980, 418-424.

NÉMETH János, (szerk.) *Magyar polgári perjog*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.

NÉMETH János, VARGA István (szerk.) *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-ORAC Budapest, 2014.

NÉVAI László, SZILBEREKY Jenő, *Polgári eljárásjog*, 3. kiad. Budapest, 1974. 331-363.

NÉVAI László, *A szocialista polgári eljárásjog elméleti alapkérdései*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 176., akta.bibl.u.szeged.hu./7056/1/juritpol_058_259_283.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

NÉVAI László, *A polgári perbeli tárgyalás hatékonyságának problémái – különös tekintettel a tárgyalás előkészítésére*, Jogtudományi Közlöny, 1979/10. 621-626.

NOGEL Mónika, *Az igazságügyi szakterületek tagolása és a szakértői kompetencia* http://ugyeszeklapja.hu/?p=2702 (2022. szeptember 10-i letöltés)

NONETT, Philippe, *Közigazgatási igazságszolgáltatás,* In: SAJÓ András (szerk.): Jog és Szociológia, Válogatott tanulmányok, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979.

NYILAS Anna, *A polgári per egyszerűsítésének és gyorsításának eszközei az európai jogrendszerekben, különös tekintettel a kisértékű követelésekre vonatkozó eljárásokra*, PHD értekezés 2011. https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/62762a54-0c66-442f-a965-e6d9c2061f3d/content (2022. szeptember 2-i letöltés)

NYILAS Anna, *A keresetváltoztatás korlátai a polgári perben*, Magyar Jog, 2016. 11., 659-668.

NYILAS Anna, *Az eljárási utak differenciálása a polgári perben*, Jogtudományi Közlöny, 2021. 11-12., 506-513.

OLÁH Anita, *A peres eljárás időtartamát befolyásoló tényezők a házasság felbontása iránti perekben* https://adoc.pub/a-peres-eljaras-idtartamat-befolyasolo-tenyezk-a-hazassag-fe.html (2022. február 11-i letöltés)

OSZTOVITS András, *Új magyar Polgári Perrendtartás szükségességéről*, Magyar Jog 2010/3. 158-163.

OSZTOVITS András, *A magyar polgári eljárásjog útkeresése – egy új szakmai konszenzus felé*, Magyar Jog 2023/1. 39-44.

OSZTOVITS András, *Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély?* Magyar Jog, 2020/11., 625-632.

OSZTOVITS András, *Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés?* Magyar Jog, 2020/2. 72-80.

ÖRKÉNYI László*, A bírói munkateher komplex mérésének új lehetőségei eljárási, illetve anyagi jogi jogintézmények és tények figyelembe vételével*, PhD értekezés, Szeged 2022. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/11147/1/dolgozat%20nyilv%20vedesre.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

PÁKOZDI Zita, *A perindítás és a keresetlevél szabályai az új Pp.-ben*, Jogtudományi Közlöny, 2017/7-8. 345-351.

PÁKOZDI Zita, *A bírói jogkörben okozott károk megtérítése és tisztességes eljárás*, Miskolci Jogi Szemle, 2011. 2., 87-100.

PÁKOZDI Zita, *A keresetlevél kellékei, különösen az érvényesíteni kívánt jog megjelölésének kérdései az új Pp. kodifikációs folyamataiban* In: GELLÉN Klára – GÖRÖG Márta, (szerk.), Lege et fide – Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016. 455-461.

PÁKOZDI Zita, *A jogerő tárgyi terjedelme,* PhD értekezés, 2015. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/2743/1/Pakozdi_Zita_ertekezes.pdf (2022. szeptember 2-letöltés)

PLÓSZ Sándor, *A polgári peres eljárás reformja*, Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927.

PRIBULA László, *Illetékesség kikötése a munkaügyi perekben*, Miskolci Jogi Szemle, 2018. 2., 37-49.

PRIBULA László, *A sajtó-helyreigazítás kötelezettjének eljárási pozíciója*, Jogtudományi Közlöny, 2021/4., 161-170.

PRIBULA László, *A polgári perrendtartás megvalósult hatásköri modelljének értékelése – a történeti fejlődés tükrében*, Jogtudományi Közlöny, 2020/1., 21-34.

PRIBULA László, *A polgári perben eljáró bíróság kötöttsége a büntető és a közigazgatási bírói ítélethez – párhuzamok és eltérések*, Jogtudományi Közlöny 2018/6. 276-285.

PRIBULA László, *Hatásköri és illetékességi szabályok az új polgári perrendtartásban* Jogtudományi Közlöny, 261-269.

PRIBULA László, *Ki legyen a közigazgatási bíró?* Jogtudományi Közlöny, 2016/10., 509-518.

PRIBULA László, *A sérelemdíj, mint a nem vagyoni kártérítés "jogutódja"? – A jogintézmény bevezetésének eljárásjogi problémái*, Jogtudományi Közlöny 2016/3, 129-138.

PRIBULA László, *Szükséges-e a tárgyi keresethalmazat korlátozása?* Jogtudományi Közlöny, 2016/2., 77-86.

PRIBULA László, *Kivételes-e a jogalkalmazó kártérítési felelőssége?* Jogtudományi Közlöny, 2014/11., 515-526.

PRIBULA László: *A biztatási kár, mint meghaladott jogintézmény?* Jogtudományi Közlöny, 2014/4., 187-196.

PRIBULA László, *A polgári perrendtartás megvalósult hatásköri modelljének értékelése a történeti fejlődés tükrében,* Jogtudományi Közlöny, 2020. 1., 21-34.

PRIBULA László, *A sajtó-helyreigazítás új perrendi koncepciójának jogalkalmazási kihívásai*, Jogtudományi Közlöny 2018. 10., 423-432.

PRIBULA László, *A szakértői díj meghatározásának gyakorlati problémái a megújított polgári perrendi modellben* Jogtudományi Közlöny, 2022. 2., 49-58.

PRIBULA László, *A polgári perrendtartás alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai a bíróságok szemszögéből*, Miskolci Jogi Szemle, 16. évfolyam, 2021. 5., 458-469.

PRIBULA László: *A vagyoni elégtételről szóló törvény hatása a polgári ítélkezésre*, In: Az eljárás elhúzódását gátló pervezetési technikák a polgári perben 2022. április 6-i előadás https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-c0c6fbc2acb4ec1180cb005056972773/View?ctx=AAkAANtrAACzeQAA (nem nyilvános)

PRIBULA László, *Egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perek*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

RAINER Lilla, *A bírósági eljárások elhúzódása miatti hatékony kártérítési jogorvoslat*, Magyar Jog 2016. 7-8., 460-470.

RAINER Lilla, *Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében*, Majláth tudományos pályázatra benyújtott munkája https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

ROHR, Richard, *A férfi útja*, Ursus Libris, 2001.

SALAMONNÉ Solymos Ibolya, *Az anyagi jogszabály és a pervezetés összefüggéseiről a polgári eljárási reform ürügyén*, Magyar Jog 1984. 31., 1038-1050.

SCHLEIFFER Pál, *A tárgyalás*, In: NÉVAI László (szerk.), A magyar polgári perjog főbb kérdései. Budapest, Jogi- és Államigazgatási Könyv és Folyóiratkiadó, 1953. 83-110.

SEBŐ Ildikó, *A végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti perek szabályozása a régi és az új Eljárásjogi Kódex alapján* Eljárásjogi szemle 2018/1. 35-46.

SENYEI György, *Megnyitó, V. Alternatív Vitarendezési Konferencia*, 2022. szeptember 29. https://www.youtube.com/watch?v=NST1F4OoShU (2022. október 1-i letöltés)

SOMFAI Balázs, *Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga*, HVG-ORAC, Budapest, 2009.

SOMOGYI Árpád, *Mi fán terem a mediáció?* Jogtudományi Közlöny 2000. 1., 20-26.

SOLT Pál, *Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strasbourgi esetjogról*, HVG-ORAC, Budapest, 1999, http://real.mtak.hu/86728/2/NagyA_DJM%281%29.pdf (2022. szeptember 8-i letöltés)

STAMMLER, Rudolf, *Helyes jog*, In: VARGA Csaba (szerk.), Jog és filozófia, Osiris Kft, Budapest, 1998. 73-89.

SULYMOSI Zsuzsanna, *Az agresszív kommunikáció és annak kezelése a mediációs eljárás során*, In: GLAVANITS Judit (szerk.), Bíró és mediátor, Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2020. 160-175. http://real.mtak.hu/112456/1/Biro-es-mediator-nyomdai.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)

SZABADFALVI József, *Jogbölcseleti töredékek*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004.

SZABÓ Imre, *A polgári peres eljárás hatékonysága és idődimenziói*. Nyolcadik Magyar Jogászgyűlés főreferátum, Balatonfüred 2006. június 15-17. In: Magyar Jogász Egylet, Budapest 2006., 149-160.

SZABÓ Imre, *A polgári peres eljárás hatékonysága*, In.: TÓTH Károly (szerk.), Tanulmányok dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára, Acta jurdica et politica, Szeged, 2007, 631-654.

SZABÓ Imre, *Szakértelem és felelősség*, Jogtudományi Közlöny 2017/9. 372-385.

SZABÓ Imre, *A hatékonyság megvalósítható cél vagy eljárási elv?* In.: HARSÁGI Viktória – WOPERA Zsuzsa (szerk.), Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században, Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére, HVG-ORAC, Budapest, 2007, 363-378.

SZABÓ Imre, *Perhatékonyság és percselekmények időszerűségének elve* In.: VARGA István (szerk.), Codificatio Processualis Civilis: studia in honorem Németh János II. ELTE, Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 365-376.

SZABÓ Imre, *Kötelező jogi képviselet*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

SZALAY Róbert, *A kereset- és ellenkérelem-változtatás, utólagos bizonyítás*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

SZALAY Róbert, *Perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

SAWCZUK, Mieczyslaw, *A szocialista polgári eljárás hatékonysága*, Varsó, 1975 (AJTI L/944)

SZIVOS Kristóf, *A perkoncentráció alapelvi jellegéről*, doktori műhelytanulmányok, https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19462/2/tanulmany-fulltext.pdf

Szentírás

SZEMESI Sándor, *Az emberi jogok európai őrének új fegyvere: A pilot judgment eljárás a strasbourgi bíróság gyakorlatában*, Jog-Állam-Politika 2013/4. szám, https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/7117/08_szemesi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SZEMESI Sándor, Joghatósági kérdések az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában martongezadi.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/szemesi-tezisek.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

SZILBEREKY Jenő, NÉVAI László (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1976.

SZIVÓS Kristóf, *A felek eljárástámogatási kötelezettségének dogmatikai értékelése* Jogtudományi Közlöny 2022/2. 71-79.

SZIVÓS Kristóf, *A perkoncentráció alapelvi jellegéről* https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19462/2/tanulmany-fulltext.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

SZIVÓS Kristóf, *Az eventualitás elvének hatása a perfelvételi nyilatkozatok előterjesztésére*, Magyar Jog, 2022/2. 65-76.

TÁLNÉ MOLNÁR Erika, *Munkaügyi perek*, In: VARGA István (szerk.): A polgári perrendtartási és a kapcsolódó jogszabályok Kommentárja, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2018. 1906-1948.

TAMÁS András: *Fejlődik-e a jog?* In Acta Universitatis Szegediensis, akta juridica et politica, 1993, 480. https://acta.bibl.u-szeged.hu/6789/1/juridpol_043_469-481.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

TANCSIK Annamária, *"Fókuszban a gyermek"* Családi jog, 2022/1., 51-55.

TÉRFI Gyula, *Polgári perrendtartás*, Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest 1905.

TÉRFI Gyula, *Polgári perrendtartás törvénye és joggyakorlata*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest 1927.

T. NAGY Erzsébet, *Bírósági hatáskör és illetékesség*, In: NÉMETH János, KISS Daisy, (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata, Komplex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2010. 167-168.

TORSTEIN, Eckhoff, *A közvetítő, a bíró és az adminisztrátor a viszályrendezésben*, In: SAJÓ András (szerk.), Jog és Szociológia, Válogatott tanulmányok, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979.

TÓTH J. Zoltán (szerk.), *A tisztességes eljáráshoz való jog*, Woltres Kluwer, Budapest, 2021.

UDVARY Sándor, *Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra*, Jogtudományi Közlöny, 2021/3. 129-139.

VARGA István (szerk.), *A polgári perrendtartási és a kapcsolódó jogszabályok Kommentárja*, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2018.

VARGA Gyula, *A tárgyalás*, In: SZILBEREKY Jenő, NÉVAI László (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1976., 781-879.

VARGA Szilvia, *Játszol vagy játszmázol?* https://csaladiproblemak.hu/2021/02/09/jatszol-vagy-jatszmazol/ (2022. augusztus 7-i letöltés)

VAVRIK Béla (szerk.), *Grill-féle Döntvénytár, Polgári Törvénykezés II. Különös Eljárások*, TÉRFI feldolgozása, Budapest 1906.

VIRÁG Csaba, *Az új polgári perrendtartás alkalmazásának kihívásai, Bírói attitűdök a perrend egyes új jogintézményeivel kapcsolatban*, Bírósági szemle, 2020. 1., 14-25.

VIRÁG Csaba, *A polgári perbeli bizonyítás*, Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: *Összefoglaló vélemény a szakértői bizonyítás bírósági eljárásban, tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből* https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf 273. (2022. szeptember 2-i letöltés)

VISONTAI-SZABÓ Katalin, *A gyermek jogainak érvényesülése a határokon átnyúló gyermekelviteli jogvitákban*, Magyar Jog, 2021. 5., 261.-272.

VISONTAI-SZABÓ Katalin, *A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban* http://acta.bibl.u-szeged.hu/69152/1/polay_068_515-526.pdf (2022. február 11-i letöltés)

VOGYICSKA Petra, *A bírósági jogkörben okozott kár gyakorlata a polgári eljárásban*, Magyar Jog, 2015. 3., 161-170.

VÖLCSEY Balázs, *Az anyagi jogerőhatás tárgyi terjedelmének összehasonlító elemzése a magyar, a német és a svájci polgári per jog alapján*, Doktori értekezés, *https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266-dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/44487/V%c3%b6lcsey%20Bal%c3%a1zs%20Istv%c3%a1n%20-%20Doktori%20%c3%a9rtekez%c3%a9s.pdf?sequence=2&isAllowed=y (2022. szeptember 2-i letöltés)*

VÖLCSEY Balázs, *A személyi állapoti perek specialitásai, különös tekintettel a hivatalbóliságra*, Családi jog, 2016. 1., 24-28.

VÖLCSEY Balázs, *A perfelvételi szak jogértelmezési kérdései*, Magyar jog, 2020. 6., 332-339.

WALLACHER Lajos, *A perindítás* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez Magyar Közlöny és Lapkiadó Kft. 2017., 347-374.

WALLACHER Lajos, *Az osztott perszerkezet bevezetésének közvetett hatásai az új polgári perrendtartásban*, Jogtudományi Közlöny 2017/12. 529-535.

SZABÓ Imre, *Kötelező jogi képviselet*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017.

WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Kommentár a polgári perrendtartáshoz, Wolters Kluwer, Budapest 2019.

WOPERA Zsuzsa, *A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége?* https://acta.bibl.u-szeged.hu/73853/1/juridpol_forum_011_003_477-485.pdf (2022. augusztus 26-i letöltés)

WOPERA Zsuzsa, *Az ideiglenes intézkedés elmélete és gyakorlata a polgári eljárásban*, Phd értekezés, Miskolc, 2001. http://midra.uni-miskolc.hu/document/5755/1038.pdf, http://midra.uni-miskolc.hu/document/5755/1038.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

WOPERA Zsuzsa, *Az új polgári perrendtartás elvi alapjai*, Jogtudományi Közlöny 2017/4. 153-161.

WOPERA Zsuzsa, *Alapelvek*, In: WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

WOPERA Zsuzsa, *Általános rendelkezések*, In: WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

WOPERA Zsuzsa, *A jogorvoslathoz való jog hatékonysága az új Pp. másodfokú eljárásában*, Miskolci Jogi Szemle 12. évfolyam (2017) különszám, 143-154.

WOPERA Zsuzsa, *Személyi állapotot érintő perek közös szabályai*, In: WOPERA Zsuzsa, (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

WOPERA Zsuzsa (szerk.), *Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

ZSITVA Ágnes, *Perfelvételi szak*, In: WOPERA Zsuzsa (szerk.), Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2022. január 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás

ZSITVA Ágnes, *Gondolatok a keresetváltoztatás jogintézményéről az új Pp. szellemében*, 2016. szeptember 7. jogaszvilag.hu/szakma/gondolatok-a-keresetvaltoztatas-jogintezmenyeirol-az-uj-pp-szellemeben/ (2022. március 6-i letöltés)

Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 1-12. számú módszertani levelei (1977-1986.) Igazságügyi Minisztérium, Budapest 1986. házi nyomda

Egyéb internetes hivatkozások

http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/5992/2/OnlineDiagnosztikus_cimlap_tartalom_u.pdf (2022. január 18-i letöltés)
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_HUN.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)
https://2015-2019.kormany.hu/download/6/42/40000/20150224%20PP%20koncepci%C3%B3.pdf#!DocumentBrowse (2022. szeptember 2-i letöltés)
https://hvg.hu/napi_merites/20100111_churchill (2022. szeptember 2-i letöltés)
https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok (2022. január 2-i letöltés)https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/ugyforgalmi-adatok (2022. szeptember 2-i letöltés)
birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/az-obh-elnokenek-jogszabaly-modositasi-javaslata-szemelyi-allapotot (2022. szeptember 2-i letöltés)
https://arsboni.hu/kotelezettsegek-a-polgari-perben-kulonosen-a-bizonyitas/ (2022. január 18-i letöltés)
https://kuria-birosag.hu/hu/joggyak_csop/osszefoglalo-velemeny-az-iteleti-bizonyossag-elmeleti-es-gyakorlati-kerdesei (2022. január 19-i letöltés)
https://fovarositorvenyszek.birosag.hu/hirek/20181030/szuksegtelenne-valhat-az-ejeb-hez-fordulni-az-ugyek-elhuzodasa-miatt (2022. szeptember 10-i letöltés)
infoszolg/echr.coe.int, https://echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_Hungary_ENG.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)
https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/frydlender-franciaorszag-elleni-ugye-3097996 (2022. szeptember 10-i letöltés)
Szakállas ügyek: borotválni kellene https://index.hu/belfold/2021/04/12/elhuzodo-targyalas-az-elhuzodo-perekrol/ (2021. május 3-i letöltés)
https://www.parlament.hu/irom41/02923/02923.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)
https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-11/tra-doc-hu-div-t-0000-2018-201810283-05_05.pdf (2022. április 11-i letöltés)
https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglvelemeny.pdf (2022. április 11-i letöltés)
https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf (2022. szeptember 10-i letöltés)

birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/az-obh-elnokenek-jogszabaly-modositasi-javaslata-szemelyi-allapotot és birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/kiemelkedoen-magas-csaladjogi-ugyek-szama-jarasbirosagokon (2022. szeptember 10-i letöltés)
https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalasok?body_value=el%C5%91zetes+bizony%C3%ADt%C3%A1s (2022. február 11-i letöltés)
https://kuria-birosag.hu/hu/uj-pp-jogert?page=12 (2022. február 11-i letöltés)
Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/5f031e5d-9f09-11e5-8781-01aa75ed71a1/language-hu/format-RDF doi:10.2838/98437 (2022. február 11-i letöltés)
chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.parlament.hu%2Firom41%2F13257%2F13257.pdf&clen=552090&chunk=true 49. (2022. február 24-i letöltés)
https://dnskozpont.hu/a-dns-teszt-pontossaga/ (2022. április 11-i letöltés)
https://www.synlab.hu/lakossagi/leiras/apasagi-vizsgalat (2022. április 11-i letöltés)
https://www.webbeteg.hu/cikkek/terhesseg/2625/az-apasagi-vizsgalat-menete (2022. április 11-i letöltés)
Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara 5/2020. módszertani levél, Az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológus egyes szakértői vizsgálatairól
https://miszk.hu/files/modszertani_levelek/MISZK_Modszertani_level_5_2020.pdf (2022. február 26-i letöltés)
noll.hu/belfold/pereskedo_orszag_egy_rossz_egyezseg_is_jobb_mint_egy_jo_birosagi_itelet-334661 (2022. szeptember 10-i letöltés)
birosag.hu/hirek/kategoria/magazin/erezhetoen-megvaltozik-az-erintettek-hozzaallasa-birosagi-kozvetitesrol (2022. szeptember 2-i letöltés)
https://jak.ppke.hu/karunkrol/vedoszentunk (2022. szeptember 2-i letöltés)
virakovi.hu/pdf/kulon_elunk_egyutt_nevelünk.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)
birosag.hu/hirek/kategoria/magazin/erezhetoen-megvaltozik-az-erintettek-hozzaallasa-birosagi-kozvetitesrol (2022. szeptember 2-i letöltés)
https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/mti_tudositas_0.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

https://fovarosiitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/2006_-_az_eljaras_elhuzodasa_miatti_kifogas_egyes_kerdesei.pdf (2022. szeptember 2-i letöltés)

Jogszabályok

Alaptörvény
A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény
A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény
A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény
Az Országos Ítélőtábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény
1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról
A Tanács 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, illetve a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról
Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény
A veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III.31.) Korm. rendelet
Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról 2019. évi LXVI. törvény
A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény
Magyarország 2023. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2022. évi XXIV. törvény
A fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény
A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

A sommás eljárásról szóló 1893 évi XVIII. törvénycikk
A veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi rendelkezésekről szóló 74/2020. (III. 11.) Korm. rendelet
Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény
A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló 1995. évi LX. törvény
Az Országos Ítélőtábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény
A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény
A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény
A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény
A polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló 2021. évi XCIV. tv.

Eseti döntések, joggyakorlat

SZAXON kontra Magyarország 54421/21.
Frydlender kontra Franciaország, [GC], 30979/96.
Obermeier kontra Ausztria, 11761/85.
Comingersoll S.A. kontra Portugália, [GC], 35382/97.
König kontra Németország, 6232/73.
Deumeland kontra Németország, 9384/81.
Pretto és mások kontra Olaszország, 7984/77.
Beaumartin kontra Franciaország, 15287/89.
Laino kontra Olaszország, [GC], 3158/96.
Írország kontra Egyesült Királyság, 5310/71.
Konstantin Markin kontra Oroszország, [GC], 30078/06.
Holzinger kontra Ausztria, 23459/94.
Garcia Ruiz kontra Spanyolország, 30544/9628
H. kontra Franciaország, 10073/82.
Katte Klitsche de la Grange kontra Olaszország, 1994. október 27, series A no 293-B
Scordino kontra Olaszország, (No. 1) [GC], 36813/97.

Bottazzi kontra Olaszország, [GC], 34884/97.
Poiss kontra Ausztria, 1987. április 23, series A no 117
Bock kontra Németország, 1/1988/145/199.
Süßmann kontra Németország, [GC], 20024/92.
Mezey Tamás kontra Magyarország ügyre, 7909/05.
Sürmeli kontra Németország, [GC], 75529/01.
Hokkanen kontra Finnország, 19823/92.
Niederböster kontra Németország, 39547/98.
Tsikakis kontra Németország, 1521/06.
Paulsen-Medalen és Svensson kontra Svédország, 149/1996/770/967, 1998. február 19.
Laino kontra Olaszország [GC], 33158/96.
Mikulić kontra Horvátország, 53176/99.
Vocaturo kontra Olaszország, 24 May 1991, series A no. 206-C
Thlimmenos kontra Görögország, [GC], 34369/97.
König kontra Németország, 6232/73.
Garcia kontra Franciaország, 41001/98.
Buchholz kontra Németország, 7759/77.
Sartory kontra Franciaország, 40569/07.
Ruotolo kontra Olaszország, 1992. február 27, Series A no. 230-D
Doustaly kontra Franciaország, 19/1997/803/1006.
Borbély és mások kontra Magyarország, 59497/14 és 48026/15.
Boza és mások kontra Magyarország 4956/15.
Nagy Gyula kontra Magyarország 14461/15.
Bartos kontra Magyarország 6240/18.
2/1992. (I.30.) AB határozat
1/1994. AB határozat
6/1998. (III.11.) AB határozat
49/1998. (XI.27.) AB határozat
43/2004. (XI.17.) AB határozat
3174/2013. (IX.17.) AB határozat
IV/01247/2014. AB határozat
IV/01634/2016. AB határozat
3024/2016. (II. 23.) AB határozat
3017/2019. (I. 21.) AB határozat

Európai Bizottság kontra Írország és társai C-89/08.P.
BH1970.6396.
BH1977.110.
BH1978.29.
BH1980.175.
BH1988.413.
BH1991.245.
BH1991.396.
BH1992.268.
BH1993.35
BH1993.175.
BH1994.339.
BH1999. 565.
BH2000.111.
BH 2013.119.
BH2013.198.
BH2015.257.
BH2016.117.
BH2021.110.
BDT2020.4137.I.
BDT2020.4148.
Legfelsőbb Bíróság P.törv.IV.20.551/1969.
Legfelsőbb Bíróság P.törv.II.20.279/1976.
Legfelsőbb Bíróság Pk.IV.21.034/1979
Legfelsőbb Bíróság Gf.II.31.260/1987.
Legfelsőbb Bíróság Pf.IV.20348/1991.
Legfelsőbb Bíróság Gf.VI.31.260/1991.
Legfelsőbb Bíróság Pk.II.20.819/1992.
Legfelsőbb Bíróság Gf.VI.33.104/1993.
Legfelsőbb Bíróság Gfv.I.32.397/1998.
Legfelsőbb Bíróság Gf.II.31.000/1999/2.
Kúria Pfv.IV.22.037/2011.
Kúria Pfv.II.21.146/2012.
Kúria Pf.II.20.222/2014.

Kúria Pfv.20.187/2014/5.
Kúria Pfv.IV.20.531/2020/4.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.4.25.025/2005/2.
Fővárosi Ítélőtábla Pkk.9.25.336/2007/2.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.III.25.101/2007/1.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.2. 25.112/2007/3.
Fővárosi Ítélőtábla Pkk.2.26.408/2008/2.
Fővárosi Ítélőtábla 3.Pf.20.774/2014/7/II.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.32.26284/2018/2.
Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.533/2017/16-II.
Fővárosi Ítélőtábla 2.Pf.20.764/2019/4/II.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.17.25.012/2019/2.
Fővárosi Ítélőtábla Pf.1.20.075/2020/4.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.7.25335/2020/2.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.7.25789/2020/2.
Fővárosi Ítélőtábla 32.Pf.20.210/2020/6.
Fővárosi Ítélőtábla Pkf.8.25.125/2022/2.
Fővárosi Ítélőtábla Gf.20.40.073/2022/5.
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.631.379/2021/5.
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.632.645/2022/9.
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.355/2022/17.
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.634.355/2022/4.
Debreceni Ítélőtábla Gpkf.II.30.413/2018/2.
Debreceni Ítélőtábla Pf.I.20.321/2019/8
Győri Ítélőtábla Pkf.I.25.700/2009/2.
Győri Ítélőtábla Pf.I.20.225/2018/3.
Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.115/2017/16.
Fővárosi Törvényszék P.24.477/2016/7.
2021.OBH.XX.M.6/3.
1/2009. Polgári jogegységi határozat
PK 12. állásfoglalás
PK 13. állásfoglalás
PK 14. állásfoglalás
PK 15. állásfoglalás

CKOT 2014. május 21.,:45. számú állásfoglalás

CKOT 2017.július 7.,:1. számú állásfoglalás

CKOT 2017. július 7., 12. számú állásfoglalás

CKOT 2017. július 7., 28. számú állásfoglalás

CKOT 2017.november 20., 9. számú állásfoglalás

CKOT 2018. május 3., 2. számú állásfoglalás

CKOT 2018. május 3., 4. számú állásfoglalás

CKOT 2018. május 3., 5. számú állásfoglalás

CKOT 2018. május 3., 8. számú állásfoglalás

CKOT 2018. június 20., 15. számú állásfoglalás

CKOT 2018. június 20., 35. számú állásfoglalás

CKOT 2018. június 20., 46. számú állásfoglalás

CKOT 2018. június 20., 59. számú állásfoglalás

CKOT 2018. november 19., 6. számú állásfoglalás

CKOT 2018. november 19., 17. számú állásfoglalás

CKOT 2018. november 19., 36. számú állásfoglalás

CKOT 2018. november 19., 37. számú állásfoglalás

CKOT 2018. november 19., 38. számú állásfoglalás

CKOT 2018. november 19., 40. számú állásfoglalás

CKOT 2019. április 15., 11. számú állásfoglalás

CKOT 2019. április 15., 25. számú állásfoglalás

CKOT 2019. április 15., 30. számú állásfoglalás

új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 5. állásfoglalása

új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 16. állásfoglalás

új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 18. állásfoglalás

új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 36. állásfoglalás

új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 74. állásfoglalás

új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 75. állásfoglalás

A Kúria Polgári Kollégiumának 1/2021. (VII.12.) PK véleménye a felülvizsgált engedélyezésével kapcsolatos egyes kérdésekről